ARON VOIVODA MOLDAVIAE
(1591-1595)

Dr. IVÁNYI BÉLA

DOCUMENTE

PRIVITOARE LA ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ŞI ŢĂRII-ROMÂNEŞTI

VOLUMUL III.

FONDATION „ROI FERDINAND I."

DOCUMENTS

CONCERNANT

L'HISTOIRE DE LA TRANSYLVANIE, DE LA MOLDAVIE ET DE LA VALACHIE

VOLUME III.

ACTES ET LETTRES

(1585 — 1592)

PUBLIÉS

PAR

ANDRÉ VERESS

DOCTEUR ES LETTRES
ANCIEN ARCHIVISTE

BUCAREST
CARTEA ROMANEASCA
1931

FUNDAȚIUNEA „REGELE FERDINAND I."

DOCUMENTE

PRIVITOARE LA

ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ȘI ȚĂRII-ROMÂNEȘTI

VOLUMUL III.

ACTE ȘI SCRISORI

(1585 — 1592)

PUBLICATE

DE

Dr ANDREI VERESS

(CU UN PORTRET)

Dr. IVÁNYI BÉLA

BUCUREȘTI
CARTEA ROMÂNEASCĂ
1931

402.952
Országos Széchényi Könyvtár
Leltári szám:
VI100-8972/1964
R 1965
R 2

PREFAŢĂ.

CANCELARIA princiară a Ardealului se folosea în corespondenţa ei diplomatică cu ţările române şi cu însăş Poarta otomană aproape exclusiv de limba ungară, de oarece atât Poarta, cât şi Moldova şi Ţara-Românească, ţineau diaci destoinici, cari tălmăceau actele intrate şi le făuriau pe cele cari ieşeau. Acest lucru erà cunoscut şi din publicaţiunile de până acum, dar niciuna din ele nu prezintă un mănunchiu atât de complect al corespondenţei externe a Ardealului ca volumul nostru de faţă, care cuprinde aproape pe deplin tot ce s'a scris la Curţile domneşti dela Târgovişte şi Iaşi către principele Ardealului şi răspunsurile acestuia, împreună cu rapoartele amănunţite către Poartă ori către patronul părintesc al ţării, regele Ştefan Báthory, cât timp a trăit, până la sfârşitul anului 1586.

Această bogată colecţiune ne oglindeşte întreaga istorie dintre anii 1585—1592 a ţărilor indicate în titlul publicaţiunii noastre, cu toate frământările politice şi evenimentele trecătoare pe cari ni le înfăţişează evoluţia lor.

Aflăm din ele fuga lui Petru-Vodă Cercel din Ţara-Românească în Ardeal, unde a fost ocrotit ca să nu cază în mâinile Turcilor, cari cereau prin scrisori ameninţătoare şi ceauşi speciali extrădarea lui. Pribeagul Vodă a putut scăpà din ghiarele lor numai retrăgându-se în cetatea Huszt, unde a fost internat de către Prezidiul Ardealului, fără ştirea şi consimţământul Porţii. Când însă a fugit de acolo şi nu s'a oprit până la Paris, ca să-şi recâştige scaunul domnesc, cu ajutorul regelui Franţei, această întreprindere a sa a dat greş, căci mergând la Poartă a fost omorît (în primăvara anului 1589) cu toate că a avut în mâini salvconductul sultanului, în täria căruia se bizuià.

Publicăm un număr însemnat de scrisori din corespondența cu vecinii a lui Petru-Vodă Șchiopul care a părăsit Moldova în vara anului 1591 după o domnie neîntreruptă de nouă ani, tot de teama Turcilor, cari erau hotărîți să-i turcească pe unicul său fecior, Ștefăniță. Trecând munții, bătrânul Vodă cu întreaga sa avere și cu sculele sale prețioase, s'a adăpostit la început în Ungaria și apoi în Tirol. Prezintăm amănunte duioase despre șederea sa de acolo, în destul de cunoscută din cercetările profesorului Iorga,[1] întrucât ispravnicul vorbăreț al arhiducelui Ferdinand, la sosirea Voevodului (cu alaiul său de 18 trăsuri) ne spune că are un băiat *cum natura nu poate crea ceva mai frumos*; că curtenii vreau să smulgă dela Vodă 100.000 de galbeni, făgăduindu-i o dobândă de abia 5% și altele. Insă arendașii raguzani ai Vămii mari din Moldova, fiindcă prin plecarea Voevodului din țară, și-au pierdut venitul dorit, urmărindu-l până aici, l-au tras în judecată în fața tribunalului din Innsbruck. Găsind în cursul cercetărilor mele actele procesului, dăm din ele mai multe apeluri ale pârîșilor, pline de date numerice despre administrația veniturilor Moldovei și a stării sale economice de pe atunci.

Al treilea pribeag în Ungaria e bătrânul Ștefan-Vodă Mâzgă, care primind dela stăpânire după ani lungi de stăruință — drept salariul său restant — o moșioară pustie la Hodoș, era aproape să o piarză din cauza lăcomiei deregătorilor, cari observând că el a îmbunătățit-o în câțiva ani cu iobagi, livezi, păduri și chiar heleșteuri, au vrut să i-o ia îndărăt, pe motivul că nu cunoaște nici limba, nici legile țării pentru ca să și-o apere cum s'ar cere.

Avem câteva acte și despre viața iobagilor români din Ardeal, pe când altele ne păstrează amănunte despre instituțiunile juridice ale boierilor din țara Făgărașului. Unele însemnări iarăș ne lămuresc viața nemeșilor unguri din districtul Caransebeș, înrudiți mult cu Românii nemeși de acolo. O deosebită atențiune merită însă actele privitoare la Românul ardelean Petru Sándor, care în anul 1591 stârpind cu oamenii săi o pădure de lângă

---

1 Rezultatul acestor cercetări a apărut în vol. XI al colecțiunii de documente Hurmuzaki; București, 1900.

Sătmar, a întemeiat un sat, numit după dânsul Sándorfalva, în care cereà apoi scutire de biruri și oficiul de Voevodat „după dreptul și obiceiul națiunii române" lucru cu atât mai interesant, cu cât primise ca răsplată chiar dela regele Rudolf titlul de nemeș cu scut, dar diploma — din nefericire — nu ne e cunoscută. Iată o pildă oficială a existenței voevodatului și pe la sfârșitul veacului al XVI-lea, chiar și afară din Ardeal, în părțile locuite de Români.

In ce privește istoria culturii și a industriei Ardealului, publicăm faimosul raport al baronului Herberstein (din 1585) despre starea minelor ardelene; ordinul de introducere al prințului Baltazar Báthory în domeniul Făgărașului, care ne-a păstrat întreaga sa biografie. Prețios e și inventarul sculelor boierului moldovean Karman Aga, cari i s'au furat, când a petrecut pe Domnul său în Ardeal, dar i s'au restituit în urma sentinței aduse de Scaunul domnesc dela Alba-Iulia.

Multe date ale volumului se referă la istoria cultelor din Ardeal, o însemnătate specială are însă decretul principelui Sigismund Báthory prin care numește (în 1590) pe vărul său, cardinalul Andrei Báthory administrator al Secuimii, unde purtarea și viața privată a preoților lăsà mult de dorit, căci de aproape patruzeci de ani nu mai există episcopia catolică și astfel nu erà cine să-i controleze de atâta vreme. Dintr'o altă scrisoare — tot din același an — aflăm că senatul Sibiului a trimis principelui la Alba-Iulia lemn special și meșter dibaciu pentru a face o orgă în catedrală, deoarece cea veche se prăpădise în timpul reformaților, cari au desființat muzica în biserici. Și mai valoroase sunt poate amănuntele despre activitatea primilor iezuiți din Moldova, trimiși în anul 1588 din Polonia, la cererea lui Petru Șchiopul, întru ajutorul sufletesc al catolicilor unguri de prin împrejurimea orașelor Bacău și Roman. Știam de aceștia și pân'acuma, dar e lucru cu totul nou că unul dintre părinții cari au intrat, pare a fi fost chiar „ceangău" moldovean, învățatul scriitor Iuliu Rab, a cărui familie trăește și acuma în Săbăoani, de unde se trage și episcopul catolic de astăzi al Moldovei.

O importanță deosebită au actele soliei lui Ștefan Josica, trimis de către principele Sigismund (la sfârșitul anului 1591)

la marele duce de Toscana, pentru peţirea unei principese italiene. Acest proiect de căsătorie n'a reuşit, dar relaţiunile prezintate de Josica curţii dela Firenze ne dau o descriere autentică a bogăţiei Ardealului şi a firei tânărului lui principe, nedescrise nicăieri cu atâta realitate şi măestrie. Dealtfel Josica a fost însoţit la întoarcere de protonotarul Attilio Amalteo, trimis de papa Clemente VIII ca nunţiu în Ardeal. Acolo nunţiul a avut două însărcinări tainice la principele Sigismund Báthory: să-l înduplece să recheme pe iezuiţii izgoniţi din Ardeal prin decretul dietei dela Mediaş din 1588 şi că de se va însura, să nu ia altă femeie de cât catolică şi numai cu învoirea Sfântului Părinte. Amalteo şi-a îndeplinit misiunea cu mare iscusinţă [1] lăsându-ne chiar şi o descriere minunată a stării Ardealului şi a celor văzute de dânsul. [2]

Ultimele acte ale volumului nostru privesc pe Aron-Vodă al Moldovei, care răsturnat de către Cazaci, a fost urcat în scaunul domnesc (în toamna anului 1592) prin ajutorul armatei ungare, trimisă de Sigismund Báthory. Sunt fericit de a fi contribuit la istoria acestui eveniment cu un snop de amănunte necunoscute; tot necunoscut e şi portretul foarte caracteristic al lui Aron-Vodă, pe care îl reproducem alăturat depe originalul în ulei, făcut de vre-un pictor — fără îndoială — contimporan. [3]

ANDREI VERESS

---

1 Vezi mai pe larg la Andrei Veress: Nunţii apostolici în Ardeal. Bucureşti, 1928.

2 Publicată de Veress: Erdélyországi pápai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből (Budapest, 1909) p. 382—394.

3 Portretul aflător în Muzeul de Belearte din Budapesta (în mărime de 44 × 54 cm.) nu e semnat, însă e trecut în inventar — cu totul greşit — şi atribuit pictorului boem Petru Brandel (1668—1739) fără să se ştie, pe ce se basează această atribuire. Faţă de aceasta, sunt de părere că portretul e făcut după natură în castelul dela Vinţul de Jos, în care Aron erà internat în 1595 şi sigur de către pictorul grec din curtea dela Alba-Iulia, cu numele de Nicolaus Cretensis care trăià chiar şi în 1607 la Cluj. Aron are ochi, păr, sprincene, mustaţă şi barbă brună, purtând haină brun-roşcatecă, manta cu blană neagră şi o căciulă de blană, acoperită cu catifea roşie, cu un ciucure atârnător.

PRÉFACE.

DANS sa correspondance diplomatique avec les pays roumains et même avec la Porte ottomane, la Chancellerie princière de la Transylvanie se servait presque exclusivement de la langue hongroise, vu que la Moldavie et la Valachie avaient à leur service des clercs chargés de traduire les actes entrés et de rédiger ceux qui sortaient. C'est un fait qui ressort d'ailleurs aussi des publications déjà parues, néanmoins, aucun de ces ouvrages n'offre une collection aussi complète de la correspondance extérieure de la Transylvanie que le présent volume qui comprend pour ainsi dire tout ce qui fut écrit des cours seigneuriales de Târgoviște et de Iași aux princes de Transylvanie, ainsi que les réponses de ces derniers, de même que les rapports les plus détaillés, adressés à la Porte et au roi Etienne Báthory, ce dernier protecteur du pays jusqu'à sa mort, soit jusqu'à la fin de l'année 1586.

Cette riche collection reflète l'histoire entière des pays figurant au titre de notre publication entre les années 1585 et 1592, avec tous les bouleversements politiques et autres événements survenus au cours de leur évolution.

De cette correspondance, nous apprenons la fuite de Valachie de Petru-Vodă Cercel „à boucle d'oreille" qui s'était réfugié en Transylvanie afin d'éviter de tomber au pouvoir des Turcs qui, par lettres menaçantes et envoyés spéciaux, ne cessaient d'exiger son extradition. Le fugitif ne réussit à se soustraire à leurs poursuites qu'en se retirant au château-fort de Huszt, où il fut interné par le Gouvernement de Transylvanie, sans le consentement de la Porte. De là, il s'enfuit à Paris, où il sollicita l'appui du roi de France pour la réoccupation de son

siège. Il fut tué en printemps 1589, lorsqu'il se rendait à Constantinople, muni d'un sauf-conduit du Sultan.

Nous publions un grand nombre de pièces de la correspondance de Petru-Vodă Șchiopul (le Boiteux) avec ses voisins, qui quitta la Moldavie en été 1591, après un règne paisible de neuf années. Redoutant également les Turcs qui se proposaient de faire un Turc de son fils unique, Ștefaniță, il s'enfuit à travers les montagnes, emportant tous ses trésors, et se réfugia d'abord en Hongrie, d'où il passa au Tyrol. Le présent volume contient de charmants détails relatifs à son séjour en ces pays, assez connu d'ailleurs par les recherches de M. le professeur Iorga.[1] En effet, l'intendant prolixe de l'archiduc Ferdinand décrit l'arrivée du voïvode, avec son escorte occupant dix-huit voitures; il nous conte, entre autres, que Petru était accompagné de son fils ,,si beau que la nature n'en pourrait produire de plus beau'' et que les courtisans de Ferdinand voulaient extorquer au voïvode 100.000 ducats, lui offrant à peine 5% d'intérêts. Néanmoins vu qu'à la suite de la fuite du Voïvode les concessionnaires ragusains de la ,,Grande Douane'' de Moldavie se trouvaient dépouillés de leurs revenus, ils le poursuivirent jusqu'ici et l'assignèrent devant le Tribunal d'Innsbruck. Ayant retrouvé, au cours de nos recherches, le dossier du procès, nous en publions plusieurs appels des demandeurs, contenant un grand nombre de données numériques ayant trait à l'administration des biens et revenus et à la situation économique de cette époque de la Moldavie.

Le troisième réfugié roumain en Hongrie fut le vieux Ștefan-Vodă Mâzgă, qui, après avoir reçu enfin du gouvernement hongrois, à titre de salaires arriérés, une petite propriété foncière nue à Hódos, faillit la perdre à la suite de la cupidité des gouverneurs qui, voyant qu'il avait réussi à la remettre en bon état en quelques années, et à la pourvoir de serfs, de prés, de forêts et même d'étangs, voulaient la lui reprendre, sous prétexte qu'il

1 Le résultat de ces recherches a paru dans le vol. XI de la Collection de Documents Hurmuzaki; Bucureşti 1900.

ne connaissait ni la langue, ni les lois du pays, de sorte qu'il ne se trouvait pas en mesure de la défendre convenablement.

Nous possédons aussi quelques documents ayant trait à la vie des serfs roumains de Transylvanie, tandis que d'autres nous offrent certains détails relatifs aux institutions juridiques des ,,boïards'' du pays de Făgăraş. D'autres encore nous renseignent sur la vie des nobles hongrois de Caransebeş, dont beaucoup étaient apparentés aux nobles roumains de cette région. Il convient d'attacher une attention toute spéciale aux documents relatifs au Roumain de Transylvanie, Petru Sandor, qui après avoir, avec ses serfs, déboisé une forêt entière près de Sătmar, y fonda, en 1591, un village qui reçut le nom de Sándorfalva, village de Sandor. Il demanda en outre, ,,en vertu du droit et de la coutume de la nation roumaine'' l'exemption d'impôt et la dignité de voïvode, fait d'autant plus intéressant qu'en effet, il obtint du roi Rodolphe, en récompense de ses mérites, des lettres de noblesse l'élevant parmi les ,,nobles à blason'' du royaume de Hongrie. Nous ne connaissons malheureusement pas ces lettres de noblesse. Voilà donc une preuve officielle de ce que les voïvodats existaient encore vers la fin du XVI-e siècle aussi en dehors de la Transylvanie dans les régions habitées par des Roumains.

En ce qui concerne l'histoire de la civilisation et de l'industrie de la Transylvanie, nous publions le célèbre rapport du baron Herberstein, daté de l'an 1585, relatif aux mines transylvaniennes ; le mandat d'installation dans son domaine de Făgăraş du prince Balthasar Báthory, on y touve la biographie de ce prince. Un document très précieux est aussi l'inventaire des objets de valeur du boïard moldave Karman Aga, qui lui furent volés au cours de son passage en Transylvanie, alors qu'il accompagnait son maître dans un voyage, mais qui lui furent restitués en vertu d'une sentence rendue par la Cour de Justice Seigneuriale d'Alba Iulia.

Un grand nombre des données de ce volume se rapporte à l'histoire des cultes de Transylvanie. Sous ce rapport, une importance toute spéciale doit être attribuée au décret (1590) de

Sigismond Báthory, par lequel ce dernier nommait son cousin, le cardinal André Báthory, aux fonctions d'administrateur des Sicules, chez lesquels, par suite de la suppression, depuis quarant ans, de l'évêché catholique de cette région et l'absence du contrôle nécessaire, la conduite morale et la vie privée des prêtres laissaient beaucoup à désirer. D'une autre lettre, provenant également de l'année 1590, nous apprenons que le sénat de Sibiu avait envoyé au prince, à Alba Iulia, une certaine quantité de bois spécial, ainsi que des ouvriers, afin de refaire l'orgue de la cathédrale, qui avait été détruit par les protestants, ayant proscrit toute musique de leurs temples. Encore plus précieux sont peut-être les détails se rapportant à l'activité des premiers jésuites en Moldavie, y envoyés de Pologne en 1588, sur la demande de Petru-Şchiopul, aux fins de pourvoir à la direction spirituelle des catholiques hongrois des environs de Bacău et de Roman. C'est un fait que nous connaissions déjà, mais ce qu'il y a d'inédit, c'est que l'un des Pères arrivés en Moldavie, l'érudit Jules Rab, paraît être un „Tchango" moldave, dont la famille vit encore aujourd'hui à Săbăoani et dont est issu l'évêque catholique actuel de la Moldavie.

Une importance toute spéciale revient aux documents relatifs à la mission d'Etienne Josica, envoyé par le prince Sigismond (à la fin de l'an 1591) auprès du grand-duc de Toscane, pour y demander en mariage une princesse italienne. Ce projet de mariage échoua, mais les rapports adressés par Josica à la cour de Florence nous donnent une description authentique et détaillée des richesses de la Transylvanie et du caractère de son jeune prince, description exécutée avec une parfaite maîtrise. Lors de son retour d'Italie, Josica fut accompagné du protonotaire Attilio Amalteo, envoyé en Transylvanie par le pape Clément VIII, en qualité de nonce apostolique. Amalteo était chargé de deux missions secrètes : persuader le prince Sigismond Báthory à rappeler les Jésuites expulsés de Transylvanie par le décret de la diète de Mediaş de l'an 1588 et à n'épouser qu'une catholique agréée préalablement par le Saint Père. Le nonce remplit cette double et délicate mission avec la plus grande

adresse [1] et, en outre, il nous a laissé une description admirable de l'état de la Transylvanie ainsi que des choses qu'il y avait observées. [2]

Les derniers documents de ce volume se rapportent à Aron-Vodă de Moldavie qui, après avoir été chassé par les Cosaques, fut replacé au siège seigneurial, en automne 1592, à l'aide de l'armée hongroise, envoyée dans ce but par Sigismond Báthory. Je suis heureux d'avoir pu contribuer à l'histoire de cet événement par une collection de détails inconnus jusqu'ici, de même que par la reproduction du portrait très caractéristique d'Aron-Vodă, également inconnu, peint à l'huile, et sans aucun doute, par un artiste contemporain.

ANDRÉ VERESS

---

1 Pour plus de détails voir Andrei Veress : Nunţii apostolici în Ardeal; Bucureşti, 1928.

2 Publié par Veress : Erdélyországi pápai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből (Budapest, 1909) pp. 382—390.

3 Le portrait se trouvant au Musée des Beaux-Arts de Budapest (dimensions 44×54 cm.) n'est pas signé, il figure cependant au catalogue — erronément — comme l'oeuvre du peintre tchèque Pierre Brandel (1668—1739) sans indication de la base de cette assertion. Par contre, je suis d'avis que le portrait a été exécuté d'après nature au château de Vinţul de Jos, où Aron fut interné en 1595, par le peintre grec de la cour d'Alba Iulia, nommé Nicola Cretensis, vivant encore à Cluj en 1607. Les cheveux, les sourcils, les yeux, la moustache et la barbe sont bruns, le pourpoint est rouge-brun, le manteau garni de fourrures est noir et la toque de fourrure d'où pend une petite houppe, est couverte de velours rouge.

Sosin
al cetății S

Mark
durch den
erhalten n
gueter Ho
geben, das
verhoffe, n
sidenz in
haben, dar
Bassa Ihm
genheit nit
Markhazy
auch vom
zu dem wi

Recor
țiganilor s
hrisovul v

Nos
vaniae, et
Quod nos
rum inter

I.
ACTE ŞI SCRISORI.

1.

Istambol, 29 Ianuarie 1585.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Sosind Márkházi din nou aici, cere acum întregul sangiacat al cetăţii Sziget.

Markhazy Paul, so bei den hieigen Vezier Bassen das Ihme durch den Osman Bassa zugesagte Sangiakat Babotscha nicht erhalten mögen, ist widerumb zu Ihm, Osman Bassa gewesen, gueter Hoffnung, wie seine Fautores und Promotores alhie fürgeben, das ganze Sangiakat Zigeth zu bekommen; wie ich aber verhoffe, möchte er anstatt des Sangiakats seinige vorige Residenz in des Schwarzen Meers Thuern unversehens erhandlet haben, dann die hieigen alle, und sonderlich Meszich und Ali Bassa Ihme zum allerhöchsten zuwider, diese werden mit Gelegenheit nit feiren, sonderlich durch guete Promotiones, so Ihme Markhazy durch mich und andere alhie nicht manglen, da er auch vom Osman Bassa durch sein Importuniern etwas erhielte, zu dem wirdigen wolverdienten Lohn zu befürdern.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

2.

Alba-Iulia, 3 Fevruarie 1585.

Principele Sigismund Báthory către Luca Pistaki de Bungard.

Recompensând slujbele sale credincioase, reînoeşte donaţiunea ţiganilor săi Florian şi Benedict cu „corturile" lor, deoarece hrisovul vechiu se pierduse.

Nos Sigismundus Bathori de Somlyó Vayvoda Transilvaniae, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus etc. Quod nos cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum intercessionem nobis propterea factam, cum vero attentis

et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Egregii Lucae Pistaki de Bongarth, quae ipse nobis et huic regno, pro locorum et temporum varietate exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, Florianum itaque Cinganum cum filiis Nicolao, Ioanne, Christophoro, alias Pompo vocato, ac Davide, item Benedictum cum filiis Andrea, et Iacobo, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, ac *tentorio ipsorum*, quos videlicet hactenus libere et pacifice, ac nunc quoque possidere, literis solummodo necessariis, et sufficientibus superinde destitutus esse perhibetur, eidem Lucae Pistaki, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis, novae nostrae donationis titulo, clementer dedimus, donavimus et contulimus: imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendos, possidendos, pariter et habendos, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Albae Iuliae, 3-a die mensis Februarii. A. D. 1585.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Trans. vol. XIII.)

Notă. Copiile contelui Iosif *Kemény* păstrate la Cluj şi făcute de dânsul acum 80—90 de ani, sunt destul de precise şi au o deosebită însemnătate, întrucât sunt scoase din registrele originale ale Arhivei Statului Ardealului, numite „Liber Regius" azi în parte pierdute ori latitente.

3.

Istambol, 12 Fevruarie 1585.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Márkházi n'a putut primì sangiacatul cerut, dar Osman paşa îl asigură că-l va avea, numai ca să-şi dovedească influenţa şi autoritatea ce o are.

Markhazy, wie Euer Mt. öfters gehorsambist berichtet, zeucht jetzt wieder von hieraus zum Osman Bassa bishero mit schlechter Verrichtung, wie wohl seine Sollicitatores und Promotores alhie noch constanter affirmiern, Osman Bassa werde Ihme, Markhazy wider aller anderer hiesigen Vezier Bäschen, zu Haltung seines Worts und Erzeigung seiner Authorität ein Sangiakat gegen Euer Mt. Greniczen ertheilen. Andere aber berichten mich gemeldter Osman Bassa habe Ihme, Markhazy ein schlechtes, geringes Sangiakat in Anatolia geben und Ihne Mark-

hazy bei sich behalten, mit stattlicher Zuesagung zu seiner Wiederkunft, nach vollendtem persischen Krieg, Ihme so dann nach allen Willen und Begehren gegen Euer Mt. oder den polnischen Greniczen zu befürdern.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

4.

Alba-Iulia, 26 Fevruarie 1585.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

În chestiunea extradării Logofătului Stanciu, Prezidiul luând majoritatea voturilor senatorilor a hotărît să fie predat Domnului său, mai cu seamă că acesta li s'a obligat că nu o să-i facă nimica, despre care lucru i s'a trimis o declaraţie spre iscălit.

Továbbá értjük Felséged kegyelmes választételit Stancsul logofet havasalföldi boer felől, kit az vajda kéret urunktul, hogy annak dolgát Felséged mi reánk reiiciálta. Mely dologban, igaz, ölíg gondunk volt, kiválképpen, hogy Felséged directe nem irja, mit cselekedjünk vele, kiért gyengébben kellett fognunk hozza, tartván attól, hogy oly dolog ne következnék belőle idővel, kiért minket méltán meg feddhetne Felséged. De az több tanácsuraknak is, az kik vannak, közenséggel mind voxokat és értelmeket vevén, ugy tetszett, hogy meg adjuk neki: Először, mert az közenséges igazság is azt kivánja, miért hogy szegődett és köteles szolgája volt az vajdának. Másodszor, mert ha az vajda az ő maga emberségét nem nézte volna, eddig az portát meg találta volna és csauzokkal kérette volna meg, kiből csak az sok költség következett volna reánk és harag. Harmadszor, mert ennek az vajdának barátsága nélkül lehetetlen dolog, hogy el lehessen az ország. Utólszor, mert arra köti magát, hogy nem bántja, sem fogsággal, sem egyéb sanyarusággal avagy halállal, sőt inkább, ha ott akar lakni fizetést teszen neki, a vagy ha ott nem marad, békével elbocsátja, kiről mennél erősebb cautiót lehetett, olyat irattunk és beköldtük neki; kit mikoron visszahoznak tőle, és ha annak subscribál, az boért meg adjuk neki.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 116. Copie.)

Trad. Mai departe înţelegem răspunsul Maiestăţii Tale despre Logofătul Stanciul, boerul muntean, pe care Voevodul de acolo îl cere dela Domnul nostru, că treaba lui Maiestatea Ta o lasă în grija noastră.

In această afacere cu adevărat am avut destulă grije, mai ales că Maiestatea Ta nu scrii de-adreptul ce să facem cu el, din care pricină am fost nevoiți să purcedem la înfăptuirea ei mai moale, temându-ne să nu se stârnească de aici cu vremea un astfel de lucru, pentru care Maiestatea Ta pe bună dreptate să ne poți certă. Dar luând și părerea și voturile tuturor celorlalți sfetnici, cari sunt, ni s'a părut că e bine să-l dăm, mai întâiu că și dreptatea de obște cere astfel, pentru că a fost slugă tocmită și îndatorată Voevodului; al doilea, pentru că dacă Voevodul nu s'ar fi purtat cu omenie, până acum ar fi înștiințat Poarta și l-ar fi cerut prin ceaușii, ceeace ne-ar fi pricinuit multă cheltuială și supărare. In al treilea rând, pentru că nu este cu putință să fie țara fără prietenia acestui Voevod. Și în sfârșit, fiind că se leagă să nu-l pedepsească, nici cu închisoare, nici cu alte chinuri sau cu moarte, ci chiar dacă vrea să locuiască acolo, îi face leafă, ori dacă nu rămâne acolo, îl sloboade în pace; despre cari lucruri noi i-am scris și i-am trimis garanție foarte tare, iar când ni-o va aduce înapoi dela el iscălită, îi dăm pe acel boer.

5.

Sătmar, 6 Martie 1585.

Ștefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Deoarece postavurile primite dela tricesimatorul din Tokaj nu sunt bune, roagă să i se dea altele precum și suma ce i se mai datorește. Să se fixeze și hotarele moșiei sale din Hodoș, care sufere mult de oamenii blăstămați, ca și pădurea ei. Chestiunea celor doi iobagi români ai săi.

Mag^ce^, Generosi ac Egregii Domini, patroni mihi observandissimi. Post meorum servitiorum semper paratissimam commendationem.

Superioribus temporibus apud tricesimatorem Tokajensem Georgium Yo defunctum, Mag. Gen. ac Egr. Do. V^rae^ deputaverant in meam solutionem macharei pecias quinquaginta, item cariophili libras vigintiquinque, et pannum in valorem florenorum ducentorum. Quoties autem ad eundem tricesimatorem iter fecerim pro illis deputationibus, constat multis hominibus et servitores meos, quam saepius isthuc miserim apertum est, satis magnis laboribus et expensis, pro quibus incidi in debitum, debui enim ab eo percipere quicquid dedit, propter meam necessitatem ad hoc perductus sum, macharei autem pecias, quas dederat, praeter duas integrae non fuerunt, sed quadragintaocto sunt tantum mediae, duas integras pro florenis sedecim computaverat, quae fuerunt mediae singula pro florenis quatuor; vendere autem

tanto pretio minime possum, nisi florenis sesqui vel duobus, quae fuerunt rubrae, nigrae autem nemini placet, quia viduae sunt paucae, militibus Germanis pro caligis non adeo placent, quia pecunias non habent, vel fortassis in mea vita pecuniis vendere non potero; si alicui donabo hoc mihi inutili erit, fere omnes sunt nigrae, rubrae duodecim. Pannum non dederat, dixerat apud Stephanum Thar in Debreczen habere; ad sextum diem Februarii, secundum vetus calendarium, praefixerat terminum ad solutionem etiam ducentorum florenorum, ad quem praefixum terminum solus veneram Tokajinum, sed non reperi eum vivum, ita postea remanserant floreni ducenti non soluti, de quibus debebat me contentare, sicuti ex quietantia mea sibi data cognosci poterit. Cariophilum etiam, quod dederat vendere eo pretio non possum, quo mihi deputatum est; purum non est, sed pulvere mixtu. Servitores meos nescio quomodo debeam vestire, pecunia deest, qua pannum emerem eis, pannum non dederat, tempus iam praeterit multum, ex quo a Mag^{ca} Gen. ac Egr. Do. V^{rae} in pecuniis non habui deputationem. Nihilominus tamen propter instantem necessitatem me summae urgentem, cogor iterum Easdem Mag. Gen. ac Egr. Do. V^{ras} denuo requirere, praecipue de florenis ducentis, qui ex deputatione priori ad defunctum Georgium Yo habita restant integre.

Non autem per me neglectum est, quod percipere non potuerim, sed per ipsum tricesimatorem terminum ad praefixum, per quem debebat me contentare de praefatis ducentis florenis. Non reperi eum vivum, ut dictum est, ideo supplico Mag. Gen. ac Egr. Do. V^{rae} ut mihi dignentur deputare in paratis pecuniis non saltem ducentos florenos, sed etiam plures, vel apud tricesimatorem Zathmariensem aut Caroliensem, aut ubicunque fieri poterit, quia de cariophilo et machario non possum mihi pecuniam comparare et su ptus, quo necessitatibus meis ac servitorum remedium adferre possem mihi, si non providebunt Mag. Gen. ac Egr. Do. V^{rae} quibus iterum atque iterum supplico.

Praeterea, scripserant Mag^{ca} Gen. ac Egr. Do. V^{rae} ad provisorem Zathmariensem, ut possessionis Puztahodossa limites extradaret, ac veteres metas divideret[1] per homines certos, cui praesentaveram litteras Earundem Mag. Gen. ac Egr. Do. V^{rae}, sed ab eo tale habui responsum, ut bona Sacrae Caesa-

[1] Cuvânt scris cu abreviatură neobişnuită astfel: *ouderet*, litera *d* arătând o linie la mijlocul ei.

reae et Regiae M^tis ipse nemini dividet, duo capita non habet, quod limites audeat facere, sed — inquit — dominus praefectus et consiliarii Camerae Scepusiensis scribant ad vicecomitem comitatus Zathmariensis, ac eligant ad hoc negotium homines tales, qui erigant metas, sed ego non sum sufficiens ad id solus. Nunc etiam coloni Suae M^tis armatis manibus insurrexerunt, videlicet custodes sylvarum, ubi prata foenilia et terras arabiles Puztahodosiensia parare voluerunt, securim ab eis acceperunt; nescio cuius consilio hoc factum est, in Erdeod ad vinum pro denaris sedecim dederunt, in damnum Puztahodosiensium et meam iniuriam valde magnam, quibus quod non permittitur facultas faciendi haereditatis: idcirco humillime supplico Mag^cae Gen. ac Egr. Do. V^ras ut ad vicecomitem ac ad alios per Earundem Mag. Gen. ac Egr. Do. V^ras ad hoc negotium electos, qui faciant limites, ut separarent ab aliis possessionibus Puztahodossa, liceatque haereditates facere iobagionibus praedictis; cognoscam ego quoque meam sylvam, ne percipiat alter fructum eius et alii custodes sylvarum, ne postea intrant intra metas suprapositas. Ita enim Sacra Caesarea et Regia Maiestas, dominus et princeps mihi clementissimus contulit, ut colonis compleam, coloni autem sine haereditate, idest prato foenili et terris arabilibus vivere non possunt, qui etiam venerunt et esset voluntas permanendi, propter tales perturbationes coguntur iterum abire, locumque tutiorem sibi ipsis acquirere, post meum obitum iterum redibit ad Zathmar.

Postremo, sunt iobagiones duo Volachi, qui ex ditione Transsilvanica ad possessionem Puztahodossa tempore meo venerant, quos nobilis Franciscus Burian de Palfalwa, in comitatu Zathmariensi existentis, dicit suos esse, eosdem vigore articulorum vellet rehabere ac in possessionem suam retroducere; recte constat Mag. Gen. ac Egr. Do. V^rarum qualiter mihi contulit Sua Maiestas eandem possessionem, sicuti iam scripsi, ut compleam colonis, qui non sunt mei, sed M^tis Suae. Ideo Mag^ca Gen. ac Egr. Do. V^rae scribant ad vicecomitem, ut iudicem nobilium non exmittat ad repetitionem eorundem colonorum et reductionem; aufugiunt etiam alii multi, qui denuo venerunt, si libertas dabitur nobilibus ad reductionem. De his etiam similiter supplico.

Ad provisorem etiam Zathmariensem similiter scribant, peto maiorem in modum et supplico humiliter, ut det mihi triticum et vinum. Nunc habet, unde dare debeat.

De his omnibus relationem benignam a Mag^ca Gen. ac Egr. Do. V^rae exspecto, quam in aeternum reservire studebo.

Datum ex Zathmar, 24. Februarii secundum vetus Calendarium. Anno 1585.

Earundem Mag^cae Gen. ac Egr. Do. V^rarum

servitor paratissimus
Stephanus Waiuoda de Moldavia
Стефан воевод

Hoc etiam excederet, quod anno superiori scripseram de vestitu meo. Nunc quoque peto et supplico Mag^cae Gen. ac Egr. Do. V^rarum cum sim pannosus, quando quidem me pudeat sic incedere, cum sim servitor M^tis Suae, Mag^ca Gen. ac Egr. Do. V^rae mittant mihi panni Granath vel Scharlath ulnas duodecim in solutionem meam. Cassoviae reperiuntur panni huiusmodi, si miserint Mag^ca Gen. ac Egr. Do. V^rae per hunc servitorem meum, Matthiam Nagy de Moldavia, mittant ad me, quis mihi reducet. Hinc Matthiae Nagy servitori meo de expensa itineraria prospicere non potui, ideo in meum solutionem florenum unum vel hinc adiunctum manu dare dignentur, et mihi quidem, si daretur facultas dandi libenter habere velim.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

6.

Alba-Iulia, 31 Martie 1585.

Principele Sigismund Báthory către Moise Lugassi de Orăştie.

Îi dărueşte posesiunea Tămaşasa din judeţul Hunedoarei, împreună cu casa nobilitară de pe ea, care a aparţinut mai înainte prepoziturii din Arad, precum o stăpâniseră antecesorii săi, cu condiţiunea, ca după moartea lor, moşia lui Martin Luka şi a lui Aron Lugasi şi părţile lor de moşie de acolo să fie ale lui Moise Lugasi.

Nos Sigismundus Bathori de Somlyó Vaivoda Transylvaniae, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus etc. Quod nos cum ad nonnullorum... tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Egregii Moisis Lugassi de Szász Város, quae ipse nobis, et huic regno pro locorum varietate fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, totalem et integram possessionem Tamáspataka vocatam, domumque et curiam nobilitarem ibidem habi-

tam, in comitatu Hunyadiensi existentem, quae scilicet possessio Tamáspataka olim ad praeposituram Orodiensem pertinuisset,[1] sed postea iuxta publicam dominorum regnicolarum constitutionem, una cum aliis ecclesiarum bonis fisco huius regni applicata exstitisset,[2] quam tandem Ser^ma olim Isabella, Dei gratia regina Hungariae, Egregiis quondam Iohanni Lugassi de Szász Város, et alteri Iohanni Lugassi de Lugas, et per eos nobilibus Michaeli, Gaspari, Lucae, et Martino, praefati Iohannis Luka, ac Moisi et Aron, annotati Iohannis Lugassi filiis, vita ipsorum durante dedisse et contulisse perhibetur, iisdemque Michaele, Caspare et Luka ex hoc seculo sublatis, partem eius possessionis nunc praefatus Martinus Luka, partem vero ipse Moses et Aron Lugassi superstites possiderent. Totum item, et omne ius Regium, si quod. . . simul cum cunctis eius utilitatibus et pertinentiis quibuslibet . . . memorato Moisi Lugassi, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis ea conditione dandas et conferendas duximus, et praefati Martinus Luka, et Aron Lugassi portiones suas, donec supervivunt, pacifice teneant ac possideant, post mortem autem ipsorum in praefatum Moisem Lugassi, ipsiusque haeredes et posteritates universos devolvantur: imo damus, donamus . . .salvo iure alieno, harum nostrarum vigore etc.

Datum Albae Iuliae, ultima die mensis Martii. A. D. 1585.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Diplomatarium Trans. VIII p. 285.)

7.

[Istambol, Martie 1585.]

Sultan Murad III către principele Sigismund Báthory.

Poruncind lui Petru-Vodă Cercel să vină aci la Poartă, ordonă că dacă ar fugì pe acolo, să-l trimeaţă cu toată averea sa şi cu toţi ai săi la Poartă.

Exemplum literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum per Muztafam Longum sive Nagy chauzium, Illmo Principi 1ª Aprilis 1585 praesentatorum.

Az erdélyi vajdának, Báthori Sigmondnak köszönetemet irom. Az én parancsolatom hozzád jutván igy tudd meg. Az havas-

1 Ergo Praepositura Orodiensis habuit possessoria etiam in Transsilvania, signanter comitatu Hunyad. (Comes Iosephus Kemény.)

2 Id est per legem saecularisationis. (Kemény.)

eli Péter vajdának parancsolatot küldettem, hogy az én portámra jöjjen, kiért Musztafa csauzt küldöttem, hogy ide hozza az én portámra, ő vele szembe levén híjja ide; ha nem jő, fogva hozza, ha elszaladna és vagy Erdély felé vagy más felé tartana, rea vigyázzatok, hogy el ne szaladjon, s ha kezetekbe akad, minden marháival, pénzével, emberivel, minden portékájával portámra küldjétek Muztafa csauz által. Parancsolom, hogy ez én levelem látván erre az dologra nagy vigyázásod legyen, ha el szaladott volna valamely felé, ugy vigyázzatok rea, hogy kézbe akadjon és portámra köldd. Ugy viseljetek erre gondot, hogy ha Erdélynek valamely szegeletiből ki szalad, semmit reám ne vess. Ez legyen értéstekre.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 118. Copie.)

Trad. Scriu salutarea mea Voevodului Ardealului, lui Sigismund Bathori. Sosind porunca mea la tine să știi astfel: Am trimis poruncă Voevodului Petru din Muntenia să vină la Poarta mea, pentru care am trimis pe ceaușul Mustafa să-l aducă aici la Poarta mea, întâlnindu-l să-l cheme aici; dacă nu vine, să-l aducă legat; dacă ar fugi și ar ținea-o spre Ardeal sau în altă parte, să aveți grije să nu fugă și dacă vă cade în mâini, să mi-l trimiteți la Poartă cu ceaușul Mustafa cu toate averile lui, cu banii, cu oamenii, cu toate ale sale. Poruncesc ca văzând scrisoarea mea, să fiți cu mare băgare de seamă la acest lucru, dacă ar fi fugit în vre-o parte, băgați de seamă să vă cadă în mână și să-l trimiteți la Poartă. Așa să-i purtați grije acestui lucru, că dacă fuge din vre-un ungher al Ardealului, să nu iai nimic asupra mea. Aceasta să vă fie spre știință.

8.

Istambol, 19 Aprilie 1585.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Solia ardeleană n'a putut obține iarăș nimica în chestiunea jafurilor făcute de Turci la hotarele țării, dimpotrivă Osman pașa a propus sultanului ca în interesul imperiului și mai cu seamă a miliției, Ardealul, Moldova și Țara-Românească să fie transformate într'un beglerbegat, din care sultanul își va putea recruta fără nici o cheltuială un număr mare de oaste pentru ca să-și apere frontierele față de inimicii imperiului otoman.

Mit Siebenbürgen ist es gleichwol derzeit ziemblich still, doch haben die gueten Leut in zwen billichen Begehren weder viel, noch wenig erhalten mögen, werden auch wegen der benachberten Sanziag-Beghen, so bereit in das faisste Land Fuess gesetzt und oftermals guete Peut und Raub davon gebracht un auf-

hörlich molestiert, und soviel mir von meinen geheimen Personen bewusst, auf öfters zuvor destwegen beschehne Beratschlagung soll Osman Bassa schliesslich gerathen haben, weil Sultan unzahlbare wohlverdiente Kriegsleut, so masul sein und ohne Güeter leben, und sich allein des Raubs underschiedlichen Ort behelfen und davon erhalten müssen, man solle dieselbigen drei christlichen Landschaften, als Siebenbürgen, Moldau und Wallachey zu Beglerbegat zu machen, die Landgüeter beschreiben und under die Türken, wie ander Orten, austeilen, dardurch Sultan nicht weniger Kriegsvolk an benennten drei Landschaften, als Euer Mt. derzeit in Hungern, ohne einichen Unkosten erzigln und jederzeit fertig haben würde. Dardurch würden auch andere des Sultani Landschaften sicherer und vor den Feinden besser verwerther bleiben. Weil aber Osman Bassa ietzo anderer Orten occupirt und derzeit auf angedeute Änderung nicht wol füeglich dringen mögen, bleibt solches inmittels und etwan so lang, als mehrgemeldter Osman Bassa widerumb hieher khumbt, zuvorderist aber nach Gelegenheit und Verrichtung seiner ietzigen Impresa ganz still und in alten terminis.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

9.

[Istambol, Aprilie 1585.]

Sultan Murad III către principele Sigismund Báthory.

Aflând că Petru-Vodă Cercel din Ţara-Românească a fugit acolo cu 30 boieri ai săi, porunceşte să-l predea fără răgaz ceauşului ce trimete, împreună cu toată averea ce are la dânsul.

Exemplum literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum per Mustafam chausium, Bajuszos Mustafa vocatum, ad Ill^mum principem datarum.

Az erdélyi vajdának, az én levelem jutván.

Az Mihnie vajda, az mikíppen én nekem értésemre adta az előbbeni havaseli vajda, Péter vajda, az szegíny közsigen és az áros népeken erőszak szerint mennyi sok pénzt szedett, onnan fel kelvén Erdélyben szaladott. Te eleitől fogva való hivsíged és szolgálatod, az mikíppen az én portámra volt, azt a' Péter vajdát, mind avval az harmincz emberrel egyetembe és minden mar-

hajával egyetembe, kik fogva vannak most is egy várba az vajdánál, mindenestűl fogva, im az portámrul küldtem egy csauzt, Mustafa csauzt, hogy ezeket énnekem portámra küldjed, abba semmi tékozlás ne legyen, parancsolom, hogy az én parancsolatom hozzád jutván eleitől fogva mikíppen portámra szolgáltál, hivségedet mutattad meg, és Péter vajdánál valamit találtatok, valami vagyon, marhájával, pénzivel, ezüstjivel, aranyával mindenestűl fogva portámra küldjétek fogva. Ez az szolgálat, ez az hivség, nem az többihez hasonló, abbul semmi el ne vesszen, mindenestűl fogva az csausz kezihez adjátok Havasalföldig,onnan fű embereteket eresszitek; az hol őrzeni kell, igen örizzétek, hogy közülek el ne szökjék; portámra küldeni igen igyekezzél ezeket, és az te magad fű emberidnek is meghadd, hogy ugy cselekedjenek, hogy el ne szalasszák kezekbül. Az szeginyektűl, az kit felszedett, hogy az el ne vesszen és az én parancsolatom mikorba hozzád jut és az mely órába, és az mi állapatba vagy, Péter vajda felől mindeneket énnekem értésemre adj. Ez igy legyen értésedre, hogy ebben híven eljárj.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 121—122. Copie.)

Trad. Sosind scrisoarea mea la Voevodul Ardealului, salutare. Voevodul Mihnea, după cum mi-a dat de ştire voevodul muntean de mai înainte, Voevodul Petru, a strâns de acolo cu sila mulţi bani dela sărmana obşte şi dela târgoveţi, apoi sculându-se a fugit în Ardeal. Credinţa şi slujba ta precum a fost dela început, şi la Poarta mea, pe Petru Voevod împreună cu cei treizeci de oameni ai săi şi cu toate averile sale, cari şi acum sunt prinşi într'o cetate la acel Voevod, închişi cu toate ale lui, iată că am trimis dela Poartă un ceauş, pe ceaşul Mustafa ca să mi-i trimiţi pe aceştia la Poarta mea, să nu fie nici o zăbavă în această privinţă; poruncesc ca ajungând porunca mea la tine, după cum ai slujit dela început la Poarta mea, ţi-ai arătat credinţa totdeauna şi ce veţi găsi la Petru Voevod, ce va fi, cu averea lui, cu banii, cu argintul, cu aurul lui, cu toate, prinzându-l să mi-l trimiteţi la Poartă prins. Această slujbă, această credinţă, nu-i la fel cu altele, din aceea nimic să nu se piardă, să-l daţi prins cu toate ale sale ceaşului până în Muntenia, de acolo să sloboziţi pe oamenii voştri mai de frunte, unde trebue straje să străjuiţi vârtos, să nu fugă dintre ei; să te sileşti cu dinadinsul să-l trimiţi la Poartă şi tu încă să porunceşti oamenilor tăi de frunte ca să facă astfel ca să nu le scape din mâini. Ceeace a strâns de pe la săraci, să nu se piardă şi porunca mea când ajunge la tine şi în acela ceas şi în ce stare eşti, să-mi dai de ştire totul despre Petru Voevod. Şi astfel să-ţi fie spre ştiinţă, ca să te porţi în aceasta credincios.

10.

Alba-Iulia, 24 Aprilie 1585.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

Raport despre intrarea lui Petru-Vodă Cercel în ţară pe la Bran, fiind petrecut de vreo o mie de soldaţi, pe cari plătindu-i s'au întors acasă, iar el cu puţini ai săi voind a se retrage la Braşov, senatul nu l-a primit, nici la cererea solului Prezidiului. Astfel „Pătraşcu" îmbrăcându-se săseşte a fugit prin sate, după ce oamenii săi proprii i-au spart lăzile şi i-au prădat toată averea, pentru căutarea căreia Prezidiul a trimes oameni, mai cu seamă că se zice că a adus şi tributul ţării cu sine, fără de care ceaşul nu vrea să se întoarcă.

Felségednek ezt akarjuk értésére adni, hogy az elmult héten jöve ide hozzánk a portáról Moldova által a nagy Mustafa csauz, ki a császártól ilyen parancsolatot hoza, hogy az mostani havaseli vajdát, ha az portára nem akarna menni, hanem ide az országra szaladna, megfogjuk és minden marhájával a portára küldjök. A csauz az elmult estén szerdán jutott ide,[1] cseterteken mingyárást meghallgattuk és azután emberönket bocsátattuk mind Szebenre, Brassóra és egyebövé a határokra, hogy a vajda kigyövésére vigyázzanak, és a mit az idő és a szükség hoz, a császár parancsolatja szerént ahhoz tartsák magukat. De e közbe míg a mi emberünk ebben a dologban igy eljárhatott, addig hát a vajda nagy hertelenséggel még egy nappal azelőtt, hogy az csauz idejött, mindeneknek városok kívől ide be az országba tartott és azon csöterteken, melyen mi az csauzt meghallgattuk, Brassó mellé minden boerivel, lovagjával, gyalogjával, kik ezeren voltanak, jó szerrel, azonképpen minden marháival, kincsivel Rosnóra szállott, onnan midőn Brassóba kiredzenék egyet másával, marhájával, kéncsével, és bé nem bocsátták vala az brassaiak, pénteken, megfizetvén a szolgáló népnek és elbocsátván őket tőle, miért hogy immár békességes földen volna, csak kevesed magával, szekereivel, marhájával és udvara népével szombaton ment Feketehalomra, ea intentione, hogy onnan egyenesen Fogarasba és Fogarasból ide Fejérvárra jöjjen, a mint ezt ugyan ő maga még Rosnóról, mihent jutott volt, tulajdon embere által urunknak megirta volt, tudnia illik, hogy mind fejét, marháját az Felséged

1 Miercurea trecută a fost ziua de 17 Aprilie.

és urunk oltalma és kegyelmessége alá hozta volna az országba. A mely nap a vajda Feketehalomba volt, azon nap a mi emberünk is jó idején Brassóba jutott és urunk nevével, midőn még omnia salva essent és az vajda is minden marháival együtt volna, instált nagy erőssen az brassaiaknál, hogy az vajdának mind személire s mind marhájára gondjok lenne, ne tartana valahogy másfelé és ne elabálna, azonképen marhájában is és kincsében kapkodás ne esnék. Ebben az brassaiak semmit meg nem fogadtanak, hanem csak nagy könnyen vettík és negligálták, kiből aztán az következett, hogy azon éjjel a vajda meggondolván magát és a mint mondják, tanácsot is vevén valami titkon jött emberektől, szász ruhában öltözvén, csak kevesed magával, a mint ezt is még csak igen obscure érthetjük, felkölt és valamely felé el indult, valamint fog immár békességgel járhatni, holott mindenfelé az utakat azonnal megállattuk és mindenfelé erőssen vigyáztattunk rea, jól lehet vagyunk ilyen suspicióban is, hogy még igen messze nem ment volna, hanem ott a tájba valahon titkon latitálna.

A vajda elmenésit, hogy megértették valami rácz és egyébb renden való szolgái, valami kevés gyaloggal egyetembe, kit marhájának őrizésére megmarasztott volt, mingyárást marhája kincsén rajta löttenek, mindent feltörtenek, mindenben szákmánt tettenek, sőt az után mind szászok s mind egyebek együnnen is, másunnan is érkeztenek, nagy tíkozlást tettenek minden nemű marhájában. A brassaiak oztán nagy későn, mikor feddetnének az urunk emberétől ugy vették eszekbe magokat, a mit a marhában pénzben kaphattanak, azt colligálták és még most is a mennyire lehet, mint a ki annyi kézre jutott, mindent colligálnak. Mi is mingyárást értvén az szertelenséget, a mit legnagyobbat tudtunk, egynehány rendbeli emberünket mind oda az helyekre, a hon az dolog esett s mind egyeböve széllyel ez országba bocsáttuk sietséggel mindenfelé, hogy mindeneket, a kik a praedába részesek meg fogjanak, mindentől mindent ki vegyenek és egyövé gyöjtsenek. Végezetre Sombori uramat is el bocsáttuk közülönk, hogy ő maga személye szerint, mint ilyen nagy dologba jelen legyen, mindeneket minden rendbeli emberektől, kik sokan vadnak immár az országiak közül is, előkérjen, előadasson, per omnia opportuna remedia és ugy cselekedjék, hogy ha mind is, quod est impossibile, de nagyobb része az pénznek és marhának meg legyen. A pénzt soknak mondják hogy volt, mert a császár adóját is elhozta véle, kit némelyek háromszáz ló terének mondanak, a kivől egyéb portékája és marhája is ölíg volt, ki inkább mind

praedába költ jó része; azoknak, kik a praedát cselekedték és még Havasalföldébe és Moldvába szaladtak, a csauz, a ki itt vagyon nálunk, erőssen sollicitál, hogy mindenek meg legyenek, mert a császár megkivánja az övét, ki ha meg nem leszen, mind országostul megbusulunk érette. De mi ennél nagyobbat nem cselekedhettünk, a kit cselekeszünk, valaminek utában lehetünk, mindeneket megkerestünk és azon leszünk, hogy a mit a marhában és pénzben megtaláltathatunk, avval megérjök őket, hogy evvel minden nagyobb következendő kárt és gondot avertálhassunk magonktól, kitől ha a brassaiak szót fogadtak volna és valami kicsin gondot akartak volna viselni, semmi félelmünknek most nem köllene lenni.

Ezeket te Felségednek akarjuk idején tudtára adni, hogy noha még bizonyosok nem volnánk, mit gyöjthetönk öszve, meg is értené Felséged az dolognak kezdetit és az mi igyekezetönket is a császár kincsének megadásába, kitől ugy félönk, mint illik is, hogy többet annál mi rajtunk ne keressenek, mert Mustafa csauz is innen sok oláhokkal, boerokkal itt lévén, el nem akar addig menni, mig a császáré meg nem leszen.

Az másik csauz is, Huszain csauz, ki az vajdát a portára híjja volt, viszszatért Brassó mellől, azt mondván: „Látom én immár, hon vagyon az császár kéncse, el nem veszett itt.“ Tudjuk, hogy ezennel jő és megyen a sok csauz, kik minekünk ölég gondot és költséget szereznek. Az országot császár Michnie vajdának adta meg. Péter vajda, az moldvai is, erősen sollicitálja az császár kéncsének öszve keresésére és utolsó veszedelemmel is ijeszt; hozzátartozókba olaszok, franczusok, ráczok sokan vadnak fogva. Felségednek könyörgünk, mennél hamarább lehet, ereszsze vissza emberünket Felséged, mi is valami bizonyost öszve szerezhetünk, Felségednek ismit tudtára adjuk. Emberünket is kiszitjük, ki az portára menjen az csauzszal és a mi marhát megtalálunk, mihelt Felségedtől emberönk megjött akarnók is idejin praeveniálni, hogy hamis magyarázatból harag reánk ne legyen.

Az mely parancsolattal az portáról jött ide Mustafa csauz, annak mását im Felségednek köldtük, kiből megérti Felséged az császár kivánságát. Tudjuk peniglen, hogy ezennel erősebb parancsolatot hoznak, ez is Mustafa csausz nyughatatlan, nyilván meri kiáltani, hogy mi sem vagyunk igazak az császárnak. Ilyen veszekedésönk vagyon vele.

Most ugy juta hirönk, hogy Bukurestre is igen gyűl az török, Michnie vajda távolléteért vigyáznak, vagy egyéb szándékok

legyen, még nem tudjuk. Az beglerbég is nem messze vagyon az Dunántul. Az tömösvári basa is Derstoron ül haddal. Im posta által akarunk az portára valami jelentést tenni, hogy az mi oratorunk is tudjon mit mondani, ha az dolgot külemben magyaráznák és az porta is értse az mi hívségünk szerint való gondviselésünket, mint ilyen véletlen és hirtelen dologba. Tartsa meg Isten Felségedet jó egészségben.

Datum Albae Juliae, [24.] Aprilis. Anno Domini 1585.

Alexander Kendy, V. Kowachoczy.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 118-120. Copie.)

Trad. Vrem să aducem la cunoştinţa Maiestăţii Tale, că în săptămâna trecută veni aici la noi prin Moldova, dela Poartă, marele ceauş Mustafa, care aduse astfel de poruncă dela Impăratul, că pe Voevodul de acum din Muntenia, dacă n'ar vrea să se ducă la Poartă, ci ar fugì aici în ţară, să-l prindem şi cu toate averile sale să-l trimitem la Poartă. Ceaușul a sosit aici seara trecută, Miercuri, iar Joi numai decât l-am ascultat şi-apoi ne-am trimis omul la Sibiu, la Braşov şi în alte locuri la hotare, ca să fie cu băgare de seamă la venirea Voevodului, şi după cum e vremea şi nevoia, după porunca Impăratului, aşà să facă. Dară până când omul nostru să poată isprăvi această afacere, în această vreme, iată că Voevodul pe neaşteptate, mai înainte cu o zi de venirea ceaușului, înafara tuturor oraşelor, a venit aici în ţară şi în Joia, în care noi ascultarăm pe ceauş, s'a aşezat lângă Braşov cu toţi boerii, călăreţii, pedestraşii, cari erau o mie, cu bună rânduială, de asemenea cu toate averile şi comorile lui, la Râşnov, de acolo, când s'a cerut la braşoveni, cu averile şi cu comorile lui şi braşovenii nu l-au primit, Vineri, plătindu-şi slujitorii şi slobozindu-i, fiind acum pe pământ paşnic, numai cu câţiva, cu carele, averile şi cu curtenii săi a purces Sâmbătă la Codlea, cu gândul ca de acolo să se ducă de-adreptul la Făgăraş şi dela Făgăraş aici la Bălgrad, precum scrisese chiar dânsul încă din Râşnov, îndată ce a sosit acolo, prin omul său Domnului nostru, că adică el şi-ar fi adus în ţară sub paza şi milostivirea Domnului nostru atât capul cât şi averile sale. In ziua în care Voevodul erà în Codlea, în aceeaş zi de vreme şi omul nostru a sosit în Braşov şi în numele Domnului nostru a stăruit mult la braşoveni, câtă vreme încă *omnia salva essent* şi Voevodul şi cu toate averile lui era la un loc, să aibă grije atât de Voevod, cât şi de averile lui, să nu plece cumva în altă parte şi să nu se piardă, aşişderea să nu se întâmple pagubă în averile şi în comorile lui. Braşovenii însă nu s'au ţinut de acest lucru şi l-au luat numai uşor şi din asta s'a întâmplat că în acea noapte, răzgândindu-se Voevodul, şi după cum se spune luând sfat dela nişte oameni veniţi în taină, schimbându-şi hainele în straie săseşti, numai cu câţiva, ceeace de asemenea am putut afla numai *obscure*, s'a sculat şi a plecat încotro-va, precum poate umblà acum în pace, cu toate că în toate părţile i-am aţinut calea şi în toate păr-

ţile am fost cu mare băgare de seamă asupra lui, deşi suntem într'o astfel de bănuială, că încă nu a putut merge departe ci e pitit undeva acolo în acel ţinut.

Indată ce au înţeles plecarea Voevodului, niscai slujitori sârbi de ai săi, şi de alte feluri împreună cu ceva pedestrime, pe care o oprise pentru paza averilor, s'au repezit numai decât asupra averilor şi a comorilor sale, au spart totul, au prădat tot, ba apoi sosiră atât saşi cât şi altfel de oameni de aici şi deacolo, făptuind mare jaf în toată averea. Apoi braşovenii târziu de tot, când au fost dojeniţi de omul Domnului nostru, au ascultat, au strâns ce au mai putut găsi din avere şi din comori, şi strâng şi acum pe cât se mai poate, ca pe ceva ce a ajuns pe atâtea mâini. Şi noi înţelegând numai decât acea prădăciune, cu grabă am trimis câţiva din cinurile noastre în acel loc, unde s'a întâmplat acel lucru şi totdeodată în toate părţile ţării cu iuţeală, să-i prindă pe toţi cari au fost părtaşi la acest jaf, să le iea toate dela toţi şi să le adune la un loc. In sfârşit am trimis dintre noi şi pe coconul Sombori, ca el însuşi în persoană să fie faţă într'un astfel de lucru mare, să le ceară toate dela oamenii de toate stările, căci sunt multe şi la cei din ţară, să aducă *per omnia opportuna remedia* şi aşà să făptuiască, că dacă nu se poate să fie găsite toate, *quod est impossibile*, dar cea mai mare parte din bani şi din avere să se afle. Spun că bani au fost mulţi, căci Voevodul a adus cu dânsul şi darea Impăratului, pe care unii o preţuesc la 300 de sarcini de cai, în afară de aceea a mai avut sumedenie de lucruri şi averi; cari s'au pierdut mare parte în prăzi; pe aceia cari au prădat şi au mai fugit în Muntenia şi în Moldova, ceaşul care este aici la noi, îi cere cu tărie, ca să se afle toate, căci împăratul îşi pofteşte ale sale, cari dacă nu se vor afla, ne vom întrista pentru ele cu toţi din ţară. Dar noi nu am putut face mai mult de cât atâta cât facem, despre orice am putut, să-i dăm de urmă, am căutat şi ne vom sil ca ceeace vom putea găsi din avere şi din bani, să-i împlinim ca prin aceasta să putem îndepărtà dela noi orice pagubă mai mare care s'ar puteà iscà şi grijile, de cari nu ar trebui să avem acum nici o teamă, dacă braşovenii ne-ar fi ascultat şi i-ar fi purtat puţintică grije.

Acestea vrem să le aducem la cunoştinţa Maiestăţii Tale din vreme, că deşi n'am fi încă încredinţaţi cât vom putea adunà, totuşi Maiestatea Ta să înţeleagă începutul acelui lucru şi silinţele noastre în darea comorii împăratului, de care ne temem, precum se şi cuvine, să nu caute dela noi mai mult decât este aceea, căci şi ceaşul Mustafa, fiind aici cu mulţi români, cu boeri, nu vrea să plece de aici, până când nu se va găsi averea împăratului.

Şi celalalt ceauş, ceaşul Hussain, care chemase pe Voevod la poartă, s'a întors delângă Braşov, zicând aşà: „Iată văd eu unde este comoara împăratului, nu s'a pierdut aici." Ştim că cu aceasta vin şi pleacă mulţi ceaşi, cari ne fac nouă destule griji şi cheltueli. Impăratul a dat ţara Voevodului Mihnea. Şi Petru-Vodă, din Moldova, stăruie în strângerea comorii Impăratului şi sperie şi cu primejdia cea din urmă; din alaiul Voevodului italieni, franţuzi, sârbi, mulţi sunt prinşi. Ne rugăm de Maiestatea Ta, să dai drumul îndărăt

omului nostru cât se poate mai repede, şi noi dacă putem să adunăm ceva, sigur iarăş îţi dăm spre ştiinţă Maiestăţii Tale. Ne pregătim şi omul nostru, care să meargă la Poartă cu ceauşul, şi, îndată ce va fi venit omul nostru dela Maiestatea Ta, am vrea să dăm de ştire de averea ce se va afla ca să nu cadă mânie asupra noastră, din rea înţelegere.

Iată trimitem Maiestăţii Tale copia poruncii cu care a venit ceauşul Mustafa dela Poartă, din care poţi înţelege Maiestatea Ta pofta Impăratului. Iar noi ştim că vor aduce porunci şi mai strașnice decât aceasta căci şi acest ceauş Mustafa îndrăzneşte să strige în lume că nici noi nu suntem drepţi faţă de Impărat. Astfel de certuri avem cu el.

Acum sos veste că şi la Bucureşti se strâng Turcii, nu ştim încă dacă poartă grije pentru lipsa lui Mihnea-Vodă sau au alte scopuri. Nici beglerbeiul nu este departe de Dunăre. Şi paşa dela Timişoara şade la Dârstor cu oastea. Acum vrem să vestim cevà prin poştă la Poartă, ca şi *oratorul* nostru să ştie ce să spună, dacă s'ar explicà acel lucru altfel şi Poarta încă să înţeleagă după credinţa noastră purtarea noastră de grije într'un lucru atât de neaşteptat şi fără veste. Dumnezeu să te ţină Maiestatea Ta în bună sănătate.

11.

Niepolomice, 26 Aprilie 1585.

Regele Ştefan Báthory către Prezidiul Ardealului.

Ordin sever în afacerea lui Petru-Vodă Cercel ca să urmărească pe slugile sale cari i-au furat averea, judecându-i după lege ori predându-i ceauşului.

Exemplum literarum Sacrae Regiae M^tis^ ad Praesides per Thomam Somogyi datarum.

Értjük az Kegyelmetek leveliből az havaseli vajda dolgát, kinek állapatját, szerencséit mindenkor ezen exitussal gondoltuk, hogy terminálták; soha nem hihettük el, hogy az ő igérte nagy adónak és igaz jövedelem kivől való prodigalitásának Havaselfölde öleg lehessen. Ha az brassaiak recipiálták volna, bátor ő magát titkon utra bocsátták volna is, csak pénzét, marháját öriztették volna meg, ez mostani molestiától megmentették volna Kegyelmeteket. *Sed paucis datum est, repentinis in rebus bono consilio uti posse.* Az mi tetszésünk szerént mihelt Mustafa Kegyelmetekhez érkezett, mingyárt embert köllett volna melléje adni, hogy az marha inquisitiójában ő aga is jelen lett volna, tanquam inspector et testis. Most is ez dolognak két remediumját látjuk. Egyik, hogy Kegyelmetek ez dologban serio igen csele-

kedjik, kit az csauz valóban megtapasztaljon. Második, hogy az csauzt Kegyelmetek compertenti munere demulceálja.

Az mi az első dolgot illeti, nekünk ugy tetszenék, hogy Kegyelmetek abban ugy cselekednék, hogy Kegyelmetek deputálna egy helyt, vagy Fejérvár lenne, vagy Brassó, kihöz közel is esett a direptio, lenne ott Kegyelmetek közül egy, lenne jelen az csauz is, ki látná az Kegyelmetek solemniter és valóba való gondviselésit ez dologban. Az kik a vajda szolgáiba kézben vadnak, kik az direptióban részesek, mi ítiletönk szerént, azok minden utolsó büntetést érdemlenek: mind azt, ha az csauz kezében adatnak, mind azt, ha szeme előtt öletnek meg. Szükség penig ugyan tormentummal is vallatni őket, hogy mind magok felől s mind egyebek felől az mit tudnak igazán megvallják; az kikre vallnak, szükség azokat is in instanti valóban inquirálni és minden kedvezés nélkül a praedát előkeresni. Ebben semmi halasztásnak nem köll lenni, mert a késedelem minden tergiversatióra és refugiumra occasiót és utat mutat embernek. Az mit megtalálnak az marhában registrum szerént adassa Kegyelmetek az csauznak, ha mi eltéved benne, patientia. Jó ratiókkal meg kell mutatni, hogy nagy méltatlanság volna az, hogy az mit efféle profugus ember vagy ő maga futtában elhány, vagy valami esmeretlen kóborló tűle elveszen, ország fizetné azt meg, ki sem elszökésének, sem megfosztásának nem oka.

Nem irta meg Kegyelmetek, melik Mustafa az mostani csauz, mert ama régi nagy Mustafa azt mi efféle törökben oly jámbornak és jó akarónknak esmertük, hogy Kegyelmetek bonis verbis et munere ugy demulceálhatja, hogy jövendő molestiától liberálhatja Kegyelmeteket az portán. De akar melyik Mustafa legyen, ugy kell vele cselekedni, hogy jó akarattal mennyen el Kegyelmetektől.

Ide mi felénk nem alitjuk, hogy igyekezik a vajda, ki ha ide jött volna is, mi kézbe nem adattuk volna. De a Kegyelmetek postája hallotta utában, hogy Nagy-Bánya felé igazitották, kiből hiszszök, hogy a német postára való menésre volt szándéka. Tartsa meg Isten Kegyelmeteket.

Datum in arce nostra Regia Nepolomicensi, die 26-ta mensis Aprilis. Anno Domini 1585. Regni vero nostri nono.

Az mai nap hozták az Kegyelmetek levelit és ugyanezen napon mingyárt vissza bocsátám. Az vajda szolgái, kik szákmánt töttek marhájában méltók minden büntetésre, azért is, hogy uruknak meg nem tartották hivsigét; azért is, hogy immár

az mi birodalmunkba levén efféle ragadozásokkal az mi birodalmunknak jussát violalták és az publica tranquillitást ledalták. Azoknak büntetisek ugyan törvény szerint efféle accusatiókat convincaltathatik, avagy, ha az tetszik: mind az marhával egyetembe az portára küldhetik, ugyanazon csauz által, ki mellett Kegyelmetek embert bocsásson. Nem árt, ha ti Kegyelmetek tetszését csauz is admoneálná, amit az dologban ez ideig Kegyelmetek praestált és kérdené tőle, mit mondana ő, hogy kellene tovább cselekedni; ebben az ő tanácsa, a hol lehetetlen avagy alkalmatlan dologra nézne, azt Kegyelmetek bonis rationibus kiverje fejéből, a hol penig oly dolgot ad Kegyelmetek eleibe, ki lehetséges és hozza illendő az ott való állapothoz, nekem tetszik, hagy méltó Kegyelmeteknek az ő tanácsa szerént es valamit cselekedni, mert ugy inkább, nem lehet módja az Kegyelmetek vádolására.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 120. Copie.)

Trad. Înțelegem din scrisoarea Domnielor-Voastre întâmplarea Voevodului muntean, a cărui stare și noroc, am știut totdeauna că va aveà acest sfârșit; nici odată nu am putut crede, că Muntenia să poată fi de ajuns pentru birul cel mare făgăduit de el și pentru *prodigalitatea* fără venit adevărat. Dacă l-ar fi primit brașovenii, chiar dacă lui însuși i-ar fi dat drumul în taină, și i-ar fi pus sub pază numai banii și averile, v'ar fi scutit pe Domnia Voastră de supărările de acum. *Sed paucis datum est, repentinis in rebus bono consilio uti posse.* După părerea noastră, îndată ce a sosit la D-voastră Mustafa, numai decât ar fi trebuit să rânduiți lângă el un om, ca la căutarea averii să fi fost și el față, *tanquam inspector et testis.* Chiar și acum vedem două leacuri pentru acel lucru: unul, ca D-voastră în această afacere să urmați serios, ceeace acel ceauș să înțeleagă cu adevărat. Al doilea, ca D-voastră să-l împăcați pe acel ceauș cu daruri cuvenite.

In ce privește primul lucru, noi am vrea, ca Domniele Voastre astfel să-l făptuiți, ca D-voastră să hotărîți un loc, sau Bălgradul sau Brașovul, aproape de care s'a întâmplat jaful, să fie acolo unul dintre D-voastră și să fie față și ceaușul, care ar vedeà grija D-voastră *solemniter* și prea adevărată în această afacere. Slujitorii Voevodului, cari vă sunt în mâini, și sunt părtași la acel jaf, după judecata noastră, toți sunt vrednici de cea mai mare pedeapsă: sau de aceea să fie dați în mâna ceaușului, sau de aceea, să fie uciși înaintea ochilor lui. Este nevoie însă să-i faceți să mărturisească și prin cazne, ca să mărturisească adevărat tot ceeace știu atât despre ei cât și despre alții; aceia pe cari îi destăinuesc ei este nevoe să fie cercetați într'adevăr *in instanti* și fără nici o îngăduință să se caute prada. In aceasta nu trebue să fie nici un fel de zăbavă, căci întârzierea arată oamenilor prilej și cale spre *tergiversatio* și *refugium*

Ceeace aflaţi Domnia-Voastră din avere să daţi după catastif ceauşului, iar ce s'ar pierde în ea, *patientia*. Cu vorbe bune trebue să se arate că ar fi o mare nedreptate, ca să plătească ţara ceeace un astfel de fugar prăpădeşte însuşi în fugă sau ce îi răpesc niscai oameni fără căpătâi necunoscuţi, căci ea nu este pricina nici a fugii, nici a jefuirii lui.

Nu aţi scris Domnia-Voastră, care Mustafa este ceaşul de acum, căci pe Mustafa cel mare de odinioară, pe acela l-am cunoscut ca pe un turc atât de omenie şi binevoitor, încât D-voastră îl puteţi astfel îmbună *bonis verbis et munere*, încât vă puteţi scăpà pe Domnia-Voastră de supărări viitoare la Poartă. Dar oricare Mustafa ar fi, trebue să faceţi astfel ca să plece dela Domnia-Voastră cu bunăvoinţă.

Nu gândim că Voevodul s'ar sili încoace către noi, el şi dacă ar fi venit aici, noi nu l-am fi dat în mână. Dar poşta Domniei-Voastre a auzit în calea sa că l-au îndreptat spre Baia-Mare, de unde credem că a avut gând de mers spre poşta nemţească. Dumnezeu să vă ţină pe Domnia-Voastră.

P. S. Azi au adus scrisoarea D-voastră şi tot în această zi numai decât am trimis omul îndărăt. Acei slujitori ai Voevodului cari i-au jefuit averea, sunt vrednici de orice pedeapsă şi pentru aceea că nu şi-au păstrat credinţa faţă de stăpânul lor şi pentru aceea că acum fiind în împărăţia noastră cu astfel de tâlhărie au violat dreptul împărăţiei noastre şi au vătămat *liniştea publică*. Pedepsirea acelor o puteţi porni sau după lege prin astfel de acuzaţii, sau, dacă vreţi, împreună cu averile îi puteţi trimite la poartă prin acelaş ceauş, pe lângă care Domnia-voastră să orânduiţi om. Nu strică dacă pentru plăcerea Domniei-Voastre aţi încunoştinţà şi pe ceauş despre ce aţi făcut Domnia-Voastră până acuma în această afacere şi l-aţi întrebà, cum ar spune el că ar trebuì să se facă mai departe; când sfatul lui nu se poate urmà sau ar fi pentru lucru nepotrivit, Domnia-Voastră cu cuvinte înţelepte să i-l scoateţi din cap; dar când vă spune Domniei Voastre lucruri cari se pot şi sunt potrivite pentru starea de acolo, mi se pare că e bine ca Domnia-Voastră să faceţi şi după sfatul lui, căci astfel nu va avea prilej pentru a vă învinuì pe Domnia-Voastră.

12.

Alba-Iulia, 28 Aprilie 1585.

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Conform ordinului primit a pus să se urmărească şi să se strângă tezaurul împrăştiat şi prădat al lui Petru-Vodă Cercel, care a venit în ţară şi pribegeşte pe undeva.

Exemplum literarum Ill^mi^ principis ad Potentissimium Imperatorem Turcarum 28. die Aprilis [1585] datarum.

Hatalmas győzhetetlen császár.

Megértettem az Hatalmasságod parancsolatját, melyet Hatalmasságod én nekem Memhet csausz által küldett, melyből értem, hogy Hatalmasságod havaseli Péter vajdának az ő gonoszságáért elvette volna uraságát, kit ugy értett volna Hatalmasságod, hogy ide az Hatalmasságod országa felé tartott volna. Mely dologrul rövideden azt irhatom Hatalmasságodnak, hogy mikoron ez Péter vajda megértette volna Hatalmasságodnak akaratját mingyárást minden kincsiben nagy tíkozlást tett és utat mutatván, előszer az Hatalmasságodnak portájára, annak utána nagy hirtelen ide felé csavarodott, mindenütt utjába nagy tíkozlást pénzébe és marhájába tevén. Mindazáltal énnekem az én hívsigem és tartozásom szerint oly gondom volt rea, hogy valamit legnagyobbat tudtam volna ebben cselekedni, semmit hátra nem hadtam; mind ez egisz föld népével fenn voltam, kit az Hatalmasságodnak csausza, Musztafa csausz nyilván látott. Most is peniglen minden erővel az Hatalmasságod parancsolatjának beteljesítésére foglalatos vagyok és immár rövidnap az Hatalmasságod csauszát fő emberimmel be bocsátom Hatalmasságodnak és teljes életembe Hatalmasságodnak hiven és vérem hullásával szolgálni akarok.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 122. Copie.)

Trad. Puternice, nebiruite Impărat.

Am înțeles porunca Puterniciei Tale, pe care mi-ai trimis-o Puternicia Ta prin ceaușul Mehmet, din care înțeleg că Puternicia Ta ai luat Domnia Voevodului Petru din Muntenia, pentru nemernicia lui, despre care ai înțeles Puternicia Ta că ar fi venit încoace spre țara Puterniciei-Tale. Despre acest lucru pot să scriu aceasta pe scurt Puternicei Tale, că atunci când Voevodul Petru a aflat voia Puterniciei Tale, a făcut numai decât mare risipă în toate comorile și apucând calea mai întâiu spre Poarta Puterniciei Tale, după aceea fără de veste s'a răsucit încoace, făcând pretutindeni în calea lui mare stricăciune în bani și avere. Cu toate acestea, eu am avut grije de el, după credința și după datoria mea, că tot ce-am știut să fac mai mult în aceasta afacere, nimic nu am lăsat la o parte; am fost sculat cu tot poporul acestei țări, ceeace a văzut de bună seamă ceaușul Puterniciei Tale, ceaușul Mustafa. Și acum sunt ocupat cu toată puterea pentru înfăptuirea poruncii Puterniciei Tale și deacum peste puține zile trimit pe ceaușul Puterniciei Tale cu oamenii mei de frunte la Puternicia Ta și toată viața mea vreau să slujesc pe Puternicia Ta cu credință și cu curgerea sângelui meu.

13.

Alba-Iulia, 28 Aprilie 1585.

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Expunând venirea lui Petru-Vodă Cercel, îi comunică, că a reuşit să adune o mare parte din tezaurul său risipit şi prădat de oamenii săi, trimiţând acum prin ceauşul Mustafa şi prin doi soli proprii tot ce a putut aduna.

Exemplum literarum per Christophorum Thorma et Petrum Rácz ad Imperatorem Turcarum datarum.

Hatalmas Győzhetetlen Császár.

Ez elmult napokban hozá minekünk Uzon Musztafa csausz az Hatalmasságodnak parancsolatját, melyben Hatalmasságod azt parancsolja vala minekünk, hogy ha az havaselyi Péter vajda, kitűl Hatalmasságod az országot elvette volna, ide tartana az mi birodalmunkba, azon lennink, hogy el ne szaladna, hanem fogva küldenink minden marhájával egyetembe az Hatalmasságod portájára. Mi azért, Hatalmas császár, az mi tisztünk és kötelessígünk szerint engedelmesek levén az Hatalmasságod parancsolatjának, mingyárást mindenfelé emberinket küldettük, az országot felvetettük és erüssen mindeneknek meghadtuk, hogy készen és vigyázásban legyenek, hogy mindenek az Hatalmasságod parancsolatja szerint teljesedhessenek bé. De ez alatt Péter vajda is meg értvén Hatalmasságodnak felőle való végezetit, fel kiszült nagy gyorsan minden népivel és marhájával, és midőn előszer az szokott ravaszsága szerint utat adott az Hatalmasságod csauszának azont mondván az Hatalmasságod portájára mutatva, más felől nagy hirtelensíggel, mindeneknek vélekedise kívől, tartott ide az mi határunkra, holott midőn megirtette volna, hogy ide is Hatalmasságod országába, ez hivei közé találna és maradása nem lehetne, étczaka nagy titkon és álnokul ednihány magával felkiszült és kincsivel, fő gazdagságával egyetembe, kit el vihetett álutakon, nagy rettenetes erdűken és havasokon által, kit senki nem hitt volna, hogy ember azokon el mehessen, el szaladott és az német pártra szökött, kinek el szökését, mikor valami hitván gaz szolgái meg értettik volna, mingyárást az marhájának estenek és nagy hertelen szákmánt vetvén benne, minden pinziben, marhájában nagy tikozlást tettenek. Mind az által az mi emberink, kik immár oda jutván, vigyázásban voltanak, eszekben vevén ezeknek gonosz cselekedeteket, mingyárast minden felé nyomokban

voltanak, mindeneket, az kik az erdőre és havasokra nem szaladtanak, meg fogtanak, mindent, az kit nálok találtanak, kivettenek, és mindenünnen, az mint legjobban lehetett, minden pínzt, marhát, megkerestenek és egybe gyöjtettenek, melyet immár most épen és fogyatkozás nélkül, valami az mi kezünkbe jutott, regestumba feliratván, az Hatalmasságodnak csausza által, Musztafa csauztul és az mi fű emberünktűl, Rácz Pétertűl és Thorma Christoftul, jó űrizet és gondviselis alatt Hatalmasságodnak be küldettünk, és ha az álnok ember igy el nem szaladt volna, ő magát is ezkíppen Hatalmasságodnak küldtük volna.

Hatalmasságodnak penig ezt is igazán adhatjuk értisire, hogy ugyan ezen Péter vajda, mikor látta volna, hogy maradása immár országában nem lehetne, azonnal marhájában és kincsiben, ugyan ott helyben nagy tékozlást tett; kit az boerok közé osztott benne, kit peniglen az szolgáló népnek minden kímílés nélkül tíkozlott; annak utána utjában is minden nap fizetett népének, néha kétszer, néha háromszor is hó pinzt fizetett, ez kivül, mint olyan megijedett és kétsigben esett ember, minden pénzét, marháját kímiletlen kültette és vesztegette; vígezetre az határból es az mit el nem vihetett ő maga vele, az maradékában, az mint Hatalmasságodnak felül meg irtuk, az önnön szolgái, szákmánt tettenek.

Mind ennyi sok kár után, az mi kézben juthatott sok kereséssel, futozással, gondviselissel, mind pénziben, marhájában, azt híven és igazán Hatalmasságodnak im be küldettük minden fogyatkozás nélkül. Hatalmasságodnak könyörgünk, hogy Hatalmasságod ezt az mi hívsigünket és engedelmessígünket vegye kegyelmes néven és bizonnyal el higyje azt, hogy mi minden üdőben mind országunkkal egyetembe aztévők akarunk lenni, az mi az Hatalmasságodnak parancsolatja; mint hogy ebben is az dologban azt cselekedtük, az mit legnagyobbat hivebben és szorgalmatosabban tudtunk cselekedni, kit Hatalmasságod hív embere is, Musztafa csauz, ki mindeneket látott és vett eszébe, meg tud mondani Hatalmasságodnak; etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 123—124. Copie.)

Trad. Puternice, neînvinsule Impărat,

In zilele trecute ne-a adus ceaușul Uzon Mustafa porunca Puterniciei Tale, în care Puternicia Ta ne poruncește nouă că dacă Petru Voevod din Muntenia, căruia Puternicia Ta i-ai luat țara, ar veni aici în împărăția noastră, să avem de grije să nu fugă, ci să-l trimitem prins împreună cu toate averile lui la Poarta Puterniciei Tale. Pentru aceea, Puternice Impărat, fiind supuși după slujba și

datoria noastră poruncii Puterniciei Tale, am trimis numai decât în toate părţile oamenii noştri, am răscolit ţara şi am poruncit cu străşnicie tuturora să fie gata şi să vegheze ca toate să se împlinească după porunca Maiestăţii Tale. Dar în acest timp, auzind şi Petru Voevod hotărîrea Maiestăţii Tale despre el, s'a gătit în grabă cu toţi oamenii săi şi cu toată averea lui, iară la 'nceput zicând cu viclenie ceaşului că merge la Poarta Puterniciei Tale, pe de altă parte fără de veste, în afară de orice presupunere, a venit aici la hotarul nostru, şi când a înţeles că şi aici în Ţara Puterniciei Tale s'ar afla între credincioşii Tăi şi nu ar puteà să rămână, noaptea, în mare taină şi cu vicleşug s'a gătit cu câţiva şi împreună cu comorile şi cu averea lui mai de seamă pe care a putut-o duce pe ascuns, a fugit prin păduri şi munţi năpraznici, pe unde nimeni nu ar fi crezut că poate să treacă vre-un om şi a trecut în partea nemţească ; acolo dacă oarecari slujitori nemernici ai săi au înţeles fuga lui, numai decât s'au năpustit asupra averii lui şi prădând-o pe neaşteptate, au făcut multă pagubă în toţi banii şi în averea sa. Cu toate acestea, oamenii noştri, cari ajungând acum acolo, au fost cu băgare de seamă, aflând de faptele urîte ale acestora, le-au fost pretutindeni repede pe urme, i-au prins pe cei ce au fugit în pădure şi pe munţi, le-au luat tot ce au aflat la ei şi au căutat pretutindeni cât s'a putut mai bine, toţi banii şi averea şi le-au adunat la un loc, cari acum au ajuns în mâinile noastre întregi şi fără scădere, apoi scriindu-le în condică, le-am trimis Puterniciei Tale prin ceaşul Măriei Tale, ceaşul Mustafa şi prin oamenii noştri Petru Rácz şi Christofor Thorma, sub bună pază şi purtare de grije şi dacă omul viclean nu ar fi fugit aşa, l-am fi trimis şi pe el astfel Puterniciei Tale.

Putem să dăm de ştire Puterniciei Tale şi aceasta într'adevăr, că acelaş Petru Voevod, când a văzut că nu poate rămâne în Ţară, numai decât a făcut mare risipă în avere şi în comori acolo pe loc, pe unele le-a dat boerilor, şi pe altele slujitorilor fără nici o cruţare, după aceea, în calea sa, a plătit în fiecare zi oamenilor săi, a plătit leafă uneori de două şi de trei ori ; afară de acestea ca omul speriat şi căzut în disperare, a cheltuit şi risipit toţi banii şi toată averea sa fără cruţare ; în sfârşit şi la hotarul ţării ceeace el nu a putut să ducă cu el, ce-a mai rămas, precum am mai scris Puterniciei Tale, a fost jefuit de slujitorii lui.

După atâtea multe pagube, ceeace ne-a putut ajunge înmâini după multă căutare, alergătură, griji, atât bani cât şi în avere, acelea le-am trimis cu credinţă şi cu adevărat Puterniciei Tale, fără nici o lipsă. Ne rugăm Puterniciei Tale, ca Puternicia Ta să iei în nume milostiv această credinţă şi supunere a noastră şi să credeţi cu adevărat că noi în toată vremea împreună cu ţara noastră vrem să fim credincioşi la poruncile Puterniciei Tale, precum am făcut şi în această afacere ceeace am putut să facem mai cu credinţă şi mai cu osârdie, ceeace o va poate spune Puterniciei Tale şi credinciosul Puterniciei Tale, ceaşul Mustafa, care le-a văzut şi a luat aminte la toate ; etc.

14.

Alba-Iulia, 19 Mai 1585.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

Raport despre procedeul cu care a reuşit să adune o parte din averea lui Petru-Vodă Cercel, pe care a trimes-o prin ceauşul Mustafa la Poartă, ordonând să fie omorîţi în faţa ceauşului 4—5 inşi din aceia cari au prădat tezaurul, din care a trimes 105,000 fiorini sultanului, autorizând solii ardeleni să isprăvească şi lucrurile pendente la Poartă.

Exemplum literarum a Praesidibus ad Sacram M^tem^ Regiam per Thomam Somogyi datarum.

Az Felséged levelit meg hozá az posta minekünk, kiből értjük az Felséged parancsolatját az el futott havasely Péter vajdának, és tékozló pénze és marhája felől, tudnia illik, hogy mindeneket szorgalmatossággal öszve kerestetvén, adnánk az csauz kezében. Azért Kegyelmes urunk, ezen dologban mint procedáltunk és mit cselekedtünk ekediglen, Felségednek akartuk ismég értésére adni. Meg irtuk vala Felségednek, hogy Sombori uramat küldettök volt el közüllönk, hogy mint ilyen nagy dologban ő maga jelen ligyen, a' marhát mindenönnen ki keresse, öszve gyöjtse és bizonyos helyre reponálja, hogy mindeneket, a mint illik az Császár parancsolatja szerént az csauznak az után kézben adhassunk. Mely dologban ő Kegyelme ugy cselekedett és ugy járt el azokkal egyetembe, kik vele voltanak, Horváth Kozma urammal és Perneszi Istvánnal, hogy annál jobban és szorgalmasabban ugyan nem lehetett. Valamit tudtanak mindennemű mesterségekkel és industriákkal meg késértettenek, mind pénzt, mind marhát a kiktől lehetett ki vettenek és öszve szereztenek. Annak utána ide meg jövén hozzánk mindeneket regestumban irva hoztanak, mely dolgot mi is meg értvén az több tanácsuraimmal egyetembe, kikkel mind együtt voltunk az Felséged mensét is viselvén előttünk, ugy deliberálánk felőle, hogy ugyan ottan Brassóba, in loco scilicet collectionis et dispositionis ipsarum rerum, az csauznak regestum szerént mindenkor consignáljuk, de ugy hogy minekünk is bizonyos emberink legyenek véle, kik mindeneket az csauzszal együtt meg látván és kézbe vevén, az marhával együtt be mennyenek az portára, hogy igy az marhában semmi másuvá ne kelljen és mi is a mi dolgunkat és ez dolgunkban való gondviselésünket, ugyan urunk emberi által adhassok értésére az portá-

nak. Először azért tractálván az csauzszal és azt mind szép szóval s mind ajándékkal devinciálván, annyit efficiáltonk nála, hogy ha mint az igéretnek kell lenni, minden jót remélhetünk tőle. Ez pedig az a Mustafa csauz, kit Felséged nevez, kit az előtt is meg irók vala Fölségednek, a nagy Mustafa avagy Uzon Mustafa csauz, kinek emberségébe és jó magaviselésébe, tudjuk, hogy Felséged is nem egyszer meg nyugodt, mi is azonképpen ugyan azon virtusokat, a mikor köllett, tapasztaltonk benne. Most is talám az reménység meg nem csal felőle bennönket, holott jó kedvvel is bocsáttuk el, nem csak pro re praesenti, meg ajándékozván két ezer arannyal, hanem ez kívűl, kit ugyan ő maga kivána és contendála, mind esztendőre három száz forintot fizetést, mennyi Amhát csauznak is jár, rendelvén neki ily okkal, hogy minden dolgainkban az portán, valamikor az szükség kivánja, jó akarattal való segétséggel és szolgálattal legyen, kire ő is nagy örömest offerálá magát és kötelezé.

Az csauz mellé követeket, Rácz Pétert és Thorma Christophot rendelénk, kik be menvén az marhával mindenbe az Instructio szerént járjanak: ha mi nehészége az Portának urunkra lenne, azt mind szállitsák, mind avertálják az Császárnak és az bassáknak haragjokat. In summa mindenbe a mit az idő és az necessitas elökben vetne, mind hárman Sennyei Pongráczczal, az continuus oratorral együtt, mint viseljék magukat és mint forgódjanak, bőséggel előkben adtuk és meg tanitottuk őket. E mellett mivel hogy tudjuk, hogy az szekér kenve jár jobban és azt a portát csak egy adomány viseli, valami költséget is, ugy mint három ezer aranyat adtunk nekik ilyen conditióval, hogy ha látják az Portának valami nagy nehézségit és zúgolódását, kiből az országra valami nagyobb gond és busulás következhetnék, in eo casu a' kiknek szükség lenne, mint az vezéreknek és egyebeknek is, valami adománnyal is legyenek, ki noha ölég nehéz, hogy a más vétkeért igy költsünk és fáradjunk, mind azáltal mint hogy az Isten igy vetette reánk, ugy tetszik, hogy kevés kárral ne gondoljunk, csak menekedkessünk jó móddal meg tőle. De ebben azért ilyen cautiót adtunk előkbe, hogy azt a pénzt igen titkon tartsák nálok, senki ne tudja, hogy erre való költséget visznek velek, és először mindent meg próbáljanak, és ha oztán az extrema necessitas kénszeriti őket, ugy nyuljanak hozza és a hova szükség leszen, cum iudicio et diligenti deliberatione partiálják, azt tetetvén, hogy nem innen vitték, hanem ott tették kölcsen szerit annak az költségnek.

Ezeket igy elvigezvén, commissariusokat, Bánffy Farkast és Bánffy Boldisárt választánk, kik Brassóba menjenek és az regestom szerént mindeneket az csausznak, az követeknek kézben adjanak és mindenképen a mint legjobban lehetne, cum omnibus impedimentis expediálják őket. Annak felette ugyan, ezek az boerok felől is, kik hol vadnak, jobban meg tudakozzanak és kit kellessék, kit ne kellessék el bocsátani bennök, az Instructio szerint meglássák, és oztán reportáljak. Végezetre az ráczok büntetésére is gondjok legyen, ugy hogy az kik közülek habita questione bünösebbeknek találtatnak, azokban négyet vagy ötet, kit az csausz is javall, ugyan az csausz előtt fő vétellel megbüntessenek.

Az marha, kit összve gyüjthettenek és kit be visznek szépen teszen; sok jó és drága ruha, ezüstes fegyverek, lóra való szerszámok, egyébb aprólékok, olyak, kikből meg tetszik, hogy pénzes fejedelem házából költenek. De ezeknek azért nagyobb részek, mint egyébb marhájának is, mind prédába költ, ki ugyan igen nagy és notabilis kár. Az pénznek, kit be küldünk, summája 100,000 forintot öt ezerrel és valamennyivel többel meghaladja, ki mind inkább Sahynból és osporából constál, arany nem sok vagyon közötte. Est is pedig csak onnat gyöjtöttök, kit az vajda immár ez országba Rosnyón és Feketehalomba egyövé is, máshova is tartani adott volt benne, mert az császár adója, ki két szekérrel volt, melyeket az ráczok Sárkányba vertenek fel, teljességgel mind oda vagyon. Ebben a marhában egyebet pro memoria urunknak meg nem marasztottunk egy aranyos szablyánál, valami egy kevés ló fejébe való vértnél, két vég aranyas atlacznál és két szép selyem szőnyegnél; egy czapragja igen szép és drága, öreg gyöngyekkel és törkézekkel csinált, akadt vala kézben, de meg nem maraszthattok, mert nagy híre volt mindeneknél és az csausznál is, és nem akaránk, hogy ezzel meg notáltassunk. Mindazáltal tanulságuk vagyon az commissáriusoknak, hogy mikor az több marhát kézben adják, meglássák, ha mi jó móddal az csausz akaratjával meg marasztathatnák.

Az pénzben is marasztottunk valami summát, csak azért, hogy mind most s mind ezután, ha mi költséget erre a dologra költenőnk, ne a mienkből, ki az urunk és ország dolgaira is ölég vikonyon vagyon nálunk. De mind ezek a marháknak, pénznek és egyébb egyetmásnak regestumát, minek utána az commissariusok meg jönnek, Felségednek be köldjük, abból Felséged akkor mindent jobban és nyilvábban megérthet.[1]

[1] Inventarul lucrurilor lui Petru-Vodă trimise la Poartă e publicat (în traducere italiană contemporană) în Hurmuzaki: Documente vol. III/1 p. 90—91.

Ezért a dologért immár eddig három csausz volt nálunk, kik mind egy nyomon azt hozták, hogy mingyárást mind ő magát, marháját be köldjök; az ketteit az előtt, az utolszorit, ki tegnap jött volt, ma bocsáttuk el. Ezekre mind költségünk volt, e kivül mind az moldovai s mind az havasselyi uj vajdának, Michnienek ennyihány rendbeli követi voltanak immár nálonk; költségönk ölég vagyon reájok.

Thömösvárra más bassa jön, Mehmednek mondják; az elöbbenyit mazullá tötték.

Az telegdi jószágról való adiudicatát una cum regesto connumerationis bonorum, im oda köldjök Felségednek. Az portáról Sennyey a minemű híreket ir Felségednek im kiirattuk az ő leveléből. Tartsa meg Isten Felségedet jó egészségben.

Datum Albae Iuliae, 19-a die Maii. A. D. 1585.

Alexander Kendy de Lona, V. Kowachoczy, Sombori László.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 128—130. Copie.)

Trad. Poşta ne-a adus scrisoarea Maiestăţii Tale, din care înţelegem porunca Maiestăţii Tale despre voevodul muntean fugar Petru şi despre banii şi averea lui risipită, se cuvine să se ştie că, adunându-le toate cu sârg, le-am dat în mâna ceauşului. Pentru aceea mai vrem să dăm de ştire Maiestăţii Tale, cum am purces la acel lucru şi ce am făcut pân'acum. Scrisesem Maiestăţii Tale că am trimis pe jupânul Sombori dintre noi, ca să fie faţă într'un lucru atât de mare, să caute averea de pretutindeni, să o adune şi să o aşeze într'un loc anumit ca apoi să le putem da toate, după cuviinţă, cum e porunca Impăratului, în mâna ceauşului. In care lucru Domnia Sa a făcut şi s'a purtat astfel, împreună cu aceia cari au fost cu el, cu Cozma Horváth şi cu Ştefan Perneszi, încât nu s'ar fi putut făptuì mai bine şi mai cu sârg. Ce puteră au încercat cu tot felul de meşteşuguri şi silinţe după a lor pricepere, au luat atât banii cât şi averea dela cine au putut şi au adunat-o. După aceea, venind aici la noi, le-au adus pe toate scrise în catastif, ceeace înţelegând şi noi, împreună cu ceilalţi sfetnici cu cari am fost împreună, având înaintea ochilor şi voia Maiestăţii Tale, astfel am hotărît ca tot acolo în Braşov, *în loco scilicet collectionis et dispositionis ipsarum rerum*, să le consemnăm totdeauna după *Registru* ceauşului, dar astfel ca să fie cu el şi oamenii noştri de încredere, cari văzându-le toate cu ceauşul şi luându-le amână, să meargă împreună cu averea la Poartă, ca astfel nimic din avere să nu se rătăcească şi noi încă să putem înştiinţa Poarta chiar prin oamenii Domnului nostru despre lucrul nostru şi despre grija noastră în această afacere. Astfel mai întâiu sfătuindu-ne pentru aceea cu ceauşul şi îmbunându-l atât cu vorbe frumoase cât şi cu plocoane, am izbutit într'atâta la el, încât dacă ţinem seamă de făgăduinţa lui, putem aşteptà din partea sa tot binele. Iar acesta este acel ceauş Mustafa, pe care-l aminteşte Maiestatea Ta, despre care şi mai îna-

inte am scris Maiestăţii Tale, Mustafa cel mare sau ceauşul Uzon Mustafa, în omenia şi bună purtarea căruia ştim că şi Maiestatea Ta nu odată te-ai încrezut, şi noi aşijderea am găsit la el aceleaşi vârtuţi, când a fost nevoie. Şi acum poate că nădejdea nu ne înşeală despre el, căci l-am slobozit şi cu voie bună nu numai *pro re praesenti* dăruindu-l cu două mii de galbeni, ci pe lângă aceea, orânduindu-i leafă anuală de trei sute de fiorini, ceeace însuşi a poftit şi a stăruit, cât i se dă şi ceauşului Amhat, pentru pricina ca oridecâte ori va fi nevoie să ne fie la poartă cu ajutor binevoitor şi să ne slujească, spre care lucru s'a făgăduit şi el şi s'a legat cu mare bucurie.

Am orânduit pe lângă ceauş ca soli pe Petru Rácz şi pe Christofor Thorma, cari mergând cu averile, întru toate să purceadă după cum s'a hotărît, iar de ar fi vre-o greutate la Poartă pentru Domnul nostru, aceea să o potolească şi să îndepărteze mânia Impăratului şi a Paşilor. *In summa* în toate chestiile pe cari le-ar aduce înaintea lor vremea şi nevoia, toţi trei, cu Pangratie Sennyei împreună adică cu oratorul nostru statornic, i-am sfătuit din belşug şi i-am învăţat cum să se poarte, şi să se potrivească. Pe lângă acestea, deoarece ştim că carul uns umblă mai bine, şi poarta numai un plocon o îndueplecă, le-am dat şi de cheltuială vre-o trei mii de galbeni, cu condiţia că dacă văd la poartă ceva greutăţi mari, din cari ar puteà să se ridice niscai griji mai mari şi întristare pentru ţară, *in eo casu* să facă ceva plocon unde este nevoie, vizirilor şi altora; deşi e destul de greu să cheltuim şi să ne ostenim astfel pentru greşeala altuia cu toate acestea, fiindcă Dumnezeu aşà a trimis asta asupra noastră, socotim să nu ne uităm la puţină pagubă, numai să scăpăm cu bine de ea. Dar în această privinţă i-am îndrumat ca acei bani să-i ţină în mare taină, nimeni să nu ştie că poartă cu ei de cheltuială pentru acest lucru şi mai întâiu să încerce totul şi dacă după aceea nevoia cea din urmă îi sileşte, atunci să îi întrebuinţeze şi unde va fi nevoie să-i împartă *cum iudicio et diligenti deliberatione*, prefăcându-se că nu i-au adus de aici, ci au făcut acolo împrumut pentru acea cheltuială.

Isprăvindu-le pe acestea astfel, aleserăm comisari pe Lupu Bánffy şi pe Baltazar Bánffy cari să meargă la Braşov şi după catastif să le dea toate în mâinile ceauşului şi solilor şi să-i trimită cât se poate mai bine *cum omnibus impedimentis*. Să ştiricească mai bine şi despre aceea, despre boierii cari unde sunt şi să vadă după *Instrucţie*, pe cine trebue şi pe cine nu trebue să lase dintre ei şi după aceea să ne înştiinţeze. Apoi să aibă grije şi pentru pedepsirea Sârbilor, aşa că aceia dintre din ei cari *habita questione* se vor găsi că sunt mai vinovaţi, să se pedepsească vre-o patru sau cinci, pe cari îi încuviinţează şi ceauşul, cu tăierea capetelor în faţa ceauşului.

Averea ce s'a putut adunà şi se duce acolo, este frumoasă; sunt multe veşminte bune şi scumpe, arme argintate, hamuri pentru cai, alte mărunţişuri, după cari se vede că sunt scoase din casa unui principe bogat; dar cea mai mare parte a acestora ca şi a celeilalte averi a fost jefuită, ceeace este o pagubă foarte mare şi însemnată. Suma banilor pe cari îi trimitem, trece de 100.000 fio-

rini cu vre-o cinci mii şi ceva, fiind mai ales în Sahyni şi aspri, aur nu este mult între ei. Şi aceasta am adunat-o numai din ce a adus voevodul în această ţară la Râşnov şi la Codlea, şi ce mai dăduse şi aiurea să se păstreze din ea, căci birul împăratului care erà în două care, pe cari le-au răscolit Sârbii în Şercaia s'a pierdut de tot. Din această avere nu am oprit altceva Domnului nostru spre amintire, decât o sabie aurită, o platoşe pentru capul calului, două valuri de atlas aurit şi două covoare frumoase de mătase; un canaf prea frumos, făcut cu mărgăritare scumpe şi mari şi cu turchize ne-a căzut în mâini, dar nu l-am putut opri, căci aveà mare faimă la toţi şi la ceauş şi nu voirăm ca să fim luaţi la ochi cu acesta. Dar, au fost dăscăliţi comisarii, să vadă, când îi dau amână ceealaltă avere, dacă l-am puteà opri cu bine, cu voia ceaşului.

Am oprit o sumă oarecare şi din bani, numai de aceea, ca atât acum cât şi mai târziu, dacă vom cheltui ceva bani pentru acest lucru, să nu cheltuim din al nostru, care este puţin şi pentru nevoile Domnului nostru şi ale ţării. Dar vom trimite Maiestăţii Tale catastiful acestor averi, bani şi al altor scule, după ce vor veni comisarii, din acela Maiestatea Ta poţi înţelege totul mai bine şi mai lămurit.

Pentru această afacere până acum au fost la noi trei ceauşi, cari toţi pe aceeaş urmă ne-au cerut ca numai decât să-l trimitem pe Vodă cu averea lui; pe doi dintre ceauşi i-am trimis mai înainte, pe cel din urmă l-am slobozit ieri. Cu aceştia cu toţi am avut cheltuieli; în afară de aceia au fost de câteva ori soli dela Voevodul Moldovei, cât şi dela Voevodul cel nou al Munteniei, Mihnea, aici la noi; avem destulă cheltuială cu ei.

La Timişoara vine alt Paşe, se cheamă Mehmed; pe cel de mai înainte l-au mazilit.

Trimitem Maiestăţii Tale *adiudicata* averii dela Teleagd *una cum regesto connumerationis bonorum*. Ştirile pe cari le-a scris Sennyei dela Poartă, le-am scos din scrisoarea sa pe seama Maiestăţii Tale. Dumnezeu să ţină pe Maiestatea Ta în bună sănătate.

15.

Caransebeş, 11 Iunie 1585.

Castelanul Niculae Floare către principele Sigismund Báthory.

Relaţiune despre întroducerea în stăpânire a lui Baltazar Zagyway cu împotrivirea mai multor vecini megieşi.

Ill^me^ princeps domine et domine nobis semper gratiosissime. Fidelium ac perpetuorum servitiorum nostrorum commendationem.

Tudja Nagyságos, kegyelmes urunk, hogy hozá minekünk ez elmult pünkest után való közzelbik hétfűn[1] Zagyway Boldysar eo maga képében és több atyjafiai képében, ugy mint Mottnoky Péter, Mottnoky Gyeorgy, Groza Farkas, Farkas Péter,

1 Luni după Rusalii, adică 10 Iunie 1585.

Farkas Myklós, Farkas János, Farkas Myhály, Orbo Zeyko és Lajos, Farkassy Farkas és Mottnoky Farkas képekben, az Nagyságod donatio és statutio leveleit, melyben Nagyságod parancsol vala minekünk, hogy az megholt Mottnoky Myhály jószágában, tudniillik Zaak, Morencz, Mottnok, Ohaba, Czarnota, Belest, Zederyes, Zgribest, Nalacz Teleke, Zlawa Patak és Allmafa nevű jószágokban Zeorény vármegyében és Karan Sebes tartományában az meg nevezett Zagyway Boldisárt és az ű több meg nevezett atyjafiait be vinnők és őket statuálnók az jószágokban, melyek Mottnoky Myhályé lettek volna. Mi azért az Nagyságod parancsolatjának engedelmeseknek akarván lenni és az szerint cselekedni az felül meg irt napon Gerlistey Györgyet, az ispánt választottuk az szolgabiróval, hogy az meg nevezett jószágnak szinire mennyenek. Azért midőn el mentek volna és Zaak faluban lettek volna és az felül meg nevezett Zagyway Boldisárt és több meg nevezett atyjafiait annak módja szerint statuálni akarták volna, egybe hiván ez szomszéd határossokat, ugy mint Karánról az nemes személyt, Plesko Jánost és ugyan ott való polgárt, Jankucza Adámot, és Desnáról az nemes személyt, Annoka Lászlót, Bozy-falváról Thoma Mihályt, Wayda Iwaczko szolgáját, és sokban többen is ott jelen levén, azonba az nemes személy, Karánsebessi Brazovan László elő jövén az Mottnoky Mihály hugai képében, ugy mint Saarasszony Mynka Ferenczné, Zaakfalvi képekben, és Katryna Borcza Péterné képében contradikált... Zagyway, [hogy] az több meg nevezett atyjafiait ne statuálják [az] meg nevezett jószágokban, sőt másod nap, kedden pünkest után, ittben az városban mi előttünk az felül meg irt Mottnoky Farkas contradikált és meg tiltott, hogy az több felül meg irt személyeket az meg irt jószágokban ne statuáljuk. Mely ők contradictiojokat mi meg értvén őket annak módja szerint fel citáltuk az Nagyságod táblájára okot adni rólla. Melyet mi hiven az mi hitünk szerint Nagyságodnak meg irtuk. Cunctipotens Deus V^ram^ Celsitudinem conservare dignetur ad annos quam plurimos et felicis.

Datum in Karansebes die praenotato. Anno Domini Millesimo quingentesimo octogesimo quinto.

Eiusdem V^rae^ Celsitudinis

fideles ac perpetui servitores
Nicolaus Flore Castellanus necnon
Ladislaus Laczny Iudex Nobilium districtus
Karan Sebes

Adresa: Illmo Principi domino et domino Sigismundo Báthory de Somlyó, waywodae regni Transylvaniae et Siculorum Comiti etc. Domino et domino nobis semper gratiosissimo.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

Trad. Știe Măria Ta, Domnul nostru milostiv, că ne-a adus în Lunea cea dintâi după Rusalii Baltazar Zagyway, în numele său și al rudeniilor lui, adică a lui Petru Muttnoky, Gheorghe Muttnoky, Groza Farkas, Petru Farkas, Niculae Farkas, Ion Farkas, Mihai Farkas, Zeycu Orbo și Ludovic, Lupul Farkassy și Lupul Muttnoky, hrisovul Măriei Tale de danie și întroducere, prin care ne poruncești Măria Ta să băgăm și să întărim în averea răposatului Mihai Muttnoky, și anume în moșiile: Zaak, Morencz, Muttnok, Ohaba, Cernota, Belești, Zederyes, Zgribești, Nalacz Teleke, Părăul Slava și Mărul, în comitatul Severin și în ținutul Caransebeș, pe amintitul Baltazar Zagyway și pe celelalte rude ale sale pomenite, în moșiile cari au fost ale lui Mihai Muttnoky. De aceea, noi voind să fim ascultători poruncii Măriei Tale și să facem întocmai, am ales, în ziua pomenită mai sus, pe Gheorghe Gerlistey, comitele, și pe *solgăbirăul*, ca să meargă la fața locului, pe moșia pomenită. Dar, când au mers și au fost în satul Zaak și au vrut să întroducă după cuviință pe Baltazar Zagyway, pomenit mai sus și pe celelalte rude ale lui, adunând acolo pe vecinii hotarnici, și anume din Caran pe nobilul Ion Plesko și pe locuitorul tot de acolo Adam Jankucza și din Desna pe nobilul Ladislau Annoka, din Bozyfalva pe Mihai Thoma, sluga lui Ivașcu Wayda, și fiind de față mai mulți alții, înfățișându-se nobilul Ladislau Brazovan de Caransebeș în numele surorilor lui Mihai Mottnoky, ca și Sara, văduva lui Francisc Minca, în numele neamului Zaakfalvi și al Catrinei, văduva lui Petru Borcea; s'a împotrivit... Zagyway ca acele rudenii să nu le întroducă în acele moșii pomenite, ba și a doua zi, Marți după Rusalii, s'a împotrivit în fața noastră aici în oraș mai sus numitul Lupul Mottnoky și a oprit ca să întărim pe cei susnumiți în moșiile pomenite. Înțelegând noi împotrivirea lor, i-am chemat, după cuviință, la tabla Măriei Tale să-și arate pricina. Ceea-ce noi am scris întocmai după credința noastră Măriei Tale; etc.

16.

Istambol, 11 Iunie 1585.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Numirea lui Márkházi de beg al sangiacatului Simontornya, cetate transdanubiană din comitatul Tolna.

Markhazy Paul hat das Sangiakat Simontorna entlich bekommen, gestern dem Sulthano den Rock geküsst und sich bei den fürnembsten, sonderlich bei dem Beglerbegen Graeciae stattli-

cher Verrichtung daselbst, auf die Meinung, davon Euer Kays. Mt. öfters gehorsamist zuvor geschrieben, erboten, und zuheissen für gewiss verobligiert.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

Notă. De aci înainte nu mai urmărim amănuntele vieţei acestui aventurier renegat, care la un timp dat era să ajungă pe tronul principilor Ardealului prin uneltirile sale josnice dela Poartă, care în acest caz cu siguranţă ar fi transformat ţara într'un paşalic, precum se svonise de atâtea ori în raporturile diferiţilor corespondenţi din Constantinopol.

Dealtfel persoana lui Márkházi ne interesează şi pe motivul că el venind în Ardeal (fugit din Ungaria de sus unde devenise suspect prin tratativele sale tainice cu Turcii) luă de soţie pe Zamfira, văduva lui Niezowski, faţă de care însă se purtă aşa de brutal, încât principele Cristofor Báthory a fost nevoit a convoca preoţii într'un convent, care o despărţi de dânsul temporal cu clauzula că bărbatul nu are voie să se apropie de soţia sa până nu-şi va îmbunătăţi moravurile;[1] ceeace nu s'a ajuns niciodată, căci Márkházi după această sentinţă odioasă a fugit la Poartă unde se făcu Turc, iar Doamna Zamfira s'a retras la mănăstirea ei din Prislop unde îşi sfârşi viaţa mult sbuciumată — precum se ştie — în anul 1580.

17.

Sătmar, 25 Iunie 1585.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Cere să i se dea un butoi de vin care i se cuvine, prin provizorul cetăţii.

Mag^ce Generosi ac Egregii Domini, mihi semper observandissimi. Servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Az Uristentűl kivánom Nagyságodnak és Kegyelmeteknek jó egészségben való hosszu életit megadatni.

Levelem által Nagyságodat és Kegyelmeteket kölleték meg találnom, tudom hogy nyilván vagyon Nagyságodnál és Kegyelmeteknél az én szegény állapatom és fogyatkozásom, könyörgek annakokáért Nagyságodnak és Kegyelmeteknek, irná meg Kegyelmetök az szakmári udvarbiró uramnak, hogy adna énnekem egy hordó bort, kit ő Felsége után Nagyságtok és Kegyelmetök ő Felsége urunk akaratjábul rendölt, kit énnekem esztendőnként udvarbiró uramnak köllene adni, de ő Kegyelme commissio nél-

[1] Wolffgangi de Bethlen Historia tom. II p. 441—442 transcris verbal din originalul Istoriei lui Ştefan Szamosközy vol. I (Budapest, 1876) p. 244—245.

kül semmit nem akar adni; könyörgek meg is Nagyságodnak és Kegyelmeteknek adna commissiót Kegyelmetök vagy hét akó borra, melyet én Nagyságodnak és Kegyelmeteknek meg igyekezem szolgálnom. Mely levelemre és könyörgésemre Nagyságodtul és Kegyelmetektűl jó választ várok. Az Uristen éltesse Nagyságodat és fejenként Kegyelmeteket jó egészségben sok esztendeig.

Datum Zathmarini, 25. die mensis Iunii. A. D. 1585.

Eiusdem Mag^{cae} ac Gen. ac Egr. Do. V^{rae}

servitor

Стефан воевод

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Doresc dela Dumnezeu să vă deie Măriei Tale şi Domniilor Voastre viaţă lungă în bună sănătate.

A trebuit să vă găsesc pe Măria Ta şi pe Domniilor Voastre prin scrisoare, ştiu că vă este cunoscută Măriei Tale şi Domniilor Voastre starea mea sărmană şi nevoile mele, mă rog deci Măriei Tale şi Domniilor Voastre, să scrieţi Domnia Voastră ispravnicului dela Sătmar, să-mi deie un butoi cu vin, pe care după Maiestatea Sa şi Măria Voastră şi Domnia Voastră din voia Maiestăţii Sale mi l-aţi orânduit, pe care ar trebui să mi-l deie ispravnicul în fiecare an, dar Domnia Sa nimic nu vrea să-mi deie fără *comisiune*, şi mă rog Măriei Tale şi Domniilor Voastre să-i daţi Domniile Voastre *comisiune* pentru vre-o şapte vedre de vin, pentru cari eu mă silesc să slujesc Măriei Tale şi Domniei Voastre. La această scrisoare aştept răspuns bun dela Măria Ta şi dela Domniile Voastre, Dumnezeu să-ţi deie vieaţă Măriei Tale şi fie căruia dintre Domniile Voastre la mulţi ani în bună sănătate.

18.

[Istambol, Iunie 1585.]

Sultan Murad III către principele Sigismund Báthory.

Primind averea lui Petru-Vodă îi mulţumeşte pentru credinţa arătată, dar ordonă să-i trimeaţă şi celelalte lucruri ce s'ar mai găsi pe acolo, împreună cu Vodă, de l-ar putea prinde.

Exemplum literarum Potentissimi, Invictissimi Imperatoris Turcarum Sultan Amurath ad Ill^{mum} Principem per Petrum Racz et Christophorum Thorma oratores datarum.

Az erdéli vajdának, Báthory Sigmondnak köszönetemet és magam ajánlását irom.

Ezen levelem oda jutván, igy tudjátok. Hoszszu Musztafa csauztól én nekem levelet köldtetek, kiben azt irtátok, hogy én meg

parancsoltam volna, hogy ha az havasseli vajda, Péter vajda Erdélyre futna, utat ne adnátok neki, hanem meg fognátok és fő emberektől az én portámra köldenétek. Meg értettem, hogy az én parancsolatom szerént mind négy felé emberid voltanak és mindenött igen megtiltottad volt, hogy senki el ne mehessen. Péter vajda hogy mazullá lött, azt mondta, hogy portámra jő, viszontag szavába meg fordulván azt mondta, hogy Erdélyre megyen és egy éjjel hadából ennyihány emberivel elveszett és az havasokra, erdőkre szaladott csalárdságával; ha igy nem cselekedett volna, ő magát is meg fogták volna. Mikor ő maga elszaladt volna, pénzét, marháját eltékozlották és azok is az erdőkre szaladtak, ki egy felé s ki más felé ment; mindazáltal emberid utánna levén, meg fogtak volna bennek és az mit nálok találtak, mind pénzt, mind egyéb féle marhát, lovakat, azokat elvevén tőlök, egybe szereztettek volna.

Az Péter vajda hogy meg értette, hogy mazullá lött, az mit el nem vihetett, az többibe tékozlás lött, az mely szolgái mellette voltak, háromszor is ajándékozta őket és igy mindeneket el tékozlott; mindazáltal ti érette voltatok, az mit öszve szerezhettetek annyi tékozlás után, mind aranyat, pénzt, lovakat együvé szerzettétek, az mi megmaradott, abban semmi el nem veszett volna, mindeneket együve gyöjtettetek és az én csauzomtól beköldtétek volna énnekem, az én csauzom nyilván meg tudja mondani. Valamit énnekem irtatok, mindenek híremmel vannak, jól cselekedtétek, kedvem szerént miveltétek. Az te orczád tiszta fejér legyen, te tőled csak az kivántatott, az mint el jártál benne, ennél nagyobb szolgálat egy sem lehet, mint most miveltetek. Annak az Péter vajdának az el futott népénél sok marhája maradt Erdélybe és egyébb embereknél is, ugy adták értenem. Ezen parancsoló levelem hozzád jutván, mint az előtt, hogy szolgáltál, ezen hív szolgálatodat lássam ebbe is, talám még azt az Péter vajdát kézben hozhatnád, és ha valami marhája még hátra maradt volna, azt is szerezzétek egyövé és portámra köldjétek, evvel az dologgal sok jó voltotokat és hivségteket jelentsétek. Él az Isten. Ebben az dologba nagy szolgálatot mivelétek, de ezt is az dolgot látnátok meg, hogy Péter vajda kézben akadjon és egyébb marhája es a' hon találtatnék, azt is egybe szereznétek és be küldenétek portámra. Sok esztendeig való egészségedet kivánom. Az mi szükséged esik, mingyárást add tudtomra. Az mit énnekem szolgáltál az Ur Isten éltessen érette sok jó esztendeig.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 131. Copie.)

Trad. Scriu Voevodului Ardealului, lui Sigismund Báthory, salutul și încredințarea mea.

Sosind acolo această scrisoare a mea, astfel să știți: Mi-ați trimis scrisoare prin Ceaușul Mustafa cel lung, în care ați scris că eu am poruncit că, dacă Voevodul din Muntenia, Voevodul Petru, ar fugi în Ardeal, să nu-i dați drumul ci să-l prindeți și să mi-l trimiteți la Poartă prin oameni de frunte. Am înțeles că după porunca mea, au fost oamenii tăi în toate cele patru părți și ai oprit pretutindeni ca să nu poată scăpa nimeni. Voevodul Petru, când a fost mazilit, a spus că vine la Poartă, dimpotrivă întorcându-și vorba, a spus că merge în Ardeal și într'o noapte cu câțiva din oastea lui a dispărut și a fugit în munți și în păduri cu înșelăciune; dacă nu ar fi făcut astfel, l-ar fi prins și pe el. Când a fugit el însuși, i-au prădat banii și averile și aceia încă au fugit o parte în păduri și alții într'altă parte; dar oamenii tăi fiind în urma lor, au prins din ei și luând ceeace au găsit la ei, atât bani cât și altă avere, cai, le-ați adunat.

Petru Voevod, când a înțeles că a fost mazilit, a făcut risipă în cele ce nu le-a putut duce, și-a dăruit slujitorii cari erau lângă el și de trei ori și astfel a risipit toate, dar voi ați fost după ele și ceeace ați putut adună după o astfel de risipă, toți banii, caii, i-ați adunat la un loc, ce a mai rămas, nu s'a pierdut nimic, le-ați strâns toate la un loc și mi le-ați trimis prin Ceauș, ceeace ceaușul meu le știe lămurit. Toate cele ce le-ați făcut, toate sunt cu știrea mea, ați făcut bine, ați făptuit după pofta mea. Obrazul tău să fie curat alb, dela tine numai aceea a fost poftită, ce ai făcut în această afacere, nici o slujbă nu poate fi mai mare, decât cea pe care ați făptuit-o acum. Multă avere de-a Voevodului Petru a rămas în Ardeal la oamenii lui fugari și la alți oameni, astfel mi-au dat să înțeleg. Sosind această scrisoare de porunci la tine, să-ți văd și această slujire credincioasă, precum m'ai slujit și odinioară, poate poți să-l prinzi pe acel Petru Voevod și dacă i-au mai rămas ceva avere, să o strângeți și pe aceea și să mi-o trimiteți la Poartă, cu acest lucru să dovediți multa voastră bunăvoință și credință. Trăiește Dumnezeu. In această afacere ați făptuit mare slujbă, dar să vă îngrijiți și de aceea, să vă cadă în mâini Voevodul Petru și alte averi și unde le-ați găsi, să le strângeți și pe acelea la olaltă și să le trimiteți la Poarta mea. Iți doresc sănătate la mulți ani. Să-mi dai de știre numai decât ce nevoie ai. Pentru ce m'ai slujit, să-ți deie Dumnezeu viață mulți ani buni.

19.

[Istambol, Iunie 1585.]

Mezith pașa către principele Sigismund Báthory.

Sultanul fiind foarte mulțumit de purtarea sa, poruncește să prinză și pe Petru-Vodă, trimițându-l la Poartă.

Exemplum literarum Mezith Bassae Substituti Vezerii per eosdem oratores Illmo Principi allatarum 10^a Iulii 1585.

Az én barátomnak, Báthory Sigmondnak, erdélyi vajdának jó szívből való köszönetemet irom.

Az én levelem oda menvén igy tudjátok. Az Hatalmas császárnak tőletek jó levelet hoztak, igy adták hírré, hogy az oláh vajda, Péter vajda, mikor országba ment volt, igen nagyon tartotta magát, árulóvá lött, ki ment, az országából futott, minden jó marhájával, egynehány latrával Erdélybe ment. Az Hatalmas császár parancsolatjával meg akartátok fogni, de ő álnokságat gondolván, egy éjjel el futott és kik vele voltak, azok kincsibe, marhájába tékozlást tettek és erdőkre szaladtak; az kiket meg kaphattak, azokat meg fogták volna és jó gondviseléssel az marhát, az mit találhattanak együvé szörzettétek és Rácz Pétertől s Thorma Christophtul be küldtétek volna. Az mit tülek irtatok és izentetek, azokat hirré adtam az Hatalmas császárnak, kit meg értvén az Hatalmas császár, azt mondta, hogy igen jól cselekedtél és fejér legyen orczád, szinte azt miveltétek, az mit kivántunk volna tőletek, az Hatalmas császárnak szinte az volt parancsolatja.

Az én levelem hozzád menvén, mint az előtt, ezután is fővel, lílekkel szolgáljatok az Hatalmas császárnak, életetek hosszabbuljon, szerencsétek többüljön. Az mit az Hatalmas császár is parancsol, azt az Péter vajdát valami okossággal kézben köllene hozni, az el tékozlott marhájába, ha mit találhatnátok akar micsoda embereknél, azt egyövé szörezzétek és Péter vajdával egyetembe, ha kézben akadhat, küldjétek ide az portára. Talám ezt is az dolgot véghez vihetnétek. Él az Isten, hogy az ti szolgálatotok nem megyen vad helyre. Az Hatalmas császárnak jó szíve és jó tekénteti vagyon reátok. Ha az Péter vajdát kézre vehetnétek, legyetek érette, mert az dolgot igen hirré adták az Hatalmas császárnak, erőlkedjetek rajta, hogy kézben akadjon és küldjétek ide az portára. Isten tartson meg sok esztendeig jó egészségben.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 132. Copie.)

Trad. Scriu prietenului meu, lui Sigismund Báthory, Principelui Ardealului, salutarea mea din inimă bună.

Mergând scrisoarea mea acolo, astfel să știți: Au adus dela voi scrisoare bună Impăratului, și astfel i s'a vestit că Voevodul român, Voevodul Petru, când s'a dus în țară, s'a sumețit, s'a făcut vânzător, a ieșit, a fugit din țară, a mers în Ardeal cu toată averea lui bună și cu câțiva tâlhari de-ai lui. Ați vrut să-l prindeți cu porunca Impăratului, dar el gândindu-se cu viclenie, a fugit într'o noapte și

cei ce erau cu el, aceia au făcut risipă în comorile şi averea lui şi au fugit în păduri; cei pe cari i-aţi putut ajunge, i-aţi prins şi cu bună purtare de grije aţi adunat la un loc averea pe care aţi putut-o găsì şi aţi trimis-o aici prin Petru Rácz şi Cristofor Thorma. Am făcut cunoscut puternicului Impărat cele ce aţi scris şi vestit prin ei, înţelegându-le pe acelea puternicul împărat a zis că ai făcut foarte bine şi să-ţi fie alb obrazul, aţi făcut tocmai aceea, ceeace am fi potit dela voi, tocmai aceea erà porunca puternicului Impărat.

Mergând scrisoarea mea la tine, ca şi până acum, să slujiţi pe puternicul împărat şi de aici înainte cu capul şi cu sufletul, să vi se lungească vieaţa, norocul să vi se înmulţească. Ceeace vă porunceşte şi puternicul împărat, ar trebui să puneţi mâna pe acel Petru Voevod prin vre-o şiretenie, să strângeţi la un loc din averea lui risipită ce găsiţi la orice fel de oameni şi să le trimiteţi aici la Poartă împreună cu Voevodul Petru, dacă v'ar cădeà în mâini. Poate că puteţi să isprăviţi şi acest lucru. Trăeşte Dumnezeu, ca slujbile voastre să nu se peardă în deşert. Inima bună a puternicului împărat şi privirea lui bună este asupra voastră. Dacă aţi putea să-l aveţi în mână pe acel Petru Voevod, să vă daţi toată silinţa, căci acest lucru l-au vestit prea mult puternicului împărat, să vă trudiţi să vă cadă în mâini şi să-l trimiteţi aici la Poartă. Dumnezeu să te ţină la mulţi ani în bună sănătate.

20.

[Istambol, Iulie 1585.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Aflând dela Petru-Vodă din Moldova că Cazacii stau în tabără la hotarul Poloniei cu scopul de a intra în Ardeal în Moldova ori în Ţara-Românească, îl vesteşte ca la întâia sa scrisoare să meargă cu oaste împotriva lor.

Exemplum literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum Illmo Principi die 13^a Iulii 1585 ex Moldavia missarum.

Az erdélyi vajdának, Báthory Sigmondnak köszönetemet irom.

Ezen levelem oda jutván igy tudjad: Az Bogdán országnak vajdája, Péter vajda adta értenem levele által, hogy az Lengyel országnak határába az kozákok öszve gyülvén, táborba nagy sokan volnának és kastélt csinálnának, kiknek mi legyen igyekezeti, noha nem tudjuk, de gondolkodhatunk felőlek, hogy vagy Erdélyre vagy Moldvára, vagy Havasalföldire vagyon igyekezetek. Azért ezen levelem oda jutván, ha valamely felé ütni akarnak, azok ellen segétség kivántatik tőled. Az mint azelőtt cselekedtél,

most is azt cselekedjél és készen légy, hogy ha azok vagy Moldvára vagy Havasalföldére ütni akarnának, mihelt más levelem hozzád jutand, mingyárást csak egy oráig is ne mulassatok, hanem vagy te magad, vagy fő embered jó készülettel segétségre menjetek és mennél jobban tudjátok, meg segétsétek az én birodalmamat és azoknak az latroknak romlására legyetek. Igy legyen értésedre.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 132. Copie.)

Trad. Scriu salutul meu Voevodului Ardealului, lui Sigismund Báthory.

Sosind acolo scrisoarea mea aceasta, astfel să știi: Voevodul Bogdaniei, Petru Voevod, mi-a dat să înțeleg prin scrisoarea sa că adunându-se Cazacii în hotarul țării leșești, sunt mulți în tabără și fac castel, deși nu știm care le este gândul, dar putem să ne gândim despre ei că pornirea lor este sau asupra Ardealului, sau asupra Moldovei sau asupra Munteniei. Din această pricină, ajungând scrisoarea mea acolo, dacă vreau să se năpustească în vre-o parte, se dorește ajutor dela tine în potriva lor. Cum ai făcut și mai înainte, așa să faci și acuma și să fii gata, dacă ei ar vrea să se năpustească asupra Moldovei sau asupra Munteniei, îndată ce va ajunge la tine altă scrisoare a mea, fără zăbavă nici de un ceas, ci tu însuți sau omul tău să mergeți cu bună pregătire întru ajutor și să-mi ajutați împărăția mea cât mai bine puteți și să fiți spre stricăciunea acelor lotri. Așa să-ți fie spre știință.

21.

[Alba-Iulia, 13 Iulie 1585.]

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Primind porunca în privința ajutării lui Petru Șchiopul, îl asigură de credința sa.

Exemplum literarum Ill^mi^ Principis ad Potentissimum Imperatorem Turcarum datarum.

Hatalmas Győzhetetlen Császár.

Meg hozták énnekem az Hatalmasságod parancsolatját, melyben irja Hatalmasságod, hogy az Bogdán országnak vajdája, Péter vajda azt adta volna érteni Hatalmasságodnak, hogy az kozákok gyülekeznének és kastélt csinálnának Lengyel ország határában, kiknek ha valamely felé az Hatalmasságod országira igyekezetek volna, parancsolja énnékem Hatalmasságod, hogy készen legyek és az mikor segétség kivántatik tőlem, abban az Hatalmasságod parancsolatja szerént meg ne fogyatkozzam.

Azért Hatalmas császár, én az előtt is mindenkor ahhoz tartottam magamat, az mit Hatalmasságod csak legkisebb parancsolatja kivánt, most is ahhoz tartom magamat és az Hatalmasságod birodalmában szüntelen vigyázok és készen is vagyok az Hatalmasságod országa oltalmazására mindenkoron, és Hatalmasságodnak teljes életembe, vérem hullásával is szolgálni akarok. Tartsa meg Isten Hatalmasságodat jó egészségben.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 132—133. Copie.)

Trad. Puternice, Nebiruitule împărat.

Mi-au adus porunca Puterniciei Tale, în care scrie Puternicia Ta că Voevodul Bogdaniei, Voevodul Petru, a dat de ştire Puterniciei Tale că se adună Cazacii şi fac castel în hotarul Ţării Leşeşti, iar dacă aceia ar plecà asupra vre unei ţări a Puterniciei Tale, îmi porunceşte Puternicia Ta să fiu gata şi când se cere ajutor dela mine, după porunca Puterniciei Tale să nu fiu în scădere, căci, puternice Impărat, eu şi mai înainte, totdeauna m'am ţinut de aceea ce a dorit şi cea mai mică poruncă a Puterniciei Tale, şi acum mă ţin de aceea şi fără răgaz veghez în împărăţia Puterniciei Tale şi sunt gata în veci pentru apărarea ţării Puterniciei Tale şi vreau toată viaţa mea să slujesc pe Puternicia Ta, chiar şi prin curgerea sângelui meu. Dumnezeu să ţină Puternicia Ta în bună sănătate.

22.

Lublin, 22 Iulie 1585.

Hans von Kochticz către consilierul Sigmund von Zedlicz.

Export de boi ţăbăneşti din Ţara-Românească în Polonia.

Diesen Morgen hat sich bei mir aufgehalten ein Polnischer Edelmann mit Namen Ieronimus Minor, welcher jeczo aus der Wallachey reiset und alldort viel Czabanischer Ochsen erkauft; der meldet an, dass in der Wallachey und derer Ort an der Reissischen Graniczen des Moscowiters Tod gänzlich affirmiret worden,[1] und vermeinet, dass solches nicht ohne Ursach von den Moscowitern auf längst als immer müglich verhalten wirdt, damit dieselbigen wegen künftiger Herrschaft oder Regierung möchten desto ruhiger deliberieren und Vorsehung thuen.

Datum Lublinecz, den 22. Tag Julii. Anno im 85-ten.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

---

1 Ştirea morţii ţarului Feodor I. nu era adevărată nici de astădată.

23.

Sătmar, 30 Iulie 1585.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Fiind bolnăvicios şi lipsit de venit, roagă să i se dea în salariul său măcar un stog de grâu în vecinătatea moşiei soţiei sale şi vreo 50 fiorini de trai.

Mag^ce^, Generosi ac Egregii Domini, mihi semper observandissimi. Servitiorum meorum paratam commendationem. Kivánom az Uristentűl Nagyságodnak és Ti Kegyelmeteknek jó égészségben való hosszu életit nagy boldogul meg adatni.

Levelem által nagy bizodalmason, ugy mint uraimat, kölleték meg találnom, hiszem, hogy nyilván legyen Uraságtoknál az én szegényül és nyomorútól való állapatom, főkippen hogy az Uristen betegséggel is látogatott meg, kirűl ő Szent Fölségének nagy hálaadással tartozom.

Ennekelőtte való időben is könyörgettem vala Nagyságodnak és Kegyelmeteknek, hogy az minemő provisióm és fizetésöm az én kegyelmes uramtul és fejedelmemtűl, császártul ő Fölségétűl rendöltetett, hogy Nagyságod és ti Kegyelmetök tekéntvén az in nyomorodott állapatomat ne hadna, mert isten után Nagyságodtul és Kegyelmetektűl várok ő Fölsége után minden segétséget. Mivelhogy felles magammal vagyok könyörgek ezen Nagyságodnak és Kegyelmeteknek, hogy parancsolna Nagyságod és Kegyelmetök commissiója által az szakmári udvarbiró uramnak, fizetésömben adna egy dézma asztagot ő Kegyelme, kibűl táplálhatnám magamot és szolgáimat. Kivánnám, hogy Nagyságod és Kegyelmetök az Dengelegi nevő faluban adatna, oka miért ott kivánom, hogy feleségem jószágához nem messze volna, az szolmájával marhámot táplálhatnám egy ideig.

Továbbá ezön is könyörgek Nagyságodnak és Ti Kegyelmeteknek, tekéntvén az in betegségömben nagy meg fogyatkozásomot és szegénysigemet, Nagyságod és Kegyelmetök rendölne és adatna az szakmári harminczados urammal ötven forémtot, kivel táplálhatnám magamot ez mostani nagy betegségömben, kivánván Nagyságodtul és Kegyelmetektűl ezökre az én könyörgésöimre egy commissiót udvarbiró uramra, és harminczados uramra, melyet én életömben Nagyságodnak és Ti Kegyelmetöknek mig élök, ő Fölsége után meg igyekezem szolgálnom. Erre az én könyörgésömre Nagyságodtul és Ti Kegyelmetektűl minél hamarébb

jó választ várok. Isten Nagyságodat és Ti Kegyelmeteket éltesse és meg tartsa sok esztendeig jó egészségben.

Datum Zathmarii, 30. die mensis Iulii. A. D. 1585.

Eiusdem Mag^ci Gen. ac Egr. Do. V^rae

servitor semper paratissimus

Стефан воевода

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Doresc dela Dumnezeu Măriei Tale şi Domniilor Voastre să vi se deie cu mare fericire, vieaţă lungă în bună sănătate.

Am fost nevoit să vă caut prin scrisoare, cu mare încredere, ca pre Domnii mei, cred că vă este cunoscut Domniilor Voastre starea mea sărmană şi nevolnică, mai ales că m'a cercetat Dumnezeu şi cu boală, pentru care trebue să-i mulţumesc Prea Sfintei Sale Maiestăţi.

M'am mai rugat şi m'am miluit şi odinioară Măriei Tale şi Domniilor Voastre, ca Măria Ta şi Domniile Voastre, având în vedere starea mea de nevoie, să nu mă lipsiţi de *provizia* şi leafa care mi s'a orânduit de către Maiestatea Sa împăratul, căci după Dumnezeu şi după Maiestatea Sa, dela Măria Ta şi dela Domniile Voastre aştept tot ajutorul. Fiind cu mai mulţi de ai mei, mă rog de Măria Ta şi de Domnia Voastră să porunciţi Măria Ta şi Domniile Voastre prin *comisiune* ispravnicului de Sătmar, să'mi deie Domnia Sa în leafa mea, un stog de grâu, din care să mă hrănesc pe mine şi slujitorii. Aş dori ca Măria Ta şi Domniile Voastre să mi-l deie în satul Dengeleg, pricina pentru care doresc să mi se deie acolo este că nu ar fi departe de moşia soţiei mele, şi cu paiele mi-aş puteà hrăni o vreme vitele.

Mai departe mă mai rog de Măria Ta şi de Domniile Voastre ca având în vedere lipsurile şi sărăcia boalei mele, să-mi orânduiţi şi să-mi daţi Măria Ta şi Domnia Voastră prin hărmînţarul din Sătmar cincizeci de fiorini, cu cari să mă hrănesc în această mare boală a mea, dorind dela Măria Ta şi dela Domniile Voastre pentru acestea, după rugămintea mea, o *comisiune* domnului ispravnic şi hărmînţar, pentru cari mă voiu sili să vă slujesc pe Măria Ta şi pe Domniile Voastre, după Maiestatea Sa, cât voiu trăi. Aştept dela Măria Ta şi dela Domniile Voastre răspuns bun cât mai grabnic la această rugare a mea. Dumnezeu să vă ţină pe Măria Ta şi pe Domniile Voastre mulţi ani în bună sănătate.

24.

Kraków, 8 Septemvrie 1585.

Regele Ştefan Báthory către municipiul oraşului Baia. Sprie.

Intăreşte privilegiile municipale ale oraşului, date de regii Ungariei.

Nos Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc. Princeps Transylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, si-

gnificantes quibus expedit, universis: Quod fideles nostri, Prudentes et circumspecti Ioannes Huczkel et Elias Chorba, iurati cives oppidi nostri Felseőbánya, in ipsorum ac universorum concivium eorum personis Maiestatis nostrae venientes in praesentiam, nobis humiliter exhibuerunt et praesentaverunt articulos quosdam libertates, iudicia et statuta ipsorum concernentes, ex antiquis privilegiis Serenissimorum quondam Ungariae regum depromptos, apud eosque longo usu, atque antiqua consuetudine observatos, supplicantes humillime, ut ex Regiae nostrae libertatis munificentia pro ipsis, eorumque posteris, et successoribus universis, eisdem articulis authoritatem nostram Regiam impartiri, civesque oppidi illius in usu eorum benigne conservare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor talis est:

Primo, quod iudicem et iuratos cives, pro tempore constituendos, in festo Omnium Sanctorum,[1] quotannis e medio ipsorum iuratorum, quem universitas voluerit, et idoneum existimaverit, modo, quo in his utuntur, eligere possint et valeant; qui omnes causas, in medio eorum emergentes, maiores pariter et minores, ad instar aliarum civitatum montanarum iudicandi habeat facultatem. Si qua autem partium litigantium, eiusmodi iudicio ipsius iudicis et ipsorum iuratorum civium contenta esse noluerit, causam ipsam maturius revidendam, in curiam Ill^mi principis domini Sigismundi Bathory de Somlyó, nunc vaivodae Transylvaniae et Siculorum comitis, nepotis nostri carissimi, vel eius successorum ex familia Bathory de Somlyó transmittere possint, et valeant.

Item, quod vina et etiam alia victualia, quovis nomine vocitata, ad usum montanistarum, et etiam universorum inhabitatorum oppidi Mediimontis, ex universis locis emendi, importandi et educillandi, atque distrahendi, absque ullo temporis et termini limitatione et interdictione, prohibitioneque habeant facultatem.

Item, quod iudex et iurati cives eiusdem oppidi Mediimontis, pro tempore constituti et constituendi, universos malefactores et alios homines nocivos, cuiuscunque conditionis sint et existant, qui per ipsos possunt comprehendi, iudicandi et poena debita plectendi potestatem liberam habeant.

Item, ut ipsi incolae Mediimontis, sylva nigra Regia, et aliis sylvis Regalibus circumadiacentibus et existentibus, ad

---

[1] Ziua tuturor Sfinţilor adică 1 Noemvrie.

quaslibet ipsorum necessitates et aedificia, absque omni impedimento libere uti, et frui valeant.

Item, quod quilibet montanus seu cultor montanarum, non alias, nisi coram magistro montium, vulgo *Perkmester* appellatum, ac iudicibus et iuratis civibus, per eundem magistrum montium accersitis, et convocatis, in agendis vel defendendis eorum causis astare teneantur; nec se quovis colore, seu quaesito modo et ingenio retrahere possint a iudicio magistri montium et iuratorum civium, modo quo supra convocatorum.

Item, quod in die fori, in ipso oppido tam forenses, sive advenae, quam inhabitatores, et incolae oppidi, pannos cum peciis, et etiam ulnis libere venditioni exponant, sed in septimana incolae oppidi ibidem residendum, cum ulnis, et etiam peciis, advenae vero seu forenses, cum peciis tantum pannos vendendi habeant facultatem.

Item, quod nullus omnino hominum ipsos cives et montanistas, nec non inhabitatores dicti oppidi, ibi aut alio loco, vel in aliqua parte seu ambitu regni, in aliquibus causis audeat captivare, vel res et bona ipsorum prohibere, arestare, nec cogat iudicio suo astare, sed si quispiam quicquam actionis, vel quaestionis contra ipsos, vel quemlibet ipsorum habent, vel habuerint, id in medio iudicis et iuratorum civium, praefati oppidi Mediimontis, loco videlicet suae residentiae, de eisdem legitime exequantur. Qui ex parte suorum concivium et extraneorum, meri iudicii et omnimodae iustitiae exhibebunt complementum omni querulanti, qui si cuipiam in reddenda iustitia tepidi, vel remissi exstiterint, ex tunc non hi, contra quos angitur, sed ipsemet iudex et iurati cives, in causis autem montanistarum, ipse magister montium, et per eum convocati cives ad Ill^{mi} domini vaivodae Transylvaniae praesentiam iuridice evocentur, rationem super abnegata iustitia reddituri efficacem.

Item, quod ipsi cives et montanistae, nec non universi inhabitatores dicti oppidi, et eorundem successores universi, omnibus eisdem metis, limitibus et terminis eiusdem oppidi pacifice utantur et potiantur, quibus ipsi hactenus gavisi et usi sunt. Quod capitanei, provisores, eorumque vicegerentes, aut alii officiales praesentes, et futuri, non habeant facultatem in dicto oppido Mediomonte, aut intra metas et territoria eiusdem, quosvis malefactores, aut sceleratos homines, capitali poena dignos, captivandi, apud se detinendi, ac puniendi; quin potius, si quis in enormi crimine, utpote homicidio, adulterio, furto, et similibus

latrociniis, ac sceleribus in oppido praefato, vel intra veras metas eiusdem deprehensus, apud praefatos officiales accusaretur, talem de facto captivare et in carceres publicos oppidi, ad manus videlicet iudicis et iuratorum civium pro debito de illo supplicio, poenaque demerita sumenda tradere et assignare debeant. Si vero officiales ipsi qualescunque exstiterint, vel eorum vicegerentes in aliquem propter inobedientiam, vel contumaciam officiolatus sui animadvertere vellent, ex tunc tales non in oppido, sed in suo officiolatu captivare et detinere, in illosque animadvertere debeant.

Item, si forte contingeret capitaneos, cuiuscunque loci fuerint, aut quoslibet alios officiales, cuiuscunque conditionis et praeeminentiae homines existant, eo ipso tempore, quo malefactores, aut alio quovis crimine obnoxii deprehenderentur et accusarentur, ad oppidum venire, et vel per ipsos officiales, aut eorum aliquem tales captivari, in carceresque oppidi assignari, et ita detineri, ac tandem per alios causantes, quorum interesset, denuo apud iudicem et senatum dicti oppidi inhiberi, et arestari, extunc nemo praefatorum capitaneorum, aut officialium, vel vices eorum gerentium, talem malefactorem, post factam novam detentionem, ex vinculis praefatis eliberare, ac propria sua authoritate dimitti facere audeat; quin potius per iudicem et iuratos cives oppidi contra sontem iure procedatur, et poena debita infligatur.

Item, si aliquis[1] ex civibus, vel etiam extraneis, cuiuscunque conditionis, et praeeminentiae existant, aliquam causam, quovis sub praetextu, contra iudicem et iuratos cives, aut totam communitatem civium dicti oppidi moveret, vel praetenderet, illam hoc modo et ordine prosequi debet, nec coram ordinario iudice requirere, vel in eius praesentiam citare, et evocare debeat, videlicet si contra iudicem conqueri voluerit, id coram iuratis civibus. Si vero contra iudicem et iuratos cives, id coram ex iuratis communitate delectis. Si porro contra iudicem, iuratos ac universos cives praefati oppidi, id ipsum coram iuratis ex aliis civitatibus liberis deligendis, et per actorem suis propriis sumptibus, eo adducendis, iure prosequi valeat et possit. Quod si vero aliqua partium iudicio praedictorum, ut iam praemissum est, non contenta, ad supremum iudicem appellare vellet, a sede iudicis, iuratorumque civium, ac etiam ex communitate electorum assessorum; denique a iuratis ex aliis civitatibus liberis delectis, in curiam Ill^mi

[1] A se înţelege în sensul de: si quis.

principis domini Sigismundi Bathory de Somlyó, nunc vaivodae Transylvaniae et Siculorum comitis etc., nepotis nostri charissimi, et ita consequenter ad successores eius ex familia Bathory de Somlyó appellare possit et debeat. Si quae vero partium, tam civium, quam extraneorum, vi citationis praedictae serie, secus progredi temerarie non vereretur, vel attentaret, ex tunc mulctam quadraginta florenorum auri puri et boni ponderis, per iudicem et iuratos cives irremissibiliter exigendam, eo ipso facto incurrat, quorum viginti, iudici et iuratis, reliqui vero viginti parti adversae cedere debebunt.

Item, si qui civium praefati oppidi in obeundis et suscipiendis publicis muniis contumaces, et magistratui inobedientes sese declaraverint, in illos hoc modo animadvertendi sit potestas; nempe, quod quicunque mandato iudicis non paruerit, et officium sibi demandatum assumere vel nollet, vel assumptum non exequeretur, ille per iudicem illius loci uno floreno mulctetur. Si autem iudici et iuratis civibus inobedientem se esse declararet, florenis decem mulctetur. Quod si vero tempore electionis iudicis quispiam iuratorum civium, reliquorumque iuratorum in una vocatione peremptoria officium iudicis suscipere nollet, is mulctetur florenis ducentis, vel ex oppido ad unius integri anni, et trium dierum spatium in exilium relegetur. Qui autem iurati civis, aut aliud onus publicum assumere recusaret, is puniatur in florenis centum, aut in exilium modo praemisso ablegetur. Officium vero centumviri assumere detrectans, quinquaginta florenis mulctetur, aut ex oppido modo praedicto ablegetur. Si qui vero contumaces mulctam deponere nollent, et sub termino ablegationis in oppido praedicto Mediimontis reperti fuerint, illi semper decem florenis mulctentur.

Item, quod nemo capitaneorum, aut aliorum quorumlibet officialium in iam saepe fato oppido Mediomonte, nullis capitali sententia ibidem convictis gratiam facere, sed nec in aliis causis, et praesertim in solvendis debitis, literas prorogatorias, vel similes alicui impertiri debeat; sed haec soli Maiestatis nostrae Regiae, vel etiam dicti domini vaivodae Transylvaniae, eiusve successoribus ex familia Bathory de Somlyó sint reservata gratiae.

Nos itaque huiusmodi humillima supplicatione annotatorum Ioannis Huczkel et Eliae Chorba, caeterorum etiam civium et inhabitatorum, totiusque communitatis saepefati oppidi nostri Felseőbánya nominibus, et in personis, nostrae modo, quo supra, porrecta Maiestati, Regia benignitate exaudita, clementer et admissa, de potestatis nostrae Regiae plenitudine et gratia spe-

ciali, qua erga omnes fideles nostros subditos clementer affecti sumus, ut instar aliarum libertatum suarum consuetudinibus, antiquo usu receptis, libere semper uti, ac frui possint, benigne annuimus et indulsimus, praefatosque articulos praesentibus literis nostris privilegialibus, de verbo ad verbum insertos et inscriptos, in omnibus suis punctis et clausulis ratos, gratos, et accepta habentes dictis universis civibus et incolis praescripti oppidi nostri Feolseőbánya, ipsorumque posteris et successoribus, pro veris et privilegiatis libertatibus et immunitatibus perpetuo valituris, dedimus et concessimus, si, et in quantum ipsi oppidani in huiusmodi articulorum et iurium usu perstiterunt, et adhuc persistunt; immo annuimus et indulgemus, damusque et concedimus praesentium per vigorem, salvo iure alieno. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes literas nostras privilegiales secreto sigillo nostro, quo in rebus Transylvanicis utimur, impendenti munimine roboratas, praefatis iudici et iuratis, caeterisque universis civibus et inhabitatoribus saepe dicti oppidi nostri Felseőbánya, ipsorumque posteris et successoribus universis, dandas duximus, et concedendas.

Datum per manus Magnifici, fidelis nobis sincere dilecti, Martini de Berzeuice, Equitis, Liberi Baronis in Dondang, nostri per Transylvaniam cancellarii et consiliarii, ac capitanei Starogardiensis, in arce nostra Regia Cracoviensi, octavo die mensis Septembris. Anno Domini Millesimo quingentesimo octogesimo quinto, Regni vero nostri decimo.

Stephanus Rex mpr Mart. de Berzeuice Cancell. mpr

(Coll. Kaprinai. Budapest. Vol. in 4-to XVI p. 133—139. Copia iezuitului Kaprinai, corectată acum depe o copie din 1601.)

25.

Košice, 10 Septemvrie 1585.

Camera Scepusiană către arhiducele Maximilian.

Prefectul Camerei [Thurzó] se apără împotriva plângerilor din jalba Românilor aparţinători cetăţii Krasznahorka din comitatul Gömör (în Ungaria de Sus) zicând că proprietarul Petru Andrássi era acela care făcea samovolniciі cu ajutorul Românilor din Svedlér, iar când pentru acest lucru a fost pedepsit de judecătoria comitatului, nu s'a supus, ci dimpotrivă a ameninţat cu moarte pe svedlerieni. Tot Andrássi fu şi pricina afacerii cu oile Românilor bătuţi, cari i-au făcut o pagubă de 360 fiorini. Nefiind însă neaoşi şi neputând astfel a chema pe Români la „Curtea militară", cere să fie pedepsiţi

trupeşte. Pedepse băneşti enorme (de câte 80-100 ţiorini) pentru crime de ultraj şi bătaie, având în vedere că trei oi se vindeau abia cu un ţiorin.

De Valachorum quorundam ad Krasznahurka pertinentium contra Dominum Thurzonem querela.

Valachorum quorundam ad arcem Krasznahurka pertinentium querelas, contra me propositas, a Serenitate V^ra^ Camerae huic die 27. Augusti pro informatione missas, humiliter intellexi. Ea res ita se habet. Ante annos tres circiter Petrus Andrassi, medio horum Valachorum prata Swedleriensia saepius deperdere, fodinas obstruere, machinam tractatoriam destruere, funes dissecare, aliaque eius generis instrumenta adimere fecit, et valde gravem insolentiam exercuit. De quibus frater meus saepius questus fuit, donec tandem per Mag^cum^ D. Comitem, me instante, inhibita fuit. Post haec cum duo ex Schuedleriensibus piscarentur, missis nonnullis, Petrus Andrassi alterum ex illis coepit, qui socii auxilium invocans per illum liberatus est. Cumque hostibus suis pixides ademissent, a Petro Andrassii latrocinii accusati sunt, factumque est iudicium, quod Andrassio non placuit et ideo ad Comitatum appellavit, ibi vero iudicium illud primum approbatum, subditique mei absoluti sunt, Valachi vero in homagio condemnati, uti literae adiudicatoriae superinde emanatae testantur.

Sententiam illam Petrus Andrassi ad hodiernum usque diem executioni demandare non permisit, quin potius edixit, ut ubicunque Schuedleriensium aliquem sui offenderint, illico interficiant, certis suis hominibus, qui facinus exequantur dimissis, de quo testimonia sub sigillo oppidi Rosnobanya producere possum, atque ita res de gravi illo latrocinio se habet.

Quod ad oves 800 attinet, prima et postrema eadem est querela. Hoc vero ita contigit. Petrus Andrassi petendorum commissariorum causa in Aulam proficiscens, Valachos tres ex possessione Bacha, cum pecoribus suis inter fodinas Swedleriensium ovile construi iussit, eo fine, ut adventantes commissarii eum in dominio et possessione invenient. Quo intellecto Swedlerienses duos praecipuos ad ipsos miserunt et ab incepto dehortati sunt, quos illi gladiis et vestibus spoliatos, atrociter vulnerarunt, adeo ut semimortuos relinquerent, dicerentque carbonario cuidam: „Iret ac videret, quem in modum canes illos germanicos trucidassent." Quod cum ille ad civitatem Swedleriensem retulisset, vive quidem illi per Swedlerienses reperti, ac in civitatem introducti

sunt, alter tamen mente privatus fuit Valachi quoque cum grege reperti, iisque pulsis 4000 oves ademptae, quod salvis Hungariae legibus facere ipsis licuit, quae ita dictant, quod violentus alicuius territorii occupator intra anni spatium libere cum ablatione rerum et enormi laesioni iterum eiici potest. Eas oves inter illos, qui vulneribus confecti erant, pro acceptis damnis distribui feci, quae tamen haud quaquam tantum valent, quantum ipsi mihi debent. Etenim ex Adiudicata propter violentiam mihi debet 100 florenos, pro homagio duorum colonorum fl. 80, pro moderna violentia iterum fl. 100 et pro vulneratoribus homagiis similiter fl. 80, quae in simul faciunt fl. 360. E contra oves ternae pro floreno uno communiter venduntur. Cur vero caeterae aliquot possessiones huic negotio se interponant, causam ignoro. Caeterum, quod tam contumeliose de me scribunt, id honorem meum concernit. Et quia non sint nobiles, sed rustici et duntaxat Valachi, ideoque de Iure regni in Curiam militarem eos citare non possum, cum cogar habere curam honoris mei, haud obliviscar iniuriae, itaque ut corpore luant necessum erit. Et haec erant Ser^ti V^rae demisse rescribenda.

Cassoviae, 10. Septembris. Anno LXXXV.

Post scripta. Cuius instinctu et quo authore Valachi hunc supplicem libellum Ser^ti V^rae obtulerint, hinc facile colligi potest, quod fuerunt his diebus in Camera multi ex subditis arcis Krasznahurka, significantes intellexisse se aliquos subditos in Aulam missos esse, sed id ipsis insciis et minime consentientibus factum esse, quorum ea de re Camerae huic exhibitum scriptum, Ser^ti V^rae proxime in specie transmissum est. Praeterea eadem manu haec comitiis referta supplicatio scripta est, qua Petri Andrassi proximum scriptum, ex Aula huc missum contra me exaratum erat, itaque ex his author iniqui huius scripti, nomine Valachorum Ser^ti V^rae porrecti, apparet.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

26.

Alba-Iulia, 20 Septemvrie 1585.

Principele Sigismund Báthory către Mihnea-Vodă Turcitul.

Aflând din scrisoarea sa că şi-a dobândit iarăş scaunul domnesc, îl felicită, rugându-l să păstreze şi pe viitor bună vecinătate faţă de dânsul şi ţara Ardealului.

Responsum Ill^mi principis ad literas Mihnie vaivodae Transalpinensis Albae Iuliae, die 20^a Septembris [1585] datum.

Az Nagyságod levelit elvettük, kiben irja Nagyságod, hogy Isten Nagyságodat ismit előbbi helyében és állapatjában vitte volna és hogy az minemű jó akarattal, szomszédsággal Nagyságod ezelőtt hozzánk volt, azt ezután is meg akarná tartani hozzánk. Azért mi ez előtt is mikor értettük ezt, hogy Isten s Hatalmas császár előbbi helyét, állapatját Nagyságodnak meg adta, örömest hallottuk s akartuk is, hogy Isten Nagyságodat békességgel hozta uraságában és hazájában; most immár holott értjük, hogy Nagyságodat Isten székiben és előbbi állapatjában helyheztette, örülönk szivönk szerént, kivánjuk is, hogy Isten ebben az állapatban Nagyságodat nyomóssá és szerencséssé tegye, és hogy az Hatalmas császár kedvét s jóakaratját is mindvégig tartsa Nagyságodhoz. Mi az Nagyságod szomszédságában ugy meg nyugodtunk, hogy kivánjuk sok ideig Nagyságodnak abban való békességes és szerencsés megmaradását és mi is viszontag azon leszünk, hogy az minemű jóakarattal, szomszédsággal és atyafisággal Nagyságodhoz azelőtt voltunk, azt ezután is mindenben megtartsuk, Nagyságodhoz megmutassuk.

Az mit Péter vajda felől Nagyságod ir, az mind ugy vagyon, hogy mikor onnet országából kiindult és idejutott volna az mi birodalmunkban, ő maga elfutott és marhájában itt sákmánt vetettek, kiben mi oztán nagy munkával, fáradsággal az mit mind egyönnet is, mind másonnet is még rejtekhelyekből is öszvegyüjthettünk, azt az Hatalmas császárnak fő emberönk által, Uzon Musztafa csauz jelenlétében épen beküldöttük; immár valamit beszél ott az portán, de az igy volt és ennél külömben ez dolgot sem most, sem ezután senki nem találja.

Moharem csiauzt itt jó kedvvel láttuk és mindennel voltunk neki, de mivel hogy elsiete tőlönk oda Musztafa agához visszabocsátottuk, ki után ugyan Musztafa agához mi is mingyárást bizonyos emberinket bocsáttuk és azok által minden dolgokról Musztafa agát meg találtattuk és minden jót is végezőnk vele; ezután is az mire lehet mindenekre gondot viseltetönk. Kérjük Nagyságodat, hogy az minemű jó akarattal és atyafisággal ez ideig Nagyságod minden dolgaimban hozzánk volt, azt ezután is tartsa meg hozzánk, kiért mi is ajánljuk Nagyságodnak mindenben jó akaratunkat, jó szomszédságunkat. Tartsa etc. [1]

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 228—229. Copie.)

1 Anul acestei scrisori e determinat prin faptul, că solia lui Mihnea-Vodă intrată pe la Braşov la 18 August 1585 s'a înfăţişat în primele zile în palatul din Alba-Iulia, de unde ajunse la 10 Septemvrie la Sibiu; Hurmuzaki: Documente vol. XI p. 830 şi 882.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Trad. Am primit scrisoarea Măriei Tale, în care ne scrii Măria Ta că Dumnezeu te-a dus iarăș pe Măria Ta în locul și starea de odinioară și că vrei și de aici înainte să ne păstrezi aceeaș bunăvoință și vecinătate cu cari ai fost și mai înainte față de noi. Din această pricină noi și mai înainte am auzit cu bucurie, când am înțeles că Dumnezeu și puternicul Impărat ți-au dat Măriei Tale locul și starea de mai'nainte; așà am și vrut, că Dumnezeu te-a adus pe Domnia Ta în domnie și în patrie cu pace; iară acum, când înțelegem, că Dumnezeu te-a pus în scaunul și starea de odinioară, ne bucurăm din inimă și dorim ca Dumnezeu să te facă pe Măria Ta în această stare cu izbândă și norocos și ca puternicul Impărat să-ți păstreze până la sfârșit iubirea și bunăvoința sa. Noi într'atât ne-am liniștit cu vecinătatea Măriei Tale, încât dorim rămânerea Măriei Tale în acea slujbă cu pace și cu noroc, și noi, la rândul nostru, ne vom sili ca și de aici înainte să ținem și să-ți dovedim Măriei Tale aceeaș bunăvoință și vecinătate și dragoste frățească, pe cari le-am avut și odinioară.

Ceeace scrii Măria Ta despre Voevodul Petru, este așà, că atunci când a plecat de acolo din țară și a venit aici în țara noastră, el însuși a fugit și aici au făcut jaf în averea lui, cele ce le-am putut noi după aceea să le adunăm cu multă trudă și osteneală, de ici și de colo și din locuri tăinuite, acelea le-am trimis fără zminteală puternicului Impărat prin omul nostru de incredere, fiind față ceaușul Uzon Mustafa; acuma se vorbește ceva acolo la Poartă, dar aceasta așà a fost și nimeni nu va găsi nici acum, nici de aci înainte, altfel de lucru decât acesta.

Am văzut cu plăcere aici pe ceaușul Moharem și l-am slujit cu de toate, dar fiindcă se grăbì dela noi, l-am lăsat să plece acolo la Mustafa Aga, după el ni-am trimis și noi numai decât oamenii noștri de încredere la Mustafa Aga și prin aceia l-am vestit pe Aga Mustafa despre toate afacerile, și le-am isprăvit toate bine cu el; și de aci înainte vom aveà grije de toate, de cari se poate. Rugăm pe Măria Ta să fie și să ne păstreze și de aici înainte aceeaș bunăvoință și iubire frățească ca și până acum în toate lucrurile, pentru care și noi te încredințăm pe Măria Ta de bunăvoința și bună vecinătatea noastră în toate. Să te țină D-zeu etc.

27.

[Alba-Iulia, 20 Septemvrie 1585.]

Principele Sigismund Báthory către Georgie Palatich.

Instrucție dată solului trimes la Mihnea-Vodă despre cele ce va trebui să trateze cu dânsul, după ce-l va salutà, urându-i domnie îndelungată și bună vecinătate, cum și despre cele ce va vorbi cu dânsul în audiență privată cu privire la scopurile Turcilor, cari sunt în mișcare cu oștile lor.

Instructio ab Illmo principe ac Domino, Domino Sigismundo Bathory de Somlyo, vaivoda Transylvaniae et Siculorum comite etc. Egregio Georgio Palaticz familiari aulae ad vaivodam Transalpinensem Mihniae et beglerbegum Urumeliensem.

Miért hogy az havaseli Mihniae vajda az elmult napokban fő embere által barátságos izenetével és ajándékával is meglátogatott bennünket, mi is ez okáért mostanában fő emberünket akartuk hozza bocsátani, ki oda menvén és szembe levén vele legelőszer köszönvén mi szónkkal, és jó szomszédságunkat, barátságunkat ajánlván neki, az mellett ezt mondja neki: Miképen, hogy levelünk által is legelőszer, azután az ő maga embere által is, kit hozzánk bocsátott volt, örvendeztünk azon neki, hogy az Hatalmas császár megteként vén az ő hozza való jó magaviselésit, hivségit és igaz szolgálatját, székiben, uraságában visszabocsátotta, azonképen most is ugyan magunk embere által is ezen való örömünket meg akartuk neki jelenteni, kivánván az Istentől jó szerencsés és békességes birodalmat neki, és hogy az császárnak az ő jó kedve, jó akaratja naponként nevelkedjik hozza, ki által nagy sokáig uraságában nyomós és megmaradandó lehessen. Az mi hozza való jó akaratunknak penig nagyobb bizonságára valami ajándékunkkal is akartuk látogatni, kérvén tőle, hogy jó neven vegye tőlünk és az ajándéknál nagyobbnak tartsa az mi szomszédságunkat, jó akaratunkat, melyet minden időben készek leszünk hozza megmutatni. Az mellett jelentse azt is meg neki, hogy nagy kedvesen vettük tűle az ő hozzánk való maga ajánlását, kit azelőtt is mindenkor, minden dolgokban megtapasztaltunk benne, ezután is azont reméljük felőle és bizonynyal elhittük, hogy valamikor kivántatik, azt mindenkor kész leszen hozzánk meg mutatni. Mi is peniglen meg emlékezvén arról, hogy az mi eleink is az ő eleivel mindenkor jól alkudtanak, barátsággal és jó szomszédsággal voltak egymáshoz, azonképen mi is mindenkor barátságot és jó szomszédságot tartottunk vele, ezután is ugyan azon jó akaratunkat és jó szomszédságunkat ajánljuk neki, nem akarván semmiben neki meg fogyatkozni, valamiben segétséggel, jó akarattal és barátsággal lehetünk hozza.

Ebben igy eljárván előszer, azután más időben privata audientiát kérjen tőle és akkor szembe levén vele, jelentse meg neki, hogy a beglerbeg is mind tavaly s mind az idén talált meg levelével bennünket, ajánlotta barátságát és jó akaratját és kivánta, hogy meg ismerkednénk vele; hogy mi is azért ez jó akaratért,

barátságért hasonló jó akaratunkat meg mutathatnánk hozza, itéltük illendőnek lenni, hogy emberünkkel és ajándékunkkal meg látogassuk.

De ebben először az ő értelmit is és tetszését akartuk venni, miért, hogy ő ott a szomszédságban levén jobban érti mindennemű állapotját, magaviseletét és jövendő szándékát és készületit az beglerbégnek. Ezt ilyen könnyű szókkal adja eleiben, de a végre, hogy megértse, ha lehetséges ugyan bizonnyal tőle, mi akaratja az beglerbégnek, leszen-e ott tovább való maradása, avagy penig nem késik, hanem máshova megyen onnet, azt is vagyon-e valami hadi kiszülete és hova igyekezik. Ha penig ugyan bizonnyal azt veszi ki belőle, hogy ugyan ott vagyon az beglerbég most is helyben, és ezután is ott leszen egy ideig mulatása és az vajdának is az fog tetszése lenni, hogy jó meglátatnánk, ugy osztán embereket kérjen tőle melléje, kik oda vigyék, a hol az beglerbég vagyon és menten velek oda mennyen, a hova mikor jutand, tegyen hirt maga felől és az mikor időt adnak osztán neki, szembe legyen vele.

Az mi levelünk mellett mikor azt beadja, ajánlja jó akaratunkat és minden barátságunkat neki, mondja meg osztán, hogy nagy jó neven és barátságosan vettük tőle, hogy ez elmult napokban Behram csauz által levelével meglátogatott bennünket és minden jó akaratját, barátságát jelentette hozzánk, kiért mi is, hogy megismerkedhessünk vele, emberünk által megakartuk találtatni és minden jó egészségéről és állapotjáról kivánunk megtudakozni; kivánván az mellett Istentől sok jókat neki és az Hatalmas császár szolgálatjában minden jó szerencsét s előmenetét, ki által az Isten ezután nagyobb tisztre és méltóságosabb állapotra vigye dolgát. Hogy ez előtt penig meg nem találtattuk, ezt ne itélje egyébre, hanem csak arra, hogy az előtt is szünetlen sok külömb külömbféle foglalatosságink és országunkra való vigyázásink voltanak előttünk, kiért egyéb külső dolgokhoz nem érkezhettünk, keváltképen, hogy ő is ennek előtte messzebb volt tőlünk. Most is penig semmi bizonyost nem érthettünk felőle, hanem csak akkor, hogy Behram csauz jutott hozzánk és ő tőle értettük, hol légyen mostan mulatsága. Az mi jó akaratunknak penig és vele való ismeretségünknek nagyobb bizonyitására ez mostani ajándékunkkal akartuk meglátogattatni, kérvén tőle, hogy fogadja jó neven tőlünk és ezután is vegye minden jó akaratunkat, barátságunkat. Azután mondja meg ezt is: Hisszük azt, hogy az Hatalmas császár ezért bocsátta őtet hada előtt ide e

felé, hogy az Hatalmas császár országira vigyázzon és minden dolgot értsen és halljon; mi is azért az minemő hireink vadnak, most is, szintén ugy mint ezelőtt, levelünk által értésére akartuk adni. Az német ellenség, ki itt mi nekünk szomszédságunkban vagyon, erős hadi kiszületben vagyon, végvárait mindenütt néppel, éléssel as hadakozó szerszámmal erőséti, soldot kiáltat mindenütt és népet is bocsát onnan felül Németországból alá, kiknek mi legyen szándékok, noha bizonnyal nem tudjuk, mindazáltal, miért hogy mi velünk csak határosak és mindenkor erre az Hatalmas császár birodalmára törnek és szándékoznak, most is tartunk attól, hogy valamit ellenünk ne próbáljanak, kiért mi is im minden népünket és erőnket készen tartjuk és azon is vagyunk, hogy minden uton Hatalmas császár országát megörizzük tőlük.

Erről csak igy szóljon neki, és ha szükség leszen, több szóval is ugyan csak ezent adja érteni, hogy ez ország minemű helyen vagyon, mint kell mindenkor az német ellen készen lennünk és vigyáznunk, ki mennyi gonddal és költséggel jár, mivel hogy azok erősek, sok népek, sok pénzek vagyon és hogy mindenünnen ennek az országnak mind nyilván s mind titkon ártani igyekeztenek, most annyival inkább értvén ilyen kiszületeket, minden erőnket s tehetségünket ellenek kell forditanunk és reájok vigyáznunk.

Ha az beglerbeg ebben megnyugszik és tovább nem nyujtja dolgát, ő is csak ebben hagyja; ha penig fogná azt mondani, hogy ha az Hatalmas császár parancsolatja szerént kiszülnénk és mi is vele az lengyelek ellen, arra azt mondhatja rövideden, hogy semmit az német ellenség inkább nem kivánna, mint hogy mi innen ő felőlek erőnkkel eltávozván, másfelé mennénk, mert ő az alatt mingyárást ez országra ütne és Isten tudja csak minemű kárt tehetne az Hatalmas császár földiben, mert jól érthette azt egyebektől is, hogy eddig is mindenkor csak ez a föld volt paizsa és ugy mint kőfala az Hatalmas császár több ide való országinak, most is csak mi állunk ellenek mind Moldavának, Havaselföldének és az több idevaló országoknak, hogy tőlek bántások nincsen.

Ha még tovább menne benne, azt is, megmondhatja, hogy ennek az országnak oly kemény, erős, nehéz utjai vannak és oly nagy hegyek vannak előtte, hogy semmi uton semmi hadakozó szerszámot innen oda által nem vihetnének, holott még csak az lovagnak és gyalognak is nagy és sok bajjal, veszedelemmel és nyomoruséggal lehet által menése; az az minden okosságával azon legyen, hogy ha mit erről az dologról tovább beszéllene vele, azt elhitesse vele, hogy az semmiképen nem lehetséges, sőt nagy

káros és veszedelmes lenne ennek az császár földének, ha mi innen eltávoznánk, holott még most is csak Isten tudja mennyi sok gonddal és gondviseléssel állhatunk ellene az ellenségnek naponként való gonosz szándékának. Azt is hozza teheti, ha szükséges, hogy mi ugyan oda az határ felé az német ellenség felé indulunk innen lakóhelyünkből és ezután oda leszen minden vigyázásunk.

Ezekben az dolgokban véget érvén nála, azután azon legyen minden okosságával, hogy értekezhessik valóban minden hadi kiszületekről és igyekezetekről, sőt a portán is mi hirek viseltetnek, és ha az lengyelek ellen való szándékokban ugyan elő akarnak menni avagy ha mi máshova való gondolkodások vagyon, erről mind ott s mind Havaselföldében, a hol módját látja értekezzék és ha mi bizonyost érthet, ki nem haladhatna, azt minekünk az midőn hozzánk megérkezhetik bizonyos embere által sietséggel értésünkre adja. [1]

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 275—277.)

Trad. De oarece Voevodul Muntean Mihnea în zilele trecute ne-a cercetat prin omul său de încredere cu vestire prietenească şi cu plocon, din această pricină şi noi am voit să trimitem acum la el pe omul nostru de încredere, care mergând acolo şi fiind faţă cu el, mai întâiu salutându-l cu cuvintele şi cu buna noastră vecinătate, îmbiindu-i prietenia noastră, pe lângă acelea, să-i grăiască aceasta: Precum mai înainte prin scrisoarea noastră, apoi prin omul său, pe care îl trimisese la noi, ne-am arătat bucuria că Puternicul Impărat, având în vedere buna sa purtare, credinţa şi slujba sa adevărată faţă de el, l-a trimis iarăş în scaunul şi Domnia sa, la fel şi acum am vrut să-i aducem la cunoştinţă prin omul nostru bucuria pentru acest fapt, dorindu-i dela Dumnezeu domnie norocoasă şi paşnică şi ca iubirea şi bunăvoinţa Impăratului faţă de el să sporească în fiecare zi, prin care să poată rămâne îndelung în Domnia sa, cu greutate şi trainică. Iară pentru dovedirea şi mai mare a bunăvoinţei noastre faţă de el, am vrut să-l cercetăm şi cu ceva plocoane, rugându-l să le iea în nume de bine şi să ne creadă mai mare decât darurile vecinătatea şi bunăvoinţa noastră, pe care suntem gata să i-o arătăm în orice vreme. Pe lângă aceea să-i mai vestească că am primit cu mare plăcere recomandarea sa către noi, pe care am simţit-o la el şi înainte de aceasta, totdeauna, în toate lucrurile, şi nădăjduim şi de aici nainte despre el şi credem de bună seamă, că ori de câteori va fi

[1] Instrucţiunea fără dată se află în protocol copiată între un raport din 28 Martie şi un altul din 29 Aprilie 1590, însă urmând după unul din 1585 şi ştiind că Mihnea-Vodă a ajuns a doua oară la scaunul domnesc în primăvara anului 1585, am pus-o în toamna anului, deoarece trebuia să treacă neapărat câteva luni, până ce solia lui Mihnea-Vodă a ajuns în curtea princiară dela Alba-Iulia.

vreodată nevoie, va fi gata să o dovedească faţă de noi. Căci şi noi aducându-ne aminte de aceea, că şi înaintaşii noştri cu înaintaşii lui s'au înţeles totdeauna bine şi au fost unii faţă de alţii cu prietenie şi cu bună vecinătate, îl încredinţăm de bunăvoinţa şi bună vecinătatea noastră şi după aceasta, nevoind să-i fim în scădere cu nimica, în orice îi putem fi cu ajutor, bunăvoinţă şi prieteşug.

Intâi purcezând astfel în aceasta, să ceară dela el în altă vreme *privata audientia* şi atunci fiind faţă cu el să-i vestească că beglerbeiul ne-a vestit prin scrisoare şi în anul trecut şi acum, şi-a îmbiat prietenia şi bunăvoinţa şi a dorit să ne cunoaştem cu el, ca şi noi să-i arătăm pentru această prietenie şi bunăvoinţă, de asemenea, bunăvoinţa noastră, am crezut că se cade să-l cercetăm prin omul nostru şi prin ploconul nostru.

Dar în această afacere am vrut să aflăm mai întâi înţelegerea sa şi planul său, căci el fiind acolo în vecinătate, îi va înţelege mai bine toate stările, purtarea, gândurile de viitor şi pregătirile beglerbeiului. Acestea să i le spună cu astfel de vorbe uşoare, dar cu scopul ca să înţeleagă, dacă se poate, cu siguranţă dela el, care este voia beglerbeiului, va mai sta acolo mai departe sau nu mai întârzie ci merge altundeva, şi aceea, că oare are ceva pregătiri de război şi încotro tinde. Iar dacă află cu siguranţă dela el, că beglerbeiul este tot acolo şi acum şi îi va fi tot acolo şi după aceasta un timp oarecare petrecerea şi dacă va fi aşà şi plăcerea Voevodului, că ar fi binevăzute din partea lui, atunci să ceară oameni dela el, cari să-l ducă acolo unde este beglerbeiul şi numai decât să se ducă cu ei acolo, îndată ce va ajunge acolo, să dea ştire despre dânsul, şi când îi vor da vreme, să-i stea în faţă.

Pe lângă scrisoarea noastră, când i-o va da, să-l încredinţeze despre prietenia şi bunăvoinţa noastră faţă de el, să-i mai spună apoi că am luat tare în nume de bine şi prieteneşte din partea sa că în zilele trecute ne-a cercetat cu o scrisoare prin ceauşul Behram şi că ne-a vestit despre toată bunăvoinţa şi prietenia sa, din care pricină şi noi, pentru ca să ne cunoaştem, am vrut să-l vestim prin omul nostru şi dorim să aflăm ştiri despre sănătatea şi starea sa; dorindu-i pe lângă aceasta dela Dumnezeu tot binele şi în slujba Puternicului împărat tot norocul şi înaintarea, prin care de aici înainte Dumnezeu să-i conducă afacerile la o demnitate şi mai mare. Că nu l-am căutat mai înainte să nu o judece altfel ci numai aşà că şi mai înainte am avut înaintea ochilor fără întrerupere multe feluri de afaceri şi vegherea asupra ţării noastre, din care pricină nu am putut ajunge la alte lucruri din afară, mai ales că odinioară şi dânsul era mai departe de noi. Nici acum n'am putut auzì nimic sigur despre el, ci numai atunci când a venit la noi ceauşul Behram şi dela el am aflat, unde îşi face acum petrecerea. Pentru dovedirea mai mare a bunăvoinţei şi a cunoştinţei noastre cu el, am socotit să-l cercetăm cu plocoanele de acum, rugându-l să le primească în nume bun din partea noastră şi după aceea să primească toată bunăvoinţa şi prietenia noastră. Apoi să expună şi aceasta: Credem că Puternicul împărat pentru aceea l-a trimis în fruntea oastei lui aici în părţile

acestea, ca să vegheze asupra ţărilor Puternicului Impărat şi să înţeleagă şi să priceapă şi să audă toate lucrurile; de aceea şi noi, ştirile pe cari le avem, ca şi mai înainte, am vrut să i le aducem la cunoştinţă prin scrisoare. Duşmanul nemţesc, care este aici în vecinătatea noastră, este în straşnică pregătire de război, îşi întăreşte cetăţile de graniţă cu popor pretutindeni, cu mâncare şi cu scule de război, a vestit soldă pretutindeni şi sloboade şi popor din Germania aici, al căror scop nu îl ştim încă bine, dar fiind învecinaţi cu noi şi fiindcă totdeauna se silesc aici asupra împărăţiei Puternicului Impărat, şi acum ne temem să nu încerce ceva împotriva noastră, din care pricină şi noi ne ţinem tot norodul şi puterea noastră gata şi ne trudim ca pe toate căile să păzim de ei ţara Puternicului împărat.

Despre aceasta numai aşa să-i grăiască, şi dacă este nevoie şi cu multe cuvinte tot acestea să-l facă să înţeleagă, că această ţară după cum e aşezată, trebuie să fim totdeauna gata împotriva Nemţilor şi să veghem, ceace cere multe griji şi cheltuieli, aceia fiind tari, cu mult norod, au bani mulţi şi că de pretutindeni s'au trudit să strice acestei ţări pe faţă şi în taină, acum cu atât mai mult aflând aceste pregătiri, trebue să îndreptăm împotriva lor toate puterile şi forţele nostre, şi să veghem asupra lor.

Dacă beglerbeiul se mulţumeşte cu acestea şi nu întinde mai departe afacerea, s'o lase şi el întru atâta; dar dacă ar spune ca se ne pregătim după porunca Puternicului împărat şi noi cu el împotriva Leşilor, la aceea poate spune pe scurt, că nimic nu ar dori mai mult vrăşmaşul Neamţ, decât ca noi depărtându-ne de aici cu forţa noastră de către ei, să mergem într'altă parte, căci el în această vreme ar da năvală numai decât asupra ţării şi numai Dumnezeu ştie ce pagubă ar puteà face în ţara Puternicului împărat, căci a putut să înţeleagă bine şi dela alţii că şi până acuma totdeauna numai acest pământ a fost scut şi zid de peatră pentru ţările celelalte ale Puternicului împărat şi acum numai noi stăm împotrivă atât Moldovei cât şi Munteniei şi celorlalte ţări de aici, ca din partea lor să nu fie stricăciune.

Dacă ar păşi şi mai înainte, poate să-i mai spună şi aceea că ţara aceasta are căi atât de tari, şi de grele şi sunt munţi atât de mari înainte, că nu am puteà duce cu noi acolo pe nici o cale, scule de război, căci numai călăreţii şi pedestraşii şi încă merg pe acolo cu multe năcazuri, primejdii şi nevoie; adică cu toată şiretenia sa să stăruie, că dacă ar vorbi mai departe despre acest lucru, să-l facă să creadă, că aceea nu se poate face în nici un chip, ci că ar fi mare pagubă şi primejdie pentru pământul împăratului, dacă noi ne-am depărtà de aici, cu toate că şi acuma numai Dumnezeu ştie cu câtă bătaie de cap şi cu câtă îngrijire ne putem împotrivì în fiecare zi gândului netrebnic al vrăjmaşului. Poate adăoga şi aceasta, dacă este nevoie, că noi plecăm într'acolo spre graniţă, către duşmanul Neamţ, de aici dela lăcaşurile noastre şi de acum înainte într'acolo ne va fi toată vegherea noastră.

Sfârşind cu aceste lucruri la dânsul, să se silească apoi cu toată şiretenia sa, să poată aflà într'adevăr despre toate pre-

gătirile de război și de silințe, și ce știri se duc la Poartă și dacă Leșii cu gând potrivnic lor vreau să meargă înainte ori dacă au altfel de gând; să știricească acestea atât acolo cât și în Muntenia, unde poate, și de va înțelege ceva sigur, ce nu ar suferì amânare, aceea să ne-o deie grabnic spre știință, când poate ajunge la noi omul lui de încredere.

28.

Baia-Mare, 22 Decemvrie 1585.

Baronul Felician Herberstein către regele Ștefan Báthory.

Executând ordinul primit, a vizitat minele ardelene (dela Zlatna, Almaș, Ruda, Brad, Abrud și Băița) descriindu-le amănunțit și făcând propuneri pentru îmbunătățirea lor. Totodată se oferă a lua câteva în arendă.

Serenissime Rex. Domine Clementissime.

Postquam ad benignum M^tis^ V^rae^ mandatum in Transylvaniam iter suscepissem, meaque obsequia Ser^mo^ principi humiliter obtulissem, adeo clementer a Sua Serenitate, et humaniter a domino gubernatore, caeterisque consiliariis exceptus et tractatus sum, ut dilucide satis gratiam M^tis^ V^rae^ et in me clementem voluntatem animadvertere potuerim. Quamobrem gratias, quas debeo et possum M^ti^ V^rae^ maximas habeo humiliter, agamque semper, dum spiritus hos rexerit artus. Profectus deinde sum ad fodinas Zalathnae, et diligenter, ut Maiestas V^ra^ gratiose mihi iniunxerat, culturae statum, et correctionis modos observavi, atque comperui rem minus dextre per modernum earundem cultorem administrari, cum nimirum is expers sit rerum metallicarum, et nulla spe lucri, vel ad descensum in fodinam persuaderi possit, agunt itaque, quod volunt sectores, et nisi secus his provideatur, ob aëris incommoditatem fodinae illae necessario desolabuntur. Remedium vero huius inconvenientis cuniculus esse posset ab antiquis hos in usus conceptus, qui per solidum lapidem ad 22 passus montanos fodinam antiquiorem versus agi deberet, per quem et aqua, et aër sese expedirent, cum denique superior et recentior fodina iisdem incommodis subiecta sit ab inferiore et antiquiore, ad illam similis itidem cuniculus et si distantia maior sit, et uberioribus sumptibus indigeat, deduci deberet. Qui quidem labor, considerata qualitate lapidis, ut puto infra triennium absolvi possit. Spes fodinarum istarum licet aurei adhuc appareant lapides, qui post crematione secernuntur, apud

me tamen ambigua est, cum omnes aurifodinae per totam Transylvaniam huius naturae sint, ut in profunditate minus promittant, et aliquando penitus degenerent. Cum vero proprietas et conditio, vel qualitas huius venae Zalathnensis sit, ut arboris modo in visceribus terrae, solidoque lapido latitet, et ramos suos pro ubertate purissimarum extractionum, circa truncum suum foliis laetis luxuriori faciat, neque hac, vel illac mobiles et rutilantes fructus suos extra proportionem frondibus nimium patulis exhaerat, cogitandum erit de alia et consimili arbore eiusdem venae, quae aut ex profunditate secundae fodinae per tertium cuniculum, aut vero, quod securius est, in superficio lapidis solidi secundum proportionem distantiae primae queri deberet, solet enim talis venae situs arbores subinde remotiores pro proportione montium et vallium promittere. Minera tandem eruta non debitis quoque modis in lavatoriis tractatur, cum auri corpusculum sub antimonii cuiusdam nobilissimi forma leviter fetiscat, et de facili vel per turbidam aquam, spumae instar abigi possit, id quod ego Ser^mi principis secretario Stephano Josika, qui mihi per Mag^cum dominum gubernatorem tanquam viae comes adiunctus erat, ad oculum demonstravi. Quamobrem turbida aqua, tanquam aurifera per multas parvas piscinas excipi, et lavacris subtiliter tractari debet, ut clara, non turbida hinc effluat.

Conflatorium minus commode etiam expedire potest opus suum, cum folles attriti, et fornaces nimium exiles sint, interea tamen crudior cum lapide intertexta materia (digestioni in hoc genere caloris satis adversans) admiscetur, atque ob hoc maiorem, quam consultum mihi moram, in fornace materia conflanda facere cogitur, videtur fornix denique supra fornaces nulla est, quae fumum metallicum excipere possit, ne sulphuris siccitas humiditatem metallorum secum abripiat et in sublime ferat. Potissimum autem, quod ultimo requiritur ad veram culturam minerarum, est continuatio laboris per totam hiemem tam conflatoriis, quam lavatoriis, id quod re ipsa in Rivulis Dominarum praesto, et aequali ratione etiam in Zalathna praestari potest, ut penitus nulla fieret laboris respiratio. Est denique maior subinde aquarum copia hiemali, quam aestivali tempore, quod vel ipsum considerationis non infimae est, cum harum penuria locus is laboret.

Minera vero argenti vivi usque adeo diluvio eversa, atque per antiquorum labores revoluta est, ut nullibi vena genuina reperiatur, neque etiam qua diligentia conveniret, disquiritur, ma-

teria vilis, quae utique casu eruitur, indebito itidem modo tractatur, ita ut moderni vix medietatem accipiant, non enim diminuunt lapillas, quibus sparsim inhaerent grana lubrici et tenui metalli, sed conquassatione cribrationis rudiori modo, quae possunt, colligunt, eaque ex pressione ignis nimia, bona tandem ex parte iterum perdunt. Quamobrem consulo, ut materia illa cynaprio inspersa ad montis illius vallum et rivulum Ompam [1] devehatur, ibique per contussorium conteratur, et debitis suis modis ingenuose lavetur, ut pars selectior minori tandem ignis ex pressione per descensum in aquam frigidam (ne respiret) solerti cura distillari possit. Loco fictilium vasorum, quae multoties magno operariorum damno crepant, ferrea vasa longioribus rostris parte posteriori aperta et lutabilia confici possent, ut materia non solum securius conservetur, sed et superfluis quoque sumptibus parcatur.

Almaschiensem fodinam argenteam, de qua Maiestas V^ra^ Regia mentionem fecerat Niepolomicii, ob cuniculi et putei rupturam, intrare non potui, ex fragmentis autem minerarum circa fodinam repertarum apparet, venam esse plumbeam argentum continentem, cuius adminiculo conflatio minerarum Zalathnensium foelicius perfici posset. Almaschiensis vero aurea fodina, quae quondam optima erat, destructa est penitus, ita quod nulla reparationis spes supersit, nihil autem dubitaverim, si hinc inde circa promontorium illud diligens in disquirendo adhiberetur cura, quin consimilis auri puri nidus reperiretur, cum ex omnibus convallibus Almaschiensibus auri solidi granula divolventur.

Prope pagum Rwda, medio miliari a Brad, vidi fodinam auri, quae Ser^mi^ principis Transylvaniae modo excolitur. Cum autem vena illa tenuis et stricta sit, lapis vero ad latera talis, qui ob tenacitatem nec igne, nec ferro in copia commode excidi possit, atque profunditatem versus angustior et ignobilior eadem vena appareat subinde, parum spei apud me meretur.

Contussoria circa pagum Rwda erecta duae sunt, una cum piscina, quae ob exilitatem aquae usui non erunt. Contussorium vero novum ad fluvium Keores situm, 9 pistillis facile minerarum contussioni sufficere poterit, etiam si duplicetur sectorum numerus.

Ex Brad ad cupream fodinam, uti a M^te^ V^ra^ Regia in mandatis habebam, tendere volui, quia vero in villis circum circa pestis grassari coepit, et rigida hiems nives minabatur, quorum incommodo lustratio debito modo et convenienti minus com-

1 Cu mâna copistului contemporan: Puto Ampoly.

mode fieri potuisset, pro tempore ab hoc labore supersedendum esse duxi; efficiam vero, si Deo placuerit, ut nacta occasione etiam in hoc clementi M^tis V^rae voluntati in posterum satis fiat.

In Abrugybanya minerae aureae copiosissimae sunt, ita ut defectus earundem nunquam timendus sit, aqua vero contussoria agens, circa fodinas adeo exilis est, ut parum operis praestari possit. Modus denique in lavando perniciosissimus, ut vix credam miseros montanistas medietatem conservare posse, non enim diminuunt mineras, uti convenit, sed grosso modo conquassant, atque in angusto canali telam quandam setatiam brevem praetendunt, qua se aurum excipere posse sperant. Quod per canalem illum turmatim exit, id partim in praeterlabentem rivulum cum turbidissima aqua affluit, partim vero residet in terra, quae quidem residentia in area brevissima vix duorum cubitorum longitudine nimis violenta agitatione denuo purgatur, atque ita reliquum, quod superest, auri, abigitur. Purgatum pyritem, *Kyz* vocatum, molendinis iterum confringunt, et priori subinde modo tractant, firmiter credentes, quod pyrites per minima confractus auri fragmenta et ramenta praebeat, quod tamen non est, cum uniformis sit naturae, et ex illo aurum nullatenus, nisi per conflationem et liquefactionem haberi possit. Lapilli vero, qui pyriti non perfecte purgati insunt, aurum id, quod exigua quantitate per lavationem secundariam reperiunt, praebent, quorum maior portio ob rotunditatem in lavationibus primis per aquas magno dispendio devolvitur. Esset itaque expeditior et solertior modus in lavationibus adhibendus, ut non solum auri maiuscula ramenta, sed et minutissimus etiam pulvis, qui per minima lapidis substantiae commixtus ut exciperetur, et pyrites ille diligenter asservaretur, qui per conflationem non solum aureum, sed argentum etiam promitteret, si suis modis subtiliter tractaretur. Aqua ob eminentiam illius situs, aliunde nullo modo adduci posset, ut diligenter observavi, sed pluribus piscinis aliquod tandem subsidium praestaretur: quamvis neque id ex pluviarum exspectatione dependeat, magni momenti esset. Sed cogitandum potius puto, qua ratione copia minerarum ad aquam copiosorem deduci posset, quod quidem non solum necessarium, sed et possibile esse iudico. Pluribus siquidem aliis in locis remotius longe minerae ad contussoria devehantur, nullus hic obstat collis, posset pro voluntate suaviter declivis fieri via, et licet in montibus illis ob avenae penuriam equorum maior copia difficulter enutriri possit, foeni tamen commoditas bona est, et bovibus utique quidem non

communi modo, sed per cornua iunctis, praedicta minerarum devectio praestari posset, in pluviis et nivibus enim, quae inter alpes crebriores esse solent, cutis sic per iugum non alteraretur, imo duplicatis viribus nullo praepediente pectoris dolore, per insensibilem corporis spinae dorsi in fixam partem, quodlibet vel magnum onus sursum atque deorsum leviter traheretur; sin vero glacies obstaret, pro consuetudine aliarum alpestrium regionum ferrum quoque ungulis adhiberi posset. Subtiles vero modi, qui in lavationibus et conflationibus minerarum illarum adhiberi deberent, oculata inspectione et demonstratione indigent. Quapropter supervacaneum foret, taedioso verborum contextu Regiam V^ram^ M^tem^ ultra decorum veniarum istarum mearum lectione detinere. Instruam ergo quemcunque iusserit Maiestas V^ra^ Regia, et illi non solum praedicta, sed his finitima et maiora lubens recludam, dummodo mens capax sit, et rerum metallicarum non expers.

De rebus cupri fodinam concernentibus, M^ti^ V^rae^ Regiae haec obiter etiam demisse significare volui, quod artifices germani hinc inde in civitatibus Saxonicis non solum de defectu, sed etiam ductibilitate illius cupri Rezbanyiensis conquerantur, quapropter omnibus modis consulo, ut cuprum, quod appellant „nigrum" in Zalathnam ducatur, ibique ex ipso argentum plumbo excipiatur, atque dehinc ad miliare unum cum dimidio Albam Iuliam versus, ubi auxiliaris ex convalle devolvitur amnis et Ompam fluviolum potentiorem reddit, devehantur, atque officina cum malleo ad extenuandum rudiori modo cuprum, incavandumque ibi exstruatur. Ratio consilii mei haec est.

Plumbum, quod ad separationem argenti cupro adhibetur, magno dispendio pauperum modo affinatur, idque minerarum conflationi in Zalathna secundario inservire, et ditius reddi posset, argentea denique et cuprea materia tali plumbo intermixta spiritibus antimonii, sulfuris et arsenici, qui inunitum auri fatiscens corpusculum, quemadmodum Diaboli miserabiles sontium animas abripere solent, ponticitate vaporum suorum subtrahunt, appositissime medetur. Nullum tandem dubium est, quin multae reperiri possint et cupri, et plumbi fodinae in Transylvaniae regno, quae si excolerentur, non parum argenti ad usus necessarios Ser^mi^ principis cederet. Cuprum namque et plumbum pro convenienti quadam summa a cultoribus redimi posset. Centenarius videlicet plumbi fl. 3, cupri nigri fl. 7, Marca cupro insita argenti (supra 6 pisetas, quae operis causa semper defalcari deberent)

fl. 8. Et si argentum id aurum continuerit, pro cuiuslibet Marcae separatione itidem denarios 50. Aurum vero solito pretio, sicque per plurium cuprorum mixtionem, dulcius et ductibilius redderetur metallum, ac citra plumbi extranei adminiculum separationis opus perficeretur. Operarii demum Germani, civitatum incolae, facili labore ad officinam in propinquo sitam confluere, et res pro lubitu ordinare possint. Omnimoda cupreorum vasorum perfectio tarda est, multarum curarum, et privati potius hominis quaestus; quapropter ab illa supersedendum esse arbitror. Non praetermittuntur etiam, si vasa perfecta in potestate Principum sunt, pro his assidue intercessiones, cum detrimento aerarii metallici. Quod si vero Maiestas V^ra^ Regia consilium meum hac in re clementer probaverit, necessarium iudico, ut incolis regni Transylvaniae quibuscunque per publicam et irrevocabilem constitutionem libera potestas detur excolendae hasce duas species metallorum, cum taxa tamen praedicta cupri, plumbi, et in his insiti auri et argenti, ut liberiore animo securitate confisi, operam rei metallicae impendere possint, id enim nisi fiat, nullus certum, quod possidet, pro incerto mille periculis exposito, emancipabit. Illecebris agendum est, ut simplices mellificent apes.

Quid regnis pro sit minerarum cultus, non est, quod M^tem^ V^ram^ Regiam, tanquam prudentissimum orbis terrarum principem, multis argumentis edoceam; satis est, quod cultiora, populosiora et opulentiora hinc fiant regna, quae pacis tempore se se his dotibus exornare, et sub fluctibus adversae fortunae emergere possunt.

Cuius autem opera in directione huius rei salutiferae uti possit Maiestas V^ra^ Regia, in tanta hominum idoneorum penuria non video. Ipsemet enim per triennium integrum fidum, sobrium et solertem fodinarum mearum procuratorem, qua potui diligentia, hinc inde per Germaniam quaesivi, ut si quando vel genii, vel negotiorum causa abesse hinc per mensem unum, vel alterum mihi contingeret, dexteritate convenienti meis interim rebus prospiceret, talem autem hucusque noluit mea sors mihi offerre. Quamobrem incolae regni, qui ad manus semper futuri sunt, meo iudicio erudiendi erunt. Atque si benignae M^tis^ V^rae^ Regiae voluntati gratificatum iri cognoscerem, vel in hoc quoque fidelem meam operam M^ti^ V^rae^ Regiae offerrem.

Zalathnam cum fodina argentea Almaschiensi et Reezbanya ad quadriennium in arendam accciperem, omniaque aedificia, uti scripto hoc humiliter consulo, meis expensis propriis erigerem,

atque meliori modo reformarem, ut perpetua obsequiorum meorum memoria, quasi monumenti loco, hoc in celeberrimo christianitatis termino exstaret. Possent denique in vicinitate Zalathnensi minerae Abrugybanyienses, de quibus, ut opibus infinitis ingentem spem concepi, in optimum ordinem redigi, proventus Cementi amplificari, et caetera cuncta, quae M^ti V^rae Regiae grata forent, hac occasione perfici. Ego simplici cultu minerae Zalathnensis, et si quod aurum, vel argentum plumbo, vel cupro ex fodinis erruto intermixtum esset, quod in officinas Zalathnenses affinationis causa transferretur, contentus essem, modo id citra impedimentum Nagy Banyam efferre, et cum necessitas exposcet, separare et proelo subiicere possem, sine hoc namque compendio aegre sumptibus ad serios hos labores, qui cultorem circumspectum tanti operis manent, sufficerem. Sin denique in vicinio Almaschiensi fodinae quaedam commodae viderentur, quae Zalathnensibus adiungi possent, illae quoque hac conditione mihi permitterentur, ut finito arendae meae termino, Ser^mi principis maneant in potestate, cum omnibus eorum officinis. Non dubito, quin Regia V^ra Maiestas et Ser^mus Transylvaniae Princeps, si operam meam fidelem praeter spem utilem comperierint, grato se animo id acceptare, nota quadam benevolentiae non declarent.

In negotio Kapnikiensi Maiestas V^ra Regia, procul dubio, informationem diu exspectatam accepit, nunc restat, ut oculis benignis servum suum fidelem respiciat, et a suspiriis liberet, si opera illius uti voluerit.

Haec M^ti V^rae Regiae, ut Domino meo Clementissimo, ex commissione brevibus referre, meque simul in gratiam et protectionem M^tis V^rae Regiae humiliter commendare volui, veniam obnixe orans, ut si quid vel nimis licentiose, vel inconsiderate scripserim, pro candore M^tis V^rae Regiae ignoscere velit. Deus Optimus Maximus M^tem V^ram Regiam ad multos annos salvam et incolumem conservet.

Datae Nagybanyae, die 22. mensis Decembris. A. D. 1585.

Regiae V^rae Maiestatis

humillimus servus

Felicianus L. Baro in Herberstein

Pe dos: De fodinis Transylvanicis. Eigentlicher Bericht Feliciani Herbersteins. Ex Capitulo Albensi. Bányákról valók.

(Matthiae Militis Adversaria historica. Budapest. Fol. 156—158. Copia saec. XVII.)

Notă. Scriitorul acestui interesant raport, aparținând unei familii mari din Austria, care se ocupa în deosebi cu exploatarea minelor,

luase în arendă minele dela Capnic (lângă Baia-Mare) pe doi ani cu o arendă de 200 „gire" anual. Văzând însă că va păgubi, a cerut să i se dea şi folosinţa satelor aparţinătoare de Capnic, fiind gata a plăti o arendă mai mare cu 50 de gire, dacă i se va prelungi contractul pe 12 ani.[1] Iată pentru ce a venit — în timp de iarnă — în curtea domnească, săvârşind şi însărcinarea luată în persoană dela regele Ştefan Báthory în Niepolomice, căreia îi datorăm acest raport, unic în felul său, din care cunoaştem starea minelor şi felul cum s'ar putea ele exploata mai rentabil chiar şi pentru fiscul ţării.

29.

Cluj-Mănăştur, 27 Ianuarie 1586.

Requisitorii Conventului către principele Sigismund Báthory.

Raportează că ducându-se la faţa locului posesiunii Cara Română, au făcut cercetările poruncite şi ascultând martori din localitate şi din satele vecine, s'a dovedit că satul Cara Română n'a avut niciodată alte hotare către hotarele satului Cojocna.

Illustrissimo Principi Domino, Domino Sigismundo Bathory de Somlyó Vaivodae Transylvaniae et Comiti Siculorum etc. Domino suo semper Clementissimo Requisitores Literarum et Literalium instrumentorum in Sacristia sive conservatorio Conventus Monasterii Beatae Virginis de Kolos Monostra repositarum, et aliarum quarumlibet Iudiciarum deliberationum et Legitimorum exequutores, fidelium servitiorum suorum humillima delatione.

Vestra noverit Celsitudo, nos litteras eiusdem adiudicatorias et adhortatorias modum et formam cuiusdam attestationis et communis inquisitionis in se ex . . . [habendas] . . . in Colosvar, Sabatho proximo post festum B. Emerici Ducis proxime praeterito,[2] pro parte Egregii Francisci Kopaczy, praefecti arcis Hadad, ut Actorem ab una, ac Prudenti ac Circumspectis iudice et . . . civibus oppidi Colos, ut in causam attractis, partibus ab altera, clause, in papyro confectas . . . bisque praeceptorie sonantes, et directas, debita cum reverentia recepisse. Quibus. . . volentes una cum Egregio Stephano Vayda de Györgyfalva inter alios homines . . . nominatim conscriptos, denotato pro eisdem

[1] Despre propunerea sa Prezidiul Ardealului raportase regelui încă din 13 August 1584, dar până acum se ştia — greşit — că Herberstein venise în Ardeal la începutul anului 1586; *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae* vol. III p. 67.

[2] Adică ziua de 9 Noemvrie 1585.

utrisque . . . eodem, nostrum hominem, videlicet Nobilem Martinum Litteratum, collegam nostrum Conventualem . . . eodem nostro pro testimonio fide dignum duximus destinandum, qui tandem exinde ad nos reversi nobis fideliter et conscientiose rettulerunt eo modo : quod. . . in festo Pauli Apostoli proxime praeterito [1] in facie possessionis Olah Kara in comitatu Colosiensi habitae a testibus sequentibus sunt eo per partes praedictas convocatis, tanquam a Nobili . . . ad fidem eorum Deo debitam, odio, favore, amore, timore, preceque et praemio, partium absque scrupulo cuiuslibet falsitatis, solum Deum et eius iustitiam ferentes prae oculis, homo Celsitudinis Vestrae. . . testimonio nostro praesente, more communis inquisitionis seorsim, et singillatim investigantes : de eo, utrum iuxta replicationem procuratoris Actoris, quod praedicta possessio Oláh Kara a metis dicti oppidi Colos distinctas et separatas metas habeant, et incolae iam iam fatae possessionis Oláh Kara non a terris intra limites eiusdem oppidi Kolos existentis pensionem fecerint, vel autem iuxta assertionem procuratoris in causam attractorum, quod nulla distincta et separata meta inter oppidum Kolos et dictam possessionem Oláh Kara habeantur, verum eadem possessio intra metas oppidi Kolos condescens, ac de omnibus terris, quos ad praesens incolae possessionis Oláh Kara possiderent, oppidani Colosienses pensionem fecerunt, nec ne, talem scivissent, inquisivissent, et expertes fuissent meram, plenam atque omnimodam de praemissis certitudinis veritatem, et primo pro ipsis in causam attracti . . . Egregius Benedictus Bornemisza de Patha hungaricali, annorum 60 iuratus, examinatus, nativo sermone fassus est hoc modo . . . [2] Actor quoque annotatos universos testes, pro sui parte quoque citavit, qui pro omnia uno, eodemque modo ad eandem fidem suam Deo debitam fatentur etiam pro parte ipsius actoris, prout eorum fassiones sunt iam modo praemisso annotatae. Seriem itaque huiusmodi attestationis et communis inquisitionis cum possessionum et attestantium propriis nominibus, cognominibus et conditionibus ad 15-m diem diei exequutionis praenotatae, ut fuit expedita, legitime perdurantur praescriptas etiam literis adiudicatoriis et adhortatoriis capite sigilli nostri ab extra in margine, ut moris est, consignatis in specie

---

1 Este ziua de 25 Ianuarie 1586.

2 Urmează depunerea lui şi a celorlalţi martori din sat şi împrejurime, în limba ungară, omise aici din motive de economie.

remissis, V^rae^ Celsitudini suo modo fideliter et conscientiose duximus rescribendam.

Datum Sabbato post festum Conversionis B. Pauli Apostoli. Anno Domini 1586.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Dipl. Trans. vol. VI. p. 27—34.)

30.

Sătmar, 9 Mai 1586.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Deoarece a trecut un an de când n'a primit nimica din salariul său şi provizia ce i se cuvine, roagă să-i rânduiască ceva grâu şi vin prin provizorul cetăţii, fiind bolnav şi lipsit de bani, mai cu seamă că vrea să-şi facă o casă.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmeteknek. Istentűl kivánok tü Kegyelmeteknek egyenlőkippen ez világon hosszu ideiglen való jó szerencsés életet, mint bizodalmas uraimnak.

Akarám mostani levelemben szolgáim által meg találnom bizonyoson Kegyelmeteket. Emlékezhetik ti Kegyelmetek, hogy nekem ű Felsige császár, minemű fizetist rendelt Kegyelmetektűl meg adatni; az én elébbi állapotomat és szolgálatomat ű Felsige meg tekintvén, rendelt ugy, hogy tü Kegyelmetek énnekem cantorrul cantorra igazán pinzvel, borral, buzával meg fizessen. Azért én Kegyelmeteket sok üdőtől fogva betegsigem által meg nem találtam, sem szolgáim, sem levelem által. Azért immár esztendeje liszen miolta Kegyelmetek nekem nem fizetett, sem pinzvel, sem buzával, sem borral. Azért tudom, jól tudja Kegyelmetek, hogy vagyon nekem oda nyolcz száz magyar forint és hatvan három, és d[enár] 66. Buzával peniglen tartozik Kegyelmetek cub. 87. Borral tartozik Kegyelmetek tizen három hordóval és pinttel 66. Azért mostan kérem ti Kegyelmeteket, hogy az én beteges voltomat és ennyi üdőtől való fizetetlen voltamat Kegyelmetek tekintse meg, és ez levél vivő szolgáimnak Kegyelmetek adjon pinzt, és Kegyelmetek itt Szattmárt az ő Felsige csiplett buzájából, az Kegyelmetek parancsolatja szerint, adassék meg udvarbiró uramtól, az kivel Kegyelmetek tartozik. Bor is vagyon itt ű Felsige számára, azból Kegyelmetek rendelhet, hogy az enyim kiteljesedik, ezirt én ű Felsigét nem untatnám, az ki Kegyelmetektűl meg lehetne. Azért kirem Kegyelmeteket, ez nagy drága üdőnek mi voltát Kegyelmetek tekintse

meg és az én szolgálatomat, mert mostan házat kellene épiteiiem, kire az költsig igen kellene. Azért Kegyelmetek ezeket meg tekintvén, vagy deputatióval, vagy fizetissel Kegyelmetek fizessen meg, kit örökké szolgáljak meg K[egyelmeteknek.] Isten éltesse és áldja Kegyelmeteket minden javaival.

Datum in Szatthmar, 9. die Maii. Anni 86.

Stephanus Vayuoda de Moldoua

Ezen is kérem ty Kegyelmeteket, hogy szolgáimtól nyelvvel izentem az jószág felül, amely jószágot nekem ű Felsége [egy] sommában adott Puzta Hodost, hogy az szolgámnak Kegyelmetek szavát higyje meg mindenben etc. [1]

Стефан воевод

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Incredinţez pe Domniile Voastre despre slujba mea. Doresc dela Dumnezeu Domniilor Voastre la fel viaţă lungă norocoasă pe această lume, ca Domnilor mei de încredere.

Vreau să grăesc Domniilor Voastre de bună seamă în scrisoarea mea de acum prin slugile mele. Poate vă amintiţi Domniile Voastre, ce fel de leafă mi-a rânduit Maiestatea Sa Impăratul să mi se dea de Domniile Voastre; Maiestatea Sa, având în vedere starea şi slujba mea de odinioară, a orânduit astfel, ca Domniile Voastre să mă plătiţi d'intr'o angarie la alta, într'adevăr cu bani, cu vin şi cu grâu. Dar eu de multă vreme nu v'am căutat pe Domnia Voastră din pricina boalei mele, nici prin slugile mele, nici prin scrisoare. Şi iată că se'mplineşte anul de când Domniile Voastre nu mi-aţi plătit nici cu bani, nici cu grâu, nici cu vin. Dar ştiu, bine ştiţi Domniile Voastre, că am eu acolo 863 fiorini ungureşti şi 66 denari. Grâu îmi datoraţi Domniile Voastre 87 baniţe. Vin îmi sunteţi datori Domniile Voastre trei poloboace şi 66 pinte. Din această pricină, rog pe Domniile Voastre, ca Domniile Voastre să priviţi starea mea de boală şi neplata mea de atâta vreme şi să daţi Domnia Voastră bani slugilor mele cari aduc această scrisoare şi să faceţi să mi se dea de către ispravnicul din grâul treerat aici în Sătmar al Maiestăţii Sale după porunca Domniilor Voastre, cu care îmi sunteţi datori Domniile Voastre. Este aici şi vin pentru Maiestatea Sa, din acela îmi puteţi orândui Domniile Voastre, ca să se împlinească al meu, eu nu aş supăra pe Maiestatea Sa pentru cele ce se pot dela Domniile Voastre. Vă rog pentru această pricină pe Domniile Voastre să priviţi Domniile Voastre vremea asta atât de scumpă şi slujbele mele, căci acum ar trebui să zidesc casă pentru care ar trebui multă cheltuială. Pentru aceea, având Domnia Voastră acestea în vedere, să mă plă-

1 Acest postscriptum e scris cu o altă mână, cu mâna vre-unui om bătrân, care învăţase să scrie litera *e* accentuată încă astfel şi lucru foarte rar pe această vreme.

tiți sau prin *deputațiune*, sau prin leafă, pe care să v'o slujesc, în veci Domniilor Voastre. Dumnezeu să vă dea viață și să vă blagoslovească cu toate bunătățile.

Dat în Sătmar etc.

Și mai rog pe Domniile Voastre, că v'am vestit prin graiul slugilor mele despre moșia aceea, care moșie mi-a dat-o într'o sumă, Puszta Hodos, ca Domniile Voastre să credeți spusele slugii mele întru toate.

31.

Grodno, 8 Iunie 1586.

Regele Ștefan Báthory către P. Antonio Possevino S. I.

Petru-Vodă stă întemnițat, dar nu-l poate elibera fără supărarea sultanului.

De Petro illo Valachiae palatino ita Devotio Tua habeat, eum honesta custodia teneri, nosque eius libertati favere, hoc autem vereri, ne si dimitteretur, malum aliquod ea res Transylvaniae transflaret. Ad nos autem eum evocari, idcirco consultum non est, quod id latere et obscurum esse nequaquam Turcarum imperatori posset.

(Arch. Vat. Roma. Acta Possevini.)

32.

Ighișdorful-săsesc, 12 Iulie 1586.

Mihai Zekel și Simon Forró vicecomiții comitatului Alba, către principele Sigismund Báthory.

Potrivit poruncii de sechestru, au predat moșia lui Niculae Ozdi, împreună cu 25 iobagi români aparținând acelei moșii, moștenitorilor lui Ștefan Zekel, descriind și pământurile de arat pe cari le-au luat în primire.

Hivséges szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak és fejedelmünknek.

Továbbá akarók Nagyságodnak meg jelenteni, hogy hozá mi nekünk az Nagyságod parancsolatját Cheę Ferench,[1] meggyesi, Juniusnak 6 napján 1586 esztendébe. Parancsol vala Nagy-

1 Felul acesta de scris numele de Cheh (al doilea *e* cu sedilă) și pe Ferencz cu *h* e foarte vechiu și cu totul neobișnuit pe vremea aceasta.

ságod minekünk, hogy mi el mennénk Ivánfalvára Feier vármegyébe és az Zekel István árvái jószágát Ozdi Miklós Marthonfalván lakótól elj [1] vennők és Chee Ferench kezébe adnók, ugy mint sequester kézhez, melnek mi engedelmesek levén elj menénk Juniusnak 12 napján 1586 és elj foglalók és kezébe eresztők; azért mi előttünk ada meg Ozdi Miklós neki 25 jobágyot tudni illik:

1 Radwul Pakurárth fiával, Oprával és házával.[2] 2 Barb Bratwul két fiával, Bratullal és Szávával, ház nélkül. 3 Man Cherchel az Lazar házával. 4 Opre Sandrw fiával, Lupával, budosó, nincsen háza. 5 Man Gachia fiaival, Abrahammal, Juannal, Demeterrel, házokkal egyetembe. 6 Dan Barb budosó, ház nélkül, pásztorságra vagyon. 7 Az Dragomir anyja fiával, Oprával, ház nélkül. 8 Petrw Pulpa fiával, Juannal, ház nélkül. 9 Thoma Burianaza fiával, Stoikával, ház nélkül. 10 Petrw Paku[rar] --- 11 Opre Gliga, Purkar Gliga, házokkal együtt. 12 Opre Bwne házával. 13 Koman Cherchel fiaival, Stoikával és Mannal, budosók, nincsen házok. 14 Stoika Valad két fiával, Péterrel és Juannal, házokkal együtt. 15 Stanchiul Nickora fiával, Haeniával, ház nélkül. 16 Opre Cherchel házával. 17 Juon Goche két fiával, Stan Purkar, házokkal, Stan Gochę Berathalomba egy szásznét vött. 18 Juon Cherchel egy fiával, Demeterrel és házával. 19 Man Purkar két fiával, Juannal és Mannal, pásztorságra vadnak, nincsen házok. 20 Bwkur Vonchila, ház nélkül, Basolcson lakik. 21 Stan Mikle házával. 22 Stan Szarakwl ház nélkül. 23 Szaftha Manaila fiával, Péterrel és Oprával, házastól. 24 Petrw Manaila, Indreę Manaila fiával, Mihailával. Item Petrw Manaila, minniájan egy házok vagyon. 25 Juan Makrin háza fiával, Cherchellel, fél ház felek vagyon.

Item az nemes ház hely, melyen egy puszta ház vagyon, kit Szekel István csináltatott volt, kinek sem ajtaja, sem padlása nincs; szántó földével, réthével, erdejével.

Az szántó földek neve: Begendorf fele, kik most ugarok. In Zavoias két szél feold, az Szekel István árváié. Az Kwthhalomnál egy szél feold. Az Kimpwl Kilie egy szél feold. Vecsierd felől Balacsion alól egy szél feold.

Zalatna felé ahova vetés vagyon az buzával egyetembe. Părăul [3] Chabriie egy szél parlag. Lazwl Vechierd fele, az Alu-

1 Scris numai la vechi, în loc de *el*.

2 Nu pune punct după numere, ceeace am lăsat aşa cu dinadinsul.

3 Scris aşa cu fonetică ungară: Paraüül.

nisba, kibe buza vagyon. Az Keresztfánál egy szél feold, melnek felébe buza vagyon.

Az rétnek fele, mely Szalatna felé vagyon az Zekel István anyjáé, fele Ozdi Miklósé. Vechierd felé, mely rét vagyon, annak is fele az árváké, fele Ozdi Miklósé. Bwrkeos felé Lunka Zauoiasuluj, annak is fele az árváké, fele Ozdi Miklósé.___ Szántó barmok vagyon ezeknek az jobbágyoknak 44.

Esmet ada Ozdi Miklós mi előttünk négy ünő barmot, egyik örög, hárma harmad few és egy harmad few tulkot, három ökröt, örögöt és egy negyed few tulkot. Item ada négy örög disznót, három malaczot.

Esmet ada két hegyes tőrt, egy szablyát, egy fegyver darakat, két sisakot, egy vas keztyűt, két kopia tokot, egy pánczélt sakostól, egy pánczél uj.

Továbbá mi előttünk protestált Cheę Ferencz, hogy semmit hatalmasul elj nem foglal, hanem valamit eő Nagysága parancsol ahoz tartsa magát, az képen várja meg az jószágot.

Isten tartsa meg Nagyságodat, sok jó esztendeig.

Ez levél keolt Iuanfalván Feier vármegyébe, az feliül meg irt napon és esztendőbe. Ezt mi Nagyságodnak az mi hitünk szerint irtuk.

Nagyságod hivei

Zekel Mihal veresegyházi, Forró Simon háportoni, vicecomites comitatus Albensis, Paulus Szekel de Veresegyház et Andoras Beldi ispánlaki esküdt szolgabirái Fejérvármegyének.

Pe dos: Cheh Georgy.

(Archivum Baronum Radák. Budapest.)

Notă. Acest document l'am publicat numai de dragul iobagilor români, cari aparţineau moşiei predate, cu multe amănunte despre starea lor socială, fiind menţionat cu grije, care din ei avea casă ori, dus la oierit, nu locuia acasă; numele sunt curat româneşti precum şi o parte a denumirilor pământurilor de arat.

Trad. Incredinţăm pe Măria Ta de slujba noastră credincioasă ca pe domnul nostru milostiv şi stăpânitorul nostru.

Mai departe vrem să vestim pe Măria Ta că ne-a adus porunca Măriei Tale Francisc Cseh din Mediaş, în ziua de 6 Iunie anul 1586. Ne-ai pruncit Măria Ta să mergem în Ivánfalva din comitatul Alba şi să luăm moşia orfanilor lui Ştefan Zekel dela Nicolae Ozdi, locuitor în Marthonfalva, şi să o dăm în mâinile lui Francisc Cseh, pe drept de sechestru, cărei porunci fiind noi ascultători, am mers în ziua de 12 Iunie 1586, am luat-o în primire şi am trecut-o în mâinile lui; cu care prilej în faţa noastră i-a dat Nicolae Ozdi 25 de iobagi şi anume pe:

1. Radul Păcurar cu fiul său Opra şi cu casa. 2. Bratul Barb cu cei doi fii, cu Bratul şi cu Sava, fără casă. 3. Man Cercel cu casa lui Lazar. 4. Şandru Opre cu fiul său Lupa; fugar, nu are casă. 5. Man Gahia cu fiii: Avram, Iuon, Dumitru, împreună cu casa lor 6. Barbu Dan, fugar, fără casă, este la păstorit. 7. Mama lui Dragomir cu fiul Opra, fără casă. 8. Petru Pulpa cu fiul Iuon, fără casă. 9. Toma Burianeasa, cu fiul, Stoica, fără casă. 10. Petru Păcurar. 11. Gliga Opre, Gliga Purcar cu casa lor. 12. Oprea Bunea cu casa. 13. Coman Cercel cu fiii: Stoica şi Man; fugari, nu au casă. 14. Stoica Vlad cu doi fii: Petru şi Iuon, cu casa lor cu tot. 15. Stanciul Nicoară cu fiul Haenia, fără casă. 16. Opre Cercel cu casa. 17. Iuon Gocea cu doi fii: Stan şi Purcar, cu casa lor, Stan Gocea a luat o săsoaică din Birtolon. 18. Iuon Cercel cu fiul său Dumitru şi cu casa sa. 19. Man Purcar cu doi fii: Ion şi Man, sunt la păstorit, nu au casă. 20. Bucur Văncilă, fără casă, locueşte în Văşolt. 21. Stan Micle cu casa. 22. Stan Săracul, fără casă. 23. Sata Mănăilă cu fiii: Petru şi Opra, cu casa. 24. Petru Mănăilă, Indre Mănăilă cu fiul său Mihăilă; au cu toţii o casă. 25. Casa lui Iuon Măcrin cu fiul Cercel, sunt părtaşi cu câte o jumătate de casă.

Asemenea locul de casă de nobil, pe care se află o casă pustie, făcută de Ştefan Szekel, care nu are nici uşe, nici pod; cu ogoarele, cu luncile şi pădurea ei.

Numele ogoarelor: către Băgău, cari acum sunt ogoare. In Zăvoiaş două holde, ale orfanilor lui Ştefan Szekel. La Hîlmul fântânii o bucată de pământ. In Câmpul Chilie o bucată de pământ. Către Vecerdea sub Balacion, o bucată de pământ.

Către Zlatna, unde este sămănătura, împreună cu grâul. In Părăul Ceabrii o bucată ogor. Lazul către Vecerdea, în Aluniş, în care este grâu. La Crucea de lemn o bucată de pământ, care este semănată jumătate cu grâu.

Jumătate din lunca ce este către Zlatna este a mamei lui Ştefan Szekel, jumătate a lui Nicolae Ozdi. Lunca de către Vecerdea este jumătate a orfanilor şi jumătate a lui Nicolae Ozdi. Lunca Zăvoiaşului spre Bărghiş, jumătate a orfanilor şi jumătate a lui Niculae Ozdi. Aceşti iobagi au 44 vite de jug.

Iarăş a dat Nicolae Ozdi în faţa noastră patru vite, dintre cari una mare; trei de câte trei ani şi una de 2½ anii; trei boi, mari şi un junc de 3½ ani. Asemenea i-a dat patru porci mari, trei purcei.

Iarăş i-a dat două pumnale, o sabie, un dărac (?) de armă, două coifuri, o mănuşe de fier, două teci de copie, o panţeră cu coif cu tot, o panţeră e nouă.

Mai departe în faţa noastră a protestat Francisc Cseh, că nu iea nimic în stăpânire cu volnicie, ci se ţine de ceeace porunceşte Măria Sa, astfel aşteaptă acea avere.

Dumnezeu să ţină pe Măria Ta mulţi ani.

S'a făcut această scrisoare în Iuanfalva în comitatul Alba, în ziua şi anul scris mai sus. Această am scris-o Măriei Tale după credinţa noastră.

Credincioşii Măriei Tale,

Mihail Zekel de Veresegyháza, Simion Forró de Háporton, vicecomiţii comitatului Alba, Paul Szekel de Veresegyhaz, Andrei Béldi „solgăbirăi" juraţi din Spanlaka ai comitatului Alba.

33.

Grodno, 22 Iulie 1586.

Regele Ştefan Báthory către P. Antonio Possevino S. I.

Despre cauza lui Petru-Vodă care stă în temniţă onestă.

Palatinum Valachiae sciat Devotio Tua, non posse esse in libera custodia ob frequentem invisentium numerum. Non tamen in carcere, sed in honesta domo libere detinetur, prohibetur tantum domo egressus.

(Arch. Vat. Roma. Acta Possevini.)

34.

[Istambol, Septemvrie 1586.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Aflând că Petru-Vodă vrea să intre cu ai săi în Moldova ori în Ţara-Românească ordonă să i se opună.

Exemplum literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum per Huszain Csauzium 2-a Octobris 1586 Thordae Illmo Principi exhibitarum.

Az erdelyi vajdának, Báthory Sigmondnak köszönetemet irom.

Ezelőtt való havasseli vajda, Péter vajda mikor elszökett, ugy értjük, hogy Bécs felé tartott volna, ki es most sok latrot gyüjtvén melléje, vagy Havasföldire, vagy Moldvára, ennek az kettünek egyikére igyekeznék menni, ugy adták értésemre. Azért ha az Moldvának, vagy Havasalföldnek attól az Péter vajdától, vagy penig mástul valakitől valami nyavalájok történnik el nem szenvedhetem, parancsolom, hogy mihelyt ez én csauzom, Huzain csauz hozzád jut, erre mingyárást gondot viselj, hogy ha ez az Péter vajda vagy Havasaliföldére igyekeznék, vagy Moldvára, utja ne legyen arra egy felé is és mind ő magát s mind az mellette való latrokat igyekezzél meg fogni; Havasalföldre és Moldvára semmi lator ne igyekezhessék rea, és ha valami ellensége találkoznék valamelyik országnak, mihelt az vajdák segétséget kérnek, mingyárt segétséggel légy nekiek. Igy tudd meg.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 134. Copie.)

Trad. Scriu salut Voevodului Ardealului, lui Sigismund Báthory. Când a fugit Voevodul de odinioară al Munteniei, Voevodul Petru, am înțeles că a fugit către Viena și acum adunând lângă el lotri, se silește să meargă asupra Munteniei sau a Moldovei, asupra uneia dintre acestea, așà mi-au dat de știre. Pentru aceea, dacă s'ar întâmplà Moldovei ori Munteniei ceva neplăcere din partea acelui Petru-Voevod sau din partea altcuivà, eu nu o pot îngăduì, îți poruncesc ca îndată ce ajunge ceaușul meu, ceaușul Huzain la tine, să porți numai decât grije de aceasta, că dacă Voevodul Petru s'ar silì asupra Munteniei sau a Moldovei, să nu aibă cale într'acolo și să te trudești să-l prinzi atât pe el însuși cât și pe lotrii de pe lângă el, nici un lotru să nu se poată silì asupra Munteniei și a Moldovei și dacă s'ar aflà vre-un vrăjmaș al vre uneia din aceste țări, îndată ce ar cere Voevozii ajutor, numai decât să le fii de ajutor. Așà să știi.

35.

[Istambol, Septemvrie 1586.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Să trimeață boierii pribegi de acolo în Țara-Românească.

Exemplum alterarum literarum.

Az erdéli vajdának etc. Péter vajda mikor elárula minket, akkor az mi pénzt gyüjtett volt, mind dselepektől s mind szegénségtől és az áros emberektől is, mikor elszökett, mind az boerokkal és avval az pénzzel egyetembe, azoltától fogva azok az boerok, mind felesigestől, gyermekestől ott vannak Erdélybe, ugy adják értenem. Ha ugy vagyon, azért hogy azok mind ott vannak, az miképpen én nekem hivséged mutattad ez óráig, ezután is azt várjuk tőled. Parancsolom, hogy mihelyt az én csauzom hozzád jut, amiképpen én nekem ez előtt hivségedet meg mutattad, ha e féle emberek vannak ott országodba, valahon lesznek, egybe gyöjtsd őket és mindenestől fogva, feleségestől, gyermekestől, marhástól küldd be Havasalföldébe őket és valamennyi számu embert be küldessz, azhoz képest mindeneket az én portámra ird meg énnekem. Igy legyen értésedre és hidd meg az én parancsolatomat.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 134. Copie.)

Trad. Voevodului Ardealului etc. Când ne-a trădat Voevodul Petru atunci a adunat banii noștri dela gelepi și dela sărăcime și dela negutători, când a fugit împreună cu boerii și cu banii aceia, de atunci acei boeri sunt acolo în Ardeal cu femei și cu copii cu tot, așa mi-au dat să înțeleg. Dacă este așà, că aceia sunt toți acolo,

precum ţi-ai arătat credinţa faţă de mine până'n ceasul deacum, şi de aici înainte o aşteptăm aceea. Poruncesc că îndată ce ajunge ceaşul meu la tine, precum ţi-ai arătat până acum credinţa faţă de mine, dacă se află astfel de oameni în ţara ta, unde vor fi, să-i aduni şi să-i trimiţi cu toate, cu soţii, cu copii, cu averi în Muntenia şi orice număr de oameni trimiţi acolo, să mi-i scrii întocmai la Poartă. Aşà să-ţi fie spre ştiinţă şi să crezi poruncei mele.

36.

[Istambol, Septemvrie 1586.]

Mehmet paşa beglerbeg către principele Sigismund Báthory.

Să dea pe boierii pribegi de acolo împreună cu familiile lor în mâna ceaşului Husein ca să-i treacă cât mai curând îndărăt în Ţara-Românească.

Exemplum literarum Memhet Bassae Beglerbegii.

Az erdélyi vajdának Báthory Sigmondnak köszenetemet, szolgálatomat irom. Az havassely vajda, Péter vajda, a' ki kiszökék és fő fő boerok, kik mellette voltak, Mirizlau Logofeth, nagy vornik, kincstartó Vazil és az mely olasznak az fülibe gyöngy volt, Comzirat, Dancsul Armas, Pal Aga, ennyin a' kik voltak Havasalföldiből, amennyi adót felszedtek, az szegények pinzét fel gyöjtették dselepektől a' mit fölszedtek Péter vajdával egyetembe mentek el és feleségestől, gyermekestől, most is Erdélybe vannak azok. Ezelőtt is Péter vajdától való féltekbe mennyi szegény nép szökett ki, azokat az fő fő boerokat mind marhástól, feleségestől mindenestől fogva és szegénységet is, az kik féltekben ki szöktek, Huzain csauz által az Hatalmas császár parancsolatja jutván hozzád, azokat add ő kezébe, hogy mentül hamarébb lehet, hozza őket Havasalföldébe. Ez eddig szolgálatodat és hivségedet most is meg mutassad, de ha elhallgatod és az boerok szavát fogadod, az Hatalmas császárnak ezt azután esmég meg jelentik és ezután semmi mentségtek nem lehet. Ezideig való hivségteket most se vessétek hátra. Ahhoz képest azért fogd hozza magadat és gondolkodjál is rea. Ez igy legyen értéstekre.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 135. Copie.)

Trad. Scriu Voevodului Ardealului, lui Sigismund Báthory salutul şi slujba mea. Voevodul muntean, Petru-Vodă, care a fugit şi boierii cei mai de frunte, cari au fost lângă el, Logofătul Mirizlău, Marele Vornic, Vistiernicul Vasile, şi Italianul în urechea căruia a fost mărgăritar, Comzirat, Armaşul Danciul, Aga Pavel, au strâns toată dajdia

care erà a mea din Muntenia, au ridicat banii sărmanilor dela gelepi, cari i-au strâns, au plecat împreună cu Voevodul Petru şi sunt şi acum în Ardeal cu soţii şi cu copii cu tot. Şi odinioară cât norod sărman a fugit acolo de teama Voevodului Petru, pe acei boeri cei mai de frunte prinzându-i cu averile, cu soţiile lor, cu totul şi pe cei săraci, cari de teamă au fugit acolo, ajungând la tine porunca Puternicului Impărat prin ceaşul Huzain, să-i dai în mâna lui cât mai repede se poate, să-i aducă în Muntenia. Să-ţi arăţi şi acum slujirea şi credinţa ta de până acum, dar dacă taci şi te ţii de vorba boerilor se vesteşte şi acea Puternicului Impărat şi după acea nu mai puteţi aveà nici o desvinovăţire. Să nu lăpădaţi nici acum credinţa voastră de până acum. Aşà dar după cum se cuvine, aşterne-te la treabă şi poartă-i grija. Aceasta aşà să-ţi fie spre ştiinţă.

37.

[Alba-Iulia, 2 Octomvrie 1586.]

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

1. Înţelegând cele expuse prin ceaşul Husein, îl asigură că se va ţine în toate de cele poruncite cu privire la Petru-Vodă. 2. În ce priveşte pe boieri, aceia s'au întors în ţara lor îndată după venirea lui Mihnea-Vodă, iar cei cari au mai rămas, la ştirea cum că vine Spătarul Filip după ei, au fugit de frică în munţi. 3. Oameni de rând însă nici n'au fost pribegi în Ardeal, iar de a fost vre-unul fără îndoială s'a tras acasă din pricina scumpetei mari.

Exemplum literarum Ill^mi^ Principis per Huzain Csauzium Imperatori Turcarum missarum.

Hatalmas Győzhetetlen Császár.

Meg értettem az Hatalmasságod parancsolatját, melyet énnekem az Hatalmasságod csauza, Huzain csauz hozott, melyben irja Hatalmasságod, hogy az el futott Péter vajda felől azt értette volna, hogy sok latrokat gyöjtene és az volna szándéka, hogy az Hatalmasságod országira: vagy Havasalföldére vagy Moldvára ütni akarna, mely dologra, hogy vigyázásom és gondom legyen, azt parancsolja Hatalmasságod. Azért Hatalmas császár, erről azt irhatom Hatalmasságodnak, hogy én mindenkor az én hivségem szerént szüntelen vigyáztam és most is ez egész Hatalmasságod országával talpon állva vigyázok és ha valami gonosz igyekezetit az Hatalmasságod ellenségének hatalmas országi ellen értendem, minden alattam valóival ellenek állok és az Hatalmasságod szerencséivel rontójok leszek, mert én mindenkoron az Hatalmasságod barátjának barátja, viszontag ellenségének

ellensége vagyok és Hatalmasságodnak teljes életembe vérem hullásával szolgálni akarok. Tartsa meg Isten etc.[1]

Második levelére való válasz.

Az Hatalmasságod parancsolatját meg adta énnekem Huzain csauz, melyben irja Hatalmasságod, hogy az mikor Péter vajda el futott, sok boer Havasalföldéből ide jött volna feleségestől, gyermekestől és most is itt volnának, ugy adták volna értésére Hatalmasságodnak, mely boerokat parancsolja Hatalmasságod, hogy egyöve gyüjtvén vissza küldjem őket Havasalföldébe, számokat megirván Hatalmasságodnak. Mely dologról ezt irhatom Hatalmasságodnak: ugy vagyon, hogy az mikor Péter vajda kiszökék, jüttek volt ki vele az boerokban ez országban és ez ideig itt voltanak, de mikorra Mihnie vajda Hatalmasságodnak kegyelmességéből ismit az előbbeni uraságába szállott volna, egy része ugyan magoktól mingyárást vissza ment, azután az többi felől Mihnie vajda megtaláltatván bennünket szabadságot adtam nekik, hogy be menjenek és akkor inkább mind be is mentenek, az ki peniglen közülek be nem ment, azokhoz annak utánna csak nem régen embereit bocsáttatta, Zpatar Philepet, hogy be hija őket; mért peniglen hogy azok a' boerok az szélföldön lakván értették Havasalföldéből Mihnie vajdának felőlek való akaratját, kit onnan hirré tettek nekik baráti és atyjafiai, látván most, hogy ugyan azon az ő embere, Zpatar jő hozzánk az Hatalmasságod csauzával, meg rettentenek és ugy értjük, hogy az havasokra szaladván elbudostanak. Mindazáltal mi az Hatalmasságod parancsolatja szerént mindenfelé emberinket bocsáttattuk, hogy meg kerestessék őket és ha valakit kaphatnak közölek, mi azt cselekedjük, az mit az Hatalmasságod parancsolatja mutat és Hatalmasságodnak ajánljuk az mi hivséges engedelmességünket teljes életünkbe; etc.

Harmadik levelére való válasz.

Meg adta minekünk az Hatalmasságod csauza, Huzain csauz az Hatalmasságod parancsoló levelét, melyben parancsolja Hatalmasságod, hogy az mely szegény község Havasalföldéből az el futott Péter vajdától való féltekben ide Erdélybe futott volna, azokat visszaküldenénk az ő előbbeni lakó helyekre, Havasalföldébe. Azért Hatalmas császár, én mindenkoron követvén az

[1] E o trăsătură foarte nobilă a purtării principelui (sau să zicem a Senatului) Ardealului, că n'a destăinuit Porții nici măcar faptul — de mulți cunoscut — că Petru-Vodă era păzit în cetatea Huszt.

én boldog emlékezető atyámnak és eleimnek nyomdokát, engedelmes voltam az Hatalmasságod parancsolatjának és most is mindenben ahoz tartom magamat, az mit az Hatalmasságod parancsolatja mutat, de alázatosan jelentem Hatalmasságodnak, hogy én mind ez ideig onnan az féle községnek ide az én birodalmamba jövését és futását nem értettem, valamint adták ez dolgot értésére Hatalmasságodnak, ha peniglen a' féle szegénység ide jött volna is, miért hogy mind egész ez földre az Ur Isten nagy drágaságot, szükséget bocsátott, azt hiszem, hogy ismit mind vissza mentenek. Mindazáltal az Hatalmasságod parancsolatját látván, mingyárást emberimet bocsáttattam széllel országomba és valakit találtattunk a féle Havasalföldéből jött község közül, vissza kinszerétettem őket menni és Hatalmasságodnak teljes életembe hiven és engedelmessen szolgálni akarok. Tartsa meg; etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 135—136. Copie.)

Trad. Puternice, Neînvinsule Impărat.

Am priceput porunca Puterniciei Tale, pe care mi-a adus-o ceaușul Puterniciei Tale, ceaușul Huzain; în care îmi scrie Puternicia Ta că a înțeles despre Voevodul fugar Petru că adună lotri și ar aveà de gând, că ar vrea să năvălească asupra țărilor Puterniciei Tale: sau asupra Munteniei sau a Moldovei; asupra cărui lucru astfel să am grije și să veghez, așà poruncește Puternicia Ta. De aceea, Puternice Impărat, despre aceasta pot scrie Puterniciei Tale, că eu am vegheat necontenit în veci și cu credință și acum stând în picioare cu întreaga țară a Puterniciei Tale, veghez și dacă voiu înțelege ceva uneltiri rele ale vrăjmașului împotriva țărilor puternice, ale Puterniciei Tale stau împotriva lor cu toți supușii mei și cu norocul Puterniciei Tale voiu fi stricătorul lor, căci eu din veac sunt prieten prietenului Puterniciei Tale și iarăș dușmanului îi sunt dușman și vreau să slujesc în toată vieața mea Puterniciei Tale cu vărsarea sângelui meu. Să te țină Dumnezeu etc.

Răspuns la scrisoarea a doua.

Ceaușul Huzain mi-a dat porunca Puterniciei Tale, în care îmi scrie Puternicia Ta, că atunci când a fugit Voevodul Petru, mulți boeri din Muntenia au venit aici cu soții și cu copii cu tot și sunt și acum aici, astfel au dat de știre Puterniciei Tale; pe acești boeri poruncește Puternicia Ta, ca adunându-i la olaltă, să-i trimit în Muntenia scriind numărul lor Puterniciei Tale. Despre acest lucru pot scrie Puterniciei Tale: Așà este, că atunci când a fugit Voevodul, Petru, au venit cu el aici în țară boeri și până acum au fost aici, dar când Voevodul Mihnea din mila Puterniciei Tale s'a urcat iarăș în Domnia de odinioară, o parte din ei s'au întors dela sine, apoi despre ceilalți scriindu-ne Mihnea-Vodă le-am dat slobozire să se întoarcă și atunci mai vârtos s'au și întors toți, iar la cei ce nu s'au

dus dintre ei, la aceia a trimis nu de mult oamenii săi, pe Spătarul Filip, ca să-i cheme, pentrucă acei boeri, locuind în ţinutul dela margine, au înţeles din Muntenia voia Voevodului Mihnea despre ei, pe care le-au vestit-o de acolo prietenii şi rudele, văzând acum că vine la noi acelaşi om al său, Spătarul cu ceauşul Puterniciei Tale, s'au spăimântat şi aşà înţelegem, că fugind în munţi, s'au ascuns. Cu toate acestea, după porunca Puterniciei Tale, am trimis oamenii noştri în toate părţile să-i caute şi dacă vor găsi vre-unul dintre ei, noi facem precum arată porunca Puterniciei Tale şi încredinţăm Puterniciei Tale supunerea noastră credincioasă toată viaţa noastră; etc.

Răspuns la scrisoarea a treia.

Ceauşul Puterniciei Tale, ceauşul Huzain ne-a dat nouă scrisoarea cu porunca Puterniciei Tale, în care porunceşte Puternicia Ta că acei supuşi săraci din Muntenia, cari de teama fugarului Voevod Petru au fugit aici în Ardeal, să-i trimitem înapoi la locul lor de locuit de odinioară în Muntenia. Pentru aceea, Puternice Impărat, urmând în veci urmele tatălui meu de fericită pomenire şi ale strămoşilor mei, am fost supus poruncii Domniei Tale şi acum întru toate urmez celea ce le arată porunca Puterniciei Tale, dar înştiinţez cu supunere pe Puternicia Ta, că eu până acum nu am ştire despre venirea şi fuga oamenilor de acolo aici în împărăţia mea, precum au dat de ştire Puterniciei Tale, iară chiar dacă ar fi şi venit aici astfel de sărăcime de oarece Dumnezeu a trimis pe întreg pământul acesta scumpete şi nevoie mare, cred că de iznoavă s'au întors acolo. Totuşi văzând porunca Puterniciei Tale, am pornit oamenii noştri în toată ţara şi pe oricine l-am găsit că e dintre supuşii veniţi din Muntenia, l-am silit să se întoarcă înapoi şi vreau să slujesc pe Puternicia Ta cu credinţă şi cu supunere toată viaţa. D-zeu să te ţină etc.

38.

[Alba-Iulia, 2 Octomvrie 1586.]

Principele Sigismund Báthory către Mehmet paşa beglerbeg.

Primind scrisoarea sa prin ceauşul Husain privitoare la boierii pribegiţi, se referă la cele comunicate sultanului.

Ad Beglerbegum Mehmet Bassam.

Nagyságodnak ajánljuk az mi szolgálatunkat és barátságunkat és kévánjuk Nagyságodnak az Hatalmas császár után, minden előmenetét, jó egészségét és boldog szerencsés állapatját.

Az Nagyságod levelét meg adta minekünk az Hatalmas császár csauza, Huzain csauz, melyben ir Nagyságod minekünk Havasalföldéből valami kifutott boerok és az község felől. Mely dologról az Hatalmas császár is parancsol minekünk, azért mi mindenben engedelmesek levén az Hatalmas császár parancsolat-

jának, ennek az dolognak minden voltát meg irtuk ő Hatalmasságának, kit Nagyságodnak is külemben nem irhatjuk. Nagyságodat kérjük, hogy Nagyságod legyen jó akarattal hozzánk az Hatalmas császár előtt, mi mindenbe ő Hatalmasságának hivei vagyunk és Nagyságodnak is ajánljuk az mi atyafiságunkat, barátságunkat.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 136. Copie.)

Trad. Incredinţăm Măriei Tale slujbele noastre şi prietenia noastră, şi-ţi dorim Măriei Tale, după Puternicul Impărat, toată propăşirea, bună sănătate şi stare fericită.

Scrisoarea Măriei Tale ne-a dat-o ceauşul Puternicului Impărat, ceauşul Huzain, în care ne scrii Măria Ta despre oarecari boeri şi prostime fugită din Muntenia. Despre acel lucru ne porunceşte şi Puternicul Impărat, de aceea noi fiind întru toate ascultători poruncilor Puternicului Impărat, am scris Puterniciei Sale întreagă starea a acelui lucru, pe care n'o mai putem scrie deosebit Măriei Tale. Rugăm pe Măria Ta să ne fii Măria Ta binevoitor înaintea Puternicului Impărat, noi întru toate suntem credincioşi Puterniciei Sale şi încredinţăm şi pe Măria Ta de frăţietatea şi prietenia noastră.

39.

Sătmar, 22 Octomvrie 1586.

Ştefan-Vodă Mâzgă către prefectul Camerei Scepusiane, Ştefan Melith.

De oarece banii ce i-a primit acolo în restanţa salariului său i-a distribuit oamenilor săi, roagă să-i dea măcar 200 fiorini din ceeace Camera îi este datoare, căci slujeşte de 28 de ani cinstit şi e lipsit de bani.

Szolgálatomat irum Kegyelmednek. Istentűl kivánok Kegyelmeteknek ez világon huzu iletet és jó egészsiget ez mostani dögleletes halálnak az ű idején Isten haragját Kegyelmetektől eltávozni etc.

Kelleték mostani levelemben ti Kegyelmeteket nagy biaonyoson megtalálnom, ez minapon mikor én magam Kegyelmetekkel szemben lüttem vala és ti Kegyelmetek azkor nekem zz mi kicsin kűtséget adott vala, immár azt én, kit illeték ti Kegyelmeteknek adósságamban elosztottam es szolgáimnak, mert noha nekem Kegyelmetek illen homálloson fizet, de nekem mindenkor szolgáim igazán meg vadnak, ű Felségét én hiven és igazán szolgálom 28 esztendőtűl fogva, azért kérem ti Kegyelmeteket, ti Kegyelmetek ez levél vivő szolgámnak, ha kész pénz vagyon,

adjon meg az én szolgálatomba, ha csak florenos 200. Lehet is, hogy ha kész pénz nem volna, Kegyelmetek vagy Tokajban, vagy Károlyban, vagy Szöllőst deputáljon. Lám még az két esztendő nekül is Kegyelmetek az régire ugyan sokkal tartozik, azért kérem Kegyelmeteket, Kegyelmetek adjon, ne fáradjon az én szolgám hiában, hadd tápláljam illen nagy szükségemben és vénségemben magamat szolgástól, az mi fizetést nekem itt ő Felsége rendelt. Ezre Kegyelmetektűl jó választ várok. Isten áldja meg Kegyelmeteket nagy jó egészségben.

Datum in Szathmar, 22. die Octobris. Anno 86.

Kegyelmeteknek szolgál

Moldovai István vajda
Szatmárt ű Felsége szolgája
Стефан воевод

Adresa: Generoso ac Egregio Domino Stephano Melith praefecto Camerario Scepusiensi et Caesareae Regiaeque M^tis consiliario. Domino mihi observandissimo.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre. Poftesc Domniilor Voastre dela Dumnezeu viață lungă și sănătate și Dumnezeu să-și îndepărteze mânia dela Domnia Voastră în vremea aceasta de molimă de ciumă etc.

Am fost nevoit să vă caut de bună seamă pe Domniile Voastre prin scrisoarea mea aceasta, în ziua când eu însumi am fost față cu Domniile Voastre și Domniile Voastre ce mi-ați dat atunci puțin de cheltuială acum eu am împărțit aceea ce mi s'a cuvenit dela Domniile Voastre în datoria mea și am dat-o slugilor mele; căci cu toate că Domniile Voastre îmi plătiți atât de slab, dar slugile mele sunt plătite cu adevărat totdeauna, eu slujesc cu credință și adevărat pe Maiestatea Sa de douăzeci și opt de ani, de aceea rog pe Domniile Voastre să dați Domniile Voastre slujitorului meu, purtător al acestei scrisori, dacă aveți bani gata, să-i dați în slujba mea, chiar și numai 200 fiorini. Se poate chiar, dacă nu sunt bani gata, să-i deputați sau în Tokaj, sau în Cărei sau în Szöllős. Vedeți că înafară de cei doi ani, Domniile Voastre îmi datorați și încă mult pe cei trecuți; de aceea rog pe Domniile Voastre, să-mi dați Domniile Voastre, să nu se trudească sluga mea în zadar, să mă hrănesc în nevoia mea atât de mare și în bătrânețea mea, împreună cu slugile, cu leafa ce mi-a orânduit-o aici Maiestatea Sa. Aștept răspuns bun dela Domniile Voastre despre aceasta. Dumnezeu să blagoslovească pe Domniile Voastre în bună sănătate.

Dat în Sătmar, 22 Octomvrie anul 86.

Slujește Domniilor Voastre

Ștefan Voevodul Moldovean, sluga Maiestății Sale în Sătmar.

40.

Prejmer, 24 Decemvrie 1586.

Principele Sigismund Báthory către cancelarul Ioan Zamoyski.

Primind vestea neaşteptată a morţii regelui Ştefan Báthory, îi exprimă jalea nespusă ce simte şi va simţi toată viaţa pentru pierderea unui astfel de bărbat, care pentru dânsul însemna putere şi bucurie.

Exemplum literarum Ill^mi principis ad Ioannem Zamoyski, regni Poloniae cancellarium, Prasmarino per Boronkaium datarum.

Illustrissime Domine et affinis nobis observandissime.

Redditae sunt nobis literae Dominationis V^rae Ill^mae, ex quibus de obitu Regiae Maiestatis, domini et patrui nostri desideratissimi nuncium accipimus, sicuti inopinatum, ita longe omnium tristissimum. Quo certo ita subito perculsi sumus, ut nihil iam nobis in vita gravius acerbiusque accidere posse iure existimemus. Amisimus enim nomine quidem patruum, sed re parentem, non principem tantum, rebus gestis et gloria clarissimum, sed patrem etiam patriae columen et firmamentum familiae, ac nominis, rerumque omnium nostrarum, in eo spes omnes, et adiumenta vitae, dignitatisque nostra ornamenta sita erant. Eius vita perpetuam nobis lucem et serenitatem faciebat, securos et hilares nos reddebat, optima semper spe fovebat, et nunc a morte illius tenebrae continui merores, timores, curae sollicitudines adversae omnes rerum facies puncto temporis nos occuparunt. Unde merito in luctu iam et squallore sumus, neque unquam certe dum vivemus huius calamitatis memoriam eiicere ex animo nostro poterimus usque adeo homo omnium, qui unquam in terris vixerunt, nobis charissimus, ardens et incredibile sui desiderium apud nos reliquit. Verum cum non simus ignari ea lege *Nasci omnes, ut moriendum eis sit*, modum iam dolori nostro imponimus, humilesque nos reddimus sub potenti manu Dei, optime scilicet persuasi, et regem ipsum ad eam usque, quae illi concessa fuit vitae metam decurrisse, et nos ideo in iuvenili hac aetate eius ope destitutos esse, ut non hominis viribus, sed summa Dei providentia res omnium regi gubernarique discamus. Quare Deo iam nos nostraque omnia committimus, cui certo scimus curae nos esse. Caeterum amori etiam et benevolentiae Dominationis V^rae Ill^mae in omnibus rebus nostris

plurimum tribuimus, sicuti eorum quoque fidei et pietati, quibus hic salus, et vita, ac rerum omnium nostrarum procuratio concredita est.

Quod ad eas res attinet, quae nobis tempore hoc, ne iis desimus, tentandae, agendaeque sunt, de iis dabimus operam, ut brevi, per internuntios nostros ad Dominationem V^ram^ Ill^mam^ referamus, communicatisque cum ea consiliis, omnia et usu nostro, et rei publicae aggrediemur. Dominationem V^ram^ Ill^mam^ bene valere ex animo optamus.

Datum in oppido nostro Saxonicali Prasmar, [24.] Decembris. Anno Domini 1586.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 148.)

41.

Prejmer, 24 Decemvrie 1586.

Principele Sigismund Báthory către solul Ladislau Boronkay.

Trimiţându-l la cancelarul Ioan Zamoyski, îi dă instrucţiunile trebuincioase despre tot ce va trata şi vorbi cu dânsul în treburile ţării precum şi ale sale particulare.

Instructio Ill^mi^ principis data Ladislao Boronkay ad cancellarium Poloniae misso Prasmarini. Anno 1586 die [24.] mensis Decembris.

Először szembe levén cancellarius urammal, mi szónkkal salutálja, az levelet is, kit neki küldünk meg adja, a' mellett mondja meg, hogy az ő Felsége halálát először az ő Kegyelme leveléből, azután az postától értettük meg, kin az minemű nagy bánatunk s keserüségünk lött legyen, azt mi meg sem irhatjuk soha ő Kegyelmének. De miérthogy mindeneknek ugy kellett lenni a' mint Isten akarta, arról immár nem tehetünk, hanem a' mennyiben Isten hozzá segét, minden előttünk való dolgainkra gondot köll viselnünk. Mivel hogy penig minek előtte mind egyik, s mind másik rendbeli dolgainkban jó módjával el indultattunk, szükségesnek itéljük lenni, hogy ő Kegyelmét bizonyos emberünk által mindgyárást meg találtassuk, ki által ő Kegyelmitől minden dolgokról bizonyosképpen érthessünk, hallhassunk, el hivén azt, hogy ő Kegyelme, mind az ő Felségéhez való kötelessége szerint s mind az köztünk való atyafiságért, és hozzánk való szereteteért minden dolgainkban oly utat és oly módot mutat,

a mellyet legjobbnak és leg alkalmatossabbnak ítéli lenni, hogy mi is ahhoz képest, látván az dolgoknak jó fundamentumát, mindenekben jobban és bátrabban procedálhassunk. Kivánnók peniglen ő Kegyelmétől kiválóképpen ezekről az dolgokról értelmét venni.

Mint hogy érti ő Kegyelme, hogy lött halála ő Felségének, tett-e ő Felsége valami dispositiót dolgairól, a' vagy nem? Ha tett, micsoda annak az summája, és mutatott-e ő Felsége, az mi ő Felsége után való állapotunkban valami módot? Ha peniglen mostan ő Felsége arról semmi emlékezetet nem tett volna, az előtt még éltében, volt-e ő Kegyelmével erről ő Felségének valami beszélgetése; micsoda gondolkodása volt ő Felségének és micsoda akaratja az utánna való állapotnak elrendelése felől?

Ha im ujonnan király választása leszen, micsoda az ő Kegyelme tetszése felőle, mit köllessék abban cselekednünk, micsoda utat és módot viseljünk előttünk?

Vagyon-e minekünk ahoz valami utunk, hogy legelőszer is mi reánk lehetne abbul valami tekéntet, és abban mihez kölletnék magunkat tartanunk?

Az ő Felsége kincse, marhája, és jószága felől is mi az ő Kegyelme tetszése, mint köllessék azt onnan az országból meg várnunk, holott jól tudja ő Kegyelme, hogy ő Felsége a' mikor be ment volt ez királyságra, nagy kincset vitt volt be vele, kinek mind Isten, s mind ez világi törvény és igazság szerént, immár onnan vissza köllene térni.

Miért hogy peniglen követünket készétjük oda be az ő Felsége testét látni, és királyné asszonnyal is az ő Felsége haláláról condoleálni, kivánnyuk érteni ő Kegyelmétől azt is, ha vagyon-e valami módja, hogy ugyan mostan az követ által mind az királyné asszonnyal, és mind egyebeknél az jövendő dolgokról valami szót indétsunk, vagy peniglen mind ezeknek más időt és alkalmatosságot várjunk. Ha peniglen magunk felől semmi mód nem lehet, mint hogy ő Kegyelme is jelentette levelében, atyánkfiai felől volna-e valami reménségünk, kiben azonképpen ha valamit munkáltatnunk köllene, ő Kegyelmétől várnánk értelmet és tanulságot felőle, mert az mi Familiánknak és Nemzetségünknek tekinteteért, atyánkfiainak is javáért és előmeneteért, valamiben jó módot láthatnánk, semmiben nem akarnánk meg fogyatkozni.

Erről pedig a' dologról, ha ugyan hozzá köllenék kezdenünk, jól értjük azt, hogy idein korán az fő rendeket meg köllene

találtatnunk, kikről azonképpen eő Kegyelmétűl várunk tanulságot, kicsodák feő képpen azok a' kik ő Felségének eleitűl fogva való jó akarói voltanak, a' kikhez most is minden dolgainkban bizhatnánk, ugy hogy minden jó szível és akarattal lennének hozzánk, és az mi dolgainkhoz.

Ezeknek rendről rendre az neveket jelentse meg és azt is, kit mi módon, és mi okkal köllessék megtaláltatnunk. Arról is izennyen ő Kegyelme, az mi atyánkfiai, Cardinal uram, s Boldisár uram hon vannak, és vagyon-e értésekre az ő Felsége halála, a' vagy mikor értené ő Kegyelme, hogy ott benn az országban lennének, itthon is peniglen mi módjok vagyon az megmaradásban, lehet-e valami tisztességes és rendek szerént való táplálások.

Ês maga felől is izennyen ő Kegyelme, mi módja vagyon ő Kegyelmének az mi hozzánk és az mi atyánkfiaihoz való jó akaratjának meg mutatásában. Az ország állapotja is micsoda gondviselés alatt leszen addig, még más királyt választnak, az választás is penig mennyire halad, és mikor s hon gondolja, hogy leszen, kihez nekünk is köllessék-e készülnünk, s mint készülnünk jelentse meg.

In summa minden oda való dolgokban mint köllessék magunkat viselnünk, csak ő Kegyelmétől várunk felőle. Az király testét is, ha mind ott fogják tartani Grodnán, mind az temetését, vagy penig máshova, és hova viszik onnen, és kik lesznek vele, azt is jelentse meg, azonképpen ő Kegyelmének is, ha mind itt az helybe, ahon most vagyon leszen-e maradása, vagy valahova onnan bellyebb igyekezik ő Kegyelme, hogy ha miről szükség leszen, tudjuk hol ő Kegyelmét megtaláltatni.

Ő Kegyelme penig mind ezekről mennél hamarább lehet resolváljon bennünket, mingyárást vissza eresztvén az mi emberünket.

Az 400 gyalog felől mint legyen ott békességgel való megmaradások és kijövések.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 149—150. Copie.)

Trad. Mai întâi, dând față cu domnul cancelar, să-l salute cu vorbele noastre, și să-i deie și scrisoarea pe care i-o trimitem, apoi să mai spună că moartea Maiestății Sale am aflat-o mai întâi din scrisoarea sa, apoi prin poștă; iară noi nu vom puteà nici odată să scriem Domniei Sale ce durere și întristare mare ne-a prilejuit acea moarte. Dar fiindcă toate au trebuit să se săvârșească după voia lui Dumnezeu, noi nu mai putem face nimic, ci, pe cât ne va ajuta Dumnezeu, trebue să purtăm grije de lucrurile viitoare. Și iarăș, pentrucă înainte de

toate, am făcut să pornim cu bună chibzuinţă atât în treburile noastre de o parte, cât şi de ceealaltă parte, credem că este nevoie, ca să-l căutăm pe Domnia Sa fără zăbavă prin omul nostru de încredere, prin care să putem înţelege şi auzi apriat dela Domnia Sa despre toate treburile, fiind încredinţaţi că Domnia Sa, atât după datorinţa ce o are faţă de Maiestatea Sa, cât şi pentru înrudirea dintre noi şi dragostea sa faţă de noi, va arăta în toate treburile noastre astfel de cale şi astfel de înţelegere, pe care o crede cea mai bună şi mai potrivită, ca şi noi potrivindu-ne lor, văzând temelia bună a treburilor, să putem purcede în toate mai bine şi mai cu îndrăzneală. Am pofti să aflăm părerea Domniei Sale mai ales despre treburile ce urmează:

După cum află Domnia Sa, că s'a întâmplat moartea Maiestăţii Sale, făcut-a oare Maiestatea Sa ceva dispoziţie despre treburile sale au nu? Dacă va fi făcut, care este înţelesul acelor hotărîri, şi arătat-a Maiestatea Sa vre-un chip de a ne purtà în starea noastră de după Maiestatea Sa? Iară dacă Maiestatea Sa nu ar fi făcut acum nici o pomenire despre aceasta, mai înainte, fiind încă în viaţă, a-vut-a oare Maiestatea Sa vre-o voroavă cu Domnia Sa despre aceasta; ce gânduri avut-a Maiestatea Sa şi ce voinţă arătat-a în privinţa orânduelii stării de după el?

Dacă acum va fi alegerea unui nou rege, care este părerea Domniei Sale despre aceasta, cum trebue să purcedem în această treabă, ce cale să luăm şi cum trebue să ne purtăm?

Avem oare noi vre-o cale la aceea, ca mai întâi asupra noastră să poată fi ceva privire, şi în aceea treabă de ce trebue să ne ţinem?

Despre comoara şi averea Maiestăţii Sale, care este părerea Domniei Sale, cum trebue să o căpătăm de acolo din acea ţară, căci bine ştie Domnia Sa, că Maiestatea Sa, când s'a dus să fie rege, a dus acolo cu el mare comoară, care acum, atât după dreptatea şi după legea lui Dumnezeu, cât şi lumească, trebue să se întoarcă de acum de acolo.

Fiindcă ne pregătim solul să meargă acolo să vadă trupul Maiestăţii Sale şi să mângăie pe doamna regină pentru moartea Maiestăţii Sale, vrem să ştim şi aceea din partea Domniei Sale, dacă este vre-un modru, ca tot acuma, prin acest sol, să pornim ceva voroavă atât cu doamna regină, cât şi la alţii, despre cele venitoare, sau doară să aşteptăm pentru toate acestea altă vreme şi alt prilej. Iar dacă în ce ne priveşte pe noi nu-i chip, precum a înştiinţat şi Domnia Sa prin scrisoare, să avem ceva nădejde despre rudele noastre, dacă pentru aceasta ar trebui la fel să ne ostenim, am aştepta dela Domnia Sa ştire şi povaţă, căci nu am vrea să pierdem nici un prilej, ori de câte ori ni se pare că e bine, pentru cinstea Familiei şi a seminţiei noastre, şi pentru binele şi propăşirea rudelor noastre.

Iar despre acest lucru înţelegem prea bine, că dacă într'adevăr ar trebui să ne apucăm de el, trebue să căutăm din bună vreme pe magnaţi, despre cari de asemenea aşteptăm povaţă dela Domnia Sa, cari sunt mai ales aceia cari au fost binevoitori Maiestăţii Sale dela început, în cari am puteà să ne încredem şi acum în toate treburile

noastre, aşa ca să fie faţă de noi şi de treburile noastre bucuroşi şi cu bunăvoinţă.

Să ne împărtăşească numele acestora rând pe rând şi să ne vestească, cum ar trebui să-l cercetăm pe fiecare şi cu ce prilej. Să ne mai vestească Domnia Sa şi despre aceea, unde ne sunt rudele, domnul Cardinal şi Baltazar, şi că au ei ştire despre moartea Maiestăţii Sale, sau când ar află Domnia Sa că sunt acolo în ţară ori şi aici acasă, în ce modru au să rămâie, pot să aibă ceva hrană cu cinste şi după rang?

Şi să ne scrie Domnia Sa şi despre sine, în ce chip poate Domnia Sa să ne arate bunăvoinţa sa faţă de noi şi de rudele noastre. Şi să ne vestească despre starea ţării, sub ce oblăduire va fi, până vor alege alt rege, şi cum propăşeşte acea alegere şi când şi unde crede că va fi, dacă trebue să mergem şi noi acolo şi cum trebue să ne pregătim?

Numai dela Domnia Sa aşteptăm răspuns, ca să ştim, pe scurt, cum trebue să ne purtăm în toate treburile noastre de acolo? Să ne vestească şi aceea, dacă vor ţine trupul regelui tot acolo în Grodno, dacă îl vor îngropa tot acolo sau alt undeva şi unde îl duc de acolo şi cine va fi cu el; aşijderea, dacă şi Domnia Sa va rămâne tot în locul în care este acuma, sau va porni de acolo undeva mai înăuntru Domnia Sa, că de va fi nevoe, să ştim unde să-l găsim pe Domnia Sa.

Iară Domnia Sa să ne lămurească cât mai fără zăbavă despre aceste treburi, slobozind omul nostru numai decât înapoi.

Despre cei 400 de pedestraşi, cum să rămână acolo în pace şi să vie.

42.

Prejmer, 25 Decemvrie 1586.

Senatorul Ioan Gálffy către cancelarul Ioan Zamoyski.

Regretă moartea regelui Ştefan Báthory, care înseamnă o pierdere nu numai pentru Polonia, dar pentru întreaga lume creştină, cu toate că după părerea ardelenilor, demnitatea decedatului ca rege al Poloniei a fost mai mult spre paguba, decât spre norocul Ardealului, care ani îndelungaţi l-a ajutat cu bani, militari şi ofiţeri în războiul său împotriva Muscalilor, din care Ardealul n'a avut nici un folos.

Illustris et Magnifice Domine.

Ex literis M. D. V^rae^ intellexi, optimum et maximum regem vitam cum morte commutasse. Cuius interitus quantum michi doloris attulerit, verbis exprimere non possum. Cuius quidem doloris causas, enumerare supervacaneum esse puto, viro praesertim tanta prudentia, et sapientia praedito. Hoc unum et dicere, et sentire satis est: mortem huius regis, non tantum imperio Polonico, sed universo adeo nomini christiano insigne detrimentum attulisse. Illustritatem Do. V^ram^ facile per me ipse intelligo, magnas

et iustas, cum publici, tum privati doloris causas habere. Quo in dolore ita tamen si moderatur, ut in recenti etiam vulnere, maiorem habeat rationem consilii de familia Bathorea, quam luctus, et lachrymarum; sed hoc consilium, nobis res Polonicas ignorantibus, difficili, et arduum videtur, nisi ingenio, et prudentia Ill^tatis Do. V^rae omnes illiusmodi viae et rationes ostendantur. Nam etiam Ill^tatem Do. V^ram de Illmo principe nostro, ut qui huius aetatis adhuc sit, vel parum, vel nihil sperare video. Sed etiamsi tam certa spes esset ipsa, quam certae solent esse expensae, huiuscemodi spem sustentantes: tamen nostrorum hominum maximae partis iudicio tentanda haec res vix esset. Qui hoc modo loqui consueverunt: Stephani regis imperium Polonicum, damno potius nobis fuisse, quam emolimento. Primo enim ita regem ex Transsylvania discessisse, ut non tantum vacuum aerarium, sed tam magnum aeris alieni debitum principi reliquerit, ut is vix multorum annorum publicis proventibus regni liberare sese ab eo potuerit. Ingruentibus deinde bellis, nullum fuisse finem exportationis militium, equorum, pecuniae. Multos praestantes viros pro commodo Poloniae pugnantes tot annorum praeliis occubuisse, quos vero fortuna conservaverit, iis quotannis magnam copiam bonorum Transsylvanicorum pro navata in bello Moschico opera distributam esse, cum maximo artium et praesidiorum patriaeque detrimento, a quibus illa bona in perpetuum abalienata sunt. Harum omnium rerum, nullum aliud praemium Transylvaniam accepisse, quam odium, et minas Tartarum. Haec, et similia his, ut dixi, a nostris communerantur. Nos tamen qui utilitatem, et gloriam Sigismundi principis nostri omnibus rebus anteponimus, eiusque gratia nullis fortunis nostris parcendum existimamus, si quid Ill^is Do. V^ra pro illius existimatione suscipiendum putat, modo certa aliqua consilii sui fundamenta ostendat, dabimus operam quantum possumus, ne adolescenti principi, multis certe et praeclaris naturae dotibus praedito defuisse videamur. Eandem Ill^tatem Do. V^ram foelicissime valere optamus.

Datae in oppido Prasmar, die Nativitatis Salvatoris nostri. Anno 1586.

Ill. M. D. V^rae

Servitor obsequentissimus
Ioannes Galffy ppr.

Adresa: Illustri ac Magnifico domino Ioanni Zamoyskij de Zamoschia, capitaneo generali et summo cancellario regni Poloniae. Domino et patrono observandissimo.

(Bibl. Com. Zamoyski. Warszawa. Vol. 4 plik 20.)

43.

[Huszt, Decemvrie 1586.]

Petru-Vodă Cercel către P. Antonio Possevino S. I.

Îl roagă să intervină pe lângă regele Ştefan Báthory ca să fie liberat, nu pentru ca să-şi aibă scaunul domnesc, ci ca să ducă o viaţă liberă ori să slujească pe rege după dorinţa sa, fiind lipsit de libertate de opt luni, fără vina sa, cu toate că ştie că principele Ardealului nu putea face altfel, ca supus al sultanului.

Il Principe di Valachia al R. P. Antonio Possevino. (Exeunte anno 1586.)

Christiana et pia opera si offere a V^ra^ Riverenza, molto R^do^ Padre, et qual più se li può presentare che di aggiutar et impiegarsi per la libertà di un afflitto et sconsolato Prencipe in così breve tempo non solo privo del stato, di suoi beni et famiglia, ma anche tenuto in ristretto forte, sono otto mesi, contra ogni ragione, se gli è lecito dirlo. [1]

Già delle mie miserie non farò longo discorso, immaginandomi che sieno hormai note a tutto il mondo; questo posso solamente et voglio dire, che quanto a miei peccati confesso meritar calamità maggiori, al rimanente innocentemente et gran torto sono fuori del regno per fraude di alcuni miei emuli, et particolarmente di un Bassà potente appresso al Gran Signore, le avarissime voglie di quale, non havendo io così posto potuto satiare, ha con astute et false accuse, spinto da donationi della contraria parte, incolpatomi di cose non mai da me pensate. Per schivar donque insidie et quei primi furori, et poter un giorno dimostrar la verità, venni qui amichevolmente a salvarmi in Transilvania, fui retenuto; nè rimprovero già questo, perchè cognoscendo anche io li soggetti di questo regno col Turco, considero che non poteva quasi esser fatto altramente per loro. Ma puoichè per Dio gratia ogni cosa cadesse quieta, che nessuno mi cerca che l'opinione de' Turchi, et che ognuno è che io dimori in altri paesi libero, è pur dura cosa, che non si è relassato che dalla tardanza nasca il danno, correndo in frequenza le spie, onde si ha da temere che un giorno si scopra il fatto, si come a longo

[1] Petru Cercel fiind alungat depe tron în luna Aprilie 1585, a fugit în Ardeal, unde a fost prins şi dus în cetatea Huszt, din care scria aceste rânduri după opt luni de arest.

andare non può quasi mancare, il che evidentemente risulterebbe in gran travaglio et detrimento di questo regno, con mio molto pericolo.

Onde giudicherei pure gran impietà, che siando per la buona vicinanza et amicitia conservata in particolare et in generale con questo regno venuto fra christiani et amici a salvarmi, et restando puoi della borrasca le cose quietate, si come sono, per tante dilationi alla mia libertà venissi a correr nuovo rischio, quando fossi ricercato da Turchi, la buona mente della Maestà del Re già a me è nota et anche l'ordine dato più volte di liberarmi, non so ove consistino le difficoltà, se non a mio giuditio, per la oppositione di doi o tre di questo Consiglio, non già da alcuna ragionevol causa, ma da occulte et maligne passioni.

Non deve nessuno immaginarsi lassando tutte le repliche da banda, che io fuora di qua debba mai portarmi men che prudentemente, siando cosa chiara, che quando io volessi attender al ricuperar del stado, il mio principal fondamento sarebbe l'aggiuto di Sua Maestà, et di questo regno di Transilvania, senza di che non ci potrei sperare, stante li antecedenti corsi, ma di questi io mi taccio, trovandomi cossì satio delle cose transitorie di questo mondo, che non già desiderarle, ma pensarle mi viene fastidio; non domando denari, nè aggiuto di ricuperare il regno, solo chiedo libertà per poter menar vita tranquilla et quieta sempre in servitio della Maestà del Re, se mi vorrà adoperare, alla quale obligo la mia fede da cavagliero di esser in perpetuo obediente, si come regnando hebbi prontissimo animo et ne feci quelle dimostrationi che dalle occorrenze di tempi mi fu concesso.

S'io havessi havuta comodità di scrivere, già gran tempo che mi sarei raccomandato a Vostra Riverenza, havendo una quasi certa opinione che'l suo pietoso et prudentissimo mezzo debba dar buon fine a' miei travagli. Io ho menato sin qui una amarissima vita, privo di ogni consolatione, però alla Maestà di Dio è piaciuto di soccorrermi con la patienza. Adesso con questa speranza che ho concetto di dover esser aggiutato da Vostra Riverenza il mio cuore si è alquanto ricreato, siando benissimo consapevole delli ardui negotii che Vostra Riverenza ha tirato ad ottima conclusione per la sua destrezza, et prontezza, con che si governa in simili opere christiane, pregola donque che con tutto l'animo, per l'honor di Dio, vogli abbracciar questa mia giusta causa appresso Sua Maestà usandomi

quei modi et mezzi che Vostra Riverenza con molto più prudenza saprà trovare che io qui ristretto et privo di ogni consiglio posso raccordarli, che ne resterò eternamente obligato a Vostra Riverenza, et perchè scrivo questa con gran pericolo di colui che me ne ha pur concesso la comodità, ho voluto anche darne notitia a Vostra Riverenza acciochè contenta governarsi col Re, quando per sorte sapessi che ho havuto modo di scrivere, in maniera che non me ne venga ad altri danno.

Il portator di questa sarà il Signor Giovanni Monsiu, stato in Franza mio familiare, il quale non si darà a cognoscer per homo mio, acciò il negotio vadi con ogni secretezza, solo informerà Vostra Riverenza di quanto ci occorrerà domandarlo et per degni rispetti non mi è parso di miei più intrinsechi gentilhomini acciò che esser cognosciuti non si causasse qualche danno. Lo raccomando a Vostra Riverenza et con questo fine prego Iddio omnipotente che conservi longamente Vostra Signoria Riverenda, concedendoli il compimento di tutti suoi christiani et generosissimi desiderii.

(Arch. Vat. Roma. Polonia Additamenta II. Copie moderna cattivissima.)

44.

Neisse, 3 Ianuarie 1587.

Episcopul Andrei Pawlowski către împăratul Rudolf II.

Ură mare pe Ungurii din Polonia, după moartea regelui Ştefan Báthory, Leşii susţinând că au dijmuit averea sa ce se păstra în odaia regelui.

Der König soll vor diesem dem Herrn Referendario eine Probstey genomben und sie dem Herrn Cardinal Bathoreo geben haben. Diese hat bemelter Referendarius, sobald der König [gestorben] gewesen, mit Gewalt wiederumben eingenomben. Dergleichen soll man allen Ungarn thuen, und darf sich keiner im Land mehr sehen lassen; etc.

In des Königs Gemach solle man nicht mehr dan Siebenzig Tausend Ducaten funden haben. Die Polen geben für, die Ungarn hätten das ander verwendet, wollen es vom Canczler auch Raitung haben, wohin die Gelder kommen, damit das Land dem König geholfen habe.

Datum Neisse, den 3. Ianuarii. Anno 87.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

45.

Praha, 6 Ianuarie 1587.

Zacharias Geizkofler către arhiducele Ferdinand.

Regele Ştefan Báthory convocase o dietă care să înpământenească pe verii săi, dar el murind, dieta s'a amânat.

Auf Trium Regium[1] ist von dem abgeleibten König [in Polen] ein Landtag angestöllt gewesen, darauf ... [er] sein ganzes Geschlecht zu Polnischen Landleuten anzunehmen begehrn, und auch die Röm. Kais. Mt. durch ein Legation gesinnen lassen wöllen, seinen Vöttern, den Cardinal Bathori zu einem Coadiutore zu Presslau befürdern ... solicher Landtag ist aber anjetzo auf den 2. Februarii verschoben, und auf dieselbige Zeit die fürnembste Herren ad deliberandum de futura electione zusammen beschrieben worden.

(Landesregierungsarchiv. Innsbruck. Ferdinandeum fasc. 94.)

46.

Praha, 20 Ianuarie 1587.

Anonim către un Monsignore la Firenze.

Moartea regelui Ştefan Báthory. Virtuţile sale. Diferitele faţiuni, dintre cari unele doresc un rege naţional, nevoind a şti nimica de străin, iar altele preferă unul dintr'o dinastie însemnată a Europei.

Havrà molto prima inteso V. S. R^ma la morte di Stephano Bathori seguita in Grodna a 12 del passato. Il mal suo tanto breve non è stato altro che certi ulceri che havea alle gambe serratisi per il freddo, mentre che attendendo alle caccie niente curava la sua salute, giudicata già un anno fa dal Buccella dover durar puoco, contra il giudizio del Simonio però, che nella sua vita disordinata lo confortava. Il suo testamento fu: „Animam Deo commendo, regnum fideliter administratum et estrenue auctum ordinibus restituo, horum arbitrio meos committo et commendo." Le quali cose sarebbono state fatte senza altro, se bene egli havesse tacciuto. Hora in quanto garboglio si trovino quelli cervelli Polachi lascio a V. S. R^ma istimare. La più parte scottati da forestieri non ve ne vogliono più, credendo poter elegger

[1] Ziua de Bobotează, adică 6 Ianuarie.

un Piasto, cioè un paesano; ma nè gli arciduchi d' Austria, nè il prencipe di Svetia del sangue Jagellonico, nè il prencipe di Transylvania, nipote del defunto et fratello del Cardinale mancheranno a se stessi in così fatta occasione. Gli primi con l'aggiuto della casa Zborovschi portata da loro in tempo di travagli, et con dinari, se bisognarà, o forse perchè bisognarà. Il secondo col favor, anzi sommo desiderio et opra dell' infante, sua zia, et con restituire alla Polonia il porto di Narva et altre parti della Livonia occupate dal Sveco. Il terzo con la fattione del cancellier Zamoiski et tutte le creature del defunto, quali più che gl'altri saranno raccomandati dal Turco.

Pure alli primi s'oppone la natione Alemana, nemica della Polacha, il non haver la lingua et qualche altra cosa. Al secondo, dicono che darà da fare il duca Carlo di Finlandia, fratello del re di Svetia, il quale habbiamo nuova, essersi sollevato contra l'istesso fratello, et assediatolo già in Stockholma sotto pretesto di religione; et perchè detto Re havendo udito il Padre Possevino et altri Giesuiti benignamente, anzi permesso che suo figliuolo fosse, come è stato, allevato catholico, mette sospetto a Lutherani che gli vogli cacciar del regno o in vita, o dopo la sua morte per mezzo d'esso figliuolo. Cosa che dispiace al re di Danimarca et alle terre maritime dell'imperio, quale facilmente darebbono aggiuto a detto duca Carlo. Quanto al terzo se gli oppone l'età et parecchi difetti notabilissimi. Ma se Polachi non si risolvono di far ciò che vogliono, et se danno tempo al Turco d'interporvi la sua authorità, cosa chiara è che gli constringnerà di far ciò che non voranno, a gran danno di casa d'Austria et della Christianità, il che Dio non voglia.

Il presidente della Camera di Slesia è andato già in quelle bande per scoprir paese. Et d'altra parte è stato inviato il Signor di Kurzbach. Ambidui vedranno se la mercantia non sarà già di maniera incaparata per altri, che non porti la spesa di sollecitarla, si come è occorso dell'altre volte. Intendo che sopra questo negotio sia stato fatta una giunta al Conseglio secreto delli Signori di Rosenberga, Giorgio Poppel maggior d'huomo del regno et del Ungnad presidente del Conseglio della guerra, chiamato di Vienna a tal effetto. Domani si aspetta qui l'arciduca Massimiliano, ancora chiamato per il medesimo conto, essendo Sua Altezza in miglior predicamento appresso li Polachi che nissun altro de' fratelli.

L'elettor di Sassonia che qui era aspettato alla fin del mese, par che si sia pentito. Si scusa sopra la morte intervenuta del

prencipe di Anhalt vecchio, alle essequie del quale vuol comparire; ma si dubita che il Brandeburgese l'habbia a fatto disviato, temendo che qui non gli facessero prometter cosa puoca grata alli altri protestanti. Del viaggio dell'archiduca Matthia non dirò altro, perchè i miei relatori ne parlano diferentemente.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Mediceo filza 3296.)

47.

Praha, 22 Ianuarie 1587.

Zacharias Geizkofler către arhiducele Ferdinand.

Ambii cardinali ai Poloniei au oferit coroana regală cardinalului Farnese, care însă n'o primeşte.

Man schreibt auch von Rom, wie dass der Duca di Parma in der Wahl sein solle; weliches daher kommen, dass beide Cardinäl: Bathori und Vilna [1] alspaldt nach gehabter Zeitung dem Cardinal Farnese ein soliches angeboten. Der sich mindesten bedankt, aber darneben vermeldt hat, er und sein ganzes Geschlecht seien des hochlöblichen Haus von Österreich getreue Diener, und da dasselbig intercessirt seie oder sein möchte, sollen die seinigen nit hin trachten.

(Landesregierungsarchiv. Innsbruck. Ferdinandeum fasc. 94.)

48.

Făgăraş, 10 Fevruarie 1587.

Principele Sigismund Báthory către femeia Dobra (Boba) fiica lui Stan Grigorie şi soţia lui Pătraşcu Albul din Veneţia-de-Jos, vice-comitele părţii de sus a Ţării-Făgăraşului.

Îi transcrie la cererea ei în formă solemnă (pe pergament) sentinţa fostului prefect al cetăţii şi Ţării-Făgăraşului, Cosma Horvath Petrittievith — din 1582 — privitoare la procesul ei cu sora sa eacşa, soţia lui Man Pencz din Veneţia-de-Jos.

Nos Sigismundus Bathori de Somlio Vaivoda Transylvaniae, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod pro parte et in persona honestae mulieris Dobrae, iam nunc Boba

[1] Andrei Báthory şi episcopul George Radziwill.

vocatae, filiae Agilis quondam Ztan Gregor de Alsovenetia, consortis Agilis Petraskonis Albulie de Nagy Berivoy, vicecomitis pertinentiae superioris terrae nostrae Fogaras, exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae Egregii Cosmi Horwat Petrittievith provisoris ac praefecti arcis nostrae Fogaras, in pergameno patenter confectae, sigilloque eiusdem Cosmi Petrittievith impendenti communitae, quibus mediantibus, ex iudiciaria deliberatione, e commissione dicti Cosmi Petrittievith ac duodecim iuratorum Boiaronum sedis et districtus iudiciariae assessorum eiusdem terrae Fogaras, eadem dicta Dobra ab honesta muliere Naxa sorore sua carnali, natu maiore, filia eiusdem iam dicti Ztan Gregor, consorte vero agilis Man Pencz de Also Venetia assessoris eiusdem sedis iudiciariae terrae Fogaras, alterius medietatis unius quartae integri Boieronatus, possessionis Also Venetia aequalem inter ipsas divisionem, partis suae demonstrationem, ac rectificationem, iure consanguineitatis adepta fuisse dinoscebatur, tenoris infrascripti. Supplicatumque est nobis pro parte et in persona eiusdem Dobrae, ut nos easdem literas dicti Cosmi Petrittievith, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes praesentibusque literis nostris verbotenus inseri, et inscribi facientes, innovantes, ac pro eadem Dobra, ipsiusque haeredibus et posteritatibus, utriusque sexus universis, perpetuo valituris, clementer confirmare dignaremus, quarum quidem literarum tenor talis est : [1] Nos itaque praemissa supplicatione antedictae mulieris Dobrae, iam nunc Boba vocatae, clementer exaudita et admissa, praescriptas literas dicti Cosmi Petrittievith, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentes clausulas, articulos et puncta, eatenus quatenus eaedem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, ac pro praefata Dobra, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, perpetuo valituris clementer confirmamus, [2] ita tamen, ut in quantum iudicio et decreto dicti Cosmi Petrittievith aliorumque assessorum sedis iudiciariae antefatae terrae Fogarasiensis, alterius medietatis unius quartae integri Boieronatus praescripti, partisque suae demon-

1 Vezi textul actului din 9 Ianuarie 1582 în vol. II sub No. 200.

2 Formula această de confirmare a se confrunta cu aceea a documentului asemănător din anul 1535 din vol. I al publicaţiunii noastre, No. 14.

strationem iure consanguineitatis adepta est, limites suos in detrimentum aut nocumentum terrarum nostrarum circumvicinarum ne extendat, sed iisdem terminis, quibus antea idem Boieronatus, seu quarta pars eiusdem praemissa, alteraque eiusdem dimidietas ad rationem dictae Dobrae cedens, antiquo et legitimo iure fuit circumscripta, contenta sit, ac servitia ratione eiusdem partis Boieronatus, quae tam ipsa praesens possidet, quam eius posteritates utriusque sexus universae, praestare et exhibere debeant et teneantur. Imo acceptamus, approbamus, ratificamusque et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum in arce nostra Fogaras, decima die mensis Februarii. Anno Domini Millesimo Quingentesimo octogesimo septimo.

Sigismundus Bathori de Somlio mpr.

Volffgangus Kowachoczy Cancellarius mpr.

(Arhiva Muzeului Ardelean. Cluj. Pergament cu sigil pendent.)

49.

Iaşi, 17 Fevruarie 1587.

Petru-Vodă Şchiopul către principele Sigismund Báthory.

Ştire despre împăcarea lui Mihnea-Vodă cu văduva lui Mircea, care se întăreşte cu o logodnă între Vlad-Vodă şi fata logofetului Ivan, nepotul Mirceaoiei, la care trimete acum pe clucerul Urechie.

Exemplum literarum Petri vaivodae Moldaviae Illmo principi die 17. Februarii Anno Domini 1587, Albae Iuliae exhibitarum

Illustrissime, Spectabilis ac Magnifice domine. Amice nobis semper observande. Salutem ac felicium quorumque prosperum successum.

Nagyságodnak talám értésére volt, micsoda háboruságok voltanak az mi öcsénknek, Mihnie vajdának embere között és Mirche vajdáné embere között az portán ez elmult időkben. Mostan azért megbékéllettek egymás akaratjából, nagy erős kötelt és átkot vetettenek egymás között, hogy holtig semmi háboruság több közöttek ne legyen, hanem egymás [közt] egyessigbe lesznek; mely békességnek erősebb voltáért Mirche vajdáné az mi népünkkel, kik az portán vadnak, az Hatalmas császár hirével és az basák akaratjokból szerzettenek az mi öcsénknek, Vlád vajdának, Mirche vajdáné unokáját, Ivan logofet leányát.

Az mi patriarchánknak előtte gyűrőt is váltottanak nagy esküvés és átok alatt, hogy az ki ez két fél között ez szörzést felbontaná vagy megmásolná, törvény szerént átkozott legyen. Mely menyegzőnek napját igy rendelték volt, hogy ez mostani hushagyás napján meg legyen, de ez erős télidőnek miatta véghez nem vihették. Az mi öcsénk penig Vlad vajda februáriusnak 12. napján mihozzánk jutott és mostan itt vagyon mellettünk. Azért az Hatalmas császár is bocsátott házából mellőle egy fő emberét ez menyegzőnek nagyobb bizonyságáért és az menyegző napját megvárja, kit Nagyságod bővebben megérti Uzon Musztafa csauztól. Minekünk is jól tetszik, hogy az Hatalmas császár igy rendelte és akarta, tudjuk, hogy Nagyságodnak is ellene nem leszen, azért bocsáttuk ezt ez levél mutató fő emberinket, Ureka kulcsárt, Mirche vajdáné emberével Ivan logofethez ezen dologból; Nagyságodat kérjük, mint bizodalmas szomszéd barátunkat, hogy Nagyságod engedjen szabad menést és visszatérést az mi emberinknek és mindenekből az mit Nagyságodnak megmondand, Nagyságod szeretettel higyje meg szovát. Eandem Ill^mam Spectabilem, Magnificam Dominationem V^ram felicissime valere cupimus.

Ex curia nostra Iassiensi, 17. die Februarii. Anno 1587.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Sincerus amicus et vicinus

Petrus dei gratia vaivoda regni Moldaviae

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 157. Copie.)

Trad. Va fi fost poate spre știința Măriei Tale, ce vrăjmășii au fost între omul fratelui nostru mai mic, al Voevodului Mihnea, și între omul văduvei Voevodului Mircea la Poartă în vremile de odinioară. Iară acuma s'au împăcat din voința amândurora, au aruncat între ei legătură tare și blăstem ca să nu mai fie între ei până la moarte nici o vrășmășie, ci vor fi între ei uniți; iar pentru mai puternica fire a acestei păci văduva lui Mircea-Vodă cu norodul nostru care este la Poartă, cu știrea Puternicului Impărat și cu voia Pașilor, au dat fratelui nostru mai mic, Voevodului Vlad pe nepoata văduvei voevodului Mircea, pe fiica logofătului Ivan. Au schimbat și inelele înaintea patriarhului nostru sub jurământ și blăstem, ca acela care ar strică această învoială între cele două părți sau ar schimba-o să fie afurisit după lege. Ziua acestei căsătorii a fost astfel rânduită, să se întâmple acum în ziua lăsatului de carne, dar din pricina vremii grele de iarnă nu au putut-o săvârși. Iară fratele nostru mai mic, voevodul Vlad, în ziua a douăsprezecea a lui Faur a sosit la noi și acum este aici lângă noi. Pentru aceea și Puternicul Impărat a trimis din casa lui un om de încredere lângă el, pentru mai marea legare a acestei căsătorii și acela așteaptă ziua cununiei, pe care Măria Te o înțelegi mai cu amănuntul dela ceaușul Uzon Mustafa. Și nouă ne

pare foarte bine că a voit şi a orânduit Puternicul Impărat astfel şi ştim că nici Măria Ta nu ai nimic împotrivă, pentru aceea am trimis pe omul nostru de încredere, purtător al aceastei scrisori, pe Clucerul Ureche, cu omul Văduvei Voevodului Mircea, la Logofătul Ivan pentru acest lucru; rugăm pe Măria Ta, ca pe un prieten şi vecin de încredere, ca Măria Ta să îngădui oamenilor noştri mersul şi întoarcerea slobodă şi Măria Ta să le crezi cu dragoste toate ce le vor spune în cuvântarea lor către Măria Ta. Eandem etc.

50.

[Alba-Iulia, Fevruarie 1587.]

Principele Sigismund Báthory către Petru-Vodă Şchiopul.

Răspunzând scrisorii sale se bucură de nunta plănuită care a fost recomandată şi de dânsul logofătului Ivan.

Responsum Ill^mi principis ad literas Petri vaivodae.

Spectabilis, Magnifice domine amice, vicine nobis honorande. Salutem et felicium quorumvis prosperum successum.

Az Nagyságod levelét elvettük, kiben irja Nagyságod, hogy az minemű háboruság az Nagyságod öcscse ő Nagysága Mihnie vajda és Mirche vajdáné embere között az portán voltanak arról egymás akaratjából megbékéllettek volna, mely békességnek erősebb voltáért, kötés és átok alatt az Mirche vajdáné unokáját, Ivan logofet leányát, az Nagyságod öcscsének Vlad vajdának szerzették volna. Kivánja Nagyságod tőlünk, hogy mi is ebben segétséggel, jó akarattal lennénk az Nagyságod atyjafiához. Azért, mert hogy Nagyságod ezt a' dolgot mi reánk bizta volt, örömest törekedtünk benne és arra is vittük Ivan logofetet, hogy oda is adja leányát, csakhogy kivánja azt, hogy ennek utána is menne minden jó véggel véghez. Mérthogy penig az dolog oly, kit Nagyságod indétott mi is méltónak ítéljük, hogy minden jó móddal vitessék véghez. Erről penig fő emberönk által mi ezután megtalálatjuk Nagyságodat s mint, hogy köllessék lenni, Nagyságodnak értésére adjuk; hisszük is peniglen, hogy Nagyságod mind az dolognak mivoltát s mind peniglen az logofet méltó kévánságát ebben megteként vén azon leszen, hogy minden jó móddal menjen véghez. Egyéb dologban is, mint ebben készek vagyunk Nagyságodnak jó akarattal és minden jó szomszédsággal lenni. Tartsa meg Isten Nagyságodat. [1]

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 158. Copie.)

1 Urmând după aceasta o scrisoare cu data de 27 Fevruarie, data acesteia nu poate trece mult peste 20 a lunii.

Trad. Am primit scrisoarea Măriei Tale, în care scrii Măria Ta că de vrăjmășia care a fost la Poartă între fratele mai mic al Măriei Tale, Măria Sa Voevodul Mihnea și între omul Văduvei Voevodului Mircea, de aceea s'au împăcat din voia amândurora, pentru a cărei împăcări mai trainică fire, au dat sub legământ și blăstem pe nepoata Văduvei lui Mircea-Voevod, pe fiica Logofătului Ivan, fratelui mai mic al Măriei Tale, Voevodului Vlad. Poftești Măria Ta dela noi să fim și noi pentru acest lucru cu ajutor și bunăvoință față de fratele Măriei Tale. Fiindcă Măria Ta ai încredințat nouă acest lucru, ne-am ostenit cu bucurie într'însul și am și înduplecat pe Logofătul Ivan, numai că dorește ca și după aceasta să meargă toate spre sfârșit bun. Iară pentrucă lucrul l-ai pornit Măria Ta și noi îl credem vrednic să fie dus la sfârșit cu toate cele bune. Despre aceasta te vom înștiința pe Măria Ta prin omul nostru de încredere după aceasta, și-ți dăm de știre Măriei Tale, cum ar trebuì să fie, și iarăș credem că Măria Ta, privind firea acelui lucru cât și vrednica dorință a logofătului în aceasta, va stărui ca toate să se săvârșească cu bine. Și în alte lucruri, ca și în acesta, suntem gata să fim Măriei Tale cu bunăvoință și cu toată bună vecinătatea. Să te țină Dumnezeu pe Măria Ta.

51.

Praha, 22 Fevruarie 1587.

Zacharias Geizkofler către arhiducele Ferdinand.

Antipatia Leșilor împotriva cardinalului Báthory și a Ungurilor din Polonia.

Der Cardinal Bathori ist per terra, und wie die Sag gehet, durch Hilf der Buttiani in Siebenbürgen kommen.

P. S. Ein Bathori unangesehen der Türk schon albereit ein Chiausen zu dem Cardinal (wie die Sag) geschickt — werden sie von wegen des grossen Hass und Neids, so sie gegen den Ungarn tragen, und den sie anjetzo mit schimpflicher Abweisung und Aussöhnung aller deren Dignität, Würden, Ämter und Güter genüegsam sehen lassen, nit leichtlich nehmen. [1]

(Landesregierungsarchiv. Innsbruck. Ferdinandeum fasc. 94.)

52.

Praha, 17 Martie 1587.

Zacharias Geizkofler către arhiducele Ferdinand.

Cancelarul Zamoyski susține pe ruda sa, cardinalul Báthory, cu toate că lucrul va merge greu.

[1] Aceste rânduri le-am luat dintr'un alt raport nedatat al lui Geizkofler.

Der Grosskanzler ist noch zur Zeit nit auf unserer Seiten, sondern practicirt für seines Weibs Befreundten, den Cardinal Bathori; weil aber ein solches schwerlich zu erlangen, [1] so möcht er zu einer anderen Resolution ... zu bewegen sein.

(Landesregierungsarchiv. Innsbruck. Ferdinandeum fasc. 94.)

53.

Poznań, 28 Martie 1587.

Matthias Endres către căpitanul (Hauptmann) din Breslau.

Ceaușul a sosit cu întârziere la adunarea nobililor din Polonia, însă predă scrisoarea sultanului, în care regretă moartea regelui și îndeamnă pe Leși să fie uniți, iar în caz de război e gata a-i ajuta împreună cu Domnul Moldovei.

Der Türkische Tzausch ist zu Lowicz, bei dem Erzbischof ankomben. Demnach er die Convocation versaumet, welches er sehr beklagt, einen Prief vom Türkischen Kayser abgeben, mündlichen sein Gewerb sein soll. Er beklagt königlichen Abgang, mit deme Er guete Nachparschaft geführt. Vermahnet sie sollen wieder nach einem solchen in Einigkeit trachten, mit dem Er auch in gueter Nachparschaft leben mächt, und da Jemandt mit Gewalt sich der Kron anmassen wollt, erbeut er sich Hülf zu thuen; dergleichen der Walachische Weywode. Der liebe Gott wird uns vor solchem Schutzherrn behüeten. Wir begehren seiner Hülf nicht. Er sollte uns die Wölfe aus dem Maule reissen, undt fress uns selber auf.

Datum Posen, den 28. Martii. Anno 87.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

54.

Košice, 18 Aprilie 1587.

Căpitanul Ferdinand Nogaroll către arhiducele Ernest.

Prieteșugul mare dintre Ștefan Báthory (fratele mai mare al cardinalului Andrei Báthory) și Petru Andrássy nu dă prilej la nici o bănuială și se explică așa că primul voind să devină guver-

1 Despre aceasta raportase chiar cu o săptămână mai înainte (la 10 Martie 1587) astfel: Von den Bathori wollen die Pohlen nichts hören, und haben dem Cardinal von neuem die Probstei Miechovia eingezogen. (Ibidem.)

nator al Ardealului în locul lui Ioan Géczy, vrea să-l câştige pentru ca la dieta viitoare să aibă votul său şi al prietenilor săi la acest lucru, la care Andrássy i se arată favorabil, nădăjduind că-şi va recăpăta prin viitorul guvernator moşiile sale din Ardeal sechestrate de către decedatul principe Ştefan Báthory după lupta sa cu Gaspar Bekes, de a cărui partidă ţinea. In ce priveşte pregătirile pentru alegerea noului rege al Poloniei, ardelenii doresc de rege pe cardinalul Báthory, favorizat chiar de cancelarul Zamoyski şi chiar de castelanul Cracoviei, care e totodată şi custodele coroanei polone.

Durchläuchtigister Erzherzog etc.

Gnädigister Herr. Eurer Fürstlichen Durchlaucht gnädigistes Schreiben vom 10. dits hab ich mit undterthänigister Reverenz empfangen und desselben, sambt seines Einschluss Inhalt, was nemblich Andraschy Peter wegen einer vorhabenden Correspondenz mit dem Bathory Istvan bei Euer F. Dt. angebracht, gehorsamblich verstanden. Darauf bericht Euer F. Dt. ich underthänigist soviel, dass ich selbst mit Ihme, Herrn Bathory viel mehrere Intrinsichezza, auch bessere, doch geziemende Verträulichkeit und Kundschaft hab, als etwan er, Andraschy mit Ihme anzurichten und zu halten vermeint. Daher dann und auch durch andere Mittl und Weg ich bisher guetes Wissen haben künnen, was etwo in Poln und Siebenbürgen fürläuft und getractiert wirdet. Und weil mir Euer F. Dt. befohlen dasjenig was mir hiervon einkombt zu derselben eignen Handen zuezuschreiben und zu dirigiern, bin ich demselben gehorsamist nachkommen, und das, was ich in Polonicis erfahren, Euer F. Dt. zu dero selbseigener gnädigister Eröffnung unterthänigist überschicke.

Euer F. Dt. werden sich auch noch gnädigist zu erindern haben, dass ich stracks nach des Königs in Poln Tode dero gehorsamist zuegeschrieben, ob ich dahin practiciern und die Sachen also treiben soll, dass Siebenbürgen wieder etlichermassen zu Ihrer Kais. Mt. Devotion, wie es etwo zuvor gewest ist, gebracht werden möchte. Mir ist aber noch bisher von Euer Dt. kein einiger Bescheid darauf zuekommen. Do ich nun nochmals Euer F. Dt. gnädigisten Willen diesfalls wisste, und mich Euer F. Dt. gnädigist erinderten, was ich hierinnen thuen und fürnehmen soll, nach welchem ich mich regulieren konndte, würden mir so dann allerlei gelegne Mittl und Weg, wie ich hoff, nit mangeln, solches soviel müglichen, ins Werk zu bringen und zu erpracticieren.

Dass aber Herr Bathory Freundtschaft und guete Correspondenz bei dem Andraschy Peter, wie er fürgibt, suecht, möcht daher kommen, dass Er, Bathory darauf umbgehet, wie er den Getzy Januschen, jetzigen Gubernator in Siebenbürgen, von solchem seinem Ambt weg bringen und sich selber ins Gubernament einsetzen und dringen möcht. Darumben bewirbt Er sich allenthalben umb Leut, hat auch bereit schon etliche die seiner Parthei sein. Entgegen hat der Getzy auch viel auf seiner Seiten, und das noch mehr ist, so hat Er an der Porten dahin gepracticieret, dass der türkisch Kaiser bei einem eignen Zauschen den siebenbürgischen Landständen emboten und sie ernstlich vermahnt hat, dass sie den jetzigen jungen Weyda für ihren Herrn erkennen und ehren sollten, dann Er halte Ihne für seinen Sohn. Er wolle Ihne auch gegen menniglich schützen und ob Ihme Handt haben. Das Gubernament gedenk Er derzeit auch nit zu verändern, sonder der ietzige Gubernator soll noch darbei bleiben und sie Ihme allen gebührlichen Gehorsamb leisten. Dann nun Bathory siehet, dass Er durch diesem Weg sein Intent nicht erhalten kann, gedenkt Er jetzundt und trachtet dahin, wie Er sein Verlangen an allgemeine Siebenbürgische Landstände auf den prima Maii nächst konftig zu Weissenburg angestellten Versamblungstag bringen und es dahin richten könnte, dass die gemeldten Landtstände samentlich für Ihne hinein an die Porten schrieben und begehrten Ihne zu Ihrem Gubernator, und den Getzy, als einen Ausländer,[1] doch gegen Eingebung soviel Güeter, bei denen Er sich ehrlich und stattlich erhalten möchte, abzusetzen. Ob und was nun Er, Bathory durch dies Mittl erhalten, wirdet die Zeit eröffnen.

Dass nun Andraschy mit Ihme, Bathory auch zu correspondiern begehrt, erfolgt vielleicht daher, dass Er, Andraschy verhofft, wann Er, Bathory zu dem Gubernament in Siebenbürgen, so Er Ihme gern vergönnete, käme, Er, Andraschy möchte durch sein, Bathory Mittl und Hilf seine Güeter, die Ihme Andraschy der verstorben König in Poln genommen, alle wieder, oder doch ein Ergetzlichkeit dafür bekommen, daher Er, Andraschy dann gern wollte und vielleicht dahin zu richten vermeint, dass seine selbiger Enden und under den Siculis habenden Plutsfreundt sich auch zu Ihme, Bathory schliegen und seiner Parthey wären, wann Er andert wegen Recuperation seiner Güeter eigentliche Vertröstung von Ihme, Bathory haben möchte.

---

1 Géczy era privit de străin ca unul venit din Ungaria în Ardeal.

Ich kann auch Euer F. Dt. gehorsamist nit verhalten, dass der Bathory *per tertiam personam* an mich gelangen lassen, wann Er etwas mit Ernst und Gewalt sein Intent zu erlangen fürnehmen würde, ob er sich einicher Hilf und Rückens von diesem Ihrer Kais. Mt. Theil zu versehen und zu getrosten hätte. Weil aber dieselbig Person kein Credenzschreiben von Ihme, Bathory an mich mitgebracht, hab ich Ihme auch kein sundern Bscheidt geben künnen, allein Ihme zu verstehen geben, dass ich ohne Vorwissen der Kais. Mt. und Euer F. Dt. Ihne nichts vertrösten kündte, daher dann vonnöten wär, dass ich etwas mit Grund Euer F. Dt. berichten müesste. Derhalben, da mir Herr Bathory sein Begehren und dagegen was Er bei Ihr Kais. Mt. und F. Dt. thuen wollte, schriftlich zuegeschicket, könndte ich die Sache hernach in höchster Geheimb bei Euer F. Dt. anbringen. Aber seidher hat Er mir in dieser Sach nichts emboten. Als ich verstehe, ist Er etwas ob des Türken Embieten, wie vorgemeldt, erschrocken.

Sonst kann ich Euer F. Dt. gewiss gehorsamist schreiben, dass die Siebenbürger, auch ihr viel von den hungerischen Herren dieses Ihrer Mt. Gebiets, mit Rath und That darzue embsig helfen, schieben und fürdern, damit der Cardinal Bathory König zu Polln werde, und solches allens auf Trieb und Anschiffung des polnischen Canzlers, welcher Ihnen, den Siebenbürgern Ordnung und Underricht gibt wie sie sich in einem und dem andern halten, was sie bei der Porten anbringen und sollicitiern, wie sie sich auch mit Geld und allen andern notwendigen Präparationen gestaffiert, gerüsst und fertig machen und halten sollen, hält deswegen mit mehrgemeldtem Getzy, siebenbürgischen Gubernator guete Correspondenz.

Wie ich dann auch aus Siebenbürgen für eigentlich bericht wirde, dass der Castellan zu Krakhaw, der die polnisch Cron in seiner Verwahrung, dem Cardinal Bathory auf die Handt geschworen haben soll, die Cron in seinem Leben keinem andern herauszugeben, noch aufsetzen zu lassen, als nur Ihme Cardinal, als wollt Er sagen, ob schon ein anderer zu Ihrem König wählt würde, so wollt Er doch solches für sein Person nit zue: noch denselben erwählten König zu krönen, die Cron von sich geben, ehe darüber sein Leib und Leben verlieren. Das kann ich aber Euer F. Dt. für gwiss nit schreiben, ob dem also oder nit. Aus Siebenbürgen aber hab ichs also für ein ganze Wahrheit. Ich hab sonsten diese Tag seltsame Practikas, so der König von Poln

in seinem Leben mit etlichen ungrischen Herren sollt gehabt haben erfahren, davon wann ich mehrere Gewissheit haben werde, ich Euer F. Dt. gehorsamist zueschreiben will. Thue mich daneben Euer F. Dt. unterthänigist befehlen.

Datum Caschaw, den 18. Aprilis. Anno 87.

Euer Fürstlicher Durchlaucht

Unterthänigister und gehorsamister Diener

Ferdinand Graf zu Nogaroll mpr.

Adresa: Dem Durchläuchtipisten Fürsten und Herrn, Herrn Ernsten, Erzherzogen zu Österreich, Herzogen zu Burgundt und Grafen zu Tyrol etc- Meinem gnädigisten Herrn. Zu Ihrer F. Dt. selbsteigenen Handen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica.)

55.

[Deva, Aprilie 1587.]

Căpitanul general Francisc Geszthy către consilierul Ioan Gálffy

Auzind din mai multe locuri că Ştefan Báthory îşi strânge oameni, îl roagă să comunice acest lucru cancelarului, ca nu cumva să se nască din el vreo zarvă şi neplăcere pentru ţară.

Szolgálatom után etc. Nem türhetem, hogy ne szóljak, noha az én szóm, látom, kétséges, de én ugyan nem akarok az én uramnak megfogyatkoznom, csak az után is egy nehány felől hallottam köz hirrel, hogy Kegyelmedtől ki jöttem, hogy Bathori István igen gyülekezik; ki ha ugy vagyon, el kell hinni, nem jó végre vagyon. Kérlek uram Istenért, szólj gubernator uramnak, ne vegye semmire, ha mit ért bizonnyal ebbe, mennyünk közelb Feierwarhoz, ne vontassa ezt sok időre, mert bizony meg csalatkozhatik. Ne legyünk mi magunk oka urunk s magunk veszedelmének. Én csudálom, hogy kíme, postája,bizott embere óránként nem jü megyen minden felől, látná s tudná egész ország szerte hol s ki mit mivel etc. etc. etc. Bizony ez az én tanácsom, külömben fogjunk hozza mindnyájan. Jobb őrizkedni s vigyázni, s békével meg maradni, hogy sem valamit egyebet tettetni s gonoszul járni, etc. Kegyelmed legyen az oka, ha nem szól Kegyelmed neki. Én nem szólok, mert azt tudom mint veszi. Bátor Isten meg büntessen, ha én Báthori Sigmondnak igaz hív nem vagyok etc. Égesd el uram ez czedulát, etc.

Servitor Gezty mpr

Az kiket hallok, hogy Bathori Istvánhoz gyülekeztek, azokba sok vagyon ki köteles szolga. Jó volna azokat hamar udvarhoz valami okkal híni, ha nem jőnének, el hihetné azkor, hogy igaz az ő felöllök való hír etc.[1]

Adresa: Magnifico Domino Jo: Galfi ad proprias manus.

Ha Galfi uram haza ment, ki falujába, Giwlai Pal uram szakaszsza ezt fel etc.

Cu mâna lui Ştefan Szamosközi: Gezti Ferencz hazug híre. Illyen hazug hírekkel vesztette öszve az Batoriakot Gezti Ferencz Cincius ördög módjára. Igy végre is egy más mia veszének.

Cu altă mână: Gestius inter Bathoreos fratres inimicitias seminat.

(Literae originales. Budapest. No. 185. Autograf.)

Trad. După slujba mea etc. Nu pot răbdà să nu grăesc, deşi văd că vorba mea e pusă la îndoială, dar eu nu vreau să scad în zel faţă de Domnul meu, şi îndată după ce am venit dela Domnia Ta, am auzit din zvon, că Ştefan Báthori îşi strânge oameni, ceeace de se vădeşte a fi adevărat, trebue să credem că nu este spre scop bun. Te rog, Domnul meu, pentru Dumnezeu, grăeşte-i Domnului Guvernator, să nu o iea ca şi când n'ar fi nimica, dacă înţelege cevà dintru aceasta, să mergem mai aproape de Bălgrad, să nu o amâne aceasta multă vreme, căci se poate înşelà cu adevărat. Să nu fim noi înşine pricina primejdiei Domnului nostru şi a noastră. Eu mă mir, că spionul, poşta, omul de încredere al Domniei Tale, nu umblă mereu în toate părţile, să vadă şi să ştie, unde? cine? ce face? în toată ţara etc. etc. etc. Cu adevărat acesta este sfatul meu, să ne punem altfel, fiecare la lucru. Mai bine este a fi cu băgare de seamă şi a se păzì şi a rămâne în pace, decât a se preface şi a o păţì, etc. Domnia Ta să fii pricina, dacă nu-i grăeşti. Eu nu grăesc, căci ştiu cum le iea dela mine. Să mă bată Dumnezeu, dacă nu sunt credincios adevărat lui Sigismund Báthori etc. Arde, Domnul meu, această ţidulă etc.

Servitor Gezty mpr.

Aceia, despre cari am auzit că se adună la Ştefan Báthori, între aceia sunt mulţi slujitori datornici. Ar fi bine să fie chemaţi fără zăbavă la curte cu o pricină oare care, căci cari nu ar veni, se va dovedi că este adevărată ştirea despre ei etc.

Adresa: Magnifico etc. Dacă Domnul Galfi s'a dus acasă în satul său, să o deschidă aceasta Domnul Paul Gyulai etc.

Cu mâna lui Ştefan Szamosközi: Ştirea mincinoasă a lui Francisc Gezti. Cu astfel de ştiri mincinoase a învrăjbit Francisc Gezti pe Batoreşti, după pilda diavolului Cincius, ca la urmă să se prăpădească unul din pricina altuia.

---

[1] Literele *etc.* sunt puse de însuş autorul scrisorii, nu de noi.

Notă. Această scurtă scrisoare adevereşte întru toate cele comunicate mai sus, de către căpitanul general Nogarola din Caşovia de sub No. 54. Insemnătatea ei este însă ca desminte observările severe ale contimporanului Szamosközi, în a cui colecţiune a ajuns, neuitând că acesta nu iubea pe Geszthy, faţă de care se vede că nu era imparţial.

56.

Istambol, 4 Mai 1587.

Comunicantul secret către oratorul Paul von Eyzing.

Solul român, Mihai Soldat, cu scrisoarea Domnului Moldovei despre atitudinea Leşilor faţă de Ungurii din Polonia, o parte a nobilimei dorind a alege de rege un arhiduce austriac. Poarta fiind împotriva acestui proiect, se vorbeşte chiar ca Domnul Moldovei să fie ales rege, dar acestui lucru se opune faptul că el fiind înrudit cu regina văduvă, n'ar putea să o ia de soţie.

Hodie, Ill^me^ Domine, longus Mustapha rediit ex Transylvania. Septem autem sunt septimanae, quod ipse hinc discessit. Scit de rebus in Polonia actis. Sed post illum venit homo Walachus, Michael Soldati nuncupatus, per quem ille Vaywoda anunciavit, imo scripsit Polonos omnes Hungaros, qui in Polonia penes Stephanum Bathory, regem Poloniae aliosque Magnates Poloniae erant, e Polonia eiecisse, ne quempiam Ungarorum in Polonia manere permisisse, et fratrem imperatoris Germanorum in regem Poloniae elegisse, hac conditione, ut reginam in uxorem ducat, legatumque Christophorum Terscheck nuncupatum, cum ziausio Sultani ad Portam delegisse. Quod cum supremo vesirio fuisset significatum, ipse maxime est turbatus et dixit: Nulla ratione potest pati, ut e Germania Poloni regem habeant, Illustritatem quoque V^ram^ se advocaturum, et eidem commissurum, ut Illustritas V^ra^ ad Imperatorem scribat, ne manus in Poloniam immittat, neve ex fratribus suis Regem in Poloniam mittat, alias male cum Sua M^te^ agetur. Quid relationis Illustritas V^ra^ supremo Vesirio dare debeat consideret. Nunc iterum zausium volunt mittere in Poloniam, per quem Valachus Polonis in regem mandatur, quod perperam et sine consilio faciunt. Nam reginam Regno eiicere, officioque reginae privare non possunt, nec Walachus illam in uxorem ducere, etiam si maturae esset aetatis, propter consanguinitatem potest. Quod nostri delirent non scio. Novi aliud, Ill^me^ Domine, nunc non habemus.

Die quarta Maii 1587.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

57.

Istambol, 13 Mai 1587.

Lorenzo Bernardo bailo către dogele Veneţiei.

Ştiri din Moldova despre trecerea unui sol polon cu tributul oferit de către senatori hanului Tătarilor pentru ca să nu mai supere frontiera ţării în spre Lituania, aşteptându-se şi un al doilea destinat aci pentru confirmarea amiciţiei Poloniei cu imperiul otoman.

De Transilvania è gionto qui il chiaus che già le scrissi esser stato ispedito per il negotio del regno di Polonia. Riferisce che quel Principe diffidava delli suoi favori per ottener quel regno, e che ragionava che il principe de Svetia et gli arciduci d'Austria ne havevano buona parte.

Di Valachia si ha havuto aviso che ivi era gionto un ambasciator della Corona di Polonia, destinato al Re di Tartari, al qual portava il tributo, che quel regno si era già obligato pagarli per la conservatione della Lituania dalle correrie et depredationi loro, che fin'hora l'era stato negato dal Re morto, ma temendo di qualche importante incursione in questo interregno quelli Signori si erano risoluti mandarle esso tributo ; il quale era gionto in Leopoli procurando con questo mezzo tenir in fresco quel Re che non si move a danni loro.

Avisano anco di Valachia che fra quattro giorni aspettavano un ambasciator della detta Corona di Polonia per venir a questa porta per offerir a questa Maestà l'amicitia di quel regno, et assieurarsi per questa via del dubio che havevano in quelle parti delli moti et preparationi che si facevano qui per la partita del Beglerbei della Grecia.

Dalle vigne di Pera, a 13 Maggio 1587.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

58.

Roma, 11 Iulie 1587.

Secr. de stat card. Montalto către archiep. Annibal di Capua, nunţiu în Polonia.

Mulţumit de zelul arhiepiscopului din Lemberg pentru propagarea religiunii catolice în Moldova, i se trimete atât lui, cât şi lui Bartolomeu Bruti câte o scrisoare de mulţumire, acest din urmă fiind mare cămăraş al lui Petru-Vodă.

Per risposta de le lettere che ha mandato Monsignor arcivescovo di Leopoli, sopra le cose di Valachia, si scrive al detto arcivescovo l'alligata lettera, ne la quale si lauda del buon zelo suo, et secondo il suo ricordo si manda anco un breve di N. Sig^re per quel principe, et una lettera mia per un Sig^r Bartolomeo Bruti camerier maggiore di detto principe, col favore, ed opera del quale sono stati cacciati da quella provincia li ministri heretici, et ridotto molto numero di persone al culto de la fede cattolica. A questo Sig^r Bruto si danno molte laudi di quel che ha fatto, se le promette ogni aiuto et ogni favore a beneficio di quei catholici et se li dà intentione di provedere d'intrate ecclesiastiche un suo figliuolo, secondo ch'egli ha ricercato. Il che si farà veramente et volentieri da N. Sig^re se ne verrà opportuna occasione. Se li è scritto di più, che di quanto li occorrerà faccia capo con V. Sig^ria, la quale col mezzo di Monsignor arcivescovo di Leopoli potrà introdurre con lui qualche commercio di lettere, per mantenerlo et fomentarlo a beneficio di quell'anime.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 23 fol. 79.)

59.

Istambol, 31 Iulie 1587.

Oratorii Eyzing şi Dr. Bartolomeus Pezzen către împăratul Rudolf II.

Cazacii au luat „palanca" Huşi arzând şi prăpădind tot oraşul, iar pentru răzbunarea acestui lucru se va porni de aci o expediţie armată.

Die Discursi undter dem gemeinen Mann und zwar bei fürnehmen Herren gehen dahin, dass nach vollendtem Persischen Krieg ein neue Expedition wider Poloniam zum Fall des Sultani Begehren bei Ihnen nit statthaben, angehen solle, und dass Sultanus eigentlich entschlossen sei mit solcher Gelegenheit, welches gleichwol bei uns der Zeit nach ganz ungewiss, und aus seinem sonderlichen Bendenken nahet unmöglich, die drei Landschaften: Siebenbürgen, Walachei und Moldau zu Beglerbegathen zu machen und mit türkischem Regiment zu besetzen. Da es nun beschieht, dass Gott davor sein wölle, haben die Kosaken, so neulich abermals in der Moldaw grossen Schaden gethan und Husy, der hieigen fürnehme Niederlag ausgeblündert, nit die geringsten Ursach; etc.

Was Euer Kais. Mt. durch Venedig gehorsambist geschrieben wegen der Kosacken Einfall in der Türken Dition, das erscheint

in Wahrheit und wirdet confirmiert, dass gemeldte Kosacken ein türkische Festung oder Palanke, Husy genannt, nit weit von Bender, an dem Fluss Neper gelegen, mit List eingenommen, dieselb in Grundt zerschleift und was darinnen gewest eins theils gefangen, das übrig niedergehauet. Das hat die hieigen, die ohne das zuvor auch von gemeldten Kosäcken stark angriffen worden, dermassen bewegt, dass durch die ganze Stadt das Geschrei, der Beglerbegus Graeciae auch solches in unser Audienz nit obscure angedeut, Sultanus sei entschlossen, da Er inmittels von andern und sonderlich von Euer Kais. Mt. zur andern Resolution nit verursacht, mit nächster Gelegenheit ein starke Expedition wider die Poläcken anzuschaffen. Insonderheit aber sei es gewiss, zum Fall die polnische Wahl, sein, des Sultani Gefallens nit fortgehe, dass Er mit ganzer Macht Poln überziehen und wie Moldaw und Walachei, zum Tribut bezwingen wolle; darzu nun gar viel gehört, die Zeit auch noch nit vorhanden.

Datum Constantinopel, den letzten Tag Iulii. Anno 1587.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

60.

Istambol, 4 August 1587.

Oratorii Eyzing şi Pezzen către împăratul Rudolf II.

S'a orânduit multor sangiaci ca să meargă în Moldova şi să clădească Huşii din nou, iar dacă alegerea regelui în Polonia nu va ieşi după dorinţa sultanului, se va porni război împotriva ei.

Der Kosacken Einfall und gethaner Schäden in der Türken Dition sein so weit gerathen, dass die hieigen allbereit etlich viel Sangiacken und ander Volk mehr nach Bender und Husy verordnet, die abgebrandte Palanka wiederumben zu erbauen und den Poläcken nach höchstem Vermögen Schaden zu thuen, wie Sultanus auch destwegen eigne Chiauschen in die Tartarei abgefertigt, ein etlich Tausent Tartar zu solcher Impresa aufzumahnen. Und ist die gemeine Sag allhier, Sultanus habe ihme fürgenommen, ja bereit mit einem starken Eydt confirmiert, die Poläcken, als seine höchste Feindt, nichts weniger als die Persier, nach allem Vermögen zu verfolgen, und das, wie wir in Geheimb vernommen, nit allein von wegen gemeldter Kosäcken Einfall, so gleichwohl ein Zeit hero den hieigen in viel Weg starke Eingriff gethan, sonder wegen der polnischen Wahl, weil Sultanus spüret, dass solche seines Begehrens nit fortgehn will.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

61.

Warszawa, 11 August 1587.

Oratorul Richard Strein către arhiducele Maximilian.

Cazacii au făcut mari pagube Turcilor în Moldova.

Der Tschausch hat wenig Leut bei sich, ist in der Vorstadt, wo die Kayserlichen Gesandten liegen, an ei'm lustigen Ort, do er jedermann zu dem Cholo [1] aus und einziehen sehen kann losiert.

Es ist noch dem also, wie zuvor geschrieben worden, dass die Kosaggen in der Wallachey dem Türggen grossen Schaden gethan; haben ein Flecken [2] eingenummen und zerstert, und viel Geschütz auf Rädern erobert.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

62.

Istambol, 14 August 1587.

Oratorii Eyzing şi Pezzen către împăratul Rudolf II.

Ştiri din Polonia despre situaţia competitorilor la tron.

Aus Poln kommen gleichwohl underschiedliche Rumores her, dass von allen Competitorn die Sachen der Zeit auf Ihr Dt. Maximilianum und auf den Moskowiter zu heissen in bilancia kommen; daneben wöllen ihr viel auch fürgeben, gemeldte Fürstliche Durchlaucht sei mit etlich Tausendt Mann nach Poln verrückt, davon gleichwohl von den grandibus nichts gemeldt, doch die zuvor hinaus berichte Verordnungen gegen den Polnischen Gränizen stark ins Werk gestöllt; etc. [3]

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

---

1 Locul sau cărciuma, unde se juca „kolo" adică hora Leşilor.

2 Acest loc era Huşi în Moldova.

3 Continuarea raportului despre arderea Huşilor prin Cazaci, în Hurmuzaki: Documente vol. XI p. 700. Năvălirea Cazacilor asupra Huşilor şi arderea târgului împreună cu satele din împrejurime, s'a întâmplat în a doua jumătate a lui Iulie 1587 şi fost deplânsă chiar şi la Poartă, deoarece oraşul era întărit cu pari, cari însă nu rezistau unui incendiu.

63.

[Praha, August 1587.]

Gabriel arhiepiscop al Ochridei şi al ţărilor române către cancelarul Boemiei, Adam von Neuhaus.

Deoarece pentru zidirea şi întreţinerea bisericilor creştine are o datorie faţă de sultanul de 18,000 galbeni cu o dobândă anuală de 3000 galbeni, roagă să-i dea vre-un ajutor, căci de nu va putea restitui banii împrumutaţi, bisericile sale vor fi jefuite.

Notă. Petentul nostru este cunoscutul mitropolit bulgar din Ochrida, care — purtând şi titlul de mitropolit peste Bogdania şi Valachia—a sosit în Boemia din Rusia şi Polonia, unde a umblat chiar şi la regele Ştefan Báthory în primăvara anului 1586 pentru o „colectă" şi a perindat familiile bogate ale Boemiei, strângând ajutor bănesc pentru bisericile eparhiei sale sau în primul rând pentru restituirea împrumutului primit dela sultan.[1] Dupăce cunoaştem prima sa scrisoare, tradusă la 1 August 1587 în latineşte de un cărturar dela Praga[2] credem că nu greşim dacă zicem că, tot cam depe atunci e şi data scrisorii de faţă către contele de Neuhaus, în arhiva cărei familii o găsisem în primăvara anului 1896.

Documentul de o mare raritate e scris în formă de patentă pe hârtie dublă şi semnat (cu vopsea verde) în lărgime de 29 centimetri — precum reproducem manupropria micşorată — presărată cu nisip de aur, acoperind aproape întreaga foaie de hârtie, până la rândul al patrulea al textului, precum ne-am străduit a o semnala în facsimilul prezentat. Zelosul mitropolit a plecat din Boemia prin Germania în Italia, oprindu-se şi la Tübingen,[3] dar avem ştire şi de o a treia scrisoare a lui, aflată de asemenea într'o arhivă cehă.[4]

Wir Gabriel von Gottes Gnaden Erzbüschof und Patriarch. Bestätigt des Patriarchentumb von Kaiser Justiniano; under unsern Gebiet haben wir: Archeidas, davon wir uns schreiben, mehr haben wir under uns die Länder Bulgaria, Servia, Macedonia, Alphanias, Bothania und ungerische Wallachia, etc.

---

1 Scrisoarea de recomandaţie a regelui Ştefan Báthory către Papa Sixt V (din Grodno, 24 Iunie 1586) în Hurmuzaki: Documente vol. III/1 p. 93.

2 Publicat în Hurmuzaki: Documente vol. III/2 p. 383.

3 Legrand: Une bulle inédite de Gabriel d'Achrida, în *Revue des études grecques* vol. V. p. 182.

4 K. Jireček (-č-) în *Časopis Českého Musea* 1871 p. 315 în recenziunea cărţii bulgarului Marin *Drinov*: Istoričeski Pregled na bălgarskata cărkva (1869) p. 125. (Primit dela profesorul Jireček în vara anului 1896 la Viena, unde îmi terminasem studiile universitare şi-l cunoşteam personal.)

Wohlgeborner, genädiger Herr.

Nachdem Wir den armen Christen, die Wir den christlichen Namen feiern und ehren, von dem Erbfeindt den Türken Uns sehr geplaget, gereinigt werde, derowegen wir verursacht werden den christlichen, Römischen Kaiser und sein Lands und Leute umb Hilf und Steuer in Demuth anzurufen, wie Euer Gnaden aus unsern hiebeiliegenden Passparten und Kundtschaften unser obliegende Not und Armut gnädig vernehmen werden: Dann Wir dem Türkischen Kaiser in die achtzehn Tausend Ducaten Tribut schuldig worden sein, wegen Erhaltung und Erbaung der christlichen Kirchen, darvon Wir jährlichen drei Tausend Ducaten Interesse geben müssen, bis Wir solch Tribut erlegen, derenthalben Wir fromme Christen nun Euer Gnaden umb eine kleine Hülfe und Beysteuer ganz demütig zufliehen und pitten thuen; denn wo Wir solche berührte achtzehn Tausend Ducaten vor nit auszählen, so wären die Gotteshäuser und Gestifte beraubet und spolirt werden. Solches umb Euer Gnaden langes und gesundes Leben gegen dem Allmächtigen Gott, mit Unsern innigen Gebet wollen Wir's in kein Vergessen stellen. Thun uns deroselben hiemit zu Euer Gnaden befehlen, und Euer guädigen Antwort und Hilf getrosten.

Euer Gnaden

Demütiger

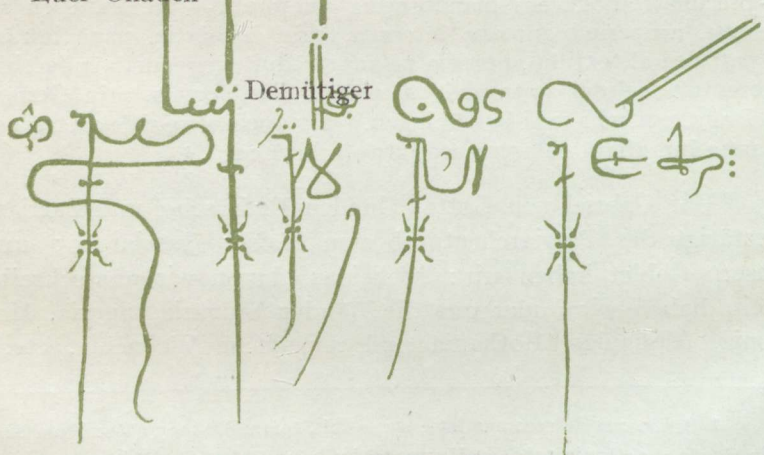

Adresa: Dem Wolgebornen Herrn, Herrn Adamen von und auf Neuhaus und Frauenburg, etc. Kaiserlicher Mayestät etc. Rath und Obrister Canczler der Cron Behaimb etc. Unserm genädigen Herrn.

(Arch. Com. Czernin. Novidom. Patens.)

Titlul mitropolitului sună latineşte astfel: Gabriel miseratione divina Archiepiscopus Justinianae P. Archidarum et totius Bulgariae, Serviae, Albaniae, utriusque Walachiae.

64.

Istambol, 17 Septemvrie 1587.

Dr. Bartolomeus Pezzen către împăratul Rudolf II.

Petru-Vodă Şchiopul era cât pe aci să cadă în mâinile Cazacilor, în care caz el era hotărît să se călugărească, predând scaunul domnesc nepotului său Vlad.

In Hungern haben die Türken gueten Markt gehalten, auf der Moldau zue desselben gleichen mit den Kosaken. Der Weyda Peter daselbst wär Ihnen selbst schier in die Hände kummen. Wär Er Ihnen in die Händt kummen, so hätten sie Ihn noch lustiger gemacht zum Münich zu werden, dann Er hat ohne das schon im Sinn, er will ein Münich werden, wann Er Masul wirdt und wann man sein Ambt dem Vlad Wayda, seinem Vettern wollt geben, so würd Er schon zufrieden sein ins Kloster zu gehen. Ich fürcht aber, so sich der angefangne Rumor weiter ausstreckt, so dorfen wohl andre Weyda dort werden und mit anderlei Drummeln und Pfeifen dorten umbschlagen. Es darf der Rumor dem Maximiliano wohl zum Pesten dienen, weil die Türggen anfahen, mit den Pollaken zu kriegen, so dörften sie wohl desto ehe Ihre Sachen mit dem Erzherzog Maximilian auf ein Ort machen und fluchs die Moldau, Wallachey und alles bis auf die Thonaw in einem Huy einnehmen, ja die Siebenbürger müessen auch abgezogen sein, wann sie gleich nit wollten. Es dünkt mich schier, wann die Christen nur ein wenig zusammen hielten, das Ottomanische Reich würde baldt zu Drümmern gehen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

65.

Sătmar, 12 Octomvrie 1587.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Cere ceva ajutor de bani şi ajutor moral faţă de un vecin al său, care i-a luat doi iobagi prin proces, pe câtă vreme el primise moşia cu dreptul de a o coloniza cu iobagi slobozi, cari au drept să meargă unde doresc.

Szolgálatomat irum Kegyelmeteknek, mint bizott uraimnak.

Továbbá ém értem, hogy Kegyelmetek akar most az uraimnak itt adni Szakmárt, azért meg szolgálnám Kegyelmeteknek,

Kegyelmetek ne hadná az én fáradságomat is hejában ; Kegyelmetek adna énnekem valami költséget, mert bizony sok ideje, hogy semmit nem adott Kegyelmetek.

Továbbá ez[t] is akarám Kegyelmeteknek tudtára adnom, hogy mikor Kegyelmetek énnekem adá ezt az falut, Puzta hódost, tudja Kegyelmetek azt, hogy énnekem szabadságom arra volt, hogy én azt az császár ő Fősége falvát épitsem. Én kiáltattam vala azt az más part[ra,] hogy az ki akar jőni ide az császár ő Fősége falvára, jöjjön. Immár az mely jobbágyok ide az faluban jöttenek, kik voltak régen Dra[g]fi jószága, annak utánna Burian Ferencz jobbágyi is voltak, az olannak szabadsága vagyon. Tudja Kegyelmetek azt, hogy az hova akar menni oda megyen. Immár énnekem Burian Ferencz most azt mondja, hogy perlett engemet, két jobbágyot megnyert tőlem, azt mondja ; de én törvént neki nem állottam, mert én Kamorára halasztottam, hogy ha Kamora neki meg engedi, én is megengedtem, mert énnekem nem enyém az falu, hanem császár ő Főségejé, innálam csak zálagban vagyon. Immár most ém értem az szolgabirótól, hogy Burian Ferencz én tőlem elnyerte volna mind az falut, mind az jobbágyot, annak felette birságon is marasztott volna ; azért én Kegyelmetektől tanácsot kérdek, mint Kamorámtól.

Továbbá azt is hallottam az szolgabirótól, hogy Burian Ferencz most is levelet akar venni az vármegyétől, Oktavára akarja vinni, hogy én tőlem megnyerte mind az jobbágyot, mind az falut, de énnekem sem hitem, sem tanácsom benne. Isten tartsa meg Kegyelmeteket.

Datum ex Zathmar, Octobris 12. Anno Domini 1587.

Én Estuan Vajda Kegyelmeteknek mindenkor szolgálok

Стефан воевод

Pe dos : Nincs mit adnunk, mert nincsen az proventus.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre, ca domnilor mei încrezuţi.

Mai departe iată înţeleg că Domniile Voastre vreţi să daţi acum domnilor mei aici în Sătmar, pentru aceea v'aş slujì pe Domniile Voastre să nu-mi lăsaţi Domniile Voastre truda în zadar. Să-mi daţi Domniile Voastre ceva de cheltuială, căci zău e de mult, de când nu miaţi dat nimic Domniile Voastre.

Mai departe aş mai vrea să dau de ştire Domniilor Voastre şi aceasta, că atunci când mi-aţi dat Domniile Voastre acest sat, Pusta Hodoşul, Domnia Voastră ştiţi că am avut slobozenie ca eu

să fac să se clădească satul Maiestăţii Sale Impăratului. Eu am strigat pe celalalt mal că cine vrea să vină, aici în satul Maiestăţii Sale Impăratului, să vină. Acum iobagii cari au venit aici în sat, cari au fost odată în stăpânirea lui Drágfi, după aceea au fost şi iobagii lui Francisc Burian, aceia să fie slobozi. Ştiţi Domniile Voastre că aceia merg acolo unde vreau să se ducă. Iată că acum Francisc Burian îmi spune că m'a pârît, a câştigat doi iobagi dela mine, aşà spune; dar eu n'am stat la judecată cu el, căci eu am amânat-o la Cameră, dacă îi îngăduie Camera lui şi eu îi îngădui, căci satul nu este al meu ci al Maiestăţii Sale Impăratului, mie îmi este zălogit numai. Iată acum aflu dela solgabirău că Francisc Burian a câştigat dela mine atât satul cât şi iobagii şi m'a mai pedepsit şi cu plată; pentru aceasta eu cer sfat dela Domniile Voastre ca dela Camera mea.

Mai departe am mai aflat dela solgabirău şi aceea că Francisc Burian vrea să iea acum şi carte dela comitat, vrea să o ducă la tribunalul octaval că a câştigat dela mine atât satul cât şi iobagii, dar eu nu am nici ştire, nici sfat în aceasta. Dumnezeu să vă ţină pe Domniile Voastre.

Eu Ştefan-Voevod, slujesc pe Domniile voastre în veci.

Pe dos: Nu avem ce da, căci nu este venit.

66.

Mogia, 22 Octomvrie 1587.

Oratorul Daniel Princz către împăratul Rudolf II.

Arhiducele Maximilian „rege ales" al Poloniei aşteaptă ajutor militar din partea starostelui din Sznyatyn, care stând în relaţiuni bune cu Domnul Moldovei, acesta i-a oferit serviciile sale.

Heint schreibet Herr Jasloweczki Starosta zu Sniatin[1] an Herrn Andressen Zborowski Hofmarschalk, er sei mit 2000 auserlesener Kriegsleut, welche er zuvor glücklich wider den Türken gebraucht, Oczakow und andere Ort mit ihnen eingenommen, im Anzuge.[2] Wolle sich bei der Kon[iglichen] W[ürden][3] in wenig Tagen einstellen. Weil er eines grossen Ansehens und ein fürnehmer freudiger Kriegsmann, würde der Canzler sampt seiner Faction solche Ankunft sehr ungern vornehmen.

---

[1] Nicolaus Jasloweczki de Buczacza capitaneus Sniatensis.

[2] Ştirea a fost timpurie şi totdeodată exagerată, căci starostele nu sosi de cât pe ziua de 2 Noemvrie: mit 500 zu Ross und bei 300 zu Fuss, auserlesenen Kriegsvolks, und nach der Kosaken art wol geputzet.

[3] Maximilian, care stătea (acum în mânăstirea de aci) încă în arest onorific aproape de un an, de când a fost prins de cancelarul Ioan Zamoyski.

Er stehet in einem guten Verstand mit dem Walachischen Waywoden, welcher sich durch ihnen, wie mich sein Abgefertigter berichtet, aller guten Officien erpäut.

Datum im Closter Mogila, den 22. Octobris. Anno 87.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

67.

Praha, 30 Noemvrie 1587.

Zacharias Geizkofler către arhiducele Maximilian rege „ales" al Poloniei.

Svonindu-se că principele Sigismund Báthory va lua de soţie sora suedeză a regelui Poloniei, muniţiunea şi sculele de aur ce i le-a trimes cu 100 de cai au fost sechestrate pe drum.

Der Vaivoda aus Siebenbürgen, der Bathori, solle des Schweden Schwester neben etlicher Munition-Wögen, so er dem Schweden selbst geschickt, in zwei Truhen von Cleinoter, Halsbänder, auch viel Gelds und Geldswert, so bis in 60,000 Gulden geschätzt worden — als seiner zuekünftigen Braut — geschickt, und durch den Kanzler habe wellen verehren, und mit 100 Pferdten beleiten lassen. Das alles ist diesen Reitern in die Händ kommen, alles genommen, und die Beleitung, was nit entrunnen, niedergehaut. Dies alles sollen Ihr Kün. Mt. den Kriegsleuten gelassen haben. [1]

(Landesregierungsarchiv. Innsbruck. Ferdinandeum fasc. 95. Copie.)

68.

Krzepice, 25 Decemvrie 1587.

Oratorul Daniel Princz către împăratul Rudolf II.

Baltasar Báthory se apropie cu o armată ungară în ajutorul cancelarului Zamoyski; puterile arhiducelui Maximilian fiind slabe, acesta se va retrage în spre cetatea Wielun, care îl recunoscuse de rege.

Der Johann Bornemisza ist mit dem Balthasar Bathori und 700 Mann gegen Crackaw ankommen. In Geheim wird discurrieret, der Canczler hab mit der Condition auf den Schwe-

---

1 Raportul acesta fiind o copie, nu este semnat de către Geizkofler, însă nu poate fi scris de altul.

den [1] gewilliget, dass man ihm Liefland gebe und einräume. Jetzt practicier er, dass man zwischen dem ermelten Bathori und der Prinzessin in Schweden eine Heyrat schliessen und ihr *loco dotis* das Fürstenthumb Masaw geben solle. Wann solches vollzogen und der Schwed wiederumb in sein Erbkönigreich verreisen wolle solle ihm das Gubernament in ganz Polen aufgetragen und commutiret werden; etc.

Weil gestrigen Tages abermals Aviso kommen, der Bornemisza sei mit seinem Volk von Crackaw ausgezogen, und zu besorgen, weil es kenntbar, dass wir sehr schwach, er möchte uns überfallen, werden die Königliche Mt. alhier nit länger bleiben können, sondern nach Velun, welches stark mit einer Mawer umgeben, vorrücken müssen.

Datum Krepicz, am heiligen Christtag. Anno 87.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

69.

[Istambol, Decemvrie 1587.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Domnii din Moldova şi Ţara-Românească având nevoie de soldaţi, ordonă să facă apel la oamenii cari vreau să meargă acolo de bunăvoie şi îndată ce vor sosi delegaţii Domnilor să-i trimeată la slujba lor.

Interpraetatio literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum per Mahmut csauzium Illmo Principi in arce Ujvár, die 31^a X-bris 1587 exhibitarum.

Az erdéli vajdának, Báthory Sigmondnak köszönetemet irom.

Az két oláh, moldovai és havasalföldi vajdáknak népre szükségek vagyon, azért parancsolom, hogy mihelyt az mi csauzunk, Mahmut hozzád jut, semmit ne mulass, hanem az mely jó legények ottan Erdélben, az te birodalmadban vadnak, kik szabad akaratjok szerént oda be akarnának menni, azoknak neveket irasd föl két levélben, egyikben törökül, másikban magyarol, és ha az moldovai vagy havasalföldi vajda embere azokért az legényekért jönne, bocsásd oda azokat az legényeket és az két levelet is pöcséted alatt küldd oda nekik. Mert énnekem az két

[1] Regele Sigismund III ales în 9 August şi încoronat în 27 Decemvrie 1587.

ország olyan országom, mint az többi és szükség, hogy segétséggel legyetek egymásnak. Az mely legényeket penig oda az két oláh országban küldesz, meg hagyjad nekik, hogy az vajdákhoz hallgassanak s szavokat fogadják, és az mint lehet, az vajdák mellett vitézkedjenek s szolgáljanak nekik.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 178. Copie.)

Trad. Scriu salutul meu Voevodului Ardealului, lui Sigismund Báthory.

Fiind nevoe de norodul celor doi Voevozi români, al Moldovei și al Munteniei, de aceea poruncesc, ca îndată ce vine la tine ceaușul nostru, Mahmut, având nevoie de norod, să nu zăbovești, ci să scrii numele acelor flăcăi buni cari sunt acolo în Ardeal, în împărăția ta, și cari ar vrea să meargă acolo de bună voie, să-i scrii în două scrisori, într'una turcește, în ceealaltă ungurește și dacă ar veni după acei flăcăi omul Voevodului moldovean, au muntean, să dai drumul acelor flăcăi acolo și să le trimiți lor acele două scrisori sub peceatea ta. Căci pentru mine cele două țări sunt țările mele, ca celelalte și e nevoie să fiți cu ajutor unul altuia. Să poruncești flăcăilor pe cari îi trimiți în cele două țări românești, să asculte de cei doi Voevozi români, să le urmeze cuvântul și pe cât se poate să se poarte vitejește pe lângă cei doi Voevozi și să le slujească.

70.

Gherla, 4 Ianuarie 1588.

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Primind porunca ca să ajute pe Domnii țărilor române cu oaste liberă, e gata a le satisface dorința, cu toate că încă nu s'a prezentat nimeni la arme.

Exemplum literarum Ill^mi^ Principis ad Potentissimum Imperatorem Turcarum per Mahmuth csauzium 4^a^ die Ianuarii anno 1588 datarum.

Hatalmas győzhetetlen Császár.

Az Hatalmasságod parancsolatját alázatosan meg értettem, kiben parancsolja Hatalmasságod, hogy az mely legények az két oláh országi, moldovai és havasalföldi vajdákhoz szabad akaratjok szerént akarnának be menni, azoknak az be menetelekre szabadságot engednék. Azért Hatalmas császár, én mindenkor az Hatalmasságod parancsolatjának engedelmes vagyok, az két vajdának penig: moldovainak és havasalföldinek ez előtt is,

az mikor megtaláltanak, semmiben meg nem fogyatkoztam, de engemet eddig senki az én birodalmombeliek között meg nem talált, ki szabad akaratja szerént oda be akart volna menni. Most is noha az országbeli vitézlő népek az német ellenség ellen, kik mindenfelől fönn vannak, vigyázásba vagyok, mind az által az miben az én segétségem kivántatik, semmiben nem akarok meg fogyatkozni nekik. Az el mult napokban is, mikor az kozákok Moldovára ütettenek volt, ha idein az vajda meg talált volna felőlle, kész lettem volna segétséggel lenni neki, de ez alatt, míg én nekem ez dolgot értésemre adta, Isten neki jó szerencsét adott, ellenségit meg verte, és országát meg csendesitette. Ennek utánna is mindenben ahhoz tartom magamat, valami az Hatalmasságod parancsolatja. Tartsa meg Isten; etc.

In Arce Ujvár, die 4. Ianuarii. Anno Domini 1588.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 178. Copie.)

Trad. Puternice, Nebiruitule Impărat.

Am înțeles cu supunere porunca Puterniciei Tale, în care poruncești Puternicia Ta ca acelor flăcăi cari de bună voie ar vrea să meargă la cei doi Voevozi români din Moldova și din Muntenia, să le dăm slobozenie să meargă. Pentru aceea, Puternice Impărate, eu în veci sunt supus poruncii Puterniciei Tale, iară celor doi Voevozi: celui din Moldova și din Muntenia, când m'au rugat, nici odinioară nu le-am lipsit întru nimica, dar până acuma nimeni din împărăția mea nu m'a rugat, care de bună voie să vrea să meargă acolo. Și acum cu toate că noroadele oștitoare din țară sunt împotriva vrăjmașului nemțesc, cari din toate părțile sunt sculați, sunt în veghere, totuși în toate în cari mi se cere ajutorul, nu vreau să le fiu în scădere în nimic. Și în zilele trecute, când au năvălit Cazacii în Moldova, dacă voevodul m'ar fi rugat de vreme, aș fi fost gata să-i fiu într'ajutor, dar până când mi-a vestit acest lucru, Dumnezeu i-a dat noroc, a bătut pe vrăjmaș și și-a liniștit țara. Și de aici înainte voiu urmà întru toate, tot ce-mi poruncește Puternicia Ta. Dumnezeu să te țină; etc.

71.

Caransebeș, 13 Ianuarie 1588.

Municipiul orașului Caransebeș către Francisc Basarabă.

Sentință în procesul reclamantului Francisc Basarabă împotriva pârîtului George Dragna pentru moara celui din urmă, care va trebui să fie stricată, de va vătăma moara reclamantului, mai veche.

Mi ki vagyunk Waida Bona karansebesi fő biró, annak utánna Eskött birák, tudni illik Greul János, Woiuoda Myklós, Chyorchiok Radul, Dorka Gyeorgi, Petrachi János és István, sőt az egész karánsebessi tanács[1] és lakozan[dók] Karansebesben. Mindenöknek örekkew való emleokezetire adjuk ez mi jelen való levelinknek rendiben, a' kiknek illik, mostaniaknak és jevendőeknek kik lesznek, hogy mikoron mi az mi régi módunk és szokásunk szerint pöresöknek tervint szolgáltatni lö telepödtünk volna, azon közben jövének mi eleinkbe személyek szerint az vitözlő és nemes személyek, karánsebesiek: Bozoraba Ferencz egy felül, ugy mint fel peres levén, más felől penig Dragna Gyeorgi (az mi atyánkfiai) ugy mint al pöres levén, és az felől meg irt Bozoraba Ferencz ilyenképpen felelt volna prokator által: Tisztelendő Byro uram és többi tanácsbeli uraim, protestálok és tiltom Dragna Gyeorgyet és az ő fiait minden veorszerint való atyjafiait, hogy az mel malom helt vötte Poligradiaktul, mel malom helt hínak Poligradiak helének, az én malmom[2] alól, hogy azon hellen molnot ne épitsen, ne csináljon, mert az én malmomnak nagy fogyatkozásra és énnekem káromra lenne, volna is, kit tiltom róla, tiltom is, hogy az én malmomnak[3] kárára és fogyatkozására, és ellene ne épitsen. Sőt amit adott érette Poligradiaknak, ihol pinze, vegye fel; holott penig nem akarna pinzt fel venni, tiltom hogy ott ne épitsen semmi nemű molnot, sem eret avagy jerugát ne ásassa.[4] Ezt hallván Dragna Gyeorgi illyen képpen mi előttönk ketötte magát minden veorszerint való atyjafiainak képekben is, hogy ha az ő malomjának ott az Poligradiak malom helében épitésse vagy épittete Bozaraba Ferencz molnának kárára avagy akarmineomű kárára és fogyatkozására leszen, avagy jövendőre az ő igazát minden tervin neolkeol, pörpatvar neolkeol, Bozaraba Ferencz és utána való minden maradéki az Dragna Gyeorgi molnát el bontasseok, és el rontasseok, semmié tegyék, oneot az helrul, ha kárára kevetkezendő lenne. Sőt bizonyára mi előttönk felül meg irt ketés alatt[5] meg ketötte magát és minden veorszerint való atyjafiai képökben, hogy el bontasseok, el rontasseok oneot, ha Bozoraba Ferencz molnának kárára és fogyatkozására lenne jeovendében, ha leszen is; kiért nagyobb bizonságnak okájért ezt az mi levelinket, városunk szokott pecsétivel meg erőssitvén, Bozoraba Ferencznek és ő utána való minden maradékinak adtunk eorekben használni.

---

[1] Scris greşit: talnachi. [2] Greşit: malom. [3] Malomnak.
[4] In loc de: ásasson. [5] Greşit: allat.

Keolt Karánsebesben, Tyzenharmadik napján Januariusnak Ezereotszáz nyolczvan nyolczadik esztendeoben.

(L. S.)

(Colecţiune particulară. Ungaria. Patens.)

Notă. Vechiul termen pentru „moară" în limba ungară este *moln*, derivat din latinul *molendinum*, din care în veacul al XV-lea s'a format cuvântul mai uşor de pronunţat: *malom;* dar este foarte rar ca în unul şi acelaş document diacul să întrebuinţeze ambele forme. De altfel documentul de faţă prezintă şi alte curiozităţi linguistice, dovedind că era făcut de vreun Român care nu scria corect ungureşte ori că locuitorii din Caransebeş nu mai vorbeau bine limba ungară.

Trad. Noi, cari suntem Waida Bona, judele Caransebeşului, apoi juraţii şi anume Ion Greul, Nicolae Waivoda, Radul Ceorchiok, George Dorka, Ion Petrachi şi Ştefan, ba şi întregul Sfat şi lăcuitori în Caransebeş. Prin această carte a noastră, dăm spre ştire veşnică tuturor celor ce se cuvine, de faţă şi viitori, că atunci când noi ne-am aşezat după felul şi obiceiul nostru din bătrâni pentru ca să aducem legi împricinaţilor, între aceia au venit în faţa noastră ei înşişi, vitejii şi nobilii caransebeşeni: Francisc Băsărabă, pe de o parte, fiind pârîtor; pe de altă parte, George Dragna (rudeniile noastre) ca fiind pârît, şi Francisc Băsărabă cel scris mai sus astfel a răspuns prin procuratorul său: „Cinstitule Jude şi ceialalţi jupâni de Sfat, mă împotrivesc şi îl opresc pe George Dragna şi pe fiii lui şi pe toate rudeniile lui de sânge, ca să nu facă şi să nu zidească moară pe locul de moară pe care l-a cumpărat dela Poligrădieni, care loc de moară se numeşte locul Poligrădienilor, sub moara mea, căci aceasta ar fi spre mare scădere a morii mele şi mie spre pagubă şi aceea nu o îngădui şi îl opresc ca să nu zidească spre paguba morii mele şi a scăderii ei şi împotriva ei. Ba iată şi banii pe cari i-a dat pentru loc Poligrădenilor, să-i ieie; iară dacă nu vrea să primească bani, îl opresc, să nu zidească acolo nici un fel de moară, nici să nu sape gârlă sau ierugă." Auzind acestea George Dragna, s'a legat înaintea noastră în acest chip şi în numele tuturor rudeniilor sale de sânge, că dacă zidirea morii sale în locul morii Poligrădenilor va fi spre paguba morii lui Francisc Băsărabă sau spre orice fel de pagubă şi scădere sau în viitor dreptului lui, fără nici o propunere, fără nici o ceartă Francisc Băsărabă, şi după el toţi urmaşii, să dărâme, să strice, să nimicească moara lui George Dragna de pe acel loc, dacă va fi spre pagubă. Şi cu adevărat sus pomenitul s'a legat în faţa noastră cu jurământ şi în numele rudeniilor sale de sânge, să o dărâme, să o strice de acolo, dacă ar fi în viitor spre paguba şi scăderea morii lui Francisc Băsărabă şi dacă va fi pentru mai bună trăinicie a acestora, întărind această scrisoare a noastră cu pecetea obişnuită a oraşului nostru, am dat-o spre folosinţă veşnică lui Francisc Băsărabă şi după el tuturor urmaşilor săi.

Făcută în Caransebeş, în ziua de 13 Ianuarie în anul 1588.

72.

Istambol, 27 Ianuarie 1588.

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Primind aviz dela Petru-Vodă din Moldova că a biruit pe Cazacii cari i-au năvălit peste ţară din instigaţiunea fratelui împăratului Rudolf, ordonă să ţină bună corespondenţă cu Domnii ţărilor române şi la caz de nevoie să-i şi ajute cu oaste, ca nu cumva Cazacii să intre din nou în ţară şi să facă stricăciuni.

Exemplum literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum per Huzain csauzium 4ª die Februarii Anno 1588 Illmo Principi exhibitarum.

Az erdélyi vajdának Báthory Sigmondnak köszönetemet irom. Az moldvai Péter vajda levelet küldött volt portámra, jelentvén, hogy az mely kozákok ez el mult napokban az bécsi király akaratjából, ki az öcscsit [1] Lengyel országba küldötte, rea mentenek volt, azok igen sokan voltanak, az mely Ozd nevő várunkból az el mult esztendőben az ágyukat el vitték volt, azokkal és egyébb minden féle hadi szerszámokkal készen voltanak, azzal az szandékkal, hogy nem csak Moldovának, hanem egyébb szomszéd országoknak is ártsanak és kárt tegyenek; hogy peniglen az bécsi öcscse tanácsot adott nekik, mit cselekedjenek, én nyilván meg értettem. De az Isten nem engedte, hogy akaratjokat ki tölthessék, mert Péter vajda ugy adta értésünkre, hogy meg verte őket, kit meg fogtak, kit levágtak bennek, végre az kozákok látván, hogy az álgyukat el nem vihetik, az vizbe hánták volna őket. Illik azért, hogy te is vigyázz reajok, mert ki tudja mit gondoltak immár. Ez én parancsolatom azért hozzád jutván, ennek utánna készen légy, mert ha akkor, a' mikor annak ideje, gondot nem viselsz rea és az alatt valamely országomnak nyomorusága esik, azután heábon leszen minden gondolatod. Ha az két oláh országra valamely ellenség támad, akaratom az, hogy te neked is gondod legyen reajok. Ezen csauzomat, Huzain esauzt levelemmel hozzád küldöttem, hogy veled szemben legyen, miképpen azért az te eleid hiven szolgáltak az én atyámnak és ősimnek, te tőled is azt kivánom. Ne nézd azt, hogy az kozákok most el futottanak, hanem vigyázz és minden alattad való vitézlő rendekkel, főképpen peniglen azokkal, az kik oda felé

[1] Arhiducele Maximilian regele «ales» al Poloniei.

való végekben laknak, készen légy, az moldovai és havaseli vajdával egyet értsetek, és a' miről kölletik, levél által egymást gyakran meg találjátok; ha az kozákok valamely felé akarnak indulni, azt megértvén, ha te magad oda nem mehetsz is, de egy fő emberedet annyi sereggel az mennyivel lehet, minden késedelem nélkül küldd oda; ugy gondolj rea, hogy Istennek segétségiből ellenek állhassanak, hogy valamely országon hatalmat ne vegyenek és kárt ne tegyenek, mert nem mind egy az idő, néha jobb, néha gonoszabb, és embernek az időhöz képest köll magát szabni. Látod, hogy ezeket most meg verték, immár ők is, ki tudja mit gondolnak. Ebben ugy viseld magadat és ugy cselekedjél, hogy az én kedvemet keressed, egyebövé is minden országokra vigyázz és ha valamit értesz, leveled által gyorsasággal mindeneket értésemre adjad, sőt azt is ird meg énnekem, mely nap ez én levelemet kezedben adták.

Ez levél költ Constantinapolban, az el mult hónak 27-dik napján.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 180. Copie.)

Trad. Scriu Voevodului Ardealului, lui Sigismund Báthory, salutul meu.

Voevodul Petru a trimis scrisoare la Poartă, vestind că acei Cazaci cari în zilele trecute, din voia regelui dela Viena, care și-a trimis fratele mai mic în Polonia, au năvălit asupra lui, aceia au fost foarte mulți, au fost gata cu tunurile pe cari le-au dus în anul trecut din cetatea noastră numită Ozd și cu tot felul de alte scule de războiu, cu gândul să strice și să facă pagubă nu numai Moldovei ci și altor țări învecinate; iară eu am înțeles lămurit că fratele mai mic al celui din Viena le-a dat sfat ce să făptuiască. Dar Dumnezeu n'a îngăduit să-și poată împlini voia, căci ne-a vestit voevodul Petru că i-a biruit, pe unii dintre ei i-au prins, pe alții i-au tăiat în urmă; la urmă văzând Cazacii că nu pot duce tunurile, le-au aruncat on apă. Se cade pentru aceea, să veghezi și tu asupra lor, căci cine știe îe-au gândit acuma. Din această pricină, ajungând la tine această poruncă a mea, după aceasta să fii gata, pentrucă dacă nu-i ai de grije când trebue se întâmplă nevoie vreunei țări a mele, după aceea zădarnică va fi orice grije a ta. Voia mea este că dacă se ivește vre-un vrăjmaș asupra celor două țări românești, să ai și tu grije de ele. Mi-am trimis ceaușul, pe ceaușul Huzain cu scrisoarea mea la tine, să se întâlnească cu tine, și eu doresc aceea dela tine, precum au slujit înaintașii tăi cu credință tatălui meu și fratelui meu mai mic. Să nu te gândești, că acum au fugit Cazacii, ci veghează și fii gata cu toate ordinele vitejești de sub ascultarea ta, mai ales cu acelea cari lăcuesc la hotarul din acea parte, să vă înțelegeți cu Voevodul muntean, și moldovean și să vă sfătuiți ades unul pe altul

prin scrisoare despre ce e nevoie ; dacă acei Cazaci vreau să plece în vre-o parte, înțălegând aceea și văzând că tu însuți nu poți să mergi acolo dar să-ți trimiți acolo căpetenia ta cu atâta oaste cu câtă se poate, fără nici o zăbavă așa să te gândești, să le stăm împotrivă cu ajutorul lui Dumnezeu, să nu se împuternicească peste vre-o țară și pagubă să nu facă, căci vremea nu e la fel, uneori e mai bună, alteori mai rea și omul trebue să se potrivească vremii. Vezi că pe aceștia acuma i-au bătut, acum cine știe ce gândesc și ei. Astfel să te porți și să făptuești în aceste împrejurări, să cauți voia mea, să veghezi și aiurea la toate țările și dacă afli ceva, cu toată iuțeala să-mi dai de știre prin scrisoarea ta, ba să'mi scrii și ziua, în care zi ți-au dat în mână scrisoarea mea.

Această scrisoare s'a făcut în Constantinopol, în 27 a lunii trecute.

73.

[Alba-Iulia, Fevruarie 1588.]

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Conform ordinului primit, stă gata cu oștile sale întru ajutorul țărilor române, păzind și acuma hotarele împotriva vreunei năvăliri a Cazacilor, cari însă după înfrângerea suferită în Moldova au luat-o în altă parte.

Exemplum literarum Ill^mi^ Principis per Huzain Csauzium ad Potentissimum Imperatorem Turcarum datarum.

Hatalmas győzhetetlen Császár.

Az Hatalmasságod parancsolatját meg hozta énnekem Huzain csauz, melybe Hatalmasságod parancsolja, hogy az moldovai és havaseli vajdáknak a' mikor szükség lenne, azok ellen, kikkel háboruságok és bántások esnék, segétséggel lennék, ugy hogy egymást értvén velek, minden ellenségeknek idein korán ellenek állanának. Azért, Hatalmas Császár, én az Hatalmasságod parancsolatját alázatosan és engedelmesen vöttem, a' mi képen penig eddig mindenkor ahoz tartottam magamat, azonképpen ez után is mind éjjel s mind nappal a' tevő vagyok és abban akarok el járni, a' mit Hatalmasságod énnekem parancsol. Ez előtt is az Hatalmasságod orzságinak : Moldovának és Havasalyföldének a' mikor kivántatott, semmiben meg nem fogyatkoztam, ez el mult napokban is, mikor az moldovai vajda az kozákok rea ütése felől meg találtatott volt és segétséget kivánt tőlem, noha szintén akkor az Hatalmasságod parancsolatja szerént az Lengyel orzági dologról volt vigyázásom és én magam is oda az Német határa felé

voltam és arra vigyáztam, hogy az német ellenség, a' mint hire vala, valamit ellenem ne késértsenek, mindazáltal az moldovai vajda kivánságát sem hadtam hátra, hanem arra való embert és népet rendöltem volt, kik, ha szükség leszen mingyárást be menjenek segétségére. De az kozákok dolga oly hirtelen történt volt, hogy a' mikor minekünk hirönkké lett benne, akkor immár az vijadal meg lött volt köztök, jóllehet az után is minden felől, az Moldova felől való határokban, végekben mindenött az utakat népeinkkel őriztettük, hogy ha az kozákok, a' mint halljuk vala, ide mi felénk tartottanak volna, békével sohonnan el nem bocsátottuk volna őket. Mi azért mindenben az Hatalmasságod parancsolata szerént igyekezünk el járni és azután is azon leszünk, hogy a' mennyire mi tőlünk lehet, az Hatalmasságod országinak mindenbe oltalommal és segitséggel legyünk. De ebben nagy bántásom vagyon, hogy mikor én az Hatalmasságod parancsolatja szerént ilyen vigyázásba vagyok, kinek szüntelen meg kell lenni, akkor az Hatalmasságod végbeli szolgái, kiktől énnekem oltalmat kellene várnom, ezt az én birodalmomat, kit Hatalmasságod én reám bizott, sok felől háborgatják; most is oly falukat, városokat fenyegetnek és az holdolásra erőltetnek, kik annak előtte sohová hódoltattak nem voltak. Hatalmasságodnak azért alázatosan könyörgök, hogy Hatalmasságod ezeket fogja el rólam, hagyja meg nekik, hogy ilyen ok nelkül ezt az én birodalmamat, ki ez is, mint az többi, az Hatalmasságod számja alatt vagyon, ne bántsák és ne háborgassák, hogy én is afféle gond és bántástul üres levén, egyébb nagyobb szükséges dolgokra, az Hatalmasságodnak országjára való vigyázásimra jobban és szorgalmatosabban viselhessek minden időben gondot. Mely Hatalmasságodnak reám való gondviselésit örökké hivségesen Hatalmasságodnak akarom megszolgálni. Tartsa meg Isten; etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 181. Copie.)

Trad. Puternice, nebiruitule Impărat.

Ceaușul Huzain mi-a adus porunca Puterniciei Tale, în care poruncește Puternicia Ta, că atunci când vor aveà nevoie Voevozii moldovean și muntean, împotriva acelora cu cari vor avea vrăjmășie și supărare, să le fiu de ajutor, astfel înțelegându-mă cu ei, să stăm împotriva fiecărui vrăjmaș la vreme. Pentru aceea, Puternice Impărate, am primit cu supunere și ascultare porunca Puterniciei Tale, precum până acum totdeauna am ascultat-o și de aici înainte, atât ziua cât și noaptea făptuesc și vreau să urmez ceeace îmi poruncește Puternicia Ta. Și odinioară, când s'a cerut, nici odată nu am lipsit întru nimic față de țările Puterniciei Tale: Moldova și Muntenia

și în zilele trecute, când m'a vestit Voevodul Moldovean despre năvala Cazacilor asupra lui și a poftit ajutor dela mine, cu toate că, după porunca Puterniciei Tale privegheam asupra întâmplării din Țara-Leșească și eu însumi eram acolo către hotarul nemțesc și vegheam ca vrăjmașul nemțesc să nu facă ceva împotriva mea, cum se svonise, cu toate acestea nu am zăbovit ci am rânduit oameni și norod cari — dacă ar fi nevoie — să meargă acolo fără întârziere într'ajutor. Dar lucrul cu Cazacii s'a întâmplat atât de repede, că până când să avem noi vești, până atunci fusese lupta cea mare între ei, dar cu toate acestea și după aceea, am păzit prin oamenii noștri în toate părțile, la hotarele de către Moldova, pretutindeni la hotare drumurile, ca dacă Cazacii, cum am auzit, ar fi venit aici către noi, de nicăiri nu i-am fi slobozit de nicăiri cu pace. Pentru aceea noi ne silim să ne purtăm în toate după porunca Puterniciei Tale și vom face și mai departe, pe cât putem, să fim Țărilor Puterniciei Tale în toate cu sprijin și ajutor. Dar în aceasta am o supărare mare, când eu după porunca Puterniciei Tale sunt în astfel de priveghiere, care trebuie să țină fără întrerupere; în timpul acela slujitorii Puterniciei Tale dela hotare, dela cari eu ar trebui să mă aștept la sprijin, ei turbură din multe părți aceasta împărăție pe care Puternicia ta mi-ai încredințat-o; și acum amenință și silesc spre supunere astfel de sate, și de orașe, cari mai înainte nu au fost supuse nimănui. Mă rog pentru aceea Puterniciei Tale, ca să-i ia Puternicia Ta de pe mine, să le poruncească să nu mai supere și să nu mai turbure așà fără nici o pricină împărăția mea, care și ea ca și toate celelalte este în grija Puterniciei Tale, ca și eu fiind lipsit de astfel de năcaz și grije să-mi pot purtà veșnic gândul mai bine și mai cu sârg la alte lucruri mai de nevoie, la țara Puterniciei Tale. Care purtare de grije a Puterniciei Tale vreau să o slujesc în veci cu credință. Dumnezeu să te țină; etc.

74.

[Kraków,] 10 Fevruarie 1588.

Secretarul nunțiului A. di Capua către secr. de stat card. Montalto.

Scrisorile avute fiind bine primite de Petru-Vodă din Moldova, acela se gătește să trimeață solie la Roma la Sfântul Părinte.

Monsignor di Leopoli mi scrive ultimamente che il Breve di N. Sig^re^ et le lettere di V. S. Illma per il principe di Moldavia, et per il Sig^r^ Bartolomeo Bruti le haveva mandate a buonissimo recapito et che erano state ricevute con grandissima riverenza, et che esso principe di Moldavia prometteva mandare suoi ambasciatori a dare obedienza a Sua S^tà^ come le cose di questo regno fossero state quiete, che havessero potuto sicuramente

passare, et che in breve aspettava risposta di quello legato apostolico con il ritorno di un gentilhuomo polacco, che era andato a Moldavia.

Pe dos : Decifrato il 30 di Marzo 1588.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 30 fol. 37.)

75.

Witów, 5 Aprilie 1588.

Nunţiul A. di Capua către card. Montalto secretar de stat.

Trimete scrisoarea lui Petru-Vodă din Moldova către Papa recomandând şi pe Bruti care e foarte favorabil catolicilor din Moldova.

Saranno alligate con questa la lettera che scrive il Principe di Moldavia a N. Sig^re^ in risposta del Breve che la Santità Sua si degnò mandarli questi mesi a dietro, et ancora una lettera di Mr Arcivescovo di Leopoli et una del Sig^r^ Bartholomeo Bruti camerero del principe di Moldavia per Sua B^ne^ et le lettere che l'istessi M^r^ arcivescovo di Leopoli et Sig^r^ Bruti scrivono a N. S. Illmo et quelle che hanno scritto a me ; acciò ch'ella havendo particolar ragguaglio della riverenza che mostra il principe di Moldavia alla Santa Sede Apostolica, et della prontezza con la quale procura promuovere la religion cattolica in quelle parti si degni darne conto a la Santità Sua.

Io ho risposto subito a quel Principe, lodando molto la sua pietà et essortandolo a mandar quanto prima li suoi ambasciatori a N. Sig^re^ come promette, et gli ho offerto prontissima l'opera mia con l'autorità della S^tà^ Sua in tutto quello che potrò, et per suo particular servitio, et principalmente in aiuto della religione cattolica in beneficio di quelle anime. Il Sig^r^ Bartholomeo Bruti desidera molto che N. Sig^re^ si degnasse di honorarlo con dargli titolo di Procuratore e protettore de' cattolici in quelle parti, et che favorisca il suo figliuolo di qualche pensione o beneficio, come ha supplicato altre volte ; et vedendo io con quanto ardore si adopra nel servitio del Signor Dio, non posso mancare di non pregare istantemente V. S. Illma a favorirlo con l'autorità et protettione sua appresso la Santità di N. Signore. Se gli ambasciatori di esso principe di Moldavia verranno qui in Polonia, non mancarò di far loro tutti quegli honori et accoglienze che per me

sarà possibile; et tanto più se havranno ordine di passare in Roma, come cenna il Bruti. Tratterò col Padre Provinciale della Compagnia di Giesù et con il Provinciale de Padri di S. Francesco dell' Osservantia, che qui chiamano Bernardini, se sarà possibile mandare da qua alcuni di loro Padri idonei al bisogno di que' popoli, come ricerca esso Bruti.

Di Vitovia, a 5 d'Aprile 1588.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 26 fol. 95.)

76.

Roma, 30 Aprilie 1588.

Cardinalul di Montalto către nunţiul Annibale di Capua.

Sosind aci Petru-Vodă (Cercel) a emoţionat atât de mult pe Sfântul Părinte prin expunerea mizeriei şi suferinţelor sale, încât recomandă cauza sa pentru ca să-şi poată avea măcar o treime din averea ce i s'a luat la intrarea sa în Ardeal.

Molto Ill^re^ et Rev^mo^ Sig^r^ come fratello.

Il principe di Valachia col raccontare il suo caso et la mutatione de la sua fortuna, ha commesso la Santità di N. Sig^re^ a compassione. Onde mi ha commesso ch'io scriva a suo favore al Sig^r^ cardinale Bathori, al principe di Transilvania, et al Gran cancelliere di Polonia, et che lo raccomandi ancora a V. Signoria perchè l'aiuti a ricuperare di 300/m almanco 100/m ducati che è una parte di quel tesoro, il quale dice esserli stato tolto in Transilvania per dove passò fuggendo l'ira del Turco, che lo perseguitava a morte. La causa per se è favorabile, ma aggiungendovisi l'autorità di Sua B^ne^ non dubito punto che V. S^ria^ l'abbraccierà con tutto l'animo, et così la essorta a fare, acciochè col mezzo suo questo afflitto Signor resti consolato, et Sua S^tà^ si rallegri di non haver raccomandato invano un Principe cascato in miseria. Et N. Signor Dio conservi V. Sig^ria^ sana et felice.

Di Roma, a 30 d'Aprile 1588.

Di V. S. Rev^ma^

A. Cardinale Montalto mpr.

Adresa: Al molto Ill^re^ et Rev^mo^ Sig^re^ come fratello, Monsr. l'Arcivescovo di Napoli, Nuntio Apostolico appresso il Ser^mo^ Re di Polonia.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 27 fol. 230.)

77.

Aiud, 5 Mai 1588.

Principele Sigismund Báthory către oraşul Oradea.

Lărgind privilegiul decedatului său tată, principele Cristofor Báthory, scuteşte pe proprietarii de case de orice dări.

Nos Sigismundus Bathori de Somlyó vaivoda Transylvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis, quod etsi universi incolae civitatis nostrae Varadiensis ex speciali indicto Ill^mi^ quondam Principis domini Christophori Báthory de Somlyó vaivodae Transylvaniae et Siculorum comitis, domini genitoris nostri desideratissimi, piae memoriae, ratione personarum suarum instar aliorum nobilium ditionis nostrae plena et aequali nobilitatis praerogativa utantur, nihilominus tamen onera civilia publico ipsorum usu, ita poscente, ratione domorum et hereditatum suarum aequaliter subeant, demptis illis, quorum domos ex speciali nostra annuentia a servitiarum publicorum et censuum solutione exemptae sunt, nonnullos vero non deesse in medio ipsorum (ut ex relatione ipsorum Varadiensium intelligimus) qui nullam domuum suarum exemptionem habentes, simplici personarum suarum nobilitate a censu et oneribus quibusvis publicis ratione domuum et hereditatum suarum se immunes habere vellent; quod cum indignum sit, id eisdem universis incolis dictae civitatis Varadiensis annuendum et concedendum duximus, prout per praesentes annuimus et concedimus, ut a modo imposterum perpetuis semper temporibus universi incolae dictae civitatis Varadiensis (demptis militibus nostris stipendiariis Varadiensibus) publicis eiusdem civitatis oneribus, iuribus, censu et contributionibus solvendis, servitiisque quibuslibet publicis, ratione domuum suarum praestandis aequaliter sint subiecti, neque ullus se oneri servitiorum publicorum et census solutioni subducere valeat, nisi qui ex nostra, aut praedecessorum nostrorum annuentia litteras speciales super nobilitatione et exemptione domorum, aut hereditatum suarum habuerent, quos in suis litteris exemptione, aut nobilitationibus conservari volumus. Itaque vobis universis incolis dictae civitatis Varadiensis, illis, qui super domibus suis specialem exemptionem, aut nobilitationem non habent, aut stipendiarii nostri non sunt, modernis et futuris, harum serie mandamus firmiter, ut aequalia in publicis negotiis,

iuribusque onera, servitiisque praestandis, et censu solvendo ac aliis obire debeatis, neque ullus vestrum se huic oneri subtrahere praesumat. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Eniedini, 5. die mensis Maii. Anno Domini 1588.

(Collectio Hevenessiana. Budapest. Vol. 71 pag. 33. Copia.)

78.

Alba-Iulia, 8 Mai 1588.

Principele Sigismund Báthory către municipiul oraşului Baia-Sprie.

Intăreşte regulamentul oraşului în privinţa achitării datoriilor.

Nos Sigismundus Bathori de Somlio, waivoda Transylvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis: Quod Prudentes et Circumspecti Elias Chiorba iudex, Daniel Literatus Chiorba et Petrus Kerekes iurati cives oppidi nostri Felseőbánya, in suis, ac universorum civium et inhabitatorum oppidi eiusdem nominibus, et in personis, nostram venientes in praesentiam, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam articulos de modo et forma solutionis liquidorum debitorum, aliisque similibus negotiis, a se sancitos, ipsisque et ipsorum usibus, pro ratione loci accomodatos, quos iidem in posterum inter se se pro legibus municipalibus haberent atque observarent, supplicantes nobis humillime, ut eosdem articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, pro ipsis, eorumque posteris et successoribus universis admittere, confirmareque, ac in iis eosdem conservare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Primo. Si quis pecuniam mutuo ab aliquo acceperit, pecunia ei satisfaciat; si vero pecunia, rebusque argenteis, debitor, eiusmodi rebus, quae divendi possint, debitum exsolvat, ne quam debitor pecuniae suae, mutuo datae, iacturam patiatur. Postea, rerum pecuniis divenditarum pretia, pecuniis persolvantur; si id fieri nequit, earum rerum, quae divendi possint, aestimatione, tandem merces pro operibus impensis, pecuniis exsolvatur; si eae desint, res probe eis aestimentur, ac intra triduum talibus operariis satisfiat. Porro debitor iuramentum deponat, quod nec pecuniae quicquam, neque rerum argentearum habeat, ac sic tandem iis rebus, quae pecuniis viciniores sunt, debitum solvat,

atque dum in urbe domi habuerit, quod dependat, aestimator ea causa urbe egredi non debeat. Deinde, si quis sumptus aliquos in repetendis liquidis suis debitis fecerit, ii ei iure adiudicentur, et reddantur, idque intra sex hebdomadas, una cum summa ipsa principali, quae ei debetur. Denique, si quod debitum, unam marcam argenti, florenos nempe octo, excedit, eius solutio sex hebdomadis fiat, si vero non excedat, vel minor etiam sit, duabus. Caeterum, quoniam fodinarum cultores magnam plerumque vim pecuniae, ad ipsas operas impendunt, ac sicuti dici solet, et oleum, et operam ludunt, horum debita, quia nonnunquam permissa sunt faenori, ad anni unius et trium dierum spatium prorogentur. Verum, si illud debitum non in sortem auri, aut argenti sit ab eo conflatum, in eo modus et ordo superius in debitorum ratione denotatus, observandus erit. Praeterea, qui in fodinis et contussoriis operas faciunt, tum qui in ordine agazonum sunt, si post factam numerationem, rationemque initam, ratione denegatae mercedis, et salarii ipsorum, coram iudice aut magistro montis, cum heris suis e iure contenderint, satisfactionem ad decimum quintum diem accipiant, quo tempore, si aliter fieri nequeat, iuramento erit heris ipsis declarare, se nihil pecuniae habere. De auro rudi et informi, similiter et argento, huiusmodi fodinas habentes, sacramentum praestare non tenentur, propterea, quod aurum et argentum non signatum, non sit in eorum potestate. Tandem ergo solvant rebus iis, quae pretium habeant, et facile in pecuniam convertantur. Verum tamen hi fodinarum cultores florenos duos propter varios usus, plurimasque necessitates, quae continue ipsis ingruunt, apud se reservare poterunt. Quibus exceptis ultra unum florenum Hungaricum apud se retinere, nulli fas esto. Quod tamen intelligendum est de praecipuis illis debitis, quae, uti praemissum est, valorem marchae unius argenti excedunt. Porro hereditates terrestres impignoratae, ante festum Sancti Georgii Martyris redimantur, alias eodem anno, una cum tot usu fructu et emolumentis, apud manus illius, cui datae pignori fuerint, remanebunt. Ultimo. His autem statutis, tanquam aequis, et ab ipsismet inductis et ordinatis, si qui repugnarent, seseque opponerent, tales absque omni favore et personarum respectu, vinculis constricti, tamdiu teneantur, donec de debitis ipsorum ad plenum satis fecerint.

Nos igitur praemissa supplicatione, nobis modo quo supra porrecta, faventer exaudita et admissa, praescriptos articulos, modo praemisso nobis exhibitos, praesentibusque literis nostris

verbo verbotenus insertos et inscriptos, quoad omnes earum continentias, clausulas et puncta, eatenus, quatenus publicis iuribus et statutis regni, ac aliis etiam privilegiis ipsorum civium, nec non iuribus etiam ipsis fodinarum, rationibusque in iis nostris, et commodis derogare non videntur, pro legibus municipalibus eisdem civibus dicti oppidi Felseőbánya, ipsorumque heredibus et successoribus universis perpetuo valituras gratiose dandos, admittendos et confirmandos duximus, prout damus, admittimus et confirmamus praesentium per vigorem. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas memoratis universis inhabitatoribus eiusdem oppidi Felseőbánya, ipsorumque heredibus et successoribus universis dedimus, et contulimus.

Datum in civitate nostra Albae Iuliae, octava die mensis Maii. Anno Domini Millesimo quingentesimo octuagesimo octavo.

Sigismundus Bathori
de Somlio mpr

Volffgangus Kowachoczy
Cancellarius mpr

(Coll. Kaprinai. Budapest. Vol. XVI in 4-to p. 69—71. Copia Kaprinai.)

79.

Roma, 20 Mai 1588.

Papa Sixtus V. către Petru-Vodă Șchiopul.

Primind cu plăcere scrisorile sale, află cu bucurie de zelul său față de ereticii din Moldova.

Sixtus Papa V.

Dilecto filio nobili viro Moldaviae Principi.

Dilecte fili, nobilis vir. Salutem et Apostolicam benedictionem.

Iudicium nostrum bonorumque omnium de tua praestanti virtute et pietate verissimum fuisse res ipsa declaravit; et cum Nuntii nostri literae, tum tuae ipsius datae Kalendis Ianuariis, nobis significarunt, sic enim omnes persuasum habebamus, summa omnia esse a tua virtute et pietate exspectanda: ecce enim tuae literae de haereticorum perfidia ex tua provincia, tuo in primis decreto et iussu, tum opera dilecti filii Bartholomei Bruti exterminata, de magna hominum multitudine ab impietatis erroribus liberata,

de Catholica religione undique tecta et munita. Maxime vellemus adfuisses nostroque in animo versatus esses, in quo, certe, cogitatione et charitate nostra eras, perspexisses quantopere legendis tuis literis afficeremur, quantaque laetitia exultaremus. Egimus igitur gratias divinae bonitati, quantas potuimus maximas, tibique summa omnia precati sumus. De Bruti filio nobis curae erit cupidissimeque omnem Tuae Nobilitati gratificandi facultatem amplectemur.

Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die XX. Maii 1588. Pontificatus nostri anno quarto.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44. Vol. 29 fol. 61—62. Copie of.)

80.

Alba-Iulia, 21 Mai 1588.

Confesiunea de credinţă a tânărului George Blandrata.

Conform ultimei voinţe a unchiului său, decedat nu de mult, declară că e gata a preda averea moştenită dela unchiul său, medicul George Blandrata, îndată ce s'ar lăsa de religiunea evanghelică care nu recunoaşte pe Papa de cap al ei şi că fără consimţimântul principelui Ardealului nici când nu va părăsi ţara.

Georgius Alfonsi Blandratae filius, n[otum facie]ntes quibus expedit universis, postquam --- ut Excellentissimus quondam Georgius Blandrata ---[1] piae memoriae observandissimus, proximis diebus [e vivis fu]it sublatus, isque in testamento suo, quod ante obitum com[mu]ne rerum omnium suarum haeredem, ea lege constitueret, ut in fide et religione christiana ac evangelica, quam abdicato semel papatu amplexus sum, constanter perseverem, si vero ad papatum iterum aliquando redirem, haereditate ipsa statim exciderem, eaque ad alium nepotem ipsius devolveretur. Ergo id bona fide affirmo atque promitto, me nullo unquam tempore, donec vivam, religionem istam, quam probavi et in qua complures iam annos vixi, esse mutaturum. Quod, si secus fecero, (quod quidem ne mihi in mentem unquam veniat, Deum supplex oro) tum paratus sum poenam eam in testamento expressam subire, nempe, ut omnibus facultatibus a dicto patruo meo mihi relictis, fratri meo illico cedam, idque me facturum et praestiturum esse, iterum atque iterum in Dei conspectu optima fide pol-

[1] Litere lipsă, hârtia fiind aci mucegăită şi pătată de apă.

liceor et confirmo ; quin illud quoque addo, me inscio Illmo principe Transsilvaniae, domino meo clementissimo, nunquam ex hac provincia esse excessurum. In cuius rei memoriam, [1] fidem et firmitatem praesentes literas chirographo et sigillo [2] meo roboratas dare volui.

Datum Albae Iuliae, 21. die Maii. Anno Domini 1588.

Georgius Blandrata

Pe dos : Confessio Georgii Blandratae de perseverando in religione evangelica, quam abdicato semel papatu suscepisset.

Cu altă mână : Hic nepos est Doctoris Blandratae.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Notă. Bătrânul şi renumitul medic Blandrata, care venise în Ungaria şi Ardeal la regina Isabella (încă la anul 1544) şi era un aprig apostol al religiunii evangelice murì strangulat chiar de unul din nepoţii săi, doritori de averea sa, în Alba-Iulia „în luna Aprilie 1588" după însemnarea contimporanului Gyulaffi, iar bănuiala de a fi omorît pe unchiul său căzu pe nepot şi prin faptul, că noaptea după moartea sa, fugì din Alba Iulia. [3]

81.

Roma, 1 Iunie 1588.

Petru Cercel-Vodă către cancelarul Ioan Zamoyski.

Mulţumindu-i pentru bunătatea arătată faţă de dânsul, îl roagă să intervină pe lângă principele Sigismund Báthory în privinţa restituirii în parte a averei sale sechestrate la intrarea sa în Ardeal.

La buona volontà di V. S. Illma verso me e verso le cose mie, e la pietà che nel occorrenze de miei miseri accidenti di Transilvania la mostrò d'havere di me, come pienamente m'ha ragguagliato il Sig^re Franco Sivori, me le ha di maniera obligato, che se le forze mie fossero hora conformi a l'animo, le haverei già dimostrata quella gratitudine, che io mi riserbo altamente impressa ne la memoria, per darne segno, quando piacerà al Signore Iddio, che si cambi lo stato delle cose mie, e prima che adesso lavori per lo meno ringratiatala della prontezza sua verso me, se non mi havesse ritenuto l'aspettar cagione di potere a tempo pregarla, che la si degnasse di haver per raccomandati i negotii miei, et essermi di quello aiuto, che l'autorità sua può arrecarmi, come hora è nata occorrenza di farlo, poichè havendo io sempre, dopo la mia liberatione, per suprema e sola gratia divina concessami,

1 Scris greşit : memorem.

2 Pecete identică cu a unchiului său, numai că scutul e lung, nu rotund.

3 Gyulaffi Lestár történelmi maradványai (Budapest, 1894) pag. 16.

havuta intentione di ritornare in pace e concordia con li Signori Transilvani, come la christiana religione m'insegna, ho continuamente tentato di trattare con debiti mezi con loro, acciò mi restituissero que' beni, che ne lo stato di Transilvania mi furono levati, e là sono hora ritenuti, risolvendomi nell'avanzo di porre in oblìo ogni grave ingiuria sopportata, e rinovare con felice augurio di perfetta pace la prima amicitia nostra, ma per quel che io mi sia in ciò adoperato non ho ottenuto cosa alcuna, se bene molto tempo con infinite parole, senza conclusione, mi hanno trattenuto, il che vistosi da me, nè potendo indur la mente a rimuoversi dal primo desiderio di pace risoluti di passare in Italia per esplicare questo negotio a la Santità di N. Sig^re Sisto quinto, come di nostro capo, e referirmene a quel che da lui mi fosse ordinato, et acciochè la reverenza dovuta a l'autorità sua inducesse l'Illmo Signor prencipe di Transilvania ad usar con me termini di giustitia, e reintegrarmi in quel che mi è stato levato, et essendo con misericorde animo stata raccolta la causa mia dal Sommo Pontefice si è esso per puro zelo christiano, e di pietà mosso a commettere all'Illmo cardinale Montalto, suo nipote, che per sua parte et in suo nome scrivesse sopra questo non solo in Transilvania a l'Illmo cardinale Bathori, et a detto Illmo principe, ma ancora in Polonia a V. S. Illma sapendo Sua S^tà quanto ella sia desiderosa della pace e tranquillità, non solo delle cose de la sua patria, ma ancora di quelle di Transilvania, movendolo a ciò lo stretto legame di parentela, che ella tiene con quel principe, nè solo è bastato a Sua B^ne fare scrivere al Cardinale, suo nipote, come ho detto, che anco per più efficacia ha voluto espressamente mandarne un Breve al detto Illmo principe, come da Monsignor Illmo nontio potrà V. S. Illma esser ragguagliata; et per dar più segno di quanto habbi a cuore questo negotio ha riposto la somma di tutto questo nell' Illmo e Rev^mo suo legato Apostolico, e in Monsignor nuntio, dai quali duoi ella sarà a lungo informata, quanto sia volontorosa Sua S^tà che segua questo accordo, per pace sì de l'una, come de l'altra parte, e quel che sia intentione sua, che sopra ciò si tratti, et io per me le affermo che il maggiore de miei desiderii è di confermarmi amico con li Signori Transilvani, e con il Signor principe, verso il quale sa Iddio, che il mio animo è stato sempre affettionato; così come mi son sempre dato ad intendere; che Sua S. Illma habbia havuto pietà dei casi miei, nè sia stata intentione sua principale che io patissi, quanto ho sofferto ne' suoi stati, e per questo spero, che non vorrà negarmi

la restitutione di quei beni, i quali in Transilvania mi furono tolti, et in Transilvania si godono, senza che il Signor principe ne risenta utile alcuno, e per cotal cagione V. S. Illma che havendo io confidato così ne la prudenza, bontà sua, voglia proteggere questa mia causa, rendendosi sicura che sarebbe con estremo mio dolore, se io fussi forzato al fine a trattar di questi negotii col Gran Turco, con far che egli fusse avertito sì de la mia prigionia di trenta mesi in circa, [1] a lui negata sempre, come de li trecento mila scudi, che mi sono ritenuti a torto, perchè la sa bene, come prudentissima, e consapevole degli andamenti di Turchia, che non potrebbe passare il negotio senza grave pericolo dell' Illmo principe, e non solo col dover pagare li scudi di 300/mila, ma il doppio ancora, e oltre che forse molta ruina poterebbe accaderne. Vieti Iddio, che acciò debba venirsi, e mi conceda, che possa havere effetto l'intento mio con lo stabilir ferma pace, e incorrotta amicitia con l'Illmo principe, e con i suoi, non c'essendo causa alcuna onde mi debba per humano, o per divino decreto esser negata richiesta così ragionevole. So che V. S. Illma con l'autorità e saviezza sua potrà in cosa tanto honesta dispor molto dell'Illmo principe, e de suoi baroni, e so anco che per humanità natìa la sarà pronta a farlo et io per agevolar ogni difficultà che potesse interrompere accordo, ho rimesso liberamente il tutto in Sua B^ne e per conseguenza nell'Illmo et Rev^mo legato, sì che tutto quello che da lui sarà conchiuso giudicherò per ben fatta, e tanto ho stabilito. Se io volessi offerirmi sopra ciò a V. S. Illma con dirle a lungo in quanto obligo io sia per restarne con lei, tratterei sì di cosa prolissa, come di superflua, sapendo che per suo antico uso ella è prontissima a l'opere di giustitia e di cortesia, ma se bene le impegno la mia fede, che in qualunque accidente io potrò servirla, opererò che ella conosca negli effetti, se comodo mi si porgerà quel che in parole non voglio, nè potrei esprimerle. Con che li bacio le mani, e prego Nostro Signore Iddio, che la conservi in ogni prosperità. [2]

Di Roma, il giorno primo di Giugno 1588.

(Arch. Vat. Roma. Borghese III. 72. fol. 619—620. Copie.)

1 Potrivit acestei mărturisiri Petru Cercel scăpă din cetatea Huszt în luna Octomvrie 1587, pe cătă vreme avem o însemnare contimporană că el fugise încă din August 1587 lăsându-se pe o funie din fereastra casei sale unde stătea prins şi ţinut în mod cinstit, prefectul cetăţii fiind Albert Lónyai, boier cu omenie; Gyulafy Lestár följegyzései (Budapest, 1881) p. 23 şi Szamosközy István történeti maradványai vol. IV (Budapest, 1880) p. 18.

2 Cfr. scrisoarea lui Petru Cercel către nunţiul Annibale di Capua din aceaş zi cu aceasta, retipărită din publicaţiunea lui Theiner în Hurmuzaki: Documente vol. III/I p. 105—106.

82.

Roma, 20 Iunie 1588.

Petru Cercel-Vodă către nunțiul Annibale di Capua.

Îi cere din nou ajutorul în afacerea sa din Ardeal prin aducătorul rândurilor sale, care îi e bun prieten.

Illmo e Rev^mo Monsig^re Sig^r mio osservandissimo.

Dopo l'haver a li giorni a dietro scritto a V. S. Illma per mezzo dell' Illmo Card^l Legato [1] mandandole un Breve di Sua S^tà con lettere al' Illmo Principe di Transilvania, et altri, per conto dell' occorrenze, che pendono tra me e li Signori Transilvani, m'è venuta occasione di scriverle di nuovo con il Sig^r Gio: Battista Mercato, presente latore, sì per rinfrescarle la memoria di quanto io desidero, che la mi sia favorevole in quel che deve trattarsi per ordine di Sua S^tà come ella havrà già inteso, come anco per dirle che essendo il Sig^r Gio: Battista di lungo tempo mio caro amico et affettionato, caso che paresse a V. S. Illma che egli fosse l'apportator del Breve e delle lettere del Principe in Transilvania, m'accerto, che sarebbe per trattar quei negotii, che se gli imponessero con ogni destrezza e reputatione, e maggiormente essendosi egli di già offerto pronto e desideroso di farlo; ma tutto sia rimesso nel volere e parer di lei, del quale mi sarà ogni resolutione di sommo contento, come ancora con indissolubile obligo le resterò di quel che da essa in mio aiuto sarà operato, nel che si come l'offerir di parola ricompensa sarebbe cosa lunga e superflua, così quando piacerà a Iddio farò che gli effetti supplischino; con che le bacio le mani e le prego ogni compita felicità.

Di Roma, li 20 di Giugno 1588.

Di V^ra Sig^ia Illma e Rev^ma

Ser(vito)re Aff(ettionatissi)mo
Il Principe de la gran Valachia
Petrus

Adresa: All' Illmo et Rev^mo Monsignor, Signor mio osservandissimo (Annibale Arci)vescovo di Napoli, nuntio (Apostolico) etc. Cracovia.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 25 fol. 92. Copie.)

---

[1] Cardinalul Ipolit Aldobrandini, trimes acuma în Polonia în diverse chestiuni pendinte între regat și Vatican.

83.

Alba-Iulia, 7 Iulie 1588.

Principele Sigismund Báthory către Ladislau Sombori.

La jalba preoţilor luterani ai eparhiei Şeica, ordonă ca la dijmuit să se ţină seamă de vechiul drept al preoţimei, ca să-şi poată alege şi reţine sfertul dijmei.

Sigismundus Bathori de Somlio Vayvoda Transylvaniae et Siculorum Comes etc. Mag^co^ domino Ladislao Sombori, arendatori decimarum nostrarum Transylvaniensium et consiliario nostro, eiusque vicem gerentibus, modernis et futuris, praesentium notitiam habituris. Salutem et favorem.

Expositum est nobis per Honorabiles pastores et plebanos ecclesiarum capituli Schelkensis, qualiter vos, nescitur unde moti, contra antiquam et receptam illorum libertatem, praerogativam et consuetudinem, optionem et electionem liberam unius quartae in divisione Decimarum facta, adimere et infringere velletis, in praeiudicium libertatis eorundem valde magnum. Unde supplicatum est nobis pro parte et in personis eorundem ministrorum ecclesiasticorum praefati capituli Selk humiliter, ut nos ipsos in antiquitus recepta consuetudine ipsorum benigne conservare dignaremur, quo nimirum in divisione singularum decimarum electionem et optionem liberam unius quartae habere et sibi usurpare possint, reliquam vero partem decimarum insuper iisdem pastoribus legitime competentem, sorte iacta, tandem cum decimatoribus constitutis ex aequo dividere queant. Quorum supplicatione benigne exaudita et faventer admissa, volentes antiquam et usitatam consuetudinem, in qua videlicet hactenus exstiterunt et nos observari facere : pro eo harum serie vobis committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, et rebus sic, ut fertur, stantibus et se habentibus, eos quoque annotatos pastores et ministros ecclesiasticos praescripti capituli Selk, in electione et libera optione unius quartae ex singulis decimis conservare, neque illos in optione quartarum contra veterem eosdem ministrorum et plebanorum praerogativam et libertatem aliquo modo impedire, turbare et molestare debeatis, aut sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Iuliae, die 7. Iulii. Anno 1588.

Sigismundus Bathori de Somlyó

Volffgangus Kowachoczy, Cancellarius

(Matthiae Militis Adversaria historica. Budapest. Fol. 159.)

84.

Kraków, 4 August 1588.

Nunţiul Annibale di Capua către card. Montalto secretar de stat.

Peste câteva zile vor pleca în Moldova câţiva Iezuiţi pentru propovăduirea religiunii catolice.

Il Padre Provinciale qui della Compagnia del Iesù già ha provisto di alcuni Padri per mandarli in Moldavia, et fra due o tre giorni s'invieranno; et io scrivo a quel Principe et al Sig^r Bartholomeo Bruti che l'habbiano in particolare protettione et li favoriscano in servitio del Signor Dio et della religion cattolica.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 26 fol. 207.)

85.

Alba-Iulia, 28 August 1588.

Principele Sigismund Báthory către fraţii Ştefan şi Baltazar Báthory.

Consimte la împărţirea moşiilor lor moştenite prin testamentul decedatului lor unchiu, regele Ştefan Báthory.

Mutua fassio inter Stephanum et Balthasarem Báthory, ratione arcis Fogaras, Somlio, Soliomkő et aliorum bonorum.

Nos Sigismundus Bathory de Somlio Vaivoda Transylvaniae et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus etc. Quod Spectabiles et Magnifici domini Stephanus Bathory de Somlio conisiliarius noster et comes perpetuus comitatus Craznensis ab una, ac Balthasar Bathory de Somlio, fratres nostri, partibus ab altera, coram nobis personaliter constituti, idem Balthasar Bathory omnibus et quibuslibet gravaminibus cunctorum fratrum proximorum haeredum, legitimorumque successorum suorum, quos infra scriptum tangeret et concerneret, seu quovis modo tangere et concernere posset negotium in futurum, super se assumptis et levatis, matura primum intra se deliberatione praehabita, sponte et libere confessus est, pariterque retulit in hunc modum: Quod quia nos secundum testamentariam dispositionem Ser^mi principis, foelicis quondam reminiscentiae, domini Stephani Dei gratia regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae etc. totalem et integram arcem Fogaras simul cum universis eius per-

tinentiis, ea lege, ut ipse universis bonis et iuribus suis possessionariis, tam aviticis et paternis, quam acquisititiis, ubilibet, et in quibuscunque regni nostri Transilvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subiectarum comitatibus existentibus et adiacentibus fratribus suis cederet et abrenunciaret, eidem Balthasari Bathory per manus nostras dedissemus, et contulissemus, ob hoc ipse toto, et omni iuri suo, in praetactis universis bonis et iuribus possessionariis, signanter vero in castris Somlio et Soliomkeo, universisque pertinentiis eorundem, qualitercunque habita penitus, et per omnia cessisset, et abrenunciasset, eademque dicto domino Stephano Bathory possidendas et habendas reliquisset: nullum ius, nullamve iuris, et dominii proprietatem, si quod et quam ipse in iisdem bonis et iuribus aviticis, paternis et acquisititiis qualitercunque habuisset, vel se habere speraret, quovismodo sibi, suisque haeredibus, et posteritatibus universis reservandas, sed totum et omne ius, omnemque iuris et dominii proprietatem in ipsum dominum Stephanum Bathory, haeredesque et posteritates ipsius universas transtulisset, et transpedisset pleno iure, et cum affectu; hoc tamen non praetermisso, sed per expressum declarato, quod si ipsum dominum Stephanum Bathory absque haeredum solatio (quod tamen Deus avertat) ex hac luce decedere contingeret, mox in tali casu successio mutua locum suum obtineat, et robur sortiatur firmitatis. Prout modo praemisso iuri et dominio omnium bonorum, et iurium aviticorum, paternorum et acquisiticorum abrenunciavit, idque totum in praefatum dominum Stephanum Bathory, haeredesque ipsius transtulit nostri in praesentia personali sua adstantia, et vivae vocis oraculo. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Albae Iuliae, die 28-a Augusti. A. D. 1588.

(L.S.) Coram me Volff. Kowachoczy
Cancell: mpr

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Suppl. Dipl. Trans. vol. VIII p. 295—297.)

86.

[Kraków, August 1588.]

Regele Sigismund III către Petru Șchiopul-Vodă.

Aprobând hotărîrea sa de a introduce în Moldova părinții Iezuiți pentru propagarea cultului catolic, îi trimite doi, foarte în-

văţaţi şi cucernici, de o viaţă morală exemplară, pe cari îi recomandă bunăvoinţii sale ca pe unii cari vor face în puţină vreme mari lucruri întru mărirea lui Dumnezeu.

Exemplum litterarum Regis Poloniae ad Moldaviae Principem.

Magnifice Domine vicine, et amice nobis dilecte.

Non possumus non vehementer probare plenum pietatis plenumque prudentiae Sinceritatis V^rae^ institutum, quod Societatis Iesu sacerdotes in provinciam suam accersendos putarit. Est enim hoc pietatis indicium, religionem ac Sanctam fidem et sincerum divini numinis cultum in ditionibus suis propagari cupere est, et illud prudentiae eos potissimum sacerdotes a Sancta Apostolica Sede etiam postulasse, qui pietate in Deum, doctrina, ac religionis Christi catholicae propagandae inflammante studio, multos iam annos in Ecclesia Dei floruerunt. Ex iis iam duo, spectantes vitae, morumque integritate, eruditioneque singulari praediti, ac in omni officio pietatis colendo, docendoque diligentissimi, mandato Pontificis Maximi, qui laudabili Sinceritatis V^rae^ desiderio satisfacere, ac provinciae istius saluti prospicere unice cupit, a Superioribus suis e regno nostro ad Sinceritatem V^ram^ mittuntur: nimirum Ioannes Sonovianus et Iustus Rabus, theologi; quorum adventum etsi non dubitamus Sinceritati V^rae^ gratum fore, ac illos propter virtutem illorum satis commendatos esse, attamen nos pro nostra singulari in eam Societatem benevolentia praetermittere noluimus, quin eos nostris etiam literis Sinceritati V^rae^ commendaremus, ab ea postulantes, ut quemadmodum eos ad se vocavit, ita veraciter ac benigne excipiat, ut benevolentia sua, favoreque complectatur, uti eos, qui Domino bene iuvante, magnos ad gloriam Dei fructus in ditione Sinceritatis V^rae^ brevi sunt facturi. Quod ipsa Sinceritas V^ra^ coram cognoscet. Cupimus Sinceritatem V^ram^ bene valere.

Datum etc.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 25 fol. 56. Copie.)

87.

Huşi, 3 Octomvrie 1588.

Petru Şchiopul-Vodă către regele Sigismund III.

Felicitându-l prin solii săi cu prilejul urcării sale pe tron, îi cere iertare că nu a putut face acest lucru mai curând, asigu-

rându-l că doreşte a menţine vecinătate bună cu Polonii, iar ca semn al devoţiunii sale îi trimite doi cai arabi, unul cu hamuri, altul fără.

Serenissime Rex, Illustrissime princeps ac potentissime Domine, Domine amice, vicineque nobis observande.

Paratissimorum servitiorum nostrorum commendationem. Ea antiquitus inter Ser^mos^ Poloniae reges et Magnificos palatinos Moldaviae servata fuit consuetudo, ut missis oratoribus suis, non solum palatinus novo regi congratuletur, verum etiam Suae Illustritatis pactorum foederumque, quae utrique provinciae sanctae intercedunt, confirmare exposceret. Quia itaque Maiestas Regia V^ra^ post pie defunctum Stephanum regem ab omnibus regni ordinibus in regem electa, verum nunc petitur, sane docuiisset nos, ut maturius eos ad eundem expedivissemus. Verum diversi iisque gratiosissimis occupati negotiis temporis nobis ea in re inserviendum fuit; quare rogamus Ser^mam^ Do. V^ram^, ut iustissimam hanc excusationem nostram clementer admittat, nobisque hoc ignoscat. Nunc vero cum tranquillioribus rebus nostris Ser^mam^ M^tem^ V^ram^ sceptra regni cum summa laude exemplo clarissimorum maiorum suorum prudenter gerere feliciterque regnare audiamus consueto more provinciae huius ad eandem legatis his nostris expeditis precamur Ser^mo^ Regi M^ti^ V^rae^ a Deo Optimo Maximo felicissima quaeque inprimis vero tranquillam gubernationem ac longos annos, ut non solum laudatissimos maiores suos virtute, factis ac gloria aequet, verum etiam superet. Quorum clementiam ac benevolentiam, qua unice nos prosequuti sunt, quoties ex alta repetimus, accuratiusque consideramus, amicitiam ac bonam vicinitatem, quam sancte nobiscum coluerunt, intermittere non possumus, quin piis etiam ipsorum cineribus post ultima iam facta nunc gratias agamus, externamque ipsis beatitudinem in orationibus nostris precemur. Utinam id nobis cum Ser^ma^ Regia M^te^ V^ra^ domino vicinoque perpetua pietate nobis observantissimo usu veniat. Quod ac vice a Serenitate V^ra^ petimus, ita contra nos idem facturos eadem sancte pollicemur. Quamobrem cum oratores hos nostros Magnificum Heremiam Mohyła supremum provinciae nostrae marschalcum et Bartholomeum Brut magnum curiae nostrae magistrum, consiliarios nostros, ad Serenitatem V^ram^ expediver mus, quibus iuxta [instructionem] vix in mandatis dedimus, ut copiosioribus verbis eandem amicitiam et benevolentiam nostram denuntient. Rogamus Ser^tem^ V^ram^ ut plenariam eis, tanquam fidelibus nostris, in omnibus fidem adhibeat et munus,

quod Ser^ti V^rae in pignus nostrae in se observantiae mittemus, hoc est duos generosissimos equos Arabicos, unum cum omni apparatu, alterum vero absque apparatu, aequi bonique consulat, idque non tam a dignitate, quam donantis sinceritate existimet. Quam bene valere a Deo optamus.

Datum Moldaviae ex oppido nostro Hus, 3. Octobris 1588.

Pe dos: Reddiderunt Brestae internuntii illius Hieremias Mohila marschalcus et Bartholomaeus Bruti camerarius illius.

(Bibl. Ossolinski. Lwów. Codex 186 fol. 369-370. Copie.)

Notă. E de observat că o altă scrisoare a lui Petru-Vodă din aceeaș zi (3 Octomvrie 1588) e datată în Suceava (Nilles: Symbolae pag. 983) și astfel una din două trebue să se înțeleagă după stilul vechiu, adică din 13 Octomvrie 1588.

88.

Huși, 3 Octomvrie 1588.

Petru Șchiopul-Vodă către senatorii Poloniei.

Îi roagă să intervină pe lângă rege pentru a reînoi cu dânsul tratatul de pace și bună vecinătate dintre Moldova și Polonia.

Petrus Dei gratia palatinus ac dominus Moldaviae.

Reverendissimi, Illustrissimi, Reverendi Illustres, Magnifici ac Generosi domini, amici in primis honorandi.

Quod ob varias occupationes nostras, quae Dominationibus V^rae ex parte sunt notissimae maturius, oratores nostros ad Sacram Regiam M^tem Poloniae non expediverimus, vobis amplissimis senatoribus mirum videri non debebit, imo pro eximia sapientia vestra et qua nos semper prosequi consuevistis, benevolentia nos, ut apud Suam Sacram Regiam M^tem hac in parte excusetis, vos peramanter rogamus. Cum vero pacatioribus rebus nostris, eos ad Ser^tem Suam nunc expediverimus, partim ut benevolentiam ac amicitiam nostram oretenus Suae Ser^ti denuntient, partim ut foederum ac pactorum memoriam quam utrique provinciae multo intercedunt, sancteque hactenus ab utraque parte observata sunt, refucent, Regiaeque M^ti in memoriam revocent, easdem amplissimas Dominationes V^rae itidem oramus dignentur Suae Regiae M^ti persuadere, ut exemplo clarissimorum maiorum suorum nobiscum bonam vicinitatem colat nosque Regia sua clementia ac benevolentia prosequatur. Quod quia vel nos ultro facturi sumus ac aequa pietate, qua cum maior bus Suae Ser^tis (cuius rei amplissimae Do. V^rae nobis soli testes esse poteritis) amicitiam coluimus. Cum Sua Regia M^te itidem sta-

tuere decrevimus non ingratum hoc studium nostrum Suae Ser^ti futurum confidimus, quo cum Ser^mae Regiae M^ti Suae clementiam aucupare desideremus, nolite Clarissimi senatores, benevolentia ac studio vestro nobis in comparanda hac deesse, sed et causam, et oratores nostros vobis quam commendatissimos habeatis, idque vobis contra de nobis persuadeatis, nos omnibus in rebus, in quibuscunque opera nostra opus habueritis, semper boni amici officio fungi velle. Bene valeant. [1]

Datum Moldaviae ex oppido nostro Hus, die 3. Octobris 1588.

(Bibl. Ossolinski. Lwów. Codex 186 fol. 370—371. Copie.)

89.

Slawków, 14 Octomvrie 1588.

Nunţiul Annibale di Capua către card. Montalto secretar de stat.

Ştiri despre buna primire a Iezuiţilor, făcută în Moldova de către Vodă, care ar dori să aibă şi câţiva franciscani Bernardini.

Li Padri Giesuiti che havemo mandati in Moldavia, già tengo aviso ch'erano arrivati a salvamento, et che quel Principe gli havea ricevuti molto cari et con grande amorevolezza; come V. S. Illma si degnerà vedere nelle allegate lettere che mi scrivono il Padre Varsevicio, ch'è capo in questa missione, et il Sig^r Bartholomeo Bruti. Spero con l'aiuto del Signor Iddio principalmente, con la buona mente che mostra quel Principe et con l'opera del Bruti, il quale vi si mostra molto ardente, che s'introdurrà in quella provincia la santa religione cattolica, et si farà molto profitto in salute di quelle anime. Fra i Padri Bernardini che sono nelle provincie di questo regno, non c'è soggetto che habbia le lingue et l'altre conditioni che necessariamente si ricercano per mandarli in quella provincia, che di quelli ancora desiderava quel Principe. Onde sarà necessario che il Padre Generale da altre parti provegga; et supplico V. S. Illma a dargli ordine che quanto prima si mandassero qua soggetti habili, che io haverei cura d'inviarli similmente con buono indrizzo subito, conoscendo che necessariamente vi bisognano più operaii per tanta messe.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 26 fol. 249.)

1 Tot din ziua de 3 Octomvrie 1588 mai avem două scrisori dela Petru Cercel către papa Sixt V şi nunţiul Annibale di Capua, retipărite din publicaţiunea lui Theiner în Hurmuzaki: Documente vol. III/1 p. 109—111.

90.

Roma, 26 Noemvrie 1588.

Card. Montalto secretar de stat către nunţiul Annibale di Capua.

Avizul despre buna ispravă a Iezuiţilor din Moldova a fost bine primit de către Papa, care va dispune ca să se trimeaţă acolo şi Bernardini.

L'avviso di Moldavia è stato gratissimo a Sua B^ne^, la quale spera che se ne possa trarre frutto notabile con l'estirpare l'heresia da quel paese et piantarvi la nostra santa fede catholica. V. Sig^ria^ non cessi d'aiutare la buona volontà di quel prencipe: che noi ancora di qua faremo quanto potremo. Et N. Sig^re^ ha già comandato che si riparli col Sig^r^ Card^le^ Mattei, protettore de Bernardini, per mandare colà quel maggior numero che si potrà: benchè ce n'è gran carestia, massime di persone dotate de le qualità, che si ricercano per quella novella plantatione.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 23 fol. 143.)

91.

Sătmar, 1 Decemvrie 1588.

Frideric Pongrácz de Szentmiklós căpit. cetăţii către Camera Scepusiană.

Intervine pentru ca Ştefan-Vodă Mâzgă să nu trebuiască să extrădeze pe acei doi iobagi, pe cari vecinul său Francisc Burián îi cere ca ai săi.

Urunknak ő Felségének egy jámbor hív szolgája Estván vajda *rugându-mă să intervin pentru dânsul în nevoia sa mare, după ce ocărmuirea* megtekintvén hívséges szolgálatját adtak neki egy Puszta Hodos nevű falut, ki ő nálla csak summába vagyon addig, meddig az ő pénzét leteszik. Látván az falunak puszta voltát, az más partra küldött, szabadságot kiáltatott az faluba, ahoz képest jöttenek volt is, kik rea szállottak puszta helyekre, mintegy huszig. Ezek közt levén Burián Ferencz uramnak is két jobbágya a szolgabiró most articulus szerént követeli azok kiadását, de Estván vajda nem akarja kiadni. Most azonban attól tartván, hogy mivel a falu nála csak zálagban van, valami kára következhetik ez ügyből kifolyólag *rog binevoiţi a-i da dreptate, sărmanului om.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Slujitorul de omenie şi credincios al Maiestăţii Sale şi Stăpânului nostru, Voevodul Ştefan, *rugându-mă să intervin pentru dânsul în nevoia sa mare, după ce ocârmuirea*, având în vedere slujirea lui credincioasă, i-a dat un sat numit Puszta-Hodos, care îi este dat lui numai în *summa* până i se plătesc banii. Văzând pustiirea acelui sat, a trimis la celălalt mal, a strigat slobozenie în acel sat, după aceea au şi venit şi s'au aşezat pe locurile pustii, vre-o douăzeci. Fiind între aceştia şi doi iobagi ai lui Francisc Burian, solgăbirăul îi pretinde darea afară a lor, după rânduiala articolelor. Acum temându-se de aceea, că satul la el este numai zălogit, poate să urmeze vre-o pagubă, *rog binevoiţi a-i da dreptate, sărmanului om.*

92.

Brześć, 2 Decemvrie 1588.

Regele Sigismund III către Petru-Vodă Şchiopul.

Primind bucuros solii trimeşi, îl asigură de aceaş bunăvoinţă care a avut-o din partea defunctului rege Ştefan Báthory şi îi mulţumeşte totodată pentru ploconul oferit.

Sigismundus III Dei gratia Rex Poloniae, Magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. Designatus Rex Sueviae etc.

Magnifice domine amice et vicine clarissime.

Quod Sinceritas V^ra^ uti primum per difficultates provinciae suae domesticas potuit, legatos ad nos primarios apud se Generosos viros Ieremiam Mohila supremum Vallachiae marschalcum et Bartholomeum Bruti curiae suae magistrum, consiliarios suos misit, qui illius nomine non tantum felix ac fortunatum regni auspicium nobis gratulentur, verum etiam amicitiam priscis foederibus atque pactis convenientem Sinceritati V^rae^ exposcerent, gratum nobis est tam insigne bonae vicinitatis inter nos amicitiaeque studium, gratum officiorum humanitatis et in nos observantiae praeclare. Quemadmodum et alia priora officia, quae ab ipso nostro in hoc regnum adventa, cum usu venissent, nobis praestare Sinceritas V^ra^ non intermisit, quibus tametsi iam fuit consequuta, ut et optime de illius erga nos animo sentiremus et ipsi illam benevolentiam nostram complecteremur, tamen hac iuxta pristinam consuetudinem missa legatione, multum utramque rem hanc Sinceritas V^ra^ confirmavit. Plane quemadmodum Sinceritas V^ra^ a veteri more et antecessorum suorum exemplis non discessit, ita nos etiam dominos praedecessores nostros in eo imitari volumus, ut Since-

ritatem V^ram^ nostri studiosam et observantem, et optimo erga nos animo praeditam amemus, ac omnibus amicitiam et benevolentiam, quando res se dabit, officiis cumulemus, neque cum ita se erga nos Sinceritas V^ra^ gerit, quicque concedamus, domino Stephano praedecessori nostro, qui Sinceritatem V^ram^ ob illius merita, animique candorem gratia singulari est prosequutus et necessario tempore illi auctoritate patrimonioque suo non defuit, quod quidem de nobis etiam certo sibi Sinceritati V^rae^ polliceatur, atque ea omnia a nobis in ea vicinitate expectet, quae ab amicissimo principe in Sinceritatem V^ram^ proficisci parent.

Munera, quae nobis Sinceritas V^ra^ misit, grata nobis fuerunt, tum ipsa propter suam praestantiam, tum quia animi Sinceritatis V^rae^ candidi et amicitiae nostrae desiderio flagrantis illustria sunt argumenta. Caeteris in rebus, quod ad nos a legatis Sinceritatis V^rae^ perlatae sunt, ut fidem illis plenam adhibuimus, ita responsum dedimus nostram erga benevolentiam Sinceritatis V^rae^ aptam et accomodatam, quod ipsi ad Sinceritatem V^ram^ perferent. Cupimus Sinceritatem V^ram^ bene valere etc.

Datum Brestae, 2. Decembris. Anno 1588. Regni nostri anno primo.

(Bibl. Ossolinski. Lwów. Codex 186 fol. 371. Copie.)

93.

Brześć, 3 Decemvrie 1588.

Senatorii Poloniei către Petru-Vodă Șchiopul.

Primind bucuros solia trimeasă îl asigură de bunăvoința lor, nădăjduind că va menține și dânsul buna vecinătate față de Polonia.

Illustris et Magnifice domine amice et vicine observande.

Legatio, quam ad Regiam M^tem^ dominum nostrum Clementissimum pro veteri Magnificorum Moldaviae palatinorum consuetudine, honorificam Magnificentia V^ra^ misit, cum ipsi Regiae M^ti^ accepta fuit, tum nobis etiam vel eo nomine gratissima accidit, quod iisdem legatis suis Magnificentia V^ra^ mandavit, et nos illius verbis salutarent,propensamque illius in nos omnes voluntatem ac benevolentiae studium deferrent, et litteras plenas humanitatis officiique redderent. Quibus rebus quemadmodum vetustae cum hoc regno Magnificorum Valachiae palatinorum coniunctioni Magnificentia V^ra^ satisfecit, antecessorumque su-

orum consuetudinem servavit, ita nos etiam universi omnes sibi magnopere devinxit, ut iam illi omnia amicissimorum vicinorum officia debeamus. Quod tardius huc legationem ad Sacram Regiam M^tem^, dominum nostrum Clementissimum, Magnificentia V^ra^ miserit eo, quo animo id Sua Maiestas tulit, non enim erat ignora earum difficultatum, quibus hoc tempore Magnificentia V^ra^ fuit implicata, caeterum ut amore benevolentiaque sua Magnificentiam V^ram^ complectatur ac optimi vicini habeat loco, et nos Suae Magnificentiae perpetuo auctores erimus, et ipsam M^tem^ Regiam libenter studioseque sua sponte id esse factituram videmus. Non dubitamus etiam Magnificentiam V^ram^ omnia vicini Suae M^tis^ Regiae, regnique huius studiosissimi officia sedulo esse facturam. De nobis autem omnino ita certe sibi persuadeat, nichil nos unquam praetermissuros, quo nostram erga illam communem benevolentiam testari possimus, nullaque in re, quae vel ad dignitatem, vel ad commoda Magnificentiae V^rae^ pertineret studio, ope communique nostri ordinis auctoritate illi esse defuturos. Quam bene valere cupimus.

Datum Brestae, 3. Decembris 1588.

(Bibl. Ossolinski. Lwów. Codex 186 fol. 372. Copie.)

94.

Slawków, 9 Decemvrie 1588.

Nunţiul Annibale di Capua către card. Montalto secretar de stat.

Expunând solia lui Petru-Vodă Şchiopul, vorbeşte de buna stare în care Iezuiţii se află în Moldova, trimiţând scrisoarea Domnului prin care se scuză că de astă dată nu poate încă trimite solie la Roma.

Erano gionti alla corte di questo Re gli ambasciatori del principe di Moldavia, tenuti a far complimento con la Maestà Sua, et sono il marescial di quella provincia et il Sig^r^ Bartolomeo, Bruti, li quali mi scrivono con molta reverenza della Santa Sede Apostolica; et qui havrebbono desiderato far riverenza all'Illmo Sig^r^ Cardinale legato et darli obedienza. Hanno mandato a presentare a Sua S^ria^ Illma in nome di esso Principe, et ancora a me han mandato una pezza di venti braccia di teletta, lavorata con oro alla turchescha.

I Reverendi Padri Giesuiti che sono andati in quella provincia, hanno le comodità necessarie per hora, come V. S. Illma se de-

gnarà vedere dalle stesse lettere del Bruto che mando qui allegate con altre; et esso Bruti raccomanda il suo figliuolo, et desidera grandemente questo nome da N. Sig^re ch'egli sia protettore in quelle parti della religione cattolica: et io lo raccomando quanto posso al favore di V. S. Illma poichè veramente si mostra zelantissimo a promovere la religione cattolica, et intendo che donò due ville delle sue per comodità de Padri Iesuiti.

Intendo che il Ser^mo Massimiliano pagarà 30 mila scudi per la liberatione di quelli che furon fatti prigioni de' suoi Tedeschi, quando fu preso; et questi saranno del Sig^r Cancelliere.

Il principe di Moldavia si escusa di non potere mandare hora li ambasciatori a N. Sig^re come V. S. Illma se degnerà vedere nella sua lettera che similmente mando.

Di Slawkow, li 9 Decembre 1588.

P. S. Gli ambasciatori del principe di Moldavia havevano havuto gratissime accoglienze dal Re et da tutti quelli senatori; et così quel Hieremia, come il Bruti, se sono mostrati publicamente in ogni occasione obedienti alla Santa Sede Apostolica, con grandissima reverenza. (14 Dec.)

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 26 fol. 295 şi 300.)

95.

Polonia, 15 Decemvrie 1588.

Pretendentul Ioan Bogdan-Vodă către Papa Sixt V.

Expunând în ce fel se strămută de teama Turcilor tatăl său Iancu-Vodă cu întreaga sa familie în Polonia, unde fu decapitat din ordinul regelui Ştefan Báthory, cere să scrie în favorul lor regelui Poloniei pentru ca cu ajutorul lui să-şi poată dobândi scaunul domnesc, după care se obligă a da Bisericii Catolice câte 10,000 taleri pe fiecare an.

Beatissimo et Santissimo Papa.

Essendo q[uondam] Giancula Voivoda, mio padre, principe di Moldavia[1] a presso al Gran Signor Turcho di chiamarlo, che dovesse andar in Constantinopoli, dove che lui ebbe paura di andar da lui, subito che l'a inteso a tolto suso tutta la famiglia,

[1] Această declaraţie e foarte interesantă întrucât până acuma se credea că Ioan Bogdan ar fi fost fiul lui Ioan-Vodă cel Cumplit; Iorga: Pretendenţi domnesci în secolul al XVI-lea (Bucuresci, 1898) p. 37.

cioè moglie con cinque fiollini (4 femine et un maschio) per vegnir a salvarsi nella Cristianità. Cussi passando per Polonia, vedendo il re Stefano, re de Polonia, vedendo la nostra facultà, la voleste tiorla et ha dato la morte al mio povero padre[1] et n'a tolto tutto quello, che avevimo al mondo et noi vedendo la gran povertà et necessità non sapemo, che modo viver, che semo persone numero 30 et avemo supplicato, cioè mia povera madre avanti il detto re Stefano, che ne dovesse soccorrer per il nostro viver et n'ha concesso ducati siecento all' anno, li quali non ne soblisse nel viver, vestir [a t]ante persone.

Da poi la morte del re Stefano è successo un altro in suo loco,[2] dove n'ha concesso quella provision in stessa al presente. Supplico la Vostra Santità, che quella si degni di far una grandissima lemosina alla mia povera madre, con nui poveri fiollini, di scriver al presente re di Polonia, al Signor Canciglier, che sue lustrissime Signorie faccia modo et via di scriver al Gran Signor Turco, che mi torna metter nel loco ch'era il q[uondam] mio padre cioè nel principato de Moldavia. E come sarò messo nel possesso del principato, mi obligo dar et consegnar alla gran chiesia Santa di Roma ducati diecemilia, cioè Taleri all'anno, mandarli con uno mio homo fidato, a quelli consegnarli, dove ordinarà la Vostra Santità. Saria venuto io, umilissimo servitor di Vostra Santità farli reverentia et basiarli le sante mani et piedi de Sua Santità; ma il detto Re non mi lasa partir da questo loco, nè nisun delli mei, et quello che mando alla Vostra Santità, l'o mandato ascosamente[3] et con quello la Vostra Santità la si degnarà mandarmi resposta, perchè in lui mi fido, perch'è la mia barba per via de mia madre. Non vogliamo molto atediar la Vostra Santità, si non tutti noi saremo obligati di pregar il Nostro Signor Iddio per la conservaçion della Vostra Santità et del felicissimo suo stato, che il Signor Iddio sia alla vostra costodia et umilmente inchioflesso sia a recomandar alla Vostra Santità, et ne dia agrata resposta.

Si la lettera non è cussi ben dittata, come si conviene alla Vostra Santità, date la colpa al scrittor et li domando umilmente perdon alla Vostra Santità, et li bacio le santissime piedi.

---

1 Decapitat în Liov la 28 Septemvrie 1582.

2 Mort la 12 Decemvrie 1586 a fost urmat pe tron de regele Sigismund III.

3 Făcut din cuvântul românesc „ascuns" dictat în formă italianizată de însuş pretendentul Bogdan.

Da Polonia, 1588 a di 15 Decembre.
Di Vostra Santità umilissimo servitor di Vostra Santità
Io Bogodan vojvoda .q. Signor Giacula,
fu prin[ci]pe de Mondavia fece scriver

Adresa : Alla Santità di N. Sig^re Papa Sisto quinto. Roma.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 23 fol. 146.)

Notă. Scrisoarea e scrisă de un străin care ştia puţin italieneşte, plină de greşeli de ortografie, poate de vre-un Spaniol ori chiar Neamţ, şi cu toate că nici semnătura nu e a lui Bogdan, scrisoarea a fost închisă cu o pecete de inel a lui, cu legendă cirilică. Acest străin neauzind nici de „Moldavia" scria consecvent Mondavia, lucru omis în publicarea documentului, lăsându-l numai în semnătura pretendentului, scris greşit ca Bogodan.

Anterior acestei scrisori a lui Bogdan avem una dela el din Paris dela 14 August 1587, dacă altfel nu e a unui alt pretendent, iar prin Ianuarie 1588 îl aflăm iarăş la Veneţia. [1]

96.

[Polonia, 15 Decemvrie 1588.]

Anonim către nunţiul Annibale di Capua.

Informaţiuni despre Ioan Bogdan-Vodă, care susţine că e fiul defunctului Iancu-Vodă şi sosirea lui Bartolomeu Bruti dela Poartă îndărăt la Iaşi, unde fu primit cu mare cinste.

Giovanni Bogdan Voivoda del quondam Signor Giancula, che fu principe di Moldavia, il quale fu predecessore di Principe ch'è al presente, esso Giancola sapendo che'l Turco poneva altro Principe, cioè quello ch'è al presente, se ne fuggì in Polonia in Leopoli con 400/m scudi, ma il re Stefano sotto ombre ch'havesse aperte delle sue lettere mentre dimorava in Moldavia,lo fè mozzare la testa, et li prese li danari; diede poi due ville alla moglie et a quelli figlioli, che saranno da mille fiorini d'entrata, et diede tre mila talari per la dote de due figliole, de qua[li] una s'è maritata con un gentilhuomo polacco.

S'intende, che questo n'è della vera linea de Bogdan.

Sinan Bassà primo Visire, cugino del Sig^r Bartolomeo Bruti.

---

1 N. Iorga : Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan, în secolul al XVI-lea (Bucureşti, 1928) p. 6.

Esso Sig^r Bartolomeo Bruti era ritornato da Costantinopoli alli 20 di Giugno et alli 26 partiva di novo, ritornando a Costantinopoli. L'erano usciti incontra la nobiltà et il Pietro Vaivoda; l'havevano fatto molto honore.

Gioanni Bogdan, hora sta prigione in P[olonia.]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 23 fol. 147.)

97.

Domahida, 21 Decemvrie 1588.

Nobilimea comitatului Sătmar către regele Rudolf II.

La cererea lui Ştefan-Vodă Mâzgă, făcută în faţa şedinţei lor, îl recomandă să-i dea audienţă pentru a-şi putea expune personal dorinţa.

Sacratissima Caesarea atque Regia Maiestas, Domine, Domine et princeps nobis naturaliter clementissime.

Fidelitatis fideliumque servitiorum nostrorum in gratiam M^tis V^rae Caesareae perpetuam humillimamque subiectionem. Vestra nosse dignetur, Sacra Caesarea Maiestas, quod nobis feria quarta proxima post festum Beatae Luciae virginis et martyris proxime transitum, in possessione Domahida vocata, die scilicet et loco celebrationis sedis nostrae iudiciariae, una cum dominis vicecomitibus nostris nonnullisque eiusdem sedis nostrae iudiciariae iuratis conssessoribus ad reddenda iura causantibus pro tribunali consedentibus Egregius Stephanus wayda de Moldawa, V^rae Sacra^mae Caesareae M^tis fidelis, probus et humilis servitor in arcis Zatthmar stipendio constitutus, nostram personaliter veniens in praesentiam, petens nos debita cum instantia, ut nos penes eundem M^ti V^rae Caesareae exarare vellemus, quatenus Maiestas V^ra Sacra^ma eundem Stephanum wayda in certis eiusdem supplicationibus, eidem M^ti V^rae Sacra^mae per eundem porrigendis exaudire, votisque et petitionibus eiusdem iustis locum dare vultumque benignum atque paternum praebere dignaretur: proinde nos M^tem V^ram tanquam dominum et principem nostrum naturaliter clementissimum, suppliciter oramus, dignetur eadem eundem, fidelem, uti praefertur, probum et humilem servitorem suum, in iustis votis et supplicationibus eiusdem exaudire, locumque dare ac vultu benigno et paterno intuere, quam nos M^tis V^rae Sacra^mae gratiam perpetuis fidelissimis ac humillimis servi-

tiis nostris promereri nitemur. Quod residuum est, Deus optimus maximus M^tem^ V^ram^ Sacra^mam^ diutissime conservet incolumem et foeliciter regnantem.

Datum die et loco in praescriptis, Anno Domini 1588.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Sacratissimae
perpetui ac humillimi fideles servitores
Universitas Nobilium Comitatus Zatthmariensis

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14394.)

98.

Brześć, Decemvrie 1588.

Bartolomeo Bruti către card. Montalto secretar de stat.

Ne mai aflând în Polonia pe noul trimes al Papei, cardinalul-legat Ipolit Aldobrandini, îl roagă să-i dea de ştire despre starea Iezuiţilor, cărora li s'au dat două sate ungureşti şi pe lângă că mai doreşte să ia cu sine la plecare alţi Iezuiţi, cere să se trimeată şi franciscani unguri, al căror loc de reşedinţă este în jurul Bacăului.

Havendomi comandato l'Ecc^mo^ Principe di Moldavia, mio Signore et datomi per collega di transferirmi in questo regno di Polonia, il Mariscial grande di Moldavia, fratello del Rev^mo^ Metripolita,[1] per far complimenti con questo Ser^mo^ Re novo et offerire la sua vicinità bona, et affirmar le confederationi, quali sono tra questo regno di Polonia et Moldavia in questa nostra legatione, ha dato ordine espresso et al Mariscial, et a me di visitare per suo nome e del Rev^mo^ Metropolita l'Illmo et Rev^mo^ Card^le^ Aldobrandino Legato de Latere in questo regno, et insieme prestarli obedienza come rappresentante et logotenente di Sua B^ne^; ma havendosi partito Sua M. Reale da Cracovia, et non havendo no occasione di trovare l'Illmo et Rev^mo^ Card^le^ Legato per far quanto da Sua Ecc^za^ Illma mi fu comandato, bisognandone seguitare Sua M. Reale, qual' habbiamo trovato nel gran Ducato di Lituania, per dar fine a questa nostra legatione, havendo inteso anco la partita dell'Illmo Cardinale, qual era andato in Praga con il ritorno del Rev^mo^ Statilio Paulini secretario di Sua Sig^ria^ Illma et Rev^ma^, qual habbiamo trovato in questo loco, habbiamo preso conseglio di mandare le lettere di Sua Ecc^za^ et del Rev^mo^ Metropolita scritte et a Sua B^ne^ et a Sua S. Illma et insieme prestare obedienza per nostre lettere, poichè a viva voce non habbiamo potuto fare.

1 Georgius Mohila metropolita Soczaviensis totiusque Moldaviae.

Essendo venuto a questa Corte in diligentia, et dovendo tornare con l'istessa il Rev^mo Referendario Monsignor Tolosano, ho voluto con questa mia humilissima lettera basiar le sue santissime mani et significare quanta sia la misericordia di Dio in la provincia di Moldavia, che nel Santissimo pontificato di N. Sig^re Sixto quinto habbia la Santissima Chiesa Romana a trionfare, come ha trionfato; et speriamo più oltre il standardo di Iesù Christo trionferà, poichè habbiamo quello che tanto io desideravo, li Padri della Compagnia di Iesù, alli quali tutti li favori sono stati prestati; havendo noi con l'autorità di Sua Ecc^za Illma provisto tutte le cose necessarie, et per maggior comodità loro da me presentato due bellissime et comodissime ville Ungari, tutti buoni catolici, quali sono di 70 case: alli quali nel mio partire contentissimi lassai.

Al mio ritorno non mancarò di far il viaggio di Lublino per levar li altri Padri tanto a noi necessarii, et condurli in mia compagnia, poichè Sua B^ne ci provede, et l'ha mandati da Roma, alli quali non si mancarà di cosa alcuna, poichè già fa anni gl' eretici da me sono stati esclusi et cacciati, restano alli Padri le chiese libere et il modo d'insegnare la dottrina christiana. Quanto poi alli Padri franceschani, come già scrissi, habbiamo lassato il monasterio di Bacu, logo amenissimo di giardini et aque, havendo provisto di molini, di vigne, di una bona villa pur di Ungari, tutti catolici; li quali se veniranno, vengano di vita et costumi esemplari, perchè questi passati fecero a molti ragionare. Gli quali Padri habbiano la lingua ungara. Nel resto io non manco, non mancarò, non sono per mancare: senza dire a V. S. Illma et Rev^ma le fatiche di tanti anni et li pericoli, et spese fatte a gloria di Dio, et essaltatione della Santa Chiesa Romana Catolica sotto il Santissimo pontificato di N. Sig^re Sixto V.

Aspettavo con gran desiderio per intendere le gratie di Sua B^ne fatte nella persona di mio filio, qual è in Capo d'Istria, che sia honorato con honori et beneficii ecclesiastici; et a me il titulo di Protettore et defensor della Santissima Chiesa contra tutti gl' eretici et infideli, et non per ambitione, ma acciò habbia campo a far quanto devo per servitio della Santa Chiesa Romana; et che vedano li eretici, che le mie vigilie et fatiche sono grate a Sua B^ne io so che le merito; et V. S. Illma et Rev^ma per sue lettere d'ordine di N. Sig^re mi ha dato ferma intentione; etc.

Da Berestie in Lituania, a di . . Decembre 1588.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 31 fol. 602.)

99.

Roma, 1588.

Raportul generalului Iezuiţilor către soţii săi.

Scurtă descriere a evenimentelor politice din Moldova, dela vremea lui Alexandru-Vodă Lăpuşneanul încoace până la Petru Şchiopul, care primi bucuros pe Iezuiţi. Discuţiunea lui Vodă cu popii săi români despre Sfântul Petru şi Biserica sa. Informaţiuni despre catolicii unguri şi saşi din Moldova, unde trăiau în 15 sate.

Annus 1588 missionis Moldavicae Societatis Iesu.

Moldavia, quae est pars Valachiae, Transilvaniae contermina, per multa, non minus bellorum, quam cognationum arbitria, superioribus temporibus iactata est; et nostra quidem memoria, Sigismundo Augusto regnum Poloniae tenente, Alexander aliquandiu quietus imperitavit: dum a Despota Sami Turcicis bassis, ut rumor fuit, auro corruptis, adnitentibus haereticis e Polonia, exturbatus est principatu. Dominatum exercuit Despotas, ea perfidia, qua invaserat: catholicas aedes, veris possessoribus exactis, dedit haereticis profanandas. Hunc deinde Thomsa, Moldavis conspirantibus, vita et dominio exuit.[1] Sed neque Thomsae diuturnum imperium fuit: propter crudelitatem Moldavis offensus, revocatoque Alexandro, eiusque sobole, eiectus et a Sigismundo rege Leopoli capite mulctatus est.[2] Moritur Alexander;[3] resque Moldavorum in filium eius Bogdanum translatae: is, dum extra fines ditionis versatur incautius, a Christophoro Zborovio in vincula coniicitur: mortuum Moldavi existimantes, Ivoniam, virum strenuum et egregium bello, principem legunt: restituere moliebatur Bogdanum Sigismundus, sed obsistente magna nube Turcarum, nec ille restituitur, et Ivonia in proelio interimitur, magna inimicorum strage edita.[4] Turcae imponunt Moldaviae Petrum, hominem moderatum et tantae molis capacem: nec diu potitus imperio, Ianicula Turcicis viribus succincto, in Moldaviam irrumpente, in Turciam se recipit. Non multo post Ianicula, cum saevitia sumpsisset in suos, in Polonos superbiam et querelam ad Turcam foederatum Stephanus, Poloniae rex detulisset, in Moldaviam Petrus reducitur: Ianicula

1 Despot-Vodă, omorît în 5 Noemvrie 1563.

2 Tomşa fu decapitat în luna Mai 1564.

3 Alexandru-Vodă Lăpuşneanu mort în 5 Mai 1568.

4 Pare a fi un amănunt nou, cum că Bogdan nu fu ales Vodă de către moldoveni, pentru că aceştia îl credeau mort.

fugiens capitur et ad Stephanum regem adductus poenam capite luit. [1]

Igitur cum magna esset apud Petrum Stephani veneratio, deque eius pietate et orthodoxae religionis studio, accepisset a Bartholomeo Bruto Albano, praefecto cubiculi, simili exemplo ecclesias catholicis restituere cogitavit: dat interea negotium archiepiscopis, Leopolitano et Neapolitano, qui tunc Pontificis nuntium agebat in Polonia, ut aliquot Iesuitas promovendae catholicae fidei a Pontifice obtineant: curae id fuit Pontifici Maximo remque Romae commendatam Praeposito nostro Generali et in Polonia nuntio, Aldobrandinoque cardinali legato, confici iubet. Decedit Stephanus: ex legatione Romana redit Leopolitanus antistes; [2] cum Petro principe negotium urget: tandem hoc anno Kalendis Septembribus sacerdotes duo, Ioannes Schonovianus [3] et Iustus Rab, Moldaviam ingressi, cum commendatione Pontificis et Sigismundi Poloniae regis, acceptique perhonorifice. Quoniam autem princeps erat in castris et pleraque loca peste infestabantur, dum ea desaeviret, in oppido quodam loco satis tuto et commodo, collocati: Romanum appellant.

Pretium erit cognoscere quaedam de principis pietate, ut vel ex hoc initio liceat coniectare, Deo adiuvante, qui sit finis missionis futurus. Redditas sibi primum litteras Pontificis exosculatus, capiti imposuit, more gentico, causa venerationis, locuti cum illo per interpretem sermonum: itaque libenter auditi, ut lacrimae e turgentibus oculis eminerent. Oblata sunt et munuscula, coelestis agnus in consecrata cera et libellus martyriorum depictus: grato animo accepta. Libellum postridie princeps cum evolveret, de Graeco sacerdote (Calogerum vocant) defixis oculis in Petri martyrio, quaerit, quid sentiret de primatu Petri. Hic Graecus: primum designatum fuisse inter aposto'os, propter ordinem et Hieronymum testem citabat; caeterum aequam potestatem omnibus fuisse. Instat princeps: „Cui claves a Domino commissae?" Petro, excipit alter. „Ubi sanguinem fudit Petrus?" Romae. „Ubi reliquiae eius requiescunt?" Ibidem. „Igitur, addit princeps, ubi caput Petrus posuit, ibi et claves successoribus reliquit." E linguis ad ea Calogerus iterum scitatur, vellet pro Christo subire martyrium: non ita aequo animo, respondet Calogerus: „At mihi vile esset corpus, princeps ait, si ea gloria contingeret, vel morte mercanda." Dicebat idem ad

1 Iancu-Vodă decapitat în Septemvrie 1582.

2 Cunoscutul Ioan Demetre Solikowski. 3 Scris greşit: Sovonianus.

nostras (per novem enim dies, quibus commorati sunt in castris, ter apud illum fuere) in ditione sua nullum ministrum haereticum pati velle : curias omnes, quae ritu Romano uterentur omnesque curiales, eorum potestati permittere. Misit dein ad illos unum atque alterum ministrum, qui nuptias contraxerant, ut statuerent poenam, statim ipsius iussu irrogandam. At nostri non venisse, dixerunt, ut homines pereant, sed ut convertantur, et vivant : nihilo setius ministros illos ab ecclesia princeps removit. Ipse porro Petrus et magna pars regionis, ritibus Graecis et Ruthenicis utuntur, Ruthenica lingua : neque patriarcham Byzantinum agnoscunt.

In tota provincia 15 circiter oppida, in quibus villisque proximis Hungari Saxonesque, sed illorum maior pars nullus litterarum usus, notitia fere nulla. Nec tamen habes ingenium gentis, magis callidae, quam simplicis. Coloniam fuisse Romanorum ex vultu, sermone, moribus, opinio est ; nec spes deest mansuri fructus : modo vocandi sacerdotes (nam adhuc extra nostros sunt nulli) imbuendis animis regendisque, nostrorum instituta persequantur.

(Annuae Litterae Societatis Iesu anni 1588 ad Patres et fratres eiusdem Societatis — Romae, 1590 — pag. 100 - 104.)

Notă. Acest raport este unicul în rara colecțiune a Iezuiților cu titlul de „Annuae Litterae Societatis Iesu" aflătoare în foarte puține exemplare în bibliotecile Europei Centrale. [1] Pricina de frunte a acestui lucru este că misiunea moldoveană a Iezuiților n'a existat mai mult de 3—4 ani de zile și ea s'a stins odată cu fugirea din țară a lui Petru Șchiopul, de persoana căruia pare a fi fost legată toată existența ei. De altfel misiunea n'ar fi putut să se mențină mult timp în Moldova, unde Franciscanii erau împământeniți de veacuri, așa că e ușor de priceput că aceștia se purtau cu oarecare invidie față de Iezuiți, veniți în țară aproape numai la chemarea cămărașului Bruti. Unul dintre cei doi soți cari intraseră, a și murit în Moldova, [2] unde Iezuiții apoi timp îndelungat nu s'au mai arătat, lăsând propagarea cultului catolic pe seama Franciscanilor.

---

1 Amănuntele prețioase privitoare la istoria Ardealului ale acestei colecțiuni le-am retipărit și publicat într'un volum special cu titlul : *Annuae Litterae Societatis Jesu de rebus Transylvanicis temporibus principum Báthory* (1579—1613) ca tomul V al publicațiunii mele „Fontes Rerum Transylvanicarum" în 1921.

2 Despre aceasta cetim în „Historia domus" a Iezuiților din Cracovia următoarele rânduri : In ipso initio Litterarum Annuarum totius provinciae anni 1591 fit mentio huius missionis, sicut et in antecedentibus. Unde colligi potest tribus vel quatuor annis nostros in ea moratos. Constat etiam in hac missione mortuum Patrem Ioannem Schonovianum. Licet quo tempore et loco id fuerit, non potui invenire... Fuit enim ex interiori Germania, annorum 47, ingressus Societatem anno 1562. (Diarium Wielivicianum vol. I. pag. 120.)

100.

Praha, 3 Ianuarie 1589.

Arcivescovo di Bari nunţiul către card. Montalto secr. de stat.

Permis de trecere prin Ungaria dat cardinalului Andrei Báthory.

Sua Maestà Cesarea, a intercessione dell' Illmo Legato, ha concesso passaporto al Sig^r Cardinale Bathori per passare in Transilvania.

Di Praga, 3 di Gennaro 1589.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. III fol. 418.)

Notă. Sosirea pe neaşteptate a cardinalului Báthory — timp de iarnă — în Ardeal era reclamată de două împrejurări foarte însemnate: una, fixarea poziţiunii sociale şi financiare a lui Baltazar Báthory, care după moartea unchiului lor regal nu se mai simţea bine în Polonia şi dorind a se stabili în patrie, după multe tratative cu principele Sigismund Báthory, peste puţine săptămâni primi dela dânsul domeniul Făgăraşului; iar a doua, organizarea cultului catolic în decădere, mai cu seamă în Secuime, pentru care zelosul cardinal a fost însărcinat de către principe şi chemat totdeodată ca înalt prelat al Bisericei, lucru de mare folosinţă în starea deplorabilă în care preoţimea catolică se afla în Ardeal, de când n'avea nici un cap suprem adică episcop, de aproape patruzeci de ani încoace.

101.

Alba-Iulia, 1 Fevruarie 1589.

Principele Sigismund Báthory către Capitolul de Alba.

Ordonă să întroducă pe Baltazar Báthory în stăpânirea domeniului Făgăraşului ce i s'a dăruit (chiar şi pe descendenţă femeiască) pentru meritele sale dovedite pe lângă decedatul rege Ştefan Báthory în războiul său cu Muscalii, în care a luptat vitejeşte; după care trimis de rege în străinătate, a perindat patru ani dearândul mai toate ţările europene spre a cunoaşte lumea şi moravurile oamenilor întru folosul Ardealului, iar întors din călătorie la vestea morţii unchiului său regal, Baltazar a luat parte activă în campania dusă împotriva arhiducelui Maximilian care vroia să se facă rege al Poloniei, însă fu prins chiar de oastea în care luptă şi Baltazar. Recompensat pentru purtarea sa nobilă de către Sigismund III noul rege al Poloniei cu moşii, Baltazar veni în Ardeal, unde a fost ales guvernator al ţării, el însă refuză această

cinste zicând că e prea tânăr spre a o primi şi astfel drept răsplată i se dărueşte domeniul Făgăraşului, numindu-l totodată „Consilier" ca să aibă cu ce să se întreţie potrivit demnităţii sale noui.

Sigismundi Bathori de Somlyó vayvodae Transsilvaniae et Siculorum Comiti mandatum ad Requisitores Albenses.

Quum Nos attentis et consideratis non solum propinqua sanguinis coniunctione, quae etiam per se firmos quidem debet esse sensuum, animorumque nexus, sed quia omnibus vinculis humanis maiora sunt fides, constantia, caeteraeque eximiae virtutes et praestantia erga Nos merita Illustris ac Magnifici Domini Balthasaris Bathori de Somlyó, fratris patruelis nostri charissimi, quae is in multis, magnisque nostris, et regni huius nostri Transsilvaniae necessitatibus, pro rerum, temporum, locorumque varietate ita praestitit, ut nullum videatur esse beneficii genus, quod non iure optimo a nobis mereatur: nam si ab initio qualis vitae eius, ratio et cursus in hanc usque diem fuerit memoria repetitum facile animadvertemus eam ipsius fuisse et pueri indolem, et adolescentis animum, et iuvenis consilium, ut omnes suas cogitationes, omniaque studia ad augendam familiae nostrae gloriam, et amplificanda nostra, regnique nostri commoda referre voluerit. Vix dum enim puber cum identidem domi audiret gloriosissimum quondam Principem Divum Stephanum Dei gratia regem Poloniae, Magnum ducem Lituaniae dominum patruum utriusque nostrum desiderandum, magnum Moscorum ducem bello persequi, illatoque in interiora Moscoviae exercitu campestria proelia committere, arcesque et urbes expugnare, multis signis ostendit, ut naturae ius et propensio ferebat, nihil se in vita magis optare, quam iis rebus interesse, quae ad immortalitatem famae et suae, et suorum pertinerent; quo cognito sapientissimus Rex ne naturae ad optima tendentis impetum retardaret, communicato cum sanctissimo genitore nostro consilio, cum adiunctis ei aliquot equitum turmis, peditumque cohortibus tunc e Transsilvania ad se in Lituaniam proficisci iussit, cum Moscoviam urbem Moscoviae maximam, et munitissimam esset oppugnaturus, quo in bello cum Dominus Balthasar non aetatis, sed ingenii, animique habita ratione, equestrium peditumque pedestriumque copiarum gentis hungaricae dux esset creatus, ita toto huius belli anno se gessit, ut cuncti laborem eius in negotiis, fortitudinem in periculis, consilium in providendo, tollerantiam in perferendis asperrimi coeli frigoribus mirarentur. Huic bello,

quum recuperata, reditaque imperio Polonico Lituania finem fecisset, ne molli otio tempus aetatemque terreret, praecipuas orbis Christiani provincias eam ob rem sibi visendas esse statuit, ut lustratis Regum et Principum aulis, cognitisque variarum gentium moribus, institutis, legibus, quaecunque sibi nobis, patriaeque usui fore arbitraretur, solerti percepta ingenia domum afferret: igitur dissimulata persona et familiae dignitate, ut liberius, et sine rubore misceri hominum congressibus, versarique in urbibus, in curiis, in castris, in acie, in agmine, in contuberniis et stationibus militum, et aliis denique omnibus in locis commodius posset, solito ministrorum, et familiariorum comitatu relicto, dum duobus linguarum peritis, tamquam sociis ingressus iter, Germanias, Gallias, Hispanias, Italiam, Protugalliam caeterasque et christianas, et barbaras regiones ita peragravit, ut saepe magno quidem animo, sed exigua spe vitae et reditus sustentaretur;[1] nam sive maritima, sive terrestria bella geri, sive collatis signis dimicari, sive urbes, arcesque oppugnari audiebat, contempta metu armorum, tempestatum, praedonum, insidiarum, locorum incognitorum, caeterorumque eiusmodi periculorum, incredibili celeritate eo advolabat, et tam intrepide omnis generis praelia inibat, ut cumulatis in deis laudibus, Ducum commilitonumque digitis monstraretur. Ex hac et tali peregrinatione cum iam inter homines acrius cunctari et quatuor annorum diutius occultare, familiae nomen ob ingenitam in iuvene magnitudinem non posset, honoresque a Principibus invito etiam, et vitare cupienti conferri coepissent, repentina et luctuosa divi patrui morte in patriam redire coactus vix Nos fraterno congressu et colloquio iucundo satiavit, quum ecce fortuna proximo superiori anno novum ei bellum obiecit, novamque ex eo gloriam addidit, quum enim Maximilianus archidux Austriae post desideratissimi patrui nostri obitum in electione novi regis Poloniae paucorum suffragio fretus regnum armis invasisset, oppugnataque urbe Cracovia et domicilio regni circumiacentes regiones, e praesertim Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Andreae Cardinalis Bathori, patruelis nostri charissimi, oppida villasque iuris ecclesiastici hostiliter vastari, diripique fecisset, Dominus Balthasar laudabili in fratrem pietate adductus impetratis a Nobis equitum, pedi-

1 Aceste ţări pomenite au fost — după însemnarea lui Szamosközy — Danemarca, Norvegia, Anglia şi Scoţia, unde de sigur n'au umblat alţi ardeleni înaintea lui; Szamosközi, *op citat* vol. I p. 213 şi după manuscrisul său Bethlen, *op citat* tom. II p. 529.

tumque copiis, subsidio ei venturus, continuatis die, noctuque itineribus in Poloniam penetravit, Cracoviamque ingressus, Serenissimi regis Sigismundi Tertii, qui rite legitimeque electus iam regnum apprehenderat, copiis se coniunxit, qua re cognita, quum, diffisus viribus Maximilianus Silesiam versus se recipere coepisset obiecta spe honeste fugiendi, collatis cum Regis exercitu signis conflixisset singularem in ea pugna Dominus Balthasar laudem est adeptus. Ipse enim cum delectis Hungarorum primam aciem Maximiliani, quae ex catafractis constabat, disiecit, ipse fugientium tergis insistens ita mediam aciem et mox subsidiarias cohortes perturbavit, ut memorabilis eius diei victoria, qua Maximilianus cum praecipuis suorum captus est, ipsius virtute Poloniae fuerit incruenta, quum manu, consilio, celeritateque rem gerens, ducis pariter, et militis officio fungeretur. Hac virtutis laude clarus quum a grato Rege et republica Polona in praemium praeclare et fortiter navatae operae ducatu nonnullisque arcibus in Livonia donatus esset, rediit tandem ad Nos paucis ante mensibus, quam in generalibus regni nostri comitiis ab universis Ordinibus onus gubernandi huius regni cervicibus nostris non accepta aetatis excusatione, solemniter imponeretur; quibus in comitiis magnos et quidem merito ipse Dominus Balthasar potuit capere fructus iudicio omnium Ordinum de ipsius mansuetudine, innocentia, integritate, prudentia, quum a cunctis una mente, unaque voce postularetur, ut is nobis tam grave onus sustinentibus continuus ante senatoriam aetatem Consiliarius adiungeretur; quae res non exiguam Nobis quoque adtulit voluptatem cernentibus praeclaram nostram de eximiis ipsius virtutibus opinionem publico etiam regni consensu comprobari. Quae virtutes quum tot tantaeque sint, ut in extremis etiam, et a cognatione nostra alienis magno praemio dignae esse possint, cumque ipse in sui muneris functione maiori cum emolumento nostro quotidie versetur ipsiusque in nos obsequium et pietas magis in dies augeri videatur, ut exstit vicissim aliquod nostri quoque erga eum fraterni amoris monumentum... [1] hinc idem Balthasar Bathori cum libera tam de toto, quam eius partibus disponendi facultate statuatur titulo donationis, et iuris Regii primum ad masculinum sexum, dein etiam foemineum sexum, in dominium totalis comitatus perpetui terrae nostrae Fogaras, utpote totalis castri et oppidi Fogaras totaliumque possessionum Mondra, Alsó et Felső Venicze,

[1] Text omis de copistul, contele Kemény ca obişnuit în astfel de acte de donaţiuni.

Alsó et Felső Komana, Kucsolata, Lupsa, Grid, Persan, Vad, Sinka, Ohaba, Sarkaicza, Buczom, Marsina, Sebes, Herszén, Kopacsel, Nagy et Kis Berivoi, Desan, Reche, Ias, Zeveztreny, Zeschor, Bogorfalva, Illien, Russor, Todericza, Poiana Marului, Holbak, Lucza, Ludisor, Nagy et Kis Vajdafalva, Posorita, Nytot, Braza, Lesza utraque, Felső Szombatfalva, Dragus, Felső Vist, Felső Ucsa, Felső Árpás, Streza Kercsesora, Opra Kercsesora, Zkore, Zorata, Kaczon, Porumbak, Opra Porumbak, Alsó Porumbak, Alsó Árpás, Alsó Ucsa, Korbi, Alsó Vist, Porumbak, Alsó Szombatfalva, Voila, Dridiff et Bethlem, in eodem comitatu terrae Fogaras existentium, qui quidem perpetuus Comitatus, castrum, oppidum, possessionesque dictae terrae Fogaras Magnifici quondam Casparis Bekes de Kornyat praefuisse, sed ex eo, quod idem immemor fidei et fidelitatis suae, contra statum et quietem publicam huius regni se ingerens in perniciem personae, et Principatus praefatae Regiae Maiestatis, tunc Vayvodae Transsilvaniae, multa dolore et clam fuisset machinatus, tumque ob eam rem manifestis et evidentibus ostentam documentis, publico dominorum regnicolarum decreto in comitiis eorum Meggyesini die 15. Octobris Anno Domini 1573 celebratis adpuniendum et exstirpandum penitus e regno eundem Casparem Bekes memoratae Regiae Maiestati plenaria et absoluta data potestas fuisset, sicque ab eadem Maiestate praedictum castrum Fogaras obsidione cinctum, et tormentis undique quassatum atque captum fuisset, dictusque Caspar Bekes prima obsidionis nocte ex eodem castro Fogaras fuga elapsus, extraque hoc regnum diu vagatus, copiis denique Germanorum, Hungarorumque militum, factiosorumque nonnullorum huius ditionis Transsilvaniae nobilium adiutus clam, et fraudulenter in regnum irrumpens, arma contra dictam Maiestatem Regiam, ac etiam contra quietem et publicum regni huius statum sumere non fuisset veritus, per hocque publico dominorum regnicolarum iudicio, et decreto in comitiis eorum generalibus Colosvarii ad festum B. Iacobi Apostoli Anno Domini 1575 celebratis, una cum caeteris factiosis complicibus suis nota perpetuae infidelitatis et amissione capitis, ac omnium bonorum tam propriorum, quam uxoris, et liberorum legitime condemnatus exstitisset, ad ipsam Maiestatem Regiam, consequenterque collationem eius, ac ipsa iam defuncta, ad nos, similiterque collationem nostram rite et legitime devolutus et redactus esse perhibetur; etc. [1]

1 Sfârşitul mandatului cu textul obişnuit al cancelariei e omis de contele Kemény.

Homo regius ad hanc statutionem designatur Michael Sambokrethi notarius Cancellariae maioris de curia, ad id specialiter transmissus.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Trans. vol. XIII p. 156.)

Notă. Textul acestui mandat ne păstrează întreaga biografie a sărmanului și viteazului Baltazar Báthory, care atras de dorul patriei s'a mutat din Polonia în Ardeal spre nefericirea sa, fiind omorît (peste doi ani și jumătate) tot de acel principe dela care a primit această splendidă donațiune și acest frumos act de întroducere care e o adevărată cronică a meritelor sale.

102.

Będzin, 5 Fevruarie 1589.

Card. legat Hyppolit Aldobrandini către mitropolitul George Movilă.

Mulțumește principelui Petru Șchiopul și mitropolitului pentru zelul cu care au primit pe părinții iezuiți trimiși în Moldova, așa că întorcându-se la Roma îi va recomanda Sfântului Părinte împreună cu Bartolomeu Bruti și fiul său.

Ill^me^ et Rev^me^ Domine.

Merito quidem Ill^mus^ Moldaviae Princeps et per litteras, et per oratores gratias Rev^mae^ Dominationi V^rae^ egit, quod eius suasu atque auctoritate in tota provincia illa tantum augmenti Sancta Catholica atque apostolica fides acceperit, ac iure quoque ne dum Deo optimo maximo eo nomine laudes persolvendae, sed illi insuper homines in Domino commendandi sunt, qui propensum Ill^mi^ Principis erga veram religionem animum, verbis atque opere adiuverunt. Id vero S^mum^ Dom^um^ N^rum^ luculentissimo sermone oratoribus ipsis, cum ad Urbem accesserint abunde praestiturum certo scio. Ego porro, et advenientibus ad me quibuscumque in hac regione, et cum Romam demum Deo favente pervenero, Ill^mi^ Principis ac totius provinciae merita apud Sanctissimum diligentissime testata facere et commendare non desinam. In primis autem Georgii Bruti, cuius opera tantum in hoc molimine eluxit, causam et patrocinium totis viribus amplectar, quamquam de rebus ipsius ac filii Sanct^mo^ Domino N^ro^ iam accuratissime perscripserim. Quod reliquum est Illma Dominatio V^ra^ inceptum opus adiuvet, et quantum poterit, promovendum curet, apud Summum Deum condignam mercedem apud homines vero non parum gloriae consecutura. Eam ego diutissime sospitem ac salvam conservari vehementer opto.

Bendzini, die 5. Februarii 1589.

(Arch. Vat. Roma. Borghese III. 112. e. f. fol. 25. Concept.)

103.

Wien, 6 Fevruarie 1589.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

De oare ce decedatul Despot-Vodă primise prin fostul căpitan Francisc Zay dela împăratul Ferdinand I. un împrumut de 8000 fiorini şi mai târziu s'a adeverit că în contul datoriei acesteia Despot-Vodă trimisese lui Zay 4000 de boi, opriţi la graniţa Poloniei, să se cerceteze, cum stă afacerea.

Divus quondam imperator Ferdinandus, avus noster observandissimus, felicissimae recordationis, anno adhuc Sexagesimoprimo Iacobo Heraclidi Basilico Despotae in Samo et Waywodae Moldaviae, tum temporis exulanti Cassoviae, super illud, quod ex manibus Francisci Pesthiensis cum consensu praelibatae Suae M^tis^ diversis vicibus accepit ad subsidium restitutionis suae octo mille florenos hungaricos per Franciscum quondam Zay, ad obligatorias ipsius Despotae, ut summam hanc Suae M^ti^ quamprimum restitutus fuisset refunderet, numerari curavit. Cum autem post obitum dicti Zay, haeredes eiusdem pro subducendis rationibus solutioneque patris ipsorum emeriti stipendii militaris institissent, atque dubitatum fuisset, an non ipsi Zay praelibati octo mille floreni per Despotam exsoluti fuerint, ex emerito suo militari stipendio defalcandi, tandem anno Septuagesimoquarto post deprehensum est, Despotam ipsi Zay vivo ad huc quater mille boves, per civem et mercatorem quendam Cassoviensem, Michaelem Wargam dictum, transmisisse, unde ipse Zay, tam Suam Caesaream Regiamque M^tem^ quam se ipsum, et praefatum quoque Wargam, cui etiam tenebatur, contentaret, adventanti autem Wargae ad confinia Polonica, boves illos a quodam Polono, Warsii Starosta nominato, vi ereptos fuisse. Post illa ipsum Zay apud defunctum regem Poloniae, Sigismundum Augustum conquestum saepius institisse, ut inter ipsum et Polonum illum ius diceret: diem etiam Varsoviae unum, Petrokoviae alterum, dictum quidem Warsium autem nusquam comparuisse, causamque hanc ita dilatam fuisse. Cum autem modo, ipsis Zay stipendium patris sui militare repetentibus, scire intersit, an causam illam contra Polonum prosequuti, eo nomine quippiam, et quantum obtinuerint, et num boum ablatorum restitutionem aut refusionem aliquam consequuti sint: quapropter benigne vobis mandamus,

ut de eo diligenter tam in superioribus partibus istis, quam in Polonia apud eos, quos huius rei non nescios existimaveritis investigetis, et quidquid de eo indagaveritis id nobis informatione et consilio vestro adiuncto perscribatis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

104.

Wien, 17 Fevruarie 1589.

Arhiducele Ernest către Camera Ungară.

Aflând de nevoile lui Ştefan-Vodă Mâzgă, ordonă să i se dea 100 fiorini din salariul său pentru ca să poată pleca acasă mai cu uşurinţă.

An die Hungarische Camer, dass sie Stefan, gewesten Weida in der Moldau, 100 fl. in Abschlag seines Verdienens bezahle.

Expositis gravissimis necessitatibus, quibus premitur, demisse nobis supplicavit Egregius Stephanus Vaywoda quondam Moldaviae, ut ipsi iam statim aliquid in defalcationem sui emeriti stipendii militaris administraretur, quo sese domum in superiores regni istius partes commodius conferre posset. Cum autem hic hoc tempore, nobis aliis necessariis et inevitabilibus erogationibus distentis, fieri non potuerit, eundem cum 100 florenis in proventus Camerae istius vestrae curae concreditis, illic exsolvendis reiecimus; vobis benigne mandantes, ut dictos 100 florenos interim aliunde mutuo statim levetis, dictoque Vayvodae ad quietantiam Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliarii et magistri solutionum bellicarum, Egregii Egidii Gattermaieri certo et quamprimum consignetis. Exequuturi in eo nostram benignam voluntatem.

Datum Viennae, 17. Februarii anno 89.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14394. Concept.)

105.

Wien, 17 Fevruarie 1589.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Să plătească salariul restant al lui Ştefan-Vodă.

Cum nobis Egregius Stephanus quondam Waiwoda Moldaviensis demisse conqueratur, sibi de emerito suo militari stipen-

dio, provisioneque tam in parata pecunia, quam vino et frumento ab aliquot annis solutionem restare, demisseque petat fidelium suorum demisse praestitorum servitiorum inopiaeque suae rationem haberi: quapropter benigne vobis mandamus, operam detis, ut eidem tam de stipendio, quam provisione certo satisfiat, quo ita commodius servire, seseque sustentare queat; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

106.

Wien, 17 Fevruarie 1589.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Aşteaptă informaţiuni despre cererile lui Ştefan-Vodă.

Egregius quoque Stephanus Wayvoda quondam Moldaviae, sibi respectu fidelium diuturnorumque praestitorum servitiorum, gravissimorumque sumptuum factorum, aetatis quoque aggravescentis, duos pagos una cum pertinentiis suis durante residuo vitae suae, et in singulos equos, quemadmodum aliis, menstruum florenum unum mutuatiam pecuniam, denique ad pagum Pustahodos, antea eidem collato, sylvas, prata, agrosque et similes pertinentias adiici atque conferri, iuxtaque de controversia quadam inter ipsum et Franciscum Burian, ratione duorum colonorum orta, contraque Nicolaum Zathmariensem sese defendi demisse petat, uti ex adiectis scriptis fusius cognoscetis: mandamus itaque vobis benigne, ut petitionibus hisce in deliberationem pertractis, quid de una atque altera vobis videatur, consilio vestro adiecto nos informetis; etc.

(Colecţiune pariculară. Ungaria.)

107.

Wien, 29 Fevruarie 1589.

Arhiducele Ernest către Camera Ungară.

Să plătească lui Ştefan-Vodă 100 fiorini.

Egregius Stephanus Waywoda quondam Moldaviae demisse conqueritur, se centum illos florenos, sibi isthic decretos, a Vobis impetrare non potuisse, quin imo servum suum vacuum dimissum. Cum autem eidem subventum esse cupiamus, quapropter benigne iterum vobis mandamus atque praecipimus, ut eundem prae omnibus aliis deputatariis certo contentum reddetis.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

108.

Košice, 9 Martie 1589.

Camera Scepusiană către arhiducele Ernest.

Expunerea lui Mihai (Mezti) Warga despre felul cum a plecat cu 11,000 de boi din Moldova, trimişi de către decedatul Despot-Vodă la Caşovia pe seama împăratului Ferdinand şi cum au fost luaţi de către Leşi la hotarul Poloniei, pe când suma de 3000 fiorini ascunşi i-a predat căpitanului Francisc Zay, luându-i chitanţă.

De 4000 bobus per Iacobum Heraclidem Basilicum Wayuodam Moldaviae Michaeli Warga Cassoviensi datis.

Intelleximus demisse ea, quae Serenitas V^ra^ de quater mille bobus a Iacobo Heraclide Basilico Despotae in Samo et Wayuoda Moldaviae Michaeli Warga Cassoviensi olim assignatis, et in finibus Poloniae ademptis, die 6. Februarii proximae praeteriti ad nos clementer scribere dignata est. Vocavimus itaque nos illico memoratum Michaelem Warga Cassoviensem, qui alio domine Michael Mezti dicitur, atque ex eo totius negotii statum niligentissime percunctati sumus.

Ille, quantum per confectam iam aetatem memoria assequi potuit, rettulit rem ita se habere: assignata sibi fuisse a memorato Wayvoda et Despota non quatuor, sed undecim milia boum pro Divo imperatore Ferdinando, augustae memoriae, medio cuiusdam Martini Literati de Zenthmarton, servitoris Suae M^tis^ pro Francisco vero Zay pecora 1700 et insuper 3000 aureos Francisco Zay assignandos. Cum quibus bobus cum ad fines Poloniae pervenisset, eosdem in dictis Poloniae finibus omnes vi ereptos fuisse, neque unquam, quod ipse sciat, quidquam inde redditum, licet multum apud Sigismundum regem pro restitutione ablatorum boum laboratum fuerit, praefixum quoque fuisse iudicii terminum, ac ad eum ipsum cum aliis personis eo ablegatis comparuisse, sed iudicium minime administratum esse, imo parum abfuisse quin interfecti essent. Aureorum vero summam sibi traditam, inter larida, se mendici personam fingentem, salvam attulisse, et memorato Francisco Zay assignasse, productis superinde nobis in spetie ipsius Zay quietantia et recognitione, propriae eiusdem Zay manu tota exarata, quam descriptam et Latine redditam, cum his Ser^ti^ V^rae^ demisse transmisimus; etc.

Cassoviae, 9. Martii. Anno LXXXIX.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

109.

Venezia, 11 Martie 1589.

Nunţiul arhiep. Matteucci către card. Montalto secr. de stat.

Intorcându-se din Ardeal un nobil veneţian, îi comunică informaţiunile bune ce le a adus despre însuşirile de laudă ale principelui Sigismund Báthory cari promit mult pentru serviciul cultului divin.

Il cavalier Michele gentilomo Venetiano è tornato questa settimana da Transilvania, havendo grande intrinsechezza con quel principe o vaivoda, e tutti i suoi, e non so che grado di generale in quella militia; è stato a visitarmi, e m' ha dato a nome del medemo vaivoda l'alligata lettera per Sua Santità, havendo discorso meco alcuni particulari, de quali ne mando il compendio nell'accluso foglio [1] retenendomene l'originale presso di me, sottoscritto dal medemo gentilomo in presentia mia, per ogni buon fine. Egli m'afferma, che intesa ad un depresso la inclinatione di Sua B^ne^ detto principe si risolverà o a mandare l'ambasciatore, o verrà il medemo gentilomo a trattarne. Essalta assai il genio del principe, le sue forze, e propone molti beni che potrebbono venire per servitio de Dio da l'accarezzarlo, e domesticarlo. Io senza mettermi in alcun obligo ho dato risposte generali, e risponderò in particulare secondo che mi serà comandato da V. S. Ill-ma. Dal suo ragionamento ho retratto, che tra il Re di Polonia, e detto vaivoda non è molta intelligentia, e poco spera de la liberatione di Massimiliano; etc.

Di Venetia, li 11 Marzo 1589.

Copia delli capi trattati dal Cav. Micheli con il Nuntio di Venetia a nome del Vaivoda di Transilvania.

P^mo^ L'escusatione per la prohibitione fatta a li Padri Iesuiti del partirsi dal regno di Transilvania, e banditoli publicamente come spie del regno particulari, essendogli state trovate le lettere, che scrivevano a li Padri di Austria [2] et uno di essi andava, et l'altro tornava.

[1] Acest supliment a ajuns în vol. 23 al colecţiunii „Nunz. di Polonia" în care se păstrează sub fol. 170, însă îl publicăm depe exemplarul al doilea (mai precis) din Biblioteca Chigi vol. M. II. 43 fol. 41.

[2] In exemplarul Chigi acì stau următoarele cuvinte: „al Principe Ernesto" în locul părinţilor din Austria, lucru ce a dat loc la cea mai mare bănuială faţă de purtarea Iezuiţilor; acest moment fiind pân'acuma cu totul necunoscut în istoria Ardealului.

2⁰ Perchè Sua Stà non creda che ciò sia seguito per sprezzamento di religione, ma forzatamente da causa di stato, comandi Sua Bne che ne siano ricevuti d'ogn' altra religione, perchè non siano Iesuiti, che serà provisto loro di monasterio et d'ogni altra cosa necessaria.

3⁰ Che Sua Stà si contenti ad instantia di questo Principe presente del regno di Transilvania, et di quel Senato, acciò possa havere nelle occorrenze, et in ogni altro bisogno loro particolarmente spirituale un Protettore, di fargli gratia di elettione d'un Cardinale a sua nominatione, presuponendo in esso le qualità et requisiti, che si ricercano, et che con la sua santa vita possa maggiormente accrescere la religione cattolica in quel regno.

4⁰ Mandando un ambasciatore a Sua Stà desidera di sapere che sorte di loco gli sarebbe dato in quella corte.

5⁰ Si desidera la risposta della lettera, che si manda.[1]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Venezia vol. 26 fol. 513.)

110.

Roma, 22 Martie 1589.

Card. Alessandro Peretti către Ştefan Báthory de Somlyó.

Sfântul Părinte a primit bucuros scrisoarea sa cu toate că a aflat cu jignire din a principelui Sigismund Báthory despre expulsarea Iezuiţilor, expulsare făcută fără nici o frică de Dumnezeu şi fără respect faţă de memoria regelui Ştefan Báthory, care îi introdusese în Ardeal. In astfel de împrejurări nu-i poate îndeplini dorinţa de a trimite alţi părinţi acolo din vre-un alt Ordin, însă primeşte bucuros un ambasador al principelui şi e chiar gata a crea un Cardinal pentru acele locuri, dar acela trebue numit de dânsul.

Illmo Signore.

La lettera di V. S. Illma de'26 di Gennaro scritta da Somlio a la Santità di N. Sigre è stata letta da Sua Bne non senza una dolce ricordatione de la gloriosa memoria del Re Stefano suo zio : et ancora che il dovere portasse, che il Principe Sigismondo istesso havesse dato conto a Sua Santità d'un caso tanto segnalato, come è stata l'espulsione de' Iesuiti di Transilvania ; tuttavia la lettera di V. S. Illma è stata cara et accetta.

[1] După aceste articole mai găsim (în exemplarul Chigi) următoare notă : Da mettersi in cifra per il Nunzio di Polonia, a li 22 di Marzo 1589 a Roma. Gio. Andrea Vescovo di Bertinoro Secretario di N. S. mpr.

Duole grandemente a Sua B^ne che si sia venuto ad una essecutione piena di scandalo, con poco rispetto di Dio et de la pia mente del Re Stefano, che introdusse quei Padri in Transilvania, senza darne parte a lei. Il che se si fosse fatto non haverebbe mancato Sua Santità di provedere a la sicurezza del Principe et de la patria, senza strepito, con buona satisfattione di tutti. Dirò hora che mandi altri religiosi, se le fa duro: perchè può ragionevolmente temere che a questi in breve intrarebbe il medesimo che a' Iesuiti, nondimeno se parerà a V. S. Illma che il Legato et il Nuntio Apostolico, che stanno hoggi in Polonia, possino aiutare questa causa de la religione Catholica, potrà scrivere loro et anco far trattare a bocca dal Sig^r Cardinale Bathori, suo cugino, che con essi troverà buona corrispondenza.

Se il Principe vorrà mandare ambasciatore a Roma V. S. Illma lo può certificare che sarà trattato con quell' honore, et amore che si conviene, et come fu trattato il Bersevitio, mandato già dal buon Re Stefano al tempo che non era ancora Re in Polonia.

Darà volentieri N. Sig^re un Cardinale Protettore a quel Principe, et natione; ma le sarà caro che l'istesso Principe se lo nomini a fine, che li sia di maggior sodisfattione. Et perchè credo di havere sodisfatto così a la lettera di V. S. Illma come a tutti li capi proposti dal Cavaliere Michele al Nunzio Apostolico di Venetia faccio fine, et prego a V. S. Illma ogni sorte di felicità et di contento.

Di Roma, a li 22 di Marzo 1589.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 23 fol. 167. Copie.)

111.

Venezia, 1 Aprilie 1589.

Nunţiul archiep. Matteucci către card. Montalto secr. de stat.

Predând cavalerului Michele răspunsul pentru Ştefan Báthory, i-a dat şi ceva deslușiri în privința cererilor principelui Sigismund Báthory cari nu se pot îndeplini, până ce nu trimite un „ambasador de obedienţă" care va fi primit tot aşa de bine, ca pe vremuri Martin Berzeviczy.

Ho dato al cavaliere Michele la lettera per il Sig^r Stefano Bathori, e datogli parte (senza mostrargliela) de la risposta al meglio, e con quella maggior destrezza e circumspettione ch'ho

giudicato convenirsi. Quanto all'espulsione dei Padri jesuiti, et offerta di ricevere altri religiosi mi rispose, ch'havrebbe desiderato che se fusse il tutto terminato per mezzo mio, non havendo che fare il legato, e nuntio di Polonia in Transilvania, gli replicai, haver tal hora N. Sig^re ciò resoluto per maggiore comodità, potendo portare troppo longo indugio la resolutione per lettere, e che n'haverà dato particolare ordine alli sudetti Signori, senza che ne possa nascere pregiuditio, o mala satisfattione a quel principe, et a la Transilvania.

Circa al Cardinale che desiderarebbe quel principe, mi disse essere stato mal inteso, desiderando giuntamente duoi gratie : la promotione al cardinalato di persona qualificata, e ch'el medesimo gli fosse dato poi per protettore. Replicai a questo non convenirsi in ciò di volere venire a patti con Sua S^tà poichè ancora per la parte sua non havea mandato a darle obedientia, il che se seguirebbe (come ne mostrava desiderio) all'hora se sarebbe potuto domandare a N. Sig^re e non prima, e se con tutti li principi se mostra benigno, con li tanto lontani s'ha da sperare di haversi Sua B^ne a mostrarsi gratiosa in tutto quello che potrà, standomene io sempre in generalibus, vedendo che in questo premeva oltra modo.

Del loco per l'ambasciatore, (se si mandarà) mostra di restare contento, e satisfattissimo de le offerte, che serà trattato con quell'amore et honore che si conviene. E nel ragionare mi disse, che se bene la lettera è stato scritta dal Signor Stefano a Sua S^tà può si dire che sia del principe istesso, trattando quel Signore ogni cosa per la tenera età del principe.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Venezia vol. 26 fol. 547.)

112.

Sătmar, 6 Aprilie 1589.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Deoarece n'a primit nici un ban de acolo, nici după porunca ce o adusese dela Viena, roagă să-i dea ceva bani de cheltuială, ori măcar să-i orânduiască plată aci la ispravnicul cetăţii. Apoi să-i trimită şi ceva grâu şi vin de sărbători precum şi soldă pentru soldaţii săi.

Szolgálatomat irum Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Istentől kivánok Kegyelmeteknek minden lelki és testi jó áldásokat meg adatni, mint bizodalmas uraimnak.

Továbbá ebből kelleték Kegyelmeteket meg találnom levelem által, mint bizodalmas uraimat, hogy tudja Kegyelmetek azt, hogy én hoztam onnat felől Beczből ő Felségétől parancsolatot Kegyelmeteknek, hogy Kegyelmetek énnekem meg fizessen. Kegyelmetek énnekem semmit nem ada, nem hogy meg fizet vala Kegyelmetek. Énnekem azt mondá Kegyelmetek, hogy semmi pénz nincs az kamorába. Én kérek vala valami költséget Kegyelmetektől, Kegyelmetek hogy nem adhatta ugy deputála Kegyelmetek az kisvárdai harminczadosnál huszonöt forintot. Isten tudja, hogy minemő nagy vizeken, sáron oda fáradék, hogy csak nem holtam bele az nagy vizben, sárban mindenestől, de csak heában lőn mind az nagy fáradság, mind az nagy keltség, énnekem csak egy pénzt sem ada, sem filiert; azt mondá, hogy nincs az császárnak pénze ott is. Én nem tudom soha mit kelljen cselekednem az nagy költségtelenségnek miatta, hanem kérem ti Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy Kegyelmetek ne hagyjon engemet, Kegyelmetek adjon valami költséget, mert csak egy pénzem is nincs; ha penég Kegyelmetek ott nem akar adni, hát deputáljon Kegyelmetek itt Szakmárt, Zakmári Miklósnál, az ravónál, nám ott is vagyon pénze ő Felségének. Ha hol penég Kegyelmetek azt gondolná, hogy ott nincs, hát deputáljon Kegyelmetek az udvarbirónál, Farkas Pálnál, akar az harminczadosnál, Rakomazi Jánosnál. Akar melliknél deputáljon Kegyelmetek, csak deputáljatok vagy száz forintot; de kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek deputáljon ott az hol vagyon, ne ott az hol nincs, ilyen nagy szükségemben, mert nincs hova lennem.

Továbbá ebből is kelleték Kegyelmeteket meg találnom, mint bizodalmas uraimat, hogy Kegyelmetek ne hagyjon, segitsen meg engemet, deputáljon Kegyelmetek valami egy nehány köböl buzát is, vagy két hordó bort is, mert bizony énnekem is most kellene, mint az több nemes uraimnak az ünnepen, sőt ugyan mindenkor kellene, ha volna. De kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek ne hagyjon, hanem adjatok; Kegyelmetek ha buzát deputál, mind bort, Kegyelmeteknek meg szolgálom, mint uraimnak.

Irja meg Kegyelmetek hány köböl buzát adjanak, hány akó bort adjanak. Ha most több nem lehet, hát Kegyelmetek bár csak két hordó bort adjon, mig több lehet.

Továbbá ebből is kelleték Kegyelmeteket meg találnom, mint bizott uraimat, hogy tudja Kegyelmetek ott, hogy hoztam parancsolatot ő Felségétől az lehengelt[1] felől is, hogy nekem is,

[1] Format din cuvântul german: Lehngeld.

mint az több katonáknak, adnák meg az egy-egy forintot minden holnapba. Kegyelmeteknek meg szolgálom, mint bizodalmas uraimnak, Kegyelmetek deputálja meg azt is; rendelje ugy Kegyelmetek, hogy legyen nekem is ugy mint az több uraimnak.

Annak utánna ezen is kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek énnekem is küldjön fizetést az mustramestertől, hogy Zakmárra jő, mert bizony engemet igen szorongatnak az katonák, hogy meg fizessek nekiek; nem tudok mit adni, mert egy pénzem is nincs, mert mindenkor mikor az uraimat meg mustráltatták, tudja Rothot Ferencz uram, hogy énnekem soha semmit nem adtak, hanem csak Kegyelmetekre mutattak mindenkor.

Jó választ várok Kegyelmetektől, mint bizodalmas uraimtól. Isten tartsa meg Kegyelmeteket nagy jó egészségben.

Datum ex Zathmar, Aprilis 6. die. Anno Domini 1589.

Moldovai István vajda, Kegyelmetek jó akaró szolgája

Стефан Воевод

Adresa: Ez levél adassék az vitézlő Szepesi kamorásoknak, nekem mindenkor bizodalmas uraimnak kezekben Kassára.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre, ca Domnilor mei cu credinţă. Poftesc dela Dumnezeu să vi se deie Domniilor Vostre toate bunătăţile sufleteşti şi trupeşti, ca Domnilor mei cu credinţă.

Mai departe, pentru această pricină trebue să dau de veste Domniilor Voastre, ca Domnilor mei cu credinţă, prin scrisoare, căci o ştiţi Domnia Voastră aceea, că eu am adus de acolo, din Viena, dela Maiestatea Sa, poruncă Domniilor Voastre, ca Domniile Voastre să-mi plătiţi. Domniile Voastre nu mi-aţi dat nimic, necum să mă fi plătit Domniile Voastre. Mi-aţi spus Domniile Voastre că nu este nici un ban în cămară. Eu cerusem ceva de cheltuială dela Domniile Voastre, iar Domniile Voastre fiindcă nu mi-aţi putut da, aţi hotărît să mi se dea douăzeci şi cinci de fiorini la hărmînţarul din Kisvárda. Dumnezeu ştie prin ce ape mari şi prin ce noroae m'am ostenit până acolo, numai n'am murit în apele cele mari şi în noroae cu totul; dar în zadar a fost acea osteneală mare şi cheltuială, nu mi-a dat nici un ban, nici un filer; zicând că nici acolo n'are bani împăratul. Eu nici odată nu ştiu ce trebue să fac din pricina acelei mari neplăţi, dar rog pe Domniile Voastre ca pe Domnii mei cu credinţă, ca Domniile Voastre să nu mă părăsească, să-mi daţi ceva de cheltuială Domniile Voastre, că nu am nici un ban; iar dacă Domniile Voastre nu vreţi să-mi daţi acolo, atunci să lăsaţi să mi se deie aici în Sătmar, la Nicolae Zakmári, la ispravnic, căci şi acolo are bani Maiestatea Sa. Iară dacă Domniile Voastre aţi fi de părere că nici acolo nu sunt bani, atunci să trimiteţi poruncă la judele de curte, Paul Farkas sau la hărmînţarul Ion Rakomazi. Daţi poruncă de plată la ori care din aceştia Domniile Voastre, numai

porunciți să mi se plătească vre-o sută de fiorini; dar rog pe Domniile Voastre, ca Domniile Voastre să porunciți acolo unde sunt bani, nu acolo unde nu sunt, în această mare nevoe a mea, căci nu am ce să mă fac.

Mai departe, trebue să vă caut pe Domniile Voastre și pentru aceasta, ca pe Domnii mei cu credință, ca Domniile Voastre să nu mă părăsiți, să mă ajutați, să dați poruncă să mi se deie și câteva câble de grâu și vre-o două poloboace cu vin, căci zău aș și aveà nevoie de ele acum, de sărbătoare ca și ceilalți nemeși. Domni ai mei, ba ar fi nevoe de el totdeauna, dacă ar fi. Dar rog pe Domniile Voastre, ca Domniile Voastre să nu mă părăsiți ci să-mi dați; dacă porunciți să mi se deie grâu și vin, vă slujesc pe Domniile Voastre, ca pe Domnii mei.

Scrieți Domniile Voastre, câte câble de grâu și câte ocale de vin să-mi deie. Dacă nu se poate mai mult acuma, să-mi dați Domniile Voastre numai două poloboace de vin, până puteți să-mi dați mai mult.

Mai departe trebue să vă mai scriu Domniilor Voastre și despre aceea, ca Domnilor mei cu credință, că știți Domniile Voastre acolo, că am adus poruncă dela Majestatea Sa și despre soldă, ca și mie și celorlalți ostași să-mi dați câte un fiorin în fiecare lună. Slujesc pe Domniile Voastre, ca pe Domnii mei cu credință, să mi-o orînduiți și aceasta; să porunciți astfel Domniile Voastre să o am și eu ca și ceilalți oameni ai mei.

După aceasta mai rog pe Domniile Voastre și pentru aceasta, ca Domniile Voastre să-mi trimeteți plată prin maestrul de mustră când vine la Sătmar, căci și pe mine întru adevăr, mă strâmtorează vârtos ostașii, ca să le plătesc; nu pot să le dau nimic, căci nu am nici un ban, căci totdeauna când am pus să se facă mustră cu oamenii mei, știe domnul Francisc Rothot, că mie nici odată nu mi-au dat nimic, ci m'au trimes întotdeauna la Domniile Voastre.

Aștept răspuns bun dela Domniile Voastre, ca dela Domnii mei cu credință. Dumnezeu să vă țină pe Domniile Voastre în bună sănătate.

Datum etc.

Voevodul moldovean Ștefan, a Domniilor Voastre slugă voitoare de bine.

Adresa: Să se deie această scrisoare vitejilor Cămărași Scepuzieni, în mâinile Domnilor mei de-apururi cu credință, la Cașovia.

113.

Istambol, 14 Aprilie 1589.

Oratorul Bartolomeu Pezzen către arhiducele Ernest.

Știri din Ardeal despre sosirea cardinalului Andrei Báthory și plângerile ardelenilor la Poartă.

Aus Siebenbürgen ist einkommen, dass der Cardinal Bathori aus Pohln daselbst ankommen, und dass Ihme der junge

Fürst ein stattliche Herrschaft, neben andern stattlichen Mobilien geschenkt habe. Dieser aber, so aus Siebenbürgen kommen, hat allein Klagen und Beschwer bracht wider alle vorige Nachparen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

114.

Istambol, 23 Aprilie 1589.

Oratorul Bartolomeu Pezzen către arhiducele Ernest.

Plecarea solilor ardeleni şi trimiterea a 400 ieniceri în spre Huşi pentru paza locurilor de pe acolo.

Die Siebenbürger haben mit ihrem Klagen wenig ausgericht, und zuheissen *re infecta* mit etlichen Sachen, so sie allhier eingekauft, sambt etlichen gemeinen Rossen albereit von hinnen weggezogen; etc.

Vor 2 Tagen seindt in die 400 Jänitschärn und andere Schützen mit 3 Gallera gen Hussi abgefahren, auch den vorigen Sanziag-Beghen bei der Tonaw ernstlich befohlen mit ihrem Volk dorthin zu ziehen, des Sultani Gebüet zu verhüeten und daselbst bis auf verrern Bescheidt zu verbleiben.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

115.

Warszawa, 27 Aprilie 1589.

Arhiepiscopul Annibale di Capua nunţiu către autorităţi.

Autorizează pe părinţii iezuiţi în drum spre Moldova să predice, să facă slujbele bisericeşti, să administreze sacramentele, să împărtăşească învăţătura creştine şi să săvârşească toate lucrurile sfinte cuprinse în privilegiul lor, recomandându-i bunăvoinţii oamenilor printre cari vor umbla şi lucra pentru binele lumii.

Hannibal de Capua, Dei et Apostolicae Sedis gratia Archiepiscopus Neapolitanus utriusque signaturae referendarius Sanctissimi Domini Nostri Sixti, Divina providentia Papae V. assistens et praelatus domesticus, nec non ad Serenissimum Sigismundum Tertium Poloniae regem, eiusque Poloniae regnum, omniaque alia dominia et loca quomodolibet ipsi Regi subiecta Sanctitatis Suae ac Sanctae Sedis Apostolicae cum potestate Legati de latere Nunctius omnibus, in quorum manus hae litterae nostrae venerint, salutem in Domino sempiternam.

Testatum his nostris litteris facimus, quod cum Ill^mus Princeps modernus Moldaviae pro suo pio zelo ac studio religionis Christianae a S^mo Domino Nostro Sixto V. Pontifice maximo efflagitasset aliquot Patres Societatis Iesu pro restituenda in suis ditionibus religione Catholica Romana eiusdem S^mi Domini Nostri mandato ac authoritate Apostolica, qua fungimur, ab Admodum Rev^do Praeposito Provinciali eiusdem Societatis in regno Poloniae missi sunt hi Patres, harumque litterarum nostrarum latores cum sociis suis et variis partibus collecti, qui quidem iuxta amplissima privilegia ordinis sui a Sancta Sede Apostolica concessa, et ex peculiari facultate a nobis etiam authoritate, qua fungimur, Apostolica illis demandata potestatem habebunt verbum Dei ubique praedicandi, Sacra celebrandi, Sacramenta administrandi, doctrinam Christianam docendi et alia omnia praestandi, quae in suis privilegiis, praesertim ubi Romani ritus Episcopi non adsunt, latius continentur. Omnibus igitur, ad quos praefatos Societatis Iesu Patres dum in variis missionibus et excursionibus versabuntur divertere contigerit, quam diligentissime commendatos esse cupimus, et ab omnibus benigne excipi ac tractari, ac etiam audiri sine ullo impedimento eorum salutaria monita et consilia suademus ac hortamur in Domino. In quorum fidem has litteras nostras manu propria subscripsimus et sigillo nostro munivimus.

Datum Varsoviae in monasterio Sancti Georgii, nostra solita residentia, die 27. Aprilis. Anno 1589.

(Codex Széchenianus. Budapest. Vol. XI p. 232.)

116.

Istambol, 28 Aprilie 1589.

Giovanni Moro cav. bailo către dogele Veneţiei.

Petru Cercel venind aci pentru a obţine scaunul domnesc, la intervenţia voevodului Ţării-Româneşti a fost omorît şi asvârlit în mare.

Pietro vaivoda venuto qui con raccomandatione del Re di Francia morto, per ottener il principato di Valachia, a richiesta del presente principe che perciò ha donato al Bassà cecchini 50 mila, è finalmente stato fatto soffocare et poi gettare in mare, et so ch'io scrissi già alla Vostra Serenità, quando egli fu levato dalle Sette corridore prigione per condurlo in Rodi, che non haverebbe potuto campar la vita.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Cosp.)

117.

Istambol, 12 Mai 1589.

Giovanni Moro cav. bailo către dogele Veneţiei.

Cazacii făcând multe prădăciuni supt Cetatea Albă, se vor trimite de aci patru galere în ajutorul locuitorilor de acolo.

Li Casachi al numero di 4 mila in circa sono andati in 80 delle loro barche sotto Acherman, luoco di questo Signore, e dicono esser una isola nel Mar Negro tanto vicina alla terra ferma, che a certe stagioni vi si può passare a guazzo con li cavalli, dove havendo fatto molti danni diremmo di voler abbruggiare quel luoco per l'impedimento che ricevevano da esso nel poter andar a far le solite loro prede, per il che qui hanno ordinato al Capitano del mare che debba quanto prima mandarvi quattro galeotte per soccorso; et il nuntio di Polonia, che per ordine posto precedentemente andò a tempo di questo aviso a licentiarsi dal Gran Signore, fu malissimo trattato, havendolo fatto sedere in luoco diverso dell'ordinario, dove egli era stato altre volte, ne havendo manco permesso, che alcuno de suoi entrasse a baciar le mani del Re, secondo il solito, et dopo che si hebbe licentiato il Bassà gli comandò che andasse a casa di Sua Maestà perchè voleva che gli rendesse conto delli danni fatti da quelli, dove non solamente lo punse con parole acerbe, ma anchora ingiuriose.

Dalle Vigne di Pera a 12 Maggio 1589.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Cosp. filza 29.)

118.

Alba-Iulia, 15 Iunie 1589.

Principele Sigismund Báthory către Luca Kis de Remetea.

Reînoeşte actul de donaţiune al lui Luca Kis Tyvadar de Remetea, aparţinând cetăţii Chioarul, primit de el după „dreptul voevodal" asupra proprietăţii din Körtvélyes, iar mai apoi în urma donaţiunii decedatului principe Cristofor Báthory, pentru recompensarea slujbelor sale credincioase.

Nos Sigismundus Báthori de Somlyó Vayvoda Transilvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus etc. Quod nos cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum

humillimam intercessionem nobis propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis nobilis Lucae Kis Tyvadar de Remethe, vayvodae certarum possessionum nostrarum ad arcem nostram Kővár pertinentium, quae ipse nobis, et huic regno pro locorum et temporum varietate exhibuit, et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, totalem et integram possessionem Körtvélyes vocatam, in comitatu Szolnok Mediocri et pertinentiis dictae arcis nostrae Kővár existentem habitam, quam idem Lucas Kis Tyvadar antea ex officio duntaxat vayvodatus, postea autem ex perennali donatione Ill^mi condam principis domini Christophori Bathori de Somlyó vayvodae Transilvaniae et Siculorum comitis, domini et genitoris, praedecessorisque nostri piae memoriae desideratissimi, prout id ex literis eiusdem nobis in specie exhibitis apparebat, tenuit et possedit, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, silvis, nemoribus, collibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem possessionem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentes, memorato Lucae Kis Tyvadar, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis faventer dedimus, donavimus et contulimus, ita tamen, ut praefatus Lucas Kis Tyvadar, haeredesque et posteritates ipsius universi nobis, ac successoribus nostris omnino in ea fidelitate, diligentia et animi constantia, quibus hactenus prioribus arcis illius dominis, atque possessoribus obligati fuerunt, obligati atque obstricti sint, ac omnia ea obsequia et servitia praestare teneantur, quae hactenus a dicto Luca Kis Tyvadar exhibita sunt, et impensa, alioquin haec donatio nostra nihil sit suffragatus, sed praedicta possessio Körtvélyes ad nos iterum, successoresque nostros redeat et devolvatur. Imo conditione sub praemissa damus, donamus et conferimus iure perpetuo, et irrevocabiliter tenendam, possidendam, pariter et habendam, salvo iure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas nos in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.

Datum in civitate nostra Alba Iulia, 15-a die mensis Iunii. Anno Domini 1589.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény : Appendix Dipl. Trans. vol. XIII.)

Notă. Publicăm acest act de reînoire dat românului Kis Tyvadar ca un exemplu clasic pentru cunoașterea *dreptului voevodal* din Ardeal, care consta din donațiunea ce se făcea oricărui întemeietor de „slobozie" care coloniza vreun loc deșert sau în cele mai multe cazuri făcea vreo colonie după stârpirea vreunei părți de pădure, unde el apoi primea titlul de „Voevod" cu loc de casă și moșie, precum și cu scutire de dăjdii, însă cu obligațiunea de a coloniza satul întemeiat de dânsul cu locuitori. E de observat încă că cea mai mare parte a acestor colonizatori erau de obiceiu Români, deoarece ei se îndeletniceau, se poate zice, sistematic cu curățiri de păduri.

119.

Sătmar, 21 [Iunie] 1589.

Ștefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Comunică, că de când a căpătat moșia Pusztahodos, n'a avut din ea niciun folos, deoarece vecinii săi samovolnici i-au stricat livezile, pădurile și i-au luat chiar o parte din pământul de arat. Neprimind în această afacere pân'acum nici o dreptate, cu toată judecata ținută la Erdőd și cu toate poruncile aduse dela arhiducele Ernest, așteaptă un decret al Camerei ca să i se predea de fapt acea moșie pustie, ale cărei hotare au fost fixate la primirea ei, dar de cari azi ispravnicul Camerei nu vrea să știe, iar de nu, e gata să o cedeze ispravnicului, dacă i se va restitui suma pentru care o are dela împărat. Cere apoi să se trimeață oamenii Camerei pentru stabilirea hotarelor moșiei, pe care azi o folosește ispravnicul pe nedrept.

Szolgálatomat irum Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak.

Továbbá ebből kelleték Kegyelmeteket megtalálnom, hogy tudja Kegyelmetek azt, hogy ő Fölsége énnekem Kegyelmes uram levén, Hernestus urunk adta nekem az Pusztahodost mind mezejével, mind szántó földével, mind kaszáló rétivel, mind vizével, patakjával, mind erdejével, mind erdejének hasznával, mindenféle határival és jövedelmével adta ő Fölsége énnekem pénzen Ezerszáz tizenkét forinton, de énnekem még ez óráig semmi hasznom nem volt benne, egy felől, az mely kaszáló rét „Göndör" nevő rét volt, mely hodosi örökség volt, mely rétnek Göndör neve, mely rétet Siandra faluhoz[1] birnak, más felől az erdőnek hasznát udvarbiró veszi el, más felől mellik jobb derék föld volna

[1] Recte: Sándorfalu.

hodosi szántóföld, kaszáló rét, Fülöp György Zoldobagyra birja mind háztelekével egyetemben, mely Fülöp Györgynek semmi igazsága nincs hozzá, mert én sem az ő Fölsége levelét nem láttam nála, sem az Kamorájét, sem az Drágfiét,[1] hiszem, ha igazsága volna hozza, hát levele volna róla, de csak hatalmasol cselekedik mind Fülöp György, mind udvarbiró. Sokszor panaszoltam, százszor is panaszoltam az kamorának, de semmi haszna nem volt, hanem ugyan mind hatalmasol élte az földet; találtam meg ő Fölségét, Hernestus urunkat, egynehányszor hoztam parancsolatot is, hogy igazság legyen nekem is, de nincsen semmi abban; most is voltam ő Fölsége előtt, most is panaszolkodám, hoztam parancsolatot az elmult napokban is, nagyböjtben, mely parancsolatot az kamorának adtam, ott voltak énnekem minden szükségeim az parancsolatban, az kiről supplicáltam ő Fölségének. Kegyelmetek is irt udvarbiró uramnak felőle Zathmárra kétszer is, de nincsen semmi válasz rea, sem az határ felől, sem az erdőnek haszna felől, sem az rét felől, az melyet Siandra faluhoz birnak, mely rétnek neve Göndör, sem az szántóföld felől, sem az kaszáló rét felől, sem az háztelek felől, az melyet Zoldobagi Fülöp György bir hatalmasol, sem az kár felől, az melyet énneköm mivelt Fülöp György, hogy négy ökrömet, négy tehenemet megnyuzták az én marhámat, mindenestől száz forint kárt tött énnekem Fülöp György, mikor törvény volt Erdődön először, most is monda udvarbiró, mikor az kamora levelét kezében adtam, hogy soha, soha azt az földet nem engedi énnekem, hanem meghadta Zoldobagi Filep Györgynek, hogy birja, mert ő öröksége; azt mondja továbbá sem törvényt nem akara hadni, hogy lenne benne, az mely kárt nekem mivelt az ember, hanem szememben meghagyja, hogy békét hagyjak neki; azt látom, hogy hatalmasol cselekedik mindeneket udvarbiró uram.

Én nem tudom, ha Kegyelmetek hadta-e meg neki, avagy ő maga fejétől cselekszi; kiért kételen vagyok ő Fölségét megtalálnom, ha Kegyelmetek oly választ nem ad, hogy igazság szolgáltassék énnekem is mindenekből, az miképpen ő Fölsége parancsolta. Annak utána, ha udvarbiró uram az igazát oly igen kivánja az Fülöp Györgynek, hogy az ő örökségét birja, hát énnekem is, hogy nem akar olyan igazat, hogy engedné meg ő is énnekem az rétet, melyet Siandra faluhoz birnak, mely rétnek Göndör neve, mely rét örökké hodosi örökség volt, de most oda

1 Scris greşit: Drafiet.

Siandra nevő faluhoz birnak. Annak okáért most mondá udvarbiró uram, hogy oda megyen az kamorára, én is ugy küldtem az én levelemet, mind emberemet oda, kérem Kegyelmeteket, tekintse meg az vénségemet, ne fáradjak, ne költsek untalan heában, adjon Kegyelmetek oly választ, immár mind az határ felől, mind az szántóföld felől, mind az kaszáló rét felől, melyet Fülöp György bir, mind az Göndör nevü rét felől melyet Siandra faluhoz birnak, mind az erdőnek haszna felől és jövedelme felől, mind az kár felől, az melyet énnekem Fülöp György mivelt az én pénzen vett földemen, hatalmasol, adjon Kegyelmetek oly választ, hogy ne hatalmaskodjék ezután ugy, mint eddig, mert mikor az Pusztahodost énnekem kezemben bocsáták, akkor kimutatták az határát minden fél felől, de most immár azt mondják, hogy semmi határa nincs.

Továbbá ebből is kelleték Kegyelmeteknek irnom, hogy én nem tudom, mi az oka, ugyannyira, hogy Kegyelmetek megbocsásson, ugyan gyanakodom benne, hogy Kegyelmetektől vagyon tanulsága udvarbiró uramnak, hogy én az kamora levelét kezében adám, nem akará hallgatni, hogy beszéllém vala sem az ő Felsége parancsolatját, sem az kamoráét, maga hiszem ő Fölsége Kegyelmes uram levén, nem akart engemet megcsalni, hanem ő Fölsége énnekem igazán jó szíből adta azt az puszta falut, udvarbiró uram mégis azt mondja az ő Fölsége parancsolatjára, hogy ő azt soha énnekem nem engedi, mert ő ő maga tudja azt, mit cselekedik, az kamora nem tudja, mert az kamorásoknak dolga vagyon Kassán, azt cselekedik, énnekem itt vagyon; de én egyebet nem tudok mit felőle gondolnom, hogyha Kegyelmetektől tanulsága nincsen ezekre, hanem az ő maga fejétől cselekeszi; hát azt mondom, hogy az fejedelem parancsolatjánál, mind az kamoráénál nagyubbnak tartja magát, maga; én nem az övét kérem, hanem az mit ő Fölsége énnekem Kegyelmes uram levele rendelt pénzemért, én azt kérem, miért hogy akkor mind szántóföldinek, mind kaszáló rétinek, mind mezeinek, mind erdeinek, mind jövedelmének, mind határának neve volt, most is vagyon, de az neve meg vagyon, az helye nincsen, bizony akarnám látni az helyét is, ha kimutatnák az miképpen ő Fölsége énnekem adta, azon képpen, avagy ha udvarbiró uram oly igen bánja, hogy nálam vagyon, hát váltsa meg, én kezében eresztem. Az miképpen Miklós uram, Zakmári Miklós birná, hogy zálagban vala fölső Sarmasági Miklósnál, megváltá tőle, cselekedjék udvarbiró uram is ugy, én nem bánom, csak adja meg énnekem azt az

sommát, az kit én érte adtam: az ezerszáz tizenkét forintot. De kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek cselekedjék ugy, hogy adjon Kegyelmetek oly választ, hogy én is maradhassak meg rajta, az én igazságom kiszolgáltatván, hogy ne háboritsam én is mind mind untalan meg Kegyelmeteket. Isten tartsa meg Kegyelmeteket. Jó választ várok Kegyelmetektől; továbbá énnekem is irja meg Kegyelmetek az mit végezhettek.

Datum ex Zathmar, 21. I[unii] Anno Domini 1589.

Kegyelmetek szolgája mind éjjel nappal
moldovai István vaida
Stephanus vaivoda de Moldova Szakmárt ő Fölsége szolgája.

Стефан Воевод

Továbbá ezt is akarám Kegyelmeteknek tudtára adnom, hogy udvarbiró azt mondja, hogy nincsen határa az falunak; én mondom, hogy vagyon, bizonyságom is vagyon róla hogy vagyon. Ha Kegyelmetek kételkedik benne, hát vesse Kegyelmetek száz forint kötelét, hogyha határa nincs, hát maradjak én adósa az Kamorának száz forinttal adósa, ha határa leszen, hát maradjon udvarbiró adósa az kamorának száz forinttal, csak hogy küldjön Kegyelmetek hütös embert alá, hogy járják meg az falukat, hit szerént menjenek végére, ha vagyon határa, avagy nincs.

Továbbá azt is tudja Kegyelmetek, hogy mikor gonosz ember jár, hát az nyomát határról határra követik; most is vagyon azféle nyom, de én oltalmazom az falunak mind határát, erdejét, de udvarbiró veszi el az hasznát az erdőnek, azért nem akar sem törvént hadni, sem törvént kimutatni, hogy elvehesse az erdőnek az hasznát, hanem csak hatalmaskodik rajtam; ő maga dul, ő maga perel, ő maga teszen törvént is, ő mellette Fülöp György is ugy hatalmaskodik; de kérem Kegyelmeteket, hogyha udvarbiró hatalmaskodik, mert udvarbirónak Kegyelmetek az feje, Kegyelmetek ne vegye én tőlem el hatalmasol, ne adja Kegyelmetek másnak azt, az kit ő Fölsége énnekem pénzemen adott, mert meg kell kételen ő Fölségét felőle találnom, ha ezt cselekeszik ezután az kit ez létig. Jó választ várok mindenekből Kegyelmetektől.

Adresa: Adassék ez levél az nemes és vitézlő császár ő Fölsége főtanácsinak az kamorán, nekem bizodalmas uraimnak. Cassa.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre, ca Domnilor mei cu credinţă.

Mai departe, pentru aceea trebuì să vă caut pe Domniile Voastre că ştiţi Domniile Voastre că fiindu-mi Maiestatea Sa Domn milostiv, Domnul Ernest mi-a dat satul Pusztahodos, cu câmpiile, cu ogoarele, cu fânaţele, cu apele, cu gârlele, cu pădurile, cu folosinţa pădurilor, cu toate veniturile şi hotarele lui, mi l-a dat Maiestatea Sa pentru bani, pentru 1112 fiorini, dar eu până în ceasul de faţă nu am avut nici un folos de el, căci pe de o parte, fânaţul care se numea lunca Göndör, care erà moştenire la Hodoş, care luncă se cheamă Göndör, acea luncă o stăpânesc cei din satul Siandra; pe de altă parte, folosul îl iea ispravnicul. De altă parte, ogoarele cari ar fi mai bune din moşia Hodoş, le stăpâneşte Gheorghe Fülöp din Zoldobagi, împreună cu ograda, care Gheorghe Fülöp nu are nici un drept la ele, căci nici cartea Maiestăţii Sale nu am văzut-o la el, nici a Cămarei, nici a lui Drágfi; pentru că de ar aveà drept la ele, ar avea hrisov despre aceea, dar atât Gheorghe Fülöp, cât şi ispravnicul, făptuesc aceasta cu samovolnicie. De multe ori m'am plâns şi de o sută de ori m'am plâns, Cămarei, dar fără nici un folos, ci tot aşa de samovolnic au stăpânit pământul; am căutat pe Maiestatea Sa, pe Domnul Ernest, de câteva ori am adus şi porunci, ca să am şi eu dreptate, dar nu s'a ales nimic din acelea, şi acum am fost înaintea Maiestăţii Sale, plângându-mă şi am adus poruncă şi în zilele trecute, în postul mare, care poruncă am dat-o Cămarei; în acea poruncă erau toate nevoile mele, pentru cari m'am rugat Maiestăţii Sale, şi Domniile Voastre au scris despre aceasta jupânului ispravnic la Sătmar chiar de două ori, dar nu s'a dat nici un răspuns: nici despre hotar, nici despre folosinţa pădurii, nici despre lunca pe care o stăpânesc cei din satul Siandra, care luncă are numele Göndör, nici despre ogoare, nici despre fânaţ, nici despre ogradă, pe cari le stăpâneşte Gheorghe Fülöp din Zoldobagi cu samolvolnicie, nici despre paguba pe care mi-a făcut-o Gheorghe Fülöp, că mi-a belit patru boi, patru vaci, vite de-ale mele, adunându-le toate Gheorghe Fülöp, care mi-a făcut astfel o pagubă de o sută de fiorini, când a fost judecată mai întâiu în Erdőd, şi acum a spus aşa ispravnicul, când i-am dat scrisoarea Cămarei că nici odată, nici odată nu-mi va îngădui acel pământ, ci a poruncit lui Gheorghe Fülöp din Zoldobagi să-l stăpânească, pentrucă e moştenirea lui. Mai departe spune că nici nu lasă să fie lege despre aceasta, despre paguba pe care mi-a făptuit-o acel om, ci îmi spune în faţă să-i dau pace şi văd că toate le face cu samovolnicie jupânul ispravnic.

Eu nu ştiu dacă Domniile Voastre i-aţi poruncit, sau le face din îndemnul său; din care pricină sunt nevoit să vestesc pe Maiestatea Sa, dacă Domniile Voastre nu-mi daţi un răspuns să mi se facă dreptate şi despre toate, după cum a poruncit Maiestatea Sa. Apoi, dacă jupânul ispravnic într'atâta doreşte dreptatea pentru Gheorghe Fülöp, ca să-şi stăpânească moştenirea, atunci pentru ce nu-mi voeşte şi mie dreptatea, să-mi îngădue şi dânsul lunca pe care o stăpânesc cei din satul Siandra, lunca cu numele Göndör, care luncă a ţinut din veci la satul Hodoş, dar acum o stăpânesc cei din satul Siandra. Din acea pricină spune acum jupânul ispravnic

că merge acolo la Cămară, şi eu am trimis astfel scrisoarea şi omul meu acolo; rog pe Domniile Voastre să aibă în vedere bătrâneţele mele, să nu mă ostenesc şi să nu cheltuesc neîncetat zadarnic, daţi-mi Domniile Voastre un atare răspuns atât despre hotar, cât şi despre ogoare şi despre lunca de cosit, pe cari le stăpâneşte Gheorghe Fülöp, cât şi despre lunca numită Göndör, pe care o stăpânesc cei din satul Siandra, cât şi despre folosinţa şi venitul pădurii, despre paguba pe care mi-a pricinuit-o Gheorghe Fülöp pe pământul cumpărat de mine cu bani, samovolniceşte; să-mi daţi Domniile Voastre un astfel de răspuns ca să nu mai fie samovolnic de aici înainte precum a fost până acuma, pentrucă atunci când mi-au slobozit mie satul Pusztahodos, atunci au stabilit hotarul lui în toate părţile, dar acum iată că spun că nu are nici un hotar.

Mai departe, trebue să scriu Domniilor Voastre şi aceasta, că eu nu ştiu care este pricina, într'atâta, că Domniile Voastre să iertaţi, eu bănuesc că dela Domniile Voastre are jupânul ispravnic învăţătura, când eu i-am dat în mână scrisoarea Cămarei, nu a vrut să o asculte, când i-am vorbit, nici porunca Maiestăţii Sale, nici a Cămarei, căci eu cred că Maiestatea Sa, fiind Domnul meu milostiv, nu a vrut să mă înşele, ci Maiestatea Sa mi-a dat acel sat pustiu din toată inima, iară domnul ispravnic totuşi spune despre porunca Maiestăţii Sale că el nici odată nu mi-o îngădue, căci numai el ştie ce face, Cămara nu ştie, pentrucă domnii cămăraşi au de lucru în Caşovia. Astfel făptueşte, dar eu nu pot să cred altfel despre el, dacă nu are învăţătura dela Domniile Voastre pentru acestea, ci le face de capul lui; apoi zic că se ţine mai mare decât porunca Domnitorului şi decât a Cămarei. Eu nu cer ce este al lui, ci aceea ce mi-a orânduit scrisoarea Maiestăţii Sale, Domnul meu milostiv, pentru banii mei, aceea o cer, pentru că atunci au avut nume atât ogoarele, cât şi fânaţul, cât şi câmpiile, cât şi pădurile, cât şi veniturile, cât şi hotarul, şi acum au, dar acum este numai numele, locul nu mai este; tare aş vrea să văd şi locul; dacă ar arătà chipul în care mi le-a dat Maiestatea Sa, în acelaş chip i le trec în mâna lui, ori dacă domnului ispravnic îi pare atât de rău că sunt ale mele, să le răscumpere. Le-ar stăpâni ca şi Domnul Nicolae, Nicolae Zakmári, care când au fost zălogite la Nicolae Sarmasági le-a răscumpărat; să facă şi domnul ispravnic astfel, mie nu-mi pare rău, numai să-mi deie pentru ele suma pe care am dat-o eu pentru ele: 1112 fiorini. Dar rog pe Domniile Voastre să faceţi astfel Domniile Voastre ca să-mi daţi Domniile Voastre un atare răspuns, ca şi eu să fiu mulţumit cu el, făcându-mi-se dreptate, ca să nu vă tot supăr pe Domniile Voastre. Dumnezeu să vă ţină pe Domniile Voastre. Aştept răspuns bun dela Domniile Voastre; apoi să-mi scrieţi Domniile Voastre şi mie, ce aţi putut isprăvi.

Datum etc. Sluga Domniilor Voastre, ziua şi noaptea,
Voevodul moldovan Ştefan.

Stephanus vaivoda de Moldova, sluga Maiestăţii Sale în Sătmar.

Mai departe vreau să mai aduc la cunoştinţa Domniilor Voastre şi aceasta că domnul ispravnic spune că satul nu are hotar; eu spun

că are, am și dovadă că are; dacă Domniile Voastre staţi la îndoială, să faceţi legământ pe o sută de fiorini: dacă nu are hotar, atunci să rămân eu dator Cămarei cu o sută de fiorini; dacă are hotar, să rămână ispravnicul dator Cămarei cu o sută de fiorini; numai să trimeteţi Domniile Voastre aici un om cu jurământ, să umble prin sate, să cerceteze pe credinţă, dacă are ori nu are hotar.

Apoi mai ştiţi Domniile Voastre şi aceea, că atunci când trece un om netrebnic, îi urmăresc urma din hotar în hotar; şi acum sunt astfel de urme, dar eu apăr şi hotarul, şi pădurea acelui sat, dar ispravnicul iea folosul pădurii, de aceea nu vrea să îngădue judecată, nici să arate legea, ca să poată luà folosul pădurii, ci numai stă cu volnicie asupra mea, el însuş năpăstueşte, el însuş pârăşte, el însuş şi judecă, pe lângă el se arată samovolnic şi Gheorghe Fülöp; dar rog pe Domniile Voastre, că dacă ispravnicul se ţine volnic, fiindcă Domniile Voastre sunteţi căpetenia ispravnicului, Domniile Voastre să nu le luaţi dela mine prin samovolnicie, să nu daţi Domniile Voastre altuia celea ce Maiestatea Sa mi le-a dat mie pentru banii mei, căci aş fi nevoit să cercetez despre aceasta pe Maiestatea Sa, dacă după aceasta face la fel ca până acuma. Aştept răspuns bun dela Domniile Voastre pentru toate.

Adresa: Să se dea această scrisoare nemeşilor şi vitejilor sfetnici ai Maiestăţii Sale împăratului la Cămara din Caşovia. Domnilor mei cu credinţă, la Caşovia.

120.

Wien, 18 Iulie 1589.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Fiind în nedumerire dacă suma de 3000 fiorini primiţi de defunctul Francisc Zay din partea lui Despot-Vodă se cuvenia lui drept salariu ori ar putea fi reclamaţi dela moştenitorii săi, aşteaptă opiniunea Camerei.

Intelleximus benigne, quae nona mensis Martii, inter alia, de tribus aureorum milibus per Iacobum Heraclidem Basilicum Despotam in Samo, olim ad manus Francisci quondam Zay penes numerum boum transmissis, perscripsistis. Verum tum nobis adhuc subobscurum videatur, num dicta pecunia ad ipsum Franciscum Zay pertinuerit, et non potius Divo quondam imperatori Maximiliano, domino et patri nostro observandissimo, in rationem illius pecuniae, quam Sua Maiestas dicto Iacobo Heraclidi praestiterat, assignari debuerit: quare benigne vobis mandamus, ut re ista deliberata, nobis sententiam vestram aperiatis, siquidem dicti Zay haeredes, Suae M^tis^ nomine in Ius vocarentur, et ab iisdem dicta tria millia aureorum repeterentur, qualis litis eventus futurus sit, et num hac in parte pro Sua M^te^ quippiam obtineri possit; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

121.

Košice, 9 August 1589.

Camera Scepusiană către arhiducele Ernest.

Raport despre starea afacerii banilor împrumutaţi de către împăratul Ferdinand I. lui Despot-Vodă; lipsind obligaţia lui Vodă, dela care există numai una despre cei 3000 fiorini primiţi de Francisc Zay, rezultatul unui eventual proces împotriva moştenitorilor acestuia e foarte problematic.

De 3000 aureis per Iacobum Heraclidem Despotam Francisco quondam Zay missis.

Quaerit benigne Serenitas V^ra^ de 3000 aureis per Iacobum Heraclidem Basilicum Despotam, olim ad manus Francisci quondam Zay missis, clementi suo mandato die 18. Iulii praeteriti edito, si dicti Zay haeredes Suae M^tis^ nomine in Ius vocarentur, et ab iis dicta summa aureorum repeteretur, qualis litis eventus futurus esset? Etsi revolventibus nobis acta vetera Regestraturae huius Camerae, in negotio debiti Despotiani scripta aliqua, his sub litera A, B et C adnexa occurrunt, ex quibus apparet quidem, olim a Divo et pietissimo imperatore Ferdinando, felicissimae recordationis, 8000 fl. hungaricales Despotae mutui nomine subministrata fuisse, nullae tamen exstant in Camera hac eiusdem Despotae super debito illo obligatoriae; ex adverso vero habentur obligatoriarum quarundam saepefati Despotae paria Francisco Zay datarum, in quibus inter alia promissa de summa 3000 florenorum in auro ipsi Zayo numeranda expressa habetur mentio, uti ab adiecto eius exemplo D signato videre est; quas obligatorias literas haeredibus Zayanis, si res ad Iudicium devenerit, pro defensione ipsorum non parum prodesse posse putamus. Itaque non videmus, nisi quae alia clariora pro Sua M^te^ offerantur documenta, quid de litis eventu polliceri possimus. Poterit tamen in omnem eventum, si Ser^ti^ V^rae^ ita videbitur, res Iudicio experiri.

Cassoviae, nona Augusti. Anno LXXXIX.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

122.

Edirne, 3 Septemvrie 1589.

Mihnea-Vodă către principele Sigismund Báthory.

Fiind mazilit, fu numit în locul lui ruda sa Vlad-Vodă, care însă a murit înainte de a fi intrat în ţară. Acum ceru Petru Cer-

ce să fie pus Vodă, însă fiind întemniţat la Iedicula, a început să bărfească împotriva principelui cum că i-ar fi luat 300 saci de aspri şi l-a asvârlit în temniţă, unde ar fi fost şi omorît de nu scăpa în taină pe o frânghie. Plecând de aci într'acolo un agă, îl sfătueşte să-l cinstească bine, căci altfel nu se poate face aici nimica.

Ilustrissime, Spectabilis ac Magnifice Domine, domine amice, vicine nobis observandissime. Salutem et felicium quorumvis prosperum successum.

Állapotunk felől Nagyságodnak azt irhatjuk, Istennek kegyelmességiből egészségben vagyunk, melyet Istentől Nagyságodnak is kivánunk.

Nyilván vagyon Nagyságodnál miképpen az elmult napokban az hatalmas török császár országunkbeli fejedelemségünket elvette vala tőlünk és az mi atyánkfiának, Vlad vajdának adta vala, ki mikoron uraságában országunkba bejönni akarna, Isten ő szent fölsége ez világból kivette, mely mi atyánkfiának halála után az elfutott Péter vajda, még el sem temették volt az testét, Galatában az hatalmas császár portáján jelen volt és ez mi országunkbeli fejedelemségünket kivánta, kit az hatalmas császár cselekedetinek érdeme szerént, mikoron fogságban Jedikulában be vitetett volna, Nagyságodra nagy sokat szóllott, hogy Nagyságod három száz ló tereh oszporát vett volna tőle el és fogságban tartotta, végre el is vesztette volna, hogy ha köteleken titkon Nagyságod végvárából el nem szaladott volna; mely dologrul az basa minket is kérdezett, mi egyebet nem mondottunk annál, hogy hejában szól és bosszuból Nagyságodra, mint az féle csacsogó ember, bizonnyal tudjuk Nagyságod kezében semmit nem adott, szemben sem volt Nagyságoddal, utjából szökött el, az minemű marháját, kiben ő maga szolgái sákmánt tettek volt, bizonyos emberi által találtatott Nagyságod, azt tudjuk, hogy Uzon Musztafa csauz által és fő emberitől az hatalmas császárnak be küldötte. De mind az által is szabadulásának és fogságának eleit mutatván az basának, szavának helyt adott annyiból, hogy csauzát az hatalmas császár azért az summa pénzért Nagyságodhoz bocsátta és minden tanuságot ez agának, ki velünk vagyon mindarról az dologról, mind az Márkházy Pál dolgáról, ki felől Nagyságod panaszolt volt, hogy Nagyságod végeit és határit rabolja, nagy bőségesen adott. Azért Nagyságodnak az aga felől azt irhatjuk, hogy az mint Nagyságod értette fő emberitől, kik az fényes portán valának, hogy igen fő ember, és

foganatos szava az fényes portán, szintén Szinán basa ő maga Havaselföldében jött volna is, vagy jönne is vele is, mint ezzel az fényes portán dolgait nem végezhetné; Nagyságod tudja természeteket, hogy minden dolgát ember adománynyal viheti könnyen véghez köztök, azért Nagyságod, az én itéletem szerént moston hevenyében kevés költségét ne szánja tőle, Nagyságod használhat, sőt mindeneket minden jóra vihet, és rendelhet, ki mind Nagyságodnak és országának javára leszen, mi is és mind az mi atyánkfiai is, Vlad vajda ez által végeztük minden dolgainkat az fényes portán. Ez minapiban egy kevesseg nemü dolgonkból hátra hadtunk vala, mindgyárást eszünkbe vettük, hogy nagy kárunkra lőn, az mit elvigeztünk vala az basánál mind semmire forditá másnap ez, mivel hogy hire nélkül cselekedtenek volt. Ez hatalmas császár csausa is, kit abból az dologból Nagyságodhoz bocsáttanak, jó rendbeli ember, Nagyságodtól legyen érdeme szerént való böcsöleti. Ez csauz vitt vala fejedelemségünkből ki országunkból minket, de minden dolgait Nagyságod ez agával, nem csauzszal közölje, mert mint felől is meg irók, neki vagyon mindenekről tanusága bőségesen az basától, és az mit vele el végezhet Nagyságod, az basánál is elvégezve leszen. Nagyságodnak ezt, mivel hogy javát kivánom, akarnám értésére adni, Nagyságod mind az által az mi Nagyságodnak jobbnak tetszik, azt cselekedje. Isten tartsa, éltesse Nagyságodat sok ideiglen jó egészségben.

Datum ex Adrianopoli, 3. Septembris 1589.

Michnie

Dei gratia vaivoda verus ac haeres terrae Transalpinensis etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 227 — 288.)

Trad. Despre starea noastră putem scrie Măriei Tale, că, dela din mila lui Dumnezeu, suntem sănătos, ceeace poftim și Măriei Tale Dumnezeu.

Este cunoscut Măriei Tale, că în zilele trecute puternicul împărat turcesc ne-a luat Domnia asupra țării noastre și a dat-o rudeniei noastre, voevodului Vlad, care când a vrut să intre ca Domn în țara noastră, l-a luat Prea Sfântul Dumnezeu din această lume, după care moarte a rudeniei noastre, voevodul Petru cel pribegit, încă nici nu-i îngropaseră trupul, s'a înfățișat în Galata la Poarta puternicului împărat poftind să fie pus Domn asupra țării noastre, pe care puternicul împărat după vrednicia faptelor sale, l-a trimes la închisoarea dela Șapte turnuri, unde a spus multe asupra Măriei Tale, că Măria Ta ar fi luat dela el trei sute saci de aspri și l-a ținut în închisoare și în urmă l-ar fi și pierdut, dacă nu ar fi fugit în taină

din cetate pe o frânghie din temniţa Măriei Tale. Despre acest lucru fiind întrebaţi şi noi de către Paşe, n'am spus altceva decât că vorbeşte neadevărate şi din răzbunare despre Măria Ta, ca un om clevetitor, căci ştim a bună seamă că nu a dat nimic în mâinile Măriei Tale, nici nu a dat faţă cu Măria Ta, i-a fugit din drum, iar averea aceea, pe care i-au prădat-o chiar slugile sale, a aflat-o Măria Ta prin oameni de încredere, ştim că a trimis-o puternicului împărat prin ceaşul Uzon Mustafa şi prin oamenii lui de frunte. Dar cu toate acestea, arătând paşei împrejurările slobozirii şi întemniţării sale, i-a crezut cuvântul întru atâta că puternicul împărat a trimis la Măria Ta un ceauş pentru suma aceea de bani şi a dat mărturie din belşug agăi care este cu noi, despre acel lucru, cât şi despre isprava lui Paul Márkházy, despre care s'a plâns Măria Ta că jefueşte hotarele şi ţinuturile mărginaşe ale Măriei Tale. Pentru aceea putem scrie Măriei Tale despre acel agă, că precum a înţeles Măria Ta dela oamenii de încredere pe care îi are la strălucita Poartă, că este un om foarte însemnat, şi că este ascultat la strălucita Poartă, şi că chiar dacă însuş Sinan Paşa ar fi venit şi în Ţara-Românească, adică ar şi veni cu el, totuşi nu şi-ar putea isprăvi afacerile la strălucita Poartă; Măria Ta cunoşti firile. Iar, că la ei omul îşi poate face uşor afacerile cu plocoane, de aceea Măria Ta, după judecata mea, să nu cruţe cât mai de grabă puţină cheltuială cu el, Măria Ta poate trage folos, ba toate le poate duce la bun sfârşit, şi orândui celea ce vor fi spre binele Măriei Tale şi al ţării, şi noi ca şi neamul nostru, voevodul Vlad, astfel am săvârşit toate afacerile noastre la strălucita Poartă. In zilele acestea trecute în treburile noastre am amânat ceva şi numai decât am băgat de seamă că ne-a fost spre mare pagubă, căci tot ce am uneltit la paşa, tot l-a nimicit acesta a doua zi, dupăce au lucrat fără de vestea lui. Şi ceaşul puternicului împărat, pe care îl trimit pentru acea afacere la Măria Ta, este om de omenie şi se cere să aibă din partea Măriei Tale cinste după cuviinţă. Acest ceauş ne scosese din Domnie şi din ţară pe noi, dar toate Măria Ta să le împărtăşeşti cu aga, nu cu ceaşul, căci după cum scriu despre el, el are ştiri îmbelşugate despre toate dela paşa şi toate pe cari le poate săvârşi Măria Ta cu el, acelea sunt săvârşite şi la paşa. Acestea aş vrea să vi le dau de ştire Măriei Tale, fiindcă-i vreau binele, totuşi Măria Ta să facă aşa, cum crede că va fi mai bine. Dumnezeu să ţină şi să dea viaţă lungă în bună sănătate Măriei Tale.

123.

Vaslui, 8 Septemvrie 1589.

Bartolomeo Bruti către nunţiul Annibale di Capua.

Sosind părinţii iezuiţi, îl asigură că vor fi ajutaţi în toate treburile lor şi din partea principelui Petru Şchiopul care a primit cu „mare omenie" scrisorile Sfântului Părinte.

Iddio lodato sia, qual ci ha consolato con la venuta delli Rev^di^ Padri della Società di Giesù, tanto da noi desiderata, et

con la loro venuta spero in Iesu Christo sarà esaltata la santa chiesa Romana; le loro Paternità R^de mi hanno dato l'humanissima lettera di V. S. Illma et R^ma per la qual veniva raccomandarli. Certo Illmo et R^mo Sig^re non potria dirvi la consolatione che ha havuto il Illmo principe mio Signore, quando vidde le presentie loro, gli quali con ogni humanità li ha recolti, et con grandissima reverentia accettò col S^mo Breve di N. Sig^re le lettere dell'Illmo et R^mo Cardinale Aldobrandini et quelle di V. S. Illma et R^ma alli quali Padri non si mancarà di ogni sorta di servitio et bon offitio per l'essaltatione della Santa Sede Apostolica Romana.

Io spero di breve trasferirmi in quel regno: et però con ogni reverentia humilmente basio le sacratissime mani di V. S. R^da pregando Iddio per il felice stato della S. Sede Apostolica Romana.

Il Padre R^do rettore di Lublino più particularmente scrive a V. S. Illma et R^ma etc.

Dal campo nel Capitaneato di Vaslui, adi XXVIII Auosto segondo l'antico calendario.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 33 fol. 423. Autograf.)

124.

Praha, 12 Septemvrie 1589.

Vicenzo Gradenigo ambasciator către dogele Veneţiei.

Principele Ardealului stă în arme cu o armată frumoasă de 30,000 călăreţi, aşteptând ordinul beglerbegului. Se crede că dacă regele Poloniei va trece în Suedia, urmaşul lui va fi cancelarul Zamoyski, care fiind cumnatul principelui Sigismund Báthory, se va putea face mult spre binele creştinităţii.

Il Transilvano è in campagna con 30/m cavalli, gente florida et benissimo armata, aspettando l'ordine del Beglierbey della Grecia, come si scrisse ultimamente. Dubitano alcuni di buon' intendimento, trattandosi delli moti de Turchi et del Transilvano, che unitamente, che se'l Re di Polonia passarà in Suecia abandonando il regno, il Cancelliero habbi ad essere Re di Polonia con la forza, la quale non potrà esser impedita dal regno, perchè haverà con lui le armi de Turchi et quelle de Transilvani, che unitamente li daranno la corona, prendendo l'argumento dall'esser

il Transilvano nepote del Cancelliero,[1] il quale forse servirà per instrumento a così grand' opera, la quale facci Dio, che nel fine non riesca con poner la Polonia nella medesima servitù ch'è la Transilvania.

Di Praga, alli 12 di Settembre 1589.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Disp. di Germania filza 16.)

125.

Alba-Iulia, 18 Septemvrie 1589.

Principele Sigismund Báthory către oratorul Pancraţiu Sennyei.

Trimiţându-l cu tributul anual, îi dă o instrucţiune de 16 articole de tratat la Poartă, dintre cari primul se referă la depoziţia lui Petru Cercel cum că i s'ar fi luat 300 saci de aspri, expunând amănuntele acestei afaceri vechi, iar al doilea e purtarea ticăloasă a renegatului Paul Márkházy, care zilnic face stricăciuni la hotare şi trimiţând pâre mincinoase la Poartă, jigneşte demnitatea principelui şi a ţării. De s'ar face apoi vreo menţiune de Leşi, să spună că întotdeauna s'a trimes ajutor voevodului Moldovei, dacă avea trebuinţă faţă de ei ori de Cazaci.

Instructio ab Illmo Principe, ac Domino Domino Sigismundo Bathory de Somlyó Vaivoda Transylvaniae et Siculorum Comite etc. Egregio Pancratio Sennyei, oratori suo ad Excelsam portam Imperatoris Turcarum cum tributo misso die 18va 7-bris 1589 data Albae Iuliae.

Bocsáttuk az mi követünket Sennyei Pongráczot az Portára, hogy esztendőre való adónkat, az bassák ajándékával egyetemben meg vigye és az mellett, a minemű dolgaink ott lesznek, abban törekedjék, és választ szerezzen. Odajutván azért Isten segétségéből, legelőször az fő vezérrel Zinan bassával legyen szemben, kinek mi szónkkal köszönvén, és az mi levelünket megadván, értse meg tőle az adó be adásában, mihez tartsa magát, és az mint eleiben adja, az szerént cselekedjék, az adót módja szerént be adja, kiről menedéket is vegyen és meg hozza nekünk. Azután az bassák ajándékát is meg vigye, és mindeniknek, az mi illik, az Regestum szerént megadja, kérvén mindeneket az ajándék mellett, hogy legyenek minden dolgainkban az Hatal-

1 Recte: cognato, avendo la sua sorella per moglie.

mas császárnál jó akarattal, törekedéssel és segétséggel, kiért mi is ez után is minden hála adó tisztességgel leszünk nekik.

1. Ezenkivül két fő rendbeli dolog vagyon az bassa előtt, kire az oratornak fő gondviselése legyen. Egyik az Péter vajda pénzéről, kincséről, kit az három száz ló tereh pénznek mondott, hogy itt maradt volna, egynehány bizonyos személnél, kiknek nevek irva vagyon az bassa levelében. Az mi ezt illeti, az elkezdett fundamentum szerént tagadni kell mindenkor, hogy Péter vajda itt fogva nem volt, sem innet nem szaladott el, hanem mikor az országból ki jött, lovagjaival, gyalogjával, alég jövén egy méll földet határából, ő maga el rándult, és az mi drága oly keves mive volt, vele elvitte, pénzét penig és minden marháját, azon hozzá tartozói szakmanlották fel, és el tékozlották. Mely dolgot mikor mi megértettük volna, nagy szorgalmatossággal mindenfelé emberönket ki köldvén, mindent öszve kerestettünk, nem csak pénzét, ezüstit, aranyát, marháját, de még lovainak csak hámait is, sőt minden aprólékit, minden rejtek helyekből, és elásott helyekből ki kerestettünk, és az Hatalmas császár fő csauza, Uzon Muztafa chauz jelen létében azzal el futott tájékról, nem innet Fejérvárról, hova ingyen sem hozták; annak marháját ő Hatalmasságának fő emberönk által menten be köldettük, mely mi gondviselésönket az Hatalmas császár kedvesen, igen kegyelmesen és ölegedendőképpen vett akkor tőlünk, kiről kegyelmeséggel rakva való levelet is irt nekünk, és oratorunkat böcsületes ajándékkal meg ajándékozta, látván igazságban való cselekedetünket. Sőt ezután is érte voltunk, ha valahun mit érthettünk volna, azt sem hallgattuk volna el, de nem találtunk semmit, kihez képest megitélheti az Nagyságos bassa, hogy ebben is oll igazak szavai, mint szénte egyébb cselekedeti, az mint az Hatalmas császárral cselekedett, jó tételért és fejedelemség adásaiért.

Ezeket azért ő Nagysága is, adja az Hatalmas császár eleibe mint nyilván való dolgokat, kiért mi sem felejtkezünk el ezután is ő Nagyságáról.

2. Másik dolog vagyon: Ibraim begre való panaszalkodás, mennyi szertelenséget cselekedett ez napokban, és naponként meg nem szünyik, kiről kiválképpen jedzést köll venni az levélből, melyeket irtak az Márkházi latorságiról.

3. És ugyan itt választ köll venni az bassa irására, kit irt Márkházi szava után, hogy mi többet két száz falunál, és faluhelynél foglaltunk volna el, melyek az Hatalmas császár holdolt

falui voltak volna, kikből irja az bassa, hogy mi kezönket ki vegyük. Erre azt köll mondani, hogy az jenei begh ezt az Hatalmas császárnak hamissan adta eleiben, és ő Nagyságának, mert az Hatalmas császár minekünk az birodalmat azon határral és móddal adta, mint ez előtt való fejedelmeknek, arról adjuk mi adónkat is esztendőként ő Hatalmasságának, de egynehány zpahyák és egyébb rendbeliek menten futnak az Hatalmas császárra és vezérekre, és oll falukat kérnek meg, kik soha holdolva nem voltanak, igy beljebb beljebb vetvén lábokat sok földét, faluját pusztitották el. Az Hatalmas császár az melyeket Erdély határához szakasztott, igy vesztegette ez napokban Márkházi Bely városát, faluit, sőt az palánkra is igen szándékozik most is.

Itt köll elő számlálni az jedzés szerént, és panaszolkodni köll, az mint Báthory István uram Váradról meg irta, renddel mennyi falut, földet akarnak most is holdoltatni minden felé az végbeliek az mi birodalmunkat, kik ezelőtt soha holdolva nem voltak. Köll azért parancsolatot kérni, mind az két bassára, budaira, tömösvárira, végbeli bégekre, zanchákokra, hogy ne háborgassák és ne engedjék háborgatni az mi birodalmunkat: szolgálhassunk mi is az Hatalmas császárnak víg és jó szível, holott igy nem tudjuk, ha némettűl, hajdutúl kell, vagy az Hatalmas császár vitézétől oltalmazni birodalmunkat, kiről ő Hatalmasságának adót szoktunk adni. Ezt, az mennyire szenvedi az ott való alkalmatosság, sok és bő szóval köll egyszer is, másszor is eleibe számlálni az fő vezérnek.

4. Ez közönséges dolgokon kivől az ottmányokon kivől mindennyi költségünk és fogyatkozásink között is költünk bizonyos summát az Portán való fő népeknek; Ziausnak ezer aranyat, Mehmet bassának megannyit, kik most mazulok, ezeknek köll ajánlani az mi jó akaratunkat, és hogy mint bánnyuk és szánnyuk mostani állapotunkat és kivánnyuk az Ur Istentől, hogy az Hatalmas császárnak oll elmét adjon, hogy megismerné az ő Nagyságok hiv és hasznos szolgálatjokat, ismit helyekre ültesse és szenteltesse Isteneket.

Ezt vigan köldtük, az kisded ajándékot nekik, de ezeket jó gondviseléssel és titkon kell járni, menni, hogy jó igyekezetünkkel kárt ne tegyünk az mostani fő vezérnél, ki nyilván tör Ziausra, sőt mikor el is akarnak onnet jönni, köll offerálni nekik ezután is hozzájok való nagy és jó igyekezetünket ezután is és kérni, hogy ők is legyenek hozzánk azon jó szível, és Mehmet bassátul csak, nem Ziaustul meg kell kérdeni, ha mit ír vagy

izen nekünk, mert az Mehmet vezérségébe mindenkor nagy jó szível, emlékezettel volt hozzánk, sőt még szegény urunkhoz is, kiből, ha mit vehetne ember ki, vagy most, vagy jövendőre, az mit értene az mi dolgainkról, hogy értenönk adná, igen szükséges, és el nem köll hallgatni. Kellene Mehmet bassátul értekezni ilyen szín alatt, hogy ő némely embereknek az féle szándékát, hogy meg akarná találni az Császár fiát, ha jó volna, azont ő Nagysága is mi rólunk, mert ez mostani Császárral atyja idejébe igy cselekedett vala lengyel király.

5. Vagyon fizetésen kivűl, ajándék tőlünk az Nysanchy bassának két száz arany forint, ezt az Ordinariummal be ne adják, hanem azután, mint egy héttel, hirré tevén titkon neki, hogy róla is el nem felejtkeztünk, csak ő Nagysága legyen jó szível az mi dolgainkban, és az mely leveleket Hatalmas császár ide ki irat, az végbelieknek, irassa jó gondviseléssel, hogy legyen láttatja, mert eddig kevés haszna volt. Ez igen gonosz ember volt mindenkor az levelek kiadásában, most penig még egyebet is rebesget Lugas, Sebes felől, kikre hogy ártalmat ne szerezzen, kell ezután is minden jó akaratunkat hozza igérni.

6. Amhat csauznak, ki Bengner Markos, fizetését száz tallérral fellebb tesszük, melyet most meg is küldöttünk; intjük, hogy ő is igyekezzík annál nagyobb hívséggel szolgálni, forgódni, és értésre adni nekünk, ha mit érthet ide valót, és törekedjik is mellette az mi oratorunk, hogy adjanak csauzságot neki.

7. Musztafa chausznak is köldtünk extraordinarie száz tallért ajándékon; de az fizetéssel együtt ne adják be ezt is, a mellett intsék, hogy az mi dolgainkban forgódjék ugy, mint illik, kiért várja az mi kegyelmességünket ezután is, de meg köll látni, ha fizetésébe esik, avagy ajándékon.

8. Kell az oratornak két felé nézni, ha kit találnának ollyat, ki minket igaz hírekkel és oly fő helyekről táplálnak, és kik ottbenn is jó szível szolgálnának, forgódnának az mi dolgainkban, melyet ha találnának bizonyost meg kellene biztatni, hogy mi minden kegyelmességgel és segétséggel leszünk nekik, meg tapasztalván hív szolgálatjokat.

9. Ha az lengyelek felől lenne emlékezet, arról azt köll mondani, hogy valaki az Hatalmas császárnak ellensége, nekünk is ellenségönk, sőt ezelőtt is mi sokszor segétséget küldöttünk az moldovai vajda mellé, mikor országára jöttenek az kozákok ellen; az lengyelekre is akkor volt vigyázásunk az német ellen, mikor az Hatalmas császártul volt parancsolva.

10. Törekedjik Kanovit mellett is, hogy adjanak békességet neki.

11. Azonképpen Skender mellett is, hogy chiauzságot adjanak neki.

12. Oly levelet vegyenek az bassátul ide ki expresse, hogy a' mely faluk ekkedig adójokat be nem adták, és holdolva nem voltak, azokat ezután is ne erőltessék az holdolásra.

13. Az mint ez előtt való Instructióban vagyon.

14. Az kereskedő népek, hogy szabadon járhassanak, mint ez előtt szabadon jártanak, bántások ne legyen.

15. Végezetre köll törekedni az fő vezérnél, hogy Ibraim beget vesse ki innet az szomszédságbul, mert az Hatalmas császár földit pusztitja és az császár ellenségit nem kergeti, hanem az szegény községet dulja, pusztitja és háborgatja.

16. Ha az szükség azt mutatja, Sennyei egy holnapig benn mulasson, és mellette legyen az residensnek.

(Acta Transylvaniae. Budapest. Fol. 235 — 238. Copie.)

Am trimis solul nostru, pe Pancraţiu Sennyei, la Poartă, ca să ducă birul nostru pe un an împreună cu plocoanele paşilor şi pe lângă acestea să se ostenească şi să ne aducă răspuns despre afacerile pe cari le avem noi acolo. Ajungând deci acolo cu ajutorul lui Dumnezeu, mai întâi să dea faţă cu marele vizir, Sinan-Paşa, pe care salutându-l cu vorbele noastre şi dându-i scrisoarea noastră, să înţeleagă dela dânsul, cum să se poarte la darea birului, şi precum îl va sfătui acela, astfel să facă, să dea birul după obiceiu, despre care să iea şi adeverinţă, şi să ne-o aducă. Apoi să ducă şi ploconul paşilor şi fiecăruia să-i deie ce se cuvine, după catastif, rugându-l pe fiecare, pe lângă plocon, să ne fie în toate afacerile noastre la puternicul împărat cu bunăvoinţă, cu sârguinţă şi cu ajutor, pentru care şi noi şi de aici înainte le vom fi cu cinste recunoscătoare.

1. Afară de aceasta, sunt două afaceri foarte însemnate ale noastre la Paşa, la care solul nostru „orator" să fie cu cea mai mare băgare de seamă. Una este despre banii voevodului Petru, despre comoara lui, pe care el a mărturisit-o de trei sute saci aspri, că ar fi rămas aici la câţiva oameni anumiţi, al căror nume este pus în cartea noastră, către Paşa. In ceeace priveşte această afacere, trebue tăgăduit în veci după cum s'a făcut dela început, că voevodul Petru n'a fost prins aici, nici nu a fugit de aici, ci atunci când a venit din ţară, cu călăreţii şi pedestraşii săi, de abiă a trecut graniţa, depărtare de o milă, el însuşi a fugit, şi puţinele scule de aur ce le-a avut, le-a adus cu el, iar banii şi toată averea lui i-au jefuit oamenii săi şi au cheltuit-o. Aflând noi de acest lucru, trimiţând oamenii noştri de sârg în toate părţile, le-au adunat pe toate, nu numai banii, argintul, aurul, vitele, dar până şi hamurile cailor, ba şi toate mărunţişurile, le-a căutat din locurile tăinuite şi le-am desgropat şi fiind faţă ceauşul de frunte al Puterni-

culuĭ împărat, ceaușul Uzon Mustafa, a fugit din ținut, nu de aici din Bălgrad, unde nici nu l-au adus. Averea lui am trimis-o apoi numai decât prin omul nostru de încredere Puterniciei Sale, care purtare de grijă a noastră a primit-o atunci din partea noastră Puternicul împărat cu plăcere, cu milostivire și cu îndestulare, despre care lucru ne-a și scris o scrisoare plină de milostivire și ne-a cinstit solul cu plocoane îmbelșugate, văzând osârdia noastră întru dreptate. Ba și după aceea am avut grije de acest lucru, dacă am fi aflat ceva undeva, nu am fi tăcut, dar nu am aflat nimic, după care poate să judece Măria Sa Pașa, că și în această afacere sunt tot atât de adevărate vorbele lui, ca și de altfel alte fapte ale lui, pe cari le-a săvârșit cu Puternicul împărat, pentru faptele lui bune și darea Domniei.

Pentru aceea să le spună și acestea Măria Sa Puternicului împărat ca pe niște lucruri adevărate, pentru care nici noi nu vom fi uitători de Măria Sa.

2. Altă afacere este plângerea împotriva begului Ibraim, câte nelegiuiri a făptuit în aceste zile și nu încetează nici o zi, despre care trebue să iea notă din scrisoarea care s'a scris despre tâlhăriile lui Márkházi.

3. Și tot aici trebue să iea răspuns la scrisoarea pașei, pe care a scris-o după spusele lui Márkházi, că noi am fi ocupat mai mult de două sute de sate și locuri de sate, cari au fost sate închinate Puternicului împărat, de pe cari, scrie pașa, să ne luăm mâna. La aceasta trebue spus, că begul din Ineu a înștiințat neadevărat pe puternicul împărat și pe Măria Sa, căci Puternicul împărat ne-a dat țara cu acelaș hotar și în acelaș chip ca și Principilor de odinioară, despre acelea dăm birul nostru în fie care an Puterniciei Sale, dar câțiva spahii și alt fel de ranguri aleargă neîncetat la Puternicul împărat și la viziri și cer astfel de sate, cari nu au fost nici odată închinate și, punându-și astfel piciorul tot mai adânc, au pustiit mult pământ și multe sate. Astfel a prădat Márkházi în zilele trecute orașul Bely și satele lui, pe cari Puternicul împărat le-a alipit hotarului ardelean, ba acum se silește tare și la palancă.[1]

Aici trebuie înșirate după însemnare și trebue să se plângă; după cum a scris coconul Ștefan Báthory din Oradea, pe rând, câte sate, cât pământ vreau să supună și acum în toate părțile cei dela granița din stăpânirea noastră, cari nici odinioară nu au fost nici odată supuse. Pentru aceasta trebuie să ceară poruncă atât pentru pașa din Buda și din Timișoara, cât și pentru beii dela hotare, și sangiaici, să nu turbure și să nu îngăduie să se tulbure stăpânirea noastră, ca să putem sluji și noi cu inima bucuroasă și bună pe Puternicul împărat, căci astfel nu știm, dacă trebuie să ne apărăm stăpânirea pentru care am obișnuit să plătim bir Puterniciei Sale, de haiduci, de nemți sau de soldații Puternicului Impărat.

Acest lucru, după cum vor îngădui împrejurările de acolo, trebue lămurit Marelui Vizir cu multă și îmbelșugată voroavă, în mai multe rânduri.

1 Palancă se numeau fortificațiunile cu pari de lemn, obișnuite pe aceste vremuri și în țările române.

4. Pe lângă aceste afaceri obișnuite, pe lângă cele din Curte, cu toate cheltuelile și lipsurile noastre, cheltuim mult și pentru dregătorii dela Poartă; așa lui Ziaus o mie de galbeni, Pașei Mehmet tot pe atâția, cari acum sunt mazili; acestora trebue să ne îmbiem bunăvoința noastră, și să arătăm cât de rău ne pare și ne este milă de starea noastră de acum și dorim dela Dumnezeu, ca să dea aminte Puternicului împărat pentru ca să recunoască slujbele Măriilor Lor, credincioase și folositoare, și să-i pună de iznoavă la locul lor și să fie lăudat Dumnezeu.

Bucuros le-am trimis lor acest mic plocon, dar în această afacere trebue purces și umblat cu grije și în taină, ca osârdia noastră să nu le facă stricăciune la Marele Vizir, de acuma, care în chip vădit îl prigonește pe Ziaus, iară când or vrea să vină de acolo, trebue să-i încredințeze despre bunele noastre gânduri față de ei și de aci înainte și să-i roage ca și ei să fie față de noi cu aceeaș inimă bună, cerând informații dela Pașa Mehmet, nu dela Ziaus, de ne va scrie sau ne va vesti ceva, căci supt Mehmet, fiind Vizir, în totdeauna a fost față de noi cu bunătate și cu aducere aminte, ba și față de sărmanul nostru domn; dela cari de s'ar înțelege ceva omul, sau acum sau pentru viitor, ceeace ar afla sau ne-ar face să înțelegem despre afacerile noastre, ar fi foarte folositor și nu trebue lăsat nespus. Ar trebui să știricească dela Pașa Mehmet în chipul acesta, că el și-a destăinuit unor oameni planul dacă ar fi bine că ar vrea să înștiințeze pe fiul împăratului de acum, să-l înștiințeze Măria Sa pe acela și despre noi, căci în vremea tatălui împăratului de acuma așà făcu și regele leșesc.

5. Pașa Nizanților are dela noi pe lângă leafă, un plocon de 200 galbeni, dar acesta să nu-l deie cumva de odată cu tributul obișnuit, ci după aceea, la vre-o săptămână, vestindu-l în taină că nici pe dânsul nu l-am uitat, numai Măria Sa să fie cu bunăvoință în treburile noastre și să facă cu mare grijă scrisorile pe cari le trimite Puternicul împărat aici, celor dela hotare, ca ele să ne fie cu folos, căci până acuma au fost de puțin folos. Acesta a fost în veci netrebnic la trimiterea scrisorilor, iară acuma mai șoptește și altele despre Lugoș și Sebeș; iară ca să nu fie păgubitor pentru aceasta, suntem nevoiți să-i făgăduim și de aici înainte toată bunăvoința noastră.

6. Ridicăm leafa ceaușului Amhat, care este Marcu Bengner, cu o sută de taleri, pe cari i-am și trimis acum; îi aducem aminte ca și el să se silească să ne slujească cu cât mai multă credință, să se ostenească, și să ne deie de știre de poate află câte ceva despre cele de aici, și să se silească solul nostru pe lângă el, să i se deie vre-o ceaușie.

7. Ceaușului Mustafa i-am trimis deosebit plocon o sută de taleri; dar să nu i se deie deodată cu leafa, apoi să-i aducă aminte să-și deie osteneală în afacerile noastre, precum se cuvine, pentru care osteneală să aștepte milostivirea noastră și după aceasta, dar trebue să se vadă, dacă îi cade în leafă ori în plocon.

8. Solul nostru trebue să fie cu ochii în patru, ca să găsească pe cineva care să ne slujească cu știri adevărate din locurile înalte și dintr'aceia cari ne-ar sluji și acolo înăuntru bucuroși și s'ar osteni în afacerile noastre; iară dacă ar găsi astfel de oameni, trebue să-i

încredinţeze neapărat, că noi vom dovedi faţă de ei toată milostivirea şi ajutorul nostru, încredinţându-ne de slujbele lor credincioase.

9. Dacă s'ar face vreo pomenire despre Leşi, trebue să se spună, că cine este duşmanul Puternicului împărat, acela ne este şi nouă vrăşmaş, ba şi odinioară de multe ori am trimis voevodului Moldovei ajutor, împotriva Cazacilor, când au venit împotriva ţării sale, şi cu mare grijă fuserăm pe Leşi şi faţă de Nemţi, când ne-a fost poruncă dela Puternicul împărat.

10. Să-şi deie osteneală şi pe lângă Kanovit, ca să i se deie pace.

11. La fel şi pe lângă Skender, ca să i se deie ceauşie.

12. Să ieie cu dinadinsul o astfel de scrisoare dela paşa, ca acele sate cari până acum nu au plătit birul şi nu au fost supuse, să nu fie silite nici de acum înainte la supunere.

13. In această treabă să se ţină după Instrucţiunea de mai înainte.

14. Neguţătorii să poată umbla slobozi, precum au umblat şi odinioară slobozi şi să nu fie supăraţi.

15. In sfârşit, trebue să se silească la Marele Vizir, ca să scoată de aici din vecinătate pe beiul Ibraim, pentrucă pustieşte pământul Puternicului împărat şi nu goneşte pe vrăşmaşii împăratului, ci răscoleşte, pustieşte şi neliniştеşte locuitorii.

16. Dacă ar fi nevoe, Sennyei să petreacă o lună acolo stăruind pe lângă residentul nostru obişnuit dela Poartă.

126.

Košice, 18 Septemvrie 1589.

Căpitanul Andrei Khielman către arhiducele Ernest.

Beglerbegul aflându-se în Ţara-Românească, se crede că vrea să pună atât acolo, cât şi în Moldova, Domni noui.

Weil der Beglerbeg in der grossen Wallachei sein soll, alda Er vielleicht ein Türgischen Gubernator einsetzen wirdet, hab ich ein eigne Person hinein gefertigt, den Grundt zu erfahren, was sein Thuen daselbst seie, und wo Er weiter aus wölle. Ich halt dafür er werde im Durchziehen in beiden Wallacheien Gubernatores einsetzen, und dann nach verrichter Polnischen Sachen, da es Ihm daselbst glückt, am Zurückziehen Siebenbürgen auch hernehmen. Ich habe gen der Reissischen Lemberg, alda der Polnische Canczler ieczo ist, meine Leut auch abgefertigt; was sie mir für Zeitungen bringen werden, das bericht Euer Fürstlichen Durchlaucht bei Tag und Nacht.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Copie).

127.

Iaşi, 22 Septemvrie 1589.

Petru-Vodă Şchiopul către principele Sigismund Báthory.

Trimiţându-i scrisoarea sultanului, îi expune că beglerbegul general, trecând apa Nistrului în spre Polonia, i-a devastat toată ţara, arzând şi oraşul Cernăuţi, fără să fi avut putere să i se opună.

Illustrissime ac Magnifice Domine amice et vicine dilecte.

Ex literis Ill^mae^ Magnificentiae V^rae^ intelleximus suam bonam voluntatem, de qua valde gavisi sumus. V^ra^ Illma et Magnifica Dominatio miserat literas pro Illmo beglerbegio generali exercitus Ser^mi^ Caesaris Turcarum. Nos eas Suae Celsitudini statim misimus, ad quas hodie responsum dedit, quod V^rae^ Do. Ill^mae^ mittimus. Sciat etiam Dominatio V^ra^ Illma ipsum Dominum beglerbegum generalem Turcarum suis se tentoriis continere ad ripas Boristenis fluminis in pago Bisaconensi, nostro dominio subiecto, qui misit suum exercitum ad comburendam et devastandam Senetinensem civitatem, pertinentem regno Poloniae, quam totam combusserunt et devastarunt, una etiam combusserunt districtum et civitatem Zernauzensem, nostro dominio subiectam. In aliis quoque districtibus principatus nostri magna damna fecerunt et multos pagos igne et marte destruxerunt. Sciat quoque Illma ac Magnifica Do. V^ra^ quod mediam partem provinciae nostrae devastaverunt, qua de re nos tristes sumus, sed neque nos, neque praefectus exercitus illorum potuimus resistere insolentiis eorum barbaricis. Deus Optimus Maximus misereatur populo christiano et Ill^mam^ ac Magnificam Do. V^ram^ felicem et incolumen servet.

Datum Iasii, 22. Septembris. Anno 1589.

V^rae^ Ill^mae^ ac Magnificae Dominationis

Petrus Vaivoda Moldaviae princeps

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 239. Copie.)

128.

Alba-Iulia, 8 Octomvrie 1589.

Simon Genga către Granduca di Toscana.

Deoarece principele Sigismund Báthory nu vrea să-l lase să se întoarcă, aşteaptă hotărîrea ducelui, până la sosirea căreia va rămâne şi mai departe în serviciul principelui.

Fabio mio fratello, che renderà questa a V. A. Ser^ma^ se ne viene mandato da me apposta, per farle humilissima reverenza a mio nome, et per mostrarle in parte l'obbligo, che li devo infinito dell'amorevol memoria, che si è degnata tener di me, col confirmarmi nell'antica et devota servitù mia verso la sua Ser^ma^ Casa: per il che, come mi reputo che l'A. V. Ser^ma^ mi habbia fatto gratia singularissima, così subito per debito mio mi sarei mosso a venir in persona ad effettuare il desiderio mio di servirla, se non fossi stato trattenuto in continua speranza da questo Illmo principe di concedermi licentia di giorno in giorno: intorno a che ho fatto quell'instantia maggiore che dovevo, et se bene non mi si può negare la tornata, restato in questo servitio come servitore dell' A. Ser^ma^ di Toscana, et riserbatomi sempre a' suoi cenni: nondimeno essendo parso a questo principe, dopo molte dilationi, di trattenermi sino alla risposta delle lettere, che scrivono a V. A. Ser^ma^ et il medesimo all'Illmo Sig^r^ cardinale Bathori, non ho potuto mancare di dar loro questa sodisfattione: havendo io visto in questi Ill^mi^ Signori segni di molta devotione verso V. A. Ser^ma^, onde mi persuado, che non sarà dispiaciuto a V^ra^ Altezza Ser^ma^ questa risolutione, restando hora nell'arbitrio di lei il comandar, quanto desidera, ch'io facci; che in questo particolare, se ben vengo astretto di qua a supplicar V. A. Ser^ma^ che mi li conceda, non la pregavo più oltre di quello possa essere di sodisfattion sua, promettendole il servitio mio con quella fede et diligentia che per me si potrà maggiore, et disponga di me come le pare, che tutto riceverò per gratia et favore da V. A. Ser^ma^, alla quale prego dal Sig^r^ Dio ogni felice fine a suoi nobilissimi pensieri.

Di Albajulia, il di 8 di Ottobre 1589.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 2.)

129.

Alba-Iulia, 10 Octomvrie 1589.

Principele Sigismund Báthory către Requisitorii Capitolului de Alba.

Ordonă să introducă pe Baltazar Báthory în stăpânirea domeniului Cârţa şi a satelor aparţinătoare lui, dăruit lui pentru slujbele sale credincioase.

Sigismundus Bathory de Somlyó etc. Nobilibus requisitoribus etc. Cum nos dignum et honorificum habentes respectum fidei, inte-

gritatis et fidelium servitiorum, gratuitis meritis Illustris ac Magnifici Domini Balthasaris Bathori de Somlyó .... quae ipse nobis .... impendit .... totalem et integrum oppidum Kertz, ac possessiones Keresztur,[1] Miklóstelke,[2] Apafalva,[3] Kolon,[4] Földvár[5] et Mihályfalva[6] vocatas, omnino in comitatu Albensi Transilvaniae existentes habitas,[7] olim ad Abbatiam in eodem oppido Kertz fundatam pertinentes, sed a Divis postea Hungariae regibus, certis de causis, ad Praeposituram seu Ecclesiam Beatae Mariae Virginis in civitate nostra Cibiniensi existentes annexas, ac tandem iuxta publicam Dominorum regnicolarum, in comitiis eorum generalibus Anno Domini 1556 celebratis constitutionem, una cum omnibus aliis ecclesiarum bonis fisco Regio applicatas, totum item et omne ius Regium, si quod in dicto oppido possessionibusque etiam aliter qualitercunque existeret, aut eaedem, et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus ... memorato Domino Balthasaro Bathori, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis, vigore litterarum nostrarum donationalium superinde emanatarum in perpetuum, salvo iure alieno dederimus ... super quo Vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus statim unum e medio vestri transmittetis pro testimonio fidedignum, quo praesente Egregius Michael Sambokrethi, sive Ioannes Bernádfi, seu Stephanus Kolosvari, notarii Cancellariae nostrae maioris de curia nostra transmissi, ad facies dicti oppidi Kertz .... introducat praefatum dominum Balthasarem Bathori; etc.

Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 10-a mensis Octobris. Anno Domini 1589.

Anexat se află „relatoria" oficială a Requisitorilor Capitolului de Alba, prin care comunică principelui că, potrivit mandatului primit au trimes pe unul dintre membrii Capitolului împreună cu „homo regius" al principelui la fața locului la Cârța, cari întorcându-se au relatat cum că s'au înfățișat „feria quinta proxima post festum Beati Mathiae Apostoli novissimae praeteriti"[8] la fața locului în comuna Cârța, unde convocând pe vecini precum și pe Venerabilul Georgius *Verner* pastorul preot din Kertz, cum și jurații din comuna Glâmboaca și

---

1 Szász Keresztur in sede Cibiniensi. 2-3 In sede Cibiniensi.

4 Kolun sedis Cibiniensis. 5 Sedis Cibiniensis.

6 Michelsberg alias Kis Disznód (valachice Cisnădie) sedis Cibiniensis.

7 Satele acestea azi aparțin județului Sibiu, județul Alba fiind pe vremuri mai mare ca acum.

8 Adică în ziua de 1 Martie 1590.

anume pe Ioan Buinak, Radul Hete Kenevich şi Şerban Bunina, au efectuat introducerea în stăpânire a lui Baltazar Báthory, împotriva cărei introduceri însă au contrazis „Michael Literatus de Nagy Lak et Ioannes Eperjesi servitores Cibiniensis civitatis" în numele oraşului şi sediului Sibiu, despre care fapt raportul numitului Capitol s'a făcut în ziua a 16-a după ultima zi a execuţiunii, precum era prescris de lege.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Dipl. Trans. vol. VI p. 79.)

130.

Sătmar, 24 Octomvrie 1589.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Roagă să-i fixeze termen de dezbatere în afacerea pagubei suferite în urma samovolniciei lui George Fülöp şi tot asemenea să aducă o sentinţă nouă împotriva lui Francisc Burián, care i-a luat vite şi mai mulţi iobagi, pe nedrept.

Szolgálatumat irum Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak.

Továbbá ebből is kelleték Kegyelmeteket meg találnom supplicatióm által, hogy tudja azt Kegyelmetek, hogy egy nehányszor panaszolkodtam Kegyelmeteknek az zaldobagi Fülöp Györgyre, hogy kétszer mely hatalmasságot cselekedett rajtam, hogy mind az én magam barmát, mind az falu marháját be hajtotta, minden barmomat meg ölte, most is oda vagyon. Azért még ezdétig vég nem volt benne. Annak okáért kérem ti Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek parancsoljon udvarbirónak erős parancsolattal, hogy legyen törvény benne immár, mert elég ideje miolta panaszolkodom Kegyelmeteknek felőle.

Továbbá ebből is kelleték Kegyelmeteket meg találnom, hogy tudja azt is Kegyelmetek, hogy hoztam parancsolatot ő Felségétől az Burian Ferencz dolga felől is, hogy az mely jobbágyokat tőlem fel kért, azok az jobbágyok régi jobbágyok ott, hogy még Dra[g]fi idejében valók; oly is vagyon bennek, az kit kér tőlem, hogy ugyan ott lött Puzta Hodoson ez világra is. Az előtt kettőt kért tőlem, immár most ötöt kér. Annakokáért kérem Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy Kegyelmetek irjon az császár ő Fölsége prokátorának, Turi Istvánnak, hogy legyen mellettem, mert uj itéletet veszek benne, meglátatom, hogy ha vagyon-e közi azokhoz az jobbágyokhoz, az mely jobbágyokat tőlem kér, vagy nincsen.

Jó választ várok Kegyelmetektől. Isten tartsa és éltesse Kegyelmeteket.

Datum ex Zathmar, 24. Octobris. Anno Domini 1589.

Moldovai István Vaida
mellik Zakmárban lakik, Kegyelmetek jó akaró szolgája.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre ca Domnilor mei cu credinţă.

Mai departe, am fost nevoit să înştiinţez pe Domniile Voastre prin cererea mea, şi pentru asta, că ştiţi Domniile Voastre, că m'am plâns Domniilor Voastre de câte va ori împotriva lui Gheorghe Fülöp de Zaldobagi, câtă samovolnicie a făptuit în două rânduri asupra mea mânând la el atât vitele mele, cât şi ale satului, ucigându-mi toate vitele, cari şi acuma sunt acolo. Astfel nici până acuma nu s'a isprăvit această afacere. Din această pricină, rog pe Domniile Voastre, ca să porunciţi Domniile Voastre cu străşnicie ispravnicului, să se facă odată judecată, căci este destulă vreme, decând m'am plâns Domniior Voastre.

Mai departe, am mai fost nevoit să vă scriu Domniilor Voastre că ştiţi Domniile Voastre şi aceea că am adus poruncă dela Maiestatea Sa şi despre afacerea cu Francisc Burian, că iobagii pe cari i-a luat dela mine, acei iobagi sunt iobagi vechi acolo, încât sunt încă din vremea lui Dragfi; fiind între ei şi de aceia cari acolo în Pusztahodos au venit pe lume. Mai înainte îmi ceruse doi dela mine, iar acuma cere cinci. De aceea rog pe Domniile Voastre, ca pe Domnii mei cu credinţă, să scrieţi Domniile Voastre avocatului Maiestăţii Sale Impăratului, lui Ştefan Turi, să-m ţină parte, căci iau hotărîre nouă, făcând să se vadă, dacă are vre-un drept la iobagii pe cari îi cere dela mine, sau nu are.

Aştept răspuns bun dela Domniile Voastre. Dumnezeu să ţină pe Domniile Voastre şi să vă dea vieaţă.

Datum etc. Ştefan Voevodul moldovean,

care locueşte în Sătmar, sluga voitoare de bine a Domniilor Voastre.

131.

[Lwów, Octomvrie 1589.]

Ştiri aduse probabil de omul căpitanului Khielman.

Cancelarul Zamoyski stând armat şi având şi 4000 Cazaci, Petru Şchiopul a reţinut oastea turcească din Moldova de Jos. De altfel a sosit un ceauş la Zamoyski cerând pace.

Zeitung aus Reussen.

Den 28. Septembris ist der Veld Obrister Zamoyski mit seinem Volk 6000 Mann zu Brzezan ankommen, drei Tage alda

verharret. Die vornembsten Waywoden im Landt schicken Ihme Hülf, so gibt man zu Lemberg, in Reussen, Gelt einem jeglichen, wer fortziehen will. Was er im Sinn hat, das weiss niemandt. Nimbt von Tage zu Tage an Volk, sonderlich seiner Faction zu. Es sollen Ihme in Kurz auch 4000 Nisovische Cosacken zukommen, welches dem Moldauschen Waywoda verdächtiglich, und derenwegen den Türkischen Haufen aus Nieder Moldaw nicht wegziehen lassen. Jedoch schreibt der Herr Jaslowieczki, Hauptmann zu Snatyn, welcher das Schloss Camenecz beschützt gehabt, dass die Türken gar wieder anheimb weichen, unserer Landt Grundt und Boden unberührt; etc.

Den 1. Octobris ist ein Türkischer Czaus gen Brzezan zum Canczler ankommen. Sucht und pittet Friedt, nichts desto weniger behält er sein Kriegsvolk beisammen, welches von Tag zu Tage je länger mehr sich häufet und mehret. Wunder, wie viel Tausend Mann aus Litauen und Preussen im Anzuge, die man pillich bevorab bei solcher Wissenschaft wieder anheimb weisen möcht. Ob es nun aus Forcht oder Notdurft der Canczler ein solch Schrecken under dem Volk erweckt oder *ex industria* geschehen, dieweil der König nicht im Landt, und dies gemein Geschrei, er sey nicht bedacht wieder in Polen zu kommen, damit er das Volk zu seinem Vortheil an der Handt haben und beisammen behalten müge, ist wol keinem Menschen müglich zu dediviniren. *At latet anguis in herba.* Es liegt ein Maus darhinder vordruncken.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

132.

Bodzanów, 21 Noemvrie 1589.

Andreas Tharanowski către un prelat anonim.

Cancelarul Zamoyski şi-a armat oastea, aflând că Turcii au trecut Dunărea în Ţara-Românească cu oaste, care intrând în Polonia, a pustiit oraşul Szniatyn.

Ad Turcicum vero exercitum quod attinet, velim Sua R^ma^ Celsitudo in hunc usque diem rem totam sic actam esse intelligat. Postquam constans fama perlata esset instructissimum et validissimum exercitum Turcarum traiecto Danubio unam partem in Valachia, alteram circa Bialogrodum consedisse, hac re commotus Illustris cancellarius regni nostri subito quoque nu-

meroso coacto exercitu (cuius est quadraginta milia hominum) Turcis magno et imperterrito animo obviam ire coepit. Interim tamen Turci, qui erant in Valachia, excursione facta in fines regni nostri oppidum finientum dictum Sznatyn funditus everterunt, rursusque mox in Valachiam reversi neque posthac quidquam ab illis tentatus est. Illustris tamen cancellarius regni nostri, officii et dignitatis sui non immemor (praesertim cum et Ser^mus Rex noster hoc tempore paulo longius abesset, cuius tamen adventum hic in Russia brevi exspectamus) suum, quem habet penes se instructissimum exercitum in finibus Voliniae disposuit, ibique praesens quoque in hunc usque diem haeret. Ad quem etiam nuper beglerbec seu generalis capitaneus Turcarum, suum cum literis misit internuntium, quibus post longam singularis benevolentiae commendationem significat: quamprimum publicus regni nostri designatus nuntius ad summum imperatorem Turcarum, causa confirmandorum pactorum ablegatus fuerit, omnia pro voto expediturum, imperatorem enim Turcarum nihil magis optare, quam perpetuam cum Polonica gente pacem colere; etc.

Datum Bodzanowie, 21. Novembris. Anno 1589.

Andreas Tharanowsky a Tharanow
Pocillator terrae Haliciensis

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

133.

Roma, 15 Decemvrie 1589.

Card. Montalto către arhiep. Demetrie Solikowski în Liov.

E mulţumit cu grija voevodului Moldovei privitoare la cultul catolic şi nădăjdueşte succes mare prin osârdia arhiepiscopului.

De principe Moldaviae cum cura illius, populorumque eidem subiectorum in iis, quae ad religionem catholicam eo vel inferendam, vel fovendam Rev^mae D. Tuae iussu Summi pontificis demandata sit, iam omnes nos in suo studio, ardore, et quasi quadam illius provinciae vigilia acquiescimus, speramusque fore, ut immortalis Deus laetos atque uberes fructus ex laboribus istis Rev^mae D. Tuae nobis paret.

(Arch. Vat. Roma. Borghese II. 494 fol. 52. Copie of.)

134.

Istambol, 23 Decemvrie 1589.

Giovanni Moro cav. bailo către dogele Veneţiei.

Ştire din Moldova prin agentul voevodului de acolo, că Leşii au trecut hotarele ţării sale, iar aci s'a dat ordin beglerbegului Greciei, care stă la Silistra, să le meargă împotrivă, cu scopul de a face şi Polonia tributară.

L'agente del Principe di Bogdania per aviso havuto dal suo patrone, ha fatto saper al Mag^co^ Bassà che l'ambasciator di Polonia accompagnato da gran numero di persone era già entrato nelli confini, et dalla traduttione di un comandamento mandato ultimamente al Beglerbei della Grecia che si trattiene in Silistria, intenderà la Serenità V^ra^ l'intentione che è qui di far la Polonia tributaria a questo Signor, et in effetto ho inteso da persona venuta li giorni passati da quelle parti, che il danno fatto da Tartari è stato grande oltra misura; il che aggionto alla diffidenza, che qui risuona, che continui tuttavia con l'arciduca Massimiliano, il quale posto in libertà, non ha voluto giurar l'accordato, dà occasione di dubitar, che Pollachi siano per accordarsi con questi al meglio che potranno, per non haver in un' istesso tempo a guardarsi da ogni parte.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Cosp. filza 30.)

135.

Warszawa, 8 Ianuarie 1590.

Annibale di Capua nunţiu către Don Guilen a San Clemente.

Se aude dela Constantinopol că sultanul ar fi făgăduit lui Petru Şchiopul în Moldova că după moartea sa să-l urmeze fiul său, căruia i-a şi trimes stindardul.

In Constantinopoli si era sparsa voce che si doveva muover guerra contra i Christiani et che minacciavano particolarmente l'Ungaria, et che di più il Turco havea concesso al palatino di Moldavia che dopo la morte sua il figliolo lo succeda al palatinato di Moldavia, et che per certezza et confirmatione di tutto ciò l'havea, secondo l'usanza, mandato il vessillo, et mostra (il Signor Podlawski) havere questi avvisi pe veri, poi che afferma che vengono da persona autentica.

Di Warsouia, alli 8 di Gennaio 1590.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

136.

Sighişoara, 16 Ianuarie 1590.

Principele Sigismund Báthory către scaunele săcueşti.

Aflând că adepţii confesiunii catolice au mult de suferit din partea altor religionari şi seculari, mai cu seamă în scaunele secuieşti, numeşte pe vărul său cardinalul Andrei Báthory prefect şi moderator al confesiunii catolice, cu deplină autoritate în toate lucrurile eclesiastice, ordonând să i se supună în toate privinţile.

Nos Sigismunds Bathory de Somlyó Waivoda Transilvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis : quod cum intelligamus sanctam catholicam Romanam religionem, quae inde ab initio in hac ditione nostra, et praesertim in sedibus Siculicalibus Chyk, Gyirgio et Kaszon, et Sepsi, Kezdi, et Orbai non sine maximo fructu in animis[1] piorum effulsit, partim a spiritualibus, partim vero a saecularibus aliqua ex parte impeditam, ordinemque catholicum perturbatum esse ; a spiritualibus quidem, quod pastores ipsam religionem catholicam in dictis sedibus Siculicalibus profitentur, neglecta praerogativa, immunitateque eorum ecclesiastica personis saecularibus multis in rebus vocationi et ordini ipsorum repugnantes se commiscerent, ad requisitionem eorundem iudicio illorum astarent ac toti fere tam in religionis, quam aliis quibusvis forum concernentibus ecclesiasticum negotiis a nutu et voluntate eorum dependerent ; a saecularibus vero, quod plerique eorum effreni audacia quadam praecipites, nulla rerum divinarum habita ratione, maximis molestiis, acerbisque insultationibus ecclesiam Dei affligerent : Nos, quibus non minus religionis cultusque divini, quam aliarum rerum cura incumbit, hisce ecclesiae fluctibus concitati, non alienum a nostris institutis esse putavimus, quin debitam huius rei rationem iniremus, atque adeo virum aliquem praeclaris moribus et excellenti virtute insignitum ecclesiis catholicis praeficeremus. Inducti itaque pietate, vitae innocentia, ecclesiarumque moderandarum singulari peritia Ill^mi^ et Rev^mi^ domini Andreae Bathorii Sacrosanctae Romanae Ecclesiae tituli Sancti Angeli diaconi Cardinalis, episcopi Varmiensis, et domini fratris nostri observandissimi, dominicae gregis pervigilis observatoris, ac maxima conservandae religionis constantia clari, quem tam altissime rerum coelestium contemplatione addictum esse videmus, ut idem nihil nisi divinum animo menteque agitet, Eidem Illmo domino Cardinali, fratri nostro, hanc provinciam cum plena et omnimoda aucto-

[1] Scris greşit : animabus.

ritate committendam tradendamque duximus, dantes et concedentes eidem domino Cardinali plenum ius et potestatem praedictas ecclesias, claustra et monasteria quaelibet gubernandi, dirigendi, visitandi, Priores, archidiaconos, decanos, si res ita ferat, deponendi, aliosque creandi pastores, et fratres quoslibet vitae dissolutae, aut etiam alioqui, ad ecclesias administrandas minus idoneos, ab officio removendi et alios doctrina et moribus praestantes loco eorum substituendi, causas matrimonii, et alias quoslibet iuxta eorum canones et ritus veteres cognoscendi, laicis contendentibus adversus clerum iudicium impendendi, rebelles in ordinem cogendi, sontes castigandi, errata corrigendi modis et ordines caeremoniarum amissos, vel quovis modo transformatos reformandi et ad verum suum pristinumque ordinem reducendi, normamque modum et regulam vitae ipsis praescribendi, terras et bona ecclesiastica abalienata recuperandi, et pristinae suae ecclesiae applicandi, ecclesiis omnibus de aedituis et aliis necessariis prospiciendi, pastores omnes contra violentos aliorum impetus defendendi, ac alia omnia quaecunque sui muneris fore ad gloriamque Dei et ecclesiae eius promotionem spectare videbuntur legitime perficiendi ac adimplendi, prout committimus et damus praesentium per vigorem. Proinde vobis universis ac singulis, honorabilibus Prioribus claustrorum et monasteriorum praefectis, Archidiaconis, decanis, senioribus, pastoribus, ministris et rectoribus, item Egregiis nobilibus et agilibus iudicibus regiis, eorumque vices gerentibus, et iuratis assessoribus potioribus primorum principalis pixidariis ac Universitati Siculorum, cunctis etiam aliis cuiuscumque status, ordinis et dignitatis hominibus, ubivis in praedictis sedibus Siculicalibus Chyk, Gyirgio et Kaszon; item Sepsi, Kezdi et Orbai consistentibus et commorantibus, praesentes visuris, hanc seriem committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque a modo deinceps Ill^mum dominum Cardinalem pro vero in rebus divinis Praefecto et supremo ecclesiarum moderatore agnoscere, eum in sua functione procedere permittere, quidquid vobis praescripserit, id omne ratum ac firmum habere, vitam et mores, ac denique vos totos ad nutum ipsius componere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in civitate nostra Segeswar, 16. die mensis Ianuarii. Anno Domini 1590.

Pe dos: De rebus spiritualibus in Transylvania Princeps et Cardinalis de Bathoriis.

(Bibl. Vaticana. Roma. Ottobone 2427 fol. 288. Copie.)

137.

Sáros, 3 Fevruarie 1590.

Camera Scepusiană către arhiducele Ernest.

Trimete scrisoarea voevodului Ţării-Româneşti Mihnea, dar aşteaptă ordin în chestiunea negustorului italian arestat, pentru care a intervenit susnumitul Vodă.

De literis Wayuodae Walachiae Transalpinae in Aulam missis.

Proximis diebus requisitus sum ego Praefectus per wayuodam Walachiae Transalpinae super eo, quod adiectas literas, ad Suam M^tem^ Caesaream Serenitatemque V^ram^ D. N. C. sonantes, perferri curarem, simul etiam humillime intenderem de quodam negotiatore Italo, Caspar Macz vocato, in Austria detento manu mittendo. De qua postulatione eiusdem tractatum est inter nos diligenter, cumque sit is qualitercunque detentus nobis non constet, visum est nobis illas ad Ser^tem^ V^ram^ transmittere, quas hisce adiectas Serenitas V^ra^ accipiet. Ser^tis^ V^rae^ clementis est arbitrii quicquid exinde decernere voluerit, nobis tamen demisse videretur, diligenter investigandum esse, quisnam, ubi et qua de causa sit ille negotiator detentus, ac nisi iustum aliquod obstiterit impedimentum, dimittendus. Sunt quippe nonnulli, qui sub specie negotiationis exploratorum vices subeant.

Haec Ser^ti^ V^rae^ humillime significandae censuimus, simul etiam quid illi respondendum sit, demisse scire cupimus.

Ex Saros, tertia Februarii LXXXX.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

138.

Warszawa, 27 Fevruarie 1590.

Regele Sigismund III către secretarul Martin Sierakowski.

Beglerbegul trecând Dunărea a intrat în Moldova ca de acolo să năvălească peste hotarele Poloniei împreună cu oştile moldovene.

Beglerbegus Europaei Turcici totius exercitus summus Dux, traiecto cum copiis omnique bellico apparatu Istro, eo consilio in Walachiam pervenerat, ut primo Tartarorum turmas, cum levioris armaturae Turcis, in regnum effunderet, qui quasi pri-

mam stationem ac excubias perpetuas universo exercitui praeberent, terroremque vastationibus quam latissime proferrent: ipse vero Walachis ac Moldavis adiunctis, cum tormentis Turcarumque copiis ita sequeretur, ut a primis tectus secure regni fines occuparet, ac arces ac munitiones expugnaret.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

139.

Caransebeş, 11 Martie 1590.

Judeţii districtului Caransebeş către soţia lui Francisc Basarabă şi rubedenia ei.

Adeverinţă despre declaraţia celor de mai sus, cari însărcinează pe Ioan Boronkai cu conducerea procesului lor pornit împotriva lui Francisc Macskási pentru moşiile lor din judeţul Hunedoarei, că la caz de va câştiga procesul, va avea dreptul la o treime a moşiilor, iar la caz că procesul s'ar pierde, nu le va cere niciun fel de cheltuială ori despăgubire.

Nos Ioannes Josika et Ioannes Simon, ac Ladislaus Laczjugh iudices nobilium [1] districtus Caransebes adjok emlékeozetre mindeneknek, kiknek illik: mostaniaknak és jeowendéknek, hogy jeowének mi előnkben az wytezleo és tiszteletes, nemes szeomélyeok Zent Gergelj pápa napjának eleotte való vasárnapon, ezer eot zaz kilenczwen eztendeoben, [2] Vajda Iwaczko, Vajda Anna asszony, Bazaraba Ferenczné, Bokosniczja Gergeoly, Vajda László, az eo maga és az több atyjafiai: Wayda Christoph, Myclos, Istwan, János és Bona képekben, kisebbik Simon János, Simon Anna asszony, Mothnokj Farkasné, Simon Ersoka asszony, az néhai wytézleo Mothnokj Ferencz meg hagyott felesége, Josika Martha asszony, az néhai wytezleo Vajda Peteo meg hagyott felesége, az eo maga, és az eo fia, Vajda Péter képekben, és Vajda Borbála asszony, az néhai vytézleo Vajda Myklós leánya, Caransebessiek, szeomélyek szerént, és mi eleottenk szabad akaratjok szerént ilyen vallást tewének, hogy eok az eo pereket, ki wagyon Maczkassj Ferenczjel, Péterrel, Pállal és hozzájok tartozó teobb atyjokfiaywal, az eo jószágok végén, kit mostan eok birnak Hwnyad varmegyében, bizták az wytézleo Boronkai Jánosra, hogy perelje az eonneon keoltségéwel, fáradtságával, kit ha terwénybeol ideo jártában meg nyerhetne, tehát az feoljeol meg irt mindenik szeo-

1 Prescurtat: iudicialium. 2 Adică pe ziua de 11 Martie 1590.

mély az eo részekbeol keoleon, mindeoneon harmadat adják a meg nyert jószágnak, minden perpatwar nekel azon meg mondott Boronkai Jánosnak eoreokben firól fira, maradékról maradékra, minden hozzájok tartozóival meg hihatatlanul, birni, tartani; ha penigh Boronkai János meg nem nyerhetné, tehát az eo keoltsége heában legyeon, sem[mi keo]ltséget ne tarto[zzanak] tériteni. Kinek emlékezetére, ereosségére és bizonságára adtuk az mi vá[rm]egyén[k szo]kott pet[sétje a]latt való lewelenket.

Datum in civitate Caransebes, die et anno supranotatis.

(L.S.) (L.S.) (L.S.)

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Familia Matskási, fasc. XXI.)

Trad. Noi Ion Josika și Ioan Simon și Ladislau Laczjugh solgăbiraii districtului Caransebes dăm de știre tuturora, cărora se cuvine: celor de față și celor ce vor veni, că au venit înaintea noastră vitejii și nobilii în Dumineca de dinaintea zilei papei Sfântul Grigorie, în anul 1590, Ivașcu Vajda, femeea Ana Vajda, soția lui Francisc Basarabă, Grigorie Bokosniczja, Ladislau Vajda, în numele său și al celorlalte rudenii: Christofor Vajda, Nicolae, Ștefan, Ion și Bona; Ion Simon tânărul, femeea Ana Simon, soția lui Lupu Mothnokj, femeea Ersilia Simon, văduva viteazului de odinioară Francisc Mothnoki, femeea Martha Josika, văduva viteazului de odinioară Peteo Vajda, în numele ei și al fiului ei Petru Vajda și femeea Varvara Vajda, fiica viteazului de odinioară Nicolae Vajda, caransebeșeni, ei înșiși, și după voința lor slobodă au mărturisit în fața noastră, că ei au încredințat judecata lor cu Francisc Petru și Paul Maczkassj și cu celelalte rudenii ale acestora din pricina averii pe care ei o au acuma în comitatul Hunedoara, viteazului Ion Boronkai, ca să-i pârască pe cheltuiala sa, cu osteneala sa; și de va câștigà pâra în cursul vremii, atunci fiecare dintre cei mai sus scriși vor da a treia parte din partea lor de avere a moșiei câștigate, să o stăpânească, să o țină, fără nici o gâlceavă numitul Ion Boronkai, în veci, din tată în fiu cu tot ce îi aparține; iară dacă Ion Boronkai nu ar putea să o câștige, atunci cheltuiala sa să fie zadarnică, așa ei nu sunt datori să-i înapoieze nici o cheltuială. Pentru pomenirea, întărirea și dovedirea cărora, am dat cartea noastră, cu pecetea obișnuită a comitatului nostru.

140.

Sătmar, 17 Martie 1590.

Ștefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

După ce a fost nevoit să se întoarcă de acolo fără bani, roagă să-i orânduiască vre-un ajutor împreună cu ceva grâu, vin și fân, aci la isprăvnicelul cetății.

Erökké való szolgálatomat irum Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Istentől kivánok Kegyelmeteknek minden lelki és testi jó áldásokat meg adatni.

Továbbá emlékezhetik Kegyelmetek rá, hogy az el mult napokban valék az Kegyelmetek személye előtt és eleget könyörgék Kegyelmeteknek, hogy Kegyelmetek énnekem meg fizessen az ő Felsége parancsolatja szerént; de énnekem Kegyelmetek nem hogy meg fizete, de még csak annyi költséget sem ada Kegyelmetek, hogy Szakmárra haza jöhessek vele, hanem csak Isten tudja meg mondani minemő nagy nehezen jöttem haza költség nélkül.

Továbbá tudja Kegyelmetek, hogy Kegyelmeteket ezen is kérém, hogy Kegyelmetek énnekem Szakmárt adasson udvarbiróval valami buzát és bort, mind szénát és abrakot. Kegyelmetek irt az udvarbirónak, de énnekem az hasznomra nincs, az mit Kegyelmetek irt: hogy ha lehetséges, hát adjon. Udvarbiró uram kenég mindétig azt mondja, hogy nincsen, mert Kegyelmetek nem irta meg, hogy mennyi buzát, mennyi bort, mennyi szénát adjon. Annak okáért kérem Kegyelmeteket, legyen kegyelmes Kegyelmetek, hogy Kegyelmetek irjon mégis udvarbiró uramnak, hogy adjon mind buzát, mind bort és szénát, mind abrakot az én szolgálatomba; hiszen rendelhet Kegyelmetek, Kegyelmeteknek meg szolgálom, Kegyelmetek irja meg specifice mindeneket udvarbiró uramnak, mennyit adjon; husz vagy harmincz köböl buzát adjon, bort egy vagy két hordóval adjon és szénát öt vagy hat ölet adjon, abrakot három vagy négy forint árát adjon, ha többet nem enged Kegyelmetek. Ilyen módon irjon Kegyelmetek. Kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek tekintse az én nagy heában való fáradságomat és ne hagyjon Kegyelmetek, mert ha Kegyelmetek szakasztva meg irja, mennyit adjon mind buzát, bort, szénát, abrakot, hát adhat, mert én bizonnyal tudom és látom, hogy vagyon, mert most is csépelnek zabot császár számára Szakmárt.

Jó választ várok Kegyelmetektől. Isten éltesse és tartsa meg Kegyelmeteket jó egészségben sok esztendeig.

Datum ex Szathmar, 17. Martii. Anno Domini 1590.

Kegyelmeteknek örökké szolgál

Moldovai István Vaida

Стефан Воевод

Annak utána az költség felől is kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek ha ott fenn semmi költséget nem ada, hát itt alatt udvarbirónál vagy harminczadosnál rendeljen Kegyelmetek valami költséget és adjon commissiót Kegyelmetek rá.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea în veci Domniilor Voastre, ca Domnilor mei cu credinţă. Poftesc să deie Dumnezeu Domniilor Voastre toate bunătăţile sufleteşti şi trupeşti.

Mai departe, poate vă aduceţi aminte Domniile Voastre că în zilele trecute am fost în faţa Domniilor Voastre şi m'am rugat destul de Domniile Voastre, să-mi plătiţi Domniile Voastre după porunca Maiestăţii Sale; dar Domniile Voastre nu numai că nu mi-aţi plătit, dar nu mi-aţi dat Domniile Voastre nici atâţia bani, ca să mă pot întoarce cu ei la Sătmar acasă, că numai Dumnezeu poate să spună, cât de greu am putut să mă întorc acasă fără de bani.

Mai departe, ştiţi Domniile Voastre, că vă mai rugasem pe Domniile Voastre să faceţi Domniile Voastre să mi se deie de către isprăvnic la Sătmar ceva grâu şi vin, precum şi fân şi ovăz. Domniile Voastre aţi scris ispravnicului, dar ceea ce aţi scris Domniile Voastre, nu-mi este de nici un folos, zicând: dacă se poate, să-mi deie. Jupânul ispravnic până acum spune neîncetat că nu are, pentru că Domniile Voastre nu i-aţi scris deslușit: cât grâu, cât vin, cât fân să-mi deie. De aceea vă rog pe Domniile Voastre să fiţi Domniile Voastre milostivi şi să scrieţi Domniile Voastre jupânului ispravnic, să-mi deie pentru slujba mea grâu, vin şi fân, precum şi ovăz; căci puteţi orânduì Domniile Voastre, ştiind că eu slujesc pe Domniile Voastre, să scrieţi Domniile Voastre anumit, cât să deie jupânul ispravnic din toate; să deie douăzeci sau treizeci de câble de grâu, să deie unul sau două poloboace de vin şi să deie cinci sau şase stânjeni de fân, să deie ovăz în preţ de trei sau patru fiorini, dacă mai mult nu îngăduiţi Domniile Voastre. Astfel să scrieţi Domniile Voastre. Rog pe Domniile Voastre ca Domniile Voastre să priviţi osteneala mea în mare nevoinţă şi să nu mă părăsiţi Domniile Voastre, căci dacă scrieţi Domniile Voastre lămurit, cât grâu să-mi deie, cât vin, cât fân, cât ovăz, poate să-mi deie, căci eu ştiu de bună seamă şi văd că are, căci şi acum se treieră ovăz pentru Maiestatea Sa în Sătmar.

Aştept răspuns bun dela Domniile Voastre. Dumnezeu să vă deie vieaţă şi să vă ţină pe Domniile Voastre în bună sănătate mulţi ani.

Datum etc. Slujeşte în veci pe Domniile Voastre Ştefan, Voevodul moldovean.

Apoi mai rog pe Domniile Voastre şi pentru cheltuială, că dacă nu mi-aţi dat Domniile Voastre acolo nici un ban, apoi să-mi orânduiţi aici la ispravnic sau la hărmînţar ceva bani şi să-i daţi rânduială despre aceasta.

141.

[Warszawa, Aprilie 1590.]

Propunerea cancelarului Ioan Zamoyski în senat.

Nobilitarea lui Bartolomeu Bruti şi a cătorva boieri din Moldova. Ocuparea Moldovei şi altele.

Capita ab Illmo Domino regni cancellario ob regnum a Turca defendendum in Senatu proposita.

Internuntius in omnem eventum ad imperatorem Turcarum expedietur, verum tamen spe pacis habendae reiecta non est enim tutum credere, hic defensionem concludere paratorum necessariorum; etc.

Litteras ad principes Christianos pro auxiliis quamprimum Cancellaria conficiat, quas Regia Maiestas absque mora expediat.

Domini Bruti nobilitatio, ut in recentibus hisce comitiis fiat, et spes gratiae et provisionis certae designetur, tacite tamen propter suam securitatem. Idem etiam de quibusdam nobilibus Valachis statuendum, qui regno favent, ut sint certi consequendae gratiae Regiae.

Quoslibet mercatores retinere, regnum claudere modo excogitato.

Internuntius ad Moschum quamprimum designandus et mittendus pro retinenda pace.

Walachia occupanda, et transitus per Danubium impediendum; etc.

Nisovii Cosachi in ordinem redigendi.

Miles ab externis quaerendus, peditatus Ungaricus comparandus; etc.

Mercator Turcicus bonis modis retinendus.[1]

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

142.

Košice, 2 Mai 1590.

Camera Scepusiană către arhiducele Ernest.

Deoarece Ştefan-Vodă Mâzgă e bătrân şi necunoscând limba ungară, nici legile ţării, dă multă treabă Camerei cu administrarea

1 Am dat numai punctele în oareşicare raport cu Românii şi ţările lor.

moşiei sale, se oferă gata a o restitui statului, dacă i se va înapoia suma de inscripţie, care formează datoria vistieriei.

A Stephano Wayuoda Walachico pagum Puztahodos, numerata ei pecunia sua, recipiendum.

Egregio Stephano Wayuodae in Zathmar stipendium Sacrae M^tis^ Caesareae ac Regiae D. N. C. merenti, superioribus annis ex clementi Ser^tis^ V^rae^ mandato, pagus quidam exigui momenti Valachicus, Puztahodos vocatus, ad arcem Zathmar pertinens, pro fl. 1112 emeriti stipendii nomine ipsi debitis inscriptus erat. Quia iam senio nonnihil confectus, linguae hungarici et iuris regni ignarus, ad tutandos fines et metas eius non satis est sufficiens, eoque nomine plurimum Camerae negotii facessit; et quia vero ipsimet datis ad Camera literis paratu se obtulit, reddita sibi inscriptionis summa, pagum remittere, neque deest alius, qui summam illam pro dicto pago cum auctione aliqua depositurus esset, videretur demisse saepefatum pagum ab eo, soluta ipsi sua pecunia, alteri qui metas eius nullius defendere, curisque et expensis Cameram liberare possit inscribere, et pecuniam auctionis nomine superaddendam in praesentes graves usus Suae M^tis^ convertendam. De quo Ser^tis^ V^rae^ benignam resolutionem exspectamus.

Cassoviae, 2. Maii. Anno LXXXX.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

143.

Košice, 9 Mai 1590.

Consilierii Melith şi Hoffman către arhiducele Ernest.

Aşteaptă hotărîrea sa în chestiunea moşiei lui Ştefan-Vodă Mâzgă, Pusztahodos, pe care el ar fi gata să o dea înapoi, dacă i s'ar plăti din partea Camerei suma inscripţională, negăsindu-se nimeni care ar fi putut-o depune pentru ea.

Serenissime Princeps ac Domine, Domine nobis clementissime.

Fidelitatis servitutisque nostrae demissae in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam subiectionem.

Egregio Stephano Waivodae in Zathmar stipendium Sacrae Caesareae M^tis^ ac Regiae, Domini nostri clementissimi, merenti, superioribus annis ex clementi Ser^tis^ V^rae^ mandato pagus quidam exigui momenti Valachicus, Puszthahodos vocatus,

ad arcem Zathmar pertinens, pro florenis mille centum et duodecim emeriti stipendii nomine ipsi debitis inscriptus erat, qui iam senio nonnihil confectus, linguaeque Hungaricae et iuris regni ignarus, ad tutandos fines et metas eius non satis est sufficiens, eoque Camerae plurimum negotii facessit. Et quia vero ipsemet datis ad Cameram literis, paratum se obtulit, reddita sibi inscriptionis summa, pagum remittere neque deest alius, qui summam illam pro dicto pago cum auctione aliqua depositurus esset, videretur demisse, saepefatum pagum ab eo, soluta ipsi pecunia redimendum, et alteri, qui metas eius melius defendere, curisque et expensis Cameram liberare possit, inscribendum et pecuniam auctionis nomine superadditam in praesentes graves usus Suae M^tis convertendum. De qua Ser^tis V^rae benignam resolutionem exspectamus.

Cassoviae, die [9.] mensis Maii. Anno Domini 1590.

Serenitatis Vestrae

humillimi servitores

Stephanus Melith mpr. Georgius Hoffman mpr.

Adresa: Serenissimo Principi ac Domino, Domino Ernesto archiduci Austriae, duci Burgundiae, comiti Tyrolis etc. Domino, Domino nobis clementissimo. Ad Cameram Aulicam.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn. Fasc. 14.396.)

Notă. Anexat acestei adrese se află „urbariul" satului Hodoș din anul 1569, pe care l-am publicat în vol. I. sub No. 339.

144.

[Alba-Iulia, Mai 1590.]

Principele Sigismund Báthory către Petru Șchiopul-Vodă.

Mulțumindu-i pentru solia avută prin Stan Comisul și ploconul trimis în numele fiului său Ștefăniță, îl asigură de bunăvoința sa, urînd spor și sănătate fiului său.

Responsum Ill^mi Principis ad literas Petri Vaivodae Moldaviae.

Az Nagyságod levelét az Nagyságod fő embere Ztan komiz nekünk meg adta, kiben irja Nagyságod, hogy most is, mint az előtt, az jó szokást akarta volna Nagyságod megtartani, és egészségünk, állapotunk felől tudakoztatni; ez mellett ajánlja Nagyságod minden jó akaratját és szomszédságát nekünk.

Azért jó neven és szeretettel vettük Nagyságodtól, mint jó szomszéd barátunktól, atyánkfiától, az Nagyságod hozzánk való jó akaratját, meglátogattatását. Öröljük azt is, hogy Nagyságodat jó egészségben értettük lenni, kívánjuk is, hogy Isten Nagyságodat ezután is ezen jó egészségben megtartsa és országában sok ideig való békességes maradást engedjen Nagyságodnak.

Magunk felől Nagyságodnak azt irhatjuk, hogy mi Istennek hála egészségben vagyunk, országunk is azonképen csendességben és békességben vagyon, hogy penig Nagyságod nekünk jóakaratját és szomszédságát ajánlja, azt is Nagyságodtól barátságosan és örömest vettük. Jól tudja azért Nagyságod, hogy az mi eleink: az mi megholt szerelmes urunk atyánk és lengyel király, az bátyánk, és mi is valamiben kivántatott, Nagyságodhoz mindenkor jó akarattal és szeretettel voltunk, ezután is azon vagyunk, hogy Nagyságodnak ilyen hozzánk mutatott jó akaratjáért mindenben hasonló jó akarattal és szomszédsággal lehessünk. Az mi penig nézi az Nagyságod fia ő Nagysága, István vajda nekünk küldött ajándékát és az mellett való jó akaratját, azt az ő Nagysága ajándékát ő Nagyságától becsülettel és kedvesen vettük, s kivánjuk is Istentűl, hogy miképen ő Nagyságának az első szerencséje tisztességire és előmenetelére volt, ugy ezután is mindvégig ő Nagyságának javára, hasznára lehessen és hogy az Hatalmas császár is ilyen hozzámutatott jó kedvit mindvégig tartsa meg hozzá, ugy hogy az ő Nagysága, István vajda szerencsés és boldog állapotján Nagyságod is éltében örvendezhessen, és Nagyságod után is sok ideig mind ő s mind maradéki nyomósak lehessenek benne. Az miképen penig ő Nagysága nekünk minden jó akaratját ajánlja, mi is azon igyekezünk, hogy az miben kivántatik ő Nagyságának mindenben hasonló jó akarattal, szomszédsággal és atyafisággal lehessünk.

Tartsa meg Isten Nagyságodat jó egészségben. [1]

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 288.)

Trad. Omul de seamă al Măriei Tale, Comisul Stan, ne-a dat scrisoarea Măriei Tale, în care scrie Măria Ta, că şi acuma ca şi odinioară, a voit Măria Ta să păstreze bunul obiceiu şi să întrebe despre sănătatea şi starea noastră; pe lângă acestea ne încredinţează Măria Ta despre bunăvoinţa şi bună vecinătatea.

De aceea am luat în nume de bine şi bucuros din partea Măriei Tale, ca dela un prieten vecin, ca dela ruda noastră, bunăvoinţa Măriei

[1] Copia nedatată se află între o scrisoare din 27 Aprilie şi una din 6 Mai 1590.

Tale față de noi, trimiterea solului. Ne bucură și aceea că am înțeles că Măria Ta se găsește în bună sănătate, și poftim ca Dumnezeu să vă țină pe Măria Ta și de aici înainte în această bună sănătate și să îngădue Măriei Tale să rămână vreme îndelungată în pace în țară.

Despre noi putem scrie Măriei Tale, că slavă Domnului, suntem sănătoși, așișderea și țara noastră este în liniște și în pace, și primim cu plăcere și prietenește din partea Măriei Tale și aceea, că ne încredințați despre bunăvoința și bună vecinătatea Măriei Tale. De aceea bine știe Măria Ta, că înaintașii noștri, răposatul și iubitul nostru tată, cum și regele leșesc, unchiul nostru și noi înșine, întrucât a fost nevoință, am fost în veci cu bunăvoință și dragoste față de Măria Ta și suntem hotărîți ca și de aici înainte să putem fi cu aceeaș bunăvoință și bună vecinătate în toate față de această bunăvoință arătată nouă de Măria Ta. Iară în ce privește ploconul trimis nouă de Măria Sa, voevodul Ștefan, fiul Măriei Tale, și pe lângă acesta, bunăvoința sa, am primit dela Măria Sa ploconul Măriei Sale cu cinste și cu bucurie și poftim dela Dumnezeu, că precum i-a fost Măriei Sale norocul cel dintâi spre cinste și spre folos, tot astfel și de aici înainte, până la sfârșit, să poată fi spre binele și spre folosul Măriei Sale, și ca Puternicul împărat să-i păstreze până la sfârșit, bunăvoința, pe care i-a arătat-o astfel, așa că și Măria Ta să se poată bucură încă în viață de starea norocoasă și fericită a Măriei Sale Voevodului Ștefan și ca și după Măria Ta, atât el, cât și urmașii lui, să poată fi vreme îndelungată părtași puterii. Precum ne încredințează Măria Sa de toată bunăvoința Măriei Sale, și noi ne silim să-i putem fi Măriei Sale, când se cuvine, în toate cu bunăvoință asemănătoare, cu bună vecinătate, și cu iubire de rudă.

Dumnezeu să vă țină pe Măria Ta în bună sănătate.

145.

Istambol, 26 Mai 1590.

Giovanni Moro cav. bailo către dogele Veneției.

Cancelarul Zamoyski și alți domni leși dorind bucuros aranjarea hotarelor către Moldova, Petru Șchiopul e hotărît a-i trimite un dar de 100,000 taleri pentru care lucru vizir-paşa cere un ambasador, mai cu seamă că nu prea are solda trebuincioasă armatei ce dorià să trimeață în acele părți.

Vennero questi ultimi giorni avisi che il Cancelliero di Polonia insieme con altri Signori, che alli suoi luoghi vicini alla Bogdania, vederiano volentiere alcun assettamento alle presenti differenze. Ma che quelli della Lituania, et altri che sono più lontani, si rendevano difficili; il Bogdan però per suo interesse desidera sommamente la quiete, et però si è offerto di dare per una volta a questo fine un presente al Re di dieci somme d'aspri,

che sono intorno a cento mille scudi, et perciò ha mandato suoi homeni al Cancelliero per vedere, che si venga con la offerta di questo aiuto ad una buona risolutione. Et intendo che il Bassà ha detto, che se manderanno ambasciator tutto facilmente si accomoderà, et benchè sia stato dato ordine ad alcuni sanzachi della Grecia che passino al Beglierbei, qui però non si fa provisione, che dia indicio, che si voglia far da dovero, a che tanto manco pare che vi si pensi, quanto che per il mancamento di denari si ritarda di dare la presente paga a i soldati, i quali se havessero ad esser impiegati in alcun luogo, bisogneria che fossero sodisfatti, acciò partissero ben contenti, et forse che questo impedimento de denari è la vera causa, che invita il Bassà a desiderar che venghi l'ambasciator per poter con dignità del Gran Signor accomodar quel negotio, che per il suo solo consiglio è passato tanto oltre, con universal mala sodisfattione di tutti li altri del governo, onde potesse esserne imputato.

Dalle vigne di Pera, li 26 di Maggio 1590.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Cosp. filza 31.)

146.

Sătmar, 2 Iunie 1590.

Ferdinand Graf zu Hardegg către Camera Scepusiană.

Ştefan-Vodă Mâzgă fiind slujbaş vechiu şi cinstit, recomandă cererea sa spre îndeplinire pe cât se poate.

Wasmassen Stefans Vaida supplicieret, das werden die Herren aus seinem Suppliciern mit mehrerm zu vernehmen haben. Wan er dann bey Ihrer Kays. Mt. ein alter und wolverdienter Mann: derowegen do ist an die Herren mein freundtlich Ansinnen und Bitten, die wellen Ihme Vaida, soviel es sich thuen lässt, alle guete müglich Hülff und Befürderung erzeigen und also Ihme diese meine Fürschrift geniessen lassen. Das will ich umb die Herren neben Ihme hinwiderumben in dergleichen und mehrern beschulden. Thue sonsten was Ihnen von mir Dienst und Lieb ist, Göttlicher Bewahrung uns alle befehlendt.

Datum Saggmar, den 2. Iunii. Anno 90-isten.

Adresa: Denen Edlen Gestrengen und Ehrenfesten Herren N. N. und N. Röm. Kays. Mt. etc. Zipserischen Presidenten und Cammer Räthen. Meinen sonders lieben Herren und Freundten.

Notă. In petiţiunea fără dată anexată (scrisă ungureşte) Ştefan-Vodă roagă pe căpitanul cetăţii Sătmar să intervină pe lângă Camera Scepusiană pentru ca să-i achite restanţa care îi datoreşte, deoarece el are dela împărat pe fiecare angarie — de trei luni — căte 10 baniţe de grâu şi un butoi de vin, ceeace nu i s'a dat de ani îndelungaţi, aşa că are să ia până acuma 2273 fiorini 46 băncuţe, 220 baniţe de grâu şi 26 butoaie de vin, cu toate că anul trecut mergând în curtea împărătească a adus de acolo dela arhiducele Ernest o poruncă către Cameră să i se plătească toată restanţa, care lucru încă nu s'a făcut de fel. Iară dacă nici intervenţia arhiducelui n'ar avea efectul dorit, să nu se supere dacă îl roagă să-i împrumute ceva bani căci n'are nici atâta cu ce să poată trimite pe sluga sa la Caşovia.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

147.

Iaşi, 3 Iunie [1590.]

Petru Şchiopul-Vodă către Gaspar Szűcs primarul Bistriţei.

Roagă să satisfacă cererea lui Marian de Plopi, care împrumutând 100 de oi unui Român de acolo, nu i-a plătit nici până astăzi datoria.

† Nos Petrus Dei gratia Vaivoda Dominus verus perpetuusque haeres regni Moldaviae etc.

Prudens ac Circumspecte Domine amice, vicine nobis plurimum dilecte. Salutem ac vicinitatis bonae commendationem.

Caeterum notum facimus Dominationis Vestrae, qualiter hic praesens noster jobbagio, nomine Marian de Plopi, nobis intercessit lacrymans propter iacturam suam de parte ovium. Dederat enim mutuo centum oves pro quadraginta talleris cuidam homini in regno Dominationis V^rae^ degenti in pago Makod, nomine Lewcha Nikita. Hactenus nondum illi persolvit pretium ovium. Rogamus itaque amice Dominationem V^ram^ ut satisfacere velit huic nostro praedicto misero homini. Nos quoque in simili vel pari negotio sumus recompensaturi Dominationis V^rae^ illumque iterum pacifice dimittere velitis in nostrum regnum.

Datum ex aula nostra vaivodali Jazwasar, 3. die Iunii.

Ex authoritate nostra vaivodali etc.

Adresa: Prudenti ac Circumspecto domino Gaspari Zwch iudici primario urbis Biztrichiensis. Amico vicinoque nobis plurimum dilecto.

(Arhiva judeţului Bistriţa-Năsăud. Bistriţa.)

148.

Sătmar, 4 Iunie 1590.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Roagă să-i dea ceva bani din salariul său restant precum şi grâu şi vin.

Szolgálatomat irum Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Istentől kívánok Kegyelmeteknek minden kivánta jókat adatni.

Továbbá ebből kelleték meg találnom Kegyelmeteket, hogy emlékezhetik Kegyelmetek rá minemő nagy restantiám vagyon énnekem. Kegyelmetek még ezideig semmit nem adott reá. Annakokáért kérem Kegyelmeteket mostani szükségemben ne hagyjon Kegyelmetek, hanem adjon Kegyelmetek valami költséget. Annak utána irjon Kegyelmetek udvarbiró uramnak specifice, hogy adjon valami buzát és bort az mi az Kegyelmetek jó akaratja, csak azt irja meg neki Kegyelmetek specifice, mennyi buzát és bort adjon. Kérem Kegyelmeteket ne hagyjon Kegyelmetek mostani szükségemben, kit ez után is örökké szolgálhassak meg Kegyelmeteknek.

Jó választ várok Kegyelmetektől. Isten tartsa meg Kegyelmeteket jó egészségben.

Datum ex Szathmar, 4. die Iunii. Anno Domini 1590.

Kegyelmetek jó akaró szolgája

Moldovai István Vaida

Стефан Воевод

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre, ca Domnilor mei cu credinţă. Poftesc dela Dumnezeu să deie Domniilor Voastre toate bunătăţile dorite.

Mai departe, am fost nevoit să scriu Domniilor Voastre, căci poate vă amintiţi Domniile Voastre ce rămăşiţă mare am eu. Domniile Voastre nu mi-aţi dat până acum nimic din aceea. Din această pricină rog pe Domniile Voastre, nu mă lăsaţi Domniile Voastre în nevoia aceasta mare a mea, ci să-mi daţi Domniile Voastre ceva bani. Apoi să scrieţi Domniile Voastre deslușit jupânului ispravnic, să-mi deie ceva grâu şi vin, cât este bunăvoinţa Domniilor Voastre, numai să scrie Domniile Voastre anume cât grâu şi cât vin să deie. Rog pe Domniile Voastre, să nu mă lăsaţi Domniile Voastre în nevoinţa mea de acum, ca să pot sluji şi de aici înainte în veci pe Domniile Voastre.

Aştept răspuns bun dela Domniile Voastre. Dumnezeu să Vă ţină pe Domniile Voastre în bună sănătate.

Datum etc. Sluga Domniilor Voastre bine voitoare

Ştefan Voevodul Moldovei.

149.

Sibiu, 25 Iulie 1590.

Ioannes Huet iudex regius către principele Sigismund Báthory.

Trimite lemnul special pentru facerea orgei, dorind să asculte şi el sunetul marei orgi ce se va face de meşterul trimes, dat fiind că vechia orgă, din timpul reginei Izabelei, s'a prăpădit, deoarece Francisc David şi urmaşii săi nu sufereau muzică în biserică. Sfătueşte totodată pe principe ca mai vârtos să urmeze religia lor — luterană — care a reţinut aproape toate ceremoniile catolice; apoi să se însoare, iar de n'ar găsi mireasă în Ungaria, să caute prin Polonia ori Austria una demnă de dânsul.

Illustrissime Princeps et Domine, domine mihi semper gratiosissime.

Fidelium servitiorum meorum in gratiam Celsitudinis V^rae^ Ill^mae^ perpetuam commendationem.

Accepi gratiosissimas litteras Celsitudinis V^rae^ Illustrissimae, quibus lignorum curam mihi iniungit. Ad mandatum itaque Eiusdem ligna conquisimus cum organario, eaque curru transmittimus. Opto etiam vehementer, ut organum ipsum rite perficiatur. Cupio autem maiorem in modum, ut Celsitudo V^ra^ Illma sono illius magni et pulchri instrumenti fruatur tranquille ad gloriam Dei, et ego quoque particeps esse queam, vivente Celsitudine V^ra^ Illustrissima. Opto autem adhuc aliquid maius. Regina Isabella cum filio Ioanne Secundo non est usa organo ad ultimum vitae terminum. Nam etsi Isabella perstiterit in catholica religione, tamen filius irretitus Calvinianismo, posthabuit tandem musicam templi; ita fuit secutus a Francisco Davidis et aliis. Post obitum tandem eius nullo relicto herede, organum quoque neglectum est, et maiori ex parte destructum. Ita fit quando ii, qui in culmine rerum sunt constituti, a puriore religione recedunt et aberrant, vera quoque et decentia ornamenta, ab ecclesiaque Sancta approbata, reiiciunt et contemnunt, ac quasi pedibus conculcant. Adde, quod cum sint heredum solatio destituti, facilius postea universa politia ruit, vel ad minus deformatur.

Iam nunc sit benedictus Deus, dum Celsitudo V^ra^ Illma ornatum cultumque templi ad vitam quasi revocat, oro Deum Optimum Maximum, ut a Davidianis et Arianis nulla ratione seducatur Celsitudo Vestra, sed nostris ritibus similioribus conservetur, habemus namque et nos catholicas antiquas orationes,

organa, evangelica catholice distincta, Sanctorum festa, exorcismos, confessionem auricularem, altare, sacramenta, praesens corpus Christi in coena, neque nudum signum, sicut Calvinistae, sed iuxta Divum Augustinum: *Visibile signum, invisibilis gratiae.* Sed sufficitne talium conservatio vita durante Celsitudinis V^rae^ Ill^mae^ minime gentium? Quid ergo praeterea opus? Propagatione opus est in stirpe et hereditate Celsitudinis V^rae^ Illustrissimae. Quomodo? Per matrimonium. Ergo matrimonium instituendum? Maxime. Quid si intempestivum videtur, quod non, quia adest robur corporis, vitaque tranquilla, atque bona victus ratio. Ea praestat videre heredes adultos iuxta, quod Germani in proverbio habent: „Wer seine Kinder im Harnisch will sehen, der soll bei Zeit darzu thun." Id est: *Qui cupit heredes suos videre in armis, is tempestive applicet.* Itaque, si in Hungaria aequalis conditionis persona non reperitur, pergendum fortasse erit in Poloniam, vel Austriam, ubi summae dignitatis virgines habentur. Sed quae supra me, nihil ad me, sumque minimus et inops servus Celsitudinis V^rae^ Ill^mae^ neque destituitur eadem sapientibus et fidissimis consiliariis. Immo metuo, ne hac mea parrisia offendam Celsitudinem V^ram^ Illustrissimam. Proinde veniam peto, supplex oroque, ut omnia haec amori erga te meo clementer tribuere dignetur. Quod factum si intellexero per litteras responsivas, Celsitudinis V^rae^ Ill^mae^ exultabo et felicissime valere opto Celsitudinem V^ram^ Illustrissimam.

Datum Cibinii in festo S. Iacobi Apostoli 1590.

(Arch. episcop. Transilvane. Alba-Iulia. Copie modernă.)

150.

Iaşi, 30 Iulie 1590.

Contractul de arendă al Vămii mari din Moldova.

Vameşii italieni cumpărând „Vama mare" dela principii Petru şi Ştefan (fiul său) pe suma de 78.000 taleri ne dau prin amănuntele contractului lor un tablou despre tot ce cuprinde vama ţării.

Ihs. Adi 30 di Luglio 1590 in Iassi.

Noi Vammissi[1] Domenego di Giorgi et Giovanni Marin di Poli, habbiamo comprato la Vamma grande di Bogdania con tutte le sue scale attinenti a detta Vamma, si come sempre per

[1] In exemplarul al doilea: Daciali.

il passato li altri Vammissi grandi l'hanno comprato, dall' Illmi principi Pietro et Jon Stefano Vaivodi Principi di Moldavia, per talleri 78 mila, settanta otto milia di argento, quali fanno mezitalleri zoe scascineschi cento cinquanta sei milia, delli quali si cavano talleri settanta cinque milia et si riducono in somme trenta di aspri valutati per ogni mezo tallero ad aspri quaranta.

Così d'accordo, che questi serviranno per la paga de Darabani et altri soldati, alli quali si ha da fare pagamento di dette somme trenta di aspri in taleri di argento a ragion di aspri settanta l'uno et li restanti ottanta uno milia delli sopradetti mezi talleri fanno talleri d'argento quaranta milia et cinquecento di aspri settanta l'uno, si come al presente correno da pagarsi a detti principi in aspri o taleri di argento buoni, compresovi tutti li doni et presenti fatti alli Illmi Principi et altri conforme si è convenuto et è solito. Nella qual supra ditta summa esser cluso il danno di mezi taleri vinti tre milia zoe scascineschi, quali dicono li passati Vammissi havere perso della Vamma da loro administrata l'anno passato. Con questo però che possiamo sindicare li sopra detti Vammissi,quali trovando che non havessero ricevuto alcuno danno, ni debbiano rifare li sopra detti vinti tre milia mezi talleri, o quello tutto che trovaremo havere difraudato la ditta Vamma, per haverli noi fatti buoni per lor debito integralmente all' IIImi Principi nella supra scritta summa, li quali Principi ci prometteno detta Vamma con tutte le sue scale, pasari [1] et fiere, et con tutte le sue jurisdictioni et pertinentie; eccettuando solamente la gorstina delle pegore, [2] che saranno cento et cinquanta milia, et il sopr'avanzo, che potrà uscire di dette pegore, che possiamo pigliare la Vamma, et de più ci prometteno inviolabilmente li sopra detti Illmi Principi di farci buone tutte le sue peciatluite [3] in qualsi voglia modo, contraponendole all'incontro del pretio della Vamma, come è d'accordo. Oltra di quello di più ci obleghiamo al Signor Bruti Postelnico di dare per il suo presente taleri di argento dua milia, così d'accordo con detti Illmi Principi, dichiarando, che se la moneta facesse alcuna variatione in tal tempo l'Illmi Principi debbiano havere consideratione sopra di noi. Vale.

Io Dominico di Giorgi affermo quanto di sopra.

Io Gio. Marin di Poli affermo quanto di sopra, mpr.

(L.S.) (L.S.)

---

1 In traducerea a doua stă: terre.

2 In celălalt exemplar: le pecore decimali.

3 Termen românesc: „pecetluite" în exemplarul al doilea: polize.

Pe dos: Nota dell'affirmatione di propria mano del Prencipe Pietro Voivoda in sua lingua Valachica.

(R. Archivio di Stato. Mantova. Busta 533. Copie.)

Notă. Traducerea aceasta a contractului original scris românește a fost făcută de către vameșii italieni, cari în șederea lor în Moldova învățaseră limba română, pentru a o alătura dosarului de proces ce porniră în Innsbruck în anul 1592 împotriva Domnilor numiți, refugiați acolo din Moldova. Noi publicăm acì textul primei traduceri care păstrând multe cuvinte românești nu s'a putut înțelege de către jurisconsulți, așa că contractul a trebuit fi tradus din nou, schimbând cuvintele neînțelese cu altele mai italiene și existând chiar și acesta în două exemplare am reconstruit textul contractului folosindu-ne de câte-și trei diferite exemplare ale sale.

151.

Warszawa, 8 August 1590.

Nunțiul Annibale di Capua către card. Montalto secretar de stat.

Bartolomeu Bruti a sosit aci din Constantinopol pentru tratarea păcii cu Polonia și vizitând pe nunțiul îi va comunica multe lucruri despre Moldova.

E' venuto qui il Sig^r Bartholomeo Bruti da Constantinopoli, essendo stato prima in Leopoli dal Sig^r Cancelliere, et ha portato lettere del Turco, et del beglierbei di Silistria al Ser^mo Re, havendo anco commissione di concludere la pace, restringendo il Turco tutte le sue domande in questa, che hora per una volta solamente se gli diano cento mazzi di zibellini, et alcuni altri presenti alli Bassà per segno di haver cara la pace. Del che essendosi trattato in Leopoli con il Sig^r Cancelliere et altri senatori, che ivi si ritrovavano, esso Sig^r Cancelliere era stato di parere, che non si dovesse dare cosa alcuna, per togliere occasione al Turco di domandare altre volte simili presenti. Se bene altri senatori fussero d'opinione, che se li poteva dare questo dono di zibellini, et fermar la pace quanto prima, sgravandosi dalla spesa, che si fa in mantenere i soldati; il pagamento de' quali in dieci giorni soli ascende a maggior somma, che non importano questi presenti. Hora sopra questo si tratta qui nella presenza di Sua Maestà con quei senatori, che ci sono, et se ne scriverà a gli altri senatori principali per rimandare il Sig^r Bruti con risoluta risposta, già che il Turco si contenta di stabilir la pace con quel secretario Zamoiscio, che fu mandato in Constantinopoli li mesi a dietro, senza che s'habbia a spedir da qui altro novo ambasciatore.

Il sudetto Sig^r Bartholomeo fu hieri da me per officio di visita semplicemente, et prese appuntamento di ritornarci spesso in questi dì per trattar delle cose di Moldavia; et del tutto darò poi particolar ragguaglio a V. S. Illma et intanto procurarò usarli ogni atto di amorevolezza possibile, mostrandosi egli veramente molto riverente alla S^tà di N^ro Sig^re et alla Santa Sede Apostolica.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 26 fol. 749.)

152.

Alba-Iulia, 29 Septemvrie 1590.

Principele Sigismund Báthory către oraşul Braşov.

La plângerea oraşului cum că negustorii venind din Moldova, Ţara-Românească şi Polonia cu mărfuri le cam vând şi afară din Braşov, reînoieşte vechiul privilegiu al oraşului, dând ordin deschis ca toţi contravenienţii să fie prinşi şi siliţi să-şi vândă ori să-şi depună mărfurile aduse din ţările române în Braşov.

Sigismundus Bathori de Somlyo, Vaivoda Transilvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis. Quod Nobiles et Prudentes Valentinus Hellnerus villicus, Petrus Draudt, Andreas Schvartz et Iohannes Hector, iurati cives nostrae civitatis Brasso, suis, et iudiciis ac universorum incolarum eiusdem nostrae civitatis Brassov in personis nostram venientes in praesentiam, Nobis humillime significarunt, quomodo etsi ipsi a Divis quondam Hungariae regibus litteras haberent, super eo eis concessas, ut singuli mercatores, institores ac alterius cuiusvis conditionis homines, qui cum eorum mercantiis et rebus suis venalibus ex Transalpina vel Moldavia, et Polonia in dictam civitatem nostram Brasso venient, illic easdem merces deponere, ibidemque et non alibi distrahere vel cumulare possent: tamen essent plerique, praesertim ex Moldavia venientes, qui hac eorum immunitate, locoque depositionis [1] non curato, praetergressa civitate merces suas ad alias, et quidem interiores regni nostri partes adducentes, sensim divenderent, commuta-

1 Aşa numitul «loc de depoziţie» formă în Ungaria şi Ardeal un privilegiu mare şi un venit însemnat pentru oraşele cari îl aveau, dând drept meseriaşilor şi târgoveţilor de a-şi depune şi desface mărfurile în ele, fără de a plăti vreo dajdie de târg.

rent, et rursus alias res hinc educerent, in derogamen praerogativae eorum, detrimentumque reditus vigesimae ibidem erectae, manifestum. Unde iidem cives, exhibitis in specie nobis litteris eorundem Regum, supplicarunt demisse, ut libertates et indulta eorum sarta, tecta et in suo vigore illibate conservare, modumque aliquem, quo mercatoribus civitatem eorum cum mercibus, hinc indeque praetergredientibus atque adeo damnis Vigesimae occurreretur, invenire dignaremur: itaque eorum supplicationibus exauditis, volentes omnes subditos nostros in suis privilegiis conservare, illos autem, qui ea violare nituntur, a proposito retrahere, hunc modum eis praescribere duximus, ut iidem Iudex et iurati cives annotatae civitatis nostrae Brassov, ubique in foris et nundinis liberis, ubi opus esse putaverint, publice proclamare curent et faciant, ut singuli institores et alterius conditionis homines, cum mercibus illac transeuntibus, non alio quopiam, sed in praescriptam civitatem nostram Brassov divertant, ibique, uti voluerint, et eis placuerit, merces suas divendant, vel commutent, et cum civibus eius loci contrahant, vel eas ibi tantisper donec distrahere poterint, deponant; alioquin contrarium facientes, poena amissionis huiusmodi rerum punientur, quos tandem iidem Iudex et iurati cives annotatae civitatis nostrae Brassov, vel homines eorum cum huiusmodi mercibus ubique detinere easque adimere possint, prout praescribimus praesentium per vigorem. Proinde Vobis universis et singulis Magnificis, Egregiis, Nobilibus, comitibus, vice comitibus, iudicibus et universitati Nobilium quorumcumque comitatum capitaneis, vicecapitaneis, praefectis, provisoribus, castellanis arcium et aliorum quorumvis locorum officialibus, item iudicibus Regiis quarumcumque sedium Siculicalium, nec non Prudentibus ac circumspectis magistris civium, iudicibus, villicis et iuratis civibus quarumlibet civitatum, oppidorum et possessionum, cunctis etiam aliis subditis nostris, quocunque officio, praefectura et dignitate fungentibus, ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus, praesentium notitiam habituris, committimus et mandamus harum serie firmiter, quatenus acceptis praesentibus, ubicunque in vestri medio, huiusmodi institores, mercatores seu alterius conditionis homines, qui memoratam civitatem nostram Brassoviensem cum mercibus contra eorundem iura transgressi fuerint, reperiri potuerint, vosque per eosdem iudicem et iuratos cives eiusdem civitatis Brassoviensis, vel homines eorum, praesentium scilicet censores, fueritis requisiti, extunc eosdem ad instantiam eorun-

dem detinere, et in adimendis rebus vel mercibus eorum, qui ipsam civitatem Brassoviensem, locum scilicet depositionis contumaciter transgressi fuerint, omni ope et auxilio adesse, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in civitate nostra Albae Iuliae, 29-ma die mensis Septembris. Anno Domini 1590.

Sigismundus Bathori

Volffgangus Kowachoczy Cancellarius

(Biblioteca liceului Honterus. Braşov. Hermann: Collectanea miscellanea historica tom. I pag. 221. Copie post.)

153.

[Warszawa,] 28 Octomvrie 1590.

Aviz anonim trimes la Curtea din Viena.

In caz că regele Sigismund III ar renunţa la tron, cancelarul Zamoyski ar dori de rege pe cardinalul Andrei Báthory.

Andere geben für, demnach der Gross Canczler spüerete, dass der König durchaus nicht Willens hätte zu bleiben, dass er, Batory gerne supplentiren wollte. Auch die vornembsten und meisten Senatorn und Herren auf solche Meinung gebracht. Der Batory zwar stille wäre und lauschte, hätte aber in Siebenbürgen auserlesenes Volk (da dem also, müssen sonders Zweifels Türken dabei sein) bei 15.000 in gewisser Bestallung. Wartet nur wan Ihme gewürket würdt, und er sich mit dem Polnischen Kriegs-Volk zusammen schlüge, vermeinet er wohl Oberhandt zu behalten.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

154.

Roma, 8 Decemvrie 1590.

Card. Montalto secr. de stat către nunţiul Annibale di Capua.

Deşi e un alt papă, bunăvoinţa faţă de Bartolomeu Bruti e cea veche. Observă însă că brevele eşite în favorul lui Ştefan, fiul lui Alexandru-Vodă, au fost scoase cu mişelie dela defunctul papa Sixt V.

Vostra Signoria dirà al Bruto, che se bene è mutato pontefice, non è però mutata buona volontà di riconoscere le sue fatiche, et li buoni offici fatti col palatino di Moldavia, suo patrone, a honore di questa Santa Sede, et a servitio di nostra santa religione cattolica. E' ben vero, che bisognerà havere un poco di patienza finche N. Sig^re si sia bene informato de lo stato de le cose, si può dire, di tutta la christianità. Et V. S. sappia, che quei brevi in favore di Stefano, figliuolo d'Alessandro, furono estorti con astutia de le mani di Sisto 5-to felice memoria, et che sia vero, V. S. veda che non vennero accompagnati da niuna mia lettera, secondo che è solito.

V. S. mi avisi quale è la città et diocese del Bruto, et come si chiami il suo figliuolo, et se è legitimo, o bastardo, et che età habbia, acciochè occorrendo di fare alcuna espeditione a favor suo, non si erri ne' termini.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 23 fol. 258.)

155.

Roma, 22 Decemvrie 1590.

Vito di Dorimberg oratore către împăratul Rudolf II.

Fostul nunţiu în Polonia, episcopul Bertinoro e favorabil scopurilor cardinalului Andrei Báthory de a ajunge rege al Poloniei.

Resto di dire con quella segretezza ch'io debbo, ch'il vescovo Bertinoro è tutto del Bathori Cardinale, in modo che io non sono senza timore, che havesse caro di far mandar alcun nuntio in quel regno, che partendo il Re Sueco favorisse la parte del Bathori, per che vedo (il che sia detto con sopportatione de buoni) che tutte le attioni di questa Romana Corte vengono trattate secondo l'interesse et fini particolari che le maneggiano.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Cifra.)

156.

Sătmar, 15 Ianuarie 1591.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Fiind că n'a primit încă din salariul său restant mai mult de zece fiorini (vara trecută) roagă să i se dea ceva bani şi postav, căci soldaţii săi nu mai au nimica şi n'are nici cu ce să-şi potcovească caii. Asemenea, cere grâu, vin şi nutreţ pentru vite.

Szolgálatomat és magam ajánlását irumKegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Istentől kivánok Kegyelmeteknek minden lelki és testi jó áldásokat meg adatni, mint bizodalmas uraimnak.

Továbbá ebből kelleték Kegyelmeteket meg találnom supplicatióm által, hogy Kegyelmetek azt jól tudja, az nagy fizetetlenség miatt minemő nagy restantiám vagyon, mely restantiát látott ő Fölsége, Ernestus urunk is és ő Fölsége kegyelmes uram levén, adott parancsolatot az Kegyelmetek szine eleiben, hogy Kegyelmetek meg fizessen az ő Fölségéjéből, de még ez ideig Kegyelmetek sem pénzt, sem fillért nem adott. Az el mult nyáron is egy szolgám mind ott fenn sugorgott, supplicálta Kegyelmeteket én képemben, de Kegyelmetek ebben az esztendőben sem jó választ, sem buzát, sem bort, sem posztót, sem pénzt többet nem adott, hanem az szakmári harminczadosnál deputált volt Kegyelmetek tiz forintot. Azt is jó néven vettem Kegyelmetektől és meg is szolgálom Kegyelmeteknek. Annak okáért mostan is könyörögök és kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek tekintsen én reám is és Kegyelmetek ne hagyjon, mert Kegyelmetekhez vagyon Isten után minden bizodalmom. Kegyelmetek adjon valami posztót és az mellett költséget, az mi az Kegyelmetek jó akaratja, mert ha Kegyelmetek el hagy és Kegyelmetek segitségül nem leszen, nem tudom az nagy fizetetlenség miatt hogy kell szolgálnom, mert szolgáim igen ruhátlanok, az költség nincsen, kivel szerszámomat épitsem és csak lovakat patkoltassak is nincs mivel; az parancsolat és szolgálat sok, ugy annyira, hogy el fogyatkoztam és csak az napi eledelre való költségem is nincs.

Továbbá az miképen ez nyárban is Kegyelmetek igérte avval magát szolgám előtt, hogy ha Gróf uram ő Nagysága Szakmárt kezéhez veszi, hát Kegyelmetek ir ő Nagyságának, hogy ő Nagysága adjon buzát és bort, annak okáért könyörgök és kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek irjon ő Nagyságának, hogy ő Nagysága ne hagyjon, hanem adjon buzát és bort, és abrakot, az mi az Kegyelmetek jó akaratja; nám most ő Fölségének elég vagyon itt mind buza, bor és abrak, és ha akar Kegyelmetek adatni ő Nagysága adhat, ad is, ha Kegyelmetek akarja, csak Kegyelmetek irja meg ő Nagyságának specifice mennyit adjon. Isten éltesse és tartsa meg Kegyelmeteket és adjon jó szerencsét ez uj esztendőben. Bizodalmas választ várok Kegyelmetektől.

Datum ex Szathmár, Ianuarii 15 die A. D. 1591.

Kegyelmetek jó akaró szolgája

Moldovai István Vaida

ki most Szakmár[t] ő Felsége jó szolgája

Továbbá ezen is kérem Kegyelmeteket, hogy valami négy vagy öt öl szénát is adatna Kegyelmetek szolgálatomba és irna Kegyelmetek az profontmesternek is, mivelhogy semmi abrakonk nincs, adna ravásra korpát, mikor kivánnék tőle. Kegyelmeteknek meg szolgálom, mint bizodalmas uraimnak.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

Notă. Petițiunea de față e scrisă — fără îndoială — de vre unul dintre boierii pribegi ai lui Ștefan-Vodă, se poate zice, cu fonetică și ortografie românească, întrucât: 1) nu întrebuințează nicăeri consonante duble, neavându-le în limba română; 2) litera *s* o scrie consecvent românește cu i-și; iar 3) caracterul scrisului e cu totul străin de acela al diacilor unguri ai timpului.

Trad. Scriu slujba și încredințarea mea Domniilor Voastre, ca domnilor mei cu credință. Poftesc să vi se deie dela Dumnezeu toate darurile sufletești și trupești, ca domnilor mei cu credință.

Mai departe pentru aceea am fost nevoit să vă caut pe Domniile Voastre cu cererea mea, căci bine știți Domniile Voastre, ce rămășiță mare am din pricina neplății veșnice, care rămășiță a văzut-o Maiestatea Sa, și domnul Ernest și Maiestatea Sa, domnul nostru fiindu-ne milostiv, a poruncit înaintea Domniilor Voastre, ca Domniile Voastre să plătiți din al Maiestății Sale; dar până acuma Domniile Voastre nu mi-ați dat nici bani, nici un filer. Și în vara trecută o slugă a mea s'a tot ostenit acolo, rugând pe Domniile Voastre în numele meu, dar Domniile Voastre în anul acesta nu mi-ați mai dat nici răspuns bun, nici grâu, nici vin, nici postav, nici bani, ci mi-ați orânduit la hărmințarul din Sătmar zece fiorini. I-am primit bucuros și aceia dela Domniile Voastre, vă și slujesc pe Domniile Voastre. De aceea, și acum mă rog și cer dela Domniile Voastre, ca să priviți Domniile Voastre și la mine și să nu mă părăsiți Domniile Voastre, căci după Dumnezeu la Domniile Voastre am toată încrederea. Să-mi dați Domniile Voastre ceva postav și pe lângă el ceva de cheltuit, cât aveți bunăvoință Domniile Voastre, pentru că dacă mă părăsiți Domniile Voastre și nu-mi sunteți Domniile Voastre întru ajutor, nu mai pot sluji din pricina neplății veșnice, căci slugile mele prea sunt desbrăcați, nu am nici bani cu cari să fac scule și nu am nici cu ce să potcovesc caii; poruncile și slujbele sunt multe, așa că sunt istovit și nu am nici bani pentru hrana de toate zilele.

Mai departe, după cum ați făgăduit Domniile Voastre și în vară în fața slujitorului meu, că dacă Măria Sa Domnul Grof va luà în primire Sătmarul, apoi Domniile Voastre veți scrie Măriei Sale, să-mi deie Măria Sa grâu, vin, astfel mă și rog și cer dela Domniile Voastre, să scrieți Domniile Voastre Măriei Sale, să nu mă lase Măria Sa, ci să-mi deie grâu, vin și nutreț, căci este aici și grâu, și vin, și nutreț, și dacă vreți Domniile Voastre să mi se deie, Măria Sa poate să-mi deie, numai să scrieți Domniile Voastre deslușit Măriei Sale, cât să deie. Dumnezeu să vă trăiască și să țină pe Domniile

Voastre şi să vă deie noroc în anul acesta nou. Aştept răspuns cu încredere dela Domniile Voastre.

Datum etc. Sluga Domniilor Voastre voitoare de bine, Ştefan Voevodul moldovean, care acum este sluga Maiestăţii Sale în Sătmar.

Mai departe aş mai rugà pe Domniile Voastre să-mi daţi vre-o patru sau cinci stânjeni de fân în slujba mea şi să scrieţi Domniile Voastre şi meşterului de profont, că neavând nici un bob de ovăz, să-mi deie în socoteală tărâţe, când aş cere dela Domnia Sa. V'o slujesc Domniilor Voastre, ca domnilor mei cu credinţă.

157.

Alba-Iulia, 14 Fevruarie 1591.

Principele Sigismund Báthory către Conventul de Cluj-Mănăştur.

Mandat de introducere pe seama lui Blasiu Havasely de Korogy, fiul lui Vlad-Vodă din Ţara-Românească şi în caz de moarte, a soţiei sale, Stanca Mirceoia, în posesiunile sale din satele Korogy şi Papfalva, din judeţul Clujului.

Sigismundi Bathori de Somlyó Vayvodae Transilvaniae et Siculorum comitis mandatum ad conventum de Colos Monostra, ut quum idem Sigismundus Bathori consensum suum regium fuerit elargitus illi fassioni, vi quarum Blasius Havasely de Korogy ,,officialis noster Thasnadiensis'' filius Magnifici quondam Vlad vaivodae Transalpinae, totales possessiones suas Korogy et Papfalva in comitatu Kolos existentes, ipsi a Stephano Bathori rege Poloniae collatas, casum in eum, si absque virilis et foeminei sexus liberis deficeret, generosae dominae Ztankae Mirche, alias viduae Egregii Demetrii Nagy, alio cognomine Velimirovit de Limba, nunc vero consorti suae, eiusque post mortem, nobilibus Petro, Stephano ac Ladislao, filiis dicti quondam Demetrii Nagy et Ztankae Mirche, ipsorumque haeredibus universis contulerat, hinc iidem nunc memorati statuantur in dominium dictarum possessionum.

P. S. Homines regii ad hanc statutionem designantur : Ioannes de Szentpál, Dionisius et Nicolaus de Thamásfalva, Gabriel et Martinus Macskási, Stephanus Nagy de Uj Buda.

Dorso huius mandati adscriptae sunt relatoriae anni 1591 perhibentes, quod statutio haec, nemine contradicente, peracta fuerit per dictum Gabrielem Macskási de Szent Márton Macskása et Ambrosium Balásfi de Colosvar, requisitorem conventualem, praesentibus vicinis jobbagionibus dicti Sigismundi Bathori vayvodae ex possessione Kajántó et Bács, Stephani Fejérdi ex possessione Szomordok.

(Arh. Muz. Ard. Cluj, Kemény : Appendix Dipl. Trans. vol. XIV.)

158.

Alba-Iulia, 17 Fevruarie 1591.

Principele Sigismund Báthory către solul Pancraţiu Sennyei.

Trimiţându-l la Poartă în treburile ţării, îi expune pe larg cum şi ce fel să vorbească cu primul-vizir despre necazurile existente, mai cu seamă despre prădăciunile ce fac begii dela hotare, ocupând mereu sate întregi din teritoriul ţării, deşi acest lucru este împotriva athnamei sultanului şi a tradiţiilor, principele trebuind să stăpânească întregul pământ stăpânit pe vremuri de fiul regelui Ioan, şi despre celelalte treburi, în cari trebuie să se ţină foarte tare ca să ajungă la ceva rezultat cu deregătorii de pe acolo, cărora se trimit bani şi ploconuri.

Instructio autem eidem Pangratio Sennyei, data haec fuit.

Az portára jutván, legyen szembe az fő vezérrel, és megadván levelünket neki, és azt is a' kit császárnak irtunk, szóval is a' szerént szóljon, a' mint a' levél mássából a' dolgot, és a törekedést, mint legyen, megérti. Azon legyen pedig minden tehetségével, hogy az rabokat meg szabadittassa, a budai és tömösvári bassával, és zolnoki beggel, és hogy ezután meg fenyitsék róla őket, hogy soholt efféle uj rablást és hódoltatást ne tegyenek. Miért hogy penig mindenkor az Tefftereket forgatják, és azokra fognak mind ott a portán, s mind itt kinn az végbeliek, kinek valami részében Ravazdi György is ez elmult napokban engedett volt, ha most es azt hoznák elő, az ellen először igy szóljon, hogy noha az ugy vagyon, hogy egy nehány uttal irták föl itt az földet, az hatalmas császár iró deáki, mind az által soha az hatalmas császárok, mind az előtt valók, s mind e mostani, valamint ezt a' birodalmot a' János király fiának kezébe bocsátták volt, abba meg nem háborittattak, hanem ha mikor az végbeliek rajta kapdostak is meg parancsolták, hogy békességesek legyenek tőle. Most is csak azt kivánnyuk, hogy mi is ugy birhassuk, ne szakadjon mi időnkben el valami része ennek az birodalomnak mi kezünkből. Erről az hatalmas császár az ő Athname-levelében is meg biztatott és assecurált, holott ezt a birodalmot ippen ugy adta minekünk is, a mint a mi előttünk való fejedelmek birták, kiben ha mi most elszakadna, az ellene lenne a hatalmas császár adománnyának is, és itt az ország is, ki teljességgel csak az császár hivségéhez támaszkodott, igen meg rémülne, és félő lenne, hogy sokan más felé jó idein ne gon-

dolkodnának belőlle, ki az országnak nagy pusztulására lenne, az Nemesség is, és szolgáló rend, kik a' féle faluk és jószágok után élnek, ha az olyan faluk és jószágok, kit most birnak, el szakadna tőlök, nem levén miből tarthatnák magokat, el idegenednének tőlünk, és az Német ellenséghez mennének, kik ennek a' földnek állapotját, és minden dolgait tudván, onnan mindenkor ennek romlására igyekeznének, és nagy károkat is tehetnének. Mint hogy immár is történtek afféle dolgok, és ezután is történhetnének. Efféle több odavaló okokkal azon legyen, hogy az falukat, kiket rablással fenyegetnek az végbeliek, attól meg oltalmazhassa, kit ha elvégezhet, oztán erős parancsolatokat szerezzen mind az két bassára : budaira, és tömösvárira, azonképpen az zanchiak-begekre is : zolnokira, gyulaira, jeneire, lippaira, hogy az olyan faluktól, kik ez ideig ide békével beirattattanak, vagy vannak az Teffterben vagy nem, üressek legyenek, ne fenyegessík, és ne háborgassák őket.

Azonképen, amely faluk két felé beirattattanak, azok is maradjanak ezután is azon állapatban.

Ha pedig az Teffter mellől ugyan nem akarnának el állani, kiért hogy az Athnameban is, az Halul beg teffteréről vagyon az emlékezet, azt im oda adtuk in specie kezében, a' mint onnan az Portáról császár pecséti és czimere alatt köldték volt ki, de abban igy cselekedjik, hogy vegye ki annak az Halul beg teffterének mássát, és vesse öszve ezzel, a' ki nála vagyon, lássa, ha egyez-e evvel vagy nem, és annak is a' mint jobban lehet, mennyen végére, ha rea mennének-e arra, hogy a' mely falukat az Halul beg tefftere, kivel meg hódoltattanak, hogy azokat viszsza adatnák, vagy ha az nem lehetne, hogy ezután a' mit hová birnak, vagy egy képpen, vagy más képpen az maradna abban, és többé ne háborgatnák, ne hódoltatnák az ide való falukat.

Ha igy ezeket jó módjával bizonyos arra való személyek által meg nyomozván, valaminek bizonnyal végére mehet, minekünk mingyárást értésünkre adja, és mi tőlünk várjon, mit köllessik tovább benne cselekedni, addig semmiben magától el ne indultassék.

Ferhát bassának, az második vezérnek, vagyon illyen kivánsága, hogy ő hat esztendeig hadakozott a Kazulra, és a' mely ajándéka tőlünk, az adó mellett esztendőnként járt volna, kit az hat esztendőben meg nem adtunk volna, megadnánk neki. Noha azért a' szokás ez ideig nem volt, hogy a' mely vezér az adó be

adáskor a' portán nem volt, annak ajándékot küldjönk, mind az által jó akaratunkból küldtönk most neki két ezer tallért, kit kérje, vegye jó néven és legyen minden jó akarattal hozzánk a fényes portán, kinek levelét is köldtünk tőle.

Az Ianchar-agát is, ki most jól vagyon a' császárnál, értjük, hogy fél kedvvel vagyon hozzánk, avval is szembe levén, és az mi levelünket és ajándékunkat, az ezer aranyat, meg adván neki, szóval is engesztelje, kérvén, hogy minden dolgainkban az hatalmas császárnál legyen jó szóval és emlékezettel mellettünk, a' miben osztán törekedése kivántatnék, meg is találja róla, és meg próbálja, mint viseli magát hozzánk.

Sciaus bassának irtunk, és küldtünk ezer aranyat, avval is, de igen titkon, hogy ne legyen hír benne, legyen szembe és adja meg azokat neki, szóval is meg jelentvén, hogy most sem akartunk hozzánk való jó akaratjáról el feletkezni, eő is azonképpen, a' miben lehet, jó akaratját mutassa meg hozzánk, jó tanácsával, és jó szavával értessen bennünket, hogy tudjuk mint az hatalmas császár jó kedvét hozzánk megőrezni, meg tartani. Egyébb dolgokról is a' mint az occasio hozza, értekezzik tőle, kiválképpen arról is, ha kölletnék a császár fiát meglát-tatnunk, és mi módunk és alkalmatosságunk lehetne benne. Musztafa agának, az kapuchy-agának Ravazditól szép ajándékot köldtünk volt, ki jó akarattal mutatja magát hozzánk, most is irtunk neki, ő is mindenről, főképpen az faluk és az rabok dolgáról ötet találja meg, és az bassának ő általa törekedjik mindenről, jó szót adván neki, hogy csak legyen jó akarattal ez dolgokban, ezután sem feletkezünk el róla.

Vagyon egy Sidó ott, kinek David Sasi neve, mely mind az császárnak, s mind az bassáknak esméretiben vagyon, tudós és practicus ember, az irt Ravazditul minekünk és ajánlja jó akaratját, mi is irtunk neki és két kupát is köldtünk, kiket meg adjon és jó esmeretséget vetvén vele, minden dolgokrul, kik előtte lesznek, értekezzik tőle, és törekedését is, a miben szükség leszen, vegye, és jó szót adván neki, hogy ezután is jobban meg esmerkedvén vele, nem akarunk lenni jó akaratja, barátsága nélkül.

Értekezzik pedig ez alatt jobban egyebekről is, minden állapotja, és maga viselése felől, hogy ahoz képest inkább érthessünk, mint bizhassunk hozzá; ha az itt való olaszok valami oly dologból meg találták, valami oly occasióval, azt is vegye belőlle.

Magyar Amhát chyauznak elfelejtette volt Ravazdi meg vinni javalását, azt is most meg küldöttük, és segétségül 50 tallért is köldtünk. Adjon jó szót annak es, és a' miben kivántatik, éljen is szolgálatjával, kiválképpen az tudakozás dolgában.

Amhát dragománnak is köldtünk most segitségűl 50 tallért, azt is megadván neki, meg mondja, hogy ezután sem feletkezzünk el róla, csak ő is, mind ez ideig, ugy ezután is vétket ne tegyen dolgában.

Vadnak külömb külömb féle hírek az császár hadi készületi felűl, kik azt mondják, hogy tengeren lenne hada, s kik azt, hogy földön, ezen valóba értekezzik mi uton, és mindenektől, hova legyen szandéka, és ha mi bizonyos jelét láthatja, és értheti efféle készületjüknek.

Ha az vízi erőt ugyan valóba készitik-e, és ha a mely vásznat és kendert innen kérnek, ugyan arra kéretik-e? Ha egyébb országokra is, kiválképpen ez két Oláh szomszéd országokra vetettenek efféle vászon- és kender-segétséget.

Efféle hírekről nem csak az törökektől, hanem az idegen keresztény fejedelmek követitől is, kikkel ismeretséget szerezzen, értekezhetik, és valóban legyen érette, hogy jó idején meg érthesse szándékokat, és nekünk meg irja.

Az vászonrul és kenderről ugy szóljon, ha kérdik, a' mint eleibe adtuk, hogy hiszi azt, a miben lehetséges leszen, mint ilyen szűk és kisded földről a császár parancsolatjának meg nem fogyatkozunk.

Ott való házunkat kőméves és ács mesterekkel meg láttassa, és a mi jó módot, ki kevesebb költséggel lehetne meg, meg épéttesse felől, a' mit érthet tőlök, azt adja értésünkre.

Az beglerbegh itt kinn létének mi legyen fő oka, értse meg, a mint jobban lehet.

Arról is tudakozzík, ha Márkházinak mi practicája vagyon ar ország ellen, kivel fogta dolgát, és ha vagyon valami foganatja.

Az lengyelekkel az békesség, ha ugyan valóba véghez ment, és ha oda immár nincsen semmi gondolatjok.

Az németek is mint végezték el dolgokat, és nincs-e immár most semmi szó felőllek?

Az több dolgok között jelentse meg az bassának, egy ide való mi birodalmunkbeli Nemes embernek, Fiát Miklósnak halálát, kit valami Majdani és Kutreczy, s több helyekről, az tömösvári bassa tiszti alatt való falukbeli latrok, martalóczok éjjel házára, mely Bukin nevü faluban, Karánsebeshez fél mélföldnire vagyon,

rea ütvén, az önnön maga házában meg ölték, feleségit kinzották, minden marhájokat el vitték, kikben noha meg is fogott volt bassa, és az bánnak hírré is adta volt, de ez alatt mikor az törvényre akartanak volna menni, az latrokat meg sarczoltatván, és az Fiat Miklós marháját elő kérvén, és el vevén tőlök, el bocsátotta, és osztán kergető levelet adott az Fiat Miklós atyjafiainak, hogy kergessék az gonosz tevőket. Mely dolog miért hogy ekkedig nem történt, és lehetetlen dolog is, hogy mi ott azokat kergettethessük, törekedjik róla és szerezzen erős parancsolatot az tömösvári bassára, hogy azokat az latrokat kerestesse meg, és meg is büntettesse, az marhákat is, kiket el vett tőlök, adassa meg vélek fogyatkozás nélkül.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 323—325. Copie.)

Trad. Ajungând la Poartă, să fie faţă cu Marele Vizir şi dându-i scrisoarea noastră, şi pe aceea pe care am scris-o împăratului, să-i grăiască şi cu vorba, după cum înţelege treaba din copia scrisorii şi după cum trebue să fie străduinţa. Să se străduiască apoi cu toată puterea lui, să facă să fie sloboziţi robii, prin paşa de Buda şi de Timişoara şi prin beiul de Solnoc, şi apoi să-i pedepsească pentru aceea, ca nicăieri să nu mai facă astfel de jafuri noui şi astfel de cuceriri de sate. Iară fiindcă totdeauna răstălmăcesc defterile şi de ele le leagă toate atât acolo la Poartă, cât şi aici pe la margini, cărora le-a îngăduit într'o oarecare măsură şi Gheorghe Ravazdi în zilele trecute, dacă şi acum vor pomeni de aceea, împotriva aceleea mai întâi astfel să grăiască, că cu toate că aşa stă treaba, că de vre-o câteva ori ďiecii puternicului împărat au luat în seamă aici acel pământ, totuşi niciodată puternicii împăraţi, toţi cari au fost odinioară, ca şi cel de acum, precum au slobozit această ţară în mâinile fiului regelui Ioan, nu ne-au mai turburat întru stăpânirea acelor locuri, ci şi dacă vre-odată mărginaşii au căutat să pună mâna pe ele au poruncit să fie liniştiţi din partea aceea. Şi acum poftim numai ca şi noi să stăpânim ţara la fel, să nu se desfacă în vremea noastră vre-o parte a acestei ţări din mâinile noastre. Despre aceasta m'a încredinţat şi m'a asigurat însuş puternicul împărat şi în scrisoarea sa de Athname, căci această ţară tocmai aşa ne a dat-o şi nouă, precum au stăpânit-o şi Principii inaintaşii noştri, din care dacă s'ar desface ceva acum, ar fi şi împotriva daniei puternicului împărat, şi chiar şi aici ţara, care s'a rezemat cu desăvârşire numai pe credinţa împăratului, s'ar îngrozi foarte şi ar fi de temut că mulţi şi-ar purtà gândul fără răgaz în alte părţi din pricina asta, ceeace ar fi spre mare stricăciune a ţării, şi nobilimea şi cinul slujitorilor, cari trăiesc după acele sate şi moşii, dacă s'ar luà dela ei acele sate şi moşii, pe cari le stăpânesc acuma, neavând cu ce să poată trăì, s'ar înstreina de noi şi ar trece la Nemţii vrăjmaşi, cari cunoscând starea şi toate treburile acestui pământ, s'ar strădui de acolo totdeauna spre stricăciunea acestuia

și ar puteà face și mari pagube, precum s'au și întâmplat astfel de fapte, și se pot întâmplà și de aici înainte. Să se străduiască să ocrotească, prin astfel de temeiuri multe la număr, satele pe cari le amenință cei dela margini cu prădare. Dacă izbutește în acest lucru, apoi să ieie porunci strașnice către amândoi Pașii: la Buda și la Timișoara, precum și către beii sangiacurilor: către cel dela Solnoc, Gyula, Ineu, Lipova, ca satele cari până acum erau înscrise în pace, fie că sunt în Deftere, fie că nu sunt, să fie deșarte, să nu le amenințe și să nu le turbure.

Așijderea și satele cari au fost trecute în două părți, acelea să rămână și de aici înainte în aceeaș stare.

Iară dacă n'ar vrea să se lase de Defter, fiindcă și în Athname este pomenire de Defterul beiului Halul, i l-am dat în mână anume, precum a fost trimis de acolo dela poartă cu peceatea și pajura împăratului; dar astfel să purceadă, să ieie copia defterului beiului Halul și să o asemuiască cu acela care este la el, să vadă, se potrivește oare sau nu, și să știricească după cum poate mai bine, dacă s'ar învoì ca satele, cari au fost cuprinse cu defterul lui Halul, să fie date înapoi, ori dacă aceasta nu s'ar putea, ca de aici înainte să rămână acolo unde sunt stăpânite astăzi, fie într'un chip, fie într'altul și să nu le mai turbure, să nu mai cuprindă sate cari țin de aici.

Dacă a știricit acestea bine prin anumiți oameni potriviți, să ne vestească fără zăbavă tot ce a isprăvit, așteptând îndrumări dela noi, ce ar trebui să se făptuiască mai departe în aceste treburi, până atunci să nu purceadă în nici o treabă numai de capul său.

Pașa Ferhat, vizirul al doilea poftește, că fiind că el s'a oștit șase ani împotriva Kazulului și ploconul care i s'ar fi cuvenit lui din partea noastră în fiecare an, pe care nu i l-am dat șase ani, să i-l dăm. Cu toate că până acuma nu a fost obiceiul ca să trimitem plocon vizirului care la plata birului nu erà la Poartă, cu toate acestea, de bună voia noastră, i-am trimis acuma două mii de taleri, rugându-l să fie cu toată bunăvoința față de noi la strălucita Poartă, căreia îi trimitem și scrisoare prin dânsul.

Înțelegem că și Ienicer-Aga, care acuma se află bine cu împăratul, nu prea e binevoitor față de noi, fiind și cu el de față și dându-i scrisoarea noastră și ploconul nostru, o mie de galbeni, să-l îmbuneze și cu vorba, rugându-l ca în toate treburile noastre să ne fie cu bunăvoință la puternicul împărat și cu aducere aminte de partea noastră. Iară de va avea nevoe oratorul nostru întru ceva să-l și încerce cum se poartă față de noi.

Am scris Pașei Ziaus și i-am trimis o mie de galbeni, să se întâlnească și cu acela, dar mult în taină, să nu se facă zvon, și să-i deie, vestindu-l și cu vorba, că nici acum nu am voit să uităm de bunăvoința lui față de noi, așijderea și el întruce poate să ne arate bunăvoință, să ne vestească cu sfaturi bune și cu vorbe bune, ca să știm cum să păzim și să păstrăm bunăvoința puternicului împărat față de noi. Să afle dela el și altele, după cum vin împrejurările, mai ales și aceea, dacă trebue să punem să-l vadă și pe feciorul împăratului și ce modru și ce prilej ar fi bun pentru aceasta. Lui Mustafa

Aga, aga al capucehaielor, trimisesem prin Ravazdi un plocon frumos, dupăce mi se arătase cu bunăvoinţă faţă de noi; i-am scris şi acuma şi oratorul să-i spună toate, mai ales despre treaba cu satele şi cu robii şi la Paşa prin el să se străduiască întru toate, îndemnându-l să rămână cu bunăvoinţă în această treabă, căci nici după aceasta nu uităm de el.

Se află acolo un evreu, cu numele de David Sasi, care stă bine atât cu împăratul, cât şi cu paşale, om învăţat şi isteţ, acela ne-a scris prin Ravazdi şi ne încredinţează de bunăvoinţa lui, şi noi i-am scris trimiţându-i şi două cupe, pe cari să i le deie şi făcând cunoştinţă bună cu el, să se sfătuiască cu el despre toate lucrurile cari i se ivesc şi să-i primească şi osteneala unde va fi nevoie, făgăduindu-i că şi de aici înainte, făcând cunoştinţă mai bună cu el, nu vrem să fim fără bunăvoinţa şi fără prietenia lui.

Să se sfătuiască între timp mai bine şi despre alte lucruri, despre toată starea şi purtarea lui, ca prin aceasta să înţelegem mai bine cum să ne încredem în el; să afle dela el şi acea, dacă Italienii de pe aicea l-au căutat cu vreun prilej pentru astfel de lucruri.

Ravazdi a uitat să-i ducă ploconul ceaşului Magyar Amhat, l-am trimis şi pe acela acum, şi ca ajutor i-am mai trimis 50 de taleri. Să-i dea vorbă bună şi aceluia şi întruce se cuvine, să se folosească de slujbele lui, mai ales în treburile de a ştiricì.

Am trimis acum şi dragomanului Amhat ca ajutor 50 de taleri, dându-i şi aceia, să-i spuie că nici după aceasta nu-l vom uità; numai el, ca şi până acuma, tot aşà şi de aici înainte, să nu greşească în lucrul său.

Sunt fel de fel de zvonuri despre pregătirea de războiu a împăratului, unii spun că va aveà războiul pe mare, alţii că pe uscat, despre aceasta să iscodească cu adevărat, pe ce cale, şi mai înainte de orice: încotro îi este gândul şi dacă poate băgà de seamă vre-un semn sigur şi poate înţelege pregătirile lor de acest fel.

Dacă întru adevăr pregătesc puterea de mare şi dacă pânza şi fuiorul care îl cer de aici, oare pentru aceea îl cer? Dacă au cerut astfel de ajutor de pânză şi de fuior şi dela alte ţări, mai ales dela aceste două ţări româneşti învecinate.

Despre astfel de ştiri poate iscodi nu numai la Turci ci şi la solii domnitorilor străini creştini, cu cari făcând cunoştinţă, într'adevăr să se străduiască să le afle gândul din vreme şi să ni-l scrie.

Dacă ar fi întrebat despre pânză şi fuioare, să vorbească astfel după cum i-am spus, că crede, întru cât e cu putinţă dintr'un pământ atât de strâmt şi de mic, că nu trecem cu vederea porunca împăratului.

Să facă rost de meşteri zidari şi de meşteri dulgheri pentru casa noastră de acolo şi să ne deie de ştire ce poate înţelege dela ei despre chipul de a o puteà zidi cu mai puţină cheltuială.

Să afle cât se poate mai bine, care este pricina că beglerbegul este aici afară.

Să iscodească şi ce unelteşte Márkházi împotriva ţării, cu cine s'a apucat de lucru şi dacă are ceva izbândă.

Dacă într'adevăr s'a încheiat pacea cu Leşii şi dacă nu mai au acolo nici un gând.

Cum şi-au săvârşit şi Nemţii treburile lor şi nu mai este acum nici o vorbă despre ei?

Printre alte lucruri să vestească Paşei şi moartea unui nobil din ţara noastră, a lui Nicolae Fiát, pe care l-au călcat nişte tâlhari, nişte ucigaşi din Măidan şi Kutreczy şi de aiurea, isprăvnicei din satele de sub stăpânirea paşei din Timişoara, martaloţi cari noaptea în casa sa, din satul Bukin, la o jumătate de milă de Caransebeş, l-au ucis în chiar casa sa, i-au chinuit nevasta, i-au luat toată averea, cu toate că paşa a prins pe unii dintre aceia şi i-a dat de ştire şi banului; dar între acestea, când au vrut să meargă la judecată, strângând pe tâlhari şi luând dela ei averea lui Nicolae Fiat, i-a slobozit apoi a dat carte de urmărire rudeniilor lui Nicolae Fiat, să gonească pe tâlharii răufăcători. Care lucru neîntâmplându-se până acuma şi fiind cu neputinţă ca noi să-i urmărim pe aceia acolo, să se silească şi să primească poruncă strașnică pentru paşa din Timişoara, să pună să caute pe acei tâlhari şi să-i şi pedepsească şi să pună să se deie înapoi şi averile pe cari le-a luat dela dânşii, fără scădere.

159.

Alba-Iulia, 1 Martie 1591.

Comitele Baltazar Báthory către fii lui Oprea Stanciul şi tovarăşii lor.

Le reînoeşte donaţiunea de o „jumătate de boeronat" în Arpaşul de Jos, cu obligaţiunile şi slujbele obişnuite faţă de cetatea Făgăraşului.

Balthasaris Bathori de Somlyó, comitis et haeredis perpetui terrae Fogaras, ac consiliarii novae donationales pro agilibus Sztancsul Opra, Radul et Bogdan, filiis Oprae Sztancsul, filii Sztancsul Sadelle, filii Sztojka Sadelle, filii Butae Sadelle, ac pro Sztancsul Nacs et Radul, filiis Sztojkae Sadelle, filii dicti Sztancsul Sadelle, item pro Sztan Sadelle, filii praenominati Sztojkae Sadelle, nec non pro Opra Vojksan, filio Sztojkae Vojksan, filii praedicti Butae Sadelle, item pro Fraczilla Opre, filio dicti Sztojkae Voyksan, ac denique pro Toder Sztojka, filio iam fati Sztojkae Voyksan, et pro eorum posteris universis, super medietate unius Boeronatus in Alsó Arpás existentis, ac per progenitores etiam eorum pacifice possessi „ea tamen lege, conditione et iure collatae, quibus reliqui et alii terrae Fogaras Boerones promiscue possident Boeronatum administrandis, videlicet et praestandis iis, quae ad arcem nostram praedictam administrare et praestare debent, iure et consuetudine veteri" etc.

Pe dos: Literae haec anno 1591 in sedria Fogarasiensi publicatae fuere, nemine contradicente per Franciscum Literatum.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Trans. vol. XIV.)

160.

Praha, 25 Martie 1591.

Nunţiul Alfonso Visconti către cardinalul Sfondrato secr. de stat.

Ştire despre lucrurile cerute de sultan dela principele Sigismund Báthory, ameninţându-l cu războiu de nu le va da ceauşului trimes la dânsul.

Per lettere di Cassovia in Ungaria delli 12 di questo ci è aviso, che il Turco haveva mandato un ciaus a dimandare al principe di Transilvania alcuni luoghi d'importanza con suoi territorii in quei confini; et di più 600 mila braccia di tela grossa, 400 mila libre di cannova, et lino, con molta quantità di cera, polvere, et palle di artigliaria; minacciandoli altramente la guerra, et che già un bassà vicino a quei confini si era mosso con le sue genti verso quella provincia, non havendolo potuto fermare con molti presenti che le haveva mandati incontro.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 112 fol. 186.)

161.

Istambol, 9 Aprilie 1591.

Girolamo Lippomano cav. bailo către dogele Veneţiei.

Mihnea-Vodă mazilit a primit sangiacatul de Nicopol, părînd totdeodată pe banul (Iane) că n'a plătit ani de zile suma ce trebuia să se dea patriarcului din Constantinopol din partea domnilor noştri.

Il già prencipe Mighno[1] ha ottenuto il sanzaccato di Nicopuli verso la Valacchia al Danubio, et ne ha basciato la mano al Re, al quale havendo fatto Arz contra il Bano, agente di tutti i prencipi di Valacchia, con l'opera del quale egli stesso è stato et rimesso l'altra volta, et dismesso hora, imputandolo che per molti anni non habbia consegnato al patriarcha di Constantinopoli una annuale elemosina, che gli mandava, havendosela appropriata, che in tutto importa sette mila cecchini, ha esso Re dato ordine al Bassà, che riceva per il Chasnà dal Bano li detti denari, niente curandosi che'l patriarcha con tale aiuto havesse potuto sollevarsi dall'angusta fortuna, nella quale si attrova.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli.)

[1] Mihnea-Vodă din Muntenia fu mazilit în Fevruarie 1591.

162.

Praha, 6 Iulie 1591.

Camera Aulică către Hofzahlmeister.

Să dea din ordinul împăratului 20 taleri fiului lui Tomşa-Vodă din Moldova.

Steffan Thomsa, Weywoden in der Moldaw Sohn Gnadengeldt betreffendt.

Lieber Herr Hofzahlmeister. Es haben die Kaiserliche Maiestät, unser allergenädigister Herr, des Steffan Thomsa, Weywoden in der Moldaw Sohn zwainzig Taller aus Gnaden raichen zu lassen bewilligt. Derwegen Ihr ihme nun also dieselben alsbaldt zuzestellen werdet wissen.

Actum Prag, den 6-ten Juli. Anno etc. einundneunzig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oestr. Gedenkbücher vol. 155 fol. 113.)

163.

Sătmar, 10 August 1591.

Ştefan-Vodă Mâzgă către contele Ferdinand Hardegg.

Neprimind de ani de zile mai mult de zece fiorini din solda sa restantă, cere intervenţia sa să i se dea ceva bani şi postav, căci slugile sale nefiind plătite fug luându-i şi caii cu hamurile. A ajuns aşa de sdrenţeros că nu poate eşi din casă, nici până la o depărtare de două mile, neprimind nici salariul obişnuit.

Örökké való szolgálatomat irom Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Istentől kivánok Nagyságodnak minden lelki és testi jó áldásokat megadatni.

Továbbá ebből kelleték Nagyságodat megtalálnom supplicatióm által, mint kegyelmes uramat, hogy panaszolkodtam Nagyságodnak sokszor, most is azonképen, hogy egynehán esztendeje, hogy énnekem nem fizetnek semmit, hanem az elmult esztendőben, hogy Nagyságod itt vala az Kamorának, ugy deputáltak volt fl. 10, de egynehány esztendőtől fogván ez ideig annál többet nem adtak, azt is az Nagyságod szavára adták. Annak okáért könyörgök most is Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy Nagyságod ne hagyjon, most is legyen mellettem, parancsoljon Nagyságod az Kamorának, hogy adjanak valami költséget és

valami ruhának való posztót is, mert sem magamnak, sem szolgáimnak nincs semmi ruhájok az nagy fizetetlenségnek miatta; sok kárt vallottam, hogy szolgáimnak nem fizethetek, mert taval is két szolgám lovaimat és minden szerszámomat el vitték, most is két szolgám elszökött, azonképen cselekedtek azok is, hogy régi szolgálatjokért adós vagyok. Ezek az károk én rajtam, Nagyságos uram, mind az nagy fizetetlenségnek miatta estek. Az után, Nagyságos uram, találtam meg az kamorát, hogy adjanak buzát is, zabot, szénát és bort szolgálatomban. Nagyságod kegyelmes uram levén, ne hagyjon, hanem Nagyságod ezekből legyen mellettem, parancsoljon az kamorának, hogy fizessenek, mert ugy annyira jutottam, hogy még házamból sem mehetek csak két mélyföldig is ki az nagy költségtelenségnek miatta. Az szolgálat nagy, ki Nagyságodnak nyilván vagyon, az fizetés semmi nincsen nekem, azonképen szolgáimnak. Azután Nagyságos uram, parancsoljon Nagyságod, hogy az lehengelt is adnák meg nekem is itt Szakmárt, ugy mint az több vitézlő uraimnak.

Ezekből találtam meg az kamorát, Nagyságos uram, mostani szükségemben.[1] Jó választ várok Nagyságodtól, mint kegyelmes uramtól. Isten éltesse és tartsa meg Nagyságodat.

Datum ex Szakmár, 10. die Augusti. A. D. 1591.

Nagyságod jó akaró szegény szolgája

Stephanus Vaivoda Moldoviensis
Стефан Воевод

Adresa: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Ferdinando Comiti de Hardegh, Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis consiliario bellico ac supremo capitaneo Sathmariensi officiique Generali[2] capitaneo harum superiorum regni Hungariae partium administratori. Domino mihi semper gratissimo.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea în veci Măriei Tale, ca domnului meu milostiv. Poftesc să deie Dumnezeu toate bunătăţile sufleteşti şi trupeşti Măriei Tale.

Mai departe, de aceea am fost nevoit să caut pe Măria Ta cu rugămintea mea, ca pe domnul meu milostiv, că m'am plâns de multe

[1] Omitem publicarea acestei petiţiuni (tot cu data de 10 August 1591) scrisă asemenea ungureşte, cam de acelaş conţinut ca aceasta de faţă. Menţionăm însă din ea amănuntul, că vitele luate dela Vodă de către Szaldobagi Fülöp György au fost 4 boi şi 4 vaci, iar când Vodă l-a tras în judecată şi judele i-a dat dreptate, isprăvniceii au născocit vicleşuguri, aşa că până acum n'a primit pentru vitele pierdute nici o despăgubire.

[2] Scris greşit ori mai vârtos cu gând românesc: Generari.

ori Măriei Tale, aşijderea şi acuma, că sunt câţi-va ani, decând nu-mi plătesc nimica, numai în anul trecut, când a fost Măria Ta aici, la Cămară, mi-au orânduit zece fiorini, dar de câţi-va ani încoace nu mi-au dat mai mult de atâta, şi acei bani mi i-au dat la vorba Măriei Tale. Din acea pricină, mă rog de Măria Ta şi acum, ca de domnul meu milostiv, să nu mă părăsească Măria Ta, să fie şi acum de partea mea, să poruncească Măria Ta Cămarei să-mi deie ceva bani de cheltuială şi ceva postav pentru haine, căci nici eu, nici slujitorii nu avem nici un fel de haine din pricina neplăţii veşnice; am suferit multă pagubă pentru-că nu pot plăti slujitorilor, căci şi în anul trecut doi slujitori mi-au luat cu ei caii şi toate sculele, şi acum mi-au fugit doi slujitori, aşijderea au făcut şi aceia, căci le sunt dator pentru slujbele lor de odinioară. Aceste pagube au căzut asupra mea, Măria Ta, tot din pricina neplăţii mari veşnice. După aceea am cerut dela Cămară, să-mi deie pentru slujba mea şi grâu, ovăz, fân şi vin. Măria Ta fiind domnul meu milostiv, să nu mă părăsească, ci să fie Măria Ta în toate acestea de partea mea, să poruncească Cămarei, să plătească, pentru că am ajuns atât de rău, că nici nu pot ieşi din casă nici până la două mile, din pricina lipsei mari de bani. Slujba este mare, ceea-ce o ştie Măria Ta, plată nu am de fel, aşijderea nici slujitorii mei. Apoi, Măria Ta, să poruncească Măria Ta, să-mi deie şi solda aici în Sătmar, ca şi celorlalţi domni dela oaste.

Despre acestea am recercat Cămara, Măria Ta, în nevoinţa mea de acum. Aştept răspuns bun dela Măria Ta, ca dela Domnul meu milostiv. Dumnezeu să deie viaţă şi să ţină pe Măria Ta.

Datum. etc. Sărmana slugă voitoare de bine a Măriei Tale etc.

164.

Cernăuţi, 19 August 1591.

Petru Şchiopul şi Ştefăniţă-Vodă despre arendarea Vămii mari.

Expunând amănuntele învoielii lor cu arendatorii vămii mari, Ioan de Marini Poli raguzan şi tovarăşii săi, declară că au intervenit şi la urmaşul lor pe scaunul Moldovei ca să li se menţină contractul făcut cu dânşii, după obiceiul vechiu.

Petrus et Stephanus Woiewoda, qui Dei gratia ad hunc usque diem Principes Moldaviae fuimus, notum facimus hisce literis nostris universis et singulis. Quod anno proxime elapso teloneum locaverimus Domino Ioanni Ragusino et ipsius sociis, quemadmodum et ipsi illud confitentur, quod dictum teloneum in omnem eventum conduxerint, ita ut sive lucrum, sive damnum inde perciperent, nihilominus tamen integram summam persolvere teneantur, uti quidem iam persolverunt. Verum cum ea fuerit, horum temporum ratio, ut teloneum illud debitum suum effectum sortiri nequiverit, idque cum multas alias ob causas, tum ipsius potissimum Imperatoris causa, cum adventu ad exercitum

domini Beglerbeg viae passusque omnes ita occlusi fuerint, ut ad praeditos teloneatores damnum inde haud vulgare redundaverit : idcirco nos praecibus ipsorum apud nos interpositis permoti, etiam praesentis anni teloneum ipsis concessimus, ut ea ratione iuxta iuris aequitatisque praescriptam anni praeteriti iacturam resarcire possent, ita ut etiam ille quemcumque Deus post discessum nostrum ex fratribus nostris sedi huic Moldaviae praefecerit praefatum dominum Ioannem et ipsius sociis, in arenda magni istius telonei relinquat, ipsi vero iuxta pacta conventa integram summam persolvant. Quod si quispiam aliquid negotii facessere ipsis hac in re et praedictam teloneorum arendam de manibus ipsorum adimere praesumpserit : rogamus illum ipsum, cui Deus post nos hunc principatum concesserit, ut iustitia aequitatisque memor benignam damnorum ab ipsis perpessorum rationem habere velit. Porro cum hunc advenisset dominus Dzierzek ad Imperatoris portam internuntius, nosque pro servitio ipsius Imperatoris nummis quibusdam indigeremus, numerarunt nobis praedicti telonea exactores duo milia talerorum, qui etiam in usus Imperatoris erogati fuerunt, id quod per quam plurimus notum est : Nos autem dato illis chirographo nostro permisimus ipsis, ut eandem pecuniae summam ex novo teloneo sibi defalcarent, uti quidem maioris fidei causa etiam dominus Bartholomeus Brutus et dominus Dzierzek internuntius optime norunt, quam ob causam nos pecuniam illam acceperimus, et in quos usus eandem erogaverimus : ita ne ea in re dicti teloneatores damnum ullum perferre rogantur. Quod vero ad transitum ovium tam decimalium, quam venalium attinet, teloneum quidem maius immutatum ad diem 15. mensis Augusti circa festum Assumptionis Beatae Virginis : verumtamen illum ipsum transitum omnium tenet prior teloneator usque ad festum S. Demetrii, diem nimirum 26. mensis Octobris, sicuti id ipsum omnibus Baronibus atque adeo universae terrae Moldaviae constat, quod antiquitus ita observatum fuerit, at adhuc observetur. Quapropter, ut praefatis teloneatoribus, sicuti in aliis omnibus rebus, ita etiam in his, quae praememoratum teloneum omnium transitum chirographum et summam duarum milium talerorum concernunt debita iustitia administretur. In cuius rei maiorem fidem hasce literas exaravimus et sigillo nostro consignavimus.

Datum Czarnawicze Moldavorum. Anno Domini 1591 die 19. mensis Augusti.

Pe dos : Copia transumpti chirografi în greca.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Busta 533. Copie.)

165.

Istambol, 24 August 1591.

Girolamo Lippomano cav. bailo către dogele Veneţiei.

Turcii nefiind mulţumiţi cu tributul ce-l iau din Ardeal, vreau să introducă sistemul de a oferi Domnia celui ce făgăduește mai mult, ca în Moldova şi Ţara-Românească.

Sospettano la Transilvania, sopra la quale i Turchi minacciano spesso, allettati dalla speranza che hanno di cavar da quella provincia, che hora gli rende di tributo poco più di cecchini doi mille, più di cecchini venti mille per la sua molta fertilità et abundantia di minere, et però vorriano ridurla come la Valachia et Bogdania, così che a voglia loro potessero darla a chi più gli offerirà et però si ragiona di quell' impresa. [1]

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli.)

166.

Sătmar, 15 Septemvrie 1591.

Petru Şchiopul-Vodă către Ştefan Báthory de Echied iudex curiae.

Pribegind dinaintea Turcilor, a fost primit cu multă cinste aci de către comandantul cetăţii şi roagă să-i fie şi el cu bunăvoinţă pe lângă împărat.

Spectabilis ac Magnifice Domine, amice nobis semper observandissime. Salutem ac officiorum nostrorum commendationem etc.

Nagyságodat kérjük, hogy Nagyságod mi nekünk megbocsásson, hogy Nagyságodat mostan ilyen szükségünknek idein megkelleték bántanunk, nagy biztunkban találtuk meg Nagyságodat. Nagyságodat hallván jámbor keresztyén urnak lenni, Nagyságoddal ezelőtt nem esmerkedhettünk, miérthogy távul voltunk Nagyságodtól. Nyilván vagyon Nagyságodnál az mi budosásink az pogán előtt országunkból ki jövése. Nagy bizodalommal jöttünk ő Felsége és Nagyságtok országában. Gróf urunk ő Nagysága bennünket nagy tisztességgel fogada. Ő Nagyságának minden szükségünket megjelentettük, mostan Nagyságodhoz megyen. Nagyságod minden dolgainkat, kévánságunkat ő Nagysá-

1 Urmarea raportului publicat în „Columna lui Traian" 1876 vol. I p. 284.

gától, gróf urunktól megértheti bőségesen. Nagyságodat kérjük, mint bizodalmas urunkat, hogy Nagyságod is legyen minekünk minden segitséggel ez mi mostani szükségünknek idein. Nagyságod legyen jó törekedő dolgainkban ő Felségénél, császárnál tanácsával és irásival, kit Nagyságodnak jövendőben is holtaiglan megszolgálhassunk. Nagyságodtól jó választ várunk. Eandem Spectabilem Mag^cam Do. Vestram quam diuturne bene feliciterque valere cupimus.

Ex Zathmar, 15. die mensis Septembris 1591.

Sp. M. Do. Vestrae Syncerus amicus

Petrus Vayuoda Moldaviensis

Adresa: Spectabili ac Magnifico domino, domino Stephano de Bathor iudici curiae ac consiliario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis ac Comiti comitatuum Zathmar et Zabolch. Domino nobis semper observandissimo confidentissimoque.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

Trad. Rugăm pe Măria Ta să ne ierte Măria Ta, că am fost nevoiți să supărăm pe Măria Ta în vremea aceasta de nevoie a noastră, cu încredere mare am recercat pe Măria Ta. Auzind că Măria Ta ești Domn creștin, temător de Dumnezeu, nu am putut să ne cunoaștem cu Măria Ta, căci am fost departe unul de altul. Cunoști Măria Ta pribegia noastră, ieșirea din țara noastră dinaintea păgânilor. Cu mare încredere venirăm în țara Maiestății Sale și a Mării Voastre. Măria Sa domnul Grof ne-a primit cu mare cinste. Am arătat Măriei Sale toate nevoile noastre, acum merge la Măria Ta. Măria Ta vei află din belșug dela Măria Sa domnul Grof toate treburile și poftele noastre. Rugăm pe Măria Ta, că pe domnul nostru cu credință, să ne fie și Măria Ta de ajutor în vremea aceasta de nevoință a noastră. Să fie Măria Ta stăruitor bun în treburile noastre la Maiestatea Sa împăratul, prin sfat și prin scrisoare, pentru cari să putem slujì de aici înainte până la moarte pe Măria Ta. Așteptăm răspuns bun dela Măria Ta.

167.

Sătmar, 24 Septemvrie 1591.

Raport anonim despre eșirea lui Petru Șchiopul din Moldova.

Petru-Vodă, aflând dela Poartă că acolo vreau să facă și pe fiul său de 8-9 ani turc ca pe Mihnea-Vodă, a chemat pe toți boierii săi în tabără cu oștile lor și arătându-le nevoia în care se află și că de teama Turcilor e hotărît să plece cu ai săi în „creștinătate" boierii mulțumindu-i pentru felul cinstit cu care i-a ocărmuit atâția

ani de zile şi o parte dintre ei arătându-se gata a-l petrece, a plecat lăsând oşti pe hotarul ţării, iar ajungând la marginea Ungariei şi-a trimis oastea îndărăt oprindu-şi numai 20 de dorobanţi şi cu toate că nu avu salvconduct dela împărat, cunoscând de doi ani pe contele Hardegg, comandantul cetăţii Sătmar, a ajuns zdravăn la dânsul.

Verzeichnus der Ursachen und was Gestalt der Peter Waivode in der Moldau sich herausbegeben, und wie er das Landt hindter ihme verlassen und verordnet hat.

Anfänglich ist einer seiner Diener, so mit Namen Ian Pankol heisst und jetzo zu Constantinopel wohnet, mit einer ansehenlichen Verehrung zum Türggischen Kaiser und den fürnembsten Vezier Bassa geschickt worden. Als er, Pankol aber gen Constantinopel kommen, nichts verehrt, sondern nur in seinem eignen was er gewöllt, dardurch hat er sich bei ihnen allen zue und angenehm gemacht, auch herzlich die Sachen dahin gebracht, dass der Michni Waivoda aus der Wallachei zu einen Türken gemacht ist worden; desgleichen hat er die Sachen dahin practiciert, dass man diesen Peter Waivoda oder seinen Sohn, welcher von 8 oder 9 Jahren ist, auch zu Türggen machen soll. Wie dann der Türkisch Kaiser in dem Namen ein Zauschen zu ihme, Peter Waivoda schicken wöllen zu vermuthen, dass er allbereit am Weg gewesen sei, als nun Peter Waivoda solches durch seine guete Freundt, welche er nit allein zu Constantinopel, sondern fast in allen umb die Moldau liegendts Landts, wegen seines aufrechten Gemüets genueg hat, ist erindert worden, hat er sich mit allem seinen habenden Kriegsvolk und fürnembsten Boiarn ins Feld gelagert und sich vernehmen lassen, dass gross Feindtsgeschrei verhanden. Derenthalben wölle ein jeder, so versichert sein will mit Weib und Kindt und seinem Schatz sich bei ihme finden.

Wie nun solches geschehen, hat er ihnen offentlich im Feld des Türggischen Kaisers Fürnehmen gegen ihme angezeigt, darneben vermeldt, dass er solches umb den Türggischen Kaiser mit seinen treueren Diensten nicht verdient hätte, so wöll er gleich mit seinem Weib, Kindt und Guet in die Christenheit ziehen, und da under einem christlichen Potentaten sein Leben verzehren. Wer nun mit ihme ziehen will, der mag es thuen, wer aber nicht will, der mag zurüggbleiben. Darauf ihr viel, sonderlich die Fürnembsten vermeldt, dieweil er sie so lange Zeit wol geregiert hab und alle Zeit treue, ehrbar, aufrichtig befunden worden, so wöllen sie mit ihme, und da er bleib, da wöllen sie auch bleiben.

Darauf hat er die Häuser, so gegen die Kosäkischen Gränizen und andern Ortern gelegen, und die Befelch, darinn mit fürnehmen Häubtern besetzt; daneben auch, wo sein Hofhaltung gewesen ein Regierung verordnet, die das Landt mit gueter Ordnung regieren sollen. Ist also mit dem ganzen Haufen abgezogen und seinen Weg nach Polen genommen. Wie er auf dem poläggischen Grundt gewesen, hat er das meiste Kriegsvolk sambt etlichen aus der Moldau mit dem Haubtfahnen, den er von dem Türggischen Kaiser bekommen, wieder zurügg ziehen lassen, und den Haubtfahnen durch einen Abgesandten dem Türggischen Kaiser geschickt, auch Ihme die Ursach, warumb er aus dem Landt gezogen anzeigen lassen. Doch hab er das Landt ordentlich besetzt und in gueter Ordnung hinder ihme gelassen. Dass er dardurch kein Gefahr zu gewarten habe, darneben schick er Ihme auch hiemit den Haubtfahnen, den er ihme geben, damit er nicht sagen könne, dass er Ihme das seinig aus dem Landt geführt hätte.

Wie er aber auf Ihre Kaiserliche Maiestät Grundt kommen, hat er all sein Kriegsvolk abziehen lassen, bis auf 20 Trabanten, und ob er wohl von Ihrer Kaiserlichen Maiestät oder Fürstlichen Durchlaucht kein salvum conductum gehabt, so hab er doch auf Ihrer Maiestät grossen christlichen, weit berühmten Namen, und auf guet Glück, sonderlich weil er mit dem Herrn Obristen zu Saggmär, Ferdinanden Grafen zu Hardegg nun zwei Jahre her guete Freundtschaft gehabt, sein Weg stracks auf Saggmar genommen, da er von Ihrer Maiestät und in dero Landt und Gebiet aller Genad und Hilf sich getrösten und verstehen wölle.

Saggmar, den 24. Septembris 1591.

(Nationalbibliothek. Wien. Codex 8964 fol. 217—218.)

Notă. Din aceeaș zi cu raportul de mai sus, avem și prima scrisoare a lui Petru Șchiopul către arhiducele Ernest din Sătmar,[1] unde așteptă plin de grije până va sosi permisul împăratului de a se stabili undeva în țările sale. Știm însă că această a sa dorință nu s'a îndeplinit și pribeagul Domn după trecerea iernei, în primăvara anului viitor, a plecat prin Bavaria în Tirol, adăpostindu-se apoi acolo. Despre șederea lui acolo publicăm mai la vale mai multe relațiuni interesante.

---

1 Hurmuzaki: Documente vol. XI p. 237.

168.

Tagy, 26 Septemvrie 1591.

Ştefan Báthory de Ecsed către împăratul Rudolf II.

Recomandă pe pribeagul Petru-Vodă, care s'a retras la dânsul.

Non dubito, quin Sacrae M^ti^ V^rae^ constet, Illustrem dominum Petrum wayvodam Moldaviensem, ob metum et formidinem Turcicae tyrannidis, patriis laribus, in ditionem Sacrae M^tis^ V^rae^ profugum, sine certis sedibus vagare. Is cum apud se constituit, M^tem^ V^ram^ Sacram suppliciter requirere, petit me, ut eum supplicibus meis literis, M^ti^ V^rae^ Sacrae humillime commendarem. Supplico itaque M^ti^ V^rae^ Sacrae, uti domino meo clementissimo humillime, ut intuitu Dei, afflictaeque et miserae praesentis eius fortunae et conditionis, eundem benigna gratia M^tis^ V^rae^ Sacrae clementer illustrare et amplecti, ac in regiam suam protectionem recipere dignetur; etc.

Datae in curia mea Tagii, die 16. Septembris veteris Calendarii. Anno Domini 1591.

Notă. Odată cu aceasta a mai scris în favoarea lui Petru-Vodă şi archiducelui Ernest, care era conducătorul afacerilor împărăteşti în Viena, iar pe dosul acestei scrisori găsim data rezoluţiei aduse: 15. Octobris 91.

(Colel. fam. Báthory. Budapest.)

169.

Praha, 14 Octomvrie 1591.

Împăratul Rudolf II către autorităţile din ţările lui.

Salv-conductul dat lui Petru Şchiopul din Moldova, care pierzându-şi scaunul, pribegeşte cu întreaga sa familie.

Rudolphus Secundus divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae et Wirtembergae etc. Comes Tirolis etc. Universis et singulis principibus ecclesiasticis et saecularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, comitibus, baronibus, militibus, nobilibus clientibus, praefectis, praesidentibus, capitaneis, locumtenentibus, vicedominis gubernatoribus, castellanis, vexilliferis, antianis et po-

testatibus, ac urbium, civitatum, oppidorum et quorumcumque locorum ac communitatuum rectoribus, burgimagistris et consulibus, nec non portuum, pontium et passuum quorumvis custodibus, ac aliis, qui praesentibus requisiti fuerint, cuiuscunque status, gradus, ordinis, conditionis vel praeeminentiae existant. Salutem, benevolentiam et gratiam nostram Caesaream ac omne bonum.

Cum Illustrissimo sincere nobis dilecto Petro principi Valachiae Moldaviae, qui iustis et piis de causis principatu suo haereditario derelicto, tutum perfugium ac solatium apud nos et apud alios principes christianos quaerit pro benigna nostra, qua ipsum merito complectimur, animi propensione, liberum, tutumque et securum per regna ditionesque nostras et Sacri Romani Imperii obtingere iter ac transitum cupiamus Ben[ignitates] ac Dilectiones Vestras aliosque nobis non subiectos benevole clementerque hortamur ab iisque requirimus, nostris vero et Sacri Imperii subditis serio ac severe mandamus, ut principem ipsum Walachiae Moldaviae, una cum filio ac familia, universoque comitatu virorum ac foeminarum, cum equis, etiam camelis, aliisque iumentis et animalibus, cum curribus, rhedis, sarcinis ac rebus omnibus qualescunque ea fuerint, quas secum adferat, tuto ac libere absque impedimento et iniuria ire, transire, proficisci, quiescere, ac pro arbitrio suo recedere sinant, quinimo securitate fideque publica viarum monstratoribus ac ducibus equis, vehiculis aliisque ad conficiendum commode iter necessariis rebus, nostra causa haud gravatim quemadmodum ipse meretur iuvent, idemque ab aliis, ubi opus fuerit, praestari curent, omnique ipsum honore, benevolentia studioque accipiant. Facient in eo Devotiones ac Dilectiones V^rae aliisque nobis non subiecti rem suo officio ac solita in nos observantia dignam, nobis vero inprimis gratam,quam pro benevolentia nostra Caesarea, Regiaque benigne agnituri simus, nostri vero et Sacri Imperii subditi executuri sunt,quod serie et expresse voluntati nostrae consentaneum sit.

Datum in arce nostra Regia Pragae, decima quarta mensis Octobris, Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo primo, Regnorum nostrorum Romani decimo sexto, Hungarici vigesimo, Bohemici vero decimo septimo.

(Magyar Nemzeti Muzeum könyvtár. a. Budapest. Fol. lat. 2604. Copie.)

Notă. Am tipărit acest salv-conduct în întregime pentru a se vedea cum ele au fost date pe la sfârşitul veacului al XVI-lea, menţionând că este publicat fragmentar în Hurmuzaki XI, 238 şi citat de N. Iorga în Mărunţişuri, p. 22.

170.

Alba-Iulia, 28 Noemvrie 1591.

Principele Sigismund Báthory către granduca di Toscana.

Trimiţându-i ca ambasador pe Ştefan Josica, roagă să creadă celor ce-i va raporta şi să primească bucuros ploconul ce-i trimite prin dânsul.

Trovomi così obligato alle vive dimostrationi d'amore, con che l'Altezza V. Ser^ma^ si degna continuamente di favorirmi che si come sento nell'animo singolar piacere, con egual desiderio di renderlene la pariglia, così ho voluto, per certificarnela maggiormente, espedirle il presente Signor Stefano Josica, mio ambasciatore, [1] il quale in nome mio non solo ringratiarà l'Altezza V. Ser^ma^ della buona voluntà sua verso di me, et de i doni che l'è piacciuto di mandarmi, ma oltre all'offerirle liberamente tutto il poter mio, le farà fede con quanta devotione et stima io ami, et osserva il molto merito, et valore dell'Altezza V^ra^ et li presentarà alcuni cavalli, et certi pochi saggi de i frutti di queste nostre montagne, il che servirà per segno della molta osservanza mia verso di essa; et rimettendomi a quel più le dirà il predetto ambasciatore a mio nome, al quale si contentarà di credere come a me proprio, le bacio le mani, pregandole dal Sig^r^ Dio ogni augumento di felicità.

Di Albajulia, il dì 28 di Novembre 1591.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4466 fol. 429.)

171.

[Alba-Iulia,] 25 Ianuarie 1592.

Procesul-verbal al desbaterii dintre boierul moldovean Karman Aga şi Blasiu Kerekes în faţa Scaunului domnesc.

Boierul lui Petru Şchiopul-Vodă, care l-a condus din Moldova în Ungaria, la întoarcerea dela dânsul a fost oprit în Ardeal, de Blasiu Kerekes. Acesta i-a luat mai multe lucruri pe motivul că e fugar şi necredincios sultanului; boierul însă trăgându-l în judecată, pârîtul a pierdut acţiunea, Scaunul domnesc dând dreptate boierului; faţă de această sentinţă Kerekes a apelat, fiind apărat de un advocat, pe când boierul avea doi.

---

1 Josica e numit într'o altă scrisoare de recomandaţie „cubiculi nostri praefectus" adică maiordom al principelui.

Causa Boiaronis.

Levata 1592. In festo Conversionis B[eati] Pauli Apostoli. Pro I[n causa attracto] Iulius Matalea. Pro A[ctore] Franciscus Gálteövy et Ioannes Sebesi. Utraque pars protestatur.

In causa attractus ad propositionem actoris excepit: Tudománytétellel szólok és a mint protestáltam peremptorie excipiálok, hogy az felperestől fogságomnak okát kévántam, kire ő semmi választ nem tött. Nemcsak fogságomnak volt penég ő oka, holott az ő panaszára lött megtartóztatásom, hanem ez fogság alatt törvénylátás és sententia pronuntiálás előtt, minden marhámat, valahol találta, feldulatta, és a mit akart elvitt benne, kire ő neki méltósága nem volt, holott én jószágos nemes ember vagyok és urunknak nem elszökhető szolgája voltam, kit az actor annyival inkább nem cselekedhetett volna, hogy a mi kegyelmes urunk is az meggyesi generalis articulusban minden rendek szabadságának megtartására kegyelmesen ajánlotta magát. Az decretumba penég nyilván vagyon, hogy az nemes embert törvéntelen és sententia előtt még az fejedelem is meg nem tartathatja, és sem személyébe, sem marhájába senki vádolására és kiáltására meg nem foghatja, károsithatja. Dato, sed non concesso, ha szinte ő nem fogtatott volna is meg, de az ő panaszára esett fogságom, és marhámba, fogságom előtt ő dulatott és kárositott meg az én nemes szabadságom ellen; mely marhát kezéhez is vött. Az én nemes szabadságom ellen pro eo azt mondom, hogy ennek poenáját várom és minekelőtte ebből magát ki nem menti, addég az több dologról én velem nem perelhet, mert ő neki sohult füsti nincsen, hul kereshetném ezután érette, és regula iuris, hogy az utolsó hatalom megnyomja az elsőt, ha én szinte valamit vétettem volna neki is, kiről ezután több választ adok neki. Protestatur ad ulteriora.

Actor respondet: Azt mondom in prima instantia, hogy semmiképen fogságodat rajtam nem keresheted, mert ezelőtt való beállásunkba mikor törvénre állottunk volna, akkor is kereséd ezt mi rajtunk, hogy téged meg nem fogtathattunk volna és kévánád vala, hogy mi megszabaditanánk az fogságból. Mely keresetedről te neked törvényed is lött itt capitan uram előtt. Te is cedáltál neki. Mostan penég az véghez ment törvént remedium nélkül, hogy háborgatod, poenát kévánsz rajtam, indebitam vagy érte. In prima instantia ebbe várok törvént. Szavát hallván, többet szólok.

In causa attractus replicat: Irva vagyon azkori válaszom, hogy szabadulásomat kévánom vala, és mellém tartlak vala.

Erről lött törvényem. Mostan sem szabadulásomat te tőled nem kévánom, sem penég mellém nem tartlak. Hanem mostan mást beszéllek, kiről sem törvényünk nem lött, semmit sem felel arra. I nforo sem volt, hogy az te panaszod miá fogságom alatt megdultál nemes szabadságom ellen. Azért erről várok resolutiót, és semmi poenán nem vagyok.

Deliberatum.

Non tenet exceptio in causa attracto. Sine onere reiicitur exceptio. In causa attractus appellat.

In causa attractus iterum excipit: Azt mondom, hogy én velem semmiképen nem perelhetsz, és a mint feleltél, ha mind én cselekedtem volna is, kit nem vallok, el kellene tűrnöd ez okon, hogy te mind az te uraddal, Péter vajdával, az hatalmas török császárnak hites és köteles szolgái és rabjai voltatok; mely hívségre te annyival kötelesb voltál, hogy az császár botja kezedben volt, és a vitézlő népnek agája és országhadnagya voltál az hatalmas császár országának oltalmazására; kiről te meg nem emlékezvén, nem csak Péter vajdát szöktetted el, és vitted ki tanácsoddal és segitségeddel az hatalmas császár országából, de te magad is vele elszöktél, és eképpen az hatalmas császárnak árulója löttél. Nyilván vagyon penég az, hogy efféle ember nem hogy az hatalmas császár oltalma alatt valókkal perelhetne, és őket meg károsithatná, de inkább hitetlenségeiért sem feje, sem marhája nincsen. Mivelhogy azért az én kegyelmes uram is azon császárnak híve és mind országával s mind udvara népével azon hívséghez tartotta és tartja magát, azt mondom és azt várom az én kegyelmes uram törvényétől, hogy ez Karmáni agát, mint az hatalmas császárnak hitlenét, és országának nyilvánvaló árulóját személyében is meg fogja és a portára küldje, és keresetitől engem megszabaditson. Az mely marhát tőlem törvéntelen és hatalmasul, ez ország decretuma és articulusa ellen el vött, azt meg adja én nekem; kire az ő Nagysága székinek annyival inkább kell tekénteni, hogy ha valamelyikünk ilyen állapatban volna, mint ő, és ugy budosnék Havasalföldébe vagy Moldovába, bizony nem hogy valamely boért megfognának és megkárositanának érettünk, de sőt inkább másképen nyulnának hozzánk, avagy mingyárt az portára küldenének. Nem tartozik azért Kegyelmetek is az felperesnek több igazsággal, hogy sem mint ő cselekednék mi velünk; főképen holott országunkra tekéntvén is nem oltalommal, hanem inkább büntetéssel tartozik urunk ő Nagysága

széki efféle embereknek. Protestálok, hogy ez causába ez az fő derék dolog, kit urunkkal is per viam appellationis megláttat, és azután salvum legyen ad ulteriora progred[iálnom.]

Actor respondet: Im hallom, Kerekes Balás minemű tisztességem ellen szól énnehem. De én azt mondom, hogy te semmiképen énnekem ezt nem mondhatnád, mert én az én kegyelmes uramat, Péter vajdát híven és jámborul szolgáltam. Mikor tőle elváltam is, jámborul jöttem el az német birodalomnak általa, minden marhámmal, feleségemmel; bulcsú-véve váltam el tőle. Én ő szolgája voltam, az ő kenyerét öttem, oda kellett nekem mennem az én urammal, az hová az én uram vitt engem. Te penéglen mostan az hatalmas Császárnak directorává tötted magad, kiről mandatumodat semmit nem látom én te neked. Nem te kereseted volna az. Csak engemet te békével bocsáttál volna el marhámmal, hát én annak az hatalmas császárnak ismét birodalmába mentem volna. De te engem utomba megfosztottál minden marhámtól. Azért nem mehettem oda. Hol penéglen mostan itt szék szinén árulónak mondasz, ki nem vagyok, Dioman vagy érte, vi iuris. Nem te kereseted volna rajtam, az kit kéröm, hanem ad meritum kellene szólnod. Az mi marhámat te nekem mód nélkül, semmi vétekbe nem találván, tőlem el vötted, arra kellene neked választ tenned nekem. Adnád annak okát, micsoda hatalmod volt tőlem marhámat el venned. Ezekről elsőbe törvént várván, azután az meritumra ha szólasz, arra is választ teszek; mert ha én császárnak valamit vétettem volna, ide is az hatalmas császár országába hoztam fejemet, itt is megtalált volna engem császár.

In causa attractus subiungit: Elsőbe protestálok, hogy nem tagadja a notát és gonosz cselekedetét, hanem csak ezzel szépegeti, hogy ő a vajda szolgája volt; de az nihil tenet ad elucendum crimen, mert mind ketten egy hajóba eveztek. Én penéglen senkinek nem directorkodom, sem császár képében nem szólok, hanem tűled való megmenekedésemnek módját keresem. Az igaz törvény folyását követem, hogy afféle embernek, mint te vagy, nem lehet competentiája én hozzám, holott tudjuk, ezelőtt való időben is, hogy afféle budosók miatt a mi kegyelmes urunkat is busitották, és most is kévánom, hogy minden impedimentum removeáltassék mind én tőlem, s mind az én kegyelmes uramtól. És mostan ad meritum causae szólok, mert te azt mondod, hogy semmi vétked nem volt, mikor ez országba jöttél. Én penéglen azt mondom, hogy a mely vétekbe elindultál a vajdával, most is azomba vagy és én ellenem nem ageálhatsz, hanem inkább a megmondott mód

szerént absolutioját kévánom tőled, hogy bár ne perelnél más emberrel, csak magad oltalmazhatnád, kiben azzal is contentus leszek.

Actor subiungit: Dato, sed non concesso, ha szinte ugy volna is, az kit te beszéllesz, nem te vagy az erdéli vajda; ha ezeket az vétkeket ő Nagysága keresné rajtam, aliud volna. De te neked ebben semmi kereseted nincsen, mert te nem voltál erdéli vajda, hogy te igy büntetnél. Nincs neked arra hatalmod.

Deliberatum.

Jámbor szolga volt az Actor, mert az ő urának, Péter vajdának, nem császárnak köteles levén, az vajda őtet feje oltalmájért tartotta; tartozott elkésérni urát és elkésérvén vissza jütte császár birodalmába, urának hiven szolgált. Nem áruló; császárnak sem árulója, mert nem császárnak volt köteles. Ideo in causa attractus committitur in homagio actoris.

Iar causa attractus appellat et dixit: Ez peremptoria exceptio, azért elbocsátását kévánom az appellatiónak, mert én actiót nem adok addég az actornak.

Actor respondet: Hogy cum tota serie menjen appellatióba. Feleljen az derékra.

Deliberatum.

Az exceptiókat. Particulatim el nem bocsáttatik appellatióba, jelesben: holott nem ez országi embernél való dolog.

In causa attractus protestatur: Ha el nem eresztik is az törvénynyel, és kételen vagyok az több dologra szólnom, de az appellatiókor elsőbe is ezt láttatom meg, és ezközbe salvum legyen urunkat is felőle meg találnunk.

Ad ulteriora.

In causa attractus dicit: Mivelhogy az törvény azt kévánja, hogy szóljak, viszontag az én kévánságom ez, hogy fundálja a felperes actióját az ő ártatlanságára és jó levelére, kit én meg nem értek, kévánom azért a törvénybe producaltatni, hadd értsem meg valóba keresetit, és tudjak derék választ tenni neki.

Actor dicit: Semmi levelet tőlem nem kévánhatsz, mert az nem te dolgod volna, igaz ember voltam-e, nem-e, micsoda járatba voltam. Ha az én kegyelmes uram ő Nagysága kévánhatná azt én tőlem, az erdéli vajda, nem te. De én most csak azt kévánom tőled, hogy add okát, hová tötted, kibe alkalmas részébe mégis adtál. Protestatur ad ulteriora.

Deliberatum.

Mivelhogy akar lött légyen levele az felperesnek urától, s akar ne lött légyen, mikor urunk azután megparancsolta Kerekes Balásnak, hogy meg adja a marhát, urunk kegyelmes levén az Felpereshez, és mostan az marháról vagyon az per, nem keres potentiát az Actor, vagy poena potentiaet. Tartozik okát adni az I[n causa attractus] miért nem adja meg a morhát és hová tötte. Nem tartozik az actor Kerekes Balásnak levéllel. Az marha felől tartozik választ tenni.

In causa attractus appellat: És azt is mondja, hogy neki szemtől szembe urunk nem hadta a marha meg adását; az mi marha meg adatott is, az Actor erővel vötte.

Actor dicit: Im látom, hogy sem a derék dologra nem akar menni. Maga[d] in prima instantia pariáját vötted minden feleletemnek. Azért mind ebben Isten szerént való törvént várunk, és igaztételt.

In causa attractus dicit: Nem mondhatnak ő Kigyelmek sententiát, mert az derék dologba vagyon az appellatio, kire az törvénynek tekénteni kell. Én az appellationak elbocsátását kévánom.

Deliberatum.

Vagy vallja az I[n causa attractus] vagy tagadja, hogy nincs nála a marha.

In causa attractus dicit: Látom, hogy sem appellatio, sem exceptio nem fog. Azért evictorra fogok, David deákra, ki most Bécsbe vagyon, és Pattantyus Györgyre. Ezek mellett hogy Boldisár urammal ő Nagyságával is szembe leszek, competens terminust kérek és evictoromat statuálom in termino, kik megfelelnek én érettem; addég nem tartozom.

Actor dicit: Im halljuk mivel mented magad, de az non tenet, mert mi tőlünk sem David deák, sem Pattantyus semmit el nem vött, hanem az kiket keresnek, mindeneket tőled. Látjuk, hogy az factumot nem tagadod. Azért mi csak tisztasággal tartozunk, és igaztételt kévánunk.

In causa attractus subiungit: Igenis teneál és meg kell várnod, mert nem lehet ebbe neked iniuriád, akarki által elégedjél te meg. Ha azok engem nem evincálhatnak, vagy téged meg nem elégithetnek, ugyan salvum leszen neked agálnod. De addég nem tartozom az derékra semmit felelnem, mig ezeket nem statuálom, kit neked meg kell várnod.

Actor dicit: Nem Dávid deák szolgája voltál te, sem Pattantyusé, hanem az mi kegyelmes urunké. Te vötted el marhánkat.

Deliberatum.

Az evictio contractusba és egyéb affélébe szokott lenni, nem violenter elvött marhába. Ha mi közi az I[n causa attractus]-nak Dávid deákkal, ő keresse azt. Hanem vagy tagadja vagy vall.

I[n causa attractus] Appellat.

(Arh. Muz. Ardelean. Cluj. Collecţiunea Contelui Iosif Kemény.)

Notă. Actul acesta e unic în felul său, deoarece cuprinde descrierea fidelă a unei desbateri, cu cuvintele proprii ale ambelor părţi din proces, reproduse fără nici o scădere a felului cum s'au apărat în faţa Scaunului domnesc, competent a judeca afacerile străinilor cu pământenii.

Trad. Cauza boierului. Şedinţa din ziua Conversiunii Sfântului Pavel 1592.

Pârîtul obiectează la afirmaţiunea reclamantului: Vorbesc în cunoştinţa faptelor şi precum m'am împotrivit, susţin în chip stăruitor, că cerusem dela pârîtor să-mi dea pricina prinsorii mele, la care el nu a dat nici un răspuns. Iară el nu a fost numai pricina întemniţării mele, cu toate că la plângerea lui s'a făptuit prinderea mea, ci în vremea întemniţării mele, înainte de a ajunge la judecată şi de a se da sentinţă, mi-a răscolit toată averea, pe care a aflat-o ori unde şi a luat din ea ce a voit, la care el nu a avut vrednicie; cu toate că eu sunt boer bun, şi slugă credincioasă domnului noastru. Pârîtorul n'ar fi putut să facă acel lucru cu atât mai mult, că şi domnul nostru milostiv s'a oferit cu milostivire în articolul general dela Mediaş să păzească slobozenea tuturor cinurilor. Iar în acel decret este pus limpede, că om nobil nu se poate prinde fără lege şi înainte de sentinţă, nici chiar de către Principele şi nu se poate aresta ori păgubi nici în persoana lui, nici în averea sa la pâra şi la strigarea nimănuia. *Dato, sed non concesso*, că chiar dacă el nu m'ar fi făcut să mă prindă, dar la pâra lui mi s'a întâmplat întemniţarea şi în averea mea el a pustiit înainte de închiderea mea şi m'a păgubit împotriva libertăţii mele de nobil; care avere a şi luat-o amână, pentru aceea, pentru tot ce a săvârşit împotriva libertăţii mele de nobil aştept pedepsirea lui cuvenită şi până când nu se mântueşte din aceasta, nu se va putea judecà cu mine pentru celelalte lucruri, căci el nu are nicăiri niciun cămin, unde l-aş puteà căutà pentru aceasta de acum încolo şi este *regula iuris* că jurisdicţiunea cea din urmă apasă pe cea dintâi, chiar dacă eu i-aş fi greşit cu ceva, despre ce îi dau răspuns mai îmbelşugat după aceasta. *Protestatur ad ulteriora.*

Pârîtorul răspunde: Spun în prima instanţă, că în nici un chip nu poţi să mă urmăreşti pe mine pentru prinderea ta, căci şi la înfăţişarea noastră de mai înainte, când ne am pus la judecată, şi atunci ne-ai urmărit pentru aceasta, că pe tine nu te-am fi putut prinde şi pofteai să te slobozim din închisoare. Despre care acţiune a ta ai şi avut hotărîre aici în faţa domnului căpitan; căreia ai şi cedat. Iară acum, cum stinghereşti acea hotărîre împlinită fără leac,

poftind pedepsirea mea, n'ai drept la acest lucru. In locul întâi aştept sentinţă în această afacere; iară auzindu-i cuvântul, voiu grăi mai multe.

Pârîtul replică: Răspunsul meu de atunci se află scris, că îmi pofteam slobozirea, şi te-am ţinut lângă mine. Despre aceasta mi s'a adus lege. Acum nici nu poftesc dela tine slobozirea mea, nici nu te ţin lângă mine. Ci acuma grăesc de altceva, despre ce nici nu s'a adus lege, nimic nu răspunde la aceea, şi anume că nici n'a fost înaintea judecăţii că în urma plângerii tale aş fi fost păgubit pe timpul întemniţării mele, împotriva libertăţii mele de nobil. Pentru aceea despre aceasta aştept hotărîre şi nu sunt sub nici o pedeapsă.

Sentinţă.

Non tenet exceptio in causa attracto. Sine onere reiicitur exceptio. In causa attractus appellat.

Pârîtul obiectează iarăş: Eu spun aşa că în nici un chip nu te poţi judecà cu mine şi dacă aş fi făptuit tot, cum ai răspuns, ceeace nu mărturisesc, ar trebui să le suferi, pe motivul pentru că tu împreună cu domnul tău, Voevodul Petru aţi fost slujile şi robii juraţi şi îndatoraţi puternicului împărat turcesc; la care credinţă tu cu atât mai îndatorat erai că ai avut în mână „bâtul" acelui împărat şi ai fost Agă ai vitejilor ostaşi şi căpitan al ţării pentru ocrotirea ţării puternicului împărat; despre care lucru fiind uitător, nu numai că ai făcut să fugă Voevodul Petru şi l-ai scos cu povaţa şi cu ajutorul tău din ţara puternicului împărat, ci ai fugit şi tu însuş împreună cu el şi astfel te-ai făcut trădătorul puternicului împărat. Şi este ştiut că un astfel de om nu numai că nu se poate judecà cu supuşii de sub ocrotirea puternicului împărat şi că nu-i poate păgubi, dar pentru necredinţa lor nu au nici cap, nici avere. Iară fiindcă şi domnul meu milostiv este credincios acelui împărat şi s'a ţinut şi se ţine, de acea credinţă cu toată ţara sa şi cu tot norodul curţii sale, spun şi aştept dela legea domnului meu milostiv, ca acest Karman Agă să fie prins şi trimis la Poartă ca un necredincios al puternicului împărat şi ca un trădător adeverit al ţării sale, ca să fiu scăpat de acţiunea sa. Lucrurile pe cari le-a luat dela mine fără de lege şi cu volnicie, împotriva decretului şi articolelor ţării acesteia, să mi deie înapoi. Scaunul Măriei Sale trebue să privească asupra acestui lucru cu atât mai mult, că dacă vre unul dintre noi am fi în acea stare ca el, pribegind prin Ţara-Românească ori prin Moldova, de bună seamă că nu numai că nu ar prinde vre-un boer din pricina noastră şi nu l-ar păgubì, ci mai vârtos s'ar întinde la noi altfel, sau ne-ar trimite chiar la Poartă. De aceea nici Domniile Voastre nu-i sunteţi datori cu mai multă dreptate pârîtorului, de cum ar fi el faţă de noi; mai ales că privind şi asupra ţării noastre, Scaunul Măriei Sale domnului nostru datorează oamenilor de felul acestuia nu ocrotire ci mai curând pedeapsă. Protestez, că în această cauză acesta este lucrul de căpetenie bun, pe care îl face cunoscut şi domnului noastru *per viam appellationis* şi apoi să fie îngăduit să păşesc la cele din urmă.

Pârîtorul răspunde: Iată aud, cum grăeşte Blasiu Kerekes împotriva cinstei mele. Dar eu zic că tu aceea nu mi-o poţi spune în

nici un chip, căci eu mi-am slujit pe domnul meu milostiv, pe Voevodul Petru, cu vrednicie și cu umilință. Și când m'am despărțit de el, am venit cu omenie dela el, trecând prin țara nemțească cu toată averea mea, cu femeea mea; m'am despărțit de dânsul luându-mi rămas bun. Eu am fost sluga sa, i-am mâncat pâinea, acolo a trebuit să mă duc cu domnul meu, unde m'a dus domnul meu. Iară tu acuma te-ai făcut directorul puternicului împărat, despre care lucru nu văd la tine nici un mandat. Nu e slujba ta aceea. Numai să mă fi lăsat pe mine în pace cu averea mea, că eu iarăș m'aș fi dus în împărăția acelui puternic împărat. Dar tu m'ai jefuit pe mine de toată averea mea în drumul meu. De aceea nu m'am putut duce acolo. Iară când acum aici înaintea Scaunului mă faci trădător, ceea ce nu sunt, ești Dioman pentru ea, *vi iuris*. Nu acțiunea ta este pe mine, pe care ți-o cer, ci ar trebui să grăești *ad meritum*. Averea pe care ai luat-o dela mine afară din cale, fără să fi avut vre-o vină, la aceasta ar trebui să-mi dai răspuns. Arată-mi dreptatea, ce putere ai avut să-mi iei averea? Așteptând pentru acestea mai întâi de toate sentință, după aceea dacă vorbești în merit, îți voiu răspunde și la aceea; pentru că dacă aș fi greșit chiar cu ceva împăratului, și aicea tot în țara puternicului împărat mi-am adus capul și aici m'ar fi găsit împăratul.

Pârîtul adaugă: Mai întâi protestez că nu tăgăduește acțiunea și fapta sa netrebnică, ci o înfrumsețează cu aceea, că el a fost slujitorul Voevodului; dar aceasta *nihil tenet ad elucendum crimen*, după-ce amândoi au plutit într'o corabie. Iară eu nu mă fac directorul nimănui, nici nu vorbesc în numele împăratului, ci îmi caut modul să scap de tine. Urmez cursul legii adevărate, că un om cum ești tu, nu poate aveà drept asupra mea, căci știm că și în vremile trecute, cât a fost mâhnit din pricina unor astfel de pribegi milostivul nostru Domn și poftesc și acuma să fie înlăturată orice netrebnicie atât de mine, cât și de milostivul meu Domn. Și acum vorbind *ad meritum causae*, după-ce tu zici că nu ai avut nici o vină, când ai venit în această țară: eu zic că și acum te afli în aceeaș vină, în care ai plecat cu voevodul și nu poți purcede împotriva mea, ci mai curând cer dela tine deslegarea în chipul pomenit, măcar să nu te judeci cu altul, numai să te poți apără pe tine însuși cu ce încă aș fi mulțumit.

Pârîtorul adauge: Dato, sed non concesso, chiar dacă ar fi așa, precum vorbești, nu tu ești voevodul Ardealului; căci dacă Măria Sa m'ar urmări pentru aceste vini, ar fi altceva. Dar tu nu ai nici un rost în această afacere, căci tu nu ai fost voevod al Ardealului, ca să mă pedepsești astfel. Nu ai tu putere pentru aceasta.

H o t ă r î r e.

Pârîtorul a fost slugă cinstită, căci fiind îndatorat domnului său, voevodului Petru, nu împăratului, voevodul l-a ținut pe el pentru ocrotirea capului său; eră dator să însoțească pe domnul său și însoțindu-l, s'a întors în țara împăratului și a slujit cu credință domnului său. Nu este trădător; nici trădătorul împăratului, căci nu era îndatorat față de împărat. Ideo in causa attractus comittitur in homagia actoris.

Pârîtul apelând a zis: Aceasta este o abatere peremptorie, de aceea poftesc slobozirea apelației, căci eu până atunci nu dau acțiune pârîtorului.

Pârîtorul răspunde: Să meargă la apel în întregime și să răspundă la lucrul de căpetenie.

Hotărîre.

Abaterile. Nu se sloboade la apel în parte, dupăce nu este treaba unui om din țara aceasta.

Pârîtul protestează: Chiar și dacă nu-l sloboziți cu legea, sunt nevoit să vorbesc despre celelalte treburi, dar la apelație mai întâi de toate cer lucrurile acelea, având drept să recurg între timp și la domnul nostru despre ele.

La cele din urmă.

Pârîtul zice: Fiind-că legea cere să grăesc, iară pofta mea este ca pârîtorul să-și întemeeze pâra pe nevinovăția lui și pe scrisoarea sa cea bună, pe care eu nu o înțeleg, de aceea cer să fie înfățișată la judecată, ca să-i înțeleg întru adevăr acțiunea și să-i pot da răspuns bun.

Pârîtorul zice: Nu poți să cer dela mine nici o scrisoare, căci aceea nu-i treaba ta, că oare am fost om drept ori nu, în ce treburi am umblat. Măria Sa domnul meu milostiv, voevodul Ardealului are drept să-mi ceară aceasta, nu tu. Dar eu acum poftesc numai aceea din partea ta, să-mi arătați unde-mi ai pus lucrurile și cui ai dat din ele? Protestatur ad ulteriora.

Hotărîre.

De vreme ce, fie că a avut pârîtorul scrisoare dela Domnul său, fie că nu a avut, când apoi Domnul nostru a dat poruncă lu-Blasiu Kerekes să-i înapoieze averea, Domnul nostru fiind milostiv față de pârîtor, și acum despre acea avere este pricină, pârîtul nu urmărește puterea ori pedeapsa. Pârîtul e dator să arate pricina pentru care nu-i restitue averea și unde a pus-o. Pârîtorul nu-i dator pârîtului Blasiu Kerekes cu nici o scrisoare. Acela e dator să deie răspuns despre avere.

Pârîtul apelează: Și mai spune că Domnul nostru nu i-a zis față în față să i se deie averea, ci tot ce i-a fost dat din avere, pârîtul a luat cu puterea.

Pârîtorul zice: Iată văd, că nu vrea să purceadă la lucrul de căpetenie. Tu în prima instanță ai luat copie despre toate răspunsurile mele. De aceea în toate aceste treburi așteptăm legea lui Dumnezeu și să se facă dreptate.

Pârîtul zice: Domniile Voastre nu puteți aduce hotărîre, pentrucă este apel în afacerea de căpetenie, de care legea trebue să țină seamă.

Eu poftesc slobozirea apelului.

Hotărîre.

Pârîtul sau mărturisește că este la el averea, sau tăgăduește.

Pârîtul zice: Văd că nici apelul, nici abaterea nu prind. De aceea mă refer la diacul David, care este acum în Beciu și la Gheor-

ghe Pattantyus. Pe lângă aceştia, îndată ce voiu fi de faţă şi cu Măria Sa, domnul Baltazar, cer soroc potrivit şi îmi hotăresc *evictor in termino*, cari vor răspunde pentru mine, până atunci nu sunt dator.

Pârîtorul zice: Auzirăm acum cu ce te mântueşti, dar aceea nu se ia în seamă pentru că nici diacul David, nici Pattantyus nu au luat nimic dela mine, ci tot ce se caută, au fost luate dela tine. Vedem că nu tăgăduieşti fapta. De aceea noi suntem datori numai cu cinste şi poftim să se facă dreptate.

Pârîtul adaogă: Ba se ia şi trebue să aştepţi, căci în această treabă nu poţi aveà nedreptate, prin oricine te-ai mulţumi. Dacă aceia nu mă pot birui sau nu te pot mulţumi, vei fi slobod să procedezi. Dar până atunci nu sunt dator să răspund nimic la lucrul de căpetenie, până ce nu stabilesc aceste lucruri, pe cari trebue să le aştepţi.

Pârîtorul zice: Tu nu ai fost nici sluga diacului David, nici a lui Pattantyus, ci a Domnului nostru milostiv. Tu ne-ai luat lucrurile.

Hotărîre.

Evicţiunea are loc la contracte şi la altele de felul acesta, nu în afaceri când s'a înstrăinat vre-o avere cu volnicie. Dacă pârîtul are ceva cu diacul David, să o caute el însuş. Dacă nu: ori tăgăduieşte ori mărturiseşte.

Pârîtul apelează.

172.

Praha, 30 Ianuarie 1592.

Împăratul Rudolf II către Hinterlassene Hofkammer.

Aprobă ospătarea gratuită a fiului lui Ştefan Tomşa.

Des Weida aus der Moldaw Verehr- und Costfreyhaltung betreffend.

Wir haben gleichwol aus Euerm uns vom 18-den dicz zugethonen gehorsamen Schreiben mit Gnaden verstanden, wessen Ihr uns dessen bey Costfreyhaltung des (*Titl*) Weyda aus der Moldaw zu Wolkherstorff, wie auch mit der Ihme zu Dulln gethonen Verehrung aufgangnen Uncosten halben in Underthänigkeit berichtet habt. Ob nun wol solche Costfreyhaltung ohne unser Vorwissen beschehen, so haben wir doch in Passierung desjenigen, so dicz Orts bereit ausgeben worden, gnädigist verwilligt; befehlen Euch aber daneben gnädiglich, dass Ihr könftig ausser unsers Befelchs weiter nichts ausgebet.

Geben Prag, den 30-isten Ianuarii. Anno im zweiundneunzigisten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oestr. Gedenkbücher 155 fol. 279.)

Notă. Anul acestui ordin e pus greşit de funcţionarul contemporan cu 1600 (Anno im sechszehenhunderten) din motivul că actul din 1592 aflându-se din întâmplare în 1600 neînregistrat, registratorul din obişnuinţă l-a întrodus în anul curent în care lucra. Ordinul se referă de altfel la fiul lui Ştefan Tomşa, care se găsea pe vremea aceasta refugiat în Austria, precum ne arată şi celelalte două ordine relative la dânsul din registrul de faţă; lucru dovedit şi prin faptul că în luna Ianuarie 1600 nu se afla niciun alt Vodă din Moldova la curtea împărătească.

173.

Firenze, 8 Fevruarie 1592.

Giacomo Gerardo către dogele Veneţiei.

Sosirea soliei ardelene sub conducerea lui Stefan Josica pentru a trata o căsătorie între principele Sigismund Báthory şi sora ducelui Virginio Orsini.

Heri sera gionse qui un ambasciator del principe di Transilvania; fu incontrato fuori della porta per ordine del Sig^r^ Gran duca dal suo maggiordomo con tre carrozze, et è alloggiato nel Palazzo de' Piti. Hoggi deve andar a ritrovar Sua Altezza a Pisa, et doverà passar anco, per quanto s'intende, a Roma, a baciar il piede al Pontefice per nome del suo padrone. Si dice che sia ispedito a posta per negociare con l'Altezza Sua, alla quale porta a donare quattro cavalli bellissimi, et riccamente guarniti, con alcune scimitare dorate, et altre cose di valore. Ha messo fuori una livrea de servidori molto bella, fatta alla Italiana, et è accompagnato da molta gente; si discorre che sia venuto per trattar matrimonio di quel Principe con la Signora Donna Leonora, sorella del Sig^r^ Don Virginio Orsino; parendo quasi, che non possi haver altro negocio con quest' Altezza; se s'intenderà alcuna cosa d'avantaggio, la significarò riverentemente alla Serenità Vostra.

Da Fiorenza, a 8 di Febraro 1591.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Firenze.)

Notă. Ştefan Josica (mic neaoş român din banatul Severinului) mult iubit de principele Sigismund Báthory, plecă din Ardeal, în tovărăşie cu Blasiu Havaseli şi Ştefan Bodoni în Italia, cu misiunea să meargă în curtea marelui duce al Toscanei şi să-l înduplece ca să-şi dea sora de soţie principelui său. Insă din nefericire, ea era deja peţită de un principe italian,[1] aşa că nu s'a făcut nimica, cu toate

[1] După Szamosközy, *op. c.* vol. IV p. 24—25.

că solia lui Josica se arată atât de pompoasă şi el prezintase ploconuri atât de preţioase, încât au uimit pe italieni, cari primiră pe ardeleni cu mare demnitate, împreună cu marele duce, pe care Josica îl ajunse numai la Pisa, unde era dus. Studiind amănuntele acestei solii la Venezia şi aiurea în Italia, relaţiunile privitoare la ea ne dau un tablou interesant despre bogăţia Ardealului şi totodată şi despre felul cum se pregăteau asemenea solii.

174.

Alba-Iulia, 11 Fevruarie 1592.

Boierul Karman Aga către Blasiu Kerekes.

Adevereşte luarea în primire a lucrurilor reţinute de dânsul, primind şi casa lui ce i s'a acordat prin judecată de către principele Sigismund Báthory drept despăgubire, preţuită (împreună cu ce avea în ea) la 613 fiorini.

Én Moldovai Kármány Aga vallom és adom bizonyságul az én pecsétes levelemet, hogy vöttem kezemhez itt Fejérváratt Kerekes Balástól el vött marháimat, szerint ezeket.

Egy ezüstös aranyas csákányt. Egy réz medenczét. Egy ón sótartót. Egy öreg vas lánczat. Egy öreg derekallt. Egy pallost. Egy darab nyestláb béllést. Öt matring skofium eresztőt. Egy szekér fedelet szőke szőr. Egy mázos korsóban fa olajat, egy kevés. Egy darab kocsira való vas, az hul felülnek oda való. Két réz golyóbist. Öreg egyben járó aranyas pohárt egyet. Kissebb annál vagyon egyben járó egy. Két oláh pohárt, kisded szerűt. Két udvari poharat, aranyas szélüt, azoknál kissebbet. Kelhe módon csinált egy ezüst aranyas pohárt. Egy ezüst aranyozott kisded csészét. Egy ezüst lánczat ló nyakában valót. Egy pilik darab ezüstöt. Három rud ezüstöt, egyik kissebb. Egy pilik arany egy nehezik, egy aranyas kapcsat. Két aranyozott ezüst gombot, kinek szárát arany fonalból verték. Egy kicsiny ezüst lánczat. Husz ezüst kalánt. Egy kötött erszényt, kiben négy ezüst gomb vagyon. Három hüvely kést. Három nehezék pilik aranyat. Negyven öt zöld és veres köveket, harmincz öt türkis kőt, két karbunkulus, gyűrűbe való. Egy kicsiny zöld kő. Két gyűrűt, aszszonyember fülébe való, kiken gyöngyös láncz vagyon. Hat oszporát. Egy . . . aranyozott gombot. Egy tarka keszkenyőt. Egy mordály puskában való érczet. Egy ló szeme gyógyitani való zöld követ. Egy fehér szőnyeget. Egy fűsű tokot. Tized fél tallért. Egy fehér erszényben két ezer száz hetven két sákint,

nyolcz fehér ezüst gombot, tizen kilencz merő ezüst aranyozott gombokat. Oláh ing gallérára való harmincz öt ezüst gombokat. Huszon egy ezüst som gombot. Dolmány ujjára való két ezüst karikát. Ismég dolmány ujjára való huszon egy ezüst kapcsot. Egy fél oszporát. Valami zöld és veres selymet. Egy lengyel abroszt. Egy darab csinált vásznat. Két varrott gatya kötőjét. Öt kis keszkenyőt. Valami viralatlan zöld, veres és fehér selymet. Egy zacskóban valami kevés borsot, három darab fővés szappant. Férfinak való egy varrott inget. Egy kötés bécsi czérnát. Egy kis virágos atlaczot. Egy veres selyem abraszt. Ágyra való két gyolcs lepedőt. Arany szinű tafotát, ágyra valót. Egy felruha kapczát. Egy darab tafotába takart egy mentére való veres kamukát. Egy kék atlaczból csinált araczint, egy bokor aranyas sarkantivel etc.

Egy kevés puskaport. Négy török lakathoz való kolcsat. Három kő contra fát. Egy kalács sárga viaszat. Egy lóra való szegyellőt nyakba, ötvöstől, ezüstöst. Két török hevedert. Egy bagaria szablya szijjat. Tizen nyolcz nyestet. Ismét egy hitvány nyestet. Egy zacskóban egy kevés gálicz követ. Hat kopjára való veres tafotát. Hét veres követ, gyürűben valókat. Egy arany mértéket. Egy gyűrűben való veres követ. Egy fehér erszényben harmincz öt aranyat, három ezüst som gombot. Egy hitvány czafrang. Egy abroszban takart kék tafota paplany. Egy bokor kengyel vasat.

Ezeken kivűl Kerekes Balásnak házát és marháját az erdélyi fejedelem nekem becsültetvén, kezemhez vettem, kinek számok az Fejérvári káptalanban irva vagyon, kik tesznek egy sommába Hat száz tizen három forintot és negyven egy pénzt.

Kinek bizonyságára adom ezen pecsétes levelemet. Albae Iuliae, die 11. mensis Februarii. Anno Domini 1592.

(Arh. Muz. Ardelean. Cluj. Copia lui Dr. Ötvös. 1)

Notă. Precum se vede din acest important inventar al averei mobile a boierului moldovean, apelul adversarului său n'a servit la nimica, ba dimpotrivă principele pentru despăgubirea boierului ori poate pentru că pârîtul nu i-a restituit tot ce-i luase, i-a mai dat și casa aceluia împreună cu tot ce a avut în ea, la două săptămâni după întâia dezbatere a cauzei.

---

1 Dr. Augustin Ötvös medic din Alba-Iulia copiase acest important inventar în 1856 după originalul care azi nu mai există. El însă fiind un diletant în ale paleografiei, copia de față — cu care trebue să ne mulțumim — arată multe lipsuri, pe cât s'a putut, întregite de noi.

Trad. Eu Karman Aga moldoveanul, adeveresc și dau ca mărturie cartea mea cu peceatea mea, cum că am primit aici în Bălgrad lucrurile mele răpite de Blasiu Kerekes și anume acestea:

Un ciocan de argint aurit. Un lighian de aramă. O solniță de cositor. Un lanț mare de fier. O saltea mare. Un paloș. O bucată de căptușală de jder. Cinci jurubițe de fir de ață de aur. Un coviltir de păr alb. Intr'un ulcior smălțuit unt-de-lemn, puțin. O bucată de fier pentru car, de pus unde se suie. Două ghiulele de aramă. Un pahar mare de aur cu păhăruțe. Unul mai mic decât acela. Două pahare românești, de formă mică. Două pahare de curte, cu marginea aurită, mai mici decât acelea. Un pahar de argint aurit, de forma unui potir. O ceașcă mică de argint aurit. Un lanț de argint de pus la gâtul calului. O bucată de argint firesc. Trei drugi de argint, unul mai mic. O bucată de aur natural, de un dram, o copcie de aur. Doi nasturi de argint aurit, ale căror toarte sunt bătute din fir de aur. Un lanț mic de argint. Douăzeci de linguri de argint. O pungă împletită, în care sunt patru nasturi de argint. Trei cuțite cu teacă. Trei drame de aur firesc. Patruzeci și cinci pietre verzi și roșii, 35 de peruzele, 2 carbunculi, de pus în inele. O piatră mică verde. Două inele, de pus în urechi femeești, pe cari atârnă lanțuri cu mărgăritare. Șase aspri. Un . . . nasture aurit. O basmà pestriță. Oțel pentru pus la pușcă de atac. O piatră vânătă pentru vindecat ochiul calului. Un covor alb. Un toc pentru pieptene. Zece taleri și jumătate. Intr'o pungă albă 2172 țechini, 8 nasturi albi de argint, 19 nasturi de argint curat auriți. Treizeci și cinci de nasturi de argint, de pus la guler de cămașă românească. Douăzeci și unu nasturi de coarnă, de argint.[1] Două brățări de pus la mânecile dolmanului. Iarăș douăzeci și unu de copcii de argint tot pentru pus la mâneca dolmanului. O jumătate de aspru. Ceva mătase verde și roșie. O față de masă leșească. O bucată de pânză lucrată. Două brâne cusute pentru izmene. Cinci năfrămi mici. Niște mătase verde, roșie și albă. Puțin piper într'un săculeț, trei bucăți de săpun. O cămașă bărbătească, cusută. O legătură de ață de Beciu. O bucată de atlas cu floricele. O față de masă de mătase roșie. Două cearceafuri de pânză pentru pat. O taftà în fața aurului, pentru pat. O bucată de obiele. O bucată de damasc roșu pentru o mantà, învelită cu o taftà. Un araciu (!) făcut din atlas albastru, cu o pereche de pinteni auriți etc.

Puțină iarbă de pușcă. Patru chei de lacăte turcești. Trei pietre cu lemne. (!) Un colac de ceară galbenă. O preasenă de pus la gâtul calului, lucru de giuvaergiu. Două cingătoare turcești. O curea de bagarie pentru sabie. Optsprezece jderi. Iarăș un jder prost. Puțină piatră vânătă într'un săculeț. Taftà roșie pentru șase suliți. Șapte pietre roșii de pus în inele. O măsură de aur. O piatră roșie de pus în inel. Treizeci și cinci de galbeni, trei nasturi de coarnă de argint, într'o pungă albă. Un ciucure prost. Două plapome de taftà într'o față de masă. O pereche de scărițe.

---

1 A se înțelege astfel că nasturele avea formă de coarnă, adică lunguieț.

Pe lângă acestea, principele Ardealului dăruindu-mi mie casa și averea lui Blasiu Kerekes, le-am primit, numărul lor fiind scris la Capitolul din Bălgrad, cari toate fac împreună șase sute treisprezece fiorini și patruzeci de bani.

Pentru crezarea cărora, dau această scrisoare a mea cu pecetea.

175.

Firenze, 15 Fevruarie 1592.

Giacomo Gerardo către dogele Veneției.

Audiența solului Josica la granduca di Firenze în Pisa, unde i-a oferit ploconul adus din partea principelui Sigismund Báthory.

Con le ultime lettere di Pisa, che sono de 13 s'intende che il Sig^r Gran duca si tratteneva tuttavia in quella città, dove havea ricevuto con molto honore l'ambasciatore del principe di Transilvania, il quale havea donato a Sua Altezza sei cavalli Turchi, una chinea, doi vasi d'oro, doi fornimenti da cavallo guarniti d'oro, et uno di argento, et alcuni pezzi de miniere d'oro; correndo tuttavia voce, che sia venuto a trattar matrimonio di quel Principe con la principessa Leonora, nipote dell'Altezza Sua.

Da Fiorenza, a 15 di Febraro 1591.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Firenze.)

176.

[Firenze, 15 Fevruarie 1592.]

Donativul principelui Sigismund Báthory către granduca di Toscana.

Inventarul ploconului prezentat de către Ștefan Josica.

Nota del presente portato dal ambasciatore del principe Sigismondo Bathori di Transilvania al Ser^mo Gran duca di Toscana.

Due cavalli turchi forniti all' ungheresca, con borchie d'oro et argento massiccio, et con stocchi et mazze d'argento.

Due cavalli passeggianti, belli et bonissimi.

Un vaso d'oro massiccio antichissimo, trovato sotto terra, del peso di ottocento ungheri.

Uno smaniglio di peso di 500 ungheri, trovato sotto terra.

Una quantità di medaglie d'oro massiccio, circa seicento.

Sette o vero, otto ciottoli che si trovino per i fiumi di Transilvania, mezzi in oro, et mezzi in pietra, et tal'uno è tutto oro, che di questi ciottoli il Signor principe ne ha infinita quantità.

Molti pezzi di miniera d'oro, di estrema bellezza.

Un pezzo di pietra et oro, et dentro alla pietra ci sono nate le spighe di grano et per natura diventate d'oro.

Uno cartoccio di polveri di quelle miniere che è quasi tutto oro, onde si può giudicare la quantità di quelle miniere di questo principe di Transilvania.

Una mandorla d'oro massiccio, prodotta per natura dalla miniera.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 34. Corectat depe exemplarul din arhiva dela Modena.)

177.

[Firenze, Fevruarie 1592.]

Cancelleria ducale către granduca di Toscana.

Relaţiune amănunţită despre tânărul principe Sigismund Báthory şi bogăţia Ardealului precum şi despre raporturile sale cu Polonia şi alte ţări vecine, prezentată de către ambasadorul Josica.

E' giovane di 20 anni, nipote del re Stefano di Polonia.[1] La casa Bathori è nobilissima in Ungheria; è stata sempre et è cattolica, et egli è allevato, et vive alla cattolica. E' sano et di robustissima complessione, humano, et di civilissimi costumi. Ha bontà, et è letterato, ma bravo et coraggioso, et aitante della persona in tutti li esercitii militari, nei quali si esercita, et si diletta grandemente, et ha in essi professori et maestri italiani, et grandemente ama questa natione. Vive e veste alla ungheresca, ma ha anche de vestiti all'Italiana, che se li mette alle volte, quando sta ritirato da se. E' amato, et temuto da suoi popoli; et li Ungheri li hanno grande inclinatione, ma egli per respetto dello imperatore si ritira, et si allontana sempre da i loro favori. Se il Re di Polonia presente si partisse, et si venisse a nuova elettione, aspirerebbe a quel regno, altrimenti è amicissimo e servitore di quel Re, et quando venne di Svetia gli mandò pronto et bonissimo aiuto contro Massimiliano, et per questo la casa d'Austria di Germania non gli porta affettione, et per la gelosia ancora, che hanno di lui.

1 Relaţiunea e făcută pe baza raportului scris de Simon Genga şi adus în curtea marelui duce de Josica.

Ha trecentomila scudi d'entrata, et davantaggio, et la maggiore et miglior parte in Transilvania, che è una fortezza fatta dalla natura, et cinta da monti d'ogni intorno, fertilissima d'ogni cosa, et ricca in particulare di miniere d'ogni sorte, et di cavalli buoni, et per la maggior parte fa huomini molto disposti, et molto valorosi per la guerra. Ha sessantamila scudi d'entrata di suo patrimonio. Farebbe una contradote secondo che si convenisse. Ma vorrebbe dugentomila scudi di dote, et con il consenso della provincia la soderebbe oltre al suo patrimonio sopra qualche luogo della Transilvania; ma quando questo non finisse di contentare lascerebbe anche i denari in Italia o gli riprenderebbe pur in Italia.

La successione ne'suoi stati è elettionaria, ma più in apparentia, havendo sempre usato, et in Transilvania, et in Polonia, et in Danimarch, et in altri regni et stati elettionarii di quelle parti circumvicine, di pigliar sempre figliuoli et discendenti di quel principe finche ve n'è.

Nella dote comporterebbe che si comprendesse la stima delle gioie, orure, et veste che sua moglie portasse seco. Et anche tal volta la dote si ridurrebbe da scudi a fiorini di quel paese, o di Germania, per andare al sicuro che non valessino più che 60 cratie l'uno.

All'imperatore, con tutto che non gli voglia bene, et non gusti che cresca, non mette però conto, che egli perisca, et vadia in potere del Turco, oltre che il sito della Transilvania, et le sue forze lo fanno rispettare, et lo conservano come si è mantenuto già di tanti anni. Et al Turco non può piacere che la casa d'Austria s'impatronisse della Transilvania, si come ha anche altre terre et ville; ma oltre al tributo ordinario haveva in ordine un presente per mandarglene, et spesse volte si è messo il Turco a fare questa medesima domanda, ma sempre si è poi quietato, et ha negotiato, et negotia con il Turco con ardire, et con dignità, et veramente queste ville erano del Turco, et glene tolse il re Stefano.

Desidererebbe che la sposa gli fusse condotta almeno fino a confini di Ungheria a spese di qua.

Il cardinale Bathori mostra non solo di acconsentire, ma di desiderare questo parentado. Egli et il Radivil sono emuli, et massime hora, che ciascuno di loro vorrebbe il vescovado di Cracovia, et il Bathori pretende di haverne in mano la concessione, et speditione del re di Polonia, et Radivil spera d'haverlo

per mano del papa con l'aiuto et favore della casa d'Austria di Germania, et di Spagna.

Trovasi quel principe qualche denaro raunato, ma non gran tesoro; ma li suoi popoli sono obbligati a dargli ciò che egli chiede nelle diete, ma egli gli risparmia bastandogli d'havere i cuori, et le disposition loro stime verso di se, et d'ogni sua occorrenza.

Si diletta della caccia, et ha belle et nobilissime caccie. Se havesse speranza di esser consolato del suo desiderio, manderebbe per personaggio espresso a domandare questa Signora.

Ci è una lettera del Lenzone sopra il ragguaglio di questo principe et ci è la relatione di costui, il qual però si può mettere per interessato; con tutto ciò mostra, che nè il fratello, nè egli non si sarebbono messi a far proposition tale, se per tutte le ragioni non se ne sperassero ogni satisfattione et contento alla sposa, et a i parenti; con tutto ciò bisogna riscontrare et pensarla bene, et mas ime havendosi a mandare in così lontano paese, et tanto vicino al Turco.

Quel principe, oltre la sua lingua naturale parla benissimo latino et italiano. In ogni luogo de suoi stati per tre giorni son fatte le spese a lui et a tutta la corte sempre, et dove risiede per l'ordinario ha quasi tutti i viveri gratis da suoi popoli. Costoro dicono di più, che il parentado di casa d'Austria con il re di Polonia non anderà inanzi, perchè i più potenti del regno non se ne contentano, Massimiliano quando si partì, et manco di ratificare sdegnò la parte maggiore, et migliore del regno. La figliuola di Carlo non ha che 20 mila scudi di dote, et Dio sa, se anche saranno pagati. La primogenita si afferma esser così con l'amor suo inclinata allo arciduca Ernesto, et Ernesto a lei, che si habbiano come promesso di esser moglie et marito. Et soggiungono che la regina vecchia di Polonia, et li principali palatini et Signori del regno inclinerebbono alla principessa M[aria] et anche il Re proprio, et che oltre alla buona fama della principessa et di tutta questa casa aspirerebbono a una dote di 500 mila scudi, et che il re di Polonia è confermatissimo nel regno, et che son baie che sia per partirsene, et che una congiuntione così fatta di Polonia et Transilvania sarebbe potentissima, et considerabilissima, et per la conservation loro, et per la satisfattione di quelle Signore. Et al fratello di costui, basta l'animo facendosi presto a procurar di sorte come da se, che il regno consigliasse il Re a pigliare et a procurar di havere una principessa di

qua, ma Massimiliano, et la famiglia di Carlo roderebbono catenacci, et si rincuora, et offerisce di trattare ogni cosa con una secretissima destrezza et industria, et l'Altezza V^ra conosce l'ingegno, et l'attitudine, et anche cred'io, la devotione di chi offerisce, ma forse l'amore lo trasporta.

Madama di Mantova vorrebbe, che si facesse parentado con il marchese di Burgau et vi ha parlato chiaramente, affermando, che l'imperatore gli habbia dati et confermati tutti li titoli, et stati, che gli ha destinati et provisti il padre, et che haveva entrata da mantenere il grado suo. Le qualità buone et la buona dispositione di quel marchese è nota a V^ra Altezza et bisognerebbe molto ben vedere, et chiarirsi, che egli havesse l'entrata almeno di centomila scudi o centomila fiorini. Ma Madama vorrebbe che havesse dugentomila scudi di dote anch'egli, ma convenendo che egli havessi un po meno, che non si gli prometteva per la principessa Anna, che è in cielo, la si potrebbe ridurre a 200 mila fiorini, et comprendervi quei 25 mila che l' Arciduca, suo padre, deve per la sua rata della dote alla già Gran duchessa Giovanna a questa casa, et qui potrebbono servire ad avvantaggio nostro quei patti et conditioni, che più ci piacessero delle già trattate per la principessa Anna.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 33.)

178.

[Firenze, Fevruarie 1592.]

Anonim către Belisario Vinta secretarul granducelui di Toscana.

Aprobând în toate relaţiunea lui Genga despre principele Sigismund Báthory, îi mai adaogă unele amănunte, mai cu seamă despre frământările reformaţilor din Ardeal cu catolicii, cari însă nu vor turbura întru nimica exerciţiul religiunii principesei italiene care ar veni în ţară.

Dico sopra la relatione fatta di Sig^r Genga del principe di Transilvania esser vera. Della sua bontà, humanità et religione, come della sua sanità, valore et ricchezza, ma di maggiore di quella habbi potuto referire il Sig^r Genga; poichè nelle mani di quel principe ha voluto Dio che pervenghino, con miraculo trovati nel smurare una sala, tutti li tesori radunati et celati dal cardinale Fra Giorgio, tutore del suo figliuolo lasciato dal re Giovanni d'Ungheria, si come della militia, et fortezza del

paese tanto per natura, quanto per le fortezze fabbricate con abbondare di tutte le cose et miniere sopra tutte le provincie d'Ungheria liberamente; dove una principessa Italiana, et di ogni qualità, non vi potrebbe che star bene, et menare felice vita. Ma venendo all'inferire secondo li particolari della lettera et inserto di V. Signoria, rispondo prima, che non solo quel principato, ma tutti li altri, et regni elettionarii in queste parti settentrionali passano nelli figliuoli et discendenti maschi, senza alcuna difficultà, non si facendo in quel caso l'elettione del successore, et la prestatione del giuramento, se non per la conservatione delle ragioni delli popoli per mantenere il regno, et il stato elettionario, et non lasciarlo diventare hereditario. Ma non già che tutti li discendenti maschi habbino havuto esclusione mai nella successione del regno, come si vede esser seguito in quello d'Ungheria, di Dania, et di Svetia. Di Polonia che è stato nella casa Iagellona più di dugento anni fino alla sua estintione, et di Boemia similmente, come in particolare il principato di Transilvania nella casa Sepusia, et hora nella Bathorea passate dal re Stefano primo eletto in questo suo nipote, et andrà nelli suoi figliuoli successivamente.

Quanto alla sicurtà della restitutione delle doti, venendo fatta dal regno opera questo, che alla principessa vedova rimasta se li assegna luoghi durante sua vita, che li rendono frutti equivalenti alla sorte della sua dote, et è lasciata godere pacificamente, ma in caso si volesse rimaritare, o partirsi del regno io non credo che potessi cavarne la sorte principale della sua dote in denari contanti altrimenti, perchè al più li sariano assegnati beni per satisfattione, come è seguito nella regina vedova hora di Polonia, moglie del re Stefano, et prima nella regina Bona, sua madre, et moglie del re Sigismondo vecchio di Polonia; ma si troveria a questo capo remedio o d'investir la dote in beni stabili in Italia, come nella regina Bona venne il ducato di Bari, o di lasciarla nelle mani del dotante, o in altro luogo sicuro per fino alla sua restitutione, et massime sarìa facile l'accomodamento in questo capo con il principe di Transilvania, che abbonda di oro et di denari, et ne investirebbe con quelli della dote maggior somma delli suoi proprii per avere stati in Italia, o in simili regni. Dimodochè per tutte queste cause io reputo la relatione vera, et il partito principale. Ma li termini presenti, nelli quali si trova quella provincia sì dell'heresia, come dell'inimicitie occupatione del Turco, mi spaventono di maniera, che

non che la P. L. o sia di minore conditione mi parerìa poco meno che perduta, non che maritata in quelle parti. Essendo che, quando quella principessa si mantenesse cattolica, del quale evento è un mettersi a risico delle tentationi diaboliche per le continue conversationi, et occasioni urgenti, si può ben credere, che li suoi figliuoli tutti, o parte sarebbeno in contrario, che pure è infelicità esser madre di successione heretica, che nella discendenza succederebbe assolutamente. Ma quando questi dell' heresia non premessino tanto, che la speranza del mantenersi in fede cattolica non prevalessi, certo che l'imminenti pericoli dell'invasione del Turco in quella provincia mi spaventono di maniera, che io non potessi credere con la rovina di quella provincia poterne cadere simile sopra la persona di quella principessa parimente. Tenendo io per fermo, che se il Turco si libera dalle guerre di Persia, et possi ripigliare forze per nuove imprese, et guerre, che habbia prima a voler ridurre la Transilvania in provincia, et la Moldavia, et la Valachia, perchè con le armi della Grecia, dell'Ungheria con queste provincie potessi muover guerra, et fare impresa contro qualche principato cristiano, senza muover i con la sua persona di Costantinopoli, et toccare le sue forze, et armi di Asia, et Africa, et non voglia la bontà di Dio, che questo habbia a essere vero, ma la declinatione dell'impero del Turco, dalla quale si potrebbe sperare secondo la natura delle cose humane, et delli imperii particolare la sua estintione, nel qual caso il partito di Transilvania è senza eccettione alcuna.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 33.)

179.

Firenze, 22 Fevruarie 1592.

Giacomo Gerardo către dogele Veneţiei.

Solul principelui Sigismund Báthory, Josica, plecând cu doi tovarăşi ai săi la Roma în numele stăpânului său, la reîntoarcere va merge direct la Venezia pentru a-şi lua oamenii din cortegiul său, cari pleacă acolo mâine.

Ritornò da Pisa mercordì l'ambasciator di Transilvania, et la mattina seguente partì per Roma su le poste, con doi sole persone, dicendosi, che vadi per trattare anco col Sig^r Don Virginio Orsino sopra il medesimo negotio del matrimonio della principessa Leonora, sua sorella, del quale ho scritto con altre

mie lettere allà Serenità Vostra; et s'intende che il Sig^r Gran Duca v'inclini, tanto più che l'Imperator mostra de disiderar questa parentela, per poter col mezo di Sua Altezza avanzarsi nelli suoi negocii, che per rispetto del confine con la Transilvania le possa occorrere di haver con quel Principe. Dicono, che l'Altezza Sua habbia fatto un bel presente de diverse sorti de panni d'oro, et di seta al predetto ambasciatore, che ha lassata qui tutta la sua famiglia, la quale viene spesata di ordine del Sig^r G. D. et partirà domattina per Venetia, per dove si doverà incamminare presto anco l'ambasciatore, senza ritornare più, per quanto si dice, in queste parti.

Da Fiorenza, a 22 di Febraro 1591.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Firenze.)

180.

Istambol, 22 Fevruarie 1592.

Friedrich Kreckwitz orator către arhiducele Ernest.

Solia lui Ioan Szalánczy, care s'a plâns de Turcii de la hotarele Ardealului, unde au ocupat sate întregi cari nu le aparţineau.

In den Siebenbürgischen Sachen, davon in nächster Relation Meldung geschehen, ist ein fürnehmer Mann herkommen, mit Namen Salanczy Lassla, mit Briefen an Sultanum und den Obristen Bassa, darinnen sich die Siebenbürger beklagen, dass Ihnen die Türken auf derselben Gränitzen viel Dörfer freuentlich einziehen. Darauf von hinnen ein Zausch verordnet worden an denselben Beghen mit Befelch, der Dörfer miessig zue gehn; der soll nun täglich abreisen, doch erwarte ich mehrer Gewissheit von diesen Sachen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

181.

Roma, 2 Martie 1592.

Papa Clemente VIII către principele Sigismund Báthory.

Satisfăcut de cele expuse de ambasadorul său Josica, cum şi de scrisoarea sa plină de pietate, îi recomandă să rămână statornic în ajutarea cultului catolic şi să nu ia altă soţie de cât catolică.

Sigismundo Transilvaniae Principi. Dilecte fili nobilis vir, salutem etc.

Venit ad nos dilectus filius Stephanus Josica a tua Nobilitate ad Innocentium sanctae memoriae Pontificem missus,[1] quem ille cum reperisset ex huius vitae umbra ad veram ac sempiternam vitam migrasse, reddidit nobis eas literas, quas ad illum scripseras, fecitque apud nos, quod apud illum fieri volueras, ut sanctae huius Sedis et Romani Pontificis potestatem coram tuis verbis veneraretur.

Incredibile est quantopere illius adventu ac tuis literis laetati simus. Nam et ille de te multa honorificentissime narravit, et tuae literae erant pietatis plenissimae. Nihil est, quod eam optemus, quam catholicam religionem in Transilvania restitui, quo etiam studio ardere te accepimus. Cupimus enim totam illam provinciam versari in summa tranquillitate, et bonorum omnium copia, cui rei nullum potest catholicae religionis cultu, et animarum in fide, et pietate consensione certius aut maius praesidium adhiberi. Illa quoque fuerunt nobis iucundissima, quae a te ipso composita et conscripta voluisti superioribus comitiis recitari: de cultu divino, deque sacerdotibus Societatis Iesu. Nihil aliud a te exspectandum fuit erga eum ordinem, unde ipse puer habuisti virtutum ac literarum magistros, quem etiam, quod restat, speramus tua opera in Transsilvaniam reductum iri. Nam neque te latent illarum erga provinciam merita, neque regni decreta, neque Stephani regis voluntas, neque Sedis Apostolicae officia, neque seminaria magno istic sumptu constituta, quorum omnium nulla ratio est habita ab iis, quibus illa debuerunt esse commendatissima, et propter rerum ipsarum gravitatem, et propter Bathoreae familiae dignitatem. Quae, ut tibi sunt perspectissima, sic ubi cum Nobilitate illa erit agendum, his ipsis capitibus et totius causae firmamentis, ut poteris. Tum vero maiore cum alacritate ea exsequemur, quae magnopere cupimus de Transsilvaniae rebus tuendis, deque nobilium dignitate amplificanda. Speramus illos tandem respecturos ad maiorum suorum fidem et gloriam in fidei coniunctione cum hac Sancta Sede catholicisque principibus retinenda, ac cogitaturos quam se dignius sit, quam omnino salutare veterem et catholicam fidem, quae vera est, ea scilicet, quam Romana ecclesia agnoscit et colit, extra

---

1 Papa Inocente IX mort în 30 Decemvrie 1591, pe când ambasadorul ardelean — Josica — era în drum spre Italia.

quam salus nulla esse potest, amplecti et retinere, quam, quod miserrimum est, novis semper errorum fluctibus iactari atque abripi. Quamobrem etiam te, fili, hortamur, atque obsecramus, ne unquam in animum inducas mulierem aliquam in matrimonium ducere, quae non catholicae etiam fidei sinceritate sit tecum coniuncta. Haec est enim summa animorum coniunctio, de qua illud dictum est: erat credentium cor unum et anima una. Interea dum de sacerdotibus Societatis Iesu admittendis agetur, ne quid nobilium filii in moribus ac disciplinis detrimenti accipiant, mandavimus, ut recipiantur in ipsorum collegiis Pannoniae proximis. Admissis sacerdotibus, curabimus restitui seminaria a Gregorio XIII sanctae memoriae Pontifice instituta. Caetera etiam perfici, quae intelligemus pertinere ad tuam dignitatem, nationumque, quibus praees, salutem. Quibus omnibus perpetuum divinae gratiae praesidium, bonorumque omnium cumulum praecamur. Haec ad te scribenda hoc tempore iudicavimus; caetera ex Josica cognosces.

Datum Romae apud Sanctum Petrum etc., die secunda Martii 1592. Anno Primo.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 vol. 36 fol. 237. Concept.)

182.

Roma, 2 Martie 1592.

Papa Clemente VIII către cardinalul Andrei Báthory.

Primind (prin ambasadorul Josica) scrisorile lui, îl asigură de iubirea sa, rugându-l ca la dieta parţială ce se va ţine peste puţin, să procedeze cu ajutorul principelui în favoarea introducerii din nou a Iezuiţilor expulzaţi din Ardeal şi pe de altă parte să păzească ca principele să nu ia de soţie altfel de femeie decât catolică.

Dilecto filio nostro Andreae, tituli Sancti Angeli in piscina, diacono Cardinali Bathorio nuncupato.

Clemens Papa VIII. Dilecte fili noster, salutem etc.

Redditae sunt nobis in pontificatu tuae literae, quas ante ad nos dederas. Ex iis facile cognovimus, quanti iam tum nos faceres. Nos certe semper amavimus virtutes tuas, nec unquam malevolorum sermonibus fiet, ut quod vereri et scribis, secus de te existimemus, quam re ipsa perspeximus, nec ut quidquam de nostra erga te caritate detrahatur. Si forte ad nos venies (quod quidem magnopere cuperemus, sed nihil non tuo commodo fieri

volumus) perspicies, quanta ex pontificatu amoris accessio sit facta. Accepimus comitiorum, ut vocant, partialium tempus appropinquare. Cupimus incredibiliter, ut praestanti virtute ac prudentia tua principi Transsilvaniae adiumento sis duabus in rebus gravissimis, maximeque pertinentibus ad Dei gloriam, ad Bathoreorum amplitudinem, ad totius Transsilvaniae salutem; quarum altera est, ut sacerdotes Societatis Iesu in eam provinciam reducantur, altera, ut Princeps nullam nisi catholicam mulierem in matrimonium ducat. Quantum utraque in re situm sit, ad ea, quae diximus, et ipse pro tua prudentia vides, et nos fusius ad Principem scripsimus. Haec tibi summopere cordi fore non dubitamus. Sic enim et rei magnitudo postulat, et eximia pietas tua, atque amplissimus, quem apud nos possides locus pollicetur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum etc. die secunda Martii 1592. Anno Primo.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 vol. 36 fol. 239. Concept.)

183.

Roma, 2 Martie 1592.

Papa Clemente VIII către fraţii Ştefan şi Baltazar Báthory.

Ambasadorul Josica fiind gata de plecare, îi salută ca pe copiii săi, nu numai pentru memoria decedatului rege Ştefan Báthory, dar şi pentru zelul cu care au îmbrăţişat cauza Iezuiţilor expulzaţi.

Stephano et Balthasari Bathoriis. Dilecti filii nobiles viri, salutem etc.

Cum ad vos rediturus esset dilectus filius Stephanus Josica, quem princeps Transsilvaniae, frater vester, miserat cum literis et mandatis Romani Pontificis et Sanctae Sedis Apostolicae auctoritatis coram venerandae causa, non putavimus omittendam esse hanc oportunitatem ad vos scribendi, nostramque paternam erga vos caritatem et per literas, et per Josicam significandi. Cum autem vos filiorum in Christo carissimorum loco habeamus, multae sunt causae: duae in primis, clarissima Stephani Poloniae Regis, patrui vestri memoria, et vestra insignis pietas, vestrum enim alter magna virtute obstitit machinis ad evertendos sacerdotes Societatis Iesu fraude Satanae admotis, alter nonnullos etiam ex illis apud se habere voluit. Quibus de causis non dubitamus vos pari virtute proximis comitiis curaturos, ut possit

illos Princeps in Transsilvaniam reducere. Illud praeterea, quo et Principis et vestra gloria, et provinciae istius salus, et Dei causa continetur, ne Princeps haereticam ullam mulierem in matrimonium ducat. Dici non potest quantum in hoc situm sit ad illa omnia, quae brevissime indicavimus. Et quanquam putamus illum a tali consilio abhorrere, tamen non potuimus pro nostro munere, pro vestra gloria, pro totius provinciae salutis studio non hoc vobis significare, et ad illum scribere. Caetera ex Josica cognoscetis. Deus benedictus complectatur vos, ac foveat semper sua gratia, comuletque omni felicitate.

Datum Romae apud Sanctum Petrum etc. die secunda Martii 1592. Anno Primo.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 vol. 36 fol. 239. Concept.)

184.

Sătmar, 5 Martie 1592.

Ştefan-Vodă Mâzgă către arhiducele Ernest.

Primind moşia Hodoş pustie cu abia şase iobagi, a colonizat-o cu încetul, aşa că azi ea are 36, îmbunătăţind şi pământul, mărind teritorul moşiei prin extirparea unei părţi a pădurii şi afară de aceasta a sădit vii, ba a făcut şi trei heleştăuri de peşti; ceeace observând Camera Scepusiană acum vrea să o ia înapoi pe motivul că nu ştie nici ungureşte, nici nemţeşte. Roagă deci să intervină pe lângă Cameră să nu-l mai supere şi tot odată să-i achite restanţa de salar, potrivit ordonanţelor primite.

Serenissime Princeps, Domine, domine mihi clementissime. Servitiorum fidelium humillimam subiectionem.

Serenissime Princeps, Domine mihi clementissime. Poterit in mentem revocare, me parentibus Ser^tis^ V^rae^ Ferdinando et Maximiliano, principibus piae memoriae, quomodo inserviverim per integros tres annos cum militibus meis trecentis equestri ordinis propriis sumptibus alitis, quando Turcae irruerant Hungariam, tempore capitaneatus Lazari Swendi. Sed postquam ego miser et iam senex destitutus fuissem sumptibus, nec haberem unde me aleam et sustentarem, supplicavi Serenitatibus Vestris pro exiguo pago Puzta-Hodos vocato, in pertinentiis Szatmar habito, in quo eo tempore fuere tantum sex coloni pauperes Volachi, qui nulla pecora habuere. Sed postquam ex innata clementia sua Serenitates V^rae^ meas miserrimas supplicationes exaudissent et per Cameram Scepusiensem pagum seu possessionem Puzta-

Hodos pro mille centum et duodecim florenis mihi inscribi mandassent, mox ego incepi in eo aedificare propriis sumptibus domos, quas colonis implevi, ita ut iam haberem in pago colonos triginta sex. Insuper iugera terrae feci fieri cum magno labore et sumptibus magnis ex nemoribus, et ex magnis silvis evellendo eas feci fieri piscinas tres, molendinum unum super aquam pluvialem, plantavi vineas et similia necessaria humanae vitae. Sed Camera Scepusiensis videns et recognoscens reaedificatum esse per me pagum Puzta-Hodos vocatum, a me vult auferre in miserrima ista mea senectute. Quid cunquerar, o Domine, domine clementissime? Sum ex natione Volachica, advena in terra non mea. Linguam Hungaricam et Germanicam ignoro. Miserrere mei Domine, domine mihi semper clementissime, ac mandare dignetur Camerae Scepusiensi, ne molestent me in isto exiguo pago a me reaedificato, donec veniam ad Serenitates Vestras, ubi omnes meas molestias et miserias a Camera Scepusiensi illatas Serenitatibus V^ris^ palam dicam.

Praeteritis etiam annis, cum fuissem apud Serenitates V^ras^ supplicaveram de mea solutione restantiali, quibus me sustentare possem, ostendens meas obligatorias a Camera Scepusiensi datas, mox mandantes Serenitates V^rae^ Camerae Scepusiensi me contentandum. Sed Camera Sccepusiensis neglectis mandatis Serenitatum Vestrarum nihil mihi ad hoc usque tempus solvit. Supplico igitur denuo Serenitatibus Vestris, dignentur Camerae Scepusiensi mandare, contentet me de restantiali debito, ordinent etiam Serenitates V^rae^ inter milites Hungaros Szatmarienses, inter quos habito et inservio, solutionem mensualem, Lehengelt vocatum, quibus me ditiem sustentem, sicut caeteri milites Serenitatis Vestrae, nam si Serenitas V^ra^ mihi misertus non fuerit in mea senectute, aut fama, aut praenimio dolore ex paupertate sumpto, quo premor quotidie, brevi me moriturum sciat, quia nulla misericordia in Camera Scepusiensi. Caetera cum ascendero ad Serenitates V^ras^ omnia palam dicam, quae erunt dicenda. Nunc Serenitatum Vestrarum clementissimum exspecto responsum.

Actum in Szattmar, 5. die Martii anno nonagesimo secundo.

Serenitatis Vestrae subiectissimus servitor

Stephanus olim wayvoda Moldaviensis

Стефан Воевод

Adresa: Serenissimo Principi, Domino, Domino Ernesto Archiduci Austriae, Duci Burgundiae, Comiti Tyrolis etc. Domino, Domino mihi clementissimo.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14398.)

185.

Praha, 7 Martie 1592.

Impăratul Rudolf II către Hinterlassene Hofkammer.

Să dea lui Petru Şchiopul-Vodă (la recomandaţia lui David Ungnad) un donativ de 800 fiorini.

Des Moldawischen Weida Verehrung der 800 fl. und mehrers nit, betreffend.

Wir haben aus Euerm uns vom neunzehenden nächstverwichnen Monats Februarii zugethonem gehorsamen Schreiben mit Gnaden verstanden, wessen Ihr uns auf des David Ungnaden bei Euch beschehenes Anbringen derjenigen volligen Verehrung halber, so dem Moldawischen Weyda vor diesem vermeint worden, ferner gehorsamblichen berichtet habt.

Wann wir dann daraus soviel gnädigist vermerken, dass sich dasselbe, so Ihme — wie bemeldt — zu berüerter Verehrung von Seiner Erzherzog Ernsten Liebden verwilligt worden, in allem bis auf die achthundert Gulden belaufen thuet, so lassen wir es bei demselben mit Gnaden auch also verbleiben und befehlen Euch darauf gnädiglich, Ihr wellet ermeldtem Weyda dasjenige, so noch an bemeldter Summa der achthundert Gulden abgeht, aber darüber weiter nichts, erfolgen und reichen lassen. Daran beschieht etc.

Geben Prag, den siebenden Martii Anno etc. im zweiundneunzigisten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oestr. Gedenkbücher 155 fol. 304.)

Notă. Această ordonanţă se referă la Petru Şchiopul, care pe vremea aceasta se găsea în curtea împărătească pentru primirea unei hotărîri definitive despre stabilirea sa în vreunul din statele imperiului, care lucru mergea mai greu decât şi-l închipuise la început.

186.

Roma, 7 Martie 1592.

Giovanni Moro cav. ambasciator către dogele Veneţiei.

Solul Josica fiind creat cavaler de papa, a plecat de trei zile spre Veneţia.

L'ambasciator di Transilvania, che andato a Fiorenza per negotio, come si vede de matrimonio del suo principe con la nipote

del gran duca, venne quì già pochi giorni per le poste, per basciar i piedi al Papa, dal quale fu martedì creato Cavaliere,[1] alla presenza di buon numero di Cardinali chiamati dalla Santità Sua per honorarlo; et l'altr'hieri partì per costì come si disse.

Di Roma, alli 7 Marzo 1592.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Roma.)

187.

Firenze, 7 Martie 1592.

Giacomo Gerardo către dogele Veneţiei.

Sosind Josica dela Roma, va pleca mâine spre Ardeal.

Heri è similmente ritornato da Roma l'ambasciator di Transilvania, il quale è stato alloggiato privatamente da particolari persone; s'intende che non sia così facile la riuscita del matrimonio, che fu scritto; doverà partire dimane per quella città, senza vedere più il Sig^r G. D. et s'incamminò già innanzi la sua famiglia, come scrissi, volendo egli, sollecitar il viaggio, et andar con diligenza fino in Transilvania.

Da Fiorenza, a 7 di Marzo 1592.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Firenze.)

Notă. Afară de cele publicate de noi mai sus cu privire la solia lui Josica, mai cunoaştem două minunate relaţiuni despre bogăţiile Ardealului şi situaţia sa faţă cu ţările sale învecinate, relaţii compilate în cancelaria ducală dela Firenze pe baza indicaţiunilor date de către Josica. Aceste relaţiuni au fost publicate în anul 1925 de Angelo *Pernice* într'o mare revistă istorică italiană[2] şi apoi tipărite din nou — ca acte inedite — în 1928 de către Andrei *Oţetea*, fără să fi observat că erau deja cunoscute.[3] Publicaţiunea sa cuprinde însă şi alte două scurte dări de seamă (din 22 Fevruarie şi 6 Martie 1592) despre misiunea lui Josica şi petrecerea sa la Pisa,[4] cari întregesc cu câteva amănunte cuprinsul relaţiunilor noastre de acuma.

---

[1] Adică în ziua de 4 Martie 1592.

[2] Un episodio del valore toscano nelle guerre di Valachia alla fine del secolo XVI. „Archivio Storico Italiano" 1925 vol. III p. 249—275 şi Appendice p. 276—281.

[3] Ştiri italiene privitoare la ţările româneşti (Iaşi, 1928) p. 12—16. (Extras din „Cercetări Istorice" Anul IV No. 1.)

[4] Op. c. p. 9—11.

188.

Istambol, 21 Martie 1592.

Friedrich Kreckwitz către arhiducele Ernest.

Oratorul Engliterei fiind strâmtorat, a zălogit lucrurile de aur primite dela Aron-Vodă al Moldovei pentru serviciile ce i le-a făcut la Poartă cu prilejul numirii lui ca Vodă.

Der Englische Orator hat ieczo etliche Jahr her immer praetendirt, es solle ein Schiff aus Engellandt und damit auch eine Expedition für Ihne als *ordinarium oratorem* bey dieser Porten und andere Sachen mehr ankommen. Es will aber nichts erfolgen. Das causirt Ihme viel Difficultates. Hat vor etlich Tagen bei einem Türggen alhier 40/m Asperl umb 40 pro Cento auf etliche Cleinoter, so Ihme der ieczige Waywoda Moldaviae für die geleiste Beförderung verehret, entlehnen müssen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

189.

Wien, 26 Martie 1592.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Aşteaptă informaţiune despre petiţiunea lui Ştefan-Vodă.

Qualiter nobis Stephanus olim Waywoda Moldaviensis de non auferendo ipsi pago Puzta Hodos, exsolvenda autem sua restantia et subsidio ordinando mutuatitio demisse supplicarit, ex inclusis literis fusius vobis petebit. Mandamus itaque vobis benigne, ut nos superinde consilio vestro adiecto informetis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

190.

Košice, 2 Mai 1592.

Camera Scepusiană către arhiducele Ernest.

In chestiunea restituirii moşiei Hodoş a lui Ştefan-Vodă raportează că el îşi dăduse învoiala în scris la acest lucru, pe de altă parte Paul Farkas, care oferă 600 fiorini peste preţul inscripţiunii are mai multe merite de cât el şi e în stare să-şi apere hotarul moşiei mai bine ca dânsul, care nu cunoaşte nici limbile, nici legile ţării.

Stephanum olim vayvodam Moldaviensem de non auferendo pago Puztahodos et exsolvenda restantia debiti, ordinandoque subsidio Ser^ti V^rae supplicare, ex clementi Ser^tis V^rae mandato eiusque libello supplici intelleximus. Pertinet dictus pagus ibi arcem Zathmar et superioribus annis memorato Stephano pro florenis circiter mille ducentis, ratione stipendii militaris sibi debiti, vita durante inscriptus fuit. Sed quia iure impetebatur, et is utpote non modo iurium et legum regni, sed etiam sermonis Hungarici et Latini prorsus ignarus, ad defensionem eius minime sufficiebat, ob hoc ne Sua Maiestas in futurum damnum aliquod in pertinentiis eius pagi pateretur, accedente praesertim eiusdem vayvodae voluntate, qui scriptis ad Cameram antehac literis significaverat, pati se posse, ut reddita sibi inscriptionis summa, pagus redimatur, de eo, ad benignam tamen Ser^tis V^rae ratificationem, cum Egregio Paulo Farkas transegimus, ut additis ad priorem summam florenis sexcentis, pignoris titulo, usque redemptionis tempus possideret, et in Iudicio contra quosvis defenderet, qua in re commodo Suae M^tis magis consuletur, quam si apud manus Valachi pagus maneret, praesertim cum huius Pauli Farkas merita maiora sint, possitque etiam in posterum servire.

Ad restantiam stipendii quod attinet, et ordinationem subsidii, quantum prae inopia proventuum et aliorum militum necessitatibus fieri potuit, aliquid nunc in panno, nunc in victualibus datum est. De caetero quoque quo ad eius fieri poterit iustum est, ut eius ratio habeatur. Deus conservet Serenitatem V^ram quam diutissime salvam ac incolumem.

Cassoviae, 2. Maii anno etc. 92.

Stephanus Melith mpr. Georgius Hoffman mpr.
Nicolaus Orlle mpr.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14398.)

191.

Wien, 11 Mai 1592.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Nu aprobă învoiala cu Paul Farkas privitoare la moşia lui Ştefan-Vodă, făcută fără consimţimântul arhiducelui.

Quae nobis ad Stephani olim vayvodae Moldaviensis supplicationem de non auferendo pago Puztahodos et exsolvenda re-

stantia 2. huius praescripsistis, accepimus, et ex iis inter caetera intelleximus, vos de dicto pago cum Paulo Farkas transegisse, ut additis ad priorem summam florenis 600, pignoris titulo, pagum istum usque ad redemptionis tempus possideret.

Cum itaque auctio illa absque praescitu nostro per vos facta sit, ideo illam approbare minime possumus, et proinde benigne vobis mandamus, ut auctionem 600 illorum florenorum ipsi Farkas refundatis, vosque de eiuscemodi auctionibus in posterum absque consensu nostro contineatis. In quo benignae nostrae voluntati satisfiet.

Datum Viennae, 11. Maii anno etc. 92.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14398. Concept.)

192.

Istambol, 16 Mai 1592.

Friedrich Kreckwitz către arhiducele Ernest.

Ştiri din Moldova că Aron-Vodă a pus să prinză pe Bartolomeu Bruti împreună cu vistierul său, un Francez, la hotarul ţării în spre Polonia, unde îi trimisese, dovedindu-se că au furat bani. Acum s'a trimes un ceauş ca să-i aducă din temniţă la Poartă, unde vor fi judecaţi.

Euer Dt. werden vielleicht aus andern Orten albereit vernomben haben, dass Bartholomaeus Bruti, aus Verordnung Waiuodae Wallachiae, seines jetzigen Herrn, als er gleich in seinen Geschäften in Pohln reisen sollen, auf der Gränitz unversehens gefänglich eingezogen worden, sambt seinen Dienern und dem thesaurario Waiuodae Wallachiae, einem Franzosen, doch allein in separatos carceres. Der hat auf der Post hergeschickt, Hülf und Rettung bey dieser Porten gesuecht, dannen ein Zausch ad Waiuodam Wallachiae verordnet, mit ernstlichem Befelch die gefangnen alsbaldt anhero zu liefern. Man praetendiert alhier, Bruti habe seinem Herrn einen ansehenlichen Dollich bis in 30.000 Cronen werth gekauft und zuegestellt, als er aber Zahlung dafür gefordert, der Thesaurarius auch ein sehr grosse Contribution, so Palatinus, wie von andern Inwohnern, also auch seiner Person gefordert, nit bewilligen wöllen, seindt die beide in Ungnad komben und fürders incarceriert worden. Die Gewissheit wirdt sich ohne Zweifel kürzlich eröffnen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

193.

Sătmar, 10 [Iunie] 1592.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Ne mai având nici merinde, nici bani, roagă să i se vestească dacă are Camera bani, ca să meargă să ia ceva de acolo.

Szolgálatomat irom Kegyelmeteknek, mint jó uraimnak. Istentől kivánok Kegyelmeteknek minden jó egészséget megadatni Istentől ő szent Felségétől.

Tudja Kegyelmed, hogy régen nem adtak énnekem . . . sem pénzt, sem . . . [1] mostan is küldöttem levelet; ezt is az dolgot megirtam Kegyelmednek. Először is irtam, de választ nem adtak nekem, de kérem Kegyelmeteket, ha vagyon fizetés Kamarában, pénz vagy marhája azvagy posztó, hirré tegye Kegyelmed énnekem, hogy ha Kegyelmed jó választ ad, hát elmegyek oda fel, ha nincsen kérem Kegyelmeteket, hogy ha nincsen, deputáljatok énnekem szatmári harminczados[nál] valami somma pénz[t] Rakomazi János[nál.] [2] Isten tudja, nincsen sem . . . [3] sem pénz; nem tudom miképen maradok. Isten tartsa meg Kegyelmedet. Jó választ várok Kegyelmedtől.

Datum ex Zatmar, 1592 M[ensis Iunii] die decimo. [4]

Kegyelmednek szegén szolgája

István Vajda Moldovai

Стефан Воевод

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Scriu slujba mea Domniilor Voastre, ca domnilor mei buni. Poftesc Domniilor Voastre dela Dumnezeu să vi se deie sănătate deplină dela sfânta Maiestate a lui Dumnezeu.

Ştiţi Domniile Voastre că de mult nu mi-aţi dat . . . nici bani, nici . . . şi acum am trimis scrisoare; şi am scris şi acest lucru Domniei Voastre. Am mai scris şi mai înainte, însă nu mi-aţi dat răspuns, dar rog pe Domniile Voastre, dacă are Cămara bani, sau avere ori postav, să mă vestiţi Domniile Voastre, că dacă Domniile Voastre îmi daţi răspuns bun, merg acolo sus; iară dacă Domniile Voastre

---

1 Cuvinte indescifrabile, hârtia fiind pătată de apă.

2 Lipsa consecventă a sufixelor ungare dovedeşte că petiţiunea a fost scrisă de vreun Român al lui Vodă, care învăţase între timp ungureşte.

3 Loc pătat. 4 Luna datării se fixează din semnătura oficiului, depe dosul petiţiunii.

nu aveţi, să-mi orânduiţi la hărmînţarul din Sătmar vreo sumă de bani, la Ion Rakomazi. Dumnezeu ştie, nu am nici ___[1] nici bani; nu ştiu cum rămân. Dumnezeu să ţină pe Domniile Voastre. Aştept răspuns bun dela Domniile Voastre.

Datum etc. Sărmana slugă a Domniilor Voastre

Ştefan Voevodul Moldoveanul

194.

[Istambol, Iunie 1592.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Depunând pe Aron-Vodă din Moldova ordonă că de va trece prin Ardeal, să-l prinză şi să-l trimiţă la Poartă cu întreaga avere ce va avea cu dânsul.

Translatio literarum Imperatoris Turcarum Anno 1592 die 10-a Iunii per Hodor Csauzium allatarum.

Erdéli Vajda, kivánom hoszszu életedet, egészségedet.

Mihelt ez levél kezedbe írkezik, így érts meg. Aron vajdától, ki ez előtt Moldovai Vaida volt, el vettem az vaidaságot és másnak adtam, kinek meg parancsoltam levelemben, hogy portámra be jöjjön hozzám, de igen meg félemlett és nem mer ide jönni, hanem más felé gondolkodék. Értettem azt, hogy Erdély országon akar által menni, más idegen földre. Azért az te birodalmodban minden utakot meg állass, és őriztessed minden helyeken, el ne haladjon, és ha kezedben akad, minden marhájával, pénzével, ezüstivel, arannyával be küldjed portámra. Mely dologért im oda bocsáttam az én csauzomat, Hodor csauzt levelemmel, és amit abban parancsolok, arra szorgalmatos gondod és vigyázásod legyen, hogy ha arra megyen az te birodalmod által, idegen országra ne mennyen, hanem meg fogjad és erős fogságban tartsad. Ez dologra az Veled való tanácsbeli urakkal jó gondot viseljetek, és oztán mikor meg fogod Áron vajdát, mind ő magát s mind kocsiát, pénzit, posztóját, lovát, és minden kincsit, marháját fogyatkozás nélkül be küldjed portámra. Szakmánt semmiben ne tegyenek. Ez levél vivő csauzommak mindeneket kezébe adj, és be küldjed portámra. Ezt ne halogassad, hogy ha embere menne hozzád, és mondaná, hogy el nem menne Áron vajda, el ne higyjed, hanem mindgyárást az útakra bocsássad emberidet,

[1] Cuvintele semnate cu ___ sunt indescifrabile.

mert ha az te országodban által megyen és irod oztán, hogy nem tudtad, hogy el ment volna, az te irásodnak semmi helye nem leszen nálam. Jól lássátok az tanácsi urakkal, és vigyázzatok ez dologra. Tudjátok azt, hogy immár ott az vajdák szokássá vették, hogy a te országodon mennek által, de ezt meg lássad, hogy azon tiszta orczával el ne mennyen, mert én tégedet mindenkor hívnek ismertelek hozzám, tiszta orczával szolgáltál, ezben is bizonyitsd meg azt, hogy erre is gondod volt, hogy ha arra megyen, mindgyárást meg fogjad, erős fogságban vessed, értsem meg mint viseled ebben megadat.

Ez el mult holnapbankölt.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 372. Copie.)

Trad. Voevodule Ardelean, îți doresc viață lungă, sănătate.

Indată ce sosește cartea mea la tine, astfel să mă înțelegi: Am luat dela Aron-Vodă, care a fost înainte de aceasta voevod în Moldova, voevodatul și l-am dat altuia, căruia i-am poruncit prin scrisoarea mea să vină la mine în Poartă, dar s'a înfricoșat foarte și nu cutează să vină aicia, ci se gândește să meargă în alte părți. Am aflat că vrea să meargă în pământ străin, prin țara Ardealului. Pentru aceea, să pui să se aținâ toate drumurile în țara ta și să se străjuiască toate locurile, să nu treacă și dacă îți va cădea amână, să-l trimiți aici la Poarta mea cu toată averea lui, cu toți banii, argintul și aurul lui. Pentru care lucru, iată ți-am trimis ceaușul meu, pe ceaușul Hodor cu scrisoarea mea, și să ai grije cu sârguință și băgare de seamă la ce îți poruncesc prin ea, că de ar merge pe acolo, prin țara ta, să nu meargă în țară străină, ci să-l prinzi și să-l ții în închisoare strașnică. Să aveți grije de acest lucru împreună cu ceilalți domni sfetnici ai tăi și apoi, dacă îl prinzi pe Aron-Vodă să-l trimiți aici la Poartă, atât pe el, cât și cu toate trăsurile, cu banii, postavurile, caii și toate comorile și averea sa, fără zminteală. Să nu se facă nici un jaf în nimica. Să le dai toate în mânile ceaușului meu, care aduce această scrisoare și să le trimiți la Poartă. Să nu amâni acest lucru și de ar veni omul său la tine și ar spune, că nu pleacă Aron-Vodă să nu-l crezi, ci numai decât să-ți slobozi oamenii pe drumuri, pentru că de va trece prin țara ta și vei scrie după aceea, că nu ai știut, că nu ar fi mers, scrisoarea ta nu va avea nici un loc la mine. Să chibzuiți bine și să băgați de seamă împreună cu domnii sfetnici la acest lucru. Știți că voevozii de acolo au luat acuma obiceiul că trec prin țara ta, dar să bagi de seamă de acesta să nu treacă pe acolo cu fața curată, căci eu te-am știut în totdeauna credincios mie, m'ai slujit cu obraz curat, să-mi dovedești și acum că ai avut grije și în această treabă, că de ar trece pe acolo, să-l prinzi numai decât, să-l arunci la închisoare strașnică, să înțeleg, cum te porți în aceasta.

Aceasta s'a făcut în luna trecută.

195.

[Alba-Iulia, Iunie 1592.]

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Conformându-se în toate poruncii primite îi va trimite pe Aron-Vodă, de va intra în ţară.

Responsum Ill^mi^ Principis ad eas Imperatoris literas, in quibus de detinendo Aaron Vajda Moldaviae scripsit.

Hatalmas Győzhetetlen Császár, énnekem mindenkor Kegyelmes Uram. Örökké való szolgálatomnak ajánlásának utánna, az Isten Hatalmasságodnak egy napját tegye ezerré.

Az Hatalmasságod csauza, Hodor csauz hozá nekünk az Hatalmasságod levelit, kiben jelenti Hatalmasságod, hogy az Moldovai Aaron vajdát Hatalmasságod meg változtatta volna, és parancsolja Hatalmasságod rea vigyáznék, hogy ha ide az Nagyságod országára tartana, meg tartoztatván, az Hatalmasságod portájára küldenénk. Azért mihelyen az Hatalmasságod csauza ide érkezett, mindgyárást azon órába embereimet bocsátottam mindenfele és erősen meg hadtam mindenütt az odavaló határokban, hogy minden uton és módon azon legyenek, hogy ha Aaron vajdának ez országra leszen indulása rea vigyázzanak, ki ha kézbe akad, az Hatalmasságod parancsolatja szerént cselekeszem, mind ebben, s mind egyébb dolgokban, és fejem fennállattáig híven és igazán akarok Hatalmasságodnak szolgálni, mint kegyelmes uramnak, fejedelmemnek. Tartsa meg Isten Hatalmasságodat.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 373. Copie.)

Trad. Atotputernice, Nebiruitule Impărat, mie Domn în veci milostiv, după încredinţarea despre slujba mea în veci, Dumnezeu să facă Atotputerniciei Tale din o zi o mie.

Ceaușul Atotputerniciei Tale, ceaușul Hodor, ne-a adus scrisoarea Atotputerniciei Tale, în care ne vestește Atotputernicia Ta că Atotputernicia Ta ai mazilit pe Voevodul Aron din Moldova și ne poruncește Atotputernicia Ta să avem grije de el, că de va veni încoace în ţara Mariei Tale, prinzându-l, să-l trimitem acolo la Poarta Atotputerniciei Tale. Pentru aceea, îndată ce a sosit ceaușul Atotputerniciei Tale aici la noi, fără zăbavă, în acelaș ceas mi-am trimis oamenii în toate părţile și am poruncit strașnic pretutindeni la hotarele de acolo, ca pe toate căile și în toate chipurile să se silească, că dacă trecerea lui Aron-Vodă ar fi spre ţara aceasta, să fie cu grije la el, care dacă ar cădea în mână, fac după porunca Atotputerniciei Tale, atât în această treabă, cât și în altele, și vreau să slujesc pe Atotputernicia Ta cu credinţă și aievea, până îmi stă capul sus, ca pe Domnul meu milostiv și Principele meu. Dumnezeu să vă ţină pe Atotputernicia Ta.

196.

[Alba-Iulia, Iunie 1592.]

Principele Sigismund Báthory către Ziaus paşa-vizir.

Înţelegând porunca sultanului îl asigură că a dat ordin în toată ţară, să pândească pe Aron-Vodă şi de-l va putea prinde, îl va trimite la Poartă.

Responsum Ill^mi^ Principis ad literas Ziaus bassae, in quibus de detinendo Aaron Vaivoda Moldaviae scripsit.

Nagyságos Bassa és énnekem az Hatalmas Császár után bizodalmas Uram és Apám. Szolgálatom ajánlásának utánna.

Nagyságodnak ezt akarám értésére adni, az Hatalmas Császár küldte hozzám csauzát levelével, kiben parancsolja, hogy ha az Moldovai Áron Vajda, kit ő Hatalmassága meg változtatott, ide mi felénk fogna, vigyáznánk reá, hogy kézbe akadna, és minden pénzivel, marhájával oda küldenénk az portára. Azért mi mindenkor aztevők vagyunk, amit ő Hatalmassága parancsol, és ugyan azon órába, a melybe az ő Hatalmassága parancsolatja hozzánk juta, mindenfele emberinket bocsáttuk, és erőssen meg hadtuk, gondot viseljenek rea, hogy ha erre az ő Hatalmassága országára leszen indulása, el ne mehessen, hanem kézbe akadjon, és ha kézbe akad, az ő Hatalmassága parancsolatja szerént mindgyárást oda küldjük az portára. Azért Nagyságod igy adhatja értésére az Császárnak is, mert mind ebben s mind egyébb dolgokban fejem fennállattáig híven és igazán akarok szolgálni. Nagyságodnak is ajánlom szolgálatomat, mint bizodalmas uramnak, apámnak. Tartsa meg Isten Nagyságodat.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 373. Copie.)

Trad. Mărite Paşe şi, după Puternicul Impărat, Domnul şi Părintele meu cu credinţă. După încredinţarea despre slujba mea.

Am vrut să aduc la cunoştinţa Măriei Tale, că Puternicul împărat a trimis la mine pe ceaşul său cu scrisoare, în care îmi porunceşte, că dacă voevodul moldovean Aron, pe care Puternicia Sa l-a mazilit, ar veni încoace către noi, să avem de grije să ne cadă în mâini şi să-l trimitem acolo la Poartă cu toţi banii şi averea lui. Pentru aceea noi în totdeauna făceam după cum porunceşte Puternicia Sa şi în ceasul în care a ajuns porunca Puterniciei Sale aici la noi, ne-am trimis oamenii în toate părţile şi am poruncit cu străşnicie să aibă grije, că de îi va fi pornirea încoace spre ţara Puterniciei Sale, să nu poată trece, ci să ne cadă în mâini şi dacă ne cade

în mâini, să-l trimitem numai decât acolo la Poartă, după porunca Puterniciei Sale. Astfel Măria Ta aşa să-i dea de ştire şi împăratului, căci atât în treaba aceasta, cât şi în toate celelalte, vreau să slujesc cu credinţă şi aievea, cât timp îmi stă capul sus. Mă ofer şi Măriei Tale cu slujba mea, ca Domnului şi Părintelui meu cu credinţă. Dumnezeu să vă ţină pe Măria Ta.

197.

Lita ungurească, 11 Iunie 1592.

Paul Gyulai către comitele comitatului Turda, Ioan Gerendi.

Fiind în casa sa principele Sigismund Báthory, pe care l-a adus în plimbare pe aceste locuri frumoase şi chiar pe plută dela Lupşa până la Buru, îl vesteşte că, fiind mâine seară la dânsul în Hărăstaş, să invite pe principe a rămâne acolo peste noapte, ceeace principele nu ştie.

Szolgálatom ajánlása után. Isten Kegyelmednek adjon sok jókat. Legyen hála Istennek, hogy asszonyom ű Kegyelme meggyógyult; kin bizony nagy örömem vagyon.

Sok szóval nem irhatok Kegyelmednek, miért hogy urunk ű Nagysága házamnál vagyon, és én mint szegény gazda, ha nem egyébbel mégis ű Nagysága körül való forgolódásommal laeti hospitis officio fungi cupiens sok irásra nem érközöm. Lupsán egy ebédön vendéglöttem ű Nagyságát. Az Aranyason Borrévig mind szekereinkkel, kocsinkkal szép ernyős szálakon jüttünk alá; konyhánk is az szálakon volt, ugyan mentünkben eleget sütöttek, főztek, jeges csöbrökben borunk elég volt, hegedű és síp szóval és puskák harsogásával az víz két felén való kűsziklák zengöttek etc.

Ide tegnap circa horam quartam venimus. Ez mai csötörtököt is könyörgésömre itt mulatja el ű Nagysága. Holnap fölöstököm után indulunk innet, estvére Harasztosra megyönk, sed hoc secreto dictum et auditum sit. Kegyelmed occurráljon ű Nagyságának az Aranyason tul, az körösztösi határon és invitálja Kegyelmed ostendente officii és amoris gratia, de azért firmiter decretum est, hogy ű Nagysága most Kegyelmedhöz nem megyön.

Ên alig várnám, hogy Kegyelmeddel szólhatnék de nostro itinere; mert még azt sem tudom, hol legyön első megszállásunk vasárnap, Ujvárról való eljüvésünk után. Im meghadtam itt való ispánomnak, hogy valami zabot vitessön Hadrévre: talán

ott kelletik megszállanunk. Azért Kegyelmned is, az én szolgálatomért, ugy gondolkodjék erről, hogy mihelt egymással szömben leszünk, mingyárt deliberatiónk lehessön erről. Neköm Kegyelmedben vagyon bizodalmam, hogy Kegyelmed segétségével mehetök házamhoz sine dedecore et irrisione hominum. Tartsa és áldja meg Isten Kegyelmedet.

Datum in Léta, die 11. Iunii 1592.

Servitor addictissimus: P. G. mpr

(Biblioteca Batthyaneum. Alba-Iulia. Autograf.)

Adresa: Generoso domino Ioanni Gerendi de eadem, comiti comitatus Tordensis etc. Domino mihi observandissimo.

Pe dos (*cu mâna adresatului*) 1592. In Iunio. D(omini) Pauli Giulaii.

Trad. După încredințarea slujbelor mele. Dumnezeu să deie Domniei Tale multe bunătăți. Slavă Domnului că Doamna soție a Domniei Tale s'a vindecat; mare este bucuria mea din această pricină.

Nu pot scrie Domniei Tale cu vorbe multe, căci Măria Sa Domnul nostru este la casa mea și eu ca o gazdă sărmană, dacă nu prin altceva, totuși ostenindu-mă pe lângă Măria Sa *laeti hospitis officio fungi cupiens*, nu-mi ajunge vremea pentru mult scris. In Lupșa am ospătat pe Măria Sa cu o masă. Am coborît pe Arieș până la Buru cu carele și cu trăsurile pe plute frumoase și umbrite; am avut și bucătăria pe acele plute, așa că în drumul nostru au fript și au fiert cu îmbelșugare, am avut vin cu îndestulare în ciuberele cu ghiață, stâncile din amândouă părțile drumului au răsunat de cântecele lăutelor și ale flautelor și de pocniturile puștilor etc.

Aici am sosit ieri circa ceasurile patru. Și ziua de azi, Joi, la rugămintea mea, o petrece aici Măria Sa. Mâine după gustarea de dimineață, plecăm de aici, seara suntem la Hărăstaș, *sed hoc secreto dictum et auditum sit.* Domnia Ta să-l întâmpini pe Măria Sa dincolo de Arieș, în hotarul Hărăstașului și să-l poftești Domnia Ta *ostendente officii* și *amoris gratia*, dar pentru aceea *firmiter decretum* că Măria Sa acum nu merge la Domnia Ta.

Eu de abiă aștept să pot vorbi cu Domnia Ta *de nostro itinere*; căci nu știu unde să ne fie popasul cel dintâi Duminecă, după ce ne vom întoarce dela Uioara. Iată am poruncit logofătului meu de aici, să trimită ceva ovăz la Hădărău; poate că vom fi nevoiți să mânem acolo. Dar și Domnia Ta, pentru slujba mea, astfel să chibzuești, că îndată ce vom da față, fără zăbavă să ne putem sfătui despre aceasta. In Domnia Ta am încredere că cu ajutorul Domniei Tale, mă voiu putea întoarce la mine acasă *sine dedecore et irrisione hominum.* Dumnezeu să vă țină și să vă blagoslovească pe Domnia Ta.

198.

Alba-Iulia, 21 Iunie 1592.

Principele Sigismund Báthory către solul Pancraţiu Sennyei.

Pentru întregirea instrucţiunii sale generale, îi mai comunică şi alte lucruri, între cari să caute să afle şi pricina mazilirii lui Aron-Vodă.

Egregie nobis sincere dilecte, salutem et favorem.

A' miképpen Kegyelmedet innet el bocsátván mindenekről elegendő Instructióval bocsáttuk[1] azonképpen el hittük, hogy azt előtted viselvén mindenben ahoz tartottad magadat. Miért hogy pedig annak leg főbb czikkele az adó dolga volt, hisszük, hogy abban is ugy procedáltál s ugy forgolódtál, hogy minden jó véget érhettél benne, kire ezután is minden uton gondodnak kell lenni, hogy attól meg szabadulhassunk, kit minemő szavokkal kelljen ott agálnod is, az szókat mind érted, kikhez most ez is accedált, hogy az Németek felé ujobban készen lételünkkel kell lenni, kire mennyi költség menyen, meg tudod mondani, ki nem egy adót, hanem többet teszen, ez pedig az necessitas csak nem continue vagyon rajtunk, ugy annyira, hogy effélékre való gondviselésünk és költségünk tejességgel exhauriált bennünket, kiért illik, hogy az portának is külömbb tekénteti legyen reánk, és ne ugy, mint ellenségivel, mint az Németekkel, az kiken azt meg vették, hanem mint subditusival és hiveivel cselekedjenek ebben velünk. Efféle szókat, és többeket is pro ratione temporum et loci agálhatod a' dolgot, hisszük is, hogy Isten jó successust ad benne, mivel hogy az Dobraiakiakon is ugy értjük, meg nem vették, és tekinteti leszen az császárnak igazságunkra.

Most aminemű dologról irtunk az portára, im meg érted az levelek mássából, az leveleket Bornemiszával adjátok be, meg mondván, hogy nekünk éjjel, nappal arra vagyon leg főbb gondunk, miképpen az hatalmas császárnak mindenben hivségünket meg mutathassuk. Most csak ezzel az hirrel kellett emberünket oda bocsátanunk. Ezután is az mit hallunk, mindeneket hiven értésére adunk az portának. Osztán legyen vigyázások rea, mint fogadják ezeket az hireket, és mint mozdulnak meg rajta.

Az só dolgáról Nagy János az császár parancsolatját küldte vala ki, kit mi mindgyárást az Tefterdárnak küldtünk vala

1 Instrucţiunea din 17 Fevruarie 1591 sub No. 158.

Tömösvárra, de mivel hogy az bassa változása lett ez alatt, az Teffterdár nem ugy igazitotta szentén el, a mint kivántatott volna, kiért hisszük, hogy ismég ugyan csak ezen veszekedő állapotban leszen, hanem Kegyelmed ujobban add értésére az bassának, miben legyen a dolog, mint jobban meg érted ez levelekből, és az jedzésből is, kit arról küldöttünk, hogy az dolgot valóban meg érthessed, noha Nagy Jánosnál is az mely levelek vadnak, csak abból is meg láthatod, mi volna az mi kivánságunk, tudni illik, hogy senki ne kapna az sóba, hanem venne minden ember szabadon, mint annak előtte. Erre ugyan oly parancsolat kellene, kiben az expresse volna specificálva, ne fortélozhatná az Teffterdár, hanem értené valóba az császár akaratját. Ezért is érte legyen Kegyelmed, meg látván ugyan ott, mint irják az parancsolatot, hogy ne essík heába érette való fáradtságtok, törekedéstek.

Aminemő dologgal ide jött hozzánk Mehmet csauz, hisszük azt is tudtodra lenni, kiről ott ha mi szó ujobban esett, és mint viseli abban magát az bassa hozzánk, mennyen végére Kegyelmed és irja meg.

Az moldovai Aron vajda változása is honnan történt, és ki volt ebben fő eszkőz, meg értsed, és ird meg mi nekünk.

Az vég beliek ha mit inditanának ellenünk, igen rea vigyázzon Kegyelmed, és ellenek is légy mindennel, mint jobban lehet, ha szükség mutatja.

Az föld iratása, ide ki, az Sabay begh iró deák halála után miben maradott, és ha ki succedál neki, jól meg tudakozzad felőlle és arról is idein certificáljon Kegyelmed, vagy pedig, ha mi egyébb akaratjokat értetted felőlle; egyébb dologról is mindenekről irjon Kegyelmed, és ott legyen a' míg kivántatik, gondot viselvén szorgalmatosan mindenekre. Vale. Datum etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 375. Copie.)

Trad. Precum te-am trimis de aici pe Domnia Ta cu îndrumări îmbelşugate despre toate, tot aşa am crezut că, avându-le acelea totdeauna înaintea ochilor, te-ai şi ţinut de ele. Iară fiind că dintre acelea cel mai de căpătâi lucru a fost treaba birului, credem că şi în treaba aceea ai purces şi te-ai învârtit astfel, că ai putut să-l duci la sfârşit bun, de aceea trebue să ai şi de aici înainte, pe toate căile, grije, ca să ne putem scăpà de el, căci ştii şi vorbele cu cari trebue să te porţi acolo, la cari acum s'a mai adăogat şi aceasta, că faţă de Nemţi trebue să fim de iznoavă pregătiţi, ştii să spui câtă cheltuială ne face şi aceasta, care cheltuială face nu cât un bir, ci cât mai multe

biruri, iar această nevoe fiind aproape neîncetată asupra noastră, întru atâta, în cât grija și cheltuiala noastră din această pricină ne-a istovit cu desăvârșire, de aceea se cuvine ca și Poarta să ne aibă mai ales în vedere și să nu se poarte astfel cu noi ca și cu niște vrășmași, ca Nemții, ci să se poarte față de noi ca cu supușii și credincioșii săi. Cu astfel de vorbe și cu altele mai multe *pro ratione temporum et loci* poți să lucrezi în treabă, și credem că Dumnezeu îți va da izbândă bună în ea, căci aflăm că nici dela Dobreni nu au luat și împăratul va luà în seamă dreptatea noastră.

Despre ce fel de treburi am scris acum Porții, vei afla, iată acum din masa[1] scrisorilor, scrisorile să le predați acolo prin Bornemisza, spunând că noi ziua și noaptea avem cea mai mare grije de aceea, cum să ne putem arătà credința în toate față de puternicul împărat. Acum am fost nevoiți să ne trimitem omul acolo numai cu această veste. Și de acum înainte vom da de știre Porții toate cele ce vom auzì. Apoi să fiți cu băgare de seamă, cum se primesc știrile acestea acolo și cum se mișcă ei după ele.

In treaba sării, Ioan Nagy a trimis aici porunca împăratului, pe care noi fără zăbavă am trimis-o Teffterdarului la Timișoara, dar fiind-că de atunci s'a întâmplat schimbarea pașei, iară Teffterdarul nu a îndrumat-o pre cum s'ar fi cerut, din acea pricină credem că iarăș va fi tot în acea stare de gâlceavă; dară Domnia Ta de iznoavă dă știre pașei, cum stă acea treabă, după cum înțelegi mai bine din scrisorile acestea, ca și din însemnarea pe care ți-am trimis-o despre acea treabă, ca acea treabă să o poți înțelege într'adevăr, cu toate că poți vedeà și scrisorile cari sunt la Ion Nagy numai pentru aceea, să știi care ar fi dorința noastră, anume ca nimeni să nu se facă stăpân pe sare, ci să iee slobod fiește ce om, ca și odinioară. Pentru aceasta cu adevărat că ar trebui o astfel de poruncă, în care să fie pomenit în chip deslușit aceea, ca să nu o poată răstălmăci prin șiretenii Teffterdarul, ci să afle cu adevărat voia împăratului. Să te ostenești așadar și pentru aceasta, să vezi Domnia Ta tot acolo, cum se scrie porunca, pentru ca să nu vă fie zadarnică osteneala și strădania pentru ea.

Credem că știi cu ce treabă a venit aici la noi ceaușul Mehmet, Domnia Ta află și scrie-ne dacă acolo a mai fost vorbă despre aceea și cum se arată pașa față de noi în acea treabă.

Să afli și să ne scrii, de unde s'a întâmplat schimbarea lui Aron-Vodă din Moldova și cine a fost în această treabă unealta de frunte.

Să fii cu mare băgare de seamă Milostivirea Ta, dacă pornesc ceva împotriva noastră cei dela margine, și dacă este nevoie, să le fii împotrivă după cum poți mai bine, în toate.

Să iscodești bine, cum a rămas conscripția pământului aici, după moartea diacului Sabay begh și cine-i urmează și să mă vestești și despre aceea de vreme, sau dacă ai înțeles vre-o altă voe a lor despre această treabă; și să ne scrii Domnia Ta și despre alte treburi, despre toate, și să rămâi acolo, până când va fi de nevoe, având grije cu osârdie de toate.

[1] Inseamnă *copie*, cuvânt împrumutat din limba ungară și folosit mult în vremea aceasta.

199.

Kraków, 25 Iunie 1592.

Notarul public Simon Swiekowski către Ioan de Marin Poli.

La cererea lui, traduce în mod autentic un răvaş românesc al lui Petru-Vodă Şchiopul, pe care i l-a tradus în limba polonă George Palamedes.

In nomine Domini amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno a Nativitate eiusdem Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, indictione quinta, die vigesima quinta Iunii, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris et Domini nostri, Domini Clementis divina prudentia Papae Octavi, anno primo. In mea notarii publici et testium infrascriptorum ad id specialiter vocatorum et rogatorum praesentia, constitutus personaliter Nobilis Ioannes de Marin Poli Ragusinus principalis pro se ipso habens et tenens suis in manibus recognitionem quandam ex lingua Vallachica per nobilem Georgium Palamedem in Polonicam translatam, qui etiam cum dominis Bogdano Ieres legitimo haerede Moldaviae, et Stanislao praedicti Bogdani gladifero recognoverunt et medio iuramento fassi sunt recognitionem illam esse manu propria Petri Palatini Moldaviae scriptam. Quae quidem recognitio erat sana et integra, non abrasa, neque in aliqua sui parte suspecta, sed omni prorsus vitio et suspicionis nota carens, et erat infrascripti tenoris. [1]

Hanc autem recognitionem suprascriptam ego infrascriptus Notarius in Latinus transtuli:

Dedi et concessi teloneum Ioanni, ut et curam illius, et authoritatem absolutam habeat, transitum omnium, tam fluminum, quam portuum terrestrium totius terrae Moldaviae, et ut omnes illi obediant. Datum XV. Augusti 7099 a principio Mundi. [2]

Hanc recognitionem scripsit ipse Princeps Vallachiae, Petrus Palatinus in lingua Vallachica, manu sua propria, et ego Georgius Palamedes ex Vallachica lingua in Polonicam sic converti, et fidem facio esse scriptam manu propria supradicti Principis Vallachiae.

Idcirco ego infrascriptus notarius publicus a supradicto domino Ioanne requisitus, hanc recognitionem in formam istam

---

1 Omis textul polonez. 2 Adică 15 August 1591.

sive instrumentum publicum redegi, signoque et subscriptione mei notariatus publici consuetis communivi, ut huic scripto tanquam originali in quocumque foro, magistratu et iudicio fides adhiberi possit plenaria. Super quibus omnibus et singulis praemissis idem dominus Ioannes Ragusinus sibi a me notario publico infrascripto unum vel plura, publicum seu publica, et hoc praesens transumptum in forma vidimus, sive instrumentum publicum fieri atque confici petiit. Acta fuerunt haec Cracoviae, in domo habitationis meae infrascripti Notarii. Anno, die, mense et Pontificatu quibus supra, praesentibus nobilibus Hieronimo Maza Veneto, Gasparo Trusardo, et Ioanne Swiekowskii, testibus ad hoc vocatis et rogatis.

Et ego Simon Swiekowski Nobilis olim Ioannis de Maiori Swieki, clericus Posnaniensis dioecesis, publicus Sacrae Apostolicae et Imperiali Notarius.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Busta 533.)

200.

Wien, 27 Iunie 1592.

Franciscus Kopacsi către împăratul Rudolf II.

Raportează despre cele două proiecte de căsătorie ale principelui Sigismund Báthory în Germania şi Italia, după cari acum se aude că ar vrea să peţească fata comitelui George Zrinyi.

M^ti V^rae constat, Vaivodam Transylvanum matrimonium affectasse cum una filiarum principum comitum ad Rhenum; pro qua re ante annum iam et menses circiter septem splendida etiam fuerat missa a Bathoraeis legatio;[1] quanquam non ultima erat causa illius legationis cum Saxonna et Chasmiro eam (ambo enim tunc iuvabant) necessitudinem amicitiae confirmandi, quam rex Stephanus cum eis fecerat.

Res quum ex animi sententia non successit, eiusdem matrimonii causa se in Italiam converterat, ut pontificis et ducis Florensis authoritate ex Ursinorum familia uxorem duceret. Res ithic quoque frustra cessit.

---

1 Acest lucru este cu totul necunoscut, ştim însă că Sigismund trimisese în luna Noemvrie 1590 patru cai turceşti ca dar electorului palatin Frideric la Heidelberg prin Grigorie Csáki şi se vede că el se interesase atunci şi în privinţa unei logodne, ce s'ar puteà face cu vre-o prinţesă de pe acolo. (Szamosközy, *op. citat*, vol. IV, p. 23.)

Hunc Vaivodae conatum Caesar Turcarum cognovit; misso superioribus mensibus chausio,[1] serio ac minaciter illi interdixit, ut penitus hanc cogitationem abiiciat, neque se aut matrimonio, aut aliqua affinitate cum extraneis principibus coniungat; nisi pareat, se illum statim a gubernatione amoturum et alteri traditurum. Credibile est, Vaivodam hoc mandato perterritum, convertit se ad Ungaros. Fama, admodum tenuis, sed ad me iam ante fere tres menses certo perscripta (literae a familia enim, dum Pragae essem, conservatae) illum comitis Georgii a Seryn filiam ambire. Sat ille affinitatum, sat clandestinos fautores in Ungaria habet. Fortassis non abs re futurum est, eum maiores vires non pati in Ungaros sibi comparare, praeter eas, quas habet.

(Hofkammerarchiv. Wien. Fasc. 15558. Siebenbürgen.)

201.

Innsbruck, 6 Iulie 1592.

Andrea Unterpergher către duca di Mantova e Monferrato.

Sosirea lui Petru-Vodă Şchiopul cu o suită de 18 trăsuri elegante. Primit de către arhiducele Ferdinand cu ploconuri, fu găzduit afară din oraş în palatul domnilor Fugger şi învitat la vânătoare, dar se crede că va pleca în Italia.

Gionse hieri in Alla il Prencipe Moldavo con 18 coggi e 36 cavalli, tutti in gualdrappe di veluto. Fu presentato da parte di questa Altezza di due carrete de diversi vini, d'una quantità di biada da cavalli et de molti pesci. Fu alloggiato fuori della città nel palazzo de Signori Fiegeri;[2] resterà a queste caccie e partirà doppo per Italia, per quanto così improviso intendo. Posdimane et forsi ancho dimane andrò insieme con il Dietz a fargli reverenza et darmeli a conoscere per quello che trattò con il suo interprete, che mandò qua per ambasciatore, et di quanto seguirà darò ragguaglio a V^ra^ Altezza Serenissima.

Da Inspruch, li 6 Luglio 1592.

(R. Archivio di Stato. Mantova. Filza Gonzaga 548.)

202.

Şimleul-Silvaniei, 10 Iulie 1592.

Ştefan-Báthory de Somlyó către papa Clemente VIII.

Mulţumindu-i pentru cele două breve primite, îl asigură că va face tot posibilul pentru promovarea religiunii catolice.

1 Scris cu fonetica următoare: schawusio. 2 Id est Fugger.

Beatissime Pater, post pedum oscula beatorum.

Me et servitia mea humiliter Sanctⁱ vestrae defero.

Duo ad me brevia nomine Stis vestrae perlata sunt, plenae paternae erga me charitatis et affectionis; alterum per Stephanum Iosikam Sermi Principis nostri cubiculi praefectum, alterum per Rmum dominum Attilium Amalteum, Stis vestrae nuntium, utrumque ego summa cum animi demissione accepi, una cum mandatis Stis vestrae. Et quidem, quod ad meam fidem erga Stem vestram attinet, et summum Religionis promovendae studium, et si abundae ex actis superiorum temporum omnibus constet, hortatu tamen paterno Stis vestrae, omnes conatus, omnia denique studia ad promovendum negotium Religionis, conferam, hocque ut Stas vestra de me sibi persuadeat humiliter oro. Reliquum est, ut me paterno amori et benevolentiae Stis Vestrae commendem, quam Deus nobis et Ecclesiae suae, diutissime incolumem conservet.

Datae in Somlio, 10. Iulii Anno 1592.

Sanctitatis Vestrae Humillimus Servus

Ste: Bathori de Somlio mpr.

Adresa: Sanctissimo Domino Clementi Octavo Pontifici optimo. Domino clementissimo.

(Arch. Vat. Roma. Borghese III. 124 b fol. 14. Autograf.)

203.

Innsbruck, 13 Iulie 1592.

Andrea Unterpergher către duca di Mantova e Monferrato.

Petru-Vodă Şchiopul nu s'a putut încă învoi cu arhiducele în chestiunea şederii şi a cheltuelilor sale de aci. Însă curg uneltiri ca să-i scoată din mână 100,000 de galbeni pe o dobândă de 5% plătibilă de către Cămară. Are un băiat (Ştefăniţă-Vodă) cum natura nu poate crea mai frumos, iar azi îi sosesc cucoanele suitei.

Si è trattato in modo con questo Prencipe Moldavo, che havemo la fermezza che s'egli non si accomoda col Sermo Arciduca si accomoderà con Vra Altezza. L'accomodarsi qua trovasi impossibile, ma le danno buone parole per cavarli di mano 100/m ducati et dissegnarli li frutti a cinque per cento, sopra la Camera. Bisogna che io giuochi con destrezza sin che Sua Altezza è risoluta. Egli è stato qua et oggi li vengono le sue donne. Ha il più bel figliuolino et ben creato che possi farne la natura. Ha anchora de bellissimi cavalli turchi, ma tutti da 7 anni in suso, e ne venderia.

Da Ispruc, li 13 Luglio 1592.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Gonzaga busta 548.)

204.

Şimleul-Silvaniei, 18 Iulie 1592.

Baltazar Báthory de Somlyó către papa Clemente VIII.

Îi mulţumeşte pentru scrisoare, asigurându-l că va sta întotdeauna la dispoziţia sa în favorul religiunii propriilor săi strămoşi.

Sanctissime ac beatissime in Christo Pater Domine, Domine mihi clementissime. Post oscula beatissimorum pedum Sanctitatis Vestrae.

Quod Sanctitas Tua gravissimis scio curis implicita, me tanta locorum distantia a S^tate^ Tua dissitum litteris suis singulari quodam in catholicam fidem ardore refertis, salutare non est dedignata, magnam hac re felicitatis meae accessionem factam esse censeo, agoque, pro hac clementia S^tatis^ Tuae in me declarata, maximas quas possum gratias. Cum autem Sacrosanctam Sedem Apostolicam, maiorum meorum insistens vestigiis semper veneratus sim, ac incremento catholicae religionis in his partibus miserabiliter exagitatae nihil unquam magis studuerim omnem operam, studium, immo fidem meam in eo ponam, ut voluntati S^tatis^ Tuae cum ex litteris, tum vero ex relatione Rev^mi^ in Christo patris domini Amaltei cognitae a me satisfiat; et ut deinceps quoque Sanctitas Tua mihi pro arbitrio suo mandet, humillime supplico: experietur sane me ad quaelibet mandata S^tatis^ Tuae exequenda, pro tenuitate mea esse obsequentissimum obedientissimumque famulum. S^tatem^ Tuam ad vota quam felicissime valere desidero.

In arce Somlio, die XVIII. mensis Iulii. Anno Domini M. D. XCII.

S[anctitatis] V[estrae] Humillimus S[ervi]tor
Balthasar Bathori de Somlio mpr.

Adresa: Sanctissimo ac beatissimo in Christo Patri Domino, Domino Clementi, Divina providentia papae Octavo, Sanctae ac universitatis ecclesiae pontifici maximo. Domino, Domino clementissimo.

(Arch. Vat. Roma. Borghese III. 124 b fol. 16.)

205.

Alba-Iulia, 20 Iulie 1592.

Matteo Foresti către duca di Mantova e Monferrato.

Despre prietenia principelui către dânsul şi ştirea cum că Andrei Báthory cardinalul se află în Ardeal.

Se qui vi fosse, Ser^mo Sig^re, la comodità de' corrieri come sono in Italia, subito havrei scritto a V. A. Ser^ma, ma con l'occasione d'un ambasciatore mandato da Sua Santità a questo Ser^mo Principe non ho voluto mancare humilmente far riverentia a V. A. Ser^ma facendole sapere come l'amicitia di V. Altezza collata più cara a questo S. P. che se io gli havesse portato un grandissimo tesoro, e V. Altezza lo vederà in effetto, si come le promisi a questo Settembre, quando me, o altri Sua Altezza manderà.

L'Illmo Sig^r Cardinale si trova in Transilvania, e lo salutai in nome di V. Altezza, e così m' ha pregato far il simile con V. A. Ser^ma alla quale humilmente le faccio riverentia.

Di Alba Iulia, Transilvania, alli 20 Luio 1592.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Busta 533.)

206.

Pratolino, 1 August 1592.

Belisario Vinta secretario către Simon Genga.

Îi comunică amănuntele pentru cari nu s'a putut da de soţie sora marelui duce principelui Sigismund Báthory, temându-se şi de mânia sultanului, dela care s'a auzit că nu i-a prea plăcut că Báthory vrea să se însoare cu o principesă din Italia.

Venne già l'Ecc^mo Signor duca di Bracciano al battesimo, et ci venne anche l'Illmo Signor cardinale Sforza, et havendo havuto il Signor duca sempre gran voglia di non allontanare da sè questa Signora, sua sorella, et essendogli chiesta dal Sig^r duca di Segni, nipote del Sig^r cardinale Sforza, si risolvette a darglene; et ne fece così grande instanza, che il Ser^mo granduca, mio Signore, essendo sua sorella, non seppe disdire all'Ecc^za Sua, et si dispose a consolarla, et acconsentì, et così si è stabilito l'accasamento della sudetta Signora con il prefato Sig^r duca di Segni, et presto se ne celebreranno le nozze, et il Signore Dio le prosperi.

L'Altezza Sua haverebbe havuto grande inclinatione di maritarla in coteste bande, ma finalmente in queste cose bisogna anche sodisfare a quei che ci hanno l'interesse maggiore: et veramente ci sospese anche molto un avviso che havemmo di Costantinopoli, che il Gran Signore facesse gran romore et risentimento perchè il Sig^r principe di Transilvania volesse pigliar moglie in Italia, et congiungersi senza sua licentia con il granduca di Toscana.

I matrimonii particularissimamente gli dispone et guida Dio. Questo so io ben dire a V. Signoria, et santamente glene affermo che il granduca, mio Signore, ama et stima singularissimamente di cuore cotesto grande et valoroso principe, et dovunque possa impiegarsi per suo contento et servitio, lo farà di buonissima voglia con tutti li più vivi effetti che possino uscire dall'Altezza Sua. Alla persona di V. Signoria il granduca conserva affettionatissima inclinatione, et come ella non sia più occupata nel servitio di cotesto virtuosissimo principe, l'aspetta, et la raccoglierà qua con grande amore, et con quelle utili et grate conditioni che ella sa, et di me si assicuri che io gli desidero ogni maggior bene, et che mi affaticherò sempre per ogni suo beneficio et servitio; et raccomandandomi caramente al Sig^r Fabio suo, del quale non ho mai più sentito nuove da che si partì di qua, bacio la mano di V. Signoria.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 280 fol. 164. Concept.)

207.

Innsbruck, 11 August 1592.

Andrea Unterpergher către duca di Mantova e Monferrato.

Petru-Vodă Şchiopul a plecat pentru zece zile la Arco, însoţit de 12 persoane.

Il Moldavo se ne andò a Arco con duodeci persone et tornerà in diece giorni. Non bisogna moversi a niente sin'che non ha concluso con questa Altezza, et poi V^ra Altezza a me lassi la cura.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Gonzaga busta 548.)

208.

Innsbruck, 31 August 1592.

Andrea Unterpergher către duca di Mantova e Monferrato.

Petru-Vodă Şchiopul întorcându-se, a luat cu chirie pentru iarna ce vine trei palate în Trento şi totodată se continuă tratativele cu arhiducele Ferdinand pentru şederea sa în Tirol.

Il Moldavo è ritornato. Ha presi per questa vernata ad affitto tre palazzi in Trento. Sta in espedicion' con questa Altezza et di subito poi si attenderà per effettuare il desiderio della Altezza V^ra che prima non conviene et caderei io in disgratia di qua, et V^ra Altezza daria disgusto grande. Si assicuri che io non vi amanco.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Gonzaga busta 548.)

209.

Innsbruck, 14 Septemvrie 1592.

Andrea Unterpergher către Monsigñore Petrozanni prot. Apostolico.

Il liniştește în afacerea cu voevodul din Moldova.

Il Vaiuoda o Prencipe Moldavo son certo che serà d'utile a Sua Altezza et a cotesto stato, ma caro Signore, bisogna portare un puoca di pacientia. Sa Dio s'io scordo questa impresa o altre che siano in servitio di Sua Altezza.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Gonzaga busta 548.)

210.

[Istambol, Septemvrie 1592.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Il vesteşte că a dat înapoi scaunul Moldovei lui Aron-Vodă, împotriva căruia a lucrat un Petru afirmând că e fiul lui Alexandru-Vodă, care de va intra în Moldova de prin Polonia să trimeaţă oaste şi să-l prinză.

Literae Imperatoris exhibitae per Musztafa Csauz antiquum Albae 18. Septembris Anno Domini 1592.

Uraknak urának, Bathori Sigmondnak jó szerencsét és köszönetemet irom.

Ezen parancsolatom oda jutván igy értsed. Áron vajdának ismég meg adtam az Moldovai vajdaságot, ki mikor innet oda akart indulni, egy lator, és hazug, Ördeg Péter nevü, azt költötte, hogy ő Sándor vajda fia volna, és el indulván Lengyel országból ugy adták értésemre, hogy Moldovában az vajdaságra akarna menni. Azért im irtam Lengyel királynak erős parancsolatot, hogy ez ő akaratjából vagyon, és gondot viseljen rea, és ez dolgot meg oltsa. Az Havasely vaidának s az Moldovainak is erős parancsolatot irtam, hogy szemeket fel nyissák. Hagyom neked is, hogy mindeddig az én portámhoz igazságodat, hivségedet mutattad, ebben is mutasd meg. Ez dologért régi szolgámot, Musztafa csauzt küldöttem hozzád, ki mikor oda érkezik, az minemü hivséggel eddig ide voltál, most is erre gondod legyen. Az a hazug, ha be érkezett Moldovában, mindgyárást küldj oda föl hadakozó embereket, puskásokat, az mennyivel meg írik, és azon legyetek,

hogy azt a' latort onnet ki üzzétek, ha penig eddig nem érkezett az lator oda, vedd eleit, oda ne bocsásd; ebben semmi késedelem ne legyen, hanem gondod legyen rea és most minden hivségedet meg mutassad. Ez dolog felől most parancsolatot küldtem az lengyel királynak, kit mindgyárást egy fő eszes emberedtől küldd meg neki. Te is ne felejtkezzél, hanem mindent, az mit értesz, ird meg énnekem. Az el mult hóban költ.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 386. Copie.)

Trad. Domnului Domnilor, lui Sigismund Bathori îi scriu noroc bun şi salutarea mea.

Ajungând acolo porunca mea de faţă aşa să înţelegi: Am dat de iznoavă voevodatul Moldovei lui Aron-Vodă, care când a vrut să plece de aici acolo, un hoţ şi mincinos cu numele de Petru Ordeg (Dracu) a scornit că el ar fi fiul lui Alexandru Vodă şi plecând din ţara leşească mi-au dat de ştire, că vrea să meargă să fie voevod în Moldova. De aceea am scris regelui leşesc poruncă straşnică, că dacă aceasta ar fi din voia lui să aibă grije şi să stingă această treabă. Am scris şi voevodullui moldovean şi celui din Ţara-Românească poruncă straşnică, să-şi deschidă ochii. Iţi poruncesc şi ţie, că precum ţi-ai arătat până acuma credinţa şi dreptatea către Poarta mea, aşa să ţi-o arăţi şi în aceasta. Pentru această treabă am trimis pe sluga mea veche, ceaşul Mustafa, la tine, care când soseşte acolo, cu care credinţă ai fost până acuma, şi acum să aibi grije de aceasta. Dacă acel mincinos a ajuns în Moldova, să trimiţi acolo numai decât oameni de oaste, puşcaşi, ca să fie de ajuns şi să vă siliţi ca să alungaţi de acolo pe acel tâlhar, iară dacă până acuma nu a sosit acolo acel tâlhar, ieai înainte, nu-l slobozi acolo; în această treabă să nu fie nici o întârziere, ci să aibi grije de ea şi să-ţi arăţi toată credinţa. Despre această treabă am trimis acum poruncă regelui leşesc, pe care să i-o trimiţi fără zăbavă printr'un om de al tău mare şi isteţ. Nici tu să nu uiţi, ci să-mi scrii toate ce vei afla. S'a făcut în luna trecută.

211.

Istambol, 25 Septemvrie 1592.

Friedrich Kreckwitz către împăratul Rudolf II.

Peste puţin va pleca de aci la Buda un renegat ungur pentru a vizita cetăţile turceşti şi a face inventarul muniţiunilor lor, iar azi a sosit la Poartă din Ardeal solia mare de 70 persoane a bătrânului sfetnic Francisc Kendy cu cancelarul Volffgang Kowachoczy.

Es wirdet ongefähr umb den halben Octobris aus Befelch Sultani ein Zausch von dieser Porten, *Rinegato Ungaro*, so dieses

Haus oft zu besuechen pflegt, hinausreisen, mit Befelch die *Artegleraria* und *Munition* zu Ofen, Pest, Gran, Fünfkirchen und auf andern Gränitzorten zu inventieren und zu beschreiben, auch die Soldaten, welche Sultans daselbst besoldt, zu sehen und zu vermerken, welches ohne Zweifel, ohne sonderbare Ursachen nit beschicht; etc.

Gleich jetzo werde ich eigentlich berichtet, dass vor wenig Stunden ein ansehenlicher Siebenbürgischer Gesandter, Kendy Ferentz genannt, ein alter Podagrawischer Mann, und neben Ihme desselben Palatini Cantzler, mit 10 Wägen, etzlichen Handtrossen und in die 70 Personen alhier ankommen. Dessen Werbung und Practica, hoffe ich durch guete Mittel zu erkundigen und Euer Kais. Mt. fürderlich underthänigist zu berichten.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

212.

[Moldova, Septemvrie 1592.]

Veli aga capugi-başa către principele Sigismund Báthory.

Sosind aci împotriva „tâlharului" Petru-Vodă, ordonă să-i trimeaţă în ajutor în cinci zile o oaste de 3000 soldaţi.

Interpretatio literarum Veli Agha Kapuchy Bassae 1592 die 25ª 7-bris per Ioannem Kapturi allatarum.

Az Erdéli királynak köszönetemet, szolgálatomat irom. Nagyságodnak levele jöve hozzám fő emberimmel együtt ezen hónak 14. napján vasárnap estve felé Moldovában az Zeret vize mellett. Áron vajda atyjafiaival várakoztunk, hogy néped érkeznék, szembe jön velem embered, leveledet mikor meg magyarázzuk, mindent, az mit benne irtál, meg értettük. Isten éltesse Nagyságodat, fényes legyen az orczád, mindenkor jól mondottál. Az Nagyságod levelit látván, igen örültünk, én is meg hittem, hogy az Hatalmas császárnak igaz vagy, adja Isten, hogy mindenkor jó hired, neved legyen. Nagyságod irta s izente, hogy az sereg hol találjon reánk, mert nem irtam volt meg, hol lennénk, sem azt, hogy az had mennyi lenne. Az mely levelit Nagyságodnak először irtam vala, azt mód nélkül irtam volt; az én levelem azért mikor Nagyságodhoz érkezik, két ezer puskás és ezer lovag legyen, kérem is Nagyságodat, ne mulasson velek, hanem küldje el, mert éjjel, nappal csak azokat várjuk. Irta volt Nagyságod,

hogy emberit itt sokáig ne tartanám, azért nem tartottam sokáig, hanem Nagyságodnak levelet irtam s izentem is az Nagyságod emberitől, kérem Nagyságodat, bocsássa el az hadat, érkezzenek hozzánk, szolgálhatnánk akkor Császárnak mikor ideje. Az Hatalmas császár után Nagyságodnak jó hire, neve leszen érette. Nagyságod meg bocsásson, Nagyságodat is meg látogattatom, de szénten most nem lehet, mert látja Nagyságod Moldova mint vagyon. Isten véget adván ebben, Nagyságodat emberem által meg látogattatom. Nagyságodat kérem érkezzík az had, hogy ödöd napra itt legyen. Igy értse Nagyságod. Az latorral most is mindenkor hadakozunk, csak Nagyságodtól várunk, mihelt az Nagyságod hada érkeznék, az vizen mingyárt által költöznénk. Nagyságod lássa, ha ötöd napra ide nem érkeznek, annak Nagyságod leszen az oka. Nagyságodat kérem, küldje el, irkezzenek ide ötöd napra, az Hatalmas császár mellett mi is valami szégyent ne valljunk.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 386. Copie.)

Trad. Scriu salutarea și slujba mea craiului Ardealului.

Scrisoarea Măriei Tale a sosit la mine împreună cu oamenii mei de frunte în ziua de 14 a lunei acesteia, Duminecă de către seară, în Moldova, lângă apa Siretului. Am așteptat cu rudeniile lui Aron-Vodă să-ți sosească norodul, când a venit către mine omul tău, și când am tălmăcit scrisoarea ta, am înțeles toate ce ai scris în ea. Dumnezeu să-ți deie viață Măriei Tale, strălucitoare să-ți fie fața, ai grăit bine în veci. Văzând scrisoarea Măriei Tale ne-am bucurat foarte și eu m'am încredințat, că ești adevărat față de puternicul împărat, să deie Dumnezeu, să ai totdeauna nume bun, slavă bună. Măria Ta ai scris și ai vestit unde să ne găsească pe noi oastea, căci nu scrisesem, unde suntem și acea oaste cât de mare să fie. Scrisoarea pe care am scris-o mai întâi Măriei Tale am scris-o fără modru, de aceea când sosește scrisoarea la Maria Ta, să fie două mii de pușcași și o mie de călăreți, și rog pe Măria Ta să nu zăbovească, ci să i trimită de sârg, căci ziua și noaptea numai pe ei îi așteptăm. Scrisese Măria Ta să nu țin vreme multă aici pe omul Măriei Tale, de aceea nu l-am ținut multă vreme, ci am scris Măriei Tale scrisoare și am și vestit pe Măria Ta prin omul Măriei Tale, rog pe Măria Ta să sloboadă oștirea, ca să sosească la noi, ca să putem sluji pe împăratul când îi e vremea. După Puternicul împărat, Măria Ta vei aveà slavă și nume bun. Să mă ierte Măria Ta, voiu cerceta și pe Măria Ta, dar chiar acum nu se poate, căci vezi Măria Ta, cum stă Moldova. Dând Dumnezeu să se isprăvească cu acestea, te voiu cercetà pe Măria Ta prin omul meu. Rog pe Măria Ta să sosească acea oaste, ca pe ziua a cincea să fie aici. Astfel să înțelegi, Măria Ta. Cu acel tâlhar ne oștim și acuma și totdeauna, numai dela

Măria Ta aşteptăm, îndată ce va sosi oastea Măriei Tale, trecem dincolo de apă. Să ştii Măria Ta, că dacă în ziua a cincea nu soseşte aici, Măria Ta va fi pricina aceleia. Rog pe Măria Ta, să o trimită, să sosească aici pe ziua a cincea, să nu păţim şi noi vre-o ruşine pe lângă Puternicul împărat.

213.

Alba-Iulia, 28 Septemvrie 1592.

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Potrivit poruncii primite porneşte o oaste în Moldova împotriva lui Petru-Vodă cu mandatul de a urca pe Aron-Vodă din nou pe tron.

Ad Imperatorem Turcarum die 28. Septembris Anno Domini 1592 datae.

Hatalmas győzhetetlen császár etc.

Az Hatalmasságod parancsolatját meghozá én nekem Musztafa csauz, az Hatalmasságod csausza, kiben parancsolja Hatalmosságod, hogy az mely Péter nevő ember Moldovában az Hatalmasságod országában, Áron vajda székét el akarná venni, azt onnet ki üzetvén, Áron vajdát előbbi helyére székiben ültetném. Azért miképen egyebekben, Hatalmas császár, mindenekben az Hatalmasságod parancsolatjához tartottam magamat, ebben is mindgyárást az tevő voltam, hadakozó népemet elrendeltetvén és fő emberimet adván eleikben őket innen oda Moldovában inditottam, kik eddig oda az felé is vadnak, kiknek meg is hadtam, hogy az mit az szükség és az dolognak mi volta eleikben ad, mindenben ahhoz tartsák magokat. Parancsolja azt is Hatalmasságod ezen parancsolatjában, hogy az mely parancsolatot Hatalmasságod lengyel királynak iratott, ki hozzám küldött, azt neki megküldeném. Azért azt is Hatalmasságod parancsolatja szerint fő emberimtől megküldettem neki, ki az mi választ arra teszen, azt ismét Hatalmasságodnak értésére adom és ezzel együtt ajánlom Hatalmasságodnak mindenekben fejem fennállattáig az én alázatos és hív szolgálátomat, mint kegyelmes uramnak, fejedelmemnek.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 387. Copie.)

Trad. Atotputernice, Nebiruitule împărat etc.

Porunca Atotputerniciei Tale mi-a adus-o ceaşul Mustafa, ceaşul Atotputerniciei Tale, prin care îmi porunceşte Atotputernicia Ta, că omul acela Petru, care vrea să cuprindă în Moldova, în ţara Mă-

riei Tale, scaunul lui Aron-Vodă, gonindu-l pe acela de acolo, să aşez pe Aron-Vodă în scaun, în locul său de mai înainte. De aceea, precum în toate celelalte m'am ţinut de porunca Atotputerniciei Tale, aşijderea şi în aceasta fără zăbavă am făcut la fel, orânduindu-mi oastea şi punându-i în frunte căpitanii mei, i-am pornit de aici în Moldova, cari până acuma şi sunt acolo, cărora le-am şi poruncit, ca totdeauna să se poarte după cum va fi nevoie şi după cum e firea lucrului. Mai porunceşte Atotputernicia Ta şi aceea în porunca Atotputerniciei Tale, ca porunca pe care a scris-o Atotputernicia Ta regelui leşesc şi a trimis-o mie, să i-o trimit acolo. Pentru aceea, i-am trimis-o prin omul meu de frunte, cum a fost porunca Maiestăţii Tale, iară răspunsul pe care îl va da acela la aceasta, iarăş îl voiu da de ştire Atotputerniciei Tale şi împreună cu aceasta încredinţez pe Atotputernicia Ta de slujba mea credincioasă în toate până îmi va sta capul sus, ca domnului meu milostiv, principelui meu.

214.

Alba-Iulia, 28 Septemvrie 1592.

Principele Sigismund Báthory către Veli aga capugi-başa.

Conform ordinului sultanului îi trimite ajutorul cerut.

Aliae ad Veli Agam Kapuchy Bassam, eodem tempore.

Az Nagyságod levelit meg hozák nekünk, kiben irja Nagyságod, miben legyen ott Áron vajdának állapotja. Kivánja Nagyságod, hogy segétségünket bocsátanánk oda, annak az ellenségnek onnet ki üzésére. Azért Nagyságodnak jó egészségben létét jó kedvvel hallottuk, jó akaratját és barátságát is Nagyságodnak örömest vettük. Az mi penig nézi az mi segétségünket, arról az Hatalmas császár is parancsolt volt nekünk, kire mi mint egyebekben mindenekben, ebben is mindgyárt készek voltunk, és hadakozó népünket el kiszétvén, fő emberünkkel együtt oda el inditottuk, kiknek meg is hadtuk, hogy mindenben az szükséghez tartsák magokat. Nagyságodnak is mindenben ajánljuk baratságunkat, jó akaratunkat. Tartsa meg Isten Nagyságodat.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 387. Copie.)

Trad. Ne-au adus scrisoarea Măriei Tale, în care scrie Măria Ta, care este starea de acolo a lui Aron-Vodă şi poftește Măria Ta să ne trimitem acolo ajutorul nostru, pentru gonirea afară a acelui vrăjmaş. Pentru aceea am auzit cu bucurie despre sănătatea Măriei Tale şi am înţeles bucuroşi bunăvoinţa şi prietenia Măriei Tale. Iar în ce priveşte ajutorul nostru, ne-a poruncit şi Puternicul Impărat despre el, la care noi, ca şi la toate altele, şi la aceasta am fost gata

numai decât şi pregătindu-ne norod de oaste, l-am pornit acolo împreună cu căpeteniile, şi le-am şi poruncit, să se poarte în toate dupe cum va fi nevoie. Şi Măriei Tale îi încredinţăm prietenia, bunăvoinţa noastră. Dumnezeu să vă ţină pe Măria Ta.

215.

[Moldova, Septemvrie 1592.]

Veli aga capugi-başa către principele Sigismund Báthory.

Sosind aci pentru a urca pe Aron-Vodă din nou în scaun, cere să-i trimeaţă în grabă vreo 2000—3000 de soldaţi în ajutor.

Interpretatio literarum Veli Aga Kapuchy Bassae, allatae Albam die 29ª Septembris. Anno Domini 1592.

Uraknak urának, Erdéli vajdának köszönetemet, szolgálatomat irom.

Az Hatalmas császár Áron vajdájának, ki Nagyságodnak régi barátja, hivségét és igazságát látván, az Moldovai vajdaságot jó akaratjából ismit neki adta, és engemet azért küldött vele az Hatalmas császár parancsolatjával, hogy őtet székibe ültessem; értvén pedig azt, hogy mostan valami latrok föl kiszülvén oda jöttenek volna az országba, és az föld népe igen meg rémölt tőlök, azért Nagyságod az Hatalmas császárnak minden hivségét most meg mutassa, ennél jobbkor nem szolgálhat egyszer se Nagyságod az Hatalmas császárnak, mint most. Azért ezt cselekedje Nagyságod, hogy két vagy három ezer jó puskás népet, kik előtt látott fő vitéz emberek legyenek, küldjen ide mellénk segétségre, és ha az Ur Isten adja, hogy az latrokat meg verjük, az Hatalmas császárnál orczád fényes leszen, és hired, neved, becsületed feljebb nevelkedik, jó néven is veszi az Hatalmas császár Nagyságodtól. Ezen dolog felől minden órában az Hatalmas császár parancsolatja is Nagyságodhoz érkezik, de Nagyságodat kérem, Nagyságod azt ne várja, hanem meddig az Hatalmas császár földét az latrok el nem égetik és pusztitják, addig legyen mellettünk Nagyságod, és segétsen meg; ha Isten engedi, hogy ezeken győzedelmet veszünk, az Hatalmas császár szép kaftánt küld Nagyságodnak, és egyébb szerszámmal is meg ajándékozza Nagyságodat. Nagyságodnak ez után öröme leszen, ha ezeket meg győzhetjük. Nagyságodat meg is kérem, Nagyságod ne mulasson evvel, hanem mentől hamarébb lehet, az

puskásokat küldje el Nagyságod, az Hatalmas császárnál nem leszen el felejtve az Nagyságod szolgálatja. Többet Nagyságodnak nem irok. Nagyságod mindeneket ért.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 388. Copie.)

Trad. Domnului Domnilor, Voevodului Ardealului, scriu salutarea şi slujba mea.

Puternicul împărat a dat iarăş de bună voie voevodatul Moldovei lui Aron-Vodă, care este prietenul Măriei Tale, văzându-i credinţa şi dreptatea lui, şi pe mine pentru aceea m'a trimis cu el cu porunca împăratului, ca să-l pun în scaun; iară înţelegând că ceva tâlhari pregătindu-se, au venit acolo în ţară şi pământenii s'au îngrozit foarte de ei, pentru aceea Măria Ta să arăţi acum Puternicului împărat toată credinţa, căci nici odată nu poţi sluji mai bine ca acum Puternicului împărat. Pentru aceea să facă astfel Măria Ta, să trimită aici lângă noi spre ajutor vre-o două sau trei mii de oameni, puşcaşi buni, în fruntea cărora să fie căpetenii pricepute şi dacă ne dă Dumnezeu, să batem pe acei tâlhari, obrazul tău va fi strălucitor la Puternicul împărat şi slava, numele, cinstea îţi va creşte mai sus, şi Puternicul împărat o va lua în nume de bine dela Măria Ta. Despre această treabă în orice ceas soseşte porunca dela Puternicul împărat, dar rog pe Măria Ta, ca Măria Ta să nu aştepte aceea, ci Măria Ta să fii de partea noastră până nu mai ard şi nu mai pustiesc acei lotri pământul împăratului, şi să ne ajute, de va îngădui Dumnezeu, să luăm biruinţă asupra acestora, Puternicul Impărat îţi va trimite un caftan frumos şi mai cinsteşte pe Măria ta şi cu alte unelte. Măria Ta va aveà bucurie de acum înainte de vom putea să-i învingem pe aceştia. Şi rog pe Măria Ta, să nu o zăbovească, ci să trimită pe puşcaşi cât poate mai iute, la Puternicul împărat nu va fi uitată slujba Măriei Tale. Nu scriu mai multe Măriei Tale. Măria Ta le vei înţelege toate.

216.

Alba-Iulia, 1 Octomvrie 1592.

Principele Sigismund Báthory către Hasan paşa beglerbeg.

Primind scrisoarea din Silistra, îl vesteşte că a şi pornit oastea cerută în Moldova întru ajutorul lui Aron-Vodă, dela care a primit asemenea scrisoare să-l ajute.

Responsum Ill^mi Principis ad literas Hazan Bassae Beglerbegi Urumeliensis 1^a 8^bris 1592.

Nagyságos Bassa etc. Az Nagyságod levelit elvettük, kiben irja Nagyságod, hogy az Hatalmas császár parancsolta volna Nagyságodnak, hogy az mely hitván ember több latrokkal Moldová-

ban, az Hatalmas császár országában ment, annak onnet ki üzésére oda Moldovában menne Nagyságod, kiért Nagyságod is Szilistrenél az Dunán által költözvén, Moldova felé jött volna; kivánja Nagyságod tőlünk, hogy azoknak onned ki üzésére, mi is innéd hadunkat bocsátanánk. Azért örömest értettük, hogy Isten Nagyságodat egészségben hozta oda, s kivánjuk is, hogy az minemü dologban az Hatalmas császár Nagyságodat el bocsátotta, abban Isten után, az Hatalmas császár jó szerencséjében győzedelmes legyen Nagyságod. Az mi illeti az mi segétségünket, arrul az Hatalmas császár is parancsolatot küldött volt nekünk, az moldvai Áron Vaida is azonképpen meg talált volt bennünket, melyhez képest, mi hadakozó népeinket el készitvén, mindgyárást el inditattuk, s meg is hadtuk nekik, hogy el siessenek, és az Hatalmas császár parancsolatja szerint azokat onnéd ki üzzék, és Áron Vaidát székiben ültessék, hisszük is, hogy immár oda a' felé az határban vagynak, és rövidnap szintén ott lesznek. Ezután is, mint eddig, mindenben az Hatalmas császár parancsolatjához akarjuk magunkat tartani. Hogy pedig Nagyságod jelenti jó akaratját hozzánk, azt Nagyságodtul jó kedvvel és becsülettel vettük. Mi is ajánljuk Nagyságodnak mindenben, az miben kivántatik, barátságunkat, jó akaratunkat. Tartsa meg etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 389. Copie.)

Trad. Mărite Paşe, etc. Am primit scrisoarea Măriei Tale, în care scrie Măria Ta, că Puternicul Impărat a poruncit Măriei Tale, că acel om viclean, care a mers cu mai mulţi tâlhari în ţara Puternicului Impărat, în Moldova, pentru gonirea aceluia merge Măria Ta acolo în Moldova, pentru care treabă şi Măria Ta, trecând Dunărea la Silistra, a venit către Moldova; poftește Măria Ta dela noi ca şi noi să slobozim oaste de aici pentru gonirea acelora de acolo. De aceea am auzit bucuroşi că Dumnezeu v'a adus sănătos acolo pe Măria Ta, şi poftim ca în treaba pentru care va trimis Puternicul Impărat pe Măria Ta, în aceea să fie biruitor Măria Ta, în norocul Puternicului Impărat, după Dumnezeu. Iară ce priveşte ajutorul nostru, despre el ne-a trimis poruncă şi Puternicul Impărat şi aşijdere ne-a vestit şi Aron-Vodă din Moldova, şi potrivit cu acelea, noi ne-am pregătit numai decât oastea şi am şi pornit-o fără zăbavă şi le-am poruncit să se grăbească şi să-i gonească pe aceia de acolo după porunca Impăratului şi să pună în Scaun pe Aron-Vodă, şi credem că acuma sunt acolo în hotar şi în câte-va zile vor fi acolo. Şi de aici înainte vrem să ne ţinem de porunca Puternicului împărat, ca şi până acuma. Iar fiind-că Măria Ta vesteşte bunăvoinţa Măriei Tale faţă de noi, am primit aceea cu voie bună şi cu cinste dela Măria Ta. Şi noi încredinţăm pe Măria Ta de prietenia şi bunăvoinţa noastră, în toate câte se cere. Să vă ţină etc.

217.

Warszawa, 22 Octomvrie 1592.

Nunţiul Germanico Malaspina către card. Petro Aldobrandino.

Se discută scrisoarea sultanului prin care se plânge de Leşi că ar fi ajutat pe Petru-Vodă Cazacul împotriva lui Aron-Vodă, însă s'a aflat că acesta din urmă are o armată turcească de vreo 40,000 de oameni, ceeace ameninţă liniştea Poloniei.

Questa dissolutione delli comitii ha causato nella prima sua apparenza gran suspitione d'animo in ogn'uno, et non poca varietà de pareri, et di giuditio, et per l'accidenti passati, et per molt'altre circonstanze dubitavano alcuni, che portasse seco conseguenze pernitiose, tanto più per esser comparso qua un mandato dal Transilvano con lettere del Turco, dirette a questo Ser^mo^ sotto pretesto di lamentarsi, che habbiano li Polacchi dato aiuto a un Pietro vaivoda di Moldavia, et desfavorito un altro eletto da quel Signore, ma la varietà, et per quanto m'ha detto Sua Maestà, ch'è venuto per esplorare lo stato delli comitii, quali pensava di ritrovare in altra forma, che non ha fatto, et alcune persone prescrivano di Transilvania, che quel Signore era armato, et che il Turco le haveva dato 40 mila soldati, et era all'ordine per transferirse in questo regno ogni volta, che fosse chiamato da coloro, che lo favorivano, di maniera che essendo da per se il vocabolo di solutione odiosa, et pericoloso, aggiungendosi poi la venuta del sopradetto huomo con l'aviso ricevuto, causava in ognuno timore straordinario.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 35 fol. 104.)

218.

Wien, 23 Octomvrie 1592.

Arhiducele Matia către Camera Scepusiană.

Aşteaptă raportul despre cererea Românului Petru Sandor ca să i se dea oficiul de voivodat.

Qualiter et quas ob causas Petrus Sandor Walachus, pro collatione officii Waiuodatus, et libertanda domo sua in comitatu Zathmariensi existente habita, demisse instet, ex adiecto supplici libello fusius videre est. Benigne itaque vobis mandamus, ut nos superinde consilio vestro addito informetis.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

219.

[Alba-Iulia, Octomvrie 1592.]

Principele Sigismund Báthory către Ali aga capugi-başa.

Răspunzând la scrisoarea sa, îl asigură că oastea cerută stă gata de plecare şi îndată ce va afla dela Aron-Vodă, unde o va aştepta, ea va pleca fără răgaz întru ajutorul său.

Responsum Ill^mi^ Principis ad literas Aly Aghae, Kapuchy Bassae potentissimi Imperatoris Turcarum.

Az Nagyságod levelit meg hozák minekünk, kibül értjük az Nagyságod akaratját, hogy segitséget küldenénk Áron Vaida mellé, vihetné be székiben Nagyságodnak, mivel hogy értette volna Nagyságod, hogy valami latrok ütöttek volna országára, és most ott volnának. Azért az Nagyságod levelét örömest láttuk és az Nagyságod jó egészséget, jó hirét, nevét is jó kedvvel hallottuk; kivánjuk is, hogy Nagyságod ezt az dolgot, kiben most az Hatalmas császár Nagyságodat bocsátotta, jó végre vihesse és magának evvel is becsületet és nagyob előmenetelt szerezhessen. Az mi penig az mi segitségünket nézi, mi az előtt is, mindenkor [amiben] kivántatott, semmiben annak az Hatalmas császár országának meg nem fogyatkoztunk. Most is látván mind az Nagyságod, mind az Áron Vaida irását, és tőlünk való kivánságát, mingyárást arra való emberünket elbocsáttuk, hogy az hadakozó népet minden ahhoz való szerszámokkal elő készétsék, fel vegyék, azután el is inditsák, kiben semmi vétek ne essék, hanem ezek rövidnap készen lesznek, és be is indulnak; csak hogy kivánjuk először meg érteni az vaidátul, melyre köllessék bemenniek és mi módjával, s hol találkozhatnak öszve vele, kiért im emberünket is bocsátottuk oda hozzája, hogy ott mindeneknek végére menjen tüle, ki mihelyen onnan meg jő és mindenekrül bizonyossá teszen bennünket, azonnal az hadot el inditsuk és meg hagyjuk nekik, mihez tartsák magokat. Nagyságodnak ajánljuk jó akaratunkat, barátságunkat. Tartsa meg Isten Nagyságodat, etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 389. Copie.)

Trad. Ne-au adus scrisoarea Măriei Tale, din care am înţeles voinţa Măriei Tale, să trimitem ajutor lui Aron-Vodă, să-l poată duce Măria Ta în Scaun, căci a înţeles Măria Ta, că au năvălit nişte tâlhari în ţara lui şi sunt şi acuma acolo. Pentru aceea am văzut cu bucurie scrisoarea Măriei Tale şi am auzit cu voie bună despre să-

nătatea, slava, numele Măriei Tale; şi poftim ca Măria Ta, să poată duce la bun sfârşit treaba aceasta, pentru care a trimis Puternicul Impărat pe Măria Ta şi să câştige şi prin aceasta cinste şi mai mare înaintare. Iară ce priveşte ajutorul nostru, noi şi odinioară, de câte ori ni s'a cerut, nu am lipsit cu nimic nici odată pentru ţara aceea a Puternicului Impărat. Şi acum văzând scrisoarea Măriei Tale şi a lui Aron-Vodă, şi pofta lui faţă de noi, am trimis numai decât omul nostru pentru ca să pregătească cu tot felul de unelte norodul de oaste, să le iea şi apoi să şi plece, în treaba aceasta să nu se întâmple nici o greşeală, ci aceştia în câteva zile vor fi gata şi pleacă acolo, numai că poftim mai întâi să aflăm dela Voevod, cum trebue să intre şi în ce chip, şi unde se pot întâlni cu el, pentru care treabă iată am şi slobozit omul nostru la el, ca acolo să le afle toate dela el, îndată ce vine acela de acolo şi ne lămureşte despre toate, numai decât pornim oastea şi îi poruncim de ce să se ţie. Incredinţăm pe Măria Ta despre bunăvoinţa noastră, despre prietenia noastră. Dumnezeu să te ţie pe Domnia Ta, etc.

220.

Alba-Iulia, 27 Octomvrie 1592.

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Potrivit poruncii lui, trimiţând oaste bună în Moldova, în 11 Octomvrie a bătut pe Petru-Vodă lângă Iaşi, prinzându-l cu mulţi ai săi şi după aceea unindu-se cu Veli-aga, peste patru zile au pus din nou pe Aron-Vodă în Scaunul domnesc, iar pe Petru-Vodă îl vor porni peste puţin la Poartă.

Aliae literae Ill^mi^ Principis ad Imperatorem Turcarum, die 27^a^ Octobris Anno Domini 1592 datae.

Hatalmas, Győzhetetlen Császár etc.

Az mi képpen Hatalmasságod énnekem meg parancsolta volt, hogy Moldovába hadamat bocsássam és azt az Péter nevü embert, ki Sándor fiának mondja magát, és ott az Áron vaida székit elfoglalta, onnan ki üzessem, én mindgyárást Hatalmasságod parancsolatjának engedelmes levén, mindenben az szerint cselekedtem: mind lovagot, gyalogot jó szerrel fő hadakozó hadnagyommal bocsáttom Moldvába, meg hagyván nekik, hogy mennél hamarább lehet, be siessenek, és azt az Hatalmasságod országát az ellenség kezibül meg szabaditsák, és helyire állitsák, kiben azok is ugy serénkedtenek, hogy mihelyen Moldova határában jutottanak, mindgyárást az ellenségre siettenek és ez holnap tizenegyedik napján Jászvásár felé jutván, mikor azt a' Péter vajda megértette volna, hogy ezek rea mennek, ő is menten föl

készült, és mind lovagjával, gyalogjával, taraczkival, seregbontójával, szakálosival ki szálott az mezőre, és ott készen várta az hadomat. De az Isten ugy adta, hogy az Hatalmasságod jó szerencséivel az én hadom mihelyen szembe jutott vele, meg nem állhatták őket, hanem mindgyárást, mindenestül fogva kézben estenek; azt a' Péter vajdát is el fogták, a népiben is, kit el fogtak s kit levágtak. Istennek hála, mindenben az Hatalmasságod jó egészségébe ugy viselték magokat, a mint ő tülek is kivántatott. Annakutánna ez meg levén, Vely Aga Áron vajdával negyed nappal mentek be Jászvásárra, és az mi hadunk, Áron vajdát ugyan azon nap székibe ültették, azt a' Péter vajdát is mindgyárást kézbe adták, kit rövidnap be is küldenek az Hatalmasságod finyes portájára. Immár az ország Istennek segitsége, és Hatalmasságod jó gondviselése által meg csendesedett, mindenek az előbbi állapotban vadnak. Ezeket akarám én is mindgyárást Hatalmasságodnak az én hivségem szerint értésére adni.

Lengyel országbul is az Varsoviai gyűlésbűl most jött emberem, de még ott semmi bizonyost akkor nem végezhettek volt, csak az nagy veszekedésben és háborgásban voltanak egymás között. Az király azért immár azt mondta volt, hogy el nem megyen, hanem meg marad köztök. De az Ország azt még sem hihette. Az bécsi király is egy fő követet, olomuczi püspöket küldette oda hozzájok, ki által azon, vagyon, hogy királt meg békéltesse az országgal. Immár mit végeznek és mi legyen vége ennek az gyülésnek, várom minden nap, hogy meg érthessem, és azt is azonnal Hatalmasságodnak értésére adom. Tartsa meg Isten etc.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 391. Copie.)

Trad. Atotputernice, Nebiruitule împărat etc.

După cum mi-a poruncit Atotputernicia Ta, ca să-mi slobod oastea în Moldova şi să gonesc de acolo pe omul acela care se numeşte Petru şi zice că e fiul lui Alexandru şi a cuprins acolo Scaunul lui Aron-Vodă şi supunându-mă numai decât poruncii Atotputerniciei Tale, am făcut toate acestea întocmai: am trimis în Moldova atât călăreţi, cât şi pedestraşi cu scule bune şi hotnoghiul meu de frunte, poruncindu-le, să se grăbească cât pot mai mult şi să mântuiască acea ţară a Atotputerniciei Tale din mâinile vrăşmaşului şi să o îndrepteze, în care treabă s'au silit atât de mult, că îndată ce au ajuns în hotarul Moldovei, s'au năpustit asupra vrăşmaşului şi ajungând în 14 a lunii acesteia la Iaşi, când a înţeles Petru-Vodă că aceştia merg împotriva lui, s'a pregătit şi el în grabă şi a ieşit în câmp

cu toţi călăreţii, pedestraşii, tunurile, şi focurile sale şi acolo a aşteptat gata oastea mea. Dar aşa a vrut Dumnezeu, că fiind norocos Atotputernicia Ta, îndată ce a ajuns oastea mea în faţa lui, ei nu s'au putut împotrivi, ci de grabă au căzut în mâna ei cu toate ale lor; au prins şi pe acel Petru-Vodă, şi din norodul său, pe unii i-au tăiat, pe alţii i-au prins. Slavă Domnului, în toate treburile, în sănătatea Atotputerniciei Tale, s'au purtat astfel, precum am şi poftit dela ei. După ce s'a făcut aceasta, Veli-Aga cu Voevodul Aron au intrat în ziua a patra în Iaşi şi oastea noastră în aceeaş zi a pus în Scaun pe Aron-Vodă, şi de grabă i-au dat în mâini pe acel Petru-Vodă, pe care în scurtă vreme îl vor şi trimite la strălucita Poartă a Atotputerniciei Tale. Acum, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu bună îngrijirea Atotputerniciei Tale, s'a liniştit ţara, toate sunt, cum au fost odinioară. Aceastea am voit şi eu să vi le dau de ştire în grabă după credinţa mea Atotputerniciei Tale.

Acum mi-a venit şi omul din ţara leşească din dieta dela Varşovia, dar acolo nu au putut încă isprăvi nimic desăvârşit, ci au fost numai în mare ceartă şi turbare între ei. Regele a spus că nu pleacă ci rămâne între ei. Dar Ţara nu a putut crede aceasta. Şi regele din Beciu a trimis la ei un sol mare, pe episcopul dela Olmütz, prin care se străduieşte să împace pe rege cu ţara sa. Eu aştept în fiecare zi, să aud ce fac şi ce sfârşit va avea această adunare, ca să aflu şi să o vestesc numai decât Atotputerniciei Tale. Dumnezeu să vă ţină etc.

221.

[Košice, Octomvrie 1592.]

Petru Sandor, român ardelean, către arhiducele Matia.

Strămutându-se cu câţiva Români ardeleni în comitatul Sătmarului lângă Ardud, unde a stârpit o pădure şi a colonizat un sat întreg, care şi-a luat şi numele de „Sándorfalva" după el, îl roagă să-i dea demnitatea de Voevod — după obiceiul neamului românesc—cu scutire de dări pentru casa sa ce a făcut-o acolo, în satul fundat de dânsul.

Serenissime Princeps et Domine, Domine clementissime.

Fidelium servitiorum meorum in gratiam Ser^{tis} V^{rae} etc. His superioribus annis, Ser^{me} Princeps, ego cum certis quibusdam mihi adiunctis Valachis, e regno Transylvaniae sub fidelitatem et ditionem Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis}, domini nostri Clementissimi, in comitatum Zathmar transmigravi, in quodam vasto loco et silva densissima sedem fixi, et integrum pagum condescendi, fecique commodo Suae M^{tis} Caesareae non exiguo. Cum itaque ex alioquin iam in pertinentia Zath-

mar, quam alibi, ubilibet intra ambitum huius regni Hungariae, cum in Suae M^tis^, tum vero dominorum nobilium ditionibus, pro more et consuetudine nostrae nationis, in singulis pagis et possessionibus certi sint Vayvodae, et libertini, quorum opera possessio regitur, dominorumque terrestrium, ac M^tis^ quoque Caesareae census, servitutes et datiae, ac omnia necessaria gubernantur, et administrantur, supplico humillime V^rae^ Ser^ti^ tanquam Domino meo clementissimo, dignetur clementer cum tali officio vayvodatus collatione, unicam domum meam, in possessione Sandorffalva vocatam, quae nomen quoque a me, suo primo authore accepit, in comitatu Zathmariensi existenti habitam, mihi meisque heredibus et posteritatibus universis clementer libertare, a censibus, taxis, datiis et servitutibus ordinariis exemptamque reddere. Nam et alioquin, Ser^me^ Princeps, ordinaria talium vaivodarum, et ex officio ipsorum solvenda datio, plus efficit, quam alterius coloni census solventis. Pro qua V^rae^ Ser^tis^ clementi erga me gratia, clementiam Sacrae Caesareae M^ti^ domino meo clementissimo, quam V^ris^ Serenitatibus maiori cum industria et commodo servire contendam. Clemens a V^ra^ Ser^te^ exspecto responsum, Eiusdem Ser^tis^ V^rae^

humilis subiectus

Petrus Sandor
de Sandorffalua Valachus

Adresa: Humillima supplicatio Petri Sandor de Sandorffalua.

(Hofkammerarchiv. Wien. Fasc. 14399. Hungarn.)

222.

Warszawa, 25 Noemvrie 1592.

Nunțiul Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini secr. de stat.

Mare armată turcească în Moldova, care unindu-se cu oastea principelui Sigismund Báthory a suit în locul lui Petru-Vodă pe Aron-Vodă în Scaunul Moldovei. Acest eveniment şi faptul că Turcii, sunt aproape, a înfricoşat mult pe Leşi, temându-se să nu intre în ţara lor, însă neavând niciun pretext pentru aceasta, s'au abţinut dela acest lucru.

Con le mie delli 22 del passato diedi ragguaglio alla Santità di Nostro Signore, come era capitato un chiaus in Transilvania, et havea mandato qua un suo, sotto pretesto di lamentarsi, che alcuni Signori Polacchi havessero favorito un Pietro Vaivoda di

Moldavia, et che Sua Maestà credeva che essentialmente l'huomo inviato alli comitii fosse venuto per esplorare lo stato di essi. Dopo s'è inteso per cosa certa, che nell'istesso tempo comparve un bascià in quelle parti con 30 mila cavalli, et buon numero di Giannizzeri, con li quali s'unirno ancora da 3/m Ungari, posti in ordine dal Transilvano, ed andorno insieme verso Moldavia, dando voce d'essere venuti per levare di possesso il sudetto Pietro, come poi fecero, ponendo in suo luogo un' Aron. Et perchè qui sanno che il Turco ha suprema autorità nel levare et porre in quelle provincie li vaivodi, et sono informati, che nel rimovere Pietro non comparve, se non poco numero di Ungari, si sono però confermati nell'opinione conceputa, che sotto tanto apparato si nascondesse qualch' altro più rilevante misterio; onde tengono che l'aviso dell'Amalteo non fusse punto apocrifo, et che, se la Maestà Sua partiva, o li Austriaci havessero fatto qualche motivo, o vero si fussero suscitate alcune intestine et domestiche discordie, il Turcho sarebbe entrato nel regno, ma che havendo egli havuto relatione che nè Sua Maestà era in procinto di partire, nè Casa d'Austria innoveria cosa alcuna, nè nel regno erano discordie, che potessero alterare la pace et quiete di esso, mancando perciò pretesto apparente al bascià d'entrare nel regno, et in specie il principale dell'Austriaci, per il quale per ragione di stato il Turcho s'era mosso a inviarlo, le parve d'haver conseguito il suo intento, et dall'altro canto anco il cancelliero si vedeva libero dal timore di cadere in mano di quei Principi, nè si fidava molto del cervello d'alcuni parenti del Transilvano, presero perciò l'uno et l'altro di loro assai astuto partito a fine, che l'intento che havevano havuto, non si scoprisse, et fu di versar la piena adesso a quell'infelice di Pietro, quale con un semplice ordine potevano rimovere; et perchè l'aviso è verissimo, per esser comparso qua un suddito di Sua Maestà, cittadino di Danzich, ch'è venuto da Constantinopoli con l'essercito turchesco, insieme con certi Inglesi, a i quali io ancora ho voluto parlare, et si sono anco recevute lettere di Transilvania, et di Moldavia in conformità: la Maestà Sua m'ha però ringratiato grandemente per haverle io comunicato questa così pericolosa trama, quando l'Amalteo lo conferì meco, col mandare a Sua Maestà il Malacrida, secretario del cardinale Radziwille; dal che ne nacque, che dando parte Sua Maestà del aviso in secreto, senza dire da chi l'haveva inteso, alli capi della Maggior Polonia, et a quelli ch'hanno beni et dominii alli confini, de quorum interesse principalmente si trat-

cava, hebbero però l'occhio aperto nella Dieta, acciò non natcesse scandalo, nè novità alcuna, nè all'hora mancorno di quelli, she sospettavano, che l'artefice di tutto questo motivo fosse stato il cancelliero, et però s'alienorno l'animi di alcuni da lui, cosa che apportò non puoco giovamento.

Nota cancelariei: Di Varsovia da Monsignor San Severo nuntio in Polonia 25 Noembre 1592. Dicifrato 8 Gennaro 1593.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia, vol. 35 fol. 135—6. Cifra.)

223.

Roma, 12 Decemvrie 1592.

Papa Clemente VIII către cardinalul Andrei Báthory.

Aflând dela nunţiul Amalteo, întors din Ardeal, despre zelul care îl arată pentru introducerea din nou a Iezuiţilor, îi mulţumeşte.

Cardinali Bathorio.

Dilecte fili noster, salutem etc. Scis quantopere nobis cordi sint catholicae religionis res in Transsylvania, de quibus ad te scripsimus, misimusque dilectum filium Attilium Amaltaeum. In iis illud etiam erat de revocandis eo sacerdotibus Societatis Iesu, per quos multum poterit in religione profici. Certum habemus nihil tuae pietati magis cordi esse, quam Dei gloriam; perspeximus etiam optimam tum Principis, tum aliorum, ad quos scripsimus voluntatem, et ex ipsorum literis, et ex sermone Amaltaei. Nunc autem has ad te literas damus, non ut hortemur, ut rem adiuves et confici cures, nihil enim necesse esse intelligimus; sed facere non possumus quin nostrum summum desiderium significemus, idque satis esse certo scimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, etc. Die 12. Decembris 1592. Anno primo.

Ant[onius] Buccapad[ulus]

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 tom. 38. fol. 143. Copie of.)

Notă. Odată cu acest breve s'a trimis una, firește, și principelui Sigismund, pe care l-am publicat aiurea.[1]

---

[1] Veress: Erdélyországi pápai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből (Budapest, 1909) p. 394.

224.

Roma, 12 Decemvrie 1592.

Papa Clemente VIII către Ştefan Báthory de Somlyó.

Primind prin Amalteo informaţiuni bune despre zelul său, îl asigură de bunăvoinţa sa părintească.

Stephano Bathorio.

Dilecte fili nobilis vir, salutem etc. Quantopere cupiamus vestram et maiorum vestrorum gloriam in catholica religione tuenda atque amplificanda crescere vestro studio atque opera, ex superioribus nostris literis, atque ex dilecto filio Attilio Amaltaeo, quem misimus, perspectum tibi esse arbitramur. Perspecta item nobis est ex tuis literis atque ex Amaltaei sermone optima voluntas tua cum caeteris in rebus, tum in sacerdotibus Societatis Iesu revocandis. Nunc autem has literas damus, non illas quidem (quod minime opus esse intelligimus) hortatrices, sed summi nostri desiderii, et paternae erga te caritatis, tuaeque gloriae studii indices; speramus ea, quae incredibiliter cupimus, quaeque tua pietas pollicetur, brevi confectum iri.

Datum Romae etc. Die 12. Decembris 1592.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 tom. 38. fol. 143. Copie of.)

225.

Roma, 12 Decemvrie 1592.

Papa Clemente VIII către Baltazar Báthory de Somlyó.

Aflând ştiri bune despre dânsul prin Amalteo, îl asigură de bucuria cu care le-a primit, ştiind că e statornic în promovarea religiunii catolice.

Balthasari Bathorio.

Dilecte fili nobilis vir, salutem etc. Etsi nihil opus esse intelligebamus iisdem de rebus tecum agi hoc tempore, de quibus per literas, perque dilectum filium Attilium Amaltaeum egimus, quod ex tuis literis, et ex Amaltaei sermone perspectissima esset nobis optima voluntas tua, digna maiorum tuorum gloria in catholica religione amplificanda, quodque scivimus videre te ei rei magno adiumento esse revocationem sacerdotum Societatis Iesu; tamen voluimus has literas dare indices gaudii nostri. Iam enim id animo praecipimus, quod immortali tua cum laude confectum, iri

speramus. Et certe, ut verum fateamur, nihil longius habemus, quam dum id audiamus, Deus benedictus utatur semper tua optima voluntate atque opera ad res amplissimas, unde etiam tua semper merita augeantur, cumulenturque omni felicitate.

Datum ut supra.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 tom. 38. Copie of.)

226.

Košice, 15 Decemvrie 1592.

Camera Scepusiană către arhiducele Matia.

Primind şi raportul provizorului cetăţii Sătmar, recomandă îndeplinirea cererii lui Petru Sandor, fiind demn să fie numit „voevod" al satului descălecat de dânsul şi totodată scutit de dări pentru casa sa de acolo.

Petrum Sandor Valachum pro collatione officii Waiwodatus, et exemptione domus suae, in possessione Sandorfalwa, in comitatu Zathmar habita, Ser^ti^ V^rae^ demisse supplicare, ex clementi Ser^tis^ V^rae^ mandato XXIV. Octobris praeteriti edito, adiectoque scripto, [1] intelleximus.

Accepimus superinde provisoris Zathmariensis informationem cum praesentibus litteris Ser^ti^ V^rae^ transmissam. Cum dictus Valachus pagi Sandorfalva, in sylva quadam exstructi, primus autor fuisse, eumque colonis, hinc inde advocatis complevisse dicatur, pro ingenui nostro iudicio demisse videretur, ex speciali Ser^tis^ Vte gratia, et dicti wayvodatus officium, et exemptionem domus suae ad beneplacitum Ser^tis^ V^rae^ vel eius vita durante, esse concedenda. Quod tamen in clementi Ser^tis^ V^rae^ positum est arbitrio. Deus conservet Ser^tem^ V^ram^ quam diutissime incolumem.

Cassoviae, XV. Decembris. Anno MDLXXXXII.

(Hofkammerarchiv. Wien. Fasc. 14399. Hungarn.)

Notă. Raportul sus menţionat al provizorului Paul *Farkas* fiind foarte favorabil, dăm din el următoarele rânduri privitoare la meritoasa operă a ardeleanului român Petru Sandor:

Petrus ille Sandor in Caesaris ditione ad Erdeöd pertinentiis in silva quadam consedit, ubi aedificare pagum incepit, quem a suo ipsius nomine *Sandorfalva* nuncupavit; illuc semel atque iterum meli-

[1] Vezi petiţia aceasta a lui Sandor sub No. 221.

oribus verbis advocavit, et in unum tantos Valachos subditos congessit, ut hic circa Erdeöd nunc pagus eo plenior tam domo, quam Valachis subditus non sit: quibus ob origine pagi „waiwoda" ipse fuit, nunc quoque est. Iam vero licet senis confectus est, nihilominus tamen huic loco servit. Hoc respectu, si supplicationem ipsius intueretur Sua Maiestas cum aliis quoque Valachis nullam ex frumento decimationem det, nec vineas habeant: propter talia servitia, quod ad ipsius sessionem attinet, quoniam litteras quoque nobilitares cum armis Sua Maiestas dederit, mihi ita videtur, ut etiam exemptionem Sua Maiestas merito dare concedereque posset, dignus etiam esset.

227.

Warszawa, 16 Decemvrie 1592.

Nunţiul Germanico Malaspina către Aron-Vodă.

Recomandă părinţii iezuiţi din Moldova bunăvoinţii sale, ca nu cumva să fie jigniţi de către mitropolitul ţării ori de protestanţi (eretici) în propagarea cultului catolic.

Ad Principem Valachiae.

Etsi e Societate Iesu sacerdotes tales esse soleant, quales facile optimis operibus et vitae integritate per se commendati esse satis possunt, verumtamen, quia commendationis meae accessione a Dominatione V^ra^ Illma posse protegi sperant, eiusmodi Ordinis sacerdotes Dominationi V^rae^ Ill^mae^ ita commendo, ut studio maiore commendare nequeam. Gratum erit autem in primis Summo Pontifici, cum iisdem iam aliquot annos eo missis ita agi, ut cum rebus suis quiete et cum optimo illorum apud Catholicos exemplo istinc discedere liceat (habent enim a suis praepositis discedendi facultatem) istos vero alios saeculares sacerdotes, in eorum, qui discedent locum submissos, in catholicis plebaniis fovere, et ne a metropolita Valacho ac haereticis in fide catholica propaganda iidem impediantur, defendere atque omnibus, quibus potest modis iuvare dignetur; quod erit mihi sane iucundum. Si quid autem ipse vicissim Dominationi V^rae^ Ill^mae^ possim inservire, omnia studia mea eidem Dominationi V^rae^ Ill^mae^ incolumitatem diuturnam exoptans, libenter defero.

Datae Varsaviae, XVII. Calendas Ianuarii 1592.

(Bibl. Vallicelliana. Roma. Codice L. 18 fol. 19. Copie.)

228.

Košice, 18 Decemvrie 1592.

Camera Scepusiană către arhiducele Ernest.

Recomandă să dea oficiul de voevodat peste satul Sándorfalva Românului Petru Sándor, fiind fundat şi colonizat de dânsul.

De libello supplici Petri Sandor Walachi.

Petrum Sandor Walachum pro collatione officii Wayuodatus et exemptione domus suae in possessione Sandorfalwa, in comitatu Zathmariensi habitae Ser^ti^ V^rae^ demisse supplicare, ex clementi Ser^tis^ V^rae^ mandato, 23. Octobris praeteriti edito, adiectoque scripto intelleximus.

Accepimus superinde provisoris Zathmariensis informationem, cum praesentibus literis Ser^tis^ V^rae^ transmissam, cum dictus Valachus Sandorfalwa in sylva quadam exstructi, primus author fuisse, eumque colonis hinc inde advocatis complesse dicatur, pro tenui nostro iudicio demisse videretur ex speciali Ser^tis^ V^rae^ gratia et dicti Wayuodatus officium, et exemptionem domus suae ad beneplacitum Ser^tis^ V^rae^ vel eius vita durante esse concedendum. Quod tamen in clementi Ser^tis^ V^rae^ positum est arbitrio.

Cassoviae, 18. Decembris. Anno LXXXXII.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

229.

Warszawa, 28 Decemvrie 1592.

Nunţiul Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini, secr. de stat.

Tratativele nunţiului cu cardinalul Andrei Báthory pentru a-l domoli în purtarea sa jignitoare faţă de cardinalul Radziwill, prin care el ajunsese într'o situaţie falsă atât la curte, cât şi la magnaţii din Polonia, ducând şi o viaţă puţin potrivită demnităţii sale preoţeşti, Báthory fiind înconjurat mereu de militari, iar nu de oameni bisericeşti. Ştiri scandaloase sosiră şi din curtea dela Alba-Iulia, unde tânărul principe o ducea într'o petrecere, aşa că magnaţii indignaţi l-au constrâns să-şi gonească muzicanţii italieni. Folosindu-se de aceste împrejurări, Baltazar Báthory îşi întindea laţurile pentru a răsturna pe vărul său şi a se face principe în locul său. Pentru salvarea situaţiei lui Sigismund Báthory, nunţiul era de părere să

fie căsătorit cu sora regelui Poloniei, care însă fiind protestantă, trecerea ei la catolicism ar trebui să se facă supt influența reginei-văduve.

Sua Maestà a contemplatione di N. Sig^re et per quella osservanza che tiene verso l'Illmo Collegio de Cardinali, s'è contentata di suspendere il procedere contro il Sig^r cardinale Bathorio per la via ordinaria di citationi, et mostra di veder volontieri ch'io habbia assunto in me ogni differenza, et però havendo io ricevuto da Sua S. Illma la lettera che V. S. Illma vedrà con questa mia: mi partirò fra pochi giorni per abboccarmi seco, affine di convertire le diffidentie et disgusti con questo Ser^mo Re in confidentia, con confortarlo ad accettare così honorato carico, quanto l'offerisse Sua Maestà con darle cura de suoi negocii, et del regno in cotesta corte demostratione di tanta fede, ch'è sufficiente ad abbolire ogni disgusto passato, et però dovrà quell'Illmo Signore accettando, o non accettando l'offerta di Sua Maestà, astenersi nell'avenire da sollecitar gli animi de sudditi della Maestà Sua contro di lei, et non tenere tanta corrispondenza, come fa, col Ser^mo arciduca Massimiliano, perchè da tal commercio, come da origine et fonte derivano poi tutte le prattiche del regno.

Cercarò similmente di mollificare l'animo suo essecerbato contro il Sig^r cardinale Radziwille, mostrandole quanto disgusto può dare a Sua B^ne con perseverare in lacerarlo in voce et scritto et quanta sodisfattione col racconciliarsi insieme. Terrò anco proposito con Sua S. Illma delle voci che si spargono della vita et costumi suoi, et lo essortarò a lasciar le prattiche cattive, et pigliare appresso di sè huomini ecclesiastici, lasciando che li soldati vivono con soldati, et che Sua S. Illma come ecclesiastico, nutrischi ecclesiastici, et perchè qua ha la Maestà Sua alcuni avisi di Transilvania non troppo buoni, de quali si ha che li sudditi di quel prencipe si erano sollevati contro di lui, sotto pretesto che di modo si fosse dato a le delitie, che non attendesse, se non a sonare et ballare: per il che l'hanno sforzato a mandar via tutti li musici Italiani, et si dubitava che non facessero il simile di quei pochi Padri Gesuiti c'ha seco, se ben di questo non se n'ha riscontro certo, et pare ancora che tra la Casa Bathoria si vadino nutrendo rugini di mala sodisfattione, et che un Baldassar cerchi d'inquietar lo stato et dominio di quel Signore, con speranza d'ottener esso quel prencipato, et potrebbe essere che aprissero il cammino al Turco con le loro discordie a poter fare in quella provintia quello che fa con la Moldavia et Valachia; però non pretermetterò in nome di

N. Sig^re di seminare quel seme di concordia et unione tra di loro, col mezzo del Cardinale, che so essere mente di N. Sig^re et se la infante sorella di questa Maestà s'inducesse ad abbracciare la fede cattolica, non sarebbe forsi mezzo alcuno più atto a stabilire lo stato di quel prencipe contro li nimici domestici et esterni, quanto che collocarla in matrimonio a lui; ma per ancora non vedo che lei dia segno di vera emendatione et compuntione, et dovendo Sua Maestà andare a Cracovia alli 12 del mese che viene, et restando lei appresso la regina vedova, non posso far altro che lasciar la cura della sua conversione a la Maestà della detta regina, et haver l'occhio che dopo la partita del Re non ritornasse di nuovo a far predicare in casa.

Il Signor Cancelliero, al quale, acciò conoschi li fini c'ha Sua B^ne ho dato parte delli sopradetti particolari, oltre haverli commendati grandemente, ne ha mostrato di sentire gran consolatione, et in particolare ha stimato molto che si sia indotto questo Ser^mo a voler confidare li suoi negocii al Signor Cardinale, onde si essibisse di essortare Sua S. Illma acciò in ogni modo accetti il sudetto carico.

(Arch. Vat. Roma. Borghese III, 96/d fol. 244—5.)

230.

Wien, 31 Decemvrie 1592.

Arhiducele Matia către Camera Ungară.

Transmiţând dosarul cererii lui Petru Sandor, aşteaptă informaţiunea şi părerea Camerei.

Qualiter Petrus Sandor Valachus pro collatione officii Waivodatus et exemptione domus suae in possessione Sandorfalva, in comitatu Zathmariensi habitae, demisse supplicarit, quidque superinde provisor Zathmariensis Cameram Suae Caesareae Regiaeque M^tis et illa porro nos informarit, ex adiunctis pluribus videre est. Benigne itaque vobis mandamus, ut nobis quoque superinde vestram informationem consiliumque perscribatis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

231.

[Alba-Iulia, Decemvrie 1592.]

Principele Sigismund Báthory către Aron-Vodă.

Primind scrisorile sale dela solul său, boierul Răzvan aga, îl felicită că şi-a putut recâştiga Scaunul şi e mândru că lucrul

s'a făcut cu ajutorul său. Adevereşte totodată suma de 10,000 taleri ce i-a trimes în recunoştinţă pe seama oastei sale care l-a ajutat; dar în ce priveşte pagubele făcute de oaste în ţara sa nu-l poate îndestula, căci atari pagube nu sunt de înlăturat nicăeri, cu toate că a interogat pe mulţi dintre soldaţi, fără să fi aflat vre-unul care să ştie de ele.

Responsa Ill^mi Principis ad binas literas Aronis vaivodae Moldaviensis eadem tempore et loco per Rezvan agam exhibitas.

Megadá az Nagyságod boera az Nagyságod levelit mi nekünk, kibűl értjük az Nagyságod jó egészségét és jó szerencsés állapotját, kin igen is örülünk, kivánván Istentől, hogy abban sokáig megtartsa és megerősitse Nagyságodat. Hogy pediglen Isten az mi segitségünk által vitte be helyébe Nagyságodat, azon is ő Felséginek nagy hálákat adunk, ki ezután is valamire öléggé teszen bennünket, valamikor az szükség kivánja, semmiben nem akarunk megfogyatkozni. Azt bánjuk, hogy mindenben kedve szerint nem cselekedtek Nagyságodnak az mi embereink, holott az hagyva volt nekik, hogy mindenben ugy járjanak, az mint Nagyságod kivánja, és kedve szerint szolgáljanak Nagyságodnak, de jól érti Nagyságod, hogy az csak onnan esett, hogy ők magok sem hitték azt, hogy Isten olyan jó szerencsét adjon Nagyságodnak, hogy ellensége Nagyságodnak kezére kerüljen és azért nem tudák, mint olyan szokatlan és nagy dologban, ugy a mint kivántatott volna minden részében magokat viselni, kiben, ha mi vétek esett, illik, hogy Nagyságod is abbul bocsánattal legyen nekik és az kevés vétket, több jókirt, kikkel Isten Nagyságodat általok szerette, elfelejtse.

Az mely pénzt, az tizezer tallért Nagyságod ez mi hadunknak megelégitésére küldött, azt is az Nagyságod embere, Rezvan aga kézben adta; noha pediglen gondolhatja jól Nagyságod, hogy annyi népnek nem kevés szerrel, készülettel és költséggel köllett járni, hogy arról ne szóljunk, mennyi károk és fogyatkozások esett mind utokban, jártokban s mind házoknál távol létekben, mindazáltal megtekintvén az Nagyságod barátságát, jó szomszédságát és azt is, hogy elég költségben vagyon e nélkül is Nagyságod, nem eröltethetjük semmire Nagyságodat, hanem kivánjuk azt, hogy Isten Nagyságodat, megtelepedvén jobban, és megnyugodván országában, ez után jobb alkalmatosságában ismerhesse és böcsülhesse meg ez mi jó akaratunkat. Tartsa meg Isten etc.

Ad Secundas.

Megértettük Nagyságod levelébűl az Nagyságod panaszolkodását, minemű károkat tettek volna az mi népeink az Nagyságod országába, kit mi elég kedvetlenűl értettük, mert mi őket nem romlására és kárára, hanem javára és oltalmára küldtönk volt oda annak az földnek, ki felül azoktul, a kik most azokban itt vadnak nálunk, eléggé kérdezkedtünk, de nagy tagadást tesznek felőle, ugyannyira, hogy ahhoz képest, a mint mentik magokat inkább hisszük, hogy ha mi kevés dolog esett is tülek, kitől az hadat soha nem oltalmazhatni, de az föld népe bosszuból a mit nem műveltek is, mindent mond és költ rájok, kinek mennyire köllessék helt adni Nagyságodnak, és ezeknek is szolgálatjokat mint illik Nagyságodnak megbecsülleni, azt mi az Nagyságod itéletire támasztjuk, elhivén azt, hogy uraságának és az földnek megtartását valami kevés kárnál, marhánál nagyobbnak tartsa Nagyságod. Tartsa meg Isten etc.

(Acta publica Transylvanica. Budapest. Fol. 395. Copie.)

Trad. Boerul Măriei Tale ne-a dat scrisoarea Măriei Tale, din care am înțeles că Măria Ta ești sănătos și în stare norocoasă, pentru care știri foarte m'am bucurat, poftind dela Dumnezeu să vă țină multă vreme astfel și să întărească pe Măria Ta. Iară pentru că Dumnezeu prin ajutorul nostru te-a pus pe Măria Ta în locul ce se cuvine, și pentru aceea mulțumim foarte Maiestății Sale, care și de acum înainte în câte ne va face părtași, ori de câte ori va fi nevoie, nu voim să fim în scădere întru nimica. Ne pare rău că oamenii noștri nu au putut să le facă toate după pofta Măriei Tale, deși li s'a poruncit, ca întru toate astfel să se poarte, cum poftește Măria Ta și să slujească pe Măria Ta după cum i-e voia; dar bine înțelegi Măria Ta, că aceea s'a întâmplat numai din pricina, că nici ei nu au crezut că Dumnezeu să dea Măriei Tale atâta noroc bun, ca vrăjmașul să cadă în mâinile Măriei Tale și pentru aceea nu au știut să se poarte, într'o treabă atât de mare și de neobișnuită, totdeauna așa cum s'ar fi dorit, iar dacă s'a făcut ceva greșeală, se cuvine ca și Măria Ta să le fie iertător pentru acea mică greșeală, pentru mai multele bunuri, prin cari Dumnezeu a voit să te ajute pe Măria Ta, uitând pe cele rele.

Banii, pe cari i-ai trimis Măria Ta, adică acei 10.000 de taleri, pentru mulțumirea oastei noastre, omul Măriei Tale, Răzvan Aga, ni i-a dat în mână și deci poate să judece Măria Ta, că atâta norod a fost nevoit să umble nu cu puține care, pregătire și cheltuială, ca să nu mai vorbesc, câte pagube și lipsuri s'au întâmplat în căile și umbletul lor și la casele lor, fiind ei departe, totuși privind prietenia Măriei Tale, bună vecinătatea și aceea, că are destule cheltueli în afară de acestea, nu putem sili pe Măria Ta la nimica, ci poftim,

ca Dumnezeu așezând mai bine pe Măria Ta și liniștindu-se Măria Ta în țară, după aceasta să poată cunoaște și judecà mai prielnic bunăvoința noastră. Dumnezeu să vă țină etc.

La a doua scrisoare.

Am înțeles din scrisoarea Măriei Tale plângerea Măriei Tale, ce pagube au făcut noroadele noastre în țara Măriei Tale, ceeace noi am aflat cu destulă neplăcere, căci noi nu le-am trimis acolo spre stricăciune și pagubă, ci pentru binele și apărarea acelui pământ, am întrebat despre aceea destul pe cei ce se află aici, întru atâta, că după cum se apără, că dacă s'a și întâmplat ceva fapte mici din partea lor, de cari nici odată nu se poate scăpà o oaste, dar pământenii, din răsbunare, spun și născocesc despre ei și ce nu au făptuit; n'ar trebui să le dea atâta crezare Măria Ta și lăsăm la judecata Măriei Tale, să judece după cuviință și slujbele făcute de aceștia, crezând că va prețui mai mult stăpânirea a acelei țări, decât ceva pagube mici și decât ceva avere. Să te țină Dumnezeu. etc.

232.

[Innsbruck, 1592.]

Ioan Marini Poli de Raguza către arhiducele Ferdinand.

Replica sa împotriva răspunsului lui Petru-Vodă Șchiopul în procesul dintre ei în privința invalidării contractului făcut cu Vodă înainte de plecarea sa voluntară și nu forțată din Moldova, cerând dreptate pe baza dovezilor și datelor sale numerice.

Replicae cum causae deductione Ioannis de Marini Pauli Ragusini ad assertum attamen effictum responsum Magnifici Petri olim Palatini Moldaviae.

Altissime Potentissimeque Archidux Austriae etc. Princeps ac Domine, Domine Clementissime.

Responsum assertum Mag^ni^ Petri olim palatini Moldaviae, ad literas Altitudinis Vestrae, tum meo supplici libello contra eundem humillime porrecto, nuperrime in scriptis dato, id effecit, ut ego super hominis inconstantia ne dum versutia maiori fuerim affectus admiratione, quam quod ulla ad opposita replicandi, cavillationes et nugas in eo contentas convellendi, difficultate perterrefierem, eoque magis cum iuxta iurisconsulti dicterium, veritas, quae per se refulget, in paucis consistat, nec verborum ambagibus indigeat, Deo itaque ter Maximo, ac prae potenti gratias aeternas habeo, quod eodem Duce, causa haec eo pervenerit, ubi recta fides, summa iustitia aequitasque, veluti radii solares elucescunt.

Itaque, ut primo praesupposito asserti responsi, in quo asserit reus (quod ex dispositione et qualitate legis illius provinciae praedecessor seu Princeps quacunque de causa exactus a provincia ad solutionem debiti per eum conflati minime teneatur, sed successor in principatu omnia debita in se recipere, eaque persolvere cogatur, quam quidem consuetudinem in hodiernum usque diem ibidem observari omnibus in confesso esse affirmat) pro meritis et rei veritate occurratur, qua potero brevitate, attamen vere et infallibiliter replicandum censeo, praeallegatam legem, legisque observantiam quidem, salva rerum causarumque distinctione et differentia in suis terminis nempe quando praedecessor seu Princeps exactus, praevio iuris ordine, vel alio quovis modo legitimo utputa vi armorum, vel iure successionis inde fuerit amotus, et quod aeris alieni conflatio causa reipublicae et non privatae emerserit, effectum sortiri seu locum habere posse, secus vero in casu isto dicendum est. Ubi assertus palatinus Petrus, nemine urgente, neque persequente, nulla vi armorum, neque Turcarum motibus perculsus, nulla prorsus temporum, neque locorum sibi subiectorum ratione aut necessitate suadente, sed propria vafricie commodique proprii et emolumenti cupidine ductus immenso thesauro gemmarum, argenti, auri, pecuniisque undique corrasis et emunctis, sponte fugam arripuit, finesque provinciae Moldaviae numerosa militum comitante manu evasit, erupit, excessit. Ex quo inferendum, cum ipse rebus suis nullo impetu, sed spontanea fuga consuluerit, et aes alienum causa proprii commodi contraxerit, nullam potuisse successori suo obligationem, aut legem solvendi debita praescribere, cum per fugam arreptam omne ius et iurisdictionem, quae habuit, amiserit, nec aliquid in alium, quod ipse non habuit statuere potuerit. Quocirca velit nolit (Deo propitio) debita quaecunque ab ipso contracta, et quae probata fuerint, ex suo aerario et propria crumaena solvere iuris ac iustitiae mediis compelletur. Nec ei in hoc ad evitandum solutionis periculum suffragari poterit efficta seu potius palleata ignorantia debiti, quam ad suum subterfugium et defensionem, in § *Quod attinet*, et in § *Ego Deum* etc. praeallegato suo in responso non modo impudenter adducit, verum etiam per Deum hominesque (suae salutis nescius) turpissime periurat; cum tamen ex diametro contrarium ex propria eius confessione, pactis conventis locationibus, attestationibus irrefragabilibus, propria eius manu ac sigillo vallatis ac corroboratis, satis superque appareat, et ut seriatim singula singulis adapten-

tur, consequenterque hominis astutia, qua me sociosque meos in contractu et negotiis secum celebratis pessime decepit et circumvenit, dignoscatur, et praesertim ad § incipientem *Qualitas telonei* usque ad § *Quod ipsum* etc., in quo adversarius meus vectigalis seu telonei terminos et qualitatem describit, meque locationem eiusdem in summa rerum quiete et tranquillitate ad tempus praefixum habuisse, de eo iuxta provinciae consuetudinem rationem reddidisse, et in aere eius remansisse hallucinatur etc., replicando respondetur, asserta prout ab adverso asseruntur, salvo locationis contractu inito, attamen causa locatoris non profecto, sed interrupto, reliqua omnia iniqua, falsa et mille mendis implicita, ac veritate carentia existere. Nam licet vectigalium eius provinciae qualitas et requisita in suis terminis vera essent, de quibus tamen in hoc proposito questio seu disceptatio non est, prout quoque verum esse fateor me a praefato Magnifico Petro palatino locationem eiusdem telonei liberam habuisse, meque sibi una cum sociis pretium conventum ad summam 80 milia talerorum usque, inclusis tamen 11,500 talleris, pro Alexa et Imano Graecis prioribus conductoribus solutis, in promptis pecuniis et gemmis pretiosis, ante contractum persolvisse. De quo contractu et pretii solutione publica exstant documenta Apochae et chyrographa, suo tempore exhibenda. Sed quod beneficio locationis usque ad anni integri revolutionem, iuxta pacta conventa et vectigalis consuetudinem (prout ipse perperam astruit) gavisus fuerim, et quos ex redditione rationis sibi in eius aere permanserim, hoc ut falsissimum, veritatique contrarium omnino et per expressum negatur, et quod huiusmodi palatini temeraria assertio et debiti negativa, et praesertim, quod ego in aere suo permanserim convellatur, et omnino reiiciatur, exhibetur confessio debiti talerorum bis mille sub 15. Iulii 1591 una cum locationis novi telonei documento sub 15. Augusti praelibati anni 1591 celebratis, literis A. B. signatis originalia eorundem, cum opus fuerit exhibiturus, quaequidem documenta in eum tantum finem producuntur, ut assertio ipsius palatini, in qua dicit me in eius aere permansisse diluatur, atque evanescat, non autem, ut illud debitum, quod mihi nuperrime in oppido Bosani (seu vulgo Bozen) persolvit, repetere vellem.

Quod vero ex adverso ipse palatinus mihi ex contractu locationis, ultra debitum praedictorum tallerorum bis mille, pro notabili quantitate et summa pecuniarum debitor restiterit, adduco aliud documentum, signatum litera C, in quo sub duabus

postis apparet ipsum palatinum pro mea portione societatis initae in promptis pecuniis 10,800 taleros argenteos habuisse et cum effectu recepisse; quam pecuniarum summam cum locatio praedicta eius facta (nempe fuga, quam ut memoratum est, propria sponte in maximum totius provinciae contrahentiumque ac mercatorum damnum ex Moldavia arripuit) suum effectum sortiri nequiverit, mihi cum interusuriis fructibus, damnis et expensis, non solum iure divino et humano, verum quocumque etiam et ethnicorum iure, restituere ac resarcire tenetur.

Pro huius rei evidentiori probatione, et quod ipsemet confessus est, me damna plurima hac de causa sustinuisse, proindeque ipsum mihi teloneum novum ad resarcienda huiuscemodi damna concessisse, quatriduo post arreptam fugam in itinere, nempe sub 29. mensis Augusti praeterlapsi anni 1591 hanc scripturam, litera D signatam, propria ipsius palatini manu ac sigillo corroboratam mihi tradidit, ex qua non modo solutio integra totius quantitatis ac summae 80/m tallerorum sibi solutorum elicitur, verum etiam defectus locationis, ex quo mihi iactura expositi capitalis et damna non impleti, contractus obvenerunt, luce clarius colligi possunt. Nam a 15. Augusti usque ad 26. mensis Octobris potiores fructus vectigalium ex transitu bovum, vaccarum et ovium, tam venalium, quam decimalium colligi solent, id tamen mihi ob inopinatam fugam ipsius palatini, qua praedicta die 15. Augusti de nocte contigit, meque in ea secum per vim abduxit, facere vetitum fuit. Quocirca cum per eum palatinum steterit, factumque fuerit, quin locatio tam novi, quam veteris telonei adimpleri nequiverit, nemini dubium est, quin ad restitutionem male accepti, indebiteque soluti pretii, de quo supra compelli debeat.

Praeter hanc summa X/m tallerorum, quae mihi soli ex contractu non servato et interrupto, ut dixi, debetur, idem palatinus Petrus toti consortio et societati nostrae debet adhuc 11.500 talleros, quos nos socii duobus Graecis: Alexae et Imano, sic nuncupatis, qui ante nos teloneum praedictum titulo locationis tenebant, in tot argenteis talleris numeravimus et exposuimus, quas pecunias saepedictus palatinus Petrus per vim sibi attraxit, ac in proprios usus convertit, incarcerando dictos Graecos, quos iniustissime omnibus eorum bonis spoliavit. Tandem debet idem Petrus palatinus nobis sociis alios quinque mille trecentos quinquagintanovem talleros cum dimidio, nempe 5.359 ½ ex causa percepti seu potius per vim extorti excessivi valoris monetarum. Hac nempe ratione et occasione, cum nos ipsi tum palatino ex contractu locationis et conductionis ad computationem pretii

conventi simul 37.500 talleros dependere teneremur, ipse spe illiciti lucri ductus supputavit valorem tallerorum in monetam Turcicam, ad 80 asperas pro quolibet, addendo singulo tallero 10 asperas, cum tamen communiter tantum 70 asperas valeat tallerus, atque solutione sic per eum calculati et angariati pretii, nos astrinxit ad dependendos talleros in ratione 70 asperarum pro quolibet, usque ad summam tercientes mille asperarum, idest 3.000.000 cum tamen debitum nostrum tantum 2.625.000 asperarum esset, ex qua quidem immoderata seu usuraria supputatione, ut calculo metiri potest, nos in 5.359½ talleris decepit, ac violenter defraudavit, quae binae posteriores summae seu postae simul computatae, capiunt 16.859½ talleros, ex quo summario mihi pro tertio ex consociis debet ipse palatinus 5.619 5/7 talleros, et ita computatis prioribus X/m talleris, remanet idem palatinus in aere meo pro quindecim milibus sexcentis et decemnovem talleris, una dependentibus fructibus interusuriis, damnis ac expensis quibuscunque.

Et quia in tam iusta, honestaque mea causa et praetensione iustitiam ipsam mihi favorabilem futuram spero, attamen cum ipse debitor a me pluries ac saepius scripto verboque pro satisfactione requisitus fuerit, nec apud eum preces meae locum habere potuerint, summa necessitate fui coactus cum luculento meo damno, dispendio et incommodo in hunc usque diem pro consequendo eo, quod ad me iure optimo spectat subsequi, et divino numini sic placuerit, ut eum, tanquam ovem errantem ac transfugam, sub imperio et ditione Ser^mae^ Celsitudinis Vestrae compererim, eandem humillime pro iuris ac iustitiae administratione rogo, oro atque obsecro, ut tandem meis rationibus, iuribus ac demonstrationibus benigne ac clementer consideratis ac perpensis praelibatum Petrum palatinum ad effectualem solutionem eius, quod mihi debet, et supra deductum est, debitis iuris mediis compellat ac condemnet. Atque dum haec praevia causae cognitione peraguntur, eundem assertum palatinum pro assecuratione mei crediti, ne hinc ante causae terminationem recedat, in fidem et securitatem publicam iurare praecipiat ac demandet; super quibus omnibus et singulis eiusdem Altitudinis Vestrae Ser^mae^ regium officium iuris iustitiaeque summariam administrationem obnixis praecibus implorando,

Eiusdem Ser^tis^ V^rae^ necnon universae Excelsae domus Austriae
Humillimus devotusque familiaris ac servitor
Ioannes De Marini Pauli Ragusinus

(R. Arch. di Stato. Mantova. Filza 533.)

Notă. In chestiunea pecuniară dintre vameşii Moldovei, fraţii Marini Poli cu Petru Şchiopul, ştim că îndată după fugirea lui Vodă, raguzanii la început şi-au căutat dreptul lor prin mijlocirea regelui Poloniei, ca ţară vecină cu Moldova. Aşa îi aflăm la începutul lunii Mai 1592 în Cracovia, unde cu ajutorul cătorva senatori, reuşesc a obţine o scrisoare de recomandaţie a regelui Sigismund III către arhiducele Ernest. Acesta primind pe Ioan Marini Poli în audienţă, petiţia acestuia ne informează întăiaşi dată despre acţiunea vameşilor, cari susţineau că Petru-Vodă le-a smuls banii „supt pretext de amiciţie" plătindu-le slujbele lor credincioase cu ingratitudine, cu amânări de plată şi făgăduiri deşarte. Ioan Marini scoţându-şi actele oficiale dela notarul public din Cracovia în ultima săptămână a lunii Iunie 1592 urmări pe Vodă din oraş în oraş până în Tirol, cum îşi urmăreşte prada un câine gonaciu la vânătoare, ca să-l constrângă prin judecată să-l despăgubească pentru venitul dorit pierdut.

Actul nostru de faţă pare a fi primul în care Marini îşi expune acţiunea cu date amănunţite în procesul pornit împotriva voevodului pribeag. Din dosarul procesului vom publica însă în volumul nostru de documente viitor şi alte câteva mai interesante, împreună cu o serie întreagă de acte şi rapoarte inedite privitoare la şederea lui Petru Şchiopul şi a feciorului său în Tirol, spre întregirea cunoştinţelor noastre de pân'acuma.

II.

SERIA DOCUMENTELOR.

				No.
1585	Ian.	29.	Istambol. Paul von Eyzing către Rudolf II. .	1
,,	Fevr.	3.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Luca Pistaki.	2
,,	,,	12.	Istambol. Paul von Eyzing către Rudolf II. .	3
,,	,,	26.	Alba-Iulia. Prezidiul Ardealului c. Ştefan Báthory.	4
,,	Mart.	6.	Sătmar. Ştefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepusiană.	5
,,	,,	31.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Moise Lugassi.	6
,,	,,	—	Istambol. Sultanul Murad III c. Sig. Báthory .	7
,,	Apr.	19.	,, Paul von Eyzing către Rudolf II. . .	8
,,	,,	—	,, Sultanul Murad III c. Sig. Báthory .	9
,,	,,	24.	Alba-Iulia. Prez. Ardealului c. Ştefan Báthory .	10
,,	,,	26.	Niepolomice. Ştefan Báthory c. Prez. Ardeal.	11
,,	,,	28.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Murad III.	12
,,	,,	28.	,, ,, ,, ,,	13
,,	Mai	19.	,, Prez. Ardealului c. Ştefan Báthory .	14
,,	Iun.	11.	Caransebeş. Niculae Floare c. Sigismund Báthory.	15
,,	,,	11.	Istambol. Paul von Eyzing c. Rudolf II. . .	16
,,	,,	25.	Sătmar. Ştefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepus.	17
,,	,,	—	Istambol. Murad III c. Sigismund Báthory.	18
,,	,,	—	,, Mezith paşa c. ,, ,, .	19
,,	Iul.	—	,, Murad III c. ,, ,, .	20
,,	,,	13.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Murad III.	21
,,	,,	22.	Lublin. Hans von Kochticz c. Sigm. von Zedlicz .	22
,,	,,	30.	Sătmar. Ştefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepusiana.	23
,,	Sept.	8.	Kraków. Ştefan Báthory c. oraşul Baia-Sprie.	24
,,	,,	10.	Košice. Camera Scepusiană c. arh. Maximilian.	25
,,	,,	20.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Mih.-Vodă Turcitul.	26
,,	,,	20.	,, ,, ,, c. Georgie Palatich.	27
,,	Dec.	22.	Baia-Mare. Felician Herberstein c. Ştefan Báthory.	28
1586	Ian.	27.	Cluj-Mănăştur. Requ. Convent. c. Sig. Báthory.	29
,,	Mai	9.	Sătmar. Ştefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepus.	30
,,	Iun.	8.	Grodno. Ştefan Báthory c. P. Ant. Possevino S. I.	31

1586	Iul.	12.	Ighișdorful-săsesc. Mihai Zekel c. Sig. Báthory .	32
,,	,,	22.	Grodno. Ștefan Báthory c. Antonio Possevino S. I.	33
,,	Sept.	—	Istambol. Murad III c. Sigismund Báthory.	34
,,	,,	—	,, ,, ,, ,, .	35
,,	,,	—	,, ,, ,, .	36
,,	Oct.	2.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Murad III. .	37
,,	,,	2.	,, ,, ,, Mehmet pașa.	38
,,	,,	22.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Ștefan Melith.	39
,,	Dec.	24.	Prejmer. Sigismund Báthory c. Ioan Zamoyski.	40
,,	,,	24.	,, ,, ,, c. Ladislau Boronkay.	41
,,	,,	25.	,, Ioan Gálffy c. Ioan Zamoyski. . . .	42
,,	,,	—	Huszt. Petru-Vodă Cercel c. P. Ant. Possevino S. I.	43
1587	Ian.	3.	Neisse. Andrei Pawlowski c. Rudolf II. . .	44
,,	,,	6.	Praha. Zacharias Geizkofler c. arh. Ferdinand.	45
,,	,,	20.	,, Anonim c. un Monsignore, la Firenze.	46
,,	,,	22.	,, Zacharias Geizkofler c. arh. Ferdinand.	47
,,	Fevr.	10.	Făgăraș. Sigismund Báthory c. femeia Dobra.	48
,,	,,	17.	Petru-Vodă Șchiopul c. Sigismund Báthory.	49
,,	,,	—	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Petru-Vodă Șchiopul.	50
,,	,,	22.	Praha. Zacharias Geizkofler c. arh. Ferdinand.	51
,,	Mart.	17.	,, ,, ,, ,, ,,	52
,,	,,	28.	Poznań. Matthias Endres c. căp. din Breslau.	53
,,	Apr.	18.	Košice. Ferdinand Nogaroll. c. arh. Ernest.	54
,,	,,	—	Deva. Francisc Geszty c. Ioan Gálffy. . .	55
,,	Mai	4.	Istambol. Comunicantul secret c. Paul Eyzing .	56
,,	,,	13.	,, Lorenzo Bernardo c. dogele Veneției.	57
,,	Iul.	11.	Roma. Card. Montalto c. Annibal di Capua.	58
,,	,,	31.	Istambol. Eyzing și Pezzen c. Rudolf II. . .	59
,,	Aug.	4.	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, . . .	60
,,	,,	11.	Warszawa. Oratorul Strein c. arh. Maximilian .	61
,,	,,	14.	Istambol. Oratorii Eyzing și Pezzen c. Rudolf II.	62
,,	,,	—	Praha. Arhiepiscopul Gabriel c. Adam v. Neuhaus.	63
,,	Sept.	17.	Istambol. Bartolomeus Pezzen c. Rudolf II. . . .	64
,,	Oct.	12.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepus. .	65
,,	,,	22.	Mogila. Oratorul Daniel Princz c. Rudolf II.	66
,,	Nov.	30.	Praha. Zacharias Geizkofler c. arh. Maximilian .	67
,,	Dec.	25.	Krzepice. Oratorul Daniel Princz c. Rudolf. II.	68
,,	,,	—	Istambol. Murad III c. Sigismund Báthory. .	69
1588	Ian.	4.	Gherla. Sigismund Báthory c. Murad III. . .	70
,,	,,	13.	Caransebeș. Municip. orașului c. Fr. Basarabă.	71
,,	,,	27.	Istambol. Murad III c. Sigismund Báthory . .	72
,,	Fevr.	—	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Murad III.	73
,,	,,	10.	Kraków. Secr. A. di Capua c. card. Montalto.	74
,,	Apr.	5.	Witów. Nunțiul ,, ,, ,, ,,	75
,,	,,	30.	Roma. Card. Montalto c. Annibale di Capua.	76
,,	Mai	5.	Aiud. Sigismund Báthory c. orașul Oradea. . . .	77
,,	,,	8.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. orașul Baia-Sprie.	78
,,	,,	20.	Roma. Papa Sixtus V. c. Petru-Vodă Șchiopul.	79

1588	Mai	21.	Alba-Iulia. Confes. tânărului George Blandrata.	80
,,	Iun.	1.	Roma. Petru Cercel-Vodă c. Ioan Zamoyski.	81
,,	,,	20.	,, ,, ,, c. Annibale di Capua.	82
,,	Iul.	7.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Lad. Sombori.	83
,,	Aug.	4.	Kraków. Annibale di Capua c. card. Montalto.	84
,,	,,	28.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Ștefan și Baltazar B-y.	85
,,	,,	—	Kraków. Sigismund III c. Petru Șchiopul-Vodă.	86
,,	Oct.	3.	Huși. Petru Șchiopul-Vodă c. Sigismund III. .	87
,,	,,	3.	,, ,, ,, ,, c. senatorii Poloniei.	88
,,	,,	14.	Slawków. Annibale di Capua c. card. Montalto.	89
,,	Nov.	26.	Roma. Card. Montalto c. Annibale di Capua.	90
,,	Dec.	1.	Sătmar. Frid. Pongrácz c. Camera Scepusiană .	91
,,	,,	2.	Brześć. Sigismund III c. Petru-Vodă Șchiopul.	92
,,	,,	3.	,, Senatorii Poloniei c. ,, ,, ,,	93
,,	,,	9.	Slawków. Annibale di Capua c. card. Montalto.	94
,,	,,	15.	Polonia. Ioan Bogdan-Vodă c. Papa Sixt V. .	95
,,	,,	15.	,, Anonim c. Annibale di Capua. . .	96
,,	,,	21.	Domahida. Nobilimea com. Sătmar c. Rudolf II.	97
,,	,,	—	Brześć. Bartolomeo Bruti c. card. Montalto.	98
,,	—	—	Roma. Raportul generalului Iezuiților c. soții săi.	99
1589	Ian.	3.	Praha. Arcivescovo di Bari c. card. Montalto. .	100
,,	Fevr.	1.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Cap. din Alba. .	101
,,	,,	5.	Będzin. Hyppolit Aldobrandini c. George Movilă.	102
,,	,,	6.	Wien. Arhiducele Ernest c. Camera Scepusiană.	103
,,	,,	17.	,, ,, ,, c. Camera Ungară . .	104
,,	,,	17.	,, ,, ,, c. Camera Scepusiană.	105
,,	,,	17.	,, ,, ,, c. ,, ,,	106
,,	,,	29.	,, ,, ,, c. Camera Ungară . .	107
,,	Mart.	9.	Košice. Camera Scepusiana c. arh. Ernest . .	108
,,	,,	11.	Venezia. Nunțiul Matteucci c. card. Montalto.	109
,,	,,	22.	Roma. Card. Peretti c. Ștefan Báthory. . . .	110
,,	Apr.	1.	Venezia. Nunțiul Matteucci c. card. Montalto.	111
,,	,,	6.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepusiană	112
,,	,,	14.	Istambol. Bartolomeu Pezzen c. arh. Ernest.	113
,,	,,	23.	,, ,, ,, ,, ,,	114
,,	,,	27.	Warszawa. Annibale di Capua c. autorități .	115
,,	,,	28.	Istambol. Giovanni Moro c. dogele Veneției.	116
,,	Mai	12.	,, ,, ,, ,,	117
,,	Iun.	15.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Luca Kis.	118
,,	,,	21.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepusiană.	119
,,	Iul.	18.	Wien. Arh. Ernest c. Camera Scepusiană. . .	120
,,	Aug.	9.	Košice. Camera Scepusiană c. arh. Ernest. .	121
,,	Sept.	3.	Edirne. Mihnea-Vodă c. Sigismund Báthory .	122
,,	,,	8.	Vaslui. Bartolomeo Bruti c. Annibale di Capua.	123
,,	,,	12.	Praha. Vicenzo Gradenigo c. dogele Veneției.	124
,,	,,	18.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. Pancrațiu Sennyei	125
,,	,,	18.	Košice. Andrei Khielman c. arh. Ernest. . .	126
,,	,,	22.	Iași. Petru-Vodă Șchiopul c. Sigismund Báthory.	127

1589	Oct.	8.	Alba-Iulia. Simon Genga c. Granduca di Toscana.	128
,,	,,	10.	,, ,, Sig. Báthory c. Capitolul de Alba.	129
,,	,,	24.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepusiană.	130
,,	,,	—	Lwów. Știrile omului căpitanului Khielman.	131
,,	Nov.	21.	Bodzanów. Andreas Tharanowski c. un prelat anon.	132
,,	Dec.	15.	Roma. Card. Montalto c. Demetrie Solikowski.	133
,,	,,	23.	Istambol. Giovanni Moro c. dogele Veneției.	134
1590	Ian.	8.	Warszawa. A. di Capua c. Don Guilen a San Clem.	135
,,	,,	16.	Sighișoara. Sig. Báthory c. Scaunele săcuești.	136
,,	Fevr.	3.	Sáros. Camera Scepusiană c. arh. Ernest. . .	137
,,	,,	27.	Warszawa. Sigism. III c. Martin Sierakowski.	138
,,	Mart.	11.	Caransebeș. Județii Caransebeș c. Fr. Basarabă.	139
,,	,,	17.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Cam. Scepusiană.	140
,,	Apr.	—	Warszawa. Propunerea cancel. Ioan Zamoyski.	141
,,	Mai	2.	Košice. Camera Scepusiană c. arh. Ernest. . .	142
,,	,,	9.	,, Melith și Hoffman c. arhiducele Ernest.	143
,,	,,	—	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Petru Șchiopul-Vodă.	144
,,	,,	26.	Istambol. Giovanni Moro c. dogele Veneției.	145
,,	Iun.	2.	Sătmar. Graf Ferdinand Hardegg c. Cam. Scepus.	146
,,	,,	3.	Iași. Petru Șchiopul-Vodă c. Gaspar Szűcs . . .	147
,,	,,	4.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Cam. Scepusiană.	148
,,	Iul.	25.	Sibiu. Ioannes Huet c. Sigismund Báthory.	149
,,	,,	30.	Iași. Contractul Vămii mari din Moldova.. .	150
,,	Aug.	8.	Warszawa. Annibale di Capua c. card. Montalto.	151
,,	Sept.	29.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. orașul Brașov. .	152
,,	Oct.	28.	Warszawa. Aviz trimes la Curtea din Viena. . .	153
,,	Dec.	8.	Roma. Card. Montalto c. Annibale di Capua. .	154
,,	,,	22.	,, Vito di Dorimberg c. Rudolf II. . .	155
1591	Ian.	15.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Cam. Scepusiană.	156
,,	Fevr.	14.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Conv. de Cluj-Mănăștur	157
,,	,,	17.	,, ,, ,, c. Pancrațiu Sennyei .	158
,,	Mart.	1.	,, Baltazar Báthory c. Opra Stanciul.	159
,,	,,	25.	Praha. Alfonso Visconti c. card. Sfondrato. . .	160
,,	Apr.	9.	Istambol. Girolamo Lippomano c. dogele Veneției.	161
,,	Iul.	6.	Praha. Camera Aulică c. Hofzahlmeister . .	162
,,	Aug.	10.	Sătmar. Ștefan-Vodă Mâzgă c. Ferdinand Hardegg	163
,,	,,	19.	Cernăuți. Petru Șchiop. și Ștef. de Vama mare .	164
,,	,,	24.	Istambol. Girolamo Lippomano c. dogele Veneției.	165
,,	Sept.	15.	Sătmar. Petru Șchiop-Vodă c. Ștefan Báthory.	166
,,	,,	24.	,, Raport anonim despre Petru Șchiopul.	167
,,	,,	26.	Tagy. Ștefan Báthory c. Rudolf II.	168
,,	Oct.	14.	Praha. Rudolf II c. autoritoțile din țările lui.	169
,,	Nov.	28.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. grand. di Toscana.	170
1592	Ian.	25.	,, ,, Procesul Karman Aga și Blasiu Kerekes.	171
,,	,,	30.	Praha. Rudolf II c. Hinterlassene Hofkammer.	172
,,	Fevr.	8.	Firenze. Giacomo Gerardo c. dogele Veneției.	173
,,	,,	11.	Alba-Iulia. Karman Aga c. Blasiu Kerekes.	174
,,	,,	15.	Firenze. Giacomo Gerardo c. dogele Veneției.	175

1592	Fevr.	—	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. grand. di Toscana.	176
,,	,,	—	,, ,, Simone Genga c. ,, ,, ,,	177
,,	,,	—	,, ,, Anonim c. Belissario Vinta. . .	178
,,	,,	22.	Firenze. Giacomo Gerardo c. dogele Veneţiei.	179
,,	,,	22.	Istambol. Friedrich Kreckwitz c. arh. Ernest.	180
,,	Mart.	2.	Roma. Clemente VIII c. Sigismund Báthory.	181
,,	,,	2.	,, ,, c. Andrei Báthory. . . .	182
,,	,,	2.	,, ,, c. Ştefan şi Baltaz. Báthory .	183
,,	,,	5.	Sătmar. Ştefan-Vodă Mâzgă c. arh. Ernest. . .	184
,,	,,	7.	Praha. Rudolf II c. Hinterlassene Hofkammer.	185
,,	,,	7.	Roma. Giovanni Moro c. dogele Veneţiei. . .	186
,,	,,	7.	Firenze. Giacomo Gerardo c. dogele Veneţiei.	187
,,	,,	21.	Istambol. Friedrich Kreckwitz c. arh. Ernest.	188
,,	,,	26.	Wien. Arh. Ernest c. Camera Scepusiană. . .	189
,,	Mai	2.	Košice. Camera Scepusiană c. arh. Ernest. .	190
,,	,,	11.	Wien. Arh. Ernest c. Camera Scepusiană. .	191
,,	,,	16.	Istambol. Friedrich Kreckwitz c. arh. Ernest.	192
,,	Iun.	10.	Sătmar. Ştefan-Vodă Mâzgă c. Camera Scepus.	193
,,	,,	—	Istambol. Murad III c. Sigismund Báthory. .	194
,,	,,	—	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Murad III.	195
,,	,,	—	,, ,, ,, c. Ziaus paşa. . .	196
,,	,,	11.	Lita ungurească. Paul Gyulai c. Ioan Gerendi.	197
,,	,,	21.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Pancratiu Sennyei.	198
,,	,,	25.	Kraków. Swiekowski c. Ioan de Marini Poli.	199
,,	,,	27.	Wien. Francisc Kopaczi c. Rudolf II. . . .	200
,,	Iul.	6.	Innsbruck. Andrea Unterpergher c. duca di Mant.	201
,,	,,	10.	Şimleul-Silvaniei. Ştefan Báthory c. Clemente VIII	202
,,	,,	13.	Innsbruck. Andrea Unterpergher c. duca di Mant.	203
,,	,,	18.	Şimleul-Silvaniei. Baltazar Báthory c. Clem. VIII.	204
,,	,,	20.	Alba-Iulia. Matteo Foresti c. duca di Mantova.	205
,,	Aug.	1.	Pratolino. Belisario Vinta c. Simon Genga. .	206
,,	,,	11.	Innsbruck. Andrea Unterpergher c. duca di Mant.	207
,,	,,	31.	,, ,, ,, ,, ,, .	208
,,	Sept.	14.	,, ,, .. ,, c. Petrozanni.. .	209
,,	,,	—	Istambol. Murad III c. Sigismund Báthory .	210
,,	,,	25.	,, Friedrich Kreckwitz c. Rudolf II. .	211
,,	,,	—	Moldova. Veli aga c. Sigismund Báthory. .	212
,,	,,	28.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Murad III.	213
,,	,,	28.	,, ,, ,, ,, c. Veli aga. . .	214
,,	,,	—	Moldova. Veli aga c. Sigismund Báthory. .	215
,,	Oct.	1.	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Hasan başa.	216
,,	,,	22.	Warszawa. Germ. Malaspina c. P. Aldobrandini .	217
,,	,,	23.	Wien. Arhiducele Matia c. Camera Scepusiană.	218
,,	,,	—	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Ali aga.. .	219
,,	,,	27.	,, ,, ,, ,, c. Murad III. .	220
,,	,,	—	Košice. Petru Sándor c. arhiducele Matia. .	221
,,	Nov.	25.	Warszawa. Malaspina c. Cinzio Aldobrandini.	222
,,	Dec.	12.	Roma. Clemente VIII c. Andrei Báthory. . .	223

1592	Dec.	12.	Roma. Clemente VIII c. Ștefan Báthory . .	224
,,	,,	12.	,, ,, c. Baltazar Báthory . .	225
,,	,,	15.	Košice. Camera Scepusiană c. arhid. Matia.	226
,,	,,	16.	Warszawa. Germanico Malaspina c. Aron-Vodă.	227
,,	,,	18.	Košice. Camera Scepusiană c. arhid. Ernest.	228
,,	,,	28.	Warszawa. Malaspina c. Cinzio Aldobrandini .	229
,,	,,	31.	Wien. Arhiducele Matia c. Camera Ungară. .	230
,,	,,	—	Alba-Iulia. Sigismund Báthory c. Aron-Vodă. .	231
,,	—	—	Innsbruck. Ioan Marini Poli c. arhid. Ferdinand.	232

III.

LISTA SCRIITORILOR ȘI ADRESAȚILOR.

Alba, Capitolul de *101*, *129*=2.
Aldobrandini Cinzio secr. de stat *222*, *229*=2.
Aldobrandini Pietro cardinal *217*.
Ali aga capuci-bașa *219*.
Anonim 46, 96, 132, 153, 167, 178=6.
Ardealul, prezidiul 4, 10, *11*, 14=4.
Aron-Vodă *227*, *231*=2.
Baia-Sprie, municipiul orașului *24*, *78*=2.
Bari, arcivescovo di nunțiul 100.
Basarabă Francisc *71*, *140*=2.
Báthory Andrei cardinal *182*, *223*=2.
Báthory Baltazar prinț *85*, 159, *183*, 204, *225*=5.
Báthory Sigismund principele Ardealului 2, 6, *7*, *9*, 12, 13, *15*, *18*, *19*, *20*, 21, 26, *27*, *29*, *32*, *34*, *35*, *36*, 37, 38, 40, 41, 48, *49*, 50, *69*, 70, *72*, 73, *77*, 78, 83, 85, 86, 101, 118, *122*, 125, *127*, 129, 136, 144, *149*, 152, 157, 158, 170, 176, *181*, *194*, 195, 196, 198, 210, *212*, 213, 214, *215*, 216, 219, 220, 231=62.
Báthory Ștefan regele Poloniei *4*, *10*, *11*, *14*, 24, *28*, 31, 33, *110*, *166*, 168, *183*, 202, *224*=14.
Báthory Ștefan prinț *85*.
Bernardo Lorenzo bailo 57.
Blandrata George medic *80*.
Bogdan-Vodă Ioan, pretendent 95.
Boronkay Ladislau sol *41*.
Brașov, orașul *152*.
Breslau, căpitanul din *53*.
Bruti Bartolomeo 98, 123=2.
Camera Aulică (Hinterlassene Hofkammer, Wien) 162, *172*, *185*=3.
Camera Scepusiană (Kassa) *5*, *17*, *23*, *25*, *30*, *65*, *91*, *103*, *105*, *106*, 108, *112*, *119*, *120*, 121, *130*, 137, *139*, 142, *146*, *148*, *156*, *189*, 190, *191*, *193*, *218*, 226, 228=29.
Camera Ungară (Pozsony) *104*, *107*, *230*=3.
Capua, Annibal di, nunțiu în Polonia *58*, 74, *75*, *76*, *82*, 84, 89, *90*, 94, *96*, 115, *123*, 135, 151, *154*=15.

Caransebeș, județii districtului 140.
Caransebeș, municipiul orașului 71.
Clemente VIII papa (Aldobrandini Hyppolit) 102, 181, 182, 183, *202*, *204*, 223, 224, 225=9.
Cluj — Mănăștur, conventul de 29, *157*=2.
Comunicantul secret dela Poartă 56.
Dobra, femeia *48*.
Dorimberg, Vito di 155.
Endres Matthias 53.
Ernest arhiduce *54*, 103, 104, 105, 106, 107, *108*, *113*, *114*, 120, *121*, *126*, *137*, *142*, *143*, *180*, *184*, *188*, *189*, *190*, 191, 192, *228*=23.
Eyzing Paul von, Freyherr orator la Poartă 1, 3, 8, 16, *56*, 59, 60, 62=8.
Ferdinand arhiduce *45*, *47*, *51*, *52*, *232*=5.
Floare Niculae castelanul de Caransebeș 15.
Foresti Matteo 205.
Forró Simon vicecomes com. Albensis 32.
Gabriel arhiepiscop al Ochridei și a țărilor române 63.
Gálffy Ioan senator 42, *55*=2.
Geizkofler Zacharias 45, 47, 51, 52, 67=5.
Genga Simon 128, 177, *206*=3.
Gerardo Giacomo agent 173, 175, 179, 187=4.
Gerendi Ioan, comitele com. Turda *197*.
Geszthy Francisc, căpitan general 55.
Gradenigo Vicenzo ambasciator 124.
Gyulai Paul 197.
Hardegg Ferdinand, Graf 146, *163*=2.
Hasan basa beglerberg *216*.
Herberstein Felician, baron 28.
Hofzahlmeister *162*.
Hoffman George consilier cameral 143.
Huet Ioannes iudex regius Cibiniensis 149.
Iezuiți, generalul lor 99.
Karman Aga 171, 174=2.
Kerekes Blasiu 171, *174*=2.
Khielman Andrei căpitanul Ungariei de Sus 126, 131=2.
Kis Luca de Remetea *118*.
Kochticz Hans, von 22.
Kopácsi Francisc 200.
Kreckwitz Friedrich 180, 188, 192, 211=4.
Lippomano Girolamo cav. bailo 161, 165=2.
Lugassi Moise de Orăștie 6.
Malaspina Germanico nunțiu în Polonia 217, 222, 227, 229=4.
Mantova, duca di *201*, *203*, *205*, *207*, *208*=5.
Marini Poli, Ioan de Raguza *199*, 232=2.
Matia arhiduce 218, *221*, *226*, 230=4.
Matteucci arhiep. nunțiu 109, 111=2.
Maximilian arhiduce *25*, *61*, *67*=3.

Mehmet pașa beglerberg 36, *38*=2.
Melith Ștefan, prefectul Camerei Scepusiane *39*, 143=2.
Mezith pașa 19.
Mihnea-Vodă Turcitul *26*, 122=2.
Monferrato, duca di *201*, *203*, *205*, *207*, *208*=5.
Montalto card. secr. de stat 58, *74*, *75*, 76, *84*, *89*, 90, *94*, *98*, *100*, *109*, *111*, 133, *151*, 154=15.
Moro Giovanni cav. bailo, poi ambasciator 116, 117, 134, 145, 186=5.
Movilă George mitropolit *102*.
Murad III sultan 7, 9, *12*, *13*, 18, 20, *21*, 34, 35, *37*, 69, *70*, 72, *73*, 194, *195*, 210, *213*, *220*=19.
Neuhaus, Adam von *63*.
Nogaroll Ferdinand căpitanul Ungariei de Sus 54.
Opra Stanciul boer *159*.
Oradea, orașul *77*.
Palatich Georgie *27*.
Pawlowski Andrei episcop 44.
Peretti Alessandro cardinal 110.
Petrozanni protonotario Apostolico *209*.
Petru-Vodă Cercel 43, 81, 82=3.
Petru-Vodă Șchiopul 49, *50*, *79*, *86*, 87, 88, *92*, *93*, 127, *144*, 147, 164, 166, *167*=14.
Pezzen Bartolomeu orator la Poartă 59, 60, 64, 113, 114=5.
Pistaki Luca de Bungard *2*.
Polonia, senatori *88*, *93*=2.
Pongrácz Frideric de Szentmiklós, căpitan 91.
Possevino Antonio S. I. *31*, *33*, *43*=3.
Princz Daniel orator 66, 68=2.
Rudolf II împăratul *1*, *3*, *8*, *61*, *44*, *59*, *60*, *62*, *64*, *66*, *68*, *97*, *155*, *168*, 169, 172, 185, *200*, 211=19.
San Clemente, Don Guilen a *135*.
Sandor Petru, român ardelean 221.
Sătmar, nobilimea comitatului 97.
Scaunele săcuești *136*.
Sennyei Pancrațiu orator la Poartă *125*, *158*, *198*=3.
Sfrondato card. secretar de stat *160*.
Sierakowski Martin secretar *138*.
Sigismund III regele Poloniei 86, *87*, 92, 138=3.
Sixtus V. papa 79, *95*=2.
Solikowski Demetrie arhiepiscop de Liov *133*.
Sombori Ladislau consilier *83*.
Ștefan-Vodă Mâzgă 5, 17, 23, 30, 39, 65, 112, 119, 130, 139, 148, 156, 163, 184, 193=15.
Ștefăniță-Vodă 164.
Strein orator în Polonia 61.
Swiekowski Simon notar public 199.
Szücs Gaspar primarul Bistriței *147*.
Tharanowski Andreas orator 132.

Toscana, Granduca di *128*, *170*, *176*, *177*=4.
Unterpergher Andrea 201, 203, 207, 208, 209=5.
Veli aga capuci-başa 212, *214*, 215=3.
Venezia, dogele de *57*, *116*, *117*, *124*, *134*, *145*, *161*, *165*, *173*, *175*, *179*, *186*, *187*=13.
Vinta Belisario secretar în Firenze *178*, 206=2.
Visconti Alfonso nunțiu 160.
Zamoyski Ioan cancelar *40*, *42*, *81*, 141=4.
Zedlicz Sigmund, von *22*.
Zekel Mihai 32.
Ziaus paşa-vizir *196*.

IV.

LISTA LOCALITĂȚILOR.

Alba-Iulia 2, 4, 6, 10, 12, 13, 14, 21, 26, 27, 37, 38, 50, 73, 78, 80, 81, 83, 85, 101, 118, 125, 128, 129, 144, 152, 157, 158, 159, 170, 171, 174, 195, 196, 198, 205, 213, 214, 216, 219, 220, 231.
Aiud 77.
Baia-Mare 28.
Będzin 102.
Brześć 92, 93, 98.
Bodzanów 132.
Caransebeș 15, 71, 140.
Cernăuți 164.
Cluj-Mănăștur 29.
Deva 55.
Domahida 97.
Edirne 122.
Făgăraș 48.
Firenze 173, 175, 176, 177, 178, 179, 187.
Gherla 70.
Grodno 31, 33.
Huszt 43, 87.
Huși 88.
Iași 49, 127, 147, 150.
Ighișdorful-săsesc 32.
Innsbruck 201, 203, 207, 208, 209, 232.
Istambol 1, 3, 7, 8, 9, 16, 18, 19, 20, 34, 35, 36, 56, 57, 59, 60, 62, 64, 69, 72, 113, 114, 116, 117, 134, 145, 161, 165, 180, 188, 192, 194, 210, 211.
Košice 25, 54, 108, 121, 126, 142, 143, 190, 221, 226, 228.
Kraków 24, 74, 84, 86, 199.
Krzepice 68.
Lita ungurească 197.
Lublin 22.
Lwów 131.
Mogila 66.
Moldova 212, 215.
Neisse 44.
Niepolomice 11.
Polonia 95, 96.
Poznań 53.
Praha 45, 46, 47, 51, 52, 63, 67, 100, 124, 160, 162, 169, 172, 185.
Pratolino 206.
Prejmer 40, 41, 42.
Roma 58, 76, 79, 82, 90, 99, 110, 133, 154, 155, 181, 182, 183, 186, 223, 224, 225.
Sáros 137.
Sătmar 5, 17, 23, 30, 39, 65, 91, 112, 119, 130, 139, 146, 148, 156, 163, 166, 167, 184, 193.
Sibiu 149.
Sighișoara 136.
Slawków 89, 94.
Șimleul-Silvaniei 202, 204.
Tagy 168.
Vaslui 123.
Venezia 109, 111.
Warszawa 61, 115, 135, 138, 141, 151, 153, 217, 222, 227, 229.
Wien 103, 104, 105, 106, 107, 120, 189, 191, 200, 218, 230.
Witów 75.

V.

LISTA IZVOARELOR.

Alba-Iulia: Arhiva episcopiei Transilvane 149.
Alba-Iulia: Biblioteca Batthyaneum 197.
Bistrița: Arhiva județului Bistrița-Năsăud 147.
Brașov: Biblioteca liceului Honterus 152.
Budapest: Acta publica Transylvaniae 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 26, 27, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 49, 50, 69, 70, 72, 73, 122, 125, 127, 144, 194, 195, 196, 198, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 219, 220, 231=44.
Budapest: Archivum Baronum Radák 32.
Budapest: Codex Széchenianus 115.
Budapest: Coll. fam. Báthory 168.
Budapest: Collectio Hevenessiana 77.
Budapest: Collectio Kaprinai 24, 78=2.
Budapest: Literae originales 55.
Budapest: Matthiae Militis Adversaria historica 28, 83=2.
Budapest: Magyar Nemzeti Muzeum Könyvtára 169.
Cluj: Arhiva Muzeului Ardelean 2, 6, 29, 48, 85, 101, 118, 129, 140, 157, 159, 171, 174=13.
Firenze: R. Archivio di Stato 46, 128, 170, 176, 177, 178, 206=7.
Innsbruck: Landesregierungs-Archiv für Tirol 45, 47, 51, 52, 67=5.
Lwów: Biblioteka Ossoliński 87, 88, 92, 93=4.
Mantova: R. Archivio di Stato 150, 164, 199, 201, 203, 205, 207, 208, 209, 232=10.
Novidom: Archivum Com. Czernin 63.
Roma: Annuae Litterae Societatis Iesu 99.
Roma: Archivio Vaticano 31, 33, 43, 58, 74, 75, 76, 79, 81, 82, 84, 86, 89, 90, 94, 95, 96, 98, 100, 102, 109, 110, 111, 123, 133, 151, 154, 160, 181, 182, 183, 202, 204, 217, 222, 223, 224, 225, 229=39.
Roma: Biblioteca Vallicelliana 227.
Roma: Biblioteca Vaticana 136.
Ungaria: Colecțiune particulară 5, 15, 17, 23, 25, 30, 39, 65, 71, 80, 91, 103, 105, 106, 107, 108, 112, 119, 120, 121, 130, 137, 139, 142, 146, 148, 156, 158, 163, 166, 189, 193, 218, 228, 230=35.
Venezia: R. Archivio di Stato. Dispacci di Costantinopoli 57, 116, 117, 134, 145, 161, 165=7.

Venezia: R. Archivio di Stato. Dispacci di Firenze 173, 175, 179, 187=4.
Venezia: R. Archivio di Stato. Dispacci di Germania 124.
Venezia: R. Archivio di Stato. Dispacci di Roma 186.
Warszawa: Biblioteca Com. Zamoyski 42.
Wien: Hofkammerarchiv 97, 104, 143, 162, 172, 184, 185, 190, 191, 200, 221, 226=12.
Wien: Nationalbibliothek 167.
Wien: Staatsarchiv. Polonica 22, 44, 53, 61, 66, 68, 126, 131, 132, 135, 138, 141, 153, 155=14.
Wien: Staatsarchiv. Turcica 1, 3, 8, 16, 54, 56, 59, 60, 62, 64, 113, 114, 180, 188, 192, 211=16.

VI.

INDICE GENERAL.

Abrud (Abrugybánya) 61, 64.
Acherman v. Cetatea Albă.
Adrianopolis v. Edirne.
Africa 273.
Aiud (Eniedinum) 129, 130.
Alba (Feier vármegye) com. 70, 201.
Alba-Iulia (Fejérvár) 1, 2, 3, 7, 8, 12—18, 20—23, 25—30, 39, 40, 49—58, 62, 98, 104, 124, 130—134, 138—140, 158—163, 177, 178, 191, 192, 199, 201, 216, 226—228, 232—240, 252, 254, 265, 268, 271, 288—290, 292, 293, 299, 300, 306, 307, 313, 324.
Albania (Alphanias) 111, 112.
Albense Capitulum 64, 200, 201.
Albulie Pătraşcu agilis de Nagy Berivoy 95.
Aldobrandini Cinzio card. secr. di stato 316—318, 322—234; ~ Hyppolit card. v. *Clemens* VIII papa; ~ Petrus card 311.
Alemanni v. Germani.
Alexa Graecus 329,330.
Alexandru - Vodă Lăpuşneanul 155, 228, 229, 302.
Ali basa 1.
Alla v. Hall.
Allmafa in com. Zeoreny 31.
Almás (Almasch) 60, 63, 64.
Alsó Árpás v. Arpaşul de Jos.
Alsó Komana v. Comana de Jos.
Alsó Porumbák v. Porumbacul de Jos.
Alsó Szombatfalva v. Sâmbâta de Jos.
Alsó Ucsa v. Ucea de Jos.
Alsó Venicze v. Veneţia de Jos.
Alsó Vist v. Viştea de Jos.
Aluniş ugor 70.
Amalteo Attilio nuntius, 298 299, 318—320.
Amhat csauz v. *Bengner* Markos.
Ampoly v. Ompoiul fl.
Amurath v. *Murad.*
Anatolia 2.
Andrássi Petrus in Krasznahorka, 48, 49, 101, 102.
Andreas Cinganus 2.
Anglia (Engellandt) 160, 282.
Anhalt, prencipe di 94.
Anna principesa 271.
Anna regina Poloniae 272, 324.
Annoka László nob. in Desna 31.
Apafalva 201.
Arabici equi 143.
Arad (Orod) 8.
Aranyos v. Arieş fl.
Archeides v. Achrida.
Arco 301.
Ardeal (Erdély, Siebenbürgen, Transylvania) passim.
Ardeal, Prezidiul 3, 4, 12—20, 25—30.
Arded (Erdeod) 6, 320, 321.
Arieş (Aranyos) fl. 290.
Aron - Vodă (Moldova) 282, 284, 286—290, 293, 302, 304—315, 317, 321, 324—327.
Arpaşul de Jos (Alsó Árpás) 162, 240.
Arpaşul de Sus (Felső Árpás) 162.
Asia 273.
Augustinus, Divus 223.
Austria 64, 93, 107, 168, 209, 223, 263, 268; ~ Casa di v. Oesterreich, Haus von.

Austriaci 317.
Babocsa (Babotscha) 1.
Bacău (Bacu) monasterio cattolico 154.
Bacha possessio penes Svedler 48.
Bács 232.
Baia-Mare (Nagybánya, Rivulus Dominarum) 18, 58—64.
Baia-Sprie (Felsőbánya) 42—47, 130.
Băiţa (Rézbánya) 62, 63.
Bakosnicza Gergeoly in Caransebeş 210.
Bălăcean (Balacsian) ugor 70.
Balasfi Ambrosius de Colosvar 232.
Bánffi Boldisár 27; ~ Farkas 27.
Barb Bratul iob. cu fii: Bratul şi Sava 70; ~ Dan iob. 70.
Bărghiş (Bürkös) 71.
Bari, ducato, 272; ~ arciv. nunzio 158.
Basarabă (Bozoraba) Francisc in Caransebeş 119—121, 210, 211; ~ uxor: *Vajda* Anna.
Basolcz 70.
Bathorea familia de Somlyó 84, 88, 275, 323.
Báthory Andreas card. 85, 91—94, 99—101, 103, 128, 135, 158, 160, 170, 171, 174, 175, 200, 207, 208, 228, 229, 269, 276, 277, 299, 300, 318, 323, 324.
Báthory Balthasar 85, 139, 140, 158, 159, 161, 163, 200—202, 240, 257, 277, 278, 299, 319, 320, 323.
Báthory Christophorus pr. Transylvaniae 129, 178.
Báthory Sigismundus pr. Transylvaniae 1, 2, 7—11, 20—24, 30, 31, 34—40, 43, 46, 49—58, 59, 65, 66, 69—80, 82—87, 93—96, 98, 99, 102, 104, 105, 116—119, 122—126, 129—132, 134—140, 158—163, 168—170, 175 177, 178, 186—188, 191—202, 207, 208, 216—218, 222, 223, 226—228, 232, 233, 240, 241, 252, 253, 267, 268, 272, 274—277, 286—293, 296, 297, 302—315, 318, 324—327; ~ ploconul trimes la Firenze 267, 268.
Báthory Stephanus comes com. Craznensis 101—103, 139, 140, 169—171, 193, 277, 278, 298, 319.
Báthory Stephanus rex Poloniae 3, 4, 12—20, 25—30, 42—47, 58—64, 69, 73, 82—93, 101, 106, 107, 111, 139, 140, 142, 146, 147, 150, 151, 155, 156, 159, 162, 169, 170, 217, 232, 268, 269, 272, 275, 277, 324.
Báthory Stephanus de Echied, iudex curiae 246, 247, 250.
Batthyány (Buttiani) 99.
Bavaria 249.
Beclean (Bethlen) 162.
Bécs v. Wien.
Będzin (Bendzinum) 163.
Begendorf 70.
Behram chauz 53.
Bekes Caspar de Kornyat 162.
Béldi Andorás de Ispánlaka, szolgabiró 71.
Belest in com. Zeoreny 31.
Bely opp. 193.
Bender 109.
Benedictus Cinganus 2.
Bengner Markos (Magyar Amhat csauz) 26, 194, 236.
Berathalom v. Biertan.
Berestie v. Brześć.
Berivoii mari (Nagy Berivoy) 95, 162.
Berivoii mici (Kis Berivoy) 162.
Bernádfi Ioannes not. Canc. 201.
Bernardini, Padri v. Franciscani.
Bernardo Lorenzo bailo 107.
Bertinoro, vesc. di: Andrea *Caligari*.
Berzeuice, Martinus de, Eques, liber baro in Dondang, cancellarius ac cap. Starogardiensis 47, 170.
Bethlen v. Beclean.
Bialograd v. Cetatea Albă.
Biertan (Berathalom) 70.
Bisaconum pagus 199.
Bistriţa (Biztricia) 220.
Blandrata Georgius medicus 133, 134; ~ nepos: Georgius (Alfonsi filius) 133, 134.
Boarta (Mihályfalva) 201.
Bodoni Stephanus 263.
Bodzanów 204, 205.
Boemia 111, 272.

Boori de Făgăraş 240.
Bogdan, eius gladiferus: *Stanislaus*.
Bogdan ország v. Moldova.
Bogdania (Bothania) v. Moldova.
Bogodinţ (Bogorfalva) 162.
Boi ţăbăneşti 40; alte vite 40, 180, 183, 202.
Bolzano (Bosani, Bozen) 329.
Bona Sforza regina Poloniae 272.
Bongart v. Bungard; de: Lucas *Pistaki*.
Borcza Péterné, Katryna in Zaagfalva 31.
Boristenes v. Nistru fl.
Bornemisza Benedictus de Patha 66; ~ Ioannes 116, 117, 292; ~ János in Caransebeş 210, 211.
Boronkay Ladislaus 82, 83.
Borrév v. Buru.
Bosani, Bozen v. Bolzano.
Bothania v. Bogdania.
Bozoraba v. *Basarabă*.
Bozyfalva 31.
Bracciano, duca di 300.
Brad 60.
Brandenburg, prencipe di 94.
Braşov (Brassó) 12 — 14, 17, 18, 25, 50, 226—228.
Brazovean László nob. in Caransebeş 31.
Breaza (Braza) 162.
Breslau (Presslau) 92, 100.
Bruti Bartolomeo camerier maggior del principe di Moldavia, Albano (postelnic) 108, 126—128, 132, 139, 142—144, 146, 148, 149, 151, 152, 156, 157, 163, 189, 190, 214, 224—225, 226, 228, 229, 245, 284; ~ filius: Georgius 133, 163.
Brzéšć (Berestie, Bresta) 146—148.
Brzezan 203, 204.
Buccapadalus Antonius 318.
Buccella Nicolo Patavino, medico in Polonia 92.
Bucium (Buczom) 162.
Bucureşti (Bukurest) 14.
Buczacza, de: *Jasloviecki*.
Buda (Ofen) 234, 304.
Buinak Ioan iur. in Glemboka 202.
Bukin in distr. Caransebeş 236.
Bulgaria 111, 112.
Buna Opra iob. 70.
Bungard (Bongart) 2.
Bunina Şerban iur. in Glemboka 202.
Burgau, Marchese di 271.
Burian Franciscus nob. de Palfalva 6, 114, 145, 146, 166, 202.
Burianaza Thoma iob. cu fiul Stoica 70.
Buru (Borréw) 290.
Buttian v. *Batthyány*.
Buzom v. Bucium.
Bürkös v. Bărghiş.
Cabanische Ochsen v. Boi ţăbăneşti.
Căciulata (Kuciolata) 162.
Cai turceşti (Arabici equi) 143, 293.
Caligari Andrea vesc. di Bertinoro 169, 229.
Camera Aulica (Wien) 242, 280.
Camera Scepusiană (Kassa) 4—7, 33, 34, 41, 42, 47—49, 67—69, 113—115, 164—167, 171—174, 179—185, 186, 202, 203, 209, 211—216, 219, 221, 229—232, 242, 243, 278, 279, 282—285, 311, 320, 322.
Camera di Slesia (Breslau) 93.
Camera Ungară (Pozsony) 165, 166, 324.
Câmpul Kilie, ugor 70.
Capnic (Kapnik) 64, 65.
Capo d'Istria 154.
Capua, Annibal di nuntius in Polonia 107, 108, 126—128, 136, 137, 139, 144, 145, 151, 152, 156, 175, 176, 189, 190, 225, 228, 229.
Cara Română (Oláh Kara) 66.
Careii Mari (Carol, Károly) 5, 81.
Caransebeş (Caran, Karánsebes, Sebes) distr. et opp. 30—32, 119—121, 194, 210, 211, 236.
Carlo arhiduce 270, 217.
Carlo di Finlandia 93.
Carol v. Careii Mari.
Cârţa (Kercz) 200, 201.
Caschaw, Cassovia v. Košice.
Cazaci (Kosaken, Nisavische) 108—110, 115, 124, 204, 214, 249.

Cercel Juon iob. cu fiul Demeter 70; ~ Koman iob. cu fii: Man şi Stoian 70; ~ Man iob. cu Lazăr 70; ~ Opra iob. 70.
Cereale 67, 68, 212, 213.
Cernăuţi (Czarnawicze, Zernauz) 199, 244, 245.
Cervia, ep. di: Alfonso *Visconti*.
Cetatea Albă (Acherman, Bialograd) 177, 204.
Cheh (Chee, Cseh) Ferencz, meggyesi, 69—72.
Cherchel v. Cercel.
Chioarul (Kővár) arx 177, 178.
Chiorba Daniel Literatus in Felsőbánya 130; ~ Elias iur. 43, 46, 130.
Christophorus (alias Pompo) Cinganus 2.
Chyk, sedes Siculicalis 207, 208.
Chyorchiok Radu iur. in Caransebes 120.
Cibinium v. Sibiu.
Cisnădie (Kis-Disznód, Michelsberg) 201.
Clemens VIII papa (Hyppolit Aldobrandini card.) 137, 148, 153, 156, 158, 163, 170, 190, 274—278, 281, 295, 297—299, 318—321, 323.
Cloaşterf (Miklóstelke) 201.
Cluj (Colosvar) 2, 65, 162.
Cluj-Mănăştur (Colos, Kolos-Monostra) 65—67; ~ Conventus de 65, 232.
Codlea (Feketehalom) 12, 13, 27.
Cojocna opp. (Colos) 65.
Colosvar v. Cluj; ~ de: Ambrosius *Baldsfi*.
Colun (Kolon) 201.
Comana de Jos (Alsó Komana) 162.
Comana de Sus (Felső Komana) 162.
Comzira (italian) 75.
Constantinopel v. Istambol.
Copăcel (Kopacsel) 16..
Copaczi v. *Kopácsi*.
Corbi (Korbi) 162.
Cracovia v. Kraków.
Crazna 139; ~ comes com. Balthasar *Báthory*.
Criş fl. (Keores) 60.
Criţ (Keresztur) 201.
Csáki Gregorius 296.
Cseh György 71.
Czarnavicze v. Cernăuţi.
Czarnota in com. Zeoreny 31.
Danciul Armaş 75.
Dania (Danimarca) 93, 160, 269, 272.
Danubius v. Dunăre.
Danzich v. Gdańsk.
David Cinganus 2.
David Franciscus pastor 222.
Debreczen 5.
Dejani (Desan) 162.
Dengelegi 41.
Derstor v. Silistra.
Desan v. Dejani.
Desna 31.
Despot Vodă Heraclide 155, 164, 167, 185, 186.
Deva 104, 105.
Dietz in Innsbruck 297.
Dijma Saşilor 138.
Dioman (?) 255.
Dobra (Boba) mulier de Also Venetia 95, 96, 292.
Domahida 152.
Dondang, L. B. in: Martinus de *Berzeuice*.
Dorimberg, Vito di, orator 229.
Dorka György in Caransebeş 120.
Drágfi fam. 114, 180, 202.
Dragna Gyeorgy in Caransebeş 120.
Dragomir mama cu fiul Opra 70.
Drăguş (Dragos) 162.
Draudt Petrus iur. civ. de Brassó 226.
Dridif 162.
Dulln v Tulln.
Dunántul 15.
Dunăre (Danubius, Duna, Ister, Thonaw, Tonaw) 113, 175, 204, 209, 214, 241, 310.
Dzierzek (Terschek) Cristophorus 106, 245.
Echied, de: Stephanus *Báthory*.
Edirne (Adrianopolis) 186, 188.
Endres Matthias 100.
Engellandt v. Anglia.
Enyedinum v. Aiud.
Eperjesi Ioannes servitor Cibiniensis 202.

Erdeod v. Arded.
Ernestus (Hernestus) archidux 100 — 104, 164—168, 174, 175, 180, 185, 186, 198, 209, 214—216, 220, 230, 249, 250, 270, 274, 278—280, 282, 284, 322.
Estván vajda v. *Ştefan*-Vodă Mâzgă.
Esztergom (Gran) 304.
Eyzing Paul von, Freiherr orator 1, 2, 9, 10, 32, 33, 106, 108, 110.
Făgăraş (Fogaras) 12, 94 — 96, 158, 161, 162, 240.
Farkas János in Caransebeş 31; ~ Myhály 31; ~ Myklós 31; ~ Pál provisor Satmariensis 172, 282—284 320; ~ Péter 30.
Farkassy Farkas in Caransebeş 31.
Farnese card. 94.
Fedor I. Moscowiter 40, 110.
Feier vármegye v. Alba comitatus.
Fejerdi Stephanus de Somordog 232.
Fejérwár v. Alba-Iulia.
Feketehalom v. Codlea.
Feldioara (Földvár) in distr. Făgăraş 201.
Felső Árpás v. Arpaşul de Sus.
Felsőbánya v. Baia-Sprie.
Felső Komana v. Comana de Sus.
Felső Szombatfalva v. Sâmbăta de Sus.
Felső Ucsa v. Ucea de Sus.
Felső Venicze v. Veneţia de Sus.
Felső Vist v. Viştea de Sus.
Ferdinandus archidux 92, 94, 99, 327—331.
Ferdinandus I. rex Hungariae (mem. 1589) 186.
Ferhat basa 234.
Fiáth Miklós 236, 237.
Fieger v. Fugger.
Filip (Philep) Spătarul 77.
Finlandia, Carlo di 93.
Firenze (Fiorenza) 92, 263, 267, 271, 273, 274, 281.
Floare Nicolaus castellanus de Caransebeş 30, 31.
Florianus Cinganus et filii 2.
Fogaras v. Făgăraş.
Foresti Matteo 299, 300.
Forró Simon háportoni, vice-com Albensis 69—72.
Földvár v. Feldioara.
Francescani (Bernardini) 128, 145, 154, 157.
Franciscus Literatus in Fogaras 240.
Franczusok v. Galli.
Franţa v. Gallia.
Frăţilă Oprea boer 240.
Fridericus pal. in Heidelberg 296.
Fugger (Fieger) Signori 297.
Fülöp György de Zaldobagy 180 — 182, 202, 203, 243.
Fünfkirchen v. Pécs.
Gabriel archiep. Ochridae utriusque Walachiae 111, 112.
Gacha Man iob. cu fii: Abraham, Demeter şi Juan 70.
Galata v. Istambol.
Gálffy Ioannes senator 87, 88, 104, 105.
Galli (Franczusok) 14, 274.
Gallia (Franţa) 91, 160, 176.
Gálteövy Franciscus 253.
Gdańsk (Danzich) 317.
Géczy (*Getzy*) Ioannes gub. Transylvaniae 102.
Geizkofler Zacharias 92, 94, 99, 116.
Genga Fabio 200, 301; ~ frater Simon 199, 200, 268—271, 300, 301.
Gerardo Giacomo agente toscano 267, 273, 274, 281.
Gerendi Ioannes comes com. Tordensis 290, 291.
Gerlistey György István 31.
Germani (Allemani, Németek, Thedesci) 5, 63, 93, 149, 162, 194, 292.
Germania (Németország) 54, 63, 106, 111, 160, 269, 270.
Geszthy Franciscus cap. gen. Transylvaniae 104, 105.
Gherla (Ujvár) arx 117, 118.
Giancula v. *Iancu-Vodă.*
Giesuiti (Iesuiti) 93, 144, 145, 148, 149, 154—157, 168—171, 176, 189, 190, 275, 277, 318, 319, 321, 323.
Giorgi Dominico, di 224.
Giovanna, gran duchessa di Toscana 271.
Giurfalău (Györgyfalva) 65.

Glemboka 201.
Gliga Opra iob. şi Gliga purcar 70.
Goche Juon iob. cu fii: Stan purcar şi Stan 70.
Gottermaier Egidius 165.
Göndör, izlaz în Pusztahodos 179—181.
Gradenigo Vicenzo amb. 190, 191.
Gran v. Esztergom.
Grecia 107, 173; beglerbeg 32, 109, 190, 206, 218.
Gregorius XIII papa 276.
Greul János iur. in Caransebeş 120.
Grid 162.
Grodno 69, 73, 85, 92.
Grosse Wallachei v. Ţara-Românească.
Groza Farkas in Caransebeş 30.
Györgyfalva v. Giurfalău.
Gyrgyo sedes Siculicalis 207, 208.
Gyula 234.
Gyulaffi Lestár 134.
Gyulai Paulus secr. 105, 290, 291.
Hadad arx 65; ~ praef. Franciscus *Kopácsi*.
Hădărău (Hadrév) 290, 291.
Haliciensis pocillator: Andreas *Taranowski*.
Hall (Alla) 297.
Halul beg 234.
Hărăstaş (Harasztos) 290.
Hardegg Ferdinand, comes cap. Satmariensis 219, 230, 242—244, 246, 247, 249.
Hasan bassa beglerbeg Urumeliensis 309, 310.
Havasalfölde v. Ţara-Românească.
Havasely Blasius de Korogy off. Thasnadiensis 232, 263.
Hector Iohannes iur. civ. de Brassó 226.
Heidelberg 296.
Hellner Valentinus villicus civitatis Brassó 226.
Herberstein Felician, Baro 58—65.
Hernestus v. *Ernestus* archidux.
Herşeni (Herszény) 162.
Hispania (Spagna) 160, 270.
Hodor csauz 286, 288.
Hodos v. Puztahodossa.
Hoffman Georgius cons. Camerae Scepusiensis 216, 283.
Holbac (Holbak) 162.
Horwat Cosma Petrittievith praef. arcis Fogaras 25, 95.
Huet Ioannes iudex regius Cibiniensis 222, 223.
Hungern v. Ungaria.
Hunyad com. 8, 210.
Huşi 108—110, 141, 143, 144, 175.
Huszain chauz 14, 73, 76, 77, 79, 122, 124, 125.
Huszt arx 77, 89, 136.
Hutzkel Ioannes iur. de Felsőbánya 43, 46.
Iacobus Cinganus 2.
Iancu-Vodă (Giancula, Ianicula) 149, 155.
Iane Bano di Valacchia 241.
Ianicula v. *Iancu*-Vodă.
Iaşi (Ias) in distr. Făgăraş 162.
Iaşi (Jazwasar) 96, 97, 199, 220, 223, 313, 314.
Ibraim beg 192, 196.
Ieniceri (Giannizzeri, Jänitschären) 175, 235, 317.
Iesuiti v. Giesuiti.
Ighişdorful-săsesc (Ivánfalva) 69—72.
Ileni (Illien) 162.
Imanos Graecus 329, 330.
Ineu (Jenő) 234.
Inglesi 317.
Innocentius IX papa 275.
Innsbruck (Inspruch) 225, 297, 298, 301, 302, 327.
Ioan Bogdan pretendent 149—152, 155, 295.
Ioan-Vodă cel Cumplit (Ivonia) 149, 155.
Ioannes II rex Hungariae 222, 233, 271.
Ioannes Cinganus 2.
Iobagi români 70—72.
Isabella regina Hungariae († 1559) 8, 134, 222.
Ispánlaka v. Şpănlacă.
Istambol (Constantinopol, Galata, Pera) 1, 2, 8—11, 32—39, 73—76, 106—110, 113, 117, 122—124, 149, 152, 174—177, 187, 206, 218, 219, 225, 241, 246, 248, 273, 274, 282, 284, 286, 287, 300, 302—304, 317.

Ister v. Dunăre.
István vajda v. *Ştefăniţă* Vodă.
Italia 111, 135, 160, 264, 269, 272, 275, 296, 297, 300.
Italiani (Olaszok) 14, 323.
Ivan Logofet 96, 99.
Ivánfalva v. Ighişdorful-săsesc.
Ivonia v. *Ioan-Vodă* cel Cumplit.
Jagellonica Casa 93, 272.
Jänitschären v. Ieniceri.
Jankucza Adam civis in Caran 31.
Jasloviecki Nicolaus de Buczacza, cap. Sniatensis 115, 204.
Jazwasar v. Iaşi.
Jedikula, temniţă lângă Stambul 187.
Jenő v. Ineu.
Jeronimus Minor polnischer Edelman 40.
Jó (Yo) Georgius tricesimator de Tokaj 4, 5.
Josica (Josika) Ioannes iudex nobilium distr. Caransebeş 210; ~ Stephanus secr. 59, 252, 263, 264, 274 — 278, 280, 281, 289.
Kaczon in distr. Făgăraş 162.
Kajántó 232.
Kamienec (Camenecz) 204.
Kanovit 195.
Kapnik v. Capnic.
Kapturi Ioannes 304.
Karánsebeş v. Caransebeş.
Karán 31.
Karman Aga in Moldova 252—262, 264, 265; ~ sculele lui de aur şi argint 264, 265.
Károly v. Careii Mari.
Kassa v. Košice.
Kászon sedes Siculicalis 207, 208.
Kazul 234.
Kemény Iosephus Comes historicus 2.
Kendy Alexander de Lona cons. 15, 28; ~ Ferencz 304.
Kenevich Radul Hete iur. in Glemboka 202.
Keores v. Criş fl.
Kercsesora v. Streja-Cârţişoara.
Kercz v. Cărţa.
Kerekes Blasius 252—262, 264, 265; ~ Petrus iur. in Felsőbánya 130.
Keresztfa, ugor 70.
Keresztur v. Criţ.
Kézdi sedes Siculicalis 207, 208.
Khielman Andreas cap. Hungariae Superioris 198, 203, 204.
Kis Berivoi v. Berivoii Mici.
Kis Disznód v. Cisnădie.
Kis Luca Tyvadar de Remetea 177, 178.
Kis Vajdafalva v. Voivodenii mici.
Kisvárda 172.
Kochticz Hans, von 40.
Kolon v. Colun.
Kolos Monostra v. Cluj-Mănăştur.
Kolosvari Stephanus not. Canc. 201.
Kopacsel v. Copăcel.
Kopácsi (Copaczi) Franciscus 65, 296.
Korbi v. Corbi.
Kornyat, de: Gaspar *Beles*.
Korogy 232; de: Blasius *Havasely*.
Kosaken v. Cazaci.
Košice (Caschaw, Cassovia, Kassa) 47—49, 100, 104, 164, 167, 181, 186, 198, 214—216, 220, 241, 282, 315, 316, 320, 322.
Kowachoczy Volffgangus cons. cancellarius 15, 28, 96, 132, 138, 140, 228, 304.
Körtvélyes 178.
Kővár v. Chioarul.
Kraków (Cracovia, Krakhaw) 42, 47, 103, 116, 117, 126, 137, 139, 140, 153, 157, 160, 161, 269, 295, 324.
Krasznahorka (Krasznahurka) 48, 49.
Kreckwitz Friedrich orator 274, 282, 284, 303, 304.
Krzepicze (Krepicz) 116, 117.
Kucsolata v. Căciulata.
Kurzbach 93.
Kuthalom, ugor 70.
Kutreczy in distr. Caransebeş 236.
Laczjugh Ladislaus iudex nob. distr. Caransebeş 210.
Laczny Ladislaus iud. nob. distr. Caransebeş 31.
Lazul Vecerd, ugor 70.
Leasa (Lesza) 162.
Lemberg v. Lwów.
Lengyelek v. Poloni.

Lengyelország v. Polonia.
Lenzoni Francesco 270.
Leopoli v. Lwów.
Leşi v. Poloni.
Léta v. Lita ungurească.
Liefland v. Livonia.
Limba, de: Demetrius *Nagy* alias Velimirovit.
Liov v. Lwów.
Lipova (Lippa) 234.
Lippomano Girolamo cav. bailo 241, 246.
Lita ungurească (Léta) 290, 291.
Lituania (Litauen) 107, 159, 160, 204, 218.
Livonia (Liefland) 93, 117, 161.
Lona, de: *Kendy* Alexander.
Lónyai Albert praef. arcis Huszt 136.
Lowicz 100.
Lublin (Lublinecz) 40, 154, 190.
Luca v. *Lugassi* Iohannes; ~ di: Simon *Simoni* medico.
Ludişor 162.
Lugas v. Lugoj.
Lugassi Iohannes de Lugas 8; ~ filii: Aron et Moises 8; ~ Iohannes de Szászváros 8; ~ filii: Gaspar, Lucas, Martinus et Michael 18; ~ Moises de Szászváros 7, 8.
Lugoj (Lugas) 8, 194.
Lunca Zavoiaşului, ugor 71.
Lupşa 162, 290.
Luţa (Lucza) 162.
Lutherani 93.
Lwów (Lemberg, Leopoli, Liov) 107, 108, 127, 150, 151, 155, 198, 203, 204, 225.
Macedonia 111.
Macrin Juan iob. cu fiul Cercel 70.
Macskási Gabriel et Martinus de Szent Marton Macskása 232; ~ Pál et Péter in Caransebeş 210.
Macz Caspar negotiator Italus 209.
Mahmut v. *Mehmet.*
Majdani in distr. Caransebeş 236.
Makod pagus 220.
Malacrida secr. 317.
Malaspina Germanicus ep. di San Severo, nunzio in Polonia 311, 316—318, 321—324.
*Man*purcar iob. cu fii: Juan şi Man 70.
Manaila Petru iob. cu fii: Indre şi Mihaila 70; ~ Safta iob. cu fii: Opra şi Peter 70.
Mândra (Mondra) 161.
Mantova, duca di 297—300, 301; ~ Madama di 271.
Marea Neagra (Mar Negro, Schwarzes Meer) 1, 177.
Mărgineni (Marsina) 162.
Maria principessa 270
Marian de Plopi iob. Mold. 220.
Marin di Poli, Giorgi et Giovanni vameşi in Moldova 223, 224, 244, 295, 296, 327—331.
Márkházi (Markhazy) Paul 1—13, 32, 187, 192, 193, 236.
Marsina v. Mărgineni.
Marthonfalva v. Metişdorf.
Martinuzzi Giorgio, Fra, card. şi tezaurul său 271.
Masaw, Fürstenthumb 117.
Matalea Iulius 253.
Mathias (Matia) archidux 94, 311, 320, 324.
Mattei cardinale, protettore dei Bernardini 145.
Matteucii archiep. nuntius 168, 170, 171.
Maximilianus archidux 47 — 49, 93, 110, 113, 115—117, 129, 142, 160, 161, 168, 206, 268, 270, 271, 278, 323.
Maximilianus II imp. rex Hung. 185.
Maza Hieronimus, Venetus 296.
Mediaş (Meggyes) 69, 71, 162, 253.
Mehmet (Mahmut, Memhet) chauz 21, 117, 118, 283; ~ pasa, beglerbeg 28, 75, 79, 80, 193, 194.
Melith Stephanus praef. Cam. Scepusiensis 80, 81, 216, 283.
Memhet v. *Mehmet.*
Mercato Gio: Battista 137.
Metişdorf (Marthonfalva) 70.
Mezith (Meszich) pasa 1, 36—38.
Mezti v. *Warga* Michael.
Michael Soldat, Walachus 106.
Micheli cav. Venetiano 168, 170.
Michelsberg v. Cisnădie.
Micle Stan iob. 70.

Miechów 100.
Mihályfalva v. Boarta.
Mihnea-Vodă (Mihnia) 10, 11, 14, 28, 49—58, 77, 96—99, 186—188, 209, 241, 248.
Miklóstelke v. Cloaşterf.
Minele din Ardeal şi exploatarea lor 58—65.
Mircea-Vodă şi văduva ei 96, 97—99.
Mirizlău Logofet 75.
Moară (în Caransebeş) 120, 121.
Mogila 115, 116.
Moharem chauz 50.
Mohila Georgius metropolita Suczaviensis 153, 163; ~ Heremias marschalcus 142, 143, 146, 149, 153.
Moldau v. Moldova.
Moldavia de: Matthias *Nagy*.
Moldova (Bogdan ország, Bogdania, Moldau, Moldova, Moldavia) passim.
Mondra v. Mândra.
Monsiu Giovanni nob. francese 91.
Montalto card. v. *Peretti* Alessandro card.
Morenz in com. Zeoreny 31.
Moro Giovanni cav. bailo 176, 177, 206, 218, 219, 280, 281.
Moscovia 159.
Moscovitae 214.
Mottnok in com. Zeoreny 31.
Mottnoky Farkas in Caransebeş 31, 210; ~ Ferencz 210; ~ uxor: *Simon* Ersoka 210; ~ Georg 30; ~ Mihály 31; ~ Péter 30.
Muntenia v. Ţara-Românească.
Murad (Amurath) III sultan 8—11, 20—24, 34—40, 52, 73—80, 112, 117—119, 124—126, 136, 199, 217, 218, 274, 286—289, 297, 302, 303, 305—307, 312—314.
Musztafa aga 50, 235.
Musztafa Longus sive Nagy (Bajuszos) chauz 8—12, 14, 17, 18, 12—24, 26, 34, 106, 302, 306; ~ Uzon chauz 22, 26, 50, 97, 187, 192, 194.
Mynka Ferenczné, Saarasszony in Zaagfalva 31.
Muzică în curtea princiară din Alba-Iulia 222—3.
Nagy-Bánya v. Baia-Mare.
Nagy Berivoi v. Berivoii Mari.
Nagy Demeter (Velimirovit) de Limba 232; ~ filii: Ladislau, Petrus, Stephanus 232.
Nagy János 292, 293.
Nagy Matthias de Moldavia 7.
Nagy Stephanus de Uj-Buda 232.
Nagy Vajdafalva v. Voivodenii mari.
Nagylaki Michael Literatus 202.
Nalácteleke in com. Zeoreny 31.
Narva portus 93.
Neacşa soror Dobrae 95.
Neisse 91.
Németek v. Germani.
Németország v. Germania.
Nepolomice v. Niepolomice.
Netot (Nyitot) 162.
Neuhaus Adam, von, canc. Bohemiae, 111, 112.
Nicolaus Cinganus 2.
Nicora Stanciul iob. cu fiul Henia 70.
Niepolomice (Nepolomice) 17, 18, 65.
Niezowski Stanislaus 33; ~ uxor: Zamfira 33.
Nikita Lewcha 220.
Nikopol (Nicopuli) 214.
Nisavische v. Cazaci.
Nistru (Boristenes) fl. 199.
Nogaroll Ferdinand Graf zu, 100—104.
Norvegia 160.
Nyitot v. Netot.
Ochrida (Archeidas) archiep. de: *Gabriel*.
Ochsen = boi.
Oczakow 115.
Ofen v. Buda.
Ohaba in distr. Făgăraş 162; ~ in com. Zeoreny 31.
Oláh Kara v. Cara Română.
Oláhok v. Valachi.
Olaszok v. Italiani.
Olmütz, 314; ~ ep. Andreas Pawlowski.
Ompoiul (Ampoly) fl. 60, 62.
Stanciul Opra agilis, boer 240; ~ filii: Bogdan et Radul 240; ~ Sadelle boer 240.
Oprea-Cârţişoara 162.
Oprea Porumbac 162.

Oradea (Varad) 129, 130, 193.
Orăştie (Szászváros) 78; ~ de: *Lugassi* Moises.
Orbai sedes Siculicalis 207, 208.
Orbó Lajos in Caransebeş 31; ~ Zeyko in Caranşebes 31.
Orle Nicolaus cons. Camerae Scepusiensis 283.
Orod v. Arad.
Orsini (Ursini) Leonora 263, 267. 273, 296; ~ frater Don Virginio 263.
Osman Bassa 1, 2, 9, 10.
Ozd arx 122.
Ozdi Miklós 70, 71.
Ördeg Péter v. *Petru-Vodă*, pretendent.
Österreich, Haus von (Casa di Austria) 93, 94.
Ötvös Augustin medic in Alba-Iulia (1856) 265.
Padova, di: Nicolò *Buccella* medico.
Palamedes Georgius 295.
Palatich Georgius vicebanus de Caransebeş 51—58.
Palfalva, de: Franciscus *Burian* nob.
Pancul (Pankol) Ioan 248.
Papfalva in com. Kolos 232.
Părăul Chabriei, ugor 70.
Paris 150.
Parma, duca di 94.
Patha de: Benedictus *Bornemisza*.
Pătraşcu v. *Petru*-Vodă Cercel.
Pattantyus György 257.
Pavel (Pal) Agă boier 75.
Pawlovski Andreas ep. Olom. 91, 314.
Pécs (Fünfkirchen) 340.
Pencz Man agilis de Also Venetia 59.
Pera v. Istambol.
Peretti Alessandro card. Montalto secr. de stat 107, 108, 126—128, 135, 139, 144, 145, 153, 154, 158, 168—170, 171, 205, 225, 226, 228, 229.
Perneszi István 25.
Perşani 162.
Persia 108, 273.
Pest 304.
Pesthi Franciscus 164.
Petrachi János és István iur. in Caransebeş 120.
Petrittievith v. *Horwát* Cozma.
Petrokavia v. Piotroków.
Petrozanni prot. Apostolico 302.
Petru păcurar iob. 70.
Petru-Vodă Cazacul (fiul lui Alexandru) numit Dracu 302, 311, 313, 314, 316, 317.
Petru-Vodă Cercel (Pătraşcu) 8—30, 34—38, 69, 73—75, 77, 89—91, 134—137, 144, 176, 192, 244, 245.
Petru-Vodă Şchiopul 38—40, 50, 96—100, 113, 122, 124, 126—128, 132, 133, 139—144, 146—148, 152, 155—157, 163, 176, 199 204—206, 216—219, 220, 224, 225, 246—251, 254 — 256, 280, 295, 297, 298, 301, 302, 306, 327—331.
Pezzen Bartholomeus orator 108—110, 113, 174, 175.
Philep v. Filip.
Piasto, casa di 93.
Piotroków (Petrokavia) 164.
Pisa 263, 264, 267, 273, 281.
Pistaki Lucas de Bongarth 1, 2.
Plesko János nob. in Caran 31.
Podladowski 206.
Poiana Mărului 162.
Pojorta (Posorita) 162.
Polen v. Poloni, Polonia.
Poligradi fam. in Caransebeş 120.
Poloni (Lengyelek, Leşi, Polachi, Polen) 55, 58, 91, 92, 99, 109, 110, 113, 155, 194, 206, 228, 311.
Polonia (Lengyelország, Polen) 38, 39, 87, 91, 93, 101, 106—109, 111, 117, 124, 127, 135, 137,139, 149, 150,153, 156, 158, 160, 161, 163—165, 167, 170, 171, 174—177, 191, 199, 204, 206, 223, 226, 249, 269, 270, 272, 284, 302, 317; ~ senatores 113, 147.
Pompo v. *Christophorus* Cinganus.
Pongrácz Fridericus de Szentmiklós cap. Satmariensis 145.
Poppel Georgio maggior d'huomo 93.
Portugallia 160.
Porumbacul de Jos (Alsó Porumbák) 162.
Posen v. Poznań.
Posorita v. Pojorta.

Possevino Antonio S. I. 69, 73, 89—91, 93.
Postavuri 4, 5, 9, 230.
Poznań (Posen) 100; ~ clericus: Simon *Swiekowski*.
Praha (Praga) 92, 94, 99, 111, 116, 158, 190, 191, 241, 242, 250, 251, 262 280, 297.
Prasmar v. Prejmer.
Pratolino 300, 301.
Prejmer (Prasmar) 82, 83, 87, 88.
Pressla v. Breslau.
Preussen 204.
Prislop, mănăstire 33.
Pulpa Petru iob. cu fiul Iuan 70.
Puztahodossa (Hodos) 5, 6, 68, 69, 114, 146, 166, 179, 181, 202, 215, 216, 278, 279, 282, 283.
Rab (Rabus) Iustus S. I. 141, 156.
Rácz Petrus orator 22—24, 26, 34, 37.
Ráczok v. *Serbi*.
Radul Păcurar iob. cu fiul, Opra 70.
Radziwill Georgius card. ep, 94, 269, 317, 323.
Rakomazi János tricesimator 172, 285.
Răşnov (Rosno) 12, 27.
Ravazdy György orator 233, 235, 236.
Răzvan aga 325.
Recea (Reche) 162.
Reissen v. Russia polonica.
Remetea, de: Kis Luca Tyvadar.
Reussen v. Russia polonica.
Rézbánya v. Băiţa.
Rivulus Dominarum v. Baia-Mare.
Rodi ins. 176.
Roma 94, 107, 126—128, 134, 136, 137, 145, 150, 154—158, 163, 169, 170, 205, 228, 229, 263, 273—278, 280, 281, 318—320.
Roman opp. 156.
Rosenberga, Signori di 93.
Roşia (Veresegyház) 71, 72
Rosno v. Răşnov.
Rosnyóbánya 48.
Rothot Ferencz in Szatmár 173.
Ruda (Rwda) 60.
Rudolphus II imp. rex. Hungariae 1, 2, 9, 10, 32, 33, 67, 68, 91, 108—110, 112, 116, 122, 152, 158, 164, 167, 172, 180, 182, 202, 209, 215, 216, 229, 230, 246, 247, 249, 250, 280, 296, 297, 303, 304, 314, 315.
Rumelia (Urumelia) 309.
Rusia 111, 112.
Russia polonica (Reissen, Reussen) 40.
Ruşor (Russor) 162.
Saggmar v. Sătmar.
San Clemente, Don Guilen amb. di Spagna 206.
San Severo, ep. di: Germanico *Malaspina*.
Sâmbăta de Jos (Alsó Szombatfalva) 162.
Sâmbâta de Sus (Felső Szombatfalva) 162.
Sambokrethi Michael not. Canc. 163, 201.
Sandor Petrus Walachus de Sándorfalva 311, 315, 316, 320, 322, 324.
Sándorfalva (Siandra) 179, 180, 181, 315, 316, 320, 322.
Sandru Opra iob. cu fiul Lupa 70.
Sarkaicza v. Şercaiţa.
Sárkány v. Şercaia.
Sarmasági Miklós 181.
Sáros arx 209.
Săsciori (Zeschor) 162.
Sasi David zsidó, portai 235.
Sassonia, Elettor di 93.
Sătmar (Saggmar, Szakmar) Zathmar, 4—7, 33, 34, 41, 42, 67—69, 80, 81, 113, 114, 145, 152, 171, 173, 179, 182, 202, 203, 211, 212, 215, 219, 221, 229, 230, 242, 243, 246—249, 278, 279, 285, 311, 315, 316, 320, 322, 324.
Saxones 62, 157.
Scepusia, casa di 272.
Schelk (Selk) 138; ~ capitulum 138.
Schonovianus (Sonovianus) S. I. 141, 156, 157.
Schwarz Andreas iur. civ. de Brassó 226.
Schwarzes Meer v. Marea Neagră.
Schweden v. Svetia.
Schwedler v. Svedlér.
Schwendi (Swendi) Lazarus cap. Hungariae Superioris 278.
Scorei (Zkore) 162.

Scoţia 160.
Scule de aur şi argint ale lui Karman Aga 264, 265; ~ trimise de pr. Sigismund Báthory la Firenze 267, 268; ~ alte 27—30, 116.
Sebeş v. Caransebeş.
Sebesi Ioannes 253.
Şebiş (Sebes) 162.
Segeswar v. Sighişoara.
Segni, duca di 300.
Selk v. Schellk.
Senetinum v. Sznyatyn.
Sennyei Pongrácz orator 26, 28, 191—198, 233—240, 292, 293.
Sepsi sedes Siculicalis 207, 208.
Serbi (Ráczok) 14,
Serbia (Servia) 111, 112.
Şercaia (Sárkány) 27.
Şercăiţă (Sarkaitza) 162.
Seryn v. *Zrinyi*.
Sevestrein (Zeveztreny) 162.
Sevljuš (Szöllős) 81.
Sfondrato card. secr. de stat 24.
Sforza, cardinale 300.
Siandra v. Sándorfalva.
Sibiu (Cibinium, Szeben) 12, 201, 222, 223.
Siculia 227.
Sebenbürgen v. Ardeal.
Sierakowski Martinus 209.
Sighişoara (Segeswar) 206, 207.
Sigismundus I. rex Poloniae 272; ~ II. (Augustus) 155, 164; ~ III. 93, 128, 140—144, 146—148, 150, 156, 161, 167, 168, 175, 176, 204, 205, 214, 225, 226, 269, 306, 317, 323.
Silesia 161.
Silistra (Derstor, Szilistre) 15, 206, 225, 310.
Simon Anna asszony in Caransebeş 210; ~ Ioannes iud. nob. distr. Caransebes 210.
Simoni Simon di Luca medico in Polonia 92;
Simonytorna, sangiacat 32.
Sinan (Szinán, Zinan) basa 188, 191.
Siret (Zeret) fl. 304.
Sivori Franco 134.
Sixtus V. papa 111, 128, 132, 133, 135, 136, 141, 144, 145, 154, 168, 169, 171, 228, 229.
Şimleul Silvaniei (Somlio, Szilágysomlyó) 140, 297—299.
Şinca 162.
Skender beg 195.
Slawków 144, 148, 149.
Sniatin v. Sznyatin.
Soczavia v. Suceava.
Solikowski Ioannes Demetrius archiep. Leopoliensis 127, 156, 205.
Sólyomkő (Soliomkő) 139.
Sombori László cons. arendator decimarum 13, 25, 28, 138.
Somlio (Somlyó, Szilágysomlyó) v. Şimleul-Silvaniei; castrum 140.
Somogyi Thomas 17, 25,
Somordog, de: *Fejérdi* Stephanus.
Sonovianus v. Schonovianus S. I.
Şpălnacă (Ispánlaka) 71.
Stan (Ztan) comisul 216.
Stan (Ztan) Gregor agilis de Also Venetia 95; ~ Sadelle boer 240; ~ săracul iob. 70.
Stanca Mirceoia, vidua Demetrii *Nagy* (Velimirovit) de Limba 232.
Stanciu Logofet 3, 4.
Stanislaus gladiferus Bogdani 295.
Starogard, cap. Martinus de *Berzeuice*.
Statilio Paulini secr. 153.
Ştefan-Vodă, fiul lui Alexandru (1590) 229.
Ştefan-Vodă (fiul lui Tomşa) 242, 262.
Ştefan-Vodă Mâzgă (Estván vayda, Stephanus Waiuoda de Moldavia) 4—7, 33, 34, 41, 42, 67—69, 80, 81, 113—115, 145, 146, 152, 165, 166, 171—174, 179—185, 202, 203, 211—216, 219,—221, 229—232, 242—244, 278, 279, 282—286.
Ştefăniţă Vodă (István vajda) 217, 224, 244, 245, 248, 249, 298.
Stockholm 93.
Stoica Butea boer 240; ~ filius Sadelle 240.
Strein Richard orator 110.
Streja-Cârţişoara (Kercsesora) 162.

Suceava (Soczavia) 153; ~ metr. Georgius *Mohila*.
Svedlér (Schuedler, Swedler) 48.
Svetia (Schweden) 93, 107, 116, 190, 268, 272.
Swendi v. Schwendi.
Swiekowski Ioannes 296; ~ Simon clericus Posnaniensis not. publ. 295, 296.
Szakmár v. Sătmar.
Szalánczy László 274.
Szalatna v. Zlatna.
Szamosközi Stephanus historicus 105.
Szászváros v. Orăştie.
Szeben v. Sibiu.
Szekel (Zekel) István 70, 71; ~ Mihál de Veresegyhàz, vicecomes com. Albensis 69—72; ~ Paulus, szolgabiró 71.
Szent-Márton Macskása, de: Gabriel *Macskási*.
Szentmártoni Martinus Literatus 66, 167.
Szentmiklós, de: Fridericus *Pongrácz*.
Szentpáli Ioannes 232.
Sziget (Zigeth) sangiacat 1.
Szilágysomlyó v. Şimleul Silvaniei.
Szilistre v. Silistra.
Szinán v. *Sinan*.
Sznyatyn (Senetinum, Sniatin) 115, 199, 204, 205.
Szolnok (Zolnok) 234.
Szolnok Mediocris com. 178.
Szöllős v. Sevljuš.
Sztücs (Zwch) Gaspar iudex pr. urbis Bistriciensis 220.
Tagy opp. 250.
Tămaşasa (Tamáspataka) in com. Hunyad 7, 8.
Tartari 88, 107, 109, 206, 209.
Tartaria 109.
Tedeschi v. Germani.
Telegd v. Tileagd.
Temesvár v. Timişoara.
Terschec o. *Dzierzek*.
Tezaurul lui Martinuzzi 271.
Thamásfalvi Dionisius et Nicolaus 232.
Thar Stephanus 5.
Tharanowski Andreas pocillator Haliciensis 204, 205.
Thasnad, officialis de: Blasius *Havasely* de Korogy.
Thoma Mihály in Bozyfalva 31.
Thonaw v. Dunăre.
Thorma Christophorus orator 22—24, 26, 34, 37.
Thömösvár v. Timişoara.
Thurzó Stanislaus praef. Camerae Scepusiensis 48, 49.
Tileagd (Telegd) 28.
Timişoara (Temesvár, Thömösvár, Tömösvár) 15, 28, 234, 293.
Tirol (Tyrol) 249.
Toderiţa (Todericza) 162.
Todor Stoica boer 240.
Tokaj 4, 5, 81; ~ tricesimator: Georgius *Jó*.
Tolosano, Monsignore 154.
Tomşa-Vodă 155.
Tonaw v. Dunărea.
Torda com. 291.
Toscana, Granduca di 199, 200, 252, 263, 267—271, 274, 281, 300.
Transylvania v. Ardeal.
Trento 301.
Trusardo Gaspar 296.
Tulln (Dulln) 262.
Turci (Turchi, Türggen, Türken) 10, 89, 90, 93, 108—112, 115, 128, 190, 204—206, 209, 210, 214, 225, 228, 241, 246, 248, 249, 267, 269, 270, 272—274, 282, 317, 323.
Turcia (Turkia) 136.
Turi István 202.
Tübingen 111.
Türggen, Türken v. Turci.
Tyrol v. Tirol.
Ţara-Românească (Grosse Wallachei, Havasalfölde, Havaselfölde, Havasföld, Muntenia, Ungerische Wallachia, Wallachey) passim.
Ţigani (Cingani) din Bungard 1, 2.
Ucea de Jos (Alsó Ucsa) 162.
Ucea de Sus (Felső Ucsa) 162.
Ungari (Ungaren) 91, 99, 161, 214, 268, 279, 297; ~ cattolici di Moldavia 154—157.
Ungaria (Hungern) 10, 134, 140, 158, 206, 226, 241, 268, 272, 273, 316, 317.
Ungnad David pres. Cons. della Guerra 93, 280.

Uj-Buda, de: Stephanus *Nagy*.
Ujvár v. Gherla.
Unterpergher Andrea 297, 298, 301, 302.
Urechia (Ureka) Clucer 97.
Urumelia v. Rumelia.
Ursini v. Orsini.
Vad 162.
Vajda Anna, uxor Francisci Basarabă de Caransebeş; ~ Christoph et filii: Bona, István, János, László, Miklós 210; ~ Iwaczko 210; ~ filia: Borbála 210; ~ Petro 210; ~ uxor: *Josika* Mártha 210.
Valachi (Oláhok, Volachi) 6, 14, 278, 315, 321.
Vama mare a Moldovei 223, 224, 244, 295.
Várad v. Oradea.
Varmiensis ep. Card. Andreas *Báthory* 207.
Varsevicius v. *Warszewicki*.
Varsovia v. Warszawa.
Vasile vistiernic 75.
Vaslui 189, 190.
Vayda Stephanus de Györgyfalva 65.
Vecerd (Vecsierd) 70—72.
Veli aga Kapuci bassa 304, 305, 307—309, 312—314.
Velun v. Wielun.
Veneţia de Jos (Also-Venetia) 95, 161.
Veneţia de Sus (Felső Venicie) 161.
Venezia (Venetia) 168, 170, 264; ~ doge di: 107, 177, 178, 190, 206, 218, 219, 241, 246, 267, 274, 280, 281.
Veres David deák 257.
Veresegyház v. Roşia.
Verner Georgius pastor ecclesiae in Kertz 201.
Vienna v. Wien.
Vilno v. Wilno.
Vinta Belisario secr. di Toscana 271—273.
Vinuri 6, 33, 67. 68, 172, 212, 242.
Visconti Alfonso ep. di Cervia, nunzio 241.
Viştea de Jos (Aló Vist) 162.
Viştea de Sus (Felsó Vist) 162.
Vitovia v. Witów.
Vlad Stoica iob. cu fii: Ioan şi Petru 70.
Vlad Vodă 96—99, 113, 187, 188, 232.
Voicşan Opra boer 240; ~ pater: Stoica 240.
Voila 162.
Voivodenii mari (Nagy Vajdafalva) 162.
Voivodenii mici (Kis Vajdafalva) 162.
Volachi v. Valachi.
Volinia v. Wolyń.
Voncila, Bucur iob. 70.
Waida Bona iud. pr. de Caransebeş 120.
Walachey Wallachia (Ungrische) v. Ţara-Românească.
Warga (Mezti) Michael 164, 167.
Warsius starosta 164.
Warszawa (Varsovia) 110, 164, 175, 176, 206, 209, 214, 225, 228, 311, 314, 316, 317, 321, 322.
Warszewicki (Varsevicius) Stanislaus S. I. 144.
Wayda (Vajda) Iwaczko in Bozyfalva 31.
Wielun (Velun) 117.
Wien (Bécs, Vienna) 73, 93, 164—166, 172, 185, 228, 250, 257, 282—284, 296, 311, 324.
Wilno (Vilna) 94.
Witów (Vitovia) 127, 128.
Woevoda Mikós iur. in Caransebeş 120.
Wolkersdorf 262.
Wolyń (Volinia) 205.
Yo v. Jó.
Zaag in com. Zeoreny 31.
Zagyway Boldysar in Caransebeş 30, 31.
Zakmári Miklós szatmári rovó 166, 172, 181.
Zalathna v. Zlatna.
Zaldobagy (Zoldobagy) de: *Fülöp* György.
Zamfira (uxor Stanislai *Niezowski*, postea Pauli *Márkházi*) 33.
Zamoyski Ioannes canc. Poloniae 82, 83, 87, 88, 91, 93, 99, 100, 103, 115, 116, 128, 134—136, 149, 150, 190, 191,

198, 203, 204, 214, 218, 219, 225, 228, 324.
Zathmar v. Sătmar.
Zavoiaş, ugor 70.
Zay Franciscus cap. Hungariae Superioris 164, 167, 186.
Zborovski, Casa di 93; ~ Andreas Hofmarschalk 115; ~ Christophorus 155.
Zederyes in com. Zeoreny 31.
Zedlicz Zigmund, von 40.
Zekel v. Székel.
Zenthmartoni v. *Szentmártoni*.
Zernauz v. Cernăuţi.
Zeschor v. Săsciori.
Zeveztreny v. Sevestreni.
Zgribest in com. Zeoreny 31.
Ziaus (Sciaus) basa 193, 235, 289.
Zigeth v. Sziget.
Zinan v. *Sinan*.
Zkore v. Scorei.
Zlatna (Szalatna, Zalathna) 58, 59, 62—64, 70—72.
Zlawapatak in com. Zeoreny 31.
Zolnok v. Szolnok.
Zorata in distr. Făgăraş 162.
Zeoreny com. = Caraş-Severin.
Zrinyi (Seryn) Georgius comes 297.
Ztan v. Stan.
Zwch v. Szücs.

VII.

OPERE ISTORICE CITATE.

Archivio Storico Italiano 1925 vol. III (Angelo Pernice: Un episodio del valore toscano nelle guerre di Valachia alla fine del secolo XVI) pag. 281.

Bethlen, Wolfgangi de: Historia de rebus Transylvanicis tom. II (Cibinii, 1782) pag. 33.

Časopis Českeho Musea 1871 (Praha) pag. 111.

Columna lui Traian vol. I. (București, 1876) pag. 246.

Drinov Marin: Istoriceski Pregled na bălgarskata cărkva (1869) pag. 111.

Fontes Rerum Transylvanicarum (Veress) vol. V. (Veszprémii, 1921) pag. 157.

Gyulaffi Lestár történelmi maradványai (Budapest, 1881 și 1892) pag. 134, 136.

Hurmuzaki: Documente privitoare la istoria Românilor (București) vol. III/1, III/2 și XI. pag. 27, 50, 110, 111, 136, 144, 249.

Iorga: Mărunțișuri istorice culese în Ungaria (Budapesta, 1904) pag. 251.

Iorga: Pretendenți domnesci în secolul al XVI-lea (Bucuresci, 1898) pag. 149.

Iorga: Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan în secolul al XVI-lea (București, 1928) pag. 151.

Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae vol. III (Budapest, 1877) 65.

Nilles Nicolaus S. I. Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani . . . erutae vol. I. (Innsbruck, 1884) pag. 143.

Oțetea Andrei: Știri italiene privitoare la țările românești (Iași, 1928) pag. 281.

Revue des études grecques (Paris) vol. V. pag. 111.

Szamosközy István történeti maradványai vol. IV. (Budapest, 1880) pag. 136. 160, 263, 296.

Veress Endre: Erdélyi papai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből (Budapest, 1909) pag. 318.

Wielewicki: Historici diarii domus professae Societatis Jesu Cracoviensis vol. I. (Cracoviae, 1881) pag. 157.

TABLA DE MATERIE.

Aron Voivoda Moldaviae. (1591—1595) II

Prefață VII

Préface XI

I. Acte și scrisori 1

II. Seria documentelor 333

III. Lista scriitorilor și destinatarilor 339

IV. Lista localităților 343

V. Lista izvoarelor 344

VI. Indice general 346

VII. Opere istorice citate 361

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

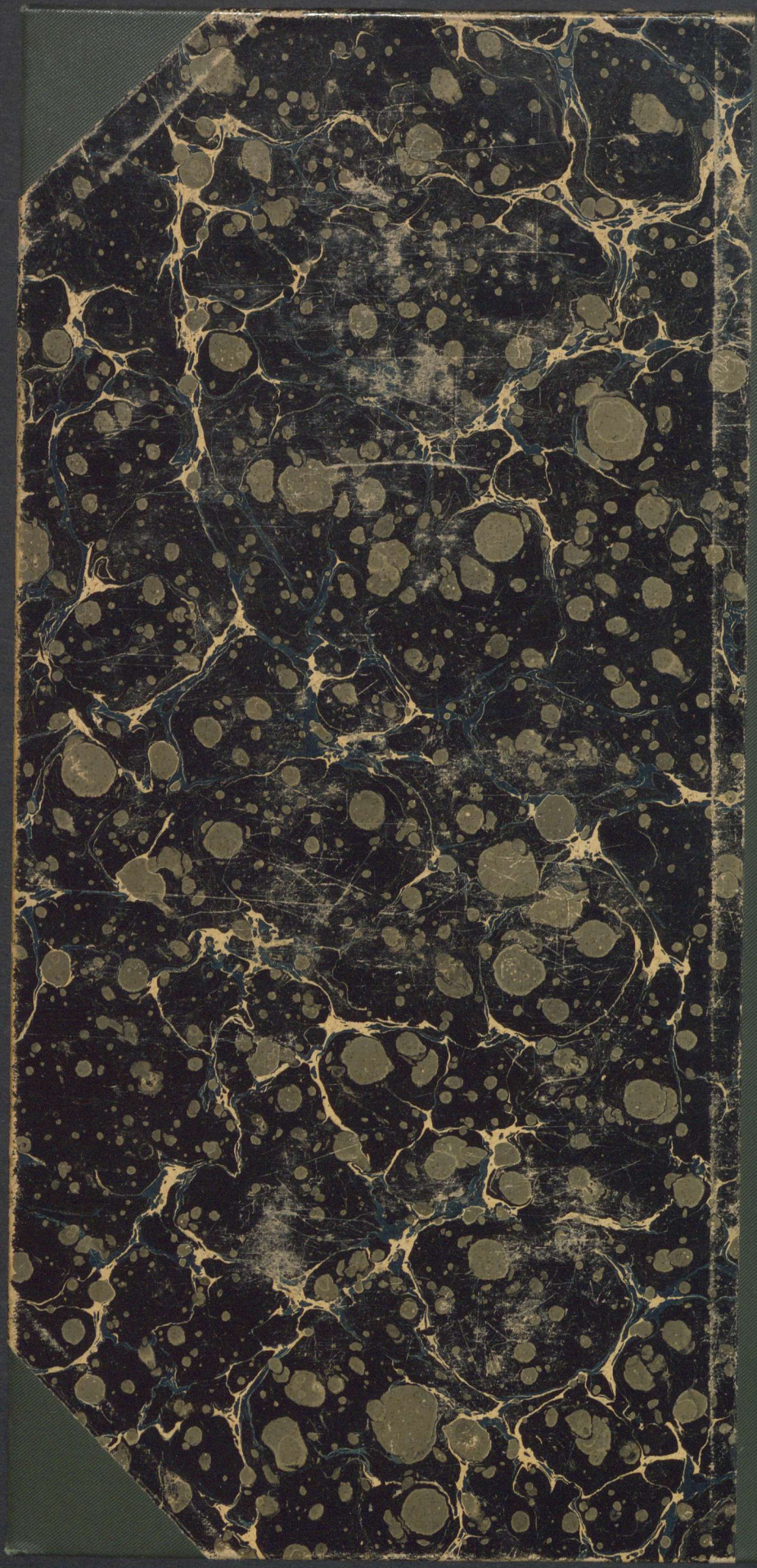

402952

VERESS

—

DOCUMENTE

—

III.

1535-1592